

The background of the top half of the cover is a photograph of a prison cell. A barred window is visible, with light streaming through the bars, creating a grid pattern. The walls of the cell are made of concrete and show signs of wear and discoloration.

EXPERIENȚE CARCERALE ÎN ROMÂNIA COMUNISTĂ

I

**Institutul de Investigare
a Crimelor Comunismului în România**

La realizarea volumului au contribuit: Adrian BOAGIU, Dan DRĂGHIA, Andrei LASCU, Alexandru MATEI, Alin MUREȘAN, Constantin PETRE, Adrian SANDU, Constantin VASILESCU

Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România

Președinte: Marius Oprea

Director General: Stejărel Olaru

Secretar General: Lucia Hossu Longin

www.crimelecomunismului.ro

© 2007 by Editura POLIROM

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4, P.O. BOX 266, 700506

București, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33, O.P. 37, P.O. BOX 1-728, 030174

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Experiențe carcerale în România comunistă/Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România; vol. coord. de Cosmin Budeancă; pref. de Lucia Hossu Longin. – Iași: Polirom, 2007-

ISBN 978-973-46-0930-7

5 vol.

Vol. 1. – 2007. – 978-973-46-0849-2

I. Budeancă, Cosmin (coord.)

II. Hossu Longin, Lucia (pref.)

343.8(498)

3-058.566(498):929(047.53)

Printed in ROMANIA

**Institutul de Investigare
a Crimelor Comunismului în România**

EXPERIENȚE CARCERALE ÎN ROMÂNIA COMUNISTĂ

I

Volum coordonat de Cosmin Budeancă

Prefață de Lucia Hossu Longin

**POLIROM
2007**

Cuprins

<i>Confesiuni din noaptea detenției</i> (Lucia Hossu Longin)	7
<i>Cuvânt înainte</i> (Cosmin Budeancă)	9
Arad	13
Vasile Ciobancan	15
Corneliu Ioan Cornea	30
Maria Godea (Ionescu)	40
Sever Ursu	50
Brăila	55
Flaviu George Brezeanu	57
Adrian Lupescu	65
Gheorghe Mircioiu	71
Constanța	83
Paul Andreescu	85
Ion Caraiani	106
Ovidiu Orceag	111
Hunedoara	123
Mihai Bucur	125
Ovidiu Mircea Mureșan	129
Viorel Opreanu	145
Mihai Saftencu	148
Maramureș	157
Gheorghe Bulacu	159
Petru Anton Codrea	168
Vasile Tivadar	179
Mureș	191
Alexandru Maier	193
Nistor Man	210
Nagy Géza	227
Silvestru Nanu	236

Satu Mare	245
Aurelia Cosma	247
Ioan Pop	272
Victor Pop	287
Vâlcea	297
Emilian Apostolescu	299
Ioan Șt. Popa	310
Marin Urzică	324
Constantin Veleanu	329
Vrancea	345
Costică Budu	347
Nicolae Burlui	353
Nicolae Munteanu	360
Teofil Vasile Neculăiță	368
<i>Fotografii</i>	373
<i>Prezentarea autorilor</i>	379
<i>Index de antroponime</i>	381
<i>Index de toponime</i>	387

Confesiuni din noaptea detenției

Colegii mei mai tineri, de profesie istorici, încearcă o trăire unică în felul ei, aceea de a înregistra mărturii din fostul spațiu concentraționar, experiențe carcerale ale celor care au supraviețuit lungii nopți de detenție.

De ce să deschidem inimile atâtor oameni traumatizați ? Pentru a înțelege evenimentele mai bine decât le-au înțeles la timpul acela prizonierii din gulagul românesc și, mai ales, pentru a le înțelege cei de azi. Pentru limpezire și adevăr. Și, ca să folosesc un termen al domnului Vladimir Tismăneanu, pentru „dezvrăjire”. Pentru a ieși din nostalgia care a copleșit ca un fel de toropeală mințile și care-i împiedică pe mulți să recunoască și să accepte monstruoșitatea sistemului comunist. Dintre aceștia mulți, mă gândesc și la liderii politici care continuă să-l recupereze pe Ceaușescu și ideile comuniste. În fond, acesta este pământul în care sapă istoricii de la Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România. Pământul memoriei. Uneori, cu mari dificultăți. Amintirea e bocnă, pare înghețată, greu de străpuns. Alteori, amintirea este ca o pulbere sfărâmicioasă în care nu e simplu să filtrezi secvențele de aur printre momentele de furie, neputință, printre contradicții și limite, printre emoții și vehemențe trecătoare.

De ce ni se spune să nu arătăm ce a construit Ceaușescu ? Nu putem micșora criminalitatea anilor de dictatură arătând că s-au construit blocuri și metrouri – ca și când românii ar fi trebuit să trăiască în barăci. Dar câte orori s-au produs ? Câte abuzuri ? Câte crime ?

Fiecare confesiune, fiecare istorie face parte din istoria națională, din istoria tragediei trăite de poporul român în cinci decenii de comunism.

Niște savanți occidentali au descoperit că, la naștere, funcțiile ochilor cârțiței sunt normale, iar orbirea este dobândită în urma unui proces de adaptare la mediu. Tinerii mei colegi se luptă cu această orbire reziduală, cu adaptarea la fals și minciună atunci când este vorba să ne raportăm la trecut.

Eu cred că denunțarea insuportabilității din anii trăiți de noi toți face viața mai suportabilă.

Din lunga noapte a detenției, cei intervievați vorbesc despre onoare și suferință.

Eu cred că adevărul despre ceea ce am trăit are și un efect tămăduitor.

Ne vindecă și ne ajută să ne proiectăm limpede în viitor.

Cuvânt înainte

A existat în perioada de după 1989 o creștere a interesului istoricilor pentru studierea comunismului, fapt explicabil în contextul restricțiilor existente în deceniile anterioare. Dar, pentru a scrie istoria, cercetătorii au nevoie de surse, or, acestea au rămas o bună perioadă de timp prohibite pentru majoritatea dintre ei. Accesul la arhivele fostei Securități sau la cele ale Partidului Comunist Român s-a făcut cu mare greutate, numărul celor care au avut acest „privilegiu” fiind extrem de redus. În aceste condiții, deloc încurajatoare pentru cercetători, au apărut câteva alternative : memorialistica și mărturiile de istorie orală.

În ceea ce privește memorialistica, aceasta a fost reprezentată de un număr mare de lucrări, în special în primul deceniu postdecembrist, scăzând cu timpul, pe de o parte, pentru că majoritatea celor care au avut tăria de a așeza pe hârtie amintirile au făcut-o deja, iar pe de altă parte, pentru că timpul și vârsta, cei doi dușmani nemiloși ai memorialiștilor, și-au spus în egală măsură cuvântul.

Fără a minimaliza rolul memorialisticii în rescrierea istoriei comunismului românesc, vom insista în cele ce urmează mai degrabă pe aportul istoriei orale, pentru că volumul de față se încadrează în acest domeniu, blamat de unii și susținut de alții.

Dacă, imediat după revoluție, câțiva istorici au început, cu pași timizi, să realizeze interviuri cu foștii luptători din munți, cu cei care au cunoscut ororile sistemului penitenciar sau cu alte categorii de victime ale regimului comunist, odată cu trecerea anilor interesul spre acest tip de surse a crescut considerabil și, pe lângă cei care au continuat aceste demersuri pe cont propriu, au apărut chiar și preocupări instituționalizate în acest domeniu. Avem în vedere aici eforturile depuse de Academia Civică, Institutul de Istorie Orală din Cluj-Napoca, Fundația „A treia Europă” din Timișoara, Institutul Român de Istorie Recentă, Fundația „Aspera” din Brașov și, începând cu 2006, Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

Desigur că aceste încercări de recuperare a unor fragmente de istorie, folosind metodologia specifică istoriei orale, nu sunt deloc simple și, probabil, din acest motiv se manifestă și o anumită rezervă din partea unor istorici. Pe lângă aceste dificultăți de ordin tehnic (este mult mai ușor să utilizezi un document decât o mărturie orală), sunt numeroase vocile care pun la îndoială valoarea „din punct de vedere istoric” a informațiilor obținute din acest tip de surse.

De ce însă ar putea fi considerată memoria o sursă mai puțin credibilă decât altele ? Potrivit lui Paul Ricoeur, pentru un istoric, totul poate deveni document, de la ruinele scoase la iveală prin săpăturile arheologice și alte vestigii până la informațiile cele mai diverse și frapante, precum mercurialele, curbele de prețuri, registrele parohiale, testamentele,

băncile de date, statisticile etc. Prin urmare devine document tot ceea ce poate fi interogată de istoric cu intenția de a găsi o informație despre trecut. Aceeași caracterizare a documentului prin interogația ce i se aplică e valabilă, așadar, și pentru o categorie de mărturii nescrise – mărturiile orale înregistrate¹.

Cei care manifestă reticență față de acest tip de surse își argumentează punctul de vedere prin limitele memoriei umane, lipsa de fiabilitate și subiectivitatea ei. Este recunoscut faptul că, pe măsură ce intervalul de timp care se scurge între momentul desfășurării unui eveniment și cel al unei relatări despre acesta este mai mare, crește probabilitatea ca răspunsurile date să conțină unele lacune. În ceea ce privește subiectivitatea, nu se poate nega faptul că același eveniment este perceput diferit de mai mulți indivizi, în funcție de diverși factori. Aceste argumente, evocate de istoricii tradiționaliști, sunt cunoscute, dar, în opinia noastră, nu sunt suficient de puternice pentru a exclude sursele orale și mărturiile scrise dintr-o documentație asupra unui subiect istoric.

În acest context apare întrebarea firească: ce ne facem când dorim să reconstituim anumite aspecte ale trecutului istoric și nu avem acces la arhive sau când documentele oficiale nu pot oferi informațiile necesare? Un bun exemplu în acest sens este chiar perioada comunistă. Documentele vremii, atunci când este permis accesul la ele, dovedesc numeroase puncte nevralgice, de la o contradicție flagrantă cu realitățile până la lipsa informațiilor despre anumite aspecte. În condițiile în care, dintr-un motiv sau altul, un anumit eveniment sau fenomen istoric nu poate fi reconstituit pe baza documentelor, apelul la mărturiile orale reprezintă o soluție deloc de neglijat.

Un astfel de domeniu, în care documentele oferă în cel mai bun caz informații trunchiate, este și detenția politică din perioada comunistă. Minusurile documentelor din acest punct de vedere sunt numeroase, pornesc de la faptul că nu putem stabili cu exactitate numărul de persoane deținute sau reținute și merg până la aspectele de viață cotidiană din închisori, comportamentul angajaților sistemului, tratamentul aplicat deținuților, și exemplele pot continua. Arareori găsim în documente referiri la abuzuri sau la alte forme de presiuni la adresa deținuților și, drept urmare, dacă ne-am raporta doar la acestea când am scrie istoria acelor ani, ar rezulta că, de fapt, detenția a sute de mii de oameni nu are nimic ieșit din comun.

În actul de constituire a Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România este prevăzut că acesta are ca atribuțiuni, printre altele: descrierea modului de organizare și de funcționare a activului de partid, a fostei Securități, precum și a celorlalte verigi ale sistemului represiv din România; prezentarea activiștilor de partid, a ofițerilor și magistraților care lucrau în cadrul aparatului de represiune; identificarea abuzurilor și crimelor săvârșite, ordonate sau inspirate de persoanele care au ocupat diferite funcții; aducerea la cunoștința opiniei publice a crimelor, abuzurilor, instigărilor la crime în numele „luptei de clasă”, săvârșite de persoanele care au ocupat funcții.

Pentru realizarea acestora, IICCR apelează atât la documente din arhive, cât și la mărturiile celor ce au cunoscut în mod direct sistemul represiv comunist. În aceste condiții, în martie 2007, a demarat proiectul „Experiențe carcerale în România comunistă”, care și-a propus: realizarea de interviuri cu foști deținuți politici; publicarea unor volume de mărturii în care să fie prezentate abuzurile, torturile și tratamentele

1. Paul Ricoeur, *Memoria, istoria, uitarea*, Amarcord, Timișoara, 2001, p. 216.

inumane aplicate „dușmanilor politici și de clasă” din perioada 1945-1989 ; constituirea unei arhive audio-video cu materiale ce pot fi utilizate în cadrul viitoarelor muzee pe care IICCR le va înființa ; realizarea unor studii și articole științifice, precum și a unor materiale necesare în procesul didactic.

Până în acest moment au fost realizate peste 140 de interviuri, în cea mai mare parte a județelor țării, estimându-se ca, până la sfârșitul anului 2007, să fie finalizate interviurile și în celelalte județe.

Interviurile au la bază un ghid care urmărește cele mai importante momente ale detenției, dar nu numai. Astfel, cei intervievați descriu instaurarea comunismului, motivele și metodele arestării, derularea anchetelor și a procesului, eliberarea și reinserția. Accentul este pus în special pe anii de detenție, rezultând informații interesante despre condițiile de viață din închisoare, masa, persecuțiile, condițiile de muncă, viața religioasă, cotidianul de detenție, descrieri ale unor penitenciare, precum și portrete de gardieni și deținuți.

Deși, potrivit temei proiectului, ar fi trebuit să ne axăm doar pe viața din detenție, în cele mai multe dintre cazuri relatările vizează și viața de după eliberare, intenția fiind aceea de a arăta și modul în care foștii deținuți au reușit sau nu să se reintegreze din punct de vedere socioprofesional. De altfel, pentru majoritatea celor intervievați, eliberarea din temnițele comuniste a însemnat, de fapt, un „transfer”, dintr-o închisoare mai mică într-o închisoare mai mare, reprezentată de România comunistă.

Elementul de noutate pe care îl propune proiectul este dat de faptul că marea majoritate a celor intervievați nu și-au mai prezentat niciodată experiențele de detenție (prin memorii, interviuri etc.).

Din punct de vedere tehnic, interviurile au fost realizate pe suport audio și video și se află în Arhiva de Istorie Orală a Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România. Cea mai mare parte dintre interviuri au fost deja transcrise, iar demersul se va finaliza în lunile următoare.

În ceea ce privește transcrierea interviurilor, trebuie să menționăm că acesta este un proces complex, care implică inevitabil unele schimbări și interpretări, în special datorită faptului că scrierea și vorbirea au o serie de trăsături diferite. Astfel, tonalitatea, volumul și ritmul vorbirii au semnificații și conotații care nu pot fi reproduse grafic decât cu mare greutate. Deoarece în forma brută interviurile prezentau anumite inconveniente din perspectiva lecturării lor, din cauza unor dezacorduri sau exprimări neclare, am intervenit la nivelul textelor și le-am editat, eliminând în special o parte a întrebărilor și intervențiilor interviuatorilor, în așa fel încât mărturiile să nu sufere modificări de fond, ci doar de formă. În ceea ce privește semnele de punctuație, precum și anumite cuvinte sau propoziții care au fost adăugate sau eliminate, nu s-a folosit sistemul trecerii lor în paranteze drepte pentru a nu crea dificultăți cititorului. Pauzele în vorbire sunt reprezentate prin puncte de suspensie (...), iar anumite reacții emoționale care se regăsesc pe înregistrări sunt prezentate în paranteză (de exemplu, plânge, râde). Atunci când am considerat necesar, am făcut precizări în privința numelor de localități, pentru a oferi cititorului unele repere geografice ; când au apărut nume proprii care aveau o anumită însemnătate în context, în măsura în care acest lucru a fost posibil, am încercat să oferim elemente de identificare suplimentare. La fel am procedat și cu unele evenimente sau întâmplări prezentate schematic de martor, dar pe care noi le-am considerat importante.

La începutul interviurilor am încercat să sintetizăm o prezentare a martorului, motivul arestării, principalele date referitoare la detenție și locurile în care a executat pedeapsa, folosind termenul de închisoare inclusiv pentru a desemna lagărele și coloniile de muncă.

Volumul de față, primul din seria de cinci, conține un număr de 32 de interviuri, realizate în următoarele județe: Arad, Brăila, Constanța, Hunedoara, Maramureș, Mureș, Satu Mare, Vâlcea și Vrancea. În alegerea martorilor am încercat să avem o acoperire cât mai mare, atât din punctul de vedere al etniei, genului, studiilor, cât și al apartenenței politice înainte de arestare. Desigur că în fiecare județ au rămas numeroși foști deținuți politici care nu au fost intervievați, dar suntem convinși că astfel de demersuri vor avea ecou și alte experiențe carcerale vor ieși la lumină în anii următori.

În identificarea posibililor martori am beneficiat de sprijin atât din partea Asociației Foștilor Deținuți Politici din România, cât și din partea Federației Române a Foștilor Deținuți Politici și Luptători Anticomuniști, cărora le mulțumim și pe această cale.

În egală măsură dorim să le mulțumim tuturor celor care au înțeles demersul nostru și au făcut eforturi deosebite pentru a rememora unele momente tragice din trecutul lor. Le suntem recunoscători cu atât mai mult cu cât realizăm dificultățile majore prin care au trecut atunci când a fost necesar să își amintească de traumele îndurate. Avem însă convingerea că toți au înțeles că au fost parte a unui experiment diabolic, iar conștiința nu le-a permis să țină ascunse unele amintiri personale, ce sunt de fapt fărâme de istorie, părți minuscule ale unei istorii naționale abrutizate. În ultimă instanță, este și o datorie morală a celor care au supraviețuit de a povesti ce s-a întâmplat, o datorie față de aceia dintre ei care nu au mai scăpat din iadul închisorilor comuniste sau care nu mai sunt în viață astăzi.

Cosmin Budeancă

Arad

Vasile Ciobančan

S-a născut la 3 septembrie 1929, în satul Blaja, comuna Tășnad, județul Satu Mare. Naționalitatea: română. Religia: greco-catolică. Studii: Facultatea de Drept. A fost arestat în august 1955 și condamnat la 15 ani de detenție. A executat pedeapsa în închisorile Oradea, Aiud, Gherla și Salcia. A fost eliberat în iunie 1964. La momentul interviului locuia în Arad. Interviu realizat de Alin Mureșan pe 28 martie 2007. Transcrierea și tehnoredactarea – Alin Mureșan, editarea – Andrei Lascu. Interviuul se află în Arhiva de Istorie Orală a Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România (în continuare AIO-IICCR), având cotele 50, 51.

Ce vă amintiți despre venirea comuniștilor la putere ?

Rușii se purtau mizerabil cu noi. Eu, după ce am terminat liceul, n-am fost repartizat la facultate, că atunci era cu repartitie. Și am lucrat prima dată la uzina de vagoane ca tehnician, dar, având în vedere că salariul era foarte mic, m-am mutat la Băița, că se deschisese un șantier de exploatare a uraniului, unde salariile erau ceva mai bune. Și-acolo m-am încadrat tot ca tehnician...

Și cum ați ajuns să vă opuneți comuniștilor ?

Păi, cum v-am spus, rușii se purtau mizerabil cu românii și ne spuneau că vor pleca de-acolo doar atunci când munții ăia toți o să fie șes... Bineînțeles că noi, în avântul ăla tineresc, n-am putut suporta treburile ăstea și am făcut o organizație anticomunistă. Și am fost un grup de vreo șapte-opt persoane, toți tineri, și ne-am organizat într-o organizație anticomunistă...

Ați apucat să faceți ceva ?

Păi, am activat ceva, am făcut niște lucruri, da' am avut între noi un basarabean, Teodor Melnic, care era ceva mai mare decât noi... El avea, mi se pare, vreo 33 de ani... Eu am fost cel mai bătrân, încă nu împlinisem 25 de ani, iar ceilalți au fost de 22-24 de ani. Și Melnic ăsta ne-a turnat... Venise atunci o dispoziție, că toți basarabenii care au venit în România cu ocazia războiului și nu au acte în regulă vor trebui să plece înapoi. ăsta probabil că n-a vrut să plece și s-a dus și s-a prezentat la Securitate și a spus : „Dacă mă lăsați, vă descopăr o organizație...”. Și așa ne-au arestat...

Cum s-a întâmplat când v-au arestat ?

Eram la Băița, în Bihor, la minele de uraniu. Era în luna august 1955... și ne-au arestat pe toți. După-aia ne-au dus la Ștei, care se numea atunci Dr. Petru Groza, ca să ne ancheteze.

Descrieți puțin, vă rog, cum decurgea ancheta. Vă băteau ?

Toată ancheta s-a făcut la Ștei, pentru că acolo era o Securitate dată dracului, bine pusă la punct... Și rușii erau cei care conduceau treburile acolo... Da' poate am avut un pic de noroc. Comandantul Securității de acolo era un fost miner, un om mai în vârstă. Când ne-a văzut că suntem așa tineri, a spus : „Dacă ar fi după mine, eu v-aș trage un toc de bătaie și v-aș elibera și sunt convins că n-ați mai face așa ceva și că v-ați comporta cum trebuie, da' nu pot să fac treaba asta, pentru că sunt alte legi, care mă obligă să vă bag la pușcărie”. De bătut nu ne-au bătut, că nu se bătea așa... Intrase România în Organizația Națiunilor Unite și-atunci s-a creat oarecum o destindere... Și ei căutau, probabil, să respecte lucrul acesta, să se comporte puțin altfel... Ăsta cred că o fost norocul nostru, pentru că altfel ne-ar fi rupt în bătaie și-așa mai departe. Adevărul este că, în momentul în care ne-au arestat, ei știau totul despre noi, pentru că Melnic, la un moment dat, a dispărut de-acolo din șantier. Am constatat dispariția lui, da' n-am știut ce s-a întâmplat cu el... Deci, din momentul acela, el s-a dus la Securitate, a turnat absolut tot, tot, tot ce am făcut noi. Și, în momentul când ne-au arestat, ei știau tot și noi trebuia să confirmăm.

A mers greu treaba asta, cel puțin la mine, nu știu la ceilalți colegi cum s-au comportat, dar la mine a mers mai greu. Amândoi anchetatorii mei au fost unguri ; da' era unul Nagy Wilhelm, o brută de om, care mă înjura și care vorbea extraordinar de urât și se comporta mizerabil, dar de bătut, nu m-a bătut.

Și pe lângă asta, mâncarea era proastă de tot... La-nceput n-am vrut să mănânc și ei credeau că voi declara grevă, da' io nu știam încă ce înseamnă să declari grevă. Da' nenorocirea mea a fost următoarea : mi-au băgat un turnător în celulă, un vechi deținut din Valea Drăganului, județul Cluj, unul Potra Octavian, care era informatorul Securității acolo în pușcărie. Și pe ăla îl lua și-l trimiteau la Securitate unde aveau nevoie și unde nu puteau scoate de la un deținut ceea ce trebuia să declare. Și într-o seară mi l-au băgat pe ăsta în celulă. Și-mi povestea niște lucruri din închisoare, m-a învățat cum este viața în pușcărie, ce să fac și vorbea cu mine ca și cum îi părea rău că am fost arestat. După câteva zile mi-a zis : „Bun, da' de ce v-a arestat ? Ce-ați făcut voi de v-au arestat ?”. Și a reușit să mă tragă de limbă, că io, naiv cum am fost la vremea 'ceea, i-am declarat tot...

Și după vreo lună de zile l-a scos de la mine din celulă și bineînțeles că lucrurile au fost clare, pentru că, atunci când m-a dus în anchetă mai serios, îmi spunea anchetatorul : „Știm tot despre tine. Știm ce-ai făcut și dacă nu vrei să recunoști o s-o-ncurci cu noi ! ” Unguru' ăsta, locotenent-major Nagy Wilhelm, doar m-a amenințat, da', cum n-a putut scoate de la mine aproape nimic, l-au schimbat și mi l-a' pus pe unu', tot un ungar, care era comandant adjunct al Securității. Ăsta era ceva mai cizelat puțin, mai psiholog, știa să se comporte altfel cu mine. Și mi-a spus : „Știu că n-ai vrut să recunoști nimic la ăla”... Da' zice : „Uite-aicea-s dosarele voastre”... Și le deschide și spune : „Uite, ăsta declară cutare, ăsta declară cutare, ăsta declară cutare”... Și-așa mai departe. Și zic : „Bun, ștergeți, rupeți tot ceea ce am declarat lui Nagy Wilhelm și începem ancheta din nou”. Și-am început iar ancheta, că n-am mai avut încotro... Mi-am dat seama că știu tot și că nu mai avea nici un sens să nu declar ceea ce-am făcut.

Și, după ce ați recunoscut, s-a încheiat ancheta ?

Da. Toată treaba asta s-a terminat aproape de Ajunul Crăciunului. Și în Ajunul Crăciunului ne-au legat în cătușe și la ochi, ne-au băgat în dubă și ne-au dus la Securitate

la Oradea. Și acolo am stat trei luni de zile, până la sfârșitul lunii martie, când am avut procesul, tot acolo, la Oradea.

Cum s-a desfășurat procesul ?

Procesul a fost simplu de tot... Era completul de judecată, și președinte era un maior... Atunci au fost arestați mai mulți, dar, așa cum v-am spus, o fost problema aceea, cu Organizația Națiunilor Unite, și cred că ei n-aveau nici un interes ca, pe bănuiele, să bage oamenii la închisoare. Așa că mulți au fost anchetați și-au fost eliberați. Și, până la urmă, numa' șapte am ajuns în proces.

Ce condamnări ați primit ?

Patru am fost condamnați la câte 15 ani, doi la opt ani și unul la șase ani.

Și după proces v-au mutat ?

După ce am fost condamnați, ne-au transferat de la Securitate la penitenciar la Oradea, dar în 1956, în momentul revoluției din Ungaria, ne-au luat de acolo și ne-au mutat absolut pe toți și ne-au dus la Aiud.

Cum a fost la închisoarea din Aiud ?

Acolo era penitenciar pentru legionari... Era celularul ăla mare, sub formă de T, unde erau ei, mai era Zarca, unde erau băgați demnitarii, și așa mai departe. Da' pe noi ne-au băgat între secția 1 și secția 2, că noi eram apolitici... Noi n-aveam atunci simpatii politice, că eram tineri...

Acolo ați stat tot timpul cu colegii de lot ?

Nuuu. Separați. Eu am fost în grupul conducătorilor, că am fost adjunctul organizației noastre, și pe câțiva ne-o încadrat la grupuri conducătoare de organizații și ne-o băgat la Zarcă. Au fost momente foarte puține în care ne-am întâlnit, când ne transfera dintr-o închisoare în alta. Adică n-au ținut cont de treaba asta, ca să fie loturile compacte ; n-aveau nici un interes, pentru că ei nu voiau să aibă deținuți politici care se cunoșteau și care au acționat împreună și-așa mai departe.

Ce era cel mai greu de îndurat în pușcărie ? Care dintre privațiuni o simțeai cel mai puternic ?

Dom'le, erau și-n pușcărie momente foarte grele prin regimul de teroare care era acolo... Puteau să-ți facă viața foarte grea... De exemplu, când eram la Gherla, la Zarcă. Erau celule de doi metri de lăte și de patru metri de lungi și într-o celulă din aia eram zece persoane. Și ne-au scos toate paturile din celule... Ne-au rămas numai saltelele, care erau vai de capul lor, că erau numai paie, numai pleavă, după atâția care s-au culcat pe ele... Și le-adunam ziua și le puneam la perete, puneam paturile peste ele, care erau mizerabile... Și n-aveam voie să stăm pe saltele ziua. Aveam o bancă de patru persoane și pe aia numa' stăteam.

În celulă făceam de servicii fiecare într-o zi. Adică ce însemna asta : luam gamelele și turtoii ăla și le dădeam la colegi când ne repartiza mâncare, și-așa mai departe, și, la sfârșit, trebuia să adunăm gamelele și să le spălăm ; aveam o tinetă acolo în care aruncam apa... și dup-aia le luam și le duceam la capătul coridorului. Și mi s-a ntâmpat într-o zi că stăteam pe bancă și, rezemat așa, am adormit. Și s-a uitat milițianul pe vizetă, m-a văzut și, când am ieșit afară după ce-am pus gamelele-acolo, am văzut că-nchide ușa și-mi zice : „Bă, banditul, de ce dormi ?”. „Păi”, zic, „n-am dormit”. „Băi, mai mă și minți ?” Și-mi arde câteva perechi de palme de mă lipește de perete. Am tăcut,

n-am zis nimic... Și mi-a mai dat și un picior în fund, și m-a băgat în celulă. Când am intrat în celulă, ceilalți au auzit toată treaba asta, că m-a lovit, și : „Ce ți s-a-ntâmplat ? ”. Zic, „uite, asta mi s-a-ntâmplat, că m-a văzut că am adormit”... Da’ adormitu’ ăsta era de fracțiuni de secundă, știți ?

Deci ăsta era regimul acolo la Zarcă. Era groaznic, în tot cazul. Și hainele... vai de capul nostru cum eram îmbrăcați... Eram sub orice critică... Am reușit să obțin când am venit acolo un costum din ăsta vârgat ceva mai ca lumea și un alt milițian m-a văzut cu el, acolo pe Zarcă, m-a dezbrăcat și mi-a dat unu’ din ăsta de doc... un crac era rupt până sus și celălalt crac era numa’ până la jumătatea pulpei piciorului. Și cu ăsta am stat acolo... vreo trei ani de zile.

Cum era mâncarea ?

Mâncarea era mizerabilă... Doar în momentul când au intenționat să ne ducă la lucru, atunci ne dădeau carne mai multă... Carne de cal ne dădeau, care nu era rea, că noi mâncam orice, tot ce ne dădea, da’ eram așa de slabi, că la un moment dat voiam să mă ridic de jos și trebuia să mă țin de perete... Și eram tânăr încă la vârsta aceea, că aveam douăzeci și ceva de ani, da’ așa slăbisem cu toții, că eram numai schelete... Și ziceam : „Dacă cineva s-ar uita acuma pe vizete de-afară, care n-a fost în situația asta, ar zice : «Ăștia sunt nebuni, ăștia nu-s oameni normali»”.

Cât ați stat la Aiud ?

Ne-au ținut acolo la Aiud vreo doi ani de zile și de-acolo ne-au dus la Gherla, da’ acolo ne-au separat. Pe-urmă, la Gherla iar am stat așa, vreo doi ani de zile, și pe-urmă ne-o dus în Balta Brăilei, la Salcia.

Când se întâmpla asta, prin '60 ?

Stați să mă gândesc ! M-am eliberat în '64 și am stat... patru ani la muncă... cam în '60. Da, în '60, spre toamnă. Atunci ne-au dus la Salcia, la muncă.

Ce munci ați fost nevoit să prestați acolo, la Salcia ?

Acolo, am muncit la desecări, la făcut de diguri și-așa mai departe... Asta vreau să vă spun, acolo, la Salcia, am avut momente foarte rele, dar și foarte bune. Adică bune față de situația în care eram... Că eram vreo 800 de deținuți politici în lagăr și eram repartizați pe categorii profesionale, oarecum. Eram brigăzi formate din 35-40 de persoane și erau brigăzi de intelectuali, de muncitori, de țărani și-așa mai departe.

La diguri trebuia să sapi trei metri cubi de pământ, să-l încarci în roabă, să urci cu el pe dig și să-l duci la vreo 200 de metri... și-așa mai departe. Venea milițianul și-ți măsura groapa unde-ai lucrat și, dacă n-ai făcut treaba asta, seara te oprea la poartă și te bătea... Până aproape dimineața îi băteau câteodată pe cei care nu-și făcuse’ norma.

Și ce mai făceau ? Te lăsau până venea stingerea, și tu te culcai și sperai că scapi. Și veneau și te sculau și te ducea la poartă și te bătea. Te culca la pământ și-ți făcea fundul... negru. Te băteau de te făceau praf... Veneai în celulă, cei din jurul tău care știau ce ți s-a întâmplat luau un cearșaf, îl udau și ți-l înfășurau ca să-ți tragă vinețeala... Iar a doua zi trebuia să te duci la lucru și să faci din nou cei trei metri cubi de pământ.

Gardienii erau cei care vă băteau ?

Gardienii, da, sigur că da. Asta s-a întâmplat atunci la început, când am ajuns eu acolo. Dar, pe urmă, după doi-trei ani de zile, lucrurile s-au mai relaxat puțin și nu mai băteau așa. Erau pe care-i băteau, care erau „clienții” lor...

Și, în general, reușeau oamenii să își facă norma ?

Chiar vroiam să vă mai spun ceva în legătură cu treaba asta. Erau unii preoți, cum era părintele Rațiu, Dumnezeu să-l ierte, c-a murit în Statele Unite, care era solid și bine legat așa... El fusese condamnat la 25 de ani de muncă silnică... Și ce făcea ? Se ducea el și-i ajuta pe cei care nu puteau să-și facă norma... și el mânca bătaie pentru ăla, că nu mai apuca să-și facă lucru' lui. Și s-au sacrificat unii preoți foarte mult pentru semenii lor. Își făceau adevărata misiune... Acolo puteau s-o facă, într-adevăr, mai bine decât afară...

Turnători nu aveau în brigadă ?

Erau, cum să nu ? Turnătorii, de obicei, erau cunoscuți, îi știam. Erau unii din brigadierii, din șefii de brigadă, că fiecare brigadă avea un șef, tot dintre deținuții politici, apăi ăștia erau colaboratori cu ei, bineînțeles.

Vă mai amintiți cum era de sărbători ?

La Salcia, eu eram într-o brigadă de intelectuali și știu că, de primul Paști făcut acolo, am avut în brigadă și destul de mulți preoți catolici și ortodocși. Și după ce veneam seara de la lucru, și după ce ne dădeau mâncarea aia mizerabilă, ne închideau în barăci și noi am făcut toate rânduielile acestea care se fac la biserică de Paști. Și aveam oarecum așa o satisfacție morală, sufletească, că, chiar dacă nu suntem acasă, putem participa la așa ceva... Pe lângă toată treaba asta, mai făceau preoții mărturisiri, spovedanii și, cu toată severitatea care era, reușeau câteodată să obțină și vin, din care făceau cuminecătura, împărțășania. Și din ălea 250 de grame de pâine care ni le dădeau se făcea cuminecătura.

Și la bucătărie aveam deținuți de-ai noștri. Aveam acolo un băiat foarte descurcăreț, unu' Ghiță Dăian, de lângă Gherla, și ăla a reușit să intre în relații bune cu unul din șefii de secție, și prin el reușea să aducă câte ceva de-afară, chiar și ziare, ca să ne mai orientăm și noi care-i situația...

De fiecare Paști ați reușit să aveți astfel de activități ?

Nu chiar de fiecare Paști, da' cât am stat acolo, în formațiunea aceea, de fiecare dată. Iar de Crăciun am făcut cor de colinde și am cântat, pe voci, și-așa mai departe. Și vreau să vă spun că erau unii milițieni care erau mai omenoși puțin... Și veneau, și ne-ascultau de-afară cum cântam, da' nu veneau înăuntru. Nu erau chiar toți foarte răi. Știți ? Adică, probabil că se gândeau și ei că mai există un Dumnezeu... Sau știu eu dacă s-au gândit vreodată la treaba asta ? ! Dar nu ne deranjau... Ba din contră, era un semnal ca, atunci când vine ofițerul de servicii, că ăla nu trebuia să știe de treaba asta, ei fluiera', și-atuncea noi auzeam și gata, tăceam și nu mai ziceam nimic. Era un gardian, mai ales, care știa ce se întâmplă, da' ne lăsa în pace...

Nu mai țineți minte cum îl chema pe acesta ?

Nu-mi aduc aminte ! Habar n-am. Da' la început am crezut că-i o brută extraordinară, mai ales că era și-un haidamac, destul de mare, solid, și arăta că-i foarte rău, dar nu era chiar așa, că și-ntr-un bolid din ăsta, așa mare, exista un suflet totuși, puțin mai bun.

E interesant ce mi-ați spus. Și spovedaniile cum se făceau ?

Erau paturi pe trei etaje pe într-un colțișor acolo ne puteam mărturisi la preoții noștri. Toată lumea știa de-acolo, din baraca respectivă, că se-ntâmplă lucrurile astea, și cine voia să facă făcea. Și asta se făcea pe confesiuni... Eu sunt greco-catolic, dar erau și

ortodocși, care făceau și ei la fel, pentru că aveam și preoți ortodocși. Chiar am avut unu' acolo, un om numa' atâtica de micuț, dar de o moralitate și de-o inteligență și de-o cultură formidabilă. Aveam și preoți greco-catolici mulți acolo, preoți romano-catolici, ortodocși... deci, de toate confesiunile. Dar ceea ce pot spune e că în pușcărie s-a realizat o unitate...

Deci, în răul acela mare, astea au fost momente care ne ridicau oarecum moralul, spiritul, că nu suntem chiar pierduți, că speranța era că totuși, odată, ne vom elibera. Eram și tineri, și oamenii păcătuiesc, și tinerii, și-așa mai departe. Acolo în închisoare era un moment de reculegere. Aveai posibilitatea, în atmosfera aceea, să meditezi... De exemplu, la Securitate, fiind numa' singur în celulă timp de opt luni de zile, din august până în martie, am avut posibilitatea să meditez la tot trecutul meu. Mă rog, nu era cine știe ce de bogat, dar totuși erau niște lucruri pe care tinerii le fac și am avut timp să meditez asupra lor, să-mi dau seama dac-am greșit sau nu... Că n-am fost sigur niciodată dacă voi ieși din închisoare. Noi am fost educați din punct de vedere religios foarte bine, pentru că noi la școală am făcut religie în clasele primare... Și cunoșteam toată problematica religioasă: că dac-ai păcătuț Dumnezeu te pedepsește, nu te duci în Rai, te duci în Iad și-așa mai departe... Eram foarte bine informați despre treburile astea, și-atuncea căutam să ne purificăm sufletește. Și să vă spun ceva: într-o situație din aceasta grea, când toată lumea din jurul tău îi dușman și vrea să te omoare, da' numa' atâta că nu te omoară, cum a fost la Securitate... credința îți dă un curaj și-ți dă o putere extraordinară. Dacă n-ar exista aceste lucruri, foarte mulți oameni s-ar prăpădi. Și să știți că și cei mai păcătoși oameni sau cei mai răi, când ajung în situații din acestea, mulți se convertesc... sau se căiesc măcar. Și zic: „Doamne, am păcătuț, îmi pare rău”... I se trezește speranța și zice: „Doamne-ajută-mă să scap de-aici”... Acolo, în închisoare și-n mizerie, se călesc sufletele, să știți. Și preoții aveau misiunea extraordinară să-i ajute pe toți oamenii... că erau mai prăpădiți, săracii, din punct de vedere sufletelesc, psihic... și trebuiau ajutați, încurajați, să li se spună o seamă întreagă de lucruri care să-i oțelească, să le dea putere să reziste la toate necazurile prin care trebuia să treacă. E, și-au fost preoți care își făceau misiunea asta.

Ați spus că aveți turnători. Cum reușeați să ascundeți aceste activități față de ei ?

De ăștia ne feream. Știam unde sunt, în ce colț stau și-așa mai departe... Sau erau în altă brigadă, dormeau acolo și numa' veneau cu noi să ne numere, să ne conducă... Dar lucrurile astea nu le turnau ei, chiar dacă le știau și chiar dacă erau turnătorii Securității... Sau chiar dacă vorbeau, ăia n-aveau nici un interes să ne pedepsească, pentru că ce-i interesa pe ei propriu-zis: să nu vorbești împotriva regimului, să nu te organizezi să faci ceva acolo și-așa mai departe... Asta era foarte important pentru ei. Că noi ne rugam... Bineînțeles că nu ne lăsau dacă vedeau treaba asta, da' de exemplu, când eram în celule, la penitenciar, când nu eram la lucru, nu ne lăsau, pur și simplu. Dacă ne vedeau că ne rugăm împreună nu ne lăsau... Că și-acolo ne rugam, că aveam preoți aproape-n toate celulele... Aproape n-a fost celulă în care să nu fie un preot. Foarte mulți preoți au fost. Toți preoții greco-catolici care nu s-au convertit au fost băgați la pușcărie și cei romano-catolici. Și Biserica Greco-Catolică a fost desființată... Știți treaba asta. Și-atuncea asta era, că nu te lăsa să te simți bine, să te simți relaxat, trebuia să suferi, pentru că de-aia erai acolo. Și-atunci ne pedepseau...

Ați avut ocazia să întâlniți personalități ? Sau alte persoane care v-au rămas în amintire din anumite motive ?

Da, da. Am stat cu un domn colonel Băltărețu, din București, care a fost pe frontul din Rusia și care a fost comandantul artileriei în bătălia Stalingradului. Am stat cu el la Oradea. Un om deosebit, care, atunci când m-au băgat ăștia în celulă, m-a primit acolo cu: „Bine ai venit, picuile!” Că arătam foarte tânăr, așa. Și m-am înțeles extraordinar de bine cu el... În celula de alături, de unde pe urmă l-au adus la noi, era un comandor de aviație, Gogu Enescu¹,... un tip care nu mai termina niciodată: putea vorbi 24 de ore din 24 și nu termina, tot mai avea de vorbit... Avea o cultură nemaipomenită, vorbea extraordinar. ăștia la Oradea.

La Aiud, am stat cu un profesor de psihotehnie din București, dar nu mai mi-aduc aminte numele lui... Și ăsta era un om extraordinar de cult, psiholog, cu studii prin Elveția..., care s-a dus în Elveția, c-avea un prieten bun acolo, tot așa, un om de mare cultură, cu care a făcut teste psihologice... Acolo, gradul de inteligență era până la o anumită cifră, și când a venit cu ăla și în România, au făcut un an de zile teste în ținutul Bistriței-Năsăud, prin nordul țării, și a constatat că gradul de inteligență a poporului român este mai ridicat decât a celor din Elveția. Și îmi zicea: „Ne-am mândrit teribil cu treaba asta, când elvețianul a spus: «Domne, aveți un popor foarte inteligent, ăsta-i adevărul!»”.

Pe urmă, am mai avut un prieten foarte bun și un om de cultură, fost aviator, Tudor Greceanu, din București. A luptat în escadrila germană „Udet” șase luni de zile pe frontul din Rusia și a avut vreo 26 de victorii, adică a doborât 26 de avioane. Și-ăsta era de-o cultură deosebită... Era singurul băiat la părinți și și-a făcut studiile în țară, dar era foarte bine pregătit. A făcut artrită la ambele picioare și i le-au tăiat, și-am auzit că trăia într-o mizerie de nedescris în București până s-a stins din viață.

Și vreau să vă mai spun de unu', care mi-a trezit dorința de a face Facultatea de Drept, un profesor universitar tot din București, Tanoviceanu², care fusese profesor de drept penal la Facultatea de Drept din Iași. Și-a făcut studiile în Franța, la Paris... Eram cu el la Gherla și am făcut în limba franceză tot dreptul penal și dreptul civil... atât cât își mai amintea el că a predat... Și tatăl lui a fost tot profesor de drept... Și io am studiat dreptul penal după cursurile lui taică-său³... Acolo la Gherla am primit dragostea de drept și i-am zis: „Domne, dacă mă duc afară din pușcărie, fac Facultatea de Drept și intru în magistratură și-i condamn pe comuniștii ăștia de nu se văd!”. Da' n-am reușit să fac treaba asta, că nu m-au lăsat comuniștii... Adică m-au lăsat să fac Facultatea de Drept, da' nu m-au lăsat să intru în magistratură... Am făcut cerere să fac avocatură și a zis că nu se poate... Am și-acuma hârtia cu răspunsul de la ei: „Având în vedere c-ați fost condamnat, deținut politic, nu puteți să-i asistați pe infractori în fața justiției”. Am putut fi jurisconsult, că aia m-au lăsat, și apăram interesele statului, de fapt, ale societății comerciale unde lucram...

1. Gheorghe (Gogu) Enescu, născut în 1910 în Călărași, fost ofițer în armata regală, condamnat pentru uneltire împotriva ordinii sociale la 20 de ani de detenție. Informații din fișa matricolă penală din Arhiva Administrației Naționale a Penitenciarelor (în continuare AANP).
2. Nicolae Tanoviceanu, născut pe 9 februarie 1909 în București, doctor în drept, profesor universitar. A fost arestat pe 27 aprilie 1948 pentru uneltire contra ordinii sociale și condamnat la 15 ani de temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Aiud, Baia Sprie, Gherla (30 august 1956 – 27 mai 1960), Periprava. A fost eliberat pe 23 aprilie 1963. Informații din fișa matricolă penală din AANP.
3. Ioan Tanoviceanu (1858-1917), jurist, profesor de drept, întemeietorul criminologiei românești, membru corespondent al Academiei Române.

De la Aiud, de pe secția I, ne-au luat și ne-au mutat pe secția a II-a, și-acolo, în celulă, am găsit pe alții, veniți din altă parte, și iar ne-am amestecat. Acolo, pe secția a II-a, am avut un prieten foarte bun, tot de la București, un preot romano-catolic, Cojar Matias, de loc din Bucovina. El a fost schimbat cu un spion comunist român și atunci l-a eliberat din închisoare, și i-a dat voie să meargă în Germania, și pe spionul ăla să vină înapoi în România. În condițiile astea a reușit să plece. Nenorocirea a fost că eu, după ce am ieșit de la pușcărie, i-am trimis o scrisoare și mi-a venit răspuns că a murit într-un accident de mașină... Rău mi-a părut, pentru că am zis că, poate-poate, va veni vremea odată să pot călători și-n Occident și aș fi vrut să mă duc la el, da' n-am avut norocul să-l mai întâlnesc... Dar mi-a fost un fel de maestru spiritual cât am stat cu el în celulă. La el mă mărturiseam, mă împărtășeam și-asa mai departe. Era un tip vesel, extraordinar, tot timpul zâmbea, tot timpul era dispus să stea de vorbă cu tine, să-ți spună tot ce-l întrebai... Era și foarte bine pregătit, că și-o făcut studiile la București, la Facultatea de Teologie.

Acolo am mai stat și cu alt preot, cu părintele David. Țăsta era maghiar, dar cu studii de doctorat la Roma, și care ne-a vorbit foarte mult despre Toma d'Aquino. Și ăsta era foarte bine pregătit... Adică toți preoții ăștia catolici erau mai bine pregătiți, chiar și decât preoții greco-catolici. Aveau o deschidere mai mare, un orizont mult mai larg... Și-ai noștri erau foarte buni, dar erau, săracii, mai limitați, mai ales cei care erau preoți de țară, care nu studiaseră prea mult.

Așa, pe urmă am stat cu preasfințitul... uite-acuma mi-o ieșit din minte, care-a fost episcop la romano-catolici, la catedrala Sf. Iosif din București... Părintele... și-acuma mi-o fost în minte, când am început să vă spun... da' poate-mi revine... P-ăsta l-au arestat pe stradă, lângă cimitirul Bellu, mi se pare, și o zis că venea nu știu de unde și l-au strâmtorit așa cu o mașină, și l-au luat, și l-au condamnat la muncă silnică pe viață...

Am mai stat împreună în Balta Brăilei, la Grădină, cu părintele Tertulian Langa. Nu știu dacă n-ați auzit de el, de la Cluj. O somitate, un om de o cultură extraordinară. El era preot încă de-acolo, din pușcărie..., dar nimeni n-a știut că el este preot, însă modul în care se comportase cu noi era exact așa ca al unui preot. Mă rog, după aceea a intrat în lumea asta a preoției și a fost și vicar general un timp, la Cluj, la episcopia greco-catolică din Cluj. Deci și ăsta era un om deosebit, un om cu un orizont extraordinar. Și odată cu el m-am eliberat.

Am auzit că acuma e bolnav, că-l dor picioarele. Anul trecut am fost la Cluj și-am fost la episcopie de am cumpărat niște cărți de-acolo, memoriile lui Iuliu Hossu și... urmărirea de către Securitate a lu' episcopul Suci, și de-acolo am vorbit la telefon cu el și spunea : „Îs cam bolnav, mă dor picioarele, da' nu mă las”.

P-ormă, după ce-am mers la lucru, acolo au fost o groază întreagă de oameni, de profesori... A fost unu' Sârbu, care-a fost asistentul lui Lucian Blaga...

Ion D. Sârbu ?

Da, Ion Sârbu. Îl știți cumva ? Bineînțeles că ținea niște conferințe de rămâneai așa, cu gura căscată. Eram cu el în celulă la Aiud. Domnule, era un om de statură... cam la 1,70-1,75 metri, destul de bine legat... și ne vorbea foarte bine și foarte mult despre teoriile lui Kant, Schopenhauer, Heidegger, despre toți filosofii ăștia mari... Îl audiam, și, bineînțeles, că eram grămadă pe el... Și ne vorbea despre toate lucrurile astea, da' nu puteam scrie, nu puteam nota absolut nimic... Ne bazam pe slaba memorie pe care o aveam din cauza regimului în care trăiam...

Orice îl întrebai, oricând, era dispus să-ți explice, să-ți dea explicații... dar când începea să vorbească, nu-l mai puteai opri. Era o enciclopedie. Și ne vorbea mult de Lucian Blaga... care a fost o somitate, și, având în vedere că a fost asistentul lui..., vă dați seama că ăla nu-și lua asistent pe oricine... că lua un asistent de mare valoare. Mi se pare că avea și doctoratul în filozofie... Deci era, cum ar zice francezul, *bien calé*, foarte bine pus la punct, deștept.

Și era foarte bine dispus, sigur, pe cât puteai fi în închisoare. Adică nu era prăpădit, să zică: „Doamne, ce mă fac?”. El era ca și cum ar fi fost în facultate, indiferent... Nici nu băga în seamă toate nenorocirile care se întâmplau în închisoare, că ne loveau cu bâta când intram, când mergeam sau când veneam de la plimbare, sau când ne înjurau, sau mai știu eu ce... Nici o problemă. Intra liniștit în celulă și zicea: „Haideți, astăzi vorbim despre cutare”... Și-atuncea, gata, toată mizeria a trecut și toți eram concentrați asupra lui. Și lui îi făcea plăcere, că își punea mintea la contribuție, creierul să lucreze... Și-l ținea activ, creierul... Să știți că pentru noi, deținuții, oamenii ăștia au însemnat foarte mult în închisoare... ne descrețeau frunțile, ne făceau să ne punem probleme, să gândim și să ne reactivăm creierul și mintea, să nu lăncezească și așa mai departe... Pentru că dorința comuniștilor, așa cum v-am spus mai 'nainte, era tocmai asta: să ne distrugă și din punct de vedere psihic și mental... pe lângă fizic.

Cam cât timp ați stat cu I.D. Sârbu?

N-am stat prea mult cu el... Am stat la Aiud cu el într-o cameră... Pe secția I a fost asta, și dacă am stat vreo două-trei luni de zile, cam așa ceva... Că în pușcărie nu te lăsa să stai mult cu aceiași oameni, să nu fraternizezi.

Pe urmă, la muncă, erau mulți preoți, profesori universitari... No, mai mulți au fost acolo, da' nu-mi amintesc, că tre' să mă gândesc mult la ei. Am stat cu Paleologu, care-o murit, Dumnezeu să-l ierte... Nea Alecu, cum îi spunea... Eu nu am fost în brigada lui, că el era în a doua brigadă de intelectuali. Și mare mi-a fost bucuria că la un moment dat a venit aci la Arad, la noi, la PNT-CD, că io sunt membru, și am fost și președinte, și l-am invitat odată la noi. Și m-a văzut, și m-a cunoscut, zice: „Cum să nu-mi aduc aminte de tine, sigur că-mi aduc”.

Cum era Alexandru Paleologu în perioada aceea?

Domnule, niciodată nu avea chipiul ăla mizerabil de pușcăriaș. Pe cap nu purta decât o bască, pe care tot timpu' și-o ținea așa, pe o ureche... Și avea un prieten bun, tot bucureștean... probabil că s-au cunoscut încă din libertate. Basmacian îl chema... Mi-aduc aminte de el, era o figură extraordinară, un tip din ăsta pe care niciodată nu-l vedeai supărat, comunicativ, tot timpul zicea ceva de spirit, un banc, o glumă, și-ți făcea plăcere să fii în preajmă, să stai de vorbă cu el...

Și, bineînțeles, că se țineau cursuri adevărate de filozofie, de franceză și-așa mai departe. Cât puteai prinde cu urechea.

Dar unde țineau aceste cursuri?

În celulă. Dar chiar și la lucru când am fost... De exemplu, mergeam la dig și, după ce-ajungeam acolo, fiecare era repartizat la grupa lui și acolo, în timp ce săpai și cărăi pământ pe dig, se țineau cursuri de franceză, de engleză, mai ales că foarte multă lume învăța engleza în pușcărie... Fără să scrie, fără să citească, fără nimic, decât... din auzite. *Par oreille* s-a-nvățat... Adică trebuia să faci ceva, să-ți pui mintea la contribuție, pentru că altfel te tâmpeai, că dorința lor asta a fost, să ne tâmpească total.

Dar, dacă vă prindeau, în ce fel vă pedepseau ?

Pe mine m-au pedepsit o dată la Aiud, că sub patul meu au găsit o sticlă... Erau sticle din alea dreptunghiulare cu sirop de tuse, și dacă erai răcit îți dădea sirop de-ăla de la infirmerie, că acolo aveam și noi doctorul nostru, deținut, care făcea misiunea aceasta. Și sticla aceea o umezeam, o dădeam cu săpun și cu DDT, că ne dădeau de-ăla în celulă ca să dăm să nu avem păduchi. Și făceam așa puțin cu DDT și rămânea sticla albă, și cu un băț din lemn, ascuțit, scriam pe ea. Și-a găsit-o odată milițianul sub patul meu, da' nu știu a cui o fost, cred că a colegului de deasupra mea... Și ne-a scos la plimbare, că ne scotea la plimbare din când în când prin curte, mă rog, să facem un rond de jur-împrejurul țarcului. Bineînțeles că n-aveam voie nici să vorbim, nici să facem vreun gest, nimic. Și în timpul cât am fost la plimbare, el s-a dus în celulă și-o găsit sticla aceea, că nefericitul care-o scris-o o pus-o la vedere acolo. Și-o zis : „A cui e patul ăsta ?”. Zic : „A meu”. „Sticla asta a cui e ?” Zic : „Nu știu”. „Asta-i sticla ta.” Zic : „Dom'le, nu-i a mea”. „Da' a cui e ?” „Nu știu.” Cel a cui a fost n-a spus : „A mea este”. Imediat mi-a făcut raport și șapte zile la izolare. Și m-a băgat la izolare la celular. M-a băgat într-o pivniță, într-un beci mizerabil... Era acolo o somieră, cum sunt paturile de fier, și pe aia o rogojină, da' pe care mi-o băga numai seara, ca să mă culc. Și era în luna ianuarie, și înghețam de frig... Și mâncam numai la două zile o dată. Domne, și m-a ferit Dumnezeu, că nu m-am îmbolnăvit... am avut norocul c-am fost tânăr și-a rezistat organismul... Deci erau lucruri din astea foarte neplăcute unele și altele, mă rog, tolerate.

În timpul detenției ați reușit să intrați în contact cu familia ?

La Oradea, după ce am fost condamnat, o singură dată am avut vorbitor și cu asta s-a terminat... Mama mea a murit exact când eram în închisoare și a mai rămas sora mea, care mai îmi trimitea pachete... Cât am fost la muncă, dacă ne făceam norma, ne da o carte poștală și aveam voie să scriem după pachet... Și n-avea voie să fie mai mult de cinci kilograme... Am primit o dată un pachet de-acasă cu niște bunătăți, atâta tot. În rest... absolut nimic scris. Deci, de când am avut vorbitorul acela la Oradea, până la eliberare, n-au știut nimic de-acasă. Doar atâta și-au dat seama, că sunt în Balta Brăilei, când am trimis cartea aia poștală, că n-aveai voie să spui unde ești, nici să treci expeditoru'... Dar ca să știe unde să trimită... din moment ce mi-au trimis pachet, înseamnă că știau unde sunt. Și mai ales știau că trăiesc...

Când ați fost eliberat ?

În 29 iunie 1964, cu decretul. Așa, și v-am spus că m-am eliberat odată cu Tertulian Langa.

Circulau zvonuri despre decret înainte de eliberare ?

Să vă spun ceva : mereu în pușcărie aveam decrete din astea. Se spunea : „Bă, știți că a apărut un decret, că ne vom elibera”... și-așa mai departe. Până la urmă, n-am mai crezut nimic... În momentul când a venit decretul de eliberare eram la muncă la Grădina, că așa se numea lagărul respectiv, tot în Balta Brăilei, aproape de Salcia. Munceam la agricultură, prășeam porumb și floarea-soarelui și-așa mai departe... Și când am venit a colonie, aveam un băiat care era planton. Ce făcea plantonul? Făcea curățenie în dormitor, el era și frizer, ne bărbierea. Și îmi spune ăla : „Știi că a apărut decretu' și că ne vom elibera ?” „Hai, mă, lasă-mă în pace, vezi-ți de treabă, c-am auzit de atâtea ori”... „Pe cuvântul meu !” „De unde știi ?” „Mi-au spus soldații din prepeleacul ăsta :

„Bă fraților, veți pleca acasă, c-o apărut decretul cutare și cutare...” și-așa mai departe. Atunci am sărit în sus... Da' mi-am zis repede: „Stai, stai, Vasile, nu sări așa, că-ți pierzi mințile! Da' dacă nu-i adevărat?”. Și bineînțeles că până seara, când s-a întunecat, ni s-a confirmat că-ntr-adevăr plecăm. Și-a doua zi, au început încetul cu-ncetul să-i scoată pe unii, să-i pregătească pentru plecat...

Cum a fost momentul plecării de acolo ?

O venit și rândul meu și mi-au dat bagajul, ne-au dat fier de călcat să ne călcăm hainele... că alea au umblat, săracele, prin magazinele din pușcării, și să fim puțin mai adunați așa, să nu fim chiar zdrențuroși... Unii chiar că era' bine zdrențuroși, că toate hainele lor au fost rupte... Și, pe-ormă ne-am eliberat. A venit Securitatea acolo și a spus: „Unde vrei să mergi, să te stabilești?”. Acolo și-acolo. Și ne-au amenințat: „Bagă de seamă, să nu spui ce-ai pățit pe-aceia, ce-ați făcut... și-așa mai departe, că o să veniți iar aici”. „Bine, n-o să spunem.” Cum am ieșit de-acolo, am spus la toată lumea...

Dumneavoastră unde v-ați întors ?

Io am zis că mă duc la Oradea, am dat și adresa, dar n-am rămas acolo, ci-am venit la Tășnad, că acolo mi-era familia, în satul Blaja, unde v-am spus că m-am născut. Acolo mai trăia sora și fratele meu.

Cât de lung a fost drumul înapoi ?

Mi s-a părut foarte lung... am zis că nu mai ajung. Sora mea era căsătorită într-un sat, Hotoan⁴... de la Carei, vreo 17 kilometri. Și bărbatul ei era ceferist și culmea că l-am întâlnit în gară la Carei. Că acolo m-am întâlnit cu un alt ceferist, care a fost în pușcărie cu mine, dar care-a avut numai doi ani de zile, s-a eliberat și o intrat din nou ca și conductor pe tren. Și m-a văzut ăla: „Bă, frate, bine că ați venit, că am auzit de decret...” și-așa mai departe. Și zice: „Știi că sora s-a căsătorit?”. Zic: „Nu știu”. Zice: „Uite, ăla e bărbatu-său”. Și când vine ăla, mă prezintă, zice: „Ăsta e cumnatul tău”. Și m-a dus cu el acasă la... cumnatu-meu, la soră-mea. Și ea tot ieșea din curte să vadă dacă vine bărbatu-său, și la un moment dat vede că vine cu cineva. Intră-n curte... și vine iar să se uite, că, totuși, i s-o părut ei ceva deosebit, c-aveam o traistă în spate. Și când m-am apropiat, săraca sora mea, când m-a văzut, să pice jos, nu altceva... Mă rog, vă dați seama că nu se poate descrie așa ceva... A fost o bucurie nemaipomenită. Și am stat câțva timp la ea și p-ormă o venit cumnată-mea, c-o auzit că m-am întors, și m-am dus cu ea acasă la noi în sat. Era vara, în iulie, și la mine în curte a fost pelerinaj, pur și simplu, că tot satul a venit să mă vadă. Și la toți le-am povestit, și absolut tot le-am povestit, că nu mi-o fost frică absolut de nimeni...

Cum v-ați găsit de lucru după eliberare ?

După ce am venit, bineînțeles că am vrut să intru în învățământ. Și m-am gândit să intru ca profesor de limba franceză. Și am dat peste un comandant de Securitate la Carei, un om cu cap – pentru că trebuia să ne prezentăm la ei, după ce-am ieșit –, și m-a întrebat ce vreau să fac, și i-am spus. Și zice: „Domnu' Ciobancan, nu v-aș recomanda să faceți treaba asta și vă spun și de ce. De-aproape nouă ani, dumneavoastră nu mai știți ce s-a ntâmplat în învățământ. Acuma, orice lecție trebuie politizată. Dacă n-o politizați, nu sunteți bun, că și-acolo o să fie alții care o să spună despre dumneavoastră că nu faceți

ceea ce trebuie și veți avea necazuri. Mai bine mergeți dumneavoastră și faceți-vă profesia". Eu am făcut Liceul Industrial, construcții metalice. „Găsiți-vă un loc de muncă în domeniul acesta, unde veți face ceea ce știți și ceea ce ați învățat”. Zic : „Domnule, aveți dreptate, iată, n-am să fac treaba asta, nu intru în învățământ, dacă așa spuneți, că eu de politizat nu voi putea politiza... n-am să pot spune că Partidul Comunist este cel mai bun partid și că ne face bine... Dumneavoastră vă dați seama că eu, după ce-am făcut nouă ani de pușcărie, nu mai pot spune treaba asta. Eu știu ce-am suferit din partea Partidului Comunist și nu pot”. Zice : „Faceți ceea ce v-am spus și renunțați la învățământ”. Și mi-a plăcut modul în care a vorbit cu mine, așa cumsecade... bine intenționat. Știți ?

Până în '89, ce relații ați avut cu autoritățile ? Vă mai chemau la Securitate, vă mai sicanau ?

M-au șicanat, au vrut să mă facă informatorul Securității. Lucram ca tehnician proiectant în Arad... Și, într-o zi, primesc un telefon la serviciu... și mi se spune că la ora 3 să fiu în fața gării și o să mă întâlnesc cu cineva. „Da”, zic, „cine-i ?” „Ofițer de Securitate.” Și ce să fac ? Mă duc. Ăla era civil, se prezintă... Mă cunoștea, că doar eram urmărit... Mă duce la o casă de-asta conspirativă, în clădirile alea de la gară, și mă ține acolo el și-ncă unul vreo trei ceasuri. Atâta că nu m-au bătut, dar s-au purtat sub orice critică cu mine, mai al dracului decât în anchetă... Prima dată mi-a spus : „Dacă v-a lăsat Partidul și v-a dat libertate, rău a făcut, că mai trebuia să stați și acolo să vă rămână oasele”. Zic : „Uitați, n-ați avut satisfacția asta și am venit”. „Bun, acum, trebuie să te reabilitezi”. Și zic : „Cum să mă reabilitez ?”. „Trebuie să ne dai anumite relații.” Zic : „Nu vă dau, domnule, că dacă voiam să fac treaba asta, o făceam înainte de-a intra în pușcărie... Nu vreau să vă dau. Nu pot io să fac treaba asta”. „Dacă nu, te vom da afară din servicii, te vom aresta”... „Faceți ce vreți cu mine, dar eu nu fac acest lucru.” Și unul stătea în spatele meu, celălalt în față... Aveau ei metodele lor de intimidare, dar am rezistat foarte bine. Bun, asta a trecut.

Altă dată, m-a chemat numa' unu' din ei iar : „No, te-ai gândit ? Nu te-ai gândit ?”. „Ba da, m-am gândit : nu vă dau relații despre nimeni. Aveți dumneavoastră destui oameni care sunt formați pentru așa ceva și nu-mi cereți mie treaba asta”... Ei n-aveau nevoie de relațiile mele, dar ei aveau dorința de a ne compromite pe cât mai mulți... Să zică după-ăia : „Iată, deținuții politici s-au făcut informatorii Securității”... și-așa mai departe, lucru care s-a și întâmplat, de altfel, în multe cazuri.

Paleologu, de exemplu, despre care am vorbit mai devreme...

Daaa, da. Și Paleologu, săracu', a recunoscut măcar, cinstite lui... Și pe urmă m-au lăsat un timp, și după ani de zile, după ce-am terminat facultatea, m-au chemat iar... Eram deja consilier juridic... V-am spus c-am vrut să intru în avocatură, da' nu m-au lăsat, și în magistratură nici așa... Și-atuncea m-am zbatut să-mi valorific studiile și cu greu am reușit, pentru că n-au vrut să mă primească de la cadre. Dar, în pofida acestor refuzuri, directorul Institutului de Proiectări a zis : „Io te angajez ca și jurisconsult pe propria mea răspundere”. Și m-a angajat și bun angajat am fost. Și de-atuncea am progresat, am fost jurisconsult principal, consilier juridic și-așa mai departe.

Eram deja consilier juridic când m-a chemat un colonel de Securitate, care răspundea de întreprinderea de vagoane. Ăsta m-a frecat extraordinar și a vrut neapărat să mă facă informatorul Securității. Și i-am spus și la ăla : „Domnule, după atâta timp de când am

ieșit de la închisoare, am făcut facultate, m-am încadrat, dumneavoastră nu vă dați seama că lucrez cinstit și-mi văd de treburile mele? Că știu că mă urmăriți"... „Da", zice, „n-avem nimic împotriva, da' spune-ne ce vorbesc ăilaltți"... și-așa mai departe. Zic : „De ce să vă spun ? Aveți dumneavoastră oameni destui". De n ori m-a chemat și cu greu am rezistat în fața lui. Norocul meu a fost că s-a mbolnăvit, a ieșit la pensie și-a venit unu' tânăr, care-a terminat Politehnica la Timișoara. Că ce-au făcut cu ăștia? Le-au spus : „Vă trimitem să câștigați bine"... și i-o luat la Securitate. Tinerii or zis : „Hai că mergem, vedem noi ce-o fi". Și ăsta a picat plească așa în Securitate. Era un moț și un român clasa I. Și m-a dat în primire la ăla, adică i-o zis : „Vezi că acolo există cutare și cutare, să-l iei în primire". Și-ăla, când o ajuns acolo, m-a chemat la el și mi-a zis : „Domnu' Ciobancan, uitați, de-acuma înainte eu răspund de dumneavoastră"... și-așa mai departe. „Vă rog să nu-mi faceți probleme, că eu nu voi avea nici o problemă cu dumneavoastră." Zic : „Și dumneavoastră vă rog să nu-mi cereți să vă dau informații, să mă faceți informator, pentru că nu pot". „Nu vă voi cere niciodată. Numai să nu-mi faceți probleme și eu nu vă voi face probleme." Și-ntr-adevăr, n-am avut nici o problemă cu el.

Dar situația noastră n-a fost ușoară, pentru că tot timpul eram urmăriți. Și erau care ne turnau pe noi. Io am fost și mi-am verificat dosarul și-aveam cinci turnători care au dat declarații despre mine. Pe doi i-am descoperit cine sunt, că le-am cunoscut și scrisul, că doar am lucrat cu ei în același birou. Dumnezeu să-i ierte, că au avut o moarte groaznică. Unu' din ei era inginer și mă mai trăgea de limbă... Da' io am știut că ăla-i informatorul Securității. Ce-a făcut? A lucrat la circularul ăla mare, a făcut niște lucrări în lemn. Și s-a rupt un dinte din ăla și i-a intrat pe gură... L-au luat cu salvarea să-l ducă la Timișoara, da' a murit pă drum. Celălalt, pă care tot așa îl știu, a murit de leucemie. A ajuns ca degetul... L-am întâlnit o dată chiar aici, în parcul acesta din spatele primăriei, și treceam pe lângă el și zic : „Ce mai faci?". Zice : „Iacă, îs bolnav rău". Zic : „Dumnezeu să te ierte și să-ți ajute"... Nu i-am mai zis :„că m-ai turnat!".

Pă ceilalți trei nu i-am descoperit, nu știu că cine-o fost, dar aveam un dosar de 62 de pagini care era numai cu declarații împotriva mea... Și pe-ormă am avut vreo patru volume din anchetă, pe care mi le-au arătat. Unu' din ele, care era un fel de sinteză a anchetei... Mi l-au dat și pe ăla... Eu mi-am făcut cerere, pentru că am fost ales președinte la județ și atuncea lumea a început să vorbească, și au intrat și foarte mulți turnători și oameni care-au dorit să dezmembreze partidul, să-l facă harcea-parcea, și-au și reușit... Așa, și-au zis că io, dacă mi-am făcut facultatea în timpul comuniștilor și-am fost consilier juridic, trebuie că și io am cîripit... Și-atuncea am făcut o cerere la CNSAS și-am spus : „Vă rog, din dosarul meu, și din toate informațiile care le-aveți la dispoziție, să-mi spuneți dacă am fost informator sau dacă am colaborat cu Securitatea". Aproape după un an de zile, îmi vine o hârtie prin care îmi spune că : „Din ce avem la dosar, nu rezultă că ați fost informator sau colaborator al Securității". În condițiile astea, am făcut o conferință de presă la partid, am făcut copii după adresă și le-am dat la toți ziariștii, că ei știa deja de discuții. Și le-am zis : „Cred c-ați auzit. No", zic, „uitați-vă aici... Am făcut treaba asta ca să fiți liniștiți și să fiu și io liniștit". Mă rog, asta a fost, în mare, niște lucruri care ne-o făcut viața noastră mai bună, mai rea...

Dar cum de ați reușit să faceți facultatea după eliberare ?

M-am eliberat în 29 iunie și în septembrie m-am prezentat la examenul de admitere la facultate. Și am reușit sub linie... Știți? Depășisem nota 5, pentru că se dădeau cinci examene : limba și literatura română, scris și oral, istorie, scris și oral, și socialismul.

Socialismul m-a tâmpit... Acolo am ratat-o, și n-am luat medie de intrare, că vroiam să intru la zi. M-am prezentat în al doilea an... da' n-am învățat bine socialismul, că nu l-am putut asimila deloc. Și mi-am făcut fișici și am copiat... Și așa am fost de neinspirat, că am terminat lucrarea, că era scris, și m-am dus și-am predat-o, și notițele le-am lăsat în bancă. Și profesorul care se plimba pe acolo le-a văzut și corespundea scrisul meu cu scrisul de-acolo, și am luat nota 1. Iar n-am reușit. A treia oară, zic : „Dacă nu iau acum 10 la socialism, nu iau nici o notă”. Era un manual de clasa a XII-a, cu vreo sută și ceva de pagini... Pe de rost l-am învățat, pur și simplu... Și când am dat examenul, era „Despre spațiu și timp”... un subiect bun. Și am făcut *ad litteram*, doar cu ceva modificări față de ce era în carte. Am terminat și-am vrut să plec. Și când mă vede profesorul, zice : „Dă lucrarea s-o văd”. Și zice : „Să știi că pe lucrarea asta ai să iei o notă bună”. Într-adevăr, am luat 10 pe lucrarea la scris, iar la oral am luat 7. Și-am intrat.

Spuneți că ați reușit să vă întemeiați și o familie după ce-ați ieșit...

Da. M-am căsătorit... Soția mea lucra la C.F.R. Ea-i tot d-aci, din Arad, ne-am cunoscut, ne-am iubit și-am zis : „Hai să ne căsătorim !”. Și am un fecior, am și doi nepoți...

Înțeleg că după '89 ați făcut politică... Cum de ați luat decizia asta ?

În '89, cu încă un coleg, am întemeiat Asociația (AFDPR – n.n.)... El a fost președinte și io am fost vicepreședinte. Și am avut peste 2 000 de membri la început. Acum mai avem vreo 360... ceilalți s-au dus la Domnul. Și prima dată aici am avut sediul, și primarul ăsta a încercat să ne scoată de-aicea, da' n-a reușit, că n-am vrut să mergem. Ne-a oferit alte spații, pă ici, pe colo, departe, și i-am spus : „Domnule, noi suntem toți bătrâni. Nu mă pune pă mine să mă urc la etajul 3, să-i aduc pă oamenii ăștia care vin din când în când de la țară, să-i urc pă scările astea, că pică pă scări și mor”... Mă rog, am rezistat mult pentru treaba asta, că a venit de mai multe ori să ne dea afară, da' n-am ieșit pentru nimic în lume. Am zis : „Nici PSD-u' n-a îndrăznit să ne scoată de-aici și voi acum vreți să ne scoateți ? Vai de capu' vostru”.

Și bineînțeles că imediat, în 17 ianuarie 1990, m-am înscris în partid, la PNT-CD. Tatăl meu a fost membru de partid la PNT și în pușcărie am avut prieteni țărăniști... Am fost prieten foarte bun cu băiatul lui [Nicolae] Penescu⁵, cu unul Urzică din Rașca, altul de prin Ploiești, au fost prietenii mei foarte buni în pușcărie. Și bineînțeles că am discutat fel și fel de lucruri de genul acesta, și cum am auzit că s-a înființat partidul m-am dus și m-am înscris. Și de-atunci am activat și activez și nu mă mai las. Acuma sunt președinte de onoare al partidului, că n-am mai vrut să candidez, i-am lăsat pe alții mai tineri. „Candidați voi, că eu suficient am fost trei ani de zile și nu mai vreau. Da' vin la partid și v-ajut, pentru că de-aicea nu plec niciodată, numa' la groapă...”

Cum simțiți că sunt privați foștii deținuți politici ?

5. Vladimir N. Penescu (născut în 1924), juriconsult. A fost arestat în 1959 și condamnat împreună cu un sofer, pentru că îi dusesese provizii tatălui său în Bărăgan, unde acesta se afla cu domiciliu obligatoriu. A fost eliberat în 1964 și ținut sub observație de Securitate, care a încercat să îl și folosească, pentru a ajunge la tatăl său. A plecat în exil în Elveția împreună cu familia. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar P-Q*, Mașina de Scris, București, 2006, p. 164.

Nu suntem băgați în seamă. Nici nu se mai vorbește despre noi, decât foarte rar. Dacă n-ar fi Ticu Dumitrescu cu personalitatea lui și n-ar mai ieși din când în când în mass-media, poate nimeni n-ar mai ști că mai existăm. Ce să vă spun? Tinerii mai ales nici nu știu ce-i aia Asociația Foștilor Deținuți Politici. Bineînțeles că noi mai ieșim cu o seamă de acțiuni. Acuma facem un monument aci, ne zbatem să facem un parteneriat cu primăria, da' suntem puțini acuma și suntem bătrâni. Facem din trei în trei luni o adunare generală cu toți din județ, care mai sunt apți să facă drumul până aicea... Dar nu ne bagă în seamă nimeni... Și marele dezastru al nostru după revoluție a fost Ion Iliescu și PSD-u'. Ăștia au distrus atât imaginea deținuților politici, cât și a partidelor istorice. Au căutat să le desființeze. Și cel mai mare dușman al partidelor istorice să știți că la ora asta este Băsescu. El a dorit cu orice preț să distrugă și PNT-CD-u' și pe liberali. Ați văzut ce face acuma cu liberalii? Eu nu vreau să fiu rău și egoist pentru nimic în lume, da' liberalii își merită soarta, pentru că atunci când partidul nostru a fost la ananghie, în perioada '96-2000, ei s-au retras și ne-au lăsat pe noi singuri, și toată lumea ne-arată cu degetul. Acuma o pățesc ei, s-a-ntors roata.

Privind în urmă, aveți regrete pentru ce-ați făcut, pentru ce-ați pățit ?

Pentru ce-am făcut? Nu. N-am nici un regret. Zic că e bine că a fost așa. Faptul că am ajuns la închisoare mi-a trezit mintea, mi-a oțelit puțin sufletul și m-a pus pe un drum bun. Nu știu ce s-ar fi întâmplat dacă nu se întâmpla lucrul acesta... Nu am regrete.

Dar resentimente aveți ?

Nu, nu. Eu sunt și cantor la biserica greco-catolică. Eu de mic, de la vârsta de 12 ani, am fost trimis la seminarul greco-catolic la Oradea... și nu urăsc pe nimeni, și nu doresc rău nimănui. Mă revoltă nedreptatea, furturile care se întâmplă în țara asta, și mă revoltă neînțelegerile care sunt între oameni, în general, și mai ales între politicieni, pentru că din cauza lor suferă întreg poporul... și-așa mai departe. După 1990 am crezut că se va întâmpla cu totul altceva în țară, dar, din păcate, asta e situația...

Bine, eu vă mulțumesc mult.

Și eu vă mulțumesc și vă doresc numai bine...

Corneliu Ioan Cornea

S-a născut la 29 august 1925, în comuna Chisindia, județul Arad. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : doi ani la Facultatea de Litere. A fost arestat pe 18 august 1948 și condamnat la doi ani de detenție. A executat pedeapsa în închisorile Cluj, Pitești și Gherla. A fost eliberat pe 30 ianuarie 1951. În 1959 este rearestat și condamnat la 20 de ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Periprava, Salcia și Aiud. A fost eliberat în 1964. La data interviului locuia în Arad. Interviu realizat de Alin Mureșan pe 29 martie 2007. Transcrierea, tehnoredactarea și editarea interviului – Alin Mureșan. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cotele 48, 49.

Cum ați simțit dumneavoastră instalarea regimului comunist ?

Păi, ca majoritatea românilor, mai citisem câte ceva, mai aflasem câte ceva... Eu am avut o educație strict religioasă, încă de copil am fost în Oastea Domnului, împreună cu părinții... Bunicu-meu era președintele Oastei Domnului în comună, prin urmare aveam o educație religioasă puternică, care m-a ajutat de-a lungul anilor în care am făcut închisoare... M-a ajutat mult pe mine și pe cei din jurul meu, zic eu...

Acest lucru v-a pus pe poziții contrare comunismului ?

Fără îndoială ! Fără îndoială ! Citisem ce s-a întâmplat în Uniunea Sovietică... Ba, începând din '45, începuse să se-nfirie comunismul și la noi în țară și văzusem ce oameni selecționează, adică mai ales scursura societății. Lucrul acesta l-am sesizat și la Brad, unde făcusem liceul, și la Cluj, în anii studenției...

Care era atmosfera în Cluj când ați venit ? Trecuse greva studențească sau ați prins-o ?

Da, da, trecuse greva studențească din '46, cursurile au început la 8 ianuarie '47, prin urmare cu mare întârziere după evenimentele cu atacarea căminului „Avram Iancu” de către cei de la „Dermata”.

Deci exista o atmosferă efervescentă.

Fără îndoială, era un spirit naționalist foarte dezvoltat, deosebit, în rândul studenților... Dar să vă mai spun și altceva : apucasem în anul II să cânt la un cor bisericesc la biserica din spatele căminelor... Paroh era părintele Florea Mureșan, care-a murit la Aiud¹. Și acolo era un cor format numai din studenți mediciști. Ei, eu și cu încă unul

1. Florea Mureșanu (1907-1961), preot la catedrala din Cluj, profesor la catedra de Teologie practică a Academiei Teologice, din 1946 protopop al Clujului – funcție pe care este nevoit să

de la științe încăpusem în corul ăla. Prin urmare, dintru-nceput m-am angajat într-o astfel de activitate... Și știu că la Crăciun, în '47, am făcut un concert de colinde, bisericuța era plină, și am avut un succes deosebit cu corul atunci.

Dumneavoastră pentru ce ați fost arestat ?

Am făcut parte din Frățiile de Cruce. La Cluj, eu am fost într-un grup de la Facultatea de Litere, cu Ovidiu Cotruș², cu care mă întâlneam la mine-n gazdă și discutam. Nu s-a depus cine știe ce activitate, erau pur și simplu discuții, mai mult pe teme morale și religioase... Ovidiu Cotruș era o minte strălucită și-l ascultam cu plăcere cei vreo cinci care eram în grup.

Când ați fost arestat ?

Am fost arestat în 18 august 1948. Eram bursier și se răspândise zvonul că cei care au bursă trebuie neapărat să se înscrie în brigăzile absolut voluntare de muncă pe șantierele patriei socialiste, astfel că și eu m-am înscris într-o astfel de brigadă, ca să nu pierd bursa. În brigada asta, de la Facultatea de Litere, țin să amintesc că era și Pius Borza, care era pianist, și trebuia să se lupte cu lopata și târnăcopul acolo, săracul... Acolo am stat cinci săptămâni și abia venisem acasă, când am fost arestat din comuna mea.

De acasă ați fost arestat ?

Nu de-acasă, eram la primărie. Eram în relații bune cu notarul și, fiind pe la el, pe-acolo, numa' bine au nimerit securiștii din Sebeș, să mă găsească acolo și n-am mai fost dus acasă, m-au dus direct la Sebeș, apoi la Arad și apoi la Cluj.

Înainte de arestare ați simțit că sunteți urmărit ?

Nu. A fost o surpriză arestarea. Și cum ziceam, m-au dus la Sebeș, iar de acolo, în aceeași zi, am fost trimis la Arad, unde am stat câteva zile la Securitate, fără să fiu întrebat de nimic și într-o bună zi a venit un gardian de la Cluj, m-a luat și m-a dus la Cluj.

La Cluj a avut loc ancheta ?

Da, la Cluj a avut loc ancheta. Și sigur c-am aflat dup-aceea : colegii mei din lot, respectiv cei cu care am activat eu, erau deja arestați. Pe mine, probabil, că m-au arestat mai târziu, ca să stau în brigadă până-mi terminam sejurul. Prin urmare, probabil pentru că ceilalți au declarat, anchetarea mea n-a fost prea dură. Ovidiu Cotruș nu fusese arestat și a reușit să se ascundă câțiva ani de zile... El a venit mai târziu în închisoare. Prin urmare, eu am sosit printre ultimii acolo la Securitate. Și la puțină vreme după ce-am fost anchetat, ne-a și adunat la un loc pe toți cei din lotul nostru și ne-a trimis la penitenciarul din Cluj.

Să înțeleg că nu v-au bătut în anchetă ?

o părasească în 1948. A fost arestat în 1952 și condamnat la 25 de ani de muncă silnică. Execută doar un an la Canal. Rearestat în 1958 și acuzat de „spionaj și subminarea autorității de stat”, este condamnat la 25 de ani de muncă silnică. A fost închis la Satu Mare, Gherla, Jilava și Aiud, unde a murit la 4 ianuarie 1961. *Martiri pentru Hristos, din România în perioada regimului comunist*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2007, pp. 500-502 ; Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar M*, Mașina de Scris, București, 2004, p. 423.

2. Ovidiu Cotruș (1926-1977), poet și critic literar.

Nu. Eu am scăpat. Locotenentul Stănescu, țin minte că așa-l chema, mi-a arătat ce-au declarat ceilalți... Nichifor Vereșmortean îl chema pe unu'... Am auzit c-a ajuns tortionar în timpul reeducărilor...

Da, a fost la Gherla. Și de la Cluj unde ați fost dus ?

De la Cluj ne-au adunat în două camere la penitenciar... Am fost vreo 35-40, pentru că în total noi am fost 84, dar pe ceilalți i-a arestat mai târziu. Și ne-a trimis direct la Pitești...

Cei 84 erau din mai multe loturi ?

Erau doar studenți clujeni. În afară de asta, era elevul Ladea, de 14 ani. Era profesorul Mocanu, un ofițer Capotă, un preot... iar restul eram studenți. Dar la Pitești a fost cea mai relaxantă perioadă din pușcărie. Pentru că nu eram judecați, am fost toți într-o cameră, și acolo ne scoteau zilnic la plimbare.

Când ați ajuns în Pitești ? În septembrie ?

Da, da, prin septembrie '48. Am fost băgați toți clujenii împreună, într-o cameră mare-mare... Era Bohotici printre noi, Ion Munteanu și alții. Unul Matei Rusvid, arădean de-al meu, care, deși era subinginer, s-a dat, spre ghinionul lui, student, a dormit în pat cu mine și, în timpul bățăilor, s-a îmbolnăvit, a fost dus de lângă mine și, după eliberarea mea, am aflat că a murit la Târgu Ocna, unde era spitalul pentru deținuți și unde probabil că sunt dacă nu sute, zeci de oameni morți... Pe lângă asta, știu că la Pitești au murit 30 de studenți în timpul reeducării...

Prin urmare, ați stat în Pitești fără să fiți judecați...

Da, am stat până la jumătatea lunii aprilie a anului următor, când am fost imbarcați în dube și trimiși la Cluj pentru proces. Și procesul s-a săvârșit în Vinerea Mare a Paștelui anului 1949.

Cum a decurs procesul ?

Procesul a decurs așa cum au decurs toate procesele astea ale comuniștilor. Adică n-ai avut voie să spui nimic sau, dac-ai spus, a trebuit să fie foarte puțin, avocații au mai apăsât și ei pe pedală și lucrurile erau dinainte stabilite, de la Securitate. Asta-i bănuiala noastră, sigur că n-avem certitudine în privința asta.

Ce condamnări mai țineți minte din lot ?

Știu că cele mai mari erau de 15 ani : Bohotici și mi se pare că și Ion Munteanu și încă vreo câțiva.

Chirică Balanișcu mai știți cât a luat ?

Nu. Eu am stat cu el în celulă la Cluj și, dacă nu mă-nșel, și la Pitești, în prima perioadă, înainte de proces. El era, de fapt, mentorul puștiului lui Ladea, el îl recrutase pe copilul lui Ladea.

Dumneavoastră ce condamnare ați primit ?

Eu am luat doi ani doar. S-o fi ținut cont și că fusesem în brigadă voluntară, probabil, știu eu ? Și probabil că nici nu eram printre șefi, eram un simplu membru...

După proces, unde ați fost dus ?

După proces ne-au returnat la Pitești și acolo ne-au împărțit pe camere mici – după ce prima perioadă fusesem într-o cameră mare toți –, ne-au împărțit câte șapte într-o cameră mică, cu paturi supraetajate.

Cât timp a trecut până au început bătăile ?

În primăvara lui '50 au început, când eu deja eram în apropierea expirării pedepsei. Acolo am fost repartizat din nou lângă camera 4-spital, unde mai fusesem, chiar de două ori, și nu ne-am dat seama deloc de ce se întâmplă, până când, la un moment dat, am auzit urlete, plânsete, chinuri de la 4-spital. Atunci am început să bănuim ceva, dar nu știam ce se-ntâmplă. Într-o bună zi, ne-a luat din celula asta și ne-a băgat la 4-spital, după ce acolo mai rămăseseră alții, asupra cărora se săvârșise așa-zisa reeducare și care urmau să ne iscodească pe noi, cei noi, că ăsta era sistemul : să ne întrebe de una, de alta, prietenește, foarte prietenește și să folosească ce-am spus noi pentru acuzațiile ce urmau să le facă în fața celor care ne judecau. Am găsit acolo patru studenți de la Teologia din Arad.

Pe cine anume ?

Pe Gheorghe Bej, care e preot acuma aici, pe Petrică Lupșa, care-a murit, pe Aurel Raica și pe Oprea Crăciun. Ei erau deja trecuți prin focuri... Ei au fost cei care a trebuit să ne tragă de limbă. Da' nu-i acuz pentru asta și, dintre toți, doar Bej mai e aci, și sunt în relații foarte bune cu el...

Dintre cei care făceau parte din comitetul de reeducare, mai țineți minte pe cineva ?

Da, pe Vasile Toldișan. După ce ne-a luat de la 4-spital, după ce-am trecut prin focuri, ne-a dus tot în camera aia, unde fusesem înainte de-a fi judecați. Pe coada T-ului, în fund, la ultima cameră. Și acolo era Vasile Toldișan, care conducea ostilitățile, în timp ce noi eram uneltele, cei care trecusem pe-acolo... Vasile Toldișan a făcut parte din lotul meu, arestat cu mult mai târziu. N-a fost nici mai bun, nici mai rău ca alții...

Îl cunoșteai dinainte, din libertate ?

Nu-l cunoșteam, el a fost arestat mai târziu, el era student la Medicină, n-am avut nici o relație, acolo în închisoare l-am cunoscut...

Cât timp a durat perioada discuțiilor din 4-spital, până să intrați în bătăi ?

Câteva zile... Doar câteva zile...

Poveștiți, vă rog, cum s-a declanșat prima bătaie.

Păi, după ce am discutat câteva zile, amical așa, într-o dimineață, ceilalți au tăbărit asupra noastră, a celor noi... Au început bătăi... bătăi crunte și ele au continuat tot timpul. Trebuia fiecare din noi să se spovedească în fața unui comitet ad-hoc, format din cei mai vechi, și, dup-aceea, să trecem la Țurcanu, să punem pe hârtie ce am declarat...

Care au fost reacțiile dumneavoastră când ați intrat în bătăi ?

Prima zi a fost dezastru... Ce mai, din punct de vedere psihic am căzut. Ce să vă spun ? Ce-am putut să simțim ? Nu poți să descrii sentimentele astea. O cădere totală din punct de vedere psihic...

Cât de mult a contribuit faptul că cei care vă loveau erau din Arad ?

Foarte mult... Erau cunoscuți de-ai mei... Și așa s-a-ntâmplat, probabil, și când eu am fost cel care-am săvârșit asta... Dar aș prefera să nu-mi amintesc... Și cum zic, repet, nu am fost printre cei care-au suferit mai mult... Eram cu pedeapsă mică... Toțiăștia din Arad erau cu pedepse mici... Și ceilalți, care au fost cu noi în camera 4-spital, erau la fel...

Bătăile erau la comun sau erau și singulare ?

Toți împreună... Cât am stat eu acolo, toți împreună... Și, dacă dovedea sinceritate față de cei care erau în comitetul de ascultare, atunci scăpai mai ușor...

Acuma-mi dau seama că noi am fost totuși selecționați, triați... Adică la cei cu pedepse mai mici, constat după ce-am citit atâta, bătăile n-au fost atât de cumplite cum am văzut că s-a întâmplat cu ceilalți, cu Cornel Pop, cu alții și cu alții... Eu aveam doi ani, ceilalți, studenții ăștia de la Facultatea de Teologie din Arad, aveau până la trei-patru ani și ei, prin urmare, tot din ăștia eram aci : celorlalți li s-a aplicat un regim cu mult mai dur...

Cam cât timp au durat bătăile ?

Vreo săptămână, nu mai mult, că trebuia să vină alții în locul nostru... Asta a fost concluzia ce-am tras-o eu după aceea, pentru că, după ce-am fost în camera de jos, cu Toldișan, nu peste multă vreme am fost imbarcați în dube și trimiși la Gherla. Acolo l-am cunoscut pe Popa Țanu... Am nimerit în cameră cu Popa Țanu, cu Calciu, cu Cornel Luca... De-ăștia-mi amintesc și-acuma. Poate nu știți, dar Calciu a căzut și el, la Gherla. Dar el s-a ținut tare la procesul celor care-au fost condamnați la moarte, a acuzat, a spus niște adevăruri și a scăpat. După ce-a fost eliberat, a făcut Teologia și s-a întâmplat cu el ceea ce știți...

Din camera în care era Toldișan, mai țineți minte pe cineva dintre cei care au intrat în bătăi ?

Nu, nu. Nu-i cunoșteam. Eu, cum zic, nici pe Toldișan nu-l cunoșteam, n-am avut ocazia să-l cunosc decât acolo. Deși era în lot cu mine, student medicinist și el... Iar dintre cei care trebuia să batem erau Toldișan și Matei Rusvid... Mai era și un grup de prahoveni, erau doi frați Davidescu din Prahova, chiar din Ploiești, dacă nu mă înșel... Ei erau cei care erau mai duri acolo.

Ei erau împreună cu dumneavoastră printre agresori ?

Da, da, ei erau mai răi, asta am reținut eu...

După aceea ați fost transferat la Gherla ?

Sigur, sigur. Prin iunie 1950... Și acolo, în camera aia cu Popa Țanu, la vremea aceea, asupra noastră nu s-au mai aplicat bătăi și am fost scoși la muncă... Eu, mai întâi, am fost ajutor pe la bucătărie, la curățat unele și altele, la pus conserve pentru iarnă, și, până-n cele din urmă, am fost dus la țesătoria de pânză pentru saci...

Ați fost întrebat dacă vreți să ieșiți la muncă sau nu ?

Nu, am ieșit toți din cameră, pe toți ne-a scos... N-a fost o chestie voluntară.

V-au cerut să ascundeți sau să fiți pe față pe linia reeducării ?

Eram numai între noi, studenții. Nu am cunoscut pe alții... Și am fost la țesătoria asta, eu făceam suveici. Au încercat să mă promoveze ca țesător, dar, văzând că n-am îndemânare, au renunțat la asta și de-acolo eu am fost eliberat, pe 30 ianuarie '51, după ce făcusem șase luni în plus de închisoare...

Să înțeleg că în Gherla ați fost ferit de reeducare...

Da, da, n-am avut probleme, n-am mai fost bătuți.

Nici când vă întorceați seara în celulă nu erați luat la întrebări ?

Se făcea un program de reeducare în spirit comunist. Popa Țanu ne povestea despre binefacerile comunismului.. S-a mai întâmplat și asta, că, foarte curios, a pus odată întrebarea : „Băi, care din voi se mai gândește la cântecele legionare ?”. Și nimeni n-a

mai zis nimic, totuși i s-a părut lui că unii ezită și i-a palmuit... Așa, din senin. Prin urmare, reeducarea mea nu-i atât de spectaculoasă ca a altora.

Ce v-a rămas cel mai puternic în minte din reeducare ?

Nu știu ce să spun despre asta... A fost una din întâmplările cele mai nefericite din cei șapte ani și jumătate de închisoare pe care am făcut-o, pentru că eu, după șase ani de la eliberare, am fost din nou arestat și condamnat la 20 de ani închisoare...

Cum v-ați descurcat după eliberare ?

M-am dus în Chisindia, satul meu de baștină. Am stat acolo până-ntr-o zi când, înființându-se o cooperativă și fiind numită o consăteancă de-a mea președintă – analfabetă, dar femeie de treabă –, asta s-a gândit la mine să mă facă contabil. Mi-a propus, sigur că n-am putut-o refuza și am devenit contabil. Nu mă pricepeam la contabilitate deloc, dar raionul era la Gurahonț și trebuia să mergem adeseori acolo cu raportările și am învățat de la alții. Dar asta n-a durat decât patru luni de zile, pentru că după-aceea am fost chemat la comisariat, recrutat în armată, la detașamentele de muncă, și trimis aci, aproape, la Șiria, unde trebuia să săpăm via. Eu am avut noroc, că era comandant un căpitan de rezerviști, om de treabă, ofițer de pe vremuri, care, știind că am făcut ceva facultate, m-a luat la birou și am trăit o viață bună cât am stat acolo. Dar nici asta n-a durat mult, pentru că a venit toamna și ne-au mutat la Oțelul Roșu, la un șantier de construcții.

Și dumneavoastră ce făceați acolo ?

Eu și-acolo am avut noroc, că am lucrat la birou. Șef de șantier era un inginer din Arad, care, auzind că io-s din județul Arad, m-a luat pe lângă el și-am dus-o bine. Ei, de-acolo, peste un an și ceva am fost trimis la Reșița ; acolo iar am stat puțin, pentru că eu m-am afirmat ca și actor amator și am dat niște spectacole organizate de mine și la Oțelul Roșu și la Reșița, cum am ajuns, astfel că, înființându-se un grup artistic la Hunedoara, al Direcției Forțelor de Muncă... nu știu cum, DGFM-ului, într-o bună zi, m-a luat și de-acolo și am fost trimis la Hunedoara. Acolo, datorită calităților mele de actor, am nimerit la ansamblul ăsta artistic, care era unic pe țară, a DGFM-ului... Și acolo am dus-o din nou bine, am primit haine de ofițer, eram îmbrăcat frumos, aveam o baracă separată de ceilalți muncitori, n-aveam alte munci în afară de cea artistică și am stat acolo până la eliberare, după ce-am făcut 25 de luni, respectiv doi ani. Am fost eliberat din armată la 28 de ani, că era limita de vârstă. Acolo mă încurcasem cu o fată, care venise pe la spectacolele noastre, și așa ne-am cunoscut. Și m-am căsătorit acolo, după ce m-am eliberat din armată. Am stat șase ani de zile în Hunedoara, unde mi-am făcut o casă cu ajutorul socrului...

În ce an v-ați căsătorit ?

În 1953. După ce, în '51, m-am eliberat și doi ani am făcut armata. Și m-am angajat acolo, la Hunedoara, în construcții, și am lucrat până în 1959. Atunci am fost din nou arestat, cu socrul și cu cumnatul, cu care locuisem împreună... Mă mutasem în casa mea cu socrul, prin urmare și cu cumnatul, cu un preot din oraș cu fiu-su' și ginere-su', toți trei foști deținuți politici, și cu șeful socrului meu, de la uzină, care și el mai fusese arestat. Era în vremea când armata sovietică s-a retras din țară și trebuia ca posibili opozanți ai regimului să fie puțin priponiți, ca lumea să se înspăimânte și să nu treacă la acțiuni... Mă rog.

Prin urmare, n-a existat o motivație reală.

No, ce să mai... Ce să mai... Acuzațiile pentru care-am fost condamnat au fost : că am ascultat la radio în timpul revoluției din Ungaria întâmplările de-acolo și le-am comentat în mod răutăcios. Avea socru-meu un radio din ăla cu galenă... S-a întâmplat ca, la un Crăciun, preotul cu fiu-su și cu gineru-su să vină la bisericuța din sătucul de lângă Hunedoara, unde locuiam noi³. Socru-meu era invitat la noi, împreună cu șeful lui. Acolo am cântat „colinde legionare” : „O, ce veste minunată !”, „Trei păstori se întâlniră” și altele (râde – n.n.). De râsul lumii, ce să mai... Capetele de acuzare astea au fost. Pentru asta, eu, fiind recidivist, am primit 20 de ani. Socru-meu 15, cumnatu-meu 15, părintele Tarcea 25⁴, mi se pare, a și murit la Aiud. Asta a fost...

Deci, ai luat 20 de ani pentru „O, ce veste minunată !”.

Așa. Și pentru comentarii asupra contrarevoluției din Ungaria, fapt deosebit de grav, nu ?

Cum a decurs această a doua anchetă ?

Să precizez că, între timp, eu am fost chemat la Securitate de foarte multe ori. Securiști din Arad veneau acolo să mă tortureze. Foarte-foarte des am fost chemat.

Vă cereau și să deveniți informator ?

Da, sigur că da. Mi se propusese și asta, sigur că da... Cum am refuzat, am fost chemat de mai multe ori... de mai multe ori. N-am făcut-o nici după prima închisoare, când am ieșit din torturile de la Pitești și Gherla... Prin urmare, la cea de-a doua arestare, am fost dus la Deva, acolo anchetat ceva mai dur..., dar nu prea dur, și peste puțină vreme condamnați, lotul ăsta al nostru, de către Tribunalul din orașul Stalin, din Brașov...

Ce s-a întâmplat după condamnare ? Unde ai fost dus ?

La puțină vreme după ce-am fost condamnat, am fost luați, pregătiți pentru transport, cei cu condamnări mari, printre care eram și eu, cu lanțuri la picioare... și trimiși mai departe. Am ajuns la Jilava și acolo am stat în celulele alea mari câteva zile, tot lotul nostru, împreună cu alții, până am fost din nou îmbarcați în dube și trimiși la Brăila. La Brăila am fost îmbarcați pe niște bacuri și trimiși la Grind, o colonie mai mică, care ținea de cea mai mare, Periprava, colonie de muncă pentru deținuți politici. Acolo am stat toată iarna respectivă... Am cules la porumb iarna aia tot timpul.

De-acolo, în primăvară, am fost trimis la Salcia, unde-am stat mai mult... De acolo ne mai trimitea și în alte colonii... La Salcia făceam digul de împrejmuire a terenului pentru inundații, să se facă agricultură, fie la cules toamna... Ne foloseau la acțiuni de-astea agricole, și eram trimiși ba la Stoenеști, ba la Strâmba, dar pentru puțină vreme, că sediul de bază era la Salcia.

Ei, și la Salcia, cum zic, lucram la diguri, până-ntr-o bună zi, când se selecționează niște constructori, că se făceau locuințe pentru personalul de pază... Și printre cei aleși am fost și eu, că în acte am fost tehnician constructor... Și am fost dus să muncesc pe

-
3. Mircea Tarcea a precizat că este vorba de satul Buitur, actualmente suburbie a Hunedoarei.
 4. Gheorghe Tarcea (1890-1963), preot în mai multe parohii de lângă Hunedoara. A fost arestat de mai multe ori înainte de 1944, pentru activitatea sa în cadrul Mișcării Legionare. Arestat în 1952, a executat doi ani de închisoare, urmați de doi ani de domiciliu obligatoriu în Bărăgan. Arestat din nou în 1958, a fost condamnat la temniță grea pe viață și confiscarea averii pentru crimă de insurecție armată. A decedat la Aiud pe 1 octombrie 1963.

șantier. Acolo am avut mai mulți colegi cunoscuți și am lucrat ca săpător sau betonist manual, că nu era betonieră, până-ntr-o zi, când mă pomenesc că sunt chemat și trecut la birou. Era un birou condus de-un inginer și soția lui și aveau nevoie de unul care se pricepea la devize, la norme, la treburile din astea, și eu am fost selecționat... Ți-a fost cel mai bun loc de muncă al meu în toată perioada asta.

Ei, da' n-a durat mult nici asta, pentru că-ntr-o bună zi am fost adunați mai mulți și pregătiți pentru trimiterea în altă parte. Să amintesc despre cauza, pe care-o bănuiesc eu, a trimiterii mele de-aicea. Începuse să se dea pachete la cei mai sănguincioși, pentru fumători sau nefumători. Eu nu mai fumam. În colonie se făcea un comerț murdar, adică cei care nu fumau primeau țigări și le dădeau pe porția de pâine a marilor fumători, lucru pe care eu nu l-am putut suporta, și-ntr-o bună seară m-am urcat pe patul de la etajul III și i-am afurisit. Erau și niște preoți printre ei care practica treaba asta... Ei, și ăștia, probabil, m-au ciripit, și așa am fost trimis la Aiud... Numai acolo nu mai fusesem... Era al 13-lea loc de detenție. La Aiud era toamna lui '63, începuseră deja să se facă eliberări... Am stat în celulă șapte inși, făceam baie în fiecare săptămână... și din primăvară am ieșit din nou la muncă, pe un șantier de construcții.

Ați luat parte și la reeducarea din Aiud ?

Da, sigur c-am luat parte... Sigur c-am luat... Am fost împreună cu Viorel Gheorghită, arădean... Acolo ne-am întâlnit, că a fost scos și el pe șantier... Făcuse 16 ani de închisoare...

În ce consta reeducarea de la Aiud, așa cum ați cunoscut-o dumneavoastră ?

Erau câțiva reeducatori și acolo dintre deținuții politici...

Mai țineți minte cine ?

Printre ei era și Petre Pandrea⁵, care fusese socialist vechi, dar și alții. Pot să specific că legionari n-au prea fost, ci din alte partide... Și ni se dădeau cărți, se citeau cărțile în comun și trebuia fiecare să-și facă spovedania și-acolo, într-un fel... Se pregătea, cum zic, eliberarea, care s-a și-nțămplat, începând cu ianuarie... Ei, după ce-am ajuns și-aici la șantier, tot ca muncitor necalificat, într-o bună zi am fost recrutat iar la biroul tehnic. Acolo erau o grămadă de ingineri, dar mai vechi în pușcărie, și nu se pricepeau, iar eu eram mai proaspăt, să zic așa, și am fost recrutat acolo. Și peste cine dau acolo ? Peste Popa Țanu. El rămăsese în închisoare încă de pe vremea când a fost reeducarea. Popa Țanu era omul lui Crăciun, directorul închisorii, și am dat peste el acolo și peste prietenul meu, Traian Popescu⁶. Și el era inginer constructor, și el a fost la birou... Și de-acolo m-am eliberat apoi în '64, ultimul din biroul tehnic, pentru că trebuia să predau biroul la cei de drept comun.

Cum îl țineți minte pe Popa în perioada de la Aiud ? Cum se purta atunci, în Aiud ?

Păi, ca toți ceilalți... Probabil că era omul care informa despre ce se întâmplă și se vorbește la biroul tehnic, unde eram vreo opt persoane, majoritatea ingineri constructori. Și Popa Țanu s-a eliberat înaintea mea, ca toți ceilalți... Eu m-am eliberat ultimul.

5. Petre Pandrea (Petre Marcu Balș), scriitor, avocat, specialist în Codul Penal, publicist, condamnat în lotul Pătrășcanu la 20 de ani de temniță, din care a executat șapte. Rearestat pe 23 octombrie 1958, a fost condamnat la alți 15 ani de muncă silnică. A decedat în 1968, la doar câțiva ani după eliberare.

6. Un interviu cu Traian Popescu va fi publicat într-un volum ulterior.

V-a rămas în minte vreuna dintre personalitățile cu care v-ați întâlnit în închisori ?

Aș vrea să povestesc despre unii de care îmi amintesc. În camera vecină, cât am lucrat pe șantier, era Petre Țuța, dar n-am reușit să vorbesc cu el. După timpul de lucru puteam să ne plimbăm prin curte, că era larghețe mare atunci. Și peste cine-am mai dat acolo ? Și am dat peste Aurel Ardelean, un fost procuror, care-a condamnat cu sutele, sau poate chiar cu miile, care și-n procesul lui Maniu a fost procuror, și-n alte procese de soiul ăsta, procese importante la vremea aceea. El era dintr-un sat vecin cu al meu. După ce-l folosiseră ca procuror, că era colonel-procuror, îl băgaseră la închisoare. Și l-am întrebat : „Dar cum, dumneavoastră, procuror ?”. „Păi”, zice, „am fost la un Crăciun, la colindat la niște prieteni”... Probabil că asta era justificarea lui. Nu știu dacă e adevărat sau nu, dacă era reală sau nu, dar m-a surprins că l-am găsit acolo...

La Periprava am fost doar cu un prieten de-al meu din lot, fiul părintelui Tarcea, Mircea Tarcea, de care-am fost despărțit într-o bună zi... Dormeam împreună în pat, și într-o bună zi am fost trimis în altă parte. Personalități acolo am întâlnit după-aceea, după ce-am ajuns la Salcia și-n coloniile din jur : cu nea Alecu Paleologu m-am întâlnit acolo, am lucrat împreună, la prășit porumbul ; cu I.D. Sârbu, pe care-l cunoșteam de la Cluj, era asistent la Istoria Artelor și Estetică, la profesorul [Liviu] Rusu, și-l cunoșteam de-acolo ; cu Max Bănuș am fost muncitor pe șantier acolo, la Salcia. Și el practica sistemul ăsta, țigări pe pâine... Zdravăn de tot Max, ducea roaba așa încărcată, fie vorba-ntre noi...

Ați avut contacte cu familia cât timp ați fost închis a doua oară ?

O dată fosta mea soție a venit la Salcia, într-un vorbitor. Eu aflasem dinainte, venise sentința de divorț a ei și aflasem că s-a despărțit de mine... Dar socoteam, ca și tatăl ei, că divorțul a fost așa, de ochii lumii, dar s-a dovedit că n-a fost asta... Și eu, și socrul meu am fost eliberați în aceeași zi și chiar m-a întrebat plutonierul : „Nu vrei să mergi cu socrul odată acasă ?”. „Ba vreau.” Și împreună ne-am dus... Dar ea s-a ncurcat cu altul și după-aceea s-a căsătorit cu el... Eram cu 17 ani mai mare ca ea și e bine că n-am avut copii și ne-am despărțit...

Cum v-ați reintegrat după eliberare ?

După eliberare, eu mi-am găsit o consăteană, care-a fost căsătorită c-un profesor și care-a divorțat și ea, și la nunta căruia eu am fost cavaler de onoare... Ei, ea era văduvă, eu văduv, ne-am căsătorit, după primul an de căsătorie am avut un băiat, acum e inginer aci, are o firmă... am și nepoțel de 8 ani și-s foarte, foarte fericit.

Am lucrat în construcții și-am fost bine apreciat, am primit un apartament cu patru camere, cu garaj – am avut și mașină, vă închipuiți –, cu o curtică, și l-am dat la fiu-meu și eu mi-am luat unul cu două camere, aproape unul de altul... Îi mulțumesc lui Dumnezeu în fiecare seară... ca acum n-am fost fericit niciodată. Poate când m-am eliberat din închisoare, da' nu mai țiu minte...

Ați mai fost șicanat sau căutat de Securitate ?

Nu prea... Spre surprinderea mea, nu prea... Am fost chemat de vreo două-trei ori, nu mai mult. Și în '92 (sic !), parcă, am făcut cerere la CNSAS să-mi văd dosarul... Și am fost, dar am rămas dezamăgit ; erau trei dosărele subțirele, declarații ale colegilor de-aci, de la șantier, care dădeau numai bine despre mine : bun profesionist, cuminte ; altul zicea : „Tace ca pământul”. Și securistul scria acolo : „Nu-l mai șicana, să nu te bănuiască”.

Dar eu știam cine sunt cei care au dat declarații, ba după scris, ba după întâmplări... Unul singur se ținea de capul meu, pe care nu l-am dibuit, nu știam cine e...

După '89 v-a tentat politica ?

Nu. Adică, cum să vă spun, da. La Arad, Alianța Civică s-a format în biroul ăsta și eu am fost în comitetul Alianței Civice printre inițiatori, pentru că într-un partid nu m-am înscris niciodată, în nici unul. Și sunt fericit și mă felicit că nu m-am înscris... E o plăcere, după cum văd că se-ntâmplă lucrurile... Sigur că am rămas un om de dreapta, dar nu, nu m-am înscris nicăieri...

Ați avut proprietăți de revendicat după 1989 ?

Acuma, de curând, am primit un brevet de luptător anticomunist, fără de care nu-mi puteam recupera averea confiscată de la Hunedoara. Și am fost la Judecătoria din Hunedoara, unde mi s-a restituit parte din casă și terenul respectiv...

Fosta mea soție a murit anul trecut. Până a trăit ea n-a vrut ca eu să beneficiaz de nimic. Ba chiar răspândise zvonul, ca să ajungă și la urechea mea, că ea a cumpărat de la stat partea mea din casă... Ei, după ce-a murit ea, sora ei, care avea cu totul altă atitudine față de mine, mi-a telefonat și m-a rugat să viu să fac intervenții, pentru că nu poate vinde casa, că nimenea nu cumpără numai o parte din casă... Și am și fost și m-am înțeles foarte bine cu cumnată-mea, care rămăsese cu doi copii mici când a fost arestat socru-meu și urma să ne trimită judecătoria sentința. Primăria renunțase, de fapt, nici n-avea ce face cu un sfert din casă și cu jumătate din teren...

Cum ați simțit din '89 încoace că sunt privați foștii deținuți politici în România ?

Din punctul ăsta de vedere, am rămas cam dezamăgit. Dacă pe timpul lui Iliescu și ai lui nu mă așteptam să ni se facă cine știe ce privilegii, credeam că ăstia-lăți o să fie altfel... S-a și întâmplat, de fapt, că Ticu Dumitrescu a reușit să-l convingă pe Tăriceanu să ne dubleze indemnizația de deținut politic, astfel că avem acuma un milion pentru un an de detenție...

Privind retrospectiv, aveți regrete ?

Nu ! Categorie, nu ! Nu regret nimic ! Am o bătrânețe fericită, am o familie frumoasă, în fiecare seară îi mulțumesc lui Dumnezeu pentru tot ce mi-a dat. Și ce să mai zic ? Pentru că am fost închis, am și niște bani în plus, nu ? Eu mă descurc foarte bine. Copilul nu trebuie să mă ajute cu nimic, el își câștigă treaba lui, eu cu nevastă-mea mă descurc, stăm aproape unii de alții, am un nepoțel de toată splendoarea, bun de carte, drăgălaș. Ce să-i mai cer altceva lui Dumnezeu ? Sănătate-i mai cerem lui Dumnezeu amândoi. Sunt foarte-foarte fericit.

Dar resentimente aveți ?

Nuuu ! Nu ! Păi, așa m-am născut... Eu nu urăsc pe nimenea... Nuuu ! Eu nu pot urî pe nimeni. Pentru fosta mea soție mă rog în fiecare seară s-o ierte Dumnezeu, pentru c-a fost păcătoasă și știu că are nevoie de iertare... ăsta-i adevărul, no. Da' am fost învățat de acasă așa, că în casa mea nimenea nu ura pe altcineva...

Bine, mulțumesc mult.

Maria Godea (Ionescu)

S-a născut la 24 septembrie 1932, în Arad. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : școala medie tehnică. A fost arestată la 22 septembrie 1953 pentru găzduirea unui fugar și omisiune de denunț. A fost condamnată la șapte ani de detenție. A executat integral pedeapsa în închisorile Timișoara, Jilava, Pitești, Mislea și Miercurea Ciuc. La data interviului locuia în Arad. Interviu realizat de Alin Mureșan la 28 martie 2007. Transcrierea, tehnoredactarea și editarea interviului – Alin Mureșan. Interviuul se află în AIO-IICCR, având notele 44, 45.

Cum ați perceput instalarea regimului comunist în Arad ?

Eu n-am fost de acord. Vreau să vă spun că, după percepția mea de copil, oamenii simpli, foarte simpli, au ajuns directori, activiști, mă rog, șefi. În Arad, cei mai mulți au fost evreii și ungurii... Ei au fost primii comuniști din Arad, chiar din ilegalitate, pentru că, atunci când s-a judecat procesul lui Ana Pauker în ilegalitate, ungurii au fost cei care au răpit-o și-au adus-o în Arad și-au ascuns-o...

Dar la nivel național, cum ați receptat abdicarea regelui ?

Înainte să plecăm de la școală în vacanța de sărbători, am cântat „Trăiască regele ! ”, iar, după ce ne-am întors..., el n-a mai fost. Atunci, colegele mele și-au pus pe rever o panglică mică, tricolorul, prins cu un ac de gămălie. Și-un coleg de-al nostru de la Liceul Industrial, a cărui mamă a ajuns mai târziu din muncitoare activistă de partid, a zis : „Vezi să nu-ți cadă fasolea pe trei culori”... Și i-am spus : „Fii tu liniștit, că nu cade”. Adică, chiar copil fiind, am avut alte vederi, alte sentimente, alte orientări. N-am putut să accept o doctrină care nu-l are pe Dumnezeu, care a făcut atâta rău oamenilor, în sensul că unui văr de-al nostru nu numai din hambare i-a luat grânele, ci și pâinea de pe masă, din fața a trei copii !

Când ați simțit prima dată că sunteți urmărită ?

N-am fost urmărită, nici șicanată. Au venit direct și m-au ridicat. Noi am fost arestate pentru găzduire și nedenunțare. După retragerea trupelor germane, un prieten de familie a plecat din țară, cum se spunea atuncea, a fugit în Germania. Și el, acolo, a fost recomandat pentru o școală de spionaj. Când eram în penultimul an de liceu, adică în '50-'51, a fost parașutat în țară, da' nu numai el, ci și alți români, majoritatea legionari... Au mai fost și țărâniști, dar majoritatea au fost legionari. Și, cunoscându-ne și având încredere în noi, ne-a rugat să-l găzduim. Și el a fost prins, încadrat la crimă de înaltă trădare și condamnat la moarte, iar noi condamnați pentru găzduire și nedenunțare.

Când l-ați găzduit ?

Din '50 până în '51, vara. Mai mult de șase luni.

El când a fost prins ?

Nu mai îmi amintesc exact, că el de la noi a plecat acasă la părinții lui și m-am întâlnit cu maică-sa și mi-a spus că a fost arestat. Și nu au fost urmări imediate în ceea ce ne privește, dar după trei ani am fost ridicată și eu, mama și tatăl meu vitreg.

Dumneavoastră unde ați fost arestată ?

Am fost arestată acasă, în Arad, în cartierul Pârneava, unde avea bunica mea casă, unde m-am născut și unde am locuit de fapt tot timpul. Mama, în schimb, s-a recăsătorit și a plecat din Arad la Vața, o comună în Hunedoara, spre Brad. Vreau să spun că am terminat liceul în '52 și în același an m-am și căsătorit... După un an am avut un copil și când m-au arestat..., fetița mea avea patru săptămâni... Și când m-au eliberat avea șapte ani, era la școală în clasa I.

Vă mai amintiți cumva data arestării ?

Am fost arestată cu două zile înainte de ziua mea. Eu m-am născut în 24 septembrie... deci m-au arestat în 22 septembrie 1953. Știu asta pentru că în Securitate am aniversat... să zic așa.

Unde ați fost dusă prima dată ?

Prima dată la Securitate în Arad. Cum am intrat, mi s-au dat ochelarii negri și am fost condusă spre o celulă care arăta chiar ca o criptă (râde – n.n.). Intrai acolo... și avea numai patul și un geam deasupra. Puteai să faci doar câțiva pași de-a lungul patului, atât. A fost groaznic. Să te ia din sânul familiei și să te vezi într-o criptă... Îl rugam pe militarul care, mă rog, ne ducea la toaletă, să vorbească cu mine, că simțeam că mă apasă pereții. Foarte greu am suportat regimul de la Securitate.

Cât ați stat acolo ?

Până în ianuarie. În ianuarie am fost duși la Timișoara și judecați la Popa Șapcă.

Ați fost anchetată cât timp ați stat în Arad ?

Sigur! Săptămânal. Au fost perioade când trebuia să merg la anchetă zilnic, dar au fost și perioade când, câte-o săptămână, nu eram chemată.

Cum decurgea ancheta ? Ce vă cerea să recunoașteți ?

La prima întâlnire, anchetatorul mi-a dat o coală de hârtie și un toc, ca să scriu toate cunoștințele mele... Desigur, m-am gândit la colege, la prieteni, dar, sigur, am omis să scriu despre Nelu Tolan¹. Și după ce a cetit, mi-a spus: „Dar ați uitat să scrieți chiar pe toți pe care-i cunoașteți”. În clipa aceea mi-am dat seama că pentru asta sunt adusă. Anchetatorul s-a purtat destul de bine cu mine, nu m-a jignit, mi-a pus întrebări fără să mă bată, însă am făcut febra laptelui, din cauză că alăptam, că fetița era născută numai de o lună, și pieptul s-a întărit și atunci... ca pe o vacă m-au muls, cu apă cu săpun. Și după, mi-au dat pungă cu gheață și ceva să-nghit. Și nu știu ce era, doctor sau sanitar, dar după ce-a trecut febra mi-a spus: „Era cât pe ce să-ți tăiem sânii”.

La cât timp a avut loc scena aceasta după arestare ?

Păi, la puțin timp, pentru că un copil sugă în fiecare zi cel puțin de trei-patru ori, nu ? Vă dați seama că eu eram închisă acolo fără nici o posibilitate, nici măcar să pun o cârpă rece pe piept... S-au înroșit, s-a-nvinețit și era cât p-aci să îi taie...

1. Ion Tolan, ajutor, născut în 1925, la Măgura, Arad, http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/ioanitoiu/rmunti/docs/rezidenta_10.pdf, accesat pe 3 septembrie 2007.

Deci n-ați fost nici jignită, nici lovită în timpul anchetei ?

Nu, nu, nu. Doar la sfârșitul anchetei am întrebat ce pedeapsă voi primi, că eram și eu curioasă, la 20 de ani, să știu ce pedeapsă îmi vor da... și era șeful anchetelor acolo, mai târziu am aflat că-l cheamă Dumitrașcu, și mi-a spus : „Până se mărită fata ta, o să ajungi acasă”...

Când a avut loc procesul ?

Prin ianuarie '54. Atunci, prin ochelarii negri, cu coada ochiului, am văzut-o pe mama. Era cu mine în același proces... Și ea, și tatăl meu vitreg au fost ridicați din comuna Vața și duși la București. Mama n-a fost confruntată cu Nelu, dar tatăl meu vitreg a fost confruntat și cred că el a avut v'o 28 de ani când l-au împușcat... deci vă puteți închipui : arăta ca o epavă, fără dinți în gură...

Câte persoane erau în lot ?

Exact n-aș putea să vă spun, dar cred că vreo 15².

Erau toate persoane care îl găzduiseră ?

Erau persoane care l-au ajutat, care i-au trimis corespondență în străinătate, care l-au ajutat într-un fel sau altul, noi – care l-am găzduit, care i-au împrumutat haine... De exemplu, ca să meargă din Arad până la Vața, i-au adus haine țărănești și opinci. Și chiar i-am atras atenția să nu scoată din cioareci mâinile, că se vede că nu-i țăran...

Cum a decurs procesul ?

Sentințele era deja stabilite... Noi am fost ca niște manechini. La sfârșit, mama m-a îndemnat să spun un cuvânt de încheiere, să atrag atenția că am un copil mic, că abia am născut, dar n-a contat... Erau hotărâte pedepsele !

Mai țineți minte ce pedepse s-au dat ?

Da. S-au dat și pedepse mici, până la trei ani, trei-patru ani, dar eu am primit șapte ani, mama opt ani și o mătușă de-a mea zece ani.

După proces ați mai stat la Timișoara ?

Am rămas în închisoare și am fost împreună cu mama în aceeași celulă.

Cât timp ați stat la Timișoara în închisoare ?

Cred că un an și ceva... nu mai știu sigur cât. Iar de-acolo ne-au dus la Pitești. Acolo am stat puțin, pentru că trecuse perioada reeducărilor și, de fapt, ei s-au ocupat la reeducări de studenți, nu de noi, care eram, să zic așa, pe lângă eroul principal, nu ? De la Pitești ne-au dus la Jilava. La Jilava, când am intrat în celulă, o deținută tocmai făcea o criză de epilepsie. Eu m-am speriat, pentru că erau niște convulsii și niște gemete,

2. Potrivit altor surse, procesul a avut loc în octombrie 1953. Cei mai mulți dintre cei judecați, legionari parașutați de americani pentru a continua lupta anticomunistă și antisovietică, au fost condamnați la moarte pentru crima de „trădare de patrie” și executați, la fel ca și o parte dintre „complicii” lor. Cei condamnați au fost : Alexandru (Ică) Tănase, Ion Samoilă, Mircea Popovici, Ion Golea, Ion Tolan, Gavrilă Pop, Vasile Mihai Vlad, Ion Buda, Ion Coman, Gheorghe Dincă, Ion Luhasz, Aurel Corlan și Erich Tärtler. Execuția a avut loc în noaptea de 31 octombrie spre 1 noiembrie 1953, în Valea Piersicilor la Jilava. Pentru mai multe detalii, a se vedea : <http://miscarea.net/dbjurnal4.html>, accesat pe 3 septembrie 2007 ; <http://www.fgmanu.net/istorie/interviu.htm>, accesat pe 3 septembrie 2007 ; http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/ioanitoiu/rmunti/docs/rezistenta_10.pdf, accesat pe 3 septembrie 2007.

urlete ca de animal rănit... Acea persoană era Nina Dombrovski³, fata generalului Dombrovski, care a fost numit primarul Bucureștiului după ce-au intrat rușii în București. Ea fusese condamnată la 25 de ani. Și i-am spus mamei atunci: „Vai, să nu rămân singură cu ea, că eu nu pot s-o țin”. Trei persoane o țineau: de umeri, de peste burtă și de picioare. Și Dumnezeu m-a încercat în fel și chip, și a ajuns să nu mai suporte nimeni s-o țină, și singură a trebuit s-o țin..., și mă azvârlea în sus, așa putere avea... Îi băgam imediat călușul în gură, să nu-și muște limba... Și, după ce îi trecea, mă întreba: „Ce? Ce s-a întâmplat? Ce-i cu mine?”. „Nimic”, ziceam, „ți-a fost rău.” Ce să-i mai spun? Și îmi părea rău de ea, că în mișcările convulsive care le făcea se lovea. Mi-a părut rău de ea...

Câți ani avea ?

Păi, era mai mare decât mine... până în 30, cred. A fost profesoară de istorie, dar n-a funcționat în școală, ci a fost la Banca Națională, s-a ocupat de numismatică... Era de-o cultură și vorbea o limbă românească care pe puțini oameni i-am auzit vorbind. A fost foarte instruită de mic copil...

Știți cumva de ce-a fost arestată ?

Da, a făcut o organizație cu prietenul ei și au dat lovitura la o caserie, într-o alimentară, ca să aibă bani. Și el, fiind inginer, a făcut o bombă artizanală și i-au tăiat amândouă picioarele. Asta pot să spun despre el.

La Jilava ați stat mai mult sau erați doar în tranzit ?

În tranzit eram, că Jilava era o închisoare de tranzit. Acolo am stat doar câteva luni. Dar acolo m-au impresionat iehoviștii... Eu sunt ortodoxă din neam, dar iehoviștii, care au preferat în timpul războiului să stea în închisoare decât să se ducă pe front, m-au impresionat... Ei au avut dăruirea ca să se scoale la 3, la 4 noaptea, să curețe burțile, ca să ne îmbunătățească arpacașul. Asta am apreciat... A fost un gest creștinesc care l-am apreciat la ei.

Erau mulți ?

Cu noi în celulă, nu, dar cred că în închisoare erau. Și bărbați, și femei. Noi niciodată n-am fost împreună cu bărbații, bineînțeles. Singura dată când am avut, așa, o apropiere de bărbați a fost când am venit de la Pitești spre Jilava. Au fost bărbați în lanțuri, ceea ce înseamna că aveau pedepse mari. Și când am coborât din dubă, atunci, acolo, în zarva aia care s-a făcut până să ne repartizeze la celule, am îmbrățișat bărbații și i-am sărutat, că n-aveam nici pâine, nici mămligă, nimic să le dau, dar așa, pentru încurajare, i-am sărutat... Atuncea am văzut vreo zece bărbați în lanțuri... Era groaznic ! Abia le târau... N-am putut să-i întreb cum îi cheamă sau de unde sunt, că timpul a fost foarte scurt, abia am reușit să îi îmbrățișez...

De la Jilava unde ați fost dusă ?

De la Jilava ne-au dus cu trenul până la Câmpina. Acolo am coborât și țin minte că ne-a așteptat un singur milițian, cu o căruță cu un cal... Toate bagajele au fost încărcate

3. Nina Dombrovski, șefă de cabinet a lui Savel Rădulescu la Comisia pentru Aplicarea Armistițiului. Arestată în 1949 și acuzată de legături cu străini. A fost eliberată și arestată din nou în 1953, pentru încercarea de a detona o bombă în piața Obor împreună cu un grup de tineri. Condamnată la 25 de ani de închisoare, a fost eliberată grav bolnavă în 1963 ; http://www.christiangroup.at/fundatie/vezi_stire.php?id=224, accesat pe 3 septembrie 2007.

în căruță, inclusiv persoanele în vârstă, printre care și mama, care slăbise vreo 20 de kilograme... Ne-am încolonat și ne-a spus milițianul să fim ordonate, corecte, să nu vorbim cu nimeni și să urmăm drumul. Drumul până la închisoarea de femei de la Mislea mi s-a părut foarte lung. Erau vreo 12 kilometri, dar după ce erai slăbit și hrănit cum am fost noi... foarte greu a fost. Credeam că nu mai ajung niciodată... Împreună cu noi au fost aduse femeile din lotul sârbesc, iar printre ele a fost și Vida Nedici, celebra anchetatoare⁴. La un moment dat, comuniștii și-au dat seama că și ea e amestecată și a primit condamnarea la moarte. Ea, pe vremea aceea, avea 36 de ani, dar era aproape atât de albă cum sunt eu acum. Chiar ea îmi povestea că trei ani au ținut-o cu pedeapsa la moarte și nu i-au comunicat nimic... ca să o pedepsească, și de câte ori se deschidea ușa credea că vin după ea ca să o omoare. Și au și ținut-o în Jilava, unde se făceau execuțiile.

Ați stat chiar în celulă cu ea la Mislea ?

Nu, pe drum numai am stat de vorbă cu ea.

Cum era Vida Nedici, puteți s-o descrieți puțin ?

Era o femeie frumoasă. Se vedea, cu toate că era foarte palidă... Regimul de celulă sigur te schimbă...

Știți cam de cât timp era închisă ?

Nu aș putea să spun, nu mai îmi amintesc. În orice caz, au avut pedepse foarte mari. Olga, care mergea în același rând cu mine, a primit la 19 ani pedeapsa de 20. Mai târziu, când ne-am eliberat, am auzit că Tito a trecut prin țara noastră spre București și Vida era cu el. Adică a fost, mă rog, în suita lui.

O cunoșteai dinainte, din auzite măcar ?

Nu, nu. Bărbații erau foarte supărați, ei erau foarte chinuiți de ea. Avea o tehnică... Vă spun, era chiar o persoană frumoasă și foarte caldă, apropiată, așa, n-ai fi putut crede că atât de sadic s-a manifestat în anchetă.

Cum ați reacționat când ați aflat despre ea și despre cum proceda ?

Nu pot să vă spun că în închisoare te-a afectat soarta celuilalt, pentru că erai așa de dărâmat sufletește, încât poate nici soarta ta nu te mai interesa...

Ce vă mai amintiți despre Mislea ?

În momentul când am ajuns la Mislea era noapte... S-a deschis o poartă și-am intrat ; și s-a mai deschis o poartă și-am intrat ; și încă una și-am intrat... și-atunci i-am spus mamei : „Noi nu mai ieșim de aici până nu ne terminăm pedeapsa”... Și mama, care tot timpul mă încuraja, a spus : „Lasă, că Dumnezeu îi și-aicea. Îi și cu noi și o să fie cumva și o să scăpăm”... Și-am și scăpat, dar fiecare ne-am făcut pedeapsa... Eu am venit acasă în '60, cu două zile mai devreme, pentru că or fost doi ani bisecți... și mama a făcut opt ani, și a venit în '61... Și abia în '64 s-a dat decretul lui Gheorghiu-Dej, când

4. Vida Nedici (Vidosa), originară, se pare, din Turda. A lucrat la Securitatea din Timișoara ca translatoare și anchetatoare. Era vestită pentru cruzime și pentru metoda de tortură preferată : bătaia cu creionul la testicule. În august 1950 a fost condamnată la moarte, într-un grup de persoane acuzate pentru spionaj în favoarea lui Tito. A fost grațiată când s-au reluat relațiile României cu Iugoslavia și pensionată cu gradul de colonel. După eliberare, a fugit în Iugoslavia de frica deținuților pe care îi torturase îngrozitor și care juraseră să o ucidă. Doina Jela, *Lexiconul negru. Unelte ale represiei comuniste*, Editura Humanitas, București, 2001, p. 194.

a venit acasă și Lia Popescu, o doamnă..., nepoata doctorului Vuia, care fusese condamnată pe viață și care a venit acasă după 13 ani. Ea a fost amestecată într-un lot de spionaj cu Franța, pentru că soțul ei a trebuit să fugă din țară în Franța, și acolo, în sfârșit, a luat legătura cu alți români, și ea nu era sigură dacă într-adevăr au vrut să facă o rețea de spionaj sau Securitatea le-a înscenat toată povestea... Lotul în care a fost implicată Lia n-a avut decât două femei : Lia Popescu și Paula Wenzel, și amândouă au fost condamnate pe viață.

La Mislea m-am îmbolnăvit de plămâni... Am lucrat la covoare persane, a fost foarte frig, uscau lâna în spatele nostru... plus urmările din Securitate, când mi-au pus gheață pentru laptele din sân... Și a venit o caravană medicală la Mislea, și asta a fost norocul meu, că în anul acela eram și foarte slăbită, și atunci m-au depistat. Am stat în dispensarul închisorii câteva săptămâni, nu mai îmi amintesc câte, că nu mai puteam să lucrez... Îmi era greu să ridic mâna să mă piaptăn, că m-a slăbit febra asta continuă.

Acolo, la Mislea, a fost și o grevă... Odată, când să intrăm în atelier, fetele s-au așezat pe două coloane. Eu chiar ieșisem din dispensar și n-am înțeles de ce sunt așa, și mama mi-a spus : „Intră în grevă, pentru că îi foarte slabă mâncarea”. Comandantul închisorii era Dorobanțu, care a fost mutat de la Aiud la noi, la Mislea, și se purta dur, ca și cu bărbații. Și am spus : „Mamă, datoria mea este să merg cu ele”. „Da' acum ai ieșit din dispensar, ești bolnavă”. „Mamă, dacă astea tinere nu luăm atitudine, voi sunteți bătrâne, nu ?” Și știu că mama s-a supărat pe mine, că am ales să intru la izolator, cu celelalte. Și vreau să spun că a venit comandantul, m-a luat de piept și mă zgâlțâia, că dacă m-ar fi lovit de paturile de fier, acolo rămâneam lată, că el știa că eu am fost în dispensar, și ce căutam între astea, care, mă rog, au luat atitudine...

Și de-acolo am fost dusă la Röntgen, la caravana asta, mă rog, Röntgen și atunci m-au depistat cu infiltratul.

Dumneavoastră de la Mislea ați fost eliberată ?

Eu, nu. De la Mislea, toată închisoarea a fost mutată la Miercurea Ciuc și acolo s-a făcut o selecție și o parte au venit la Arad, la muncă. Dar eu, nu știu de ce, probabil pentru că nu mai aveam decât un an, am rămas la Miercurea Ciuc și de acolo m-am eliberat. Mă scoteau înainte de a pleca, de data eliberării, în curte, ca să mă obișnuiesc cu lumina și cu soarele, pentru că era drumul lung până la Arad și se gândeau că, după atâția ani în celule cu obloane, ochii, sigur, slăbesc, mai ales în lumina de septembrie, care-i ca vara...

Cum era regimul de detenție la Miercurea Ciuc ?

Regimul era foarte dur. Erau gardience unguroaice și se purtau altfel de la celulă la celulă. De exemplu, după ce ne-am eliberat, unele au povestit că vara te sufocai de căldură și ele deschideau ușa să se facă puțin curent. Dar cu noi au fost foarte dure.

Și am fost dusă și la Văcărești, la spitalul deținuților. Și să vă spun ceva : în închisoarea Mislea era o curte separată, mică, unde se plimbau cele care erau izolate de restul închisorii, cu pedepse mari. Printre ele, Paula Wentzel și Lia Popescu. Eu nu le cunoșteam, că n-am avut cum, dar ne-am cunoscut când am ajuns la Văcărești, în celulele de sosire, că până acolo am fost separate în dubă. Și acolo ne-am întâlnit, și eu arătam ca o fetiță și Lia, care era profesoară, mi s-a adresat : „De unde ești, fetiço ?”. „De la Arad.” „Chiar din Arad ?” „Da.” „Da' îl cunoști pe doctoru' Vuia ?” Zic : „Tot Aradul îl cunoaște. Nu sunt în vizită cu dânsul, dar îl cunosc”. Și zice : „N-ai văzut cu

doctorul doi copii gemeni ? ”. „Ba da”, zic, „că înainte să fiu arestată am născut și chiar în curtea spitalului l-am văzut pe doctoru’ cu doi copii gemeni care alergau unul după celălalt în jurul doctorului.” Și ea a spus : „Nu știi ce veste mi-ai dat. Înseamnă că sunt sănătoși și că Salvi” (că Salvador îl chema și familia îi spunea Salvi) „are grijă de ei”.

Și acolo am fost repartizate și tot timpul am fost împreună, că erau deschise celulele. Puteai să comunici una cu cealaltă și noi am fost nedespărțite, că eram dintr-un sat.

Cât timp ați stat împreună ?

Împreună am stat șase luni, la Văcărești. Într-o vreme, am primit tratament, antibiotice : PAS și hidrazidă. PAS am primit 6 000 de bucăți și hidrazidă nu mai știu... 400, cred. În orice caz, m-am îngrășat, m-am umflat de atâtea medicamente, și acolo m-a apucat o durere de cap, că nu puteam să îl ridic de pe pernă. Am făcut sinuzită. Și un doctor evreu, Schor îl chema – mai târziu am auzit că a plecat în Israel –, mi-a făcut cauterizarea cornetului mijlociu cu un burghiu electric. Mi s-a umflat tot capul, nu mai mă recunoșteai, abia vedeam cu ochii de umflată, dar trebuie să spun că a fost un doctor priceput, că durerile nu au mai apărut. E, și vreau să spun că am stat cu Lia șase luni, până ne-am întors la Miercurea Ciuc, că între timp au făcut mutația de la Mislea la Miercurea Ciuc. Și acolo am stat cu ea în celulă, dar nu mai știu cât, și am împărțit mâncarea, pentru că eu aveam regim TBC.

Era și dânsa bolnavă, dacă era la Văcărești ?

Dânsa a primit o injecție, s-a infectat șoldul și puteai să bagi două degete în șold, așa i-a putrezit carnea. Și după ce s-a vindecat, i-a rămas o adâncitură în șold, și ea pentru asta a venit la Văcărești.

S-a mai întremat cât de cât acolo ?

Da, da, că primeam lapte, pâine, nu mămligă sau turtoi.

Era un regim ușor mai suportabil.

Era puțin mai bine. Incomparabil, pe undeva. Bucătarul care gătea și pentru femei aducea cu găleata morcovi, gulii, ce putea și el, ne proteja, ca să zic așa, și lăsa acolo la poartă, și atunci milițianca zice : „Iubitul vostru iară v-a adus o găleată cu crudități”. Cu două zile înainte să se elibereze, s-a produs un accident la bucătărie și a fost proiectat în zidul din fundul curții și i-au rămas creierii pe perete. Avusese vorbitor cu soția, i-a adus hainele... Asta e soarta omului... L-am plâns ca pe un frate, că s-a purtat foarte bine cu noi și era tânăr, 35 de ani. Vreau să spun că unii spun că soarta singur ți-o faci, dar, după părerea mea, există o forță căreia noi îi zicem Dumnezeu și care ne-a păzit pe majoritatea, că n-au murit așa de multe... E trist c-au murit și-acelea, nu, dar n-o murit prea multe... Soarta lor le-a pecetluit să rămână acolo...

Puteți face o comparație între regimurile de detenție din închisorile în care ați fost ?

Peste tot era la fel. Singura închisoare care m-a impresionat după filmele și cărțile pe care le-am citit a fost Piteștiul... Am ajuns seara, era curățenie... Ce să vă spun ? Aveau tâlpi și deținuții de drept comun, așa am auzit, și lustruiau coridoarele și mozaicul de străluceau. Cum erau și becurile aprinse, parcă era o sală de dans și între etaje era plasă... N-am mai văzut până acolo plasă și mi s-a părut foarte ciudat. Am auzit că dintre bărbați au sărit de la etaj, ca să moară. Noi am fost la parter, a fost căldură, calorifer, mâncarea acceptabilă, dar n-am stat mult acolo.

Trecuse reeducarea, bărbații erau foarte mulți... Ne-a dus într-o sâmbătă la baie, era deschisă ușa la bărbați și i-am văzut cum stăteau într-un abur, ca într-o ceață, cât erau de mulți... Și soțul meu mi-a povestit că el a dormit sub paturi, pe ciment, că nu mai era loc... Ei au fost tare chinuiți.

Soțul dumneavoastră a trecut prin reeducări ?

Da. El a fost student în ultimul an la Politehnică, la Timișoara, și în ultimul an a fost arestat și condamnat zece ani... Și după zece ani, doi consăteni au fost întrebați, au dat referințe și au spus că îi periculos pentru sat, că a fost legionar... și i-au mai dat trei ani la stuf peste prima pedeapsă.

Ce știți despre cum a trecut el prin reeducări ? Vorbea despre asta ?

Să vă spun... l-am oprit ! Sunt atâtea cărți despre fenomenul Pitești și eu l-am oprit să povestească... Începea să plângă și îi ziceam : „Ionică, nu mai povesti, să dormim la noapte, că mă tulburi și nu mai pot să dorm !”.

Deci, înainte de '89, nu v-a spus nimic ?

Prea puțin, prea puțin. Nu, nu l-am lăsat, că plângea. Se vedea că se consumă, era bolnav de inimă și avea obiceiul să spună că nu poți fi erou de lungă durată... Un prieten al lui, un băiat foarte bun, îmi spunea el că atâtea a fost bătut, încât i-a putrezit carnea pe fese. „Da”, zice, „eu n-am apucat timpul acela, am venit mai târziu la Pitești, că dacă și eu aș fi fost chinuit ca și Cornel, atunci probabil că și eu aș fi cedat. Că nu poți fi erou de lungă durată la chinurile la care au fost supuși.”

Ați putut să comunicați în vreun fel cu familia cât timp ați fost închisă ?

Eu n-am frați. Mama era cu mine și mi-a spus : „Dacă nu eram cu tine, mă spânzuram sau înnebuneam”.

În fond, mai era ceva în libertate ?

Nu. Au încuiat ușa și-au plecat. Și porcii au rămas... Mă rog, a venit cumnatul mamei mele și a luat găinile, porcii. Pe mama au urcat-o-n mașină, au încuiat ușa și-au dus-o la București. Pe mine nu, eu numai în Arad am fost anchetată...

Și ce era mai greu era că nu știam dacă fata mea trăiește, dacă a murit... nu știam. Abia când m-am eliberat am aflat că trăiește, că, mă rog, o crește soacră-mea și că soțul meu o divorțat și s-o căsătorit cu trei luni înainte de-a mă întoarce eu... Eu nu m-am supărat. Nașul a spus : „Vrei să te împaci cu el ?”. Și-am spus : „Lasă-l să fie fericit. Dacă m-ar fi așteptat, m-aș fi împăcat pentru fetiță... Dar din moment ce el s-a recăsătorit cu-o persoană frumoasă, tânără”... Eu eram ca o floare de mucegai... „Lasă-l să fie fericit !”

Când ați ieșit din închisoare ?

În '60, în septembrie.

Cum a fost drumul înapoi spre casă ?

Drumul înapoi spre casă a fost foarte greu. Cu mare nerăbdare am așteptat ziua, dar îi departe, e obositor, drum așa de lung... V-am spus că mă scoteau la aer și la lumină ca să pot să rezist până acasă... Doamna care călătorea în același compartiment cu mine m-a servit cu un picior de pui, pe care abia l-am înghițit. Și-am ajuns în gară, aveam cunoscuți, prieteni, că aici am trăit până am fost arestată... Și două ore am stat în gară, că n-aveam bani de bilet de tramvai și nu vroiam să îmi ceară la control și să încep cu

alt necaz, că abia scăpasem... Și în două ore nici o cunoștință n-a venit în gară... Și-atunci mi-am luat bagajul și, din cauză că paltonul de iarnă era îmblănit cu blăniță de miel, a fost foarte greu... Și de la gară până la lac, prima stație după gară, cred că am pus jos de zece ori cel puțin... Abia făceam câțiva pași și iară trebuia să mă odihnesc, că eram foarte slăbită. Și acolo, în stație, am întâlnit o doamnă care aștepta tramvaiul și i-am cerut bani de tramvai...

Înainte să mă despart de Lia Popescu, ea mi-a spus: „Du-te la doctoru’, că el te va ajuta cu locuință, cu servicii, du-te la el!”. Și, deci, primul drum m-am dus la doctoru’ Vuia, la tatăl ei. Și el a plâns ca un copil când i-am povestit și eu l-am încurajat: „Nu plângeți, domnu’ doctor, că pe noi speranța ne-a ținut atâția ani. Și se va întâmpla ceva și vine și Lia acasă”. Și, într-adevăr, după trei ani a venit și Lia, c-a fost decretul lui Gheorghiu-Dej, când toți s-au eliberat... Și de la dânsul de-acasă m-am dus la Miliție să mă prezint, că așa mi s-a spus... Și la Miliție erau două colege de-ale mele de liceu... Una, când m-a văzut, a sărit de gâtul meu, m-a sărutat, c-a auzit c-am murit, iar cealaltă a stat proptită de pervazul ușii și nici nu s-a apropiat..., da’ nu ne salutăm nici în ziua de azi...

Ei, de-acolo de la Miliție m-am dus să văd unde-i fetița și am aflat de la o fostă profesoară de-a mea, care mi-a dat adresa... Și, mergând pe stradă spre domiciliul soțului, am văzut-o pe fosta mea soacră cu o fetiță de șapte ani... Eu când am văzut-o... mi-au tremurat genunchii ca unui cal care aleargă mult și, după ce-am salutat-o pe fosta soacră, m-am aplecat să o sărut pe fetiță... și ea s-a ascuns după soacra mea... Atuncea am izbucnit într-un plâns... că nu m-am mai putut reține. Pentru că fetița n-a fost crescută că are o mamă și că ea se va întoarce într-o zi, bătrâna s-a dat drept mama ei și despre mine nu s-a vorbit... Și bunica fetiței m-a invitat să merg acasă, că nu era departe, ca să nu mă vadă lumea plângând așa, în hohote, pe stradă. Și când am ajuns acasă, atuncea fostul meu soț cu soția au venit și am stat de vorbă și el mi-a dat niște lucruri, că n-aveam decât ce era pe mine și bagajul era cu lucruri groase, și mi-a spus că el s-a căsătorit. Am început să-mi caut rudele, nici una n-a vrut să-mi dea locuință, am venit la primărie, nici primăria nu mi-a dat locuință. Servicii am primit cu greu...

Și cum v-ați descurcat până la urmă ?

Greu. Greu. Drumul meu, după ce-am ieșit, a fost foarte greu. Mama a mai rămas un an, a trebuit să mă zbat singură, am lucrat zilieră... Și după zece ani s-a făcut procesul de reabilitare... Un judecător, nici nu știu cum îl cheamă, mi-a spus că se va informa, dacă se poate, că l-am întrebat, că așa am auzit și eu, și zice: „Dacă se poate, facem reabilitarea”. După ce am făcut reabilitarea, atuncea mi-am găsit servicii, ceea ce am învățat: contabilă.

Ați mai fost chemată la Securitate după aceea ?

Niciodată. Soțul meu în fiecare lună a fost chemat, pentru că colonelul Faur, care-i vecin cu mine, îl chema.

V-a tentat vreodată să intrați în politică după '90 ?

Nu. Nu. Că n-a fost o politică care s-o accept. Eu sunt, cum să spun, cu vederile mele. Eu am fost în închisoare cu oameni atât de sus, să spun așa, și pregătiți în facultăți din țară, de la Sorbona... am fost cu domnișoara Goleescu, din familia Goleștilor... Aveam o simpatie reciprocă... Dânsa a fost scoasă de verii ei Racoviță și dusă în Anglia înainte de terminarea procesului, că ea mi-a povestit pentru ce a fost arestată: a fost

bibliotecară la Ambasada americană din București și a trimis prin valiza diplomatică o scrisoare. Și eu, prostuță, întreb : „Cum, pentru o scrisoare, 20 de ani ?”. „Păi”, zice, „da, că scrisoarea conținea niște informații care, sigur, regimului comunist nu îi convenea să afle străinătatea.” Da’ n-a făcut 20 de ani, a făcut vreo 12-13 și, probabil într-un schimb de deținuți sau, mă rog, oameni, au scos-o și au dus-o în Anglia...

Ce părere aveți despre situația de acum a foștilor deținuți politici ?

Ce să zic ? După ani de zile ne-am dus la Miercurea Ciuc să ridicăm o cruce pentru cele care au murit acolo. Au fost înmormântate de-a lungul gardului și preotul ne-a promis că va face demersuri să le scoată, să le mute într-un loc cu cruce, marcat, dar nu i s-a dat voie. Totuși, cred că din anumite sentimente, edilii Miercurii Ciuc au dat un loc pentru troița asta de pomenire în mijlocul cimitirului, chiar pe aleea principală. Ne-am mirat și noi că s-au purtat, mă rog, destul de frumos.

Când am fost acum, cu crucea, tot drumul am fost însoțite de bărbați cu banderola albă, ca să nu ne deranjeze pe traseu mașini sau pietoni... Am fost cam 100 de persoane și o doamnă chiar m-a întrebat când am ieșit din hotel : „Ce căutați atâtea doamne în vârstă la Miercurea Ciuc ?”. Eu am crescut într-un cartier unde au fost unguri destui și, copii fiind, ne jucam unii cu ceilalți, și ceva mai știu ungurește, și i-am spus că noi aici am fost închise. „Cum ? Nici n-am știut că a fost închisoare politică.” Au fost foarte secretoși, n-au divulgat.

Doamna Meri Constantinescu, soția lui Constantinescu, care scoate *Puncte cardinale* la Sibiu, a tratat cu edilii orașului și a obținut locul pentru cruce. Mi-a povestit că s-a purtat bine cu ea.

Privind în urmă, acum aveți regrete ?

Nu. Nu. Noi, educați creștini, n-am făcut altceva decât am ajutat un om : l-am găzduit, l-am hrănit, nu ? Dar în suflet..., dacă comuniștii ar fi știut cât îi urăsc, cred că nu numai șapte ani îmi dădeau. N-am putut să mă împac cu ideea... Da. Îi urăsc pe comuniști... Cum să spun ? Mă străduiesc să... Bărbatu-meu a suferit mai mult decât mine, dar a spus că i-a iertat. Și de multe ori, când aveam discuții, spuneam : „Ionică, tu din gură i-ai iertat, nu din suflet. Pentru că eu mai puțin ca tine-am suferit și nu pot să-i iert”. Nu ce mi-au făcut mie personal, ci ce au făcut acestei nații, acestei țări care-i a noastră, atâtea lume chinuită... Mă străduiesc să iert, că mă apropii de sfârșit și trebuie să iert, dar nu știu dacă voi reuși... Pentru că prea mult rău au făcut, prea au crezut că până-i lumea rămân ei, ca să-și bată joc de oameni, dar Dumnezeu n-a lăsat. N-a lăsat !

Mulțumesc frumos.

Sever Ursu

S-a născut la 1 ianuarie 1928 în comuna Chier, județul Arad. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : liceale. A fost arestat pe 4 iunie 1948 și condamnat la doi ani de închisoare. A executat peste trei ani în închisorile Arad, Timișoara, Aiud, Târgșor și Ploiești. La data interviului locuia în Arad. Interviu realizat de Alin Mureșan la 28 martie 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Alin Mureșan, editarea – Adrian Boagiu. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cota 45.

Cum ați perceput instalarea comunismului ?

A fost ceva obligatoriu și o trebuit să ne învățăm cu el... Se vedea bine presiunea care se făcea asupra populației și îndeosebi asupra tineretului mai mult, ca să-i atragă în formațiunile lor... Nu erau apreciați și asta s-o văzut prin numărul mare de arestări care s-au făcut, prin numărul mare de deportări care s-au făcut... Și, pân' la urmă, prin presiunea asupra fiecăruia aproape, că chiar liber dac-ai fost, presiunea a persistat.

Aveați simpatii politice pe vremea aceea ?

Nu aveam simpatii politice, dar antipatii aveam mai multe... Îndeosebi că, în timpul războiului, am avut niște verișori și rudeni care au luptat în Rusia. Și ei mi-au spus de niște treburi despre comunismu' de acolo, care s-au dovedit la urmă că sunt adevărate...

În ce an ați fost arestat ?

În 4 iunie '48. Eram în clasa a VII-a, la Liceul Industrial „Aurel Vlaicu” din Arad, când m-a arestat... Din ora de curs de la liceu m-au luat. A venit de la director omul de servici c-un bilețel : cutare, cutare, cutare să poftască la direcțiune, jos.

Care au fost motivele arestării ?

Păi, că am fost o organizație rasistă... anticomunistă. Am fost captați așa, într-o mișcare de tineret, cu orientare naționalist-religioasă...

Cine făcea parte din lot ?

Viorel Gheorghită era șeful de lot... El a trecut prin toate, săracul... E decedat de vreo doi ani. Au mai fost : Gavrilă Sevruja, Teodor Oprea, Ștefan Ianculescu, Cornel Pavel, Ilie Ciobanu și eu... Ăștia am fost din aceeași clasă.

Unde ați fost duși după arestare ?

Ne-a luat și ne-a dus la Securitate. Ne-a pus în pivniță și ne-a ținut acolo destul de mult... vreo săptămână și ceva, cât au făcut anchete cu noi... Chestor era Rafila, un om foarte dur... ne băteau în timpul anchetelor. Eu am avut „plăcerea” să fiu bătut de el...

Era voinic, cu o statură foarte voinică... avea o palmă cât două de-ale mele. Știu că mi-a dat câteva, de ghem m-a făcut...

Cam cât timp a durat ancheta ?

În total, cam vreo săptămână, cât am stat în beciurile Siguranței... După aceea ne-a transferat la penitenciar, la tribunal, că era și un corp de clădire care avea celule... Aici ne-a ținut mai multe luni și de aici, de la Arad, ne-a trimis la proces la Tribunalul Militar din Timișoara.

Cum a decurs procesul ?

Procesul a avut loc în aprilie '49. Pedepsa a fost hotărâtă din timp și a fost și cu public... La unii au fost și familiile... A fost tribunal militar și repede a decurs tot...

Care au fost condamnările ?

Au fost de la doi ani în sus... până la 15 ani. Nădăban a luat zece ani, iar Gheorghită a luat 15 ani. Eu am luat doi ani, dar am stat aproape trei ani fără ceva...

Care era atmosfera generală printre colegi, printre arestați ?

Să știți că a fost o atmosferă bună... Cum să spun ? Cu speranțe, n-am fost demoralizați de efectul procesului... La etajul la care eram, celulele nu erau închise cu lacăt sau cu cheie... Puteam circula de la o celulă la alta, dar numai pe etajul ăla, și acolo era plin de studenți și de elevi, plin de tineret. Comunicam unii cu alții... și așa ne-am și cunoscut mulți acolo... Și chiar Crăciunul din '48 ne-a prins acolo și, fiind mulți studenți de la Teologie, s-a făcut un cor pe care n-am să-l uit niciodată... și pe care niciodată n-am să-l mai ascult. Formidabil a fost... Ce voci frumoase... Au fost teologi, dirijori de cor, era plin... de la Politehnica din Timișoara, de la Teologia din Arad... Un cor bine armonizat, cu voci pregătite, cu cântece frumoase... Mai țin minte că era Petru Lupșa din Arad, de la Facultatea de Teologie..., terminase normala și el dirija corul... Și, printre altele, ne-a cântat și „Noël”, cântecul ăla francez de sărbători, un cântec foarte frumos, ore întregi... Atât de frumos a fost că, de câte ori mi-amintesc de asta... îmi vine în minte bucuria și plăcerea de-a fi asistat la așa ceva... Am avut o libertate... Și asta, probabil, și pentru că a fost la început de perioadă, că '48 a fost anul care a produs conflictele astea puternice între guvernanți și opoziție, și personalul care era acolo n-o fost instruit așa de bine să tortureze sau să facă suferință celor închiși... Ne-o lăsat de ne mai plimba prin curte, prin rotație, și ne ducea sus... N-au fost cazuri de tortură, atmosfera era suportabilă, mâncarea a fost bună...

Am stat câteva luni la Timișoara și de-acolo, într-o zi, ne-a îmbarcat pe un vagon d-ăsta, dubă, și ne-a dus la Aiud. Acolo am stat câteva zile, pentru triere, și care am fost mai tineri, elevi, am fost selectați pentru Târgșor. Acolo a fost înainte închisoare pentru femei... Când am ajuns noi, pe femei le-a evacuat de-acolo și s-a făcut o închisoare pentru elevi pe jumătate și, pe altă parte, în cealaltă jumătate de închisoare, a fost pentru foștii chestori care au lucrat în poliție, în Siguranță, până în '48.

Vă mai amintiți când ați ajuns în Târgșor ?

În '49, vara, și eram cu geamurile blocate... nici aerisire, curgea apa pe noi acolo... Și știu că, la Ploiești, vagonul nostru s-a oprit tocmai în fața unei pompe care alimenta locomotiva cu apă... Și se auzea cum curgea apă, și noi eram morți de sete înăuntru..., și cred că o durere mai mare nu poți să simți, numai când știi că-i acolo și nu poți... La Târgșor, când am ajuns, era un director foarte de treabă... și gardienii de acolo erau

cumsecade. Venea asta, directorul închisorii, umbla tot în uniforma militară, și făcea caz, striga : „Băi, nu știu ce și nu știu cum”... Dar, pe de altă parte, ne dădea voie... Gardian era unu', moș Dumitrache, nu știu dacă n-ai auzit de el... Asta era o personalitate și era prieten cu noi. Ne aducea țigări la băieții care fumau, mai câte un medicament..., aducea și pachete de la părinții care-i dădeau lui... Și striga la noi, dar venea și pune pachetul acolo... Am dus-o destul de lejer așa, a perioadă bună de timp, până a început ș-acolo reeducarea...

Aproape odată cu noi a venit și un grup de elevi din partea Iașului, dar puțin mai târziu au lansat ideea asta cu reeducarea. Acolo se formase un atelier de țesătorie manuală și mulți dintre elevi lucrau acolo... Era și avantajul că le dădea o porție suplimentară de mâncare, un pic de mămăligă și nu știu mai ce... Bucătari eram toți elevi de-ai noștri, da' acolo se făcea mâncare bună... Și mai era acolo și un atelier de tâmplărie, mai micuț... Eu am lucrat la atelierul mecanic și aveam acces și la zona polițiștilor din sectorul celălalt, și mai meream pe la ei p-acolo, și mai discutam cu ei...

Țin minte că, odată, s-a dat în gamelă fasole și un calup de mămăligă aproape cât o cărămidă. Și unu' a făcut pariu că mănca o gamelă de-aia de fasole și doi calupi de mămăligă. Toată lumea curioasă... S-o pus ăla, o măncat gamela de fasole, a măncat calupii și, la un moment dat, i s-o umflat burta și i-o venit rău și-o zis că moare... Ș-atuncea, cum aveam o curte mare, în mijloc era pomi și pe margine așa, un fel de alee pe care ne plimbam... L-o luat doi de subsuori și fuga cu el ca să poată elimina... Era ca un cal care a măncat prea mult... Și de-abia l-am scăpat..., da' curgea apă pe el... Parcă-l văd ș-acuma.

La Târgșor puteați să comunicați cu ceilalți elevi ?

Da. Erau niște săli mari, că intrau vreo 50 într-o sală... Dormitorul era cu priciuri și toți vorbeam între noi... Acolo se stătea mai mult pe grupuri geografice... Aradul eram separați, toți laolaltă... Lângă noi mai era grupul Timișoara. De la Arad era Nădăban Fredolin, Brandabur Costel..., Brânda de la Timișoara. De la Cluj o mai fost cu noi acolo doctorul Pușcaș... Grupul maramureșenilor era cel mai numeros. Ne-am înțeles foarte bine cu ei, erau băieți faini, de comitet, așa... Și după ce ne-am eliberat, am mai ținut legături așa, prin scrisori discrete, am mai comunicat cu ei.

Grupul din Moldova, unde erau Stoian, Cobzaru și ceilalți, cum se purta la început, când au ajuns ?

Se țineau la o parte, erau izolați, până când a venit cineva p-acolo și nu știu ce le-a zis, le-a trasat sarcini să facă grupe de reeducare. Au fost vizite ale oficialilor... I-am văzut pe Nicolschi sau cine-o fost atunci cu închisorile că a fost într-o vizită pe-acolo. Și după vizite se schimba atitudinea. Dimineața se citea presa în curte, că era o curte mare, și dup-aia începea cu cărțile de la biblioteca comunistă, să studieze și să facă reeducarea și să se scrie informația asta de reeducare... Unii au acceptat, alții n-au acceptat... Pe cei care nu au acceptat... i-o băgat la izolare. Eram într-o cameră puțin mai mare ca asta și am fost vreo 35... cu geamurile blocate cu scânduri, cu ușa închisă. La un moment dat nu mai încăpea nimic în tinetă, curgea pe de-o parte... Dimineața ne dădea drumul să mergem la w.c. ș-atunci nu mai știam cum să ne ușurăm... Stăteam lângă ușă, care era primul să fugă la w.c.-ul din curte... Era o goană nebună.

Ceea ce s-a întâmplat mai deosebit la noi acolo... O fost doi din Buzău sau de unde-au fost... care într-o noapte au încercat să evadeze¹. Au spart peretele, că a fost o

1. Ion Lupeș și Petre Măzăreanu.

casă obișnuită, n-o fost ziduri nu știu ce... Au spart cărămida și au plecat... Dimineța la apel... lipsă doi. Atunci a început un pic de prăpăd : ne-a adunat pe toți în curte, acolo, au venit de la propagandă, politrucii... Ne-o culcat pe burtă acolo, unul lângă altul, în curte, ș-atunci cu bățul unde-o ajuns, pe cine-o pocnit... o sărit pe noi, ne-o bătut, o strigat pe noi... Atunci a început să fie viața mai grea... Asta s-o întâmplat în timpul reeducării.

Cum îl țineți minte pe Stoian ?

Un om rău. Eu n-am avut de-a face cu el. Era tânăr, dar pe figura lui se vedea răutate de om și n-am discutat nimic cu el, că eu eram la atelieru' mecanic, separat, și nu avea tangențe cu restul din curte... Era un om rău și ambițios să realizeze ceva pe spatele nostru... Avea mare siguranță pe ce fac ei...

Vă amintiți ce se întâmpla de sărbători în închisoare la Târgșor ?

Am fost liberi într-un fel... Măncarea, bineînțeles, ne-o dat-o ca și-n alte zile... a fost bunișoară făcută, fiindcă a fost făcută de colegi de-ai noștri, poate puțin mai altfel, mai gustoasă. Dar se mai primeau și pachete de acasă... și-atuncea fiecare-și ținea pentru sărbători câte ceva, să aibă în plus... Era frumos acolo de sărbători, se cânta.

Cât ați stat în Târgșor ?

La Târgșor am stat mai mult de un an și jumate, că am fost printre ultimii care am plecat... Atunci când am plecat eu de acolo, se elibera închisoarea... Asta se întâmpla în '51. Știam că ne eliberează, că înaintea noastră o dat drumu' la mulți care erau cu condamnarea depășită... Io am stat nouă luni peste pedeapsă. Și de acolo ne-au dus la Ploiești, la penitenciar, și după câteva săptămâni ne-a dat drumu' acasă...

Cum ați reușit să vă refaceți viața după eliberare ?

O fost o perioadă după eliberare când nu m-a întrebat nimeni, nimic. Mi-am terminat liceul și am intrat la Uzina de Strunguri, la o secție bună, am fost și la Timișoara, la Politehnică, la fără frecvență, dar ne-am cam retras de pe-acolo din motive de dosar...

Ați reușit să vă întemeiați o familie ?

Da. Am reușit, dar aici or început puțin necazurile... S-a făcut presiuni asupra soției să divorțeze de mine, prin '56-'57. Am doi copii, un băiat și-o fată, și aici o fost tragedia cea mare. Amândoi o făcut liceul și fata a vrut să dea la facultate, și-a fost chemată la Securitate unde i-a spus că, dacă semnează, intră, dacă nu semnează, nu intră..., ceea ce s-a și întâmplat. Și, pe unde a mers dup-aia..., tot pe urmele ei au fost. Dac-o mărs la un serviciu..., de ce-o primit-o ? Dac-o mer' la alt serviciu..., să n-o primească. Abia a făcut un curs de calculatoare de un an la Politehnică... și nu știu cum a scăpat de n-a dibuit-o. Dar tot pe urma ei au fost și nu a lăsat să facă facultate... Băiatul meu o terminat școala de petrol și o dat la facultate la petrol..., și n-a reușit, dar a venit acasă și-a intrat într-un serviciu bunișor. O venit Securitatea și i-o spus la director să-l deie afară, că n-are ce căuta acolo... Și pe urmă, pe unde-o umblat și fiu-meu, tot așa o pățit... Nu mi-a spus el de la început toate treburile astea, dar într-o zi, cum stăteam noi de vorbă, mi-a spus : „Tată, tu ni' nu știi ce rău mi-ai făcut mie”... Asta e...

Dumneavoastră ați mai fost chemat de Securitate după eliberare ?

Da, destul de des. Îmi cereau să dau informații : cine-o fost la mine, cine-o vorbit cu mine. Aveam colegi care din școală mi-au fost pretini... Cornel Pavel mai venea pe la mine la servicii, c-avea un nepot acolo la școală și mă vizita întotdeauna. A doua zi eram

chemat la Securitate : „Cine-o fost la tine ?”. Erau informatorii lor care spuneau tot acolo... Și tot așa mă purta, și mă chema, și mă freca. O fost și la mine acasă, mi-a băgat microfoane...

Cât timp i-ați simțit pe urmele dumneavoastră ?

Îndeosebi în perioada asta ultimă, până înainte de Revoluție... ‘Tot timpu’ am fost chemat... Mi-a fost mai grea perioada de libertate decât detenția...

V-a tentat politica după '90 ?

Nu ! Deloc ! Cu cine ? Cu oamenii ăștia ? Eu am sperat în ei, că va fi învățat ceva în anii de comunism, dar ăștia-s mai răi ca comuniștii, să știți. Ăsta-i Guvern ? Ăsta-i Senat ? Parlament ? Guvern ? Batjocură pe capul nostru...

Aveți regrete ?

Ceea ce regret e numa' pentru copii. Pentru mine, nu... Eu m-am descurcat în servicii foarte bine, am fost apreciat, am avut rezultate bune, nu pot spune că, din punctul ăsta de vedere, am avut neplăceri..., dar pe copii mi i-a distrus. Fiica mea a trebuit să plece din țară, că aci n-a putut să facă nimic... Orișiunde o mers..., o fost pe urmele ei și gata a fost. A făcut facultate la americani și acuma lucrează ca persoană civilă în cadrul NATO. Fiul meu o rămas așa, fără facultate, numa' cu liceul, și-acuma e căsătorit, se descurcă și el binișor...

Dar resentimente aveți ?

Câteodată m-apucă furia și mai zic câte una... Cum s-o putut face așa ceva ? E inuman. Eu înțeleg să fiu persecutat când îmi indici o dovadă că : „Uite, ești vinovat ! Ai făcut cutare și cutare”... Da' când vine și visează el ce vrea... și-mi pune în contul meu. Asta nu !

Bine, mulțumesc mult.

Și eu vă mulțumesc.

Brăila

Flaviu George Brezeanu

S-a născut la 1 octombrie 1927, în Brăila. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : Facultatea de Studii Economice. Profesia : contabil la Vinalcool, filiala Brăila. A fost arestat în 1949, în urma extrădării de către autoritățile iugoslave, și condamnat la cinci ani de detenție pentru trecere frauduloasă de frontieră. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Pitești și în lagărul de muncă de la Canal. La data interviului locuia în Brăila. Interviu realizat de Adrian Sandu la 14 aprilie 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Adrian Sandu, editarea – Adrian Sandu, Cosmin Budeancă. Interviu se află în AIO-IICCR, având cota 63.

Spuneți-mi, pentru început, ceva despre dumneavoastră.

Am început liceul la Cernăuți, dar l-am terminat în Brăila, că tatăl meu a fost ofițer și se muta din garnizoană în garnizoană. Și am fost și la Cernăuți, și la Focșani, dar ultimii cinci ani i-am făcut aici, la Brăila. După ce am terminat liceul, în '46, m-am înscris la Facultatea de Drept din București și am făcut aproape doi ani. Spun aproape doi ani, pentru că am dat examenele din anul întâi și în anul doi am participat numai la cursuri și n-am mai dat nici un examen, pentru că am fost arestat. Deci, mi-am întrerupt Facultatea de Drept...

Pentru ce ați fost arestat ?

Dom'le, tatăl meu a fost ofițer și a participat la războiul din Est. A fost la Odessa, în sfârșit, și a fost declarat criminal de război... Ș-am fugit amândoi din țară în septembrie '48... Am vrut să plecăm în Occident... Și am stat un an de zile prin lagăre, prin colonii de muncă și în pușcării din Iugoslavia. Și după un an de zile am fost extrădați la Jimbolia. Am stat la Securitate la Timișoara, la Ministerul de Interne la București, am fost judecați, am stat la Jilava... Printre altele, am fost și la Pitești.

Haideți s-o luăm pe rând, metodic... Ați stat un an în Iugoslavia cu tatăl dumneavoastră, după care v-au extrădat. Ce s-a întâmplat după aceea ?

În '49, ne-au predat organelor de grăniceri și Securitate. Deci, am fost arestați din nou în România și am fost dus pe la diferite închisori. Am început cu Securitatea de la Timișoara...

Puteți să descrieți momentul arestării ?

Predarea s-a făcut într-un tren... Era o garnitură foarte mică, două sau trei vagoane. Atâta cât se făcea legătura între Iugoslavia și România... Și ne-a predat la Jimbolia. Au venit grănicerii și ne-au luat în primire. Tatăl meu a fost separat de mine cu câteva zile

înainte și ne-am întâlnit mai târziu, la proces. Și grănicerii ne-au dat la Securitate la Jimbolia. Securitatea ne-a băgat în lanțuri, la mâini și la picioare, și așa am fost duși până la Timișoara și predați la Securitatea de acolo. Și a urmat ancheta.

Detaliați puțin cum s-a desfășurat ancheta.

Ancheta la Timișoara o fost destul de dură... Dom'le, pe rând, pe rând așa, au tot venit arestați... și s-a strâns un lot foarte mare la Timișoara, la Securitate, printre care și niște ofițeri sârbi, care au refuzat să facă politica lui Tito. Dacă știți, în 1948, au fost unii împotriva lui Tito, au venit în România și s-au predat aici. Acuma, tot lotul ăsta a fost acuzat de spionaj. Asta era acuza!

Vă mai amintiți cine v-a anchetat la Timișoara ?

Nu, nu... Nu-mi aduc aminte. Era, în orice caz, un ofițer ungar... Mi-aduc aminte pentru că vorbea foarte prost românește. Acolo era și o anchetatoare, una Vida (Vida Nedici - n.n.), care bătea bărbații la testicule. Eu n-am cunoscut-o, nici n-am fost anchetat de ea, doar am auzit... A fost celebră pentru treaba asta. Avea o satisfacție a ei să bată așa...

Câte zile ați stat în anchetă la Timișoara ?

Cam vreo șapte-opt-zece zile, cam așa ceva. Ce să mai... Sigur, am fost bătuți destul de dur. Asta a fost... Trebuia să spun de aia, trebuia să spun de ailaltă... Dom'le, dacă l-ai cunoscut pe ăla, dacă l-ai întâlnit pe ăla, cu cine ai stat în lagăr, ăla ce a făcut... În sfârșit, vă spun, a fost destul de complicat...

Și de la Timișoara v-au dus la București ?

Da. Până la urmă, am fost acuzați cu toții de spionaj și am fost duși la București... Eram cu cătușe, am tren special... Mi-aduc aminte că s-a evacuat gara Timișoara când am plecat. Când ne-a adus în gară, toată era evacuată, era pustie ca după un bombardament, ca după un cutremur... Nu era nimeni în toată gara, nici personal CFR, nimic. Erau numai securiștii care ne-au dus și ne-au băgat în tren, și, după un timp oarecare, nu mai mi-aduc aminte cât, trenul a pornit, garnitura a fost atașată la un accelerat și am ajuns în București.

Vă mai amintiți când ați ajuns în București ?

Păi, predarea din Iugoslavia în România a fost la 1 august 1949 și... știu eu, cam după vreo două săptămâni... Nu-mi mai aduc aminte exact...

Buunn... și am ajuns la București, la Ministerul de Interne, dacă știți, unde a fost Comitetul Central. A fost și Senatul într-un timp... Și jos, la subsol acolo, era o închisoare foarte dură... Timp de trei săptămâni am stat acolo... Nu se vedea lumina zilei... ne dădeam seama cam ce oră este după schimbarea gărzii... Tot timpul a fost întuneric, cu o lumină slabă sus în celulă. Paturile erau de ciment.

Cât de mare era celula ?

Știu eu... Cam jumătate din camera asta... (se referă la încăperea în care se realizează interviul, de aproximativ 3×3 m - n.n.) Și eram vreo cinci înși... Știu că a fost foarte greu acolo. Greu pentru că ne dădea voie la toaletă doar din patru în patru ore. Și vă dați seama că nu poți să fixezi corpul după un anumit program... Era foarte-foarte greu... cu ieșitul la toaletă. Și mi-aduc aminte că am stat trei săptămâni acolo jos până m-a scos pentru prima dată la anchetă... Am fost dus sus cu un ascensor și știu că contactul cu lumina zilei m-a orbit... A trebuit să pun mâna la ochi... Nu mai vedeam nimic...

Cum s-a desfășurat ancheta ?

Nu a fost cu constrângere, nu, nu pot să spun. N-a fost dură ca la Timișoara. A fost o anchetă obișnuită și ei și-au dat seama că n-au ce face cu mine, adică nu eram un pericol... Și după aceea am fost dus înapoi jos, la subsol... Am mai fost dus de vreo două-trei ori la anchetă și sigur că ei s-au lămurit după aceea că eu n-am venit pentru spionaj, pentru că i-au mai întrebat și pe alții dacă m-au cunoscut și, probabil, le-au spus: „Nu știi, domnule, cine e ăla”... Și s-au lămurit că nu am participat la nimic... Dar, cum spun, toți am fost acuzați de spionaj... Și acolo la subsol, în Ministerul de Interne, s-a definitivat ancheta, după care m-au trimes la Jilava...

La Jilava când ai ajuns ?

În toamna lui '49. Am stat la Jilava o perioadă și după aceea am fost dus la închisoarea Uranus. Nu mai există astăzi... Era cam pe unde se află astăzi Palatul Poporului... De la Izvor se urca în sus, pe la Arhivele Statului, și, pe acolo, pe undeva, era închisoarea Uranus. Și am fost judecați, și acolo m-am întâlnit prima dată cu tatăl meu...

Ce acuzație v-a fost adusă la proces ?

Procesul a fost undeva pe „Radu Negru” și a fost un proces de formă. Ne-a acuzat pentru trecere frauduloasă de frontieră și mi s-a spus că voi primi cinci ani... Un an am făcut în Iugoslavia și încă cinci... șase ani am făcut. Dar eu știam de condamnare de la anchetă, din Ministerul de Interne. Deci, procesul a fost o mascaradă, ceva de formă... Nici nu ne-a dat voie să vorbim... Aveam avocat din oficiu, care nu a spus decât două sau trei cuvinte. Se jena și el de situație... În sfârșit, după proces am fost din nou dus la Jilava.

Aceasta se întâmpla tot în '49 ?

Da, în '49. Și chiar de Crăciunul anului '49 am fost imbarcați de la Jilava și duși la Pitești. Și mi-aduc aminte că Anul Nou, trecerea din '49 în '50, a fost făcută la o celulă din asta de tranzit... În sfârșit, nu știu cum se chema... Eram mai mulți aduși de la diferite închisori, dar cam de la Jilava... Acolo ne-am cunoscut, cu unii cu alții. Și în ianuarie '50 ne-a scos de la izolare... și ne-a dus la celebra cameră 4-spital... Cred că ai auzit de Țurcanu, de toată echipa lui ? E, și acolo a început calvarul, așa-zisa reabilitare...

Puteți să descrieți condițiile de viață din perioada de la Pitești ?

Cum să spun eu... frig era... mâncare... nu ne mai trebuia mâncare, pentru că eram supuși la torturi, la bătăi... și nu ne mai interesa mâncarea. Așa era de dură atmosfera de la 4-spital, încât nu ne mai gândeam la mâncare... Oricum, ea era foarte-foarte slabă.

În ce consta reeducarea ?

Dom'le, trebuia să demaști... Eu am beneficiat de un tratament mai ușor, să fiu cinstit, pentru că nu aveam legături cu alții... Ce se întâmplă ? Majoritatea erau studenți de valoare, de la diferite formațiuni politice, unde au avut funcții : erau șefi de cuib, șefi de organizații, de la tineretul țărănist, tineretul liberal, tineretul legionar... Erau foarte mulți legionari... Din toate formațiunile erau acolo... Și ăștia aveau legături. Erau băieți foarte inteligenți, majoritatea. Ei, la anchetă, atunci, se transformase era... Securitatea era la începutul ei și nu erau specializați în anchetă. Securității erau muncitori, băieți tineri, aduși de pe la fabrici, de pe nu știu unde, și erau puși cu un anchetator de ăsta mai vechi, care îi coordona, dar nu se pricepeau... Și majoritatea au reușit să-i păcălească pe anchetatori... Greșeala lor a fost când au venit la Pitești și s-au întâlnit cu colegi, și sigur, stând atâta timp în celula aia, au început să spună : „L-am păcălit pe anchetator... Uite, îl mai aveam și pe cutare de care trebuia să spun, dar ăla o rămas afară”... Și

Țurcanu și cu ăștia s-au informat întâi de toată treaba asta și când au început ancheta în celula 4-spital: „Să demascați pe toți ăștia care nu i-ați spus la Securitate”... Vă dați seama că fiecare îi venea greu să-și reclame, să-și toarne, ca să zic așa, foștii colegi... Știau care le va fi soarta, că vor fi arestați, și o să ajungă împreună cu ei... Și a fost torturi extraordinare... Dom'le, am văzut..., am asistat la bătăi crunte. Un singur exemplu am să vă dau: un student din anul III de la Facultatea de Construcții de la Iași, Corneliu Niță, a fost bătut în așa hal... până l-a omorât¹.

Vă mai amintiți cine l-a bătut ?

Țurcanu și cu oamenii lui. Țurcanu cu Pușcașu... Băiatu' ăsta avea legături, la Bacău, cu o echipă care a omorât niște soldați ruși. Și l-au bătut să-i spună pe ăia. „Nu-i știi! Nu știi”... „Cum nu știi? Trebuie să știi... Îl știi pe ăla? Îl știi pe ăla? Da, trebuie”... „Nu, nu, nu.” L-au bătut, l-au bătut și, până la urmă, Țurcanu a zis: „Lăsați-l pe mâna mea”. Mi-aduc aminte ca acum... A luat o bară și, dom'le..., l-a bătut de la piept până a ajuns la ficat... Și unii îl țineau... Și i-a dat capul la o parte și i-a zis lu' unu' Gherman, care era student prin ultimii ani la medicină: „Ia vezi, mă, ce-i cu el”. I-a luat ăla pulsul: „Domnul Țurcanu..., a murit”. Eram lângă el. Doi metri dacă aveam...

Întâmplarea a făcut că eram pe același preț, ne despărțeau doar doi... Eu eram aicea și el era aici... Și am asistat la treaba asta. Țurcanu l-a omorât... L-au întins pe jos, pe ciment. Țurcanu a plecat... El avea singur dreptul... și bătea în ușă, și venea imediat gardianul, și-i dădea drumul. Atunci a fost foarte supărat... Mă uitam pe fața lui și era agitat, era... Și, în sfârșit, au venit, l-au pus într-o pătură, l-au luat, l-au dus. S-a terminat... În seara aia nu s-a mai bătut... Dar a doua zi dimineață a venit Țurcanu de la administrație și-a spus: „Bă, calc pe cadavrele voastre, nu mă interesează. Puteți să muriți cu toții. Eu îmi ating scopul. Nu mă interesează ce se întâmplă cu voi”. Atunci mi-am dat seama că el a avut o încurajare de la administrație... „Domnule, poți să faci ce vrei cu ei.” Nicolschi era la administrație... în umbră. Comandantul închisorii era căpitanul Dumitrescu... Mi-aduc aminte și de el. Și a început din nou teroarea.

La câteva zile după asta, au zis că ne duc la așa-zisa baie. În ce consta baia? Ne ducea jos, în două minute să te dezbraci... ne băga sub niște dușuri și, în bătaie de joc, dădea drumul, când la apă rece, când la apă fierbinte. Și în aia consta baia. „Gata! Îmbrăcarea!” Și se făceau serii de câte cinci inși pentru această baie. Dom'le, intru și eu într-o serie, cu un student de la filozofie sau de la litere, din București, Gheorghe Vătășoiu². Și zic ăștia: „Așteptați aicea să vină lotul celălalt”. Pe Vătășoiu ăsta l-am văzut că se bagă în față. „Măi”, zic, „ce s-o fi grăbind... că tot acolo ajungem... și riscă să ia și niște palme acum, că nu e disciplinat”. În sfârșit, am așteptat, o ieșit ăia și, cum s-a deschis ușa și ne-a dat voie să ieșim, ăsta a și fugit și s-a aruncat pe golul de la scară. S-a sinucis... Am ajuns și noi jos... Domnule, era tot împrăștiat... Era creier și sânge pe tot palierul...

Vă mai amintiți cam în ce perioadă a anului s-a întâmplat ?

1. O descriere a acestei întâmplări face și Silvestru Nanu în interviul din prezentul volum.
2. Gheorghe Vătășoiu (1928-1950) a fost arestat în anul 1949. Era student în anul II la Facultatea de Medicină din București și, în paralel, urma cursurile Facultății de Litere. Ca urmare a „tratamentului” la care a fost supus în timpul reeducării, la 21 februarie 1950 s-a sinucis, aruncându-se de la etajul 2 în golul scării.

Eu am stat acolo la 4-spital vreo două luni, ianuarie și februarie... Cam așa ceva. Nu mai pot să-mi aduc aminte exact, da' vă spun că ăsta a fost al doilea caz... Eram tot în lotul acela și mi-aduc aminte că ne-a dat înapoi, n-am mai plecat la baie, și după câteva zile ne-a dus din nou să facem baie și la scară am văzut că era pusă o plasă mare. Prevedere, ca să nu se mai întâmple... (zâbește - n.n.)

În timpul ăsta, cât am stat acolo, un alt student de la Iași, unul Alexandru Bogdanovici, îi spunea Sașa, a încercat să facă și el o reeducare... El a fost împreună cu Țurcanu și cu mai mulți inși la închisoarea de la Suceava. Ei veneau de la Suceava. Și el a încercat să facă o reabilitare acolo, pașnică: să se citească cărți, să se facă educație, nu știu ce... ăsta, Țurcanu: „Ce, mă, așa vrei tu să faci?”. Și l-au bătut pe Bogdanovici într-un hal fără de hal, dom'le... I-au rupt dinții, i-au pus mâna așa... și i-au spart-o. Dom'le, ajunsese o epavă. Săracul... nu mai putea nici să stea. Altul îi dădea să mănânce... Și Țurcanu zicea: „Aaa, face greva foamei? Vrei să te omori?”. Și să-i dea mâncare cu de-a sila... Apoi nu l-am mai văzut și am auzit că a fost dus în altă parte și, la foarte scurt timp, a murit... N-a mai putut... Deci, cam asta era atmosfera la închisoarea Pitești, în celula 4-spital.

Să înțeleg că dumneavoastră ați fost mai ferit, dacă nu aveați legături ?

Eu, să fiu cinstit, în comparație cu ceilalți, am fost unul dintre cei favorizați, pentru că n-am avut ce să spun... Eu, fiind frontierist, singura legătură care o aveam era cu taică-miu... Și noi ce-am declarat am declarat cam la fel. Noi n-am putut să-i păcălim pe anchetatori, pentru că nu aveam cu ce. „Ai fost în Iugoslavia?” „Am fost.” „Cum ai trecut frontiera?” Toate detaliile ăstea au coincis cu ce a declarat și taică-miu. „Pe unde ai fost în Iugoslavia? Pe cine ai mai cunoscut acolo?” „Pe cutare”... Am dat nume cu care am fost acolo la vreo câteva închisori, la Zdrenjanin, la Covăcița, la Sopot, la muncă la o mină de marmură...

Domnule, fac o paranteză... sârbii au fost foarte sadici, extraordinar de duri și de porci. Eram aici, la mina asta de marmură, și erau mai mulți tineri de vârsta mea, erau și niște aviatori, și a venit noaptea, și nu știu la ce oră s-au sculat: „Măi, uite, ne dă drumul, și câțiva inși putem să plecăm”. Și era unu' Angelescu, exact de vârsta mea, student la Conservator la București, unu' Marin și nu mai știu cum, un băiat înalt tot așa, fost boxer. „Hai, mă, Brezene, hai și tu!” „Nu pot să-l las pe taică-miu, dar uite, vă ajut pe voi să mergeți”... Și i-am ajutat, au sărit gardul, și la marginea orașului i-a împușcat. Și chestia asta am văzut-o și la televizor, că o declarație despre asta dădea și altul, la „Memorialul Durerii”.

Revenind la Pitești și la relațiile cu Țurcanu.

Cu chestia cu spionajul s-a lămurit, că n-am fost trimes pentru spionaj în România... Eu nu eram o figură importantă pentru Țurcanu ca să-și piardă vremea cu mine, să mă bată, că n-avea ce să scoată de la mine. Erau ceilalți... Dar eu stam acolo și asistam... Fără să vreau am asistat... Am și un prieten bun de aici, de la Brăila, un fost coleg de liceu, mai mare ca mine cu doi ani, Adrian Lupescu³... Dom'le, l-a bătut într-un hal fără de hal... El a fost legionar și avea legături cu cuibul, cu alții, cu nu știu ce... A fost ceva groaznic... în sfârșit.

Ne-a scos de acolo, de la 4-spital, și ne-a dus la alte celule, izolați de ălalți... Deci, nu aveam legătura cu ăia care n-au trecut prin reabilitare... Trebuia să fim izolați, însă mi-aduc aminte că, în celula în care am stat și în care ne-am dus după asta, nimeni nu vorbea nimic. Eram vreo șapte sau opt inși, care tăceam toți din gură. Nimeni nu scotea o vorbă. Și în iunie '50 s-a format un lot de vreo două sute și ceva de studenți și ne-a dus la Canal. Acolo, întâi am fost la colonia de muncă Columbia, lângă Cernavodă. Am lucrat la un mal cu piatră cam o lună de zile. După aceea, am trecut o singură zi la Poarta Albă și de acolo am plecat la Peninsula. S-a făcut două brigăzi de studenți, brigăzile 13 și 14, care erau izolate de restul deținuților. Cum era colonia de muncă cu barăci, înconjurată de sârmă ghimpată, cu turnuri de control, înăuntru era un alt țarc, în care eram aceste două brigăzi de studenți... Deci, noi nu aveam voie să luăm legătura cu ceilalți.

Dumneavoastră în care brigadă erați ?

În brigada 13 am fost. Și am stat la Peninsula patru ani... din vara lui '50 până în august '54, când m-am eliberat. Și am muncit... La început a fost groaznic. Adică, ce se întâmplă ? Ne puneau să săpăm la Canalul Dunăre – Marea Neagră, în primă fază... că știți că a fost întrerupt în '53... Ne puneau să săpăm, încărcam în roabă, o duceam la malul lacului Tașaul, acolo o vărsam și veneam înapoi. Și trebuia în continuu să muncești, n-aveai voie să stai deloc... Și mi-aduc aminte că toată ziua se lucra și, când ne-aducea în colonie, după vreo zece ore de lucru, făceai muncă voluntară : la cărat zarzavat, la cărbuni, la curățenie, la fel de fel... În continuu trebuia să fii ocupat.

Ziua de muncă la ce oră începea ?

Începea dimineată... când se lumina. Nu mai mi-aduc aminte ora, că n-aveam ceas, și nu-mi mai dădeam seama. Știu că era unu' Bică care era trompet, probabil că era de prin Ardeal și făcuse armata, și ăla suna deșteptarea... Domnule, mi-aduc aminte, era mai ales iarna, era încă întuneric când suna ăla deșteptarea și trebuia repede, du-te repede, îmbracă-te, pune aia și hai... Adunarea se făcea pe platou, ne strângeam iarnă, vară, ploaie, ninsoare, orice ar fi fost eram pe platou și se făcea numărătoarea... Și numărau niște analfabeți, și nu ieșea numărul, și o luau din nou... Și, în sfârșit, până când ieșea toată lumea. Și se mai întâmpla că mai rămânea câte unul prin dormitor la altă brigadă... îl băga la carceră... În sfârșit, ne ducea la muncă.

Cum era mâncarea ?

Ce vreau să vă spun ? Mâncarea era o mizerie. O mizerie ! Era varză, murături... mâncare de murături. Am mâncat odată, mi-aduc aminte, mazăre furajeră cu gărgărițe. M-am dus în fundul dormitorului să mănânc, ca să nu văd... Era veche și era plină de gărgărițe. Era groaznic, era ceva... Mi-aduc aminte că ne-a dus la o muncă voluntară din asta, la curățat zarzavat. Și-acolo era un cântar, și am vorbit cu ăia să mă cântăresc : aveam 45 de kilograme ! Și-acuma mi-aduc aminte. La 25 de ani, să zic așa... aveam 45 de kilograme. N-am să uit treaba asta.

Dar ce ne-a ținut pe noi era pâinea. Aveam trei sferturi de pâine, 700 de grame de pâine. Asta era mâncarea de bază. Dimineata se dădea un zaț de cafea din asta, surogat, sau terci... mălai cu apă fierbinte, și seara niște arpacaș sau varză. Era o mizerie. Mi-aduc aminte că fiecare făceam planton : schimbul unu, schimbul doi, schimbul trei. Și picai câteodată când ălalți dormeau tu trebuia să fii treaz și să stai pă acolo, să mergi în jurul barăcii. Și mi-aduc aminte că mă uitam la ei și toți, noaptea, în timp ce dormeau,

mestecau și salivau. Adică visai că mănânci, dom'le! Era o teroare cu mâncarea, dom'le. Pentru că era și muncă multă și vreau să spun că regimul a fost groaznic...

Ce alte munci mai făceați acolo ?

Către sfârșitul muncii la Canal, deci prin anul '52, că în '53 lucrările Canalului s-au întrerupt, imediat după moartea lui Stalin... că probabil au intervenit forțele străine, în sfârșit, nu știu de ce, dar ne-au anunțat că cei care aveau condamnări mari sunt trimiși la Aiud și de acolo au plecat spre Baia Sprie, la mine, la ateliere, în sfârșit, nu știu.

Eu am rămas pe Canal și, înainte de oprirea Canalului, când încă toată lumea lucra pe Canal, brigăzile de studenți am fost luate de acolo și am fost trimise să facem o fabrică de cărămidă... Și în nouă luni de zile, acești 200 de oameni am făcut fabrica. Vă dați seama ce muncă infernală era. Și după aceea s-au oprit lucrările Canalului și am fost trimis să lucrez la niște clădiri care se construiau atunci, la niște cazărmi pentru grănicieri pe la Ovidiu, pe lângă Constanța, și am lucrat acolo o perioadă. S-au terminat și ălea și am fost la stadionul din Constanța. Peluzele erau făcute din piatră de Carrara... În sfârșit, acumă văd că este cu totul altceva... Și acolo am lucrat până la 1 august '54, când m-am eliberat. Am fost luat de acolo de la muncă și dus la colonia de muncă Peninsula, unde o lună de zile am fost ținut într-o izolare strictă. N-am avut voie să stau de vorbă cu nimeni. Așa se făcea. Toată lumea înainte de liberare trebuia să stea în izolarea aia, să nu ia contact cu nimeni. Eu însă, înainte de liberare, am mai vorbit cu unul și cu altul. Că fac o paranteză : după ce s-a terminat Canalul și cei cu pedepse mari au fost trimiși la Aiud și la mine, la Baia Sprie, la Valea Nistrului și așa mai departe, s-au desființat și brigăzile de studenți. Și-atuncea am fost împrăștiați... Atuncea am luat și eu contact cu alți oameni, cu alți deținuți de la alte infracțiuni. Și au fost și brăileni... Și, înainte de a mă elibera, au fost câțiva brăileni care m-au rugat : „Domnule, te rog frumos, dacă ajungi acasă, să-mi trimeți”... Și-am învățat pe dinafară adrese, nume, unde stau, toate astea și, în momentul când am fost la izolare, astea erau memorate... Înainte de a pleca, eu aveam niște bocanci nenorociți, în sfârșit, cămăși din astea de zeghi, de la pușcărie. Și erau unii : „Măi, domnule, îți dau cămașă... Ia cămașa asta rea, că oricum o predai, și îți dau o cămașă bună. Dă-mi mie...” Mi-a dat unul o pereche de pantofi... N-am să uit asta, că pentru prima dată după atâția ani mi-am pus pantofii în picioare. I-am dat lu' ăla bocancii și el mi-a dat pantofii... Și, în sfârșit, am plecat de acolo, cu o singură cămașă și cu un pantolon nenorocit... vai de capu' meu...

Care a fost data la care v-ați eliberat ?

La 1 august '54 am fost scos de acolo, am fost liberat. Eram tot cu un brăilean, Aurel Pintilie, care era conferențiar la Facultatea de Litere de la Cluj. Nu știu cum a ajuns el la Cluj la facultate...

Și de la Peninsula ne-au dus la stadionul din Constanța, și de acolo ne-a dat drumu' : „Acuma sunteți liberi. Plecați !”. Ne-a dat o foaie de drum și, mi-aduc aminte, mi-a dat 100 de lei. După șase ani de muncă mi-a dat 100 de lei (râde – n.n.). Și ăștia au fost banii. Se făcuse în '52 reforma monetară și eu nu știam ce să fac cu banii ăștia. Și cum am avut foaie de drum până la Brăila, transportul nu m-a costat. Și când am plecat de la stadion am întrebat : „Cum ajungem, domnule, în oraș ?”. „Luați autobuzul ăsta.” Am vrut să plătim. „Lăsați, voi nu plătiți, că știu de unde veniți.” (râde – n.n.) Am luat un autobuz, și, în sfârșit, am ajuns în oraș... Și cum trenul era doar seara, m-am plimbat cu conferențiarul ăsta, cu Aurel Pintilie, prin toată Constanța până seara... După șase ani de

zile eram, în sfârșit, liberi... Și el zice : „Hai să mergem până-n librării, să vedem și noi cum e lumea ! ”.

Și am călătorit toată noaptea, și, în sfârșit, am ajuns la Brăila. Am fost la o mătușă de a mea care, mi-aduc aminte, că m-a primit foarte bine. Era o femeie bătrână, îi murise bărbatu'...

Cum v-ați reintegrat ?

Am început-o ca muncitor necalificat la Întreprinderea de Construcții și m-a trimis la Făureni. Și, în sfârșit, încet, încet, du-te încolo, du-te încolo, cam asta a fost... Și m-au ajutat, în sfârșit, unii, mi-au dat niște bani... Și, în sfârșit, încet, încet, am luat serviciul...

După eliberare ați mai fost contactat de autoritățile de atunci ? V-au mai verificat ?

După un an de zile, în '55, s-a eliberat și taică-miu. A venit și el tot acolo, la mătușa asta a mea. Stăteam într-o sală, într-un antreu și o cameră trei inși. Într-o mizerie ! Eu am plecat pe șantier, în sfârșit... am lucrat pe șantier... Între timp, mătușa a murit și am rămas eu cu taică-miu. Și în '56, proprietarii care au stat acolo, să se răzbune, probabil, că erau și în legătură cu Securitatea, au adus un pistol de pe vremuri, cu butoi așa, dar lipsea butoiul, și l-a pus într-o magazie și s-a dus și : „Uite, dom'le, ce are colonelul Brezeanu și cu fiul său ! Uite ce au ! ”. Și a venit imediat Securitatea și l-a arestat din nou pe taică-miu și l-a condamnat opt ani de zile.

Atuncea m-a anchetat și pe mine. Am fost chemat la Securitate, am fost arestat, da' m-a ținut foarte puțin, o zi sau două... Ăștia, proprietarii, au vrut să scape de amândoi, dar a scăpat numai de taică-miu, că eu am rămas, dar până la urmă a trebuit să plec...

Ei, pe urmă eram la Centrul de Calcul și era un securist, Gornienko, care răspundea de noi, și a cerut să dau o declarație despre inginerul Ștraup. „Domnule, eu nu lucrez cu el... El este la exploatare, eu sunt aici, la alt atelier. Nu, să ne dai ! ” Și-am scris că nu-l cunosc. Eee, după aia să dau despre Marian Iepure. „Da, domnule, dau ! ” Era cu noi acolo, împreună. Și, domnule, i-am făcut lu' ăla o caracterizare, de trebuia să-l decoreze după declarația mea. (râde - n.n.) Și pe urmă a spus : „Nu mai am nevoie de ăsta”. Dar nenorocirea este că aceste două declarații se află în dosarul meu de la CNSAS. Dar n-am avut nici un angajament, nimica... Am și țidulă de la ei, că nu am fost colaborator...

În sfârșit, m-am căsătorit, m-am mutat pe Roșiori și, încet-încet, mi-am refăcut viața... Am lucrat la Vinalcool întâi ca sezonier și, încet-încet, m-a angajat și eram contabil și am făcut și facultatea la fără frecvență, ASE-ul. Am început-o la 39 de ani și am terminat-o la 45. Și mulți au zis : „Te mai apuci de așa ceva ! ? ”. Domnule, mi-era rușine față de colegii mei care erau cu facultăți, cu ingineri, cu medici și, în sfârșit, am făcut-o, la fără frecvență, șase ani de zile, că așa era atunci. Și, pe urmă, după ce-am terminat-o, am fost o perioadă la Galați, pe urmă am venit aici la Brăila și nu mai îmi găseam locul și, în sfârșit, am ajuns la Centrul de Calcul, în '72 sau cam așa ceva.

Vă mulțumesc frumos pentru timpul acordat.

Adrian Lupescu

S-a născut la 18 ianuarie 1925, în Brăila. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : Politehnica București. Profesie : sublocotenent de marină. A fost arestat pe 2 iunie 1948 sub acuzația de activitate politică antistatală și condamnat la șase ani de detenție. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Pitești, Gherla, Aiud și la Canal. La data interviului locuia în Brăila. Interviu realizat de Adrian Sandu la 15 aprilie 2007. Transcrierea, tehnoredactarea și editarea interviului – Adrian Sandu. Interviuul se află la AIO-IICCR, având cota 64.

În ce condiții ați fost arestat, vă mai amintiți ?

În '48 terminasem facultatea și am fost arestat... Asta a fost toată chestia...

Descrieți puțin momentul arestării.

În momentul arestării eram la București, în căminul studentesc la care ședeam ; era căminul Brigăzii Brăila, pentru că facultățile erau împărțite și pe brigăzi zonale, județene. Vă dau exemplu : erau hoteluri naționalizate și, chiar în spatele hotelului Opera, acolo era, în dosul Cișmigiului. E un hotelăș drăguț, așa, pe colț. Și acolo eram trei brigăzi : Brăila, Călărași și Dolj. Structura acestor brigăzi era ca a brigăzilor de muncă voluntară. Sâmbăta se făceau cursuri și duminica dimineața se mergea la șantierele Apaca, care erau șantiere de muncă voluntară ale brigăzilor de tineret, care erau și la facultăți. Și mergeam la aceste munci „voluntare”.

Și pe ce motiv v-au arestat ?

Păi, pe motive de activitate politică interzisă. Atunci nu erau partide oficiale, erau doar neoficiale... De fapt, nici nu erau partide, sau cel puțin al nostru nu era partid, că era o mișcare : Mișcarea Legionară. Și acolo eram toți cei care am fost arestați. Și ne-a luat într-o singură seară... Arestările au început din 15 mai 1948 și, pe măsură ce făceau cercetările, depistau noi filiere. „Uite, Politehnica are și la hotelul Opera”..., unde eram noi. Și luau și de acolo. Că era de ajuns ca unul să scrie ceva... și din fiecare declarație din asta rezulta un nume și o adresă. Pac ! Și de la nouă nume și nouă adrese apăreau alte nume și alte adrese... Țăsta era lanțul care nu se mai termina...

Vă mai amintiți data exactă când ați fost arestat ?

Da, pe 2 iulie 1948.

Și după arestare v-au dus la anchetă ?

Nu... Eu eram și militar, eram sublocotenent de marină, aspirant cum se spunea atunci, și primele două zile am fost ținut la închisoarea Armatei, care era la Uranus, și după aia

am fost vărsat la Ministerul de Interne, la subsolul 4. Știți unde e Ministerul de Interne ? Are etajele superioare și subsolul, tot cu etaje. Și țiu minte că eu am fost la minus 4.

Cum a fost ancheta ?

Ancheta a fost foarte ușoară, pentru că, din punct de vedere al datelor, adică nu se urmărea atunci intrarea în amănunte, se urmărea să obțină nume, oameni. Cu cât erau mai mulți oameni, cu atât era mai bine pentru ei.

Vă mai amintiți cine v-a anchetat ?

Parcă unu' Stănescu, da' nu, nu sunt sigur... În orice caz, în documente apar... Dacă aș sta să reiau toate documentele, ar apărea...

Câte zile a ținut ancheta ?

O săptămână, iar după aceea, ceea ce a durat mai mult, a fost perioada de detenție anteprocès, care am făcut-o la Jilava. Aia a durat până în februarie '49, când a avut loc procesul. Așa era sistemul atunci: așteptau și, cu care mai picau și de acolo și de acolo, mai făceau un lot. Și lotul trebuia să fie cât mai numeros. Al nostru n-a fost numeros... Adică a fost numeros lotul „Politehnica”, dar ei l-au împărțit pe felii, și noi am fost Facultatea de Electromecanică, zece inși, că așa am apărut la proces. Ulterior, această împărțire a fost dată peste cap de realități, că Facultatea de Electromecanică n-a avut numai zece inși, că a avut o sută și ceva, da' pe parcurs au fost înghițiți în alte loturi...

Povestiți puțin despre perioada petrecută la Jilava înainte de proces.

A fost o perioadă grea, în care totul era supus bunului plac... Deși existau reguli și un regulament al detenției, totuși cel care făcea legea era comandantul. Noi l-am avut pe Moromote... Pe urmă, comandanții care erau dintre gradați, că și Moromote era gradat, toți acești comandanți au fost înlocuiți cu comandanți politici. Adică peste tot exista o înlocuire automată a cadrelor, numite cu cadre politice. Eu am nimerit tocmai în perioada aia. Și asta nu se petrecea numai în pușcării, că se petrecea peste tot. Directorii erau înlocuiți cu oameni politici...

Descrieți viața de acolo, de la Jilava.

Viața de acolo nu era roză, pentru că Jilava este un fort. Nu știu, da' probabil că știți. Capitala, pe timpul domnitorului Carol I, a fost apărată de 14 forturi, iar Jilava era fortul numărul 13. Aceste forturi erau săpate în pământ și existau sisteme de camere de muniții, camere în care trebuiau să stea ostașii, nu de detenție. De fapt, Jilava fusese ales mai demult ca închisoare și pe el s-a brodat acest sistem de detenție.

Deci, a fost foarte greu, pentru că alea erau condițiile în care puteai să ții mii de deținuți, într-un fort în care celulele erau toate sub pământ. La suprafața pământului era zero și totul era sub pământ. Nu se vedea nimic... Ici și colea erau șanțuri, unde apăreau gurile de tun... Țsta era fortul...

Condițiile de viață erau foarte grele. În primul rând că erai sub pământ, sub nivelul zero. Câmpia dimprejurul Bucureștiului nu este o câmpie înaltă, este o câmpie care conține apă... vorbind din punct de vedere geologic, cu straturi de sol nepermeabil... Era foarte mult loess, dar erau și locuri permeabile... Jilava a fost grea din punctul de vedere al condițiilor de trai, pentru că două erau elementele care făceau viața extraordinar de grea: numărul deținuților care erau în aceste celule, că se ajungea în anumite momente și la 400 de persoane într-o cameră care nu putea să ia mai mult de o sută... Iar, din punct

de vedere al existenței..., vă gândiți..., a trăi sub pământ nu este o plăcere. Adică să trăiești sub nivelul zero, fără aer, fără lumină...

Dumneavoastră în ce cameră erați ?

Camera numărul 14. Am fost la un moment dat acolo 120, dar, la un moment dat, în același tip de cameră, în camera de triaj de la intrare și ieșire au fost 400. Într-o cameră în care normal nu puteau să stea mai mult de o sută. Acuma fac o divagație : în aceste camere au stat la un moment dat și cei din loturile politice anterioare, că n-a fost o chestiune nouă folosirea Jilavei, a fost o chestiune veche. De mult era folosită ca depozit al acestui minister mamut, care era și atunci Ministerul de Interne.

Cât timp ați stat la Jilava ?

Șapte luni. Din februarie, după proces ne-au mutat, pentru că ei aveau interesul să elibereze camerele de acolo, că veneau alte loturi și alte loturi... Și, în februarie '49, ni s-a făcut procesul și imediat după proces am fost duși la Pitești, pentru că Piteștiul a fost desemnat sau ales, respectiv, ca depozit pentru studenți... Adică, respectiv, ei, în gândirea lor, au vrut să separe aceste loturi pe profesioniști... Și au fost muncitori la Aiud, studenți la Pitești, elevi la Târgșor.

De ce ați fost acuzat în proces ?

Articolul 297, partea 3, care însemna activitate politică antistatală, dușmănoasă regimului care era la putere... Și am primit fiecare câte șase ani.

Și după proces ați ajuns la Pitești...

Da, după proces ne-a dus la Pitești... Am ajuns imediat... Și am stat acolo doi ani și jumătate. Și de la Pitești ne-a dus la Canal, și o parte din noi i-a îndreptat spre Gherla, că așa a fost planificat.

Descrieți, vă rog frumos, situația de la Pitești.

Era foarte grea, din toate punctele de vedere... Din punct de vedere al detenției în sine, pentru că era o supraaglomerare, din punct de vedere al alimentației... că era... nu deficitară, era subnutritivă. Era o alimentație care nu îndeplinea condițiile de calorii, de substanțe nutritive. În jur de 1 200 de calorii pe zi și substanțe nutritive aproape zero... lucru care a dus la o cădere, nu bruscă, dar lentă, din punct de vedere fizic, a tuturor. Pentru că nu poate un organism să reziste în aceste condiții... Sunt unele organisme mai bine făcute, mai vâjnoase..., dar vă gândiți că noi eram studenți, nu eram încă căliți, nu aveam forța să rezistăm...

Care erau relațiile cu ceilalți deținuți ?

Relațiile au fost destul de bune, din toate punctele de vedere, pentru că nu existau animozități... Nu se pune problema ce ești din punct de vedere al originii sau din punct de vedere politic. Unii erau studenți legionari, unii erau țărâniști, alții liberali... majoritatea însă din punct de vedere strict al proporției, cam 80% erau legionari... Toată închisoarea..., da' nu numai închisoarea, că, în toate închisorile..., ăsta a fost elementul preponderent, 80% legionari.

Cine a fost comandant de penitenciar în acești doi ani petrecuți la Pitești ?

Am avut întâi pe unul Dumitrescu, care era civil... Adică noi am intrat acolo pe structura existentă. Pe urmă a primit grad și a devenit locotenent-major.

Și după Pitești ați fost trimis la Gherla ? În ce perioadă ați stat la Gherla ?

'49-'51. Și de la Gherla ne-au dus la Canal și de acolo la Aiud. Țsta a fost periplul. Era simplu, nu era complicat.

Și atât la Gherla, cât și la Aiud condițiile erau aceleași ?

Mai mult chiar... respectiv, fiecare căuta să adauge condițiilor generale un strop de personalitate. Că unul avea idei mai năstrușnice, respectiv, și alea erau transpuse în practică. Și unii comandanți au fost mai violenți. Eu nu am avut parte de violențele care au fost în altă parte. De exemplu, și la Aiud și Gherla... Deși am fost și eu la Gherla, dar am fost după perioada grea... Știți, fiecare detenție are perioade mai dulci și perioade mai dure. Eu s-a nimerit să fiu într-o perioadă mai puțin dură.

Întâlniri cu torționari celebri ați avut ?

Da, da... A fost perioada respectivă de la Gherla. De la Pitești, pe o parte din noi i-a dus la Aiud, pe o parte la Gherla. Și la Gherla am căzut chiar în camerele de detenție unde erau și guvernau tocmai torționarii celebri: Țurcanu, Popa, Pușcașu. Astea sunt numele care le rețin... Pușcașu a fost condamnat la moarte și executat. Țurcanu la fel, a fost condamnat la moarte și executat...

Descrieți puțin condițiile detenției împreună cu aceștia.

Era într-o noapte, la Gherla... și, respectiv, eram toți răspândiți, că numărul de deținuți într-o cameră, așa-zisă de demascare, era cam proporțional, să fie egal. Câți erau din noul comitet de demascări să fie cam egal cu câți sunt ceilalți, care trebuiau să intre în demascări, adică să mănânce bătaie... Ah, a doua seară, după ce s-a făcut această schimbare pe camere, că dura puțin, n-a fost foarte ușor. Și chiar Țurcanu te lua și te nominaliza. „Tu, treci acolo ! Tu, treci acolo ! Tu, treci acolo !” Adică, respectiv, eram circa 30-40 care nu ne făcusem așa-zisele demascări și care trebuia să intrăm la roată din punct de vedere al bății, al molestării... Și asta era o condiție.

Mai exact, dumneavoastră ce tratamente v-a aplicat Țurcanu ?

Bătaia ! Bătaia ! Bătaie cu bucăți de lemn. Erau picioarele de la așa zisele priciuri, care sunt niște paturi din lemn, cu niște picioare... Și picioarele ălea au fost transformate în băte.

Pe dumneavoastră cât timp v-a bătut ?

40 de zile. În total 40 de zile... A mai fost când... astăzi nu mâncai bătaia, dar mâncai bătaie a doua zi, a treia zi... timp de 40 de zile. Cu piciorul de pat... Și, pe măsura ce stăteai în această detenție și așteptare și mâncai bătaie și cutare..., în același timp se refăcea întreaga ta biografie, tu o refăceai, în scris, pe niște foi de hârtie : așa-zisele demascări. Demascări era titulatura, dar ele erau niște autobiografii în care povesteai de când te-ai născut până în momentul respectiv, când erai acolo. Și toate ăstea treceau prin fața unor oameni care erau foarte bine puși la punct din punct de vedere al datelor. Aicea era toată cheștiunea... Adică, respectiv, nu puteai să greșești și să spui : „pe 6 februarie, subsemnatul am dus-o bine, că eram liber, mă plimbam”... nu, pentru că exista această coordonare, care o făcea cineva, cred că din conducerea penitenciarului, respectiv, un locotenent sau cineva politic, care avea capul foarte bine pus la punct și care știa în ce perioadă ce ai făcut... Începea să-i cunoască pe oameni și știa... În perioada respectivă, ăsta a fost acolo, ăsta a fost acolo și orice încercare a ta de a te muta în altă poziție decât cea reală în care ai fost... era sortită eșecului.

Dar directivele, cu bătăile acestea administrate de Țurcanu, de la cine veneau ?

Comenzile pe care le aplica Țurcanu, cred..., eu nu am fost niciodată la aceste convorbiri..., cred că erau urmare a discuțiilor sale cu colectivele de conducere a acestor demascări, c-așa le spunea, demascări. Și erau de două genuri: demascări interioare, adică din detenție, și demascări exterioare. De fapt, cele mai importante nu erau demascările interioare; ălea erau doar un motiv să te prindă că nu ai spus adevărul, pentru că în interior, fiind mai mulți, și ăsta știa de momentul ăsta, și ăsta știa de momentul ălăalt, și ăsta știa... Și dacă cele trei date, ale lui x1, x2 și x3, nu coincideau... înseamnă că sau x1 sau x2 sau x3 a mințit. Și se depista foarte ușor cine a mințit. Adică eu vorbesc matematic... din punctul meu de vedere... Era foarte ușor în privința asta.

Și aceste foi cu demascările mergeau și erau citite, probabil, de către mai mulți. Și oricine din ăștia, din cei mari, din locotenenți, din personalul care conducea aceste anchete, dacă vedea că există o nesincronizare între data respectivă care o pui tu acolo... „pe data de... ne-a dus la plimbare” și pe data respectivă nu putea să te ducă la plimbare, pentru că tocmai atuncea întregul lot în care erai și tu era la bătaie... era un neadevăr, și atuncea te lua că de ce ai mințit, de ce n-ai spus adevărul... și mâncai iar bătaie. Erau niște chestiuni foarte bine încrângate, din punctul ăsta de vedere, încât n-aveai cum să greșești... Adică nu puteai să greșești pentru că te prindea imediat...

Și de la Gherla ați plecat la Canal...

Da. La Canal, unde a fost perioada cea mai plăcută dintr-un anumit punct de vedere... În sensul că am scăpat de una din marile racii care ne ținea... foametea. Canalul a fost mai deschis din punct de vedere al mâncării, adică, respectiv, al mesei servite... De fapt, nu masa în sine conta, ci numărul de calorii, că asta contează din punctul de vedere al existenței, cu cât kaloriile sunt mai substanțiale..., cu atât poți să trăiești mai mult. Mai bine nu... că, chiar dacă îți dă calorii cu polonicul, dacă ți le dă și cu bătaie... atuncea natural că nu e bine...

Acolo am trăit și cea mai grea zi din cei cinci ani de pușcărie care i-am făcut. Eram în Balta Brăilei în 9 februarie 1963 și se anunțase că Dunărea amenință cu ruperea digului. Și-atunci, într-o seară, după ce am servit masa, ne-a scos pe platou în colonie acolo, ne-a adunat pe toți..., gardienii îmbrăcați cu șube, cu pâslari, cu căciuli, iar noi în ce-aveam, cu zeghele ălea prin care bătea vântu', fără nici un obstacol... Ne-a încolonat și ne-a scos să cărăm fascine¹ să protejăm digu'. ăstea erau niște maldăre de nuiele din salcie, lungi cam de șapte-opt metri, legate cu sârmă. Le cărăm, le punem la picioru' pantei digului și puneam pământ peste ele, ca să nu rupă apa digu'... Era un viscol... Cum să zic? Ca de februarie... Venea ploaie stropi și cu nisip, intra în obraz ca acele... Noi aveam încălțăminte luată de la armată: bocanci, cizme, dar intra apa pe-o parte, ieșea pe altă parte, mai cădeau tălpile... Mergeai cu picioru' gol pe pământ. Gropile care le făcusem de luasem pământ pentru dig erau acum pline cu apă și nu mai știai... Cădeai în câte-o groapă de-aia, îi trăgeai și pe-ălanți după tine, că eram trei la fiecare fascină din asta, doi la capete și unu' la mijloc... Eram exact ca porcii când se-nămolesc... Și până dimineața ne-au ținut acolo... Gardienii s-au schimbat din două-n două ore, ca să nu le fie frig, iar noi am stat de seara până dimineața, astfel încât marea

1. Fescină, conform DEX, mănunchi de nuiele sau de ramuri subțiri, legat din loc în loc cu sârmă, uneori umplut cu piatră, moloz sau pământ, folosit la întărirea terasamentelor, la construirea digurilor sau a drumurilor în regiunile mlăștinoase și la alte lucrări făcute în terenurile desfundate.

majoritate ne-am îmbolnăvit... A doua zi, ne-a lăsat o juma' de zi și după-masa ne-au scos iar la muncă... Dar zi de groază pot să spun c-a fost asta, de fapt, noaptea de 9 spre 10 februarie...

Vă mai amintiți cum a fost cu eliberarea ?

În șase ani de zile lucrurile se învechiseră deja..., adică intraseră pe un făgaș al lor. După Canal ne-a dus înapoi la Aiud, unde am mai stat opt luni de zile. Gândirea lor a fost foarte bună din punctul ăsta de vedere. Că, dacă plecai acasă imediat după Canal, cu anumite date..., dar așa, după opt luni de zile, nu mai știai nimic ce a rămas acolo și, respectiv, nu aveai cum să știi, decât din ultimul loc de detenție. Or, Aiudul fiind o închisoare cu celular, respectiv cu camere, se pierdea știința despre întreg, respectiv despre Canal, pentru că despre Canal știa toată lumea, că trăise mai liber acolo, pe când dincoace la Aiud, fiecare trăia în cercul lui de șase, opt, zece persoane... Aiudul era o închisoare celulară, de detenție cu camere.

Vă mulțumesc pentru interviu și pentru timpul acordat.

N-aveți pentru ce. Eu mi-am făcut datoria... Eu vă mulțumesc.

Gheorghe Mircioiu

S-a născut la 25 ianuarie 1920, în comuna Tusei, județul Brăila. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : liceale. Profesie : maistru militar. A fost condamnat în 1948 la 15 ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Galați, Aiud, Jilava, Văcărești, Oradea, Peninsula, Poarta Albă. La data interviului locuia în Brăila. Interviu realizat de Adrian Sandu la 16 aprilie 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Adrian Sandu, editarea – Adrian Sandu, Cosmin Budeancă. Interviu se află în AIO-IICCR, având cotele 68, 69.

Unde v-a surprins instalarea noului regim politic ?

Ca să înțelegi ce mi s-a întâmplat mie o să fac o introducere mai lungă puțin. Eu, după ce am terminat liceul, m-o încorporat militar la un regiment de artilerie-fortificație din Oradea, dispersat odată cu ocuparea Ardealului de Nord în garnizoana Brăila. Și, după două luni de instrucție, am optat pentru o Școală de Militari și în felul ăsta am ajuns la Școala Militară de rezervă de maștri auto, la București. Și, pe bază de medie, am fost repartizat la Marele Cartier General, și, în calitate de maistru, a trebuit să merg la Cartierul General pe front. Și când a fost evenimentul de la 23 august '44 eram în zona Bacău, într-o comună la confluența Bistriței cu Siretul, și după câteva zile am făcut evacuarea prin Bacău, Târgu Ocna, Slănic Moldova, Odobești, Focșani, Buzău, Ploiești, Târgoviște, București. Ca maistru concentrat, după ce m-am întors de la Cartierul General, lucram la atelierul de reparații auto al Marelui Stat Major, în curtea unei fabrici de cărămidă, la ieșirea din Jilava, pe drumul spre Giurgiu. Și se întâmplă într-o zi un necaz... În orice caz, trecuseră câteva zile bune de la venirea după front. Am văzut toată intrarea rușilor în București, cum erau aplaudați de unii inconștienți... Și într-o zi, eram eu cu cel mai mare în grad de acolo de la atelier, și oprește o mașină mică urmată de o cisternă. Și vine înăuntru un maior sovietic, tânăr, prietenos, amabil cu toți. După ce a stat un timp de vorbă, cere o căldare și se duce cu ea și o aduce plină de samahoancă, o băutură tare, foarte puturoasă, făcută din sfeclă. Și ăla a început să o distribuie. Mă îmbia și pe mine... Era destul de tare... Eu nu rezistam la alcool prea mult și nici nu puteam să îmi permit să consum în timpul programului. Nu știam cum s-o dau ca să nu mă pun în conflict cu el... Mai aduce încă una. Dar între timp, după ce eu am protestat și nu m-am putut înțelege cu el, am ieșit din zonă printr-o grădină și am dispărut. M-a căutat pe urmă scandalizat, că de ce am fugit. A doua zi, santinela de la poartă dă alarma că un camion Ford al unității noastre, care era parcat pe stradă în fața fabricii, a fost luat de niște sovietici. S-a urcat unul la volan și mână... Ș-atuncea eu am luat un motociclist, dacă îmi amintesc bine, Vili Brendosu, din zona Brașov, și m-am urcat în spate și i-am

zis : „Mână după ăștia”. Când să intrăm în șoseaua Giurgiu-București, trebuia să facem la dreapta după mașina aia, să o prindem, și ăștia, fie că intenționat, fie că nu, a simulat un accident... Am căzut de pe motocicletă. Și el : „Aoleu, piciorul !”. Eu suferisem o lovitură, dar nu prea puternică, și am zis să mergem după ăștia. Eram înarmat, aveam un Parabellum de 9 mm... Și am urmărit mașina până unde s-a oprit, unde parcaseră ei, la marginea comunei Jilava. Și am protestat, și am cerut mașina... Și ei m-au somat, și m-au declarat prizonier. Și în felul ășta am fost silit să rămân cu ei... Zadarnic am încercat să plec, să cer să mă elibereze, m-au ținut și m-au dus cu ei. Și m-au ținut sub pază și m-au obligat să conduc o mașină și-am mers spre front, spre Arad... Și am mers două-trei zile, prin Valea Oltului, pe Valea Mureșului, spre Arad, până la Ghioroc, un sat pe acolo.

Toate acestea se întâmplau pe la sfârșitul lunii august, începutul lui septembrie ?

Se întâmplau pe 17-18 septembrie '44. Și noaptea am căutat să mă orientez în zonă... Unitatea asta își luase un dispozitiv într-o zonă de vii de la Ghioroc spre Ineu... Și când nu era lumină, am putut să fug. Dar la un moment dat, am dat peste niște ostași maghiari care m-au somat să stau, m-au făcut prizonier și m-au dus înapoia frontului, înspre Arad. Și pentru că frontul totuși înainta, convoiul de prizonieri s-a deplasat spre Arad, l-a ocolit prin dreapta, printr-un sat Macea, prin Curtici, și-am intrat în Ungaria...

Și, după ce ați revenit în țară, ce s-a întâmplat ?

Pe la sfârșitul lui mai m-am întors și am mai stat eu prin Ardeal și mi-am găsit de lucru la o fabrică de cărămidă care era pe lângă centrul de instrucție al infanteriei. După ce a trecut un timp am venit în Brăila și m-a simțit Securitatea.

Vă mai amintiți cum ați avut primul contact cu Securitatea ?

Eram în Brăila când m-a simțit Securitatea... Am fugit și am ajuns la o întreprindere în București. De acolo, m-a trimis șef de șantier de material rulant la Corabia, în fostul județ Romanați, actualmente Olt. Și acolo a durat libertatea mea din '45 până în '48, timp în care mă deplasam în Munții Buzăului, să cunosc zona, că vroiam să organizez un partizanat... Și era într-o duminică, în 25 iulie '48... Venisem noaptea cu trenul și dormeam... Baba, gazda la care stăteam, era pe șanț la stradă... și a fost întrebată de trei indivizi : „Aicea stă domnul Mircioiu ? E acasă ?”. „Da, doarme.” Și, încet, au pătruns în casă și când m-am trezit erau deja în jurul patului. M-au sculat și m-au poftit să dau o declarație... Ei încă nici nu erau organizați ca Securitate, că atunci se organizau, în perioada aia... Și m-au dus în curtea unei farmacii... Era o căsuță, în care m-a ținut în arest... o zi, două... Nu mai știu exact. Apoi m-a luat de acolo și m-a dus cu trenul la Securitatea din Caracal. Aici am fost ținut împreună cu alții... Aveam liber în curte, n-aveam regim de detenție, eram doar reținuți. Și, într-o seară, întârzii în curte, că ochisem eu pe acolo zona, și cum în vecinătate era o grădină..., am sărit acolo cu intenția de a trece strada... Dar s-a dat alarma, probabil că cineva dintre ăștia care erau cu mine le-au spus... și m-au prins, și mi-au tras o mamă de bătaie soră cu moartea. Și de acolo m-a luat după vreo cinci zile un trimis de-al Brăilei...

Vă mai amintiți numele acestui individ ?

Am auzit că ar fi murit, un fost grăjdar, Ilie Apostu, zis Lică, care a ajuns de la grajduri la gradul de maior în Securitate. M-a legat cu mâinile la spate, cu sârmă ghimpată, și m-a dus pe jos de la Securitate la gară. Și m-a ținut în holul gării până am urcat în tren, într-un compartiment. Acolo..., nu-mi mai amintesc exact, erau deja acolo,

sau au venit ulterior..., dar erau două doamne care, văzându-mă însângera la mâini și ținut în condițiile astea au protestat : „Se poate domnule... !”. S-au rușinat și m-au dezlegat. Am ajuns la Gara de Nord, am schimbat trenul, am ajuns la Brăila și m-a dus la Securitate.

Când ai ajuns acolo ? Vă mai amintiți data ?

Cred că era ultima zi din luna iulie, pentru că din ziua aia a contat detenția mea... Și când m-a pus în libertate, deși la detenție trebuia să se socotească luna numai de 30 de zile și să se scadă cinci zile din ultimul an, la mine nu s-a întâmplat așa și în 31 iulie '63 am fost pus în libertate.

Și la Securitatea din Brăila, care era pe strada Eliberării, dar nu mai știu ce număr avea..., am trecut prin anchetă...

Mai știți cumva cine v-a anchetat ?

Da, știu. Lucian Leonida... Era un refugiat basarabean. Matei Dănilă, Avram Reimovici și șeful Securității, Dumitru... Nu-i mai știu acum celălalt nume, dar mi-l amintesc...

Haideți să ne oprim puțin asupra anchetei.

Concluzia mea a fost c-am fost arestat că cineva din cei arestați anterior a cedat și m-a spus... N-a putut rezista și m-a spus, și în felul ăsta am fost căutat și arestat și dus la Brăila... Încadrarea pe care am aflat-o ulterior a fost „uneltire contra ordinii sociale, gravitatea crimă”.

Cum s-a desfășurat ancheta ?

În timpul ăla nu erau prea pregătiți... Era bătaie... unde nimereau : cu pumnul, cu o bară de lemn sau cu baston de ăla de cauciuc... și ținut într-un picior zi și noapte... Și ancheta se făcea noaptea, sub reflector, care îți bătea în ochi... Cam vreo două săptămâni a durat treaba asta. Și, după aia, m-a dus la Penitenciarul Brăila, care era un fel de depozit al Securității. Acolo mai erau vreo sută de arestați, toți trecuți prin anchete... Am fost ținut în total șase luni de zile acolo și în ianuarie '49 am fost încărcat în autocamioane și deplasați la penitenciarul Galați... Celularul de la Galați este asemănător cu cel de la Craiova. Era în potcoavă, niște celule numai beton, și pe pereți, și pe jos, crăpate de la cutremur..., și din cauza asta am răcit grav de tot și am făcut o congestie pulmonară.

Pe noi ne-au dus acolo pentru că trebuia să fim judecați de Tribunalul Militar din Galați... Și așa s-a întâmplat... În zilele cât a durat procesul nu m-am simțit eu prea bine, dar după aia am căzut cu febră mare... Și am fost condamnat 15 ani ca șef de lot de tineret, de FDC. Tineretul Mișcării Legionare se numea FDC și foarte mulți dintre tinerii ăștia erau elevi de liceu, alții studenți, alții ingineri sau cu o licență... Deci toți amestecați într-un lot, și pe mine m-au considerat că am fost în străinătate și m-au pus la numărul 1, șef de lot.

Și dumneavoastră erați acuzat de simpatii legionare ?

Da, eram acuzat pentru că în liceu fusesem în Frăția de Cruce. Dar erau ani de zile de atunci, nu mai aveam nici o legătură... Păi, gândiți-vă, nici nu s-ar fi putut ține o legătură... Păi, am plecat din Brăila la București, la Cartierul General, la Școala Militară, la altă unitate... Dar m-au băgat ca să fie mai agravantă...

Și ce s-a întâmplat după proces ?

Ne-a băgat iarăși în penitenciar la Galați. Acolo, în afară de celule, sunt și niște cabine mari și eram îngrămădiți în ele peste o sută de oameni. Acolo m-am cunoscut cu vrânceni,

gălățeni, cu brăileni, toți amestecați. Printre noi era și un medic, Dumitru Ioniță, a murit după detenție, care a constatat că am congestie pulmonară, temperatură... A apelat : „Cine are la el medicamente ?”. La tot apelul a răspuns unul cu zece sulfamide albe. Sulfamida era încă puternică atuncea, penicilină nu era... Și mi-a dat sulfamidele ălea, și m-a îndemnat să mă feresc de răceală, și să stau îmbrăcat mai gros, și, la apel, cine mai are ceva în plus să-mi dea... Deci, am ajuns acolo la 19 ianuarie '49 și-am stat până în 3 aprilie '51.

De acolo unde v-a mutat ?

Din Penitenciarul Galați tot mereu plecau loturi în diferite părți... Pe noi, nu știu efectiv cam câți am fost, ne-a încărcat într-o dubă și ne-a dus la Poarta Albă, la Canal.

Cum era regimul de detenție la Poarta Albă ?

Începuse munca la Canal... După o lună de zile într-o brigadă constituită numai din ăștia cu pedepse mari și cu preoți, ne-a transferat la Peninsula, o altă colonie de muncă cu regim destul de sever, și acolo însă tot la cele mai grele munci. De pildă, ăștia cu pedepse mari eram puși să săpăm pământul, să încărcam în roabe, să-l deplasăm ; făceam rambleuri, terasamente de cale ferată, care se făceau înalte... Trebuia să faci echilibristică și uneori erau 70 de metri distanță, și cădeai, și putea să cadă și roaba peste tine... Duceam acolo roabele și le răsturnam pe terasamentul ăla, că se organiza o montare de șină de cale ferată pe care venea un tren cu vagoane basculante, care descărca pământul adus din Canal.

Aici la Peninsula cât ați stat ?

Am stat până în 7 septembrie '51. Norocul meu a fost că n-a durat mult. S-a constatat că ăștia cu pedepsele mari nu trebuiau aduși la Canal, ci numai cei până la zece ani. Și pe ăștia care aveam peste 15 ani, și după profesii, după pregătire, ne-a expediat de acolo... Se organizase atuncea Târgșorul pentru elevi, Piteștiul pentru studenți, Aiudul pentru intelectuali, Gherla pentru țărani și muncitori... Și așa am ajuns la Aiud.

Vă mai amintiți când ați ajuns la Aiud ?

Trecând de la Canal la Aiud a trebuit să staționăm în Jilava și la Văcărești... Văcăreștiul era încă închisoare atunci... A durat câteva zile..., nu mai știu. Deci, plecarea din Peninsula a fost cam pe la 7 septembrie...

Între timp, făcusem și o criză de apendicită, mă chinuia, țineam comprese. Scopul era să ajung la așa-zisul spital de deținuți din Aiud, care era deservit tot de deținuți, medici, studenți la Medicină... Dar, cum am ajuns, am fost luat la muncă în fabrică, în atelierul mecanic, și, după ce am lucrat câțva timp acolo, am cerut la vizita medicală să mă ducă la operație... Și medicul deținut care era mai mare acolo, era de prin Ploiești, după ce m-a pregătit și m-a așezat pe masa de operație s-a scuzat că nu mă poate opera, că n-avea ce-i trebuie..., și m-a închis la loc. La mine avansa infecția, era veche apendicita... Și, după câteva zile de internare, m-am dus din nou în fabrică la muncă... Și am lucrat la confecționat paturi, și după aia am trecut la matrișerie. În toamna lui '51 a fost asta și în '52 am făcut iar internare în spital, cu bucuria de a avea atuncea ce le trebuie medicilor. De data asta nu mai era medicul ăla, era profesorul universitar Țopa, fost ministru al Sănătății¹. M-a deschis și el și... s-a scuzat și el că n-are ce-i trebuie.

1. Petre Țopa, subsecretar de stat în timpul guvernului Gheorghe Tătărăscu, la Ministerul Agriculturii și Domeniilor (17 noiembrie – 28 decembrie 1937) și Ministerul Sănătății și Ocrotirii Sociale

Deci, de două ori ați fost deschis și nu v-a operat. Și în acest timp munceați la Aiud în regim de detenție grea, de dimineața până seara ?

Da, da... Și am rămas în fabrica asta până la 3 iulie '53, când s-a produs o izolare. A scos o mulțime dintre noi, câteva zeci, și ne-a izolat într-o secție... Acolo am aflat că a murit Stalin. Bucurie, nu știu ce... că se schimbă lucrurile. Dar ne-a ținut în continuare izolați, și eram câte 10-12 în câte o cameră cât asta sau ceva mai mare... Sunt celule de doi pe patru și dotate cu patru paturi din alea metalice, deci eventual pentru patru oameni, cel mult...

Apoi ne-a dus unul câte unul și ne-a instalat în celularul Aiud. Nu știu dacă ați fost pe acolo... Eu am fost dus într-o celulă de o singură persoană, fără pat. Și-am fost ținut acolo câteva luni de zile, toți știa, fiecare într-o celulă. Și după ce s-a imprimăvărat ne-a dus împreună cu alții...

Și vara am stat și câte 14 într-o celulă. Acolo era regula ca în fiecare celulă să se afle două vase, zise tinete, dar unul pentru apă și unul pentru necesități. Dar la ăla pentru necesități vara nu-i dădea intenționat capac și, în aglomerația aia, în căldura verii, era imposibil de trăit... Fermentau ăstea și nu puteai să trăiești... Și așa ne-au ținut un an de zile cu ferestrele cu grătare, de nu vedeai decât puțin în sus, și, dacă te prindea că te uiți pe acolo..., erai pedepsit.

Au fost alte evenimente deosebite în această perioadă ?

Am uitat să vă spun că, între timp, eu fusesem condamnat din nou la cinci ani muncă silnică pentru dezertare la inamic. De la unitate m-a dat lipsă, că n-a știut nimeni precis ce s-a întâmplat cu mine. În '52 fusesem scos și dus la Jilava pentru rejudicarea cazului ăsta și m-a ținut opt luni de zile la camera 8 redusă. Acolo, iar am avut de suferit... La un moment dat, eram bolnav și ne scosese la plimbare, și i s-a părut lu' Iamandi, un caraliu, că m-am încruntat la el, și când să ne bage înapoi în cameră, mie mi-a schimbat direcția și m-a luat să mă ducă la o cameră din asta neagră, unde pereții erau uzi, cu șiroaie de apă pe ei.

La camera 8 redusă eram cu opt generali, cu profesori universitari..., era fostul ministru Ovidiu Vlădescu², chiar dormeam alături. Era Mircea Boieriu din Făgăraș, doctor în științe economice. Erau oameni pregătiți. Și printre noi erau băgați și deținuți de drept comun, ca să prindă câte ceva. Și printre ei era un țigan, nu-mi mai amintesc numele lui... Și avea pe gât un prosop... Și, deși n-avusesem discuții cu el până atunci, când a văzut că mă duce acolo, a pus prosopul lui pe gât la mine...

Și m-a băgat în camera aia neagră... După ce închidea, trebuia să vină să mă ia în primire, la bătaie. Țiganul care mi-a dat prosopul a știut probabil asta. Și tot el m-a

(11 mai – 28 iunie 1940). Condamnat la zece ani de temniță grea în septembrie 1951, în procesul diplomaților și clericilor catolici de la Legația Italiei la București. A încetat din viață în penitenciarul de la Jilava la 17 iunie 1957. (<http://ro.wikipedia.org> ; <http://www.jurnalul.ro/articole/97516/securitatea-pe-urmele-muribunzilor> ; <http://www.jurnalul.ro/articole/100378/destine-distruse-de-securitate> – accesate la 9 septembrie 2007)

2. Ovidiu Vlădescu, între 14 septembrie 1940 și 21 iunie 1941 secretar general la Președinția Consiliului de Miniștri, în guvernul mareșalului Ion Antonescu ; între 6 noiembrie 1943 și 23 august 1944 subsecretar de stat la Președinția Consiliului de Miniștri pentru Românilor, Colonizare și Inventar. A fost judecat în contumacie de Secția a VIII-a a Curții Criminale din București și condamnat la muncă silnică pe viață (9 octombrie 1946). (<http://documentare.rompres.ro/guverne.php?i=75> ; <http://www.biblioteca.ase.ro/downres.php?tc=8037> ; http://www.edrc.ro/docs/docs/evreii/04_documente_102-160.pdf – accesate la 9 septembrie 2007)

salvat, că, fiind prieten din libertate cu Iamandi, i-o fi spus ceva, că a deschis ăla ușa și a început să mă înjure: „Hai, treci la cameră! Ai scăpat, te-a scăpat ăsta!”.

Deci, asta a fost viața de deținut la Jilava. Se știe ce regim era la Jilava în perioada asta, scânduri bătute la ferestre, mulți de tot în cameră, transpirație permanentă... După aceea am revenit la Aiud.

Cum a fost la Aiud după ce v-ați reîntors ?

În închisoare era în funcție de evenimentele internaționale. Noi suportam ce neajunsuri aveau ei pe plan internațional. Gardienii care erau pe secție câte doi-trei pe nivel erau foarte vigilenți... Purtau cizmele încălțate în niște târlci și când mergeau nici nu auzai... Veneau la vizor, la vizetă, și aveau o dexteritate..., și te prindeau. „Ce faci acolo, băi?” Dacă te vedea cu un ac făcut sau cu o scobitoare sau o sticlură, imediat: „Cum te cheamă?”. Te nota și te trezeai că te duce la subsol sau în camera unde era... „neagra”. „Neagra” n-avea ferestre și te ținea cu regim alimentar deosebit, că îți reducea rația la jumătate, îți dădea apă caldă, fără pat... murdărie pe jos de ani de zile... Eu am fost un tip care am fost mai prevăzător, m-am mai ferit, dar erau unii care erau imprudenți și au avut mai mult de suferit... Cei care erau mai recalcitranti, adică răspundeau, se certau, ăștia au avut mai mult de suferit. Eu eram unul dintre aceia care evitam conflictul și am avut mai puțin de suferit din punctul ăsta de vedere.

În Aiud, între timp, se mai făcea așa-zisa... cum îi spunea în limbajul de acolo, „pritocie”. Se schimba efectivul din celulă: îl lua pe unul și îl duceau în altă parte, îl aducea pe altul... Veneau oameni de diferite profesii și începeau să povestească, pentru că erai solicitat de ceilalți, de anturaj. Și fiecare spunea din domeniul lui, și a fost foarte folositor, că în felul acesta s-au îmbogățit cunoștințele de cultură generală, s-au putut învăța limbi străine, s-au putut învăța diferite lucruri...

Dar, între timp, că e important să nu omit asta, în '55, am făcut un icter mecanic, datorită că mi se blocase canalul care ducea la fiere, și ăsta evolua, și, dacă mai întârzia, făceam icter infecțios... Și cei din celulă cu mine au bătut vreo două zile și două nopți în ușă și au somat, au cerut scandalos să mă scoată. „Moare ăsta!” Și m-au luat de acolo, și m-au dus la spital a treia oară, să mă opereze tot de apendicită, că asta îmi făcuse acuma ștrangularea asta, „blocus de aderență” se numea. Mi-amintesc că de-abia călcam de la celular spre spital și gardianul care mă ducea, un mameluc, zice: „Ce condamnare ai, mă?” (îl imită ironic pe gardian – n.n.). „Câți ani ai făcut?” „Păi, am făcut șapte.” „Aaa, și mai ai opt. Nu mai ajungi tu să-i faci.”

M-a dus la spital, în sfârșit, medicul respectiv, văzându-mă că am icter, m-a supus unui tratament cu ceai de pelin, că n-avea altceva la îndemână. Și mi-a dat câte două gamele de ceai de pelin, foarte amar, neîndulcit și le-am luat timp de 70 de zile. Asta ca să mă scoată din pericolul de evoluție a icterului și să mă poată opera. Și după 70 de zile m-a pus pe masa de operație, a adus și pe comandantul închisorii, și pe alții acolo, să mă vadă. Numai rejecția blocului aderării și țesutului, niște firișoare, între peritoneu și intestin, între ficat și asta..., a durat cinci ore. Și pe urmă au făcut operația propriu-zisă. Era doctorul Cobăleanu de la Spitalul Colțea din București, tot deținut, a murit și el. A reușit operația... Și cei din celula de unde mă luase, văzând că nu mai mă întorc, au crezut că am murit... După trei luni de zile, cât o durat, m-am întors la celula de unde am plecat...

Vă mai amintiți cine era comandant la Aiud ?

Când am ajuns acolo era căpitan Dorobanțu. O secătură, parcă din Târgoviște, care se afirmase atacând sediul Partidului Țărănist sau Liberal în timpul campaniei electorale, și l-a săltat... De altfel, toțiăștia erau recrutați dintre derbedeii orașului... Și după Dorobanțu a fost Koller, și după aia a fost Crăciun. Crăciun a fost cel mai dur.

De la Aiud v-ați și eliberat ?

Nu... Am stat la Aiud pe celular până în primăvara lui '57, când mă văd strigat și să-mi iau bagajele, o legăturică cu un prosop ceva, dacă mai aveai, și m-a dus la gară. Și am cerut să mă pună în lanțuri... E destul de incomod să fii pus în lanțuri, dar ești mai sigur, că așa nu te acuză că ai vrut să evadezi și nu are pretext să tragă. E, dar n-a vrut să mă pună în lanțuri... Și m-au dus sub escortă la gară, m-au urcat într-un vagon-dubă care staționa, într-o celulă din aia dublă, cât o din aia de sentinelă..., și-am plecat. Călătoria a durat vreo două-trei zile, că m-a dus de acolo la Odorheiul Secuiesc, prin Sighișoara, și am ajuns la Oradea. Eu eram foarte atent să aud ce se discuta prin gări sau să văd plăcile ălea de tablă, sau chiar, în unele locuri, denumirea gării.

Din gara de la Oradea, m-a luat de la vagonul-dubă și m-a dus la penitenciar. Și nu știu dacă am stat o noapte la penitenciar, că m-a dus direct la Securitate. Aici eram singur în celulă. Nu mi-a pus nimic în vedere, dar a doua zi m-a scos la anchetă, într-o cameră cu vedere la stradă... Ferestrele deschise, un tânăr vânat la față, slab, a început să mă ancheteze. Și întâi te luau prietenește, ca să ai încredere, să te păcălească că el e băiat bun, băiat cumsecade... Așa procedau. Și mânca într-una... când ronțăia bomboane, când ciocolată... și le scotea simandicos, ca să-ți facă poftă...

Vă mai amintiți numele anchetatorului ?

Da... Atunci nu l-am știut, dar l-am aflat ulterior. Vi-l spun imediat... Și fuma țigări de ăstea parfumate... La un moment dat îmi oferă și mie o bomboană mentolată, din ălea disc, așa... Și l-am refuzat... A încercat să-mi ofere țigară... Am refuzat. Mă temeam să nu-mi fie dăunătoare cumva... O zi, două n-am cedat deloc.

Dar ce voia să afle de la dumneavoastră ?

El a încercat să mă ia de la început și eu eram atent să văd unde vrea să ajungă... Căuta să afle ce am făcut eu când am fost în afara țării... Să mă asocieze cu ceva. Dar eram foarte supravegheat... În permanență, când mă ducea la anchetă aveam ochelari de ăia de tablă să nu văd, da', dacă îi mai mișcam puțin ochelarii, puteam să trag cu coada ochiului cumva. Și am văzut că eram păzit de un plutonier, un haidamac, și o femeie, tot plutonier... Îi auzeam mereu vorbind în zona aia a mea... Într-o zi însă observ că mâncarea care mi-o dau avea un gust... Și probabil că mi-a mai pus și a doua zi, și a treia zi..., și n-am mai știut ce se întâmplă. Acuma nu-mi mai amintesc exact ce a fost, dar de atunci fac asocierea la tot ce mi s-a întâmplat... Adică mi-a anulat voința și probabil că am cedat și am scris ce le-a convenit lor...

Credeți că ați fost cumva drogat ?

Da, se puneau droguri în mâncare... În afară că în timpul detenției se puneau de ăsta... că să n-ai poftă de act sexual, asta era una, dar nu asta mi-a pus... Mi-a pus ceva ca să lucreze la cap.

Și vă simțeați în acele zile altfel decât de obicei ?

Da, eram fără voință... Da' el, până la urmă, a făcut altceva, un șantaj... Oi fi scris eu ce-oi fi scris, dar ce-am semnat acolo n-am putut citi niciodată, n-am știut... Și nouă luni

de zile am stat singur în celulă, în celula în care fusese un condamnat la moarte și executat, Țucă³, fost ofițer, care evadase de la mină de la Baia Sprie.

Și, în aceste nouă luni de la Oradea, cum s-au purtat cu dumneavoastră ?

Tot blânzi s-au purtat. N-a fost o anchetă dură, dar a fost o anchetă otrăvită, drogată. Am ajuns la concluzia asta mult mai târziu, când am ajuns din nou în Aiud, că, deși trecuseră două-trei luni, am fost tot tulburat așa..., am fost amnezic. Și, după ce am ajuns la Penitenciarul Aiud, mi-am reluat aceeași viață de celulă ca și înainte. Cu regim mai aspru, mai acceptabil...

Cu cine ați stat de data aceasta în celulă ?

De data aceasta n-am mai stat singur decât două-trei zile, după aia m-au dus cu alții. Dar acum muncă n-a mai fost, că deținuții politici nu mai erau la muncă în perioada asta...

Cum se desfășura, în aceste condiții, o zi normală ?

Se dădea deșteptarea la ora 5 și din momentul ăsta n-aveai voie să stai culcat sau rezemat până la ora zece seara, când se bătea un clopot. Erăi vizitat în permanență la vizetă și căutat să te prindă în defect... În timpul ăsta, în liniștea celularului, îi auzai pe unii care țipau, răcneau. Diferite stări nervoase, diferite psihologii... Unii suportau mai greu, alții mai ușor, în funcție de temperamente. Era și asta o suferință în plus, că auzai despre unul, despre altul că a murit...

Și a fost o perioadă lungă de tot când nu ne-a dat pic de apă de baie, nu ne-a scos la baie, iar când ne-a scos, dădea drumul la apă clocotită... Și tu abia așteptai să faci baie... Dar puteai să faci sub apa aia clocotită? Și scotea derbedeul ăla centura și te lovea cât putea de tare... Și în condițiile astea trebuia să faci baie.

Vă amintiți numele gardienilor care v-au bătut pe dumneavoastră ori pe ceilalți ?

Frații Maier⁴, Biro, Neagu, Coman... Dar erau și băieți mai cumsecade. Unul, de pildă, dar nu-mi amintesc acum numele, a fost descoperit că aducea vești la deținuți, că îl avea și pe frate-său acolo. Și când a fost descoperit a fost arestat, și frate-său era obligat să se ducă să-l bată. Și a fost chinuit și bătut... Țăla și murit în închisoare.

Ce se întâmplă? Nu v-am spus numele torționarului care m-a chinuit..., că am făcut de mai multe ori carceră. Era o secție acolo unde nu mai erau deținuți, dar erau mai multe carcere, și erau și unele foarte strâmte și cu cuie bătute în pereții lor, de pătrundeau înăuntru. Și dacă stăteai în celula aia nu puteai să stai rezemat, că te înțepau cuiele... Și am făcut-o și în pielea goală, iarna... Eram scos câte 24 de ore și dus... V-am spus că eu, în general, eram cuminte, aveam alte preocupări, știam cum să mă feresc. De altfel, noi, care aveam o experiență de atâția ani, știam... unul se plimbă în dreptul vizorului și ălalți mai făceau câte ceva. Dar venea și mă mai scotea... că venea comandantul închisorii și îl pune pe gardian să deschidă carcera: „Cine ești?”. „Să trăiți!” Cutare... Trebuia să i te adresezi cu: „Să trăiți”. Și dădea dispoziție să te ducă la celulă... Mi s-a

3. Marin Țucă, fost căpitan, în vârstă de circa 35 de ani. Pentru că a încercat să evadaze de la Valea Nistrului, a fost condamnat la moarte și, la 29 mai 1954, executat (lângă satul Leș, spre Miersig, la aproximativ 15 kilometri de Oradea). Mihai Stere Derdena, „Memorialul unui martor redutabil”, *Memoria*, nr. 43, 2/2003, p. 50.

4. Cei trei frați Maier, Vasile, Gheorghe și Toader, erau printre cei mai temuți gardieni de la Aiud.

întâmpat de câteva ori treaba asta, dar nu consecutiv, când și când. Dar ce se întâmpla ? După aia am observat. A doua zi, a treia zi mă ducea la anchetă. Și cine venea acolo ? Un civil care mă ancheta. Nu știam cine este și ancheta nu ținea prea mult... mai mult cred că venea să vadă dacă mai trăiesc.

La muncă ați mai fost scos în perioada asta ?

Ne-a mai scos. Ne pregăteau să ne pună în libertate, că a intervenit decretul acela care ne-a pus în libertate în '64... Eu împlineam 15 ani de condamnare în 63, da' m-a scos... Toată lumea era la muncă, în grădina penitenciarului, cam vizavi de gară, într-o parte, mai spre stânga. Ne-a dus și pe la niște grajduri și am muncit acolo niște munci, așa, ca să stăm la aer... N-aveam normă, nu, nimic...

Vă mai amintiți momentul eliberării ?

Da. Când eram ținută acolo, la barăcile ălea din colonia din grădină, într-o zi m-a chemat tipul acela, civilul, și cu încă unul : „Ei, ce mai faci... Te mai ții de promisiune ?”. „Ce promisiune ?” „Te-ai angajat să ne faci servicii.” „Eu ?” „Cum, dar avem hârtie, uite !” Și pleca... Am început să intru la idei... Și-am intrat într-o stare depresivă, o stare nervoasă... N-ajunsesem încă la grădină, când mă simțeam slăbit de tot, eram într-o stare imposibilă de nevroză, chinuit... Mă gândeam ce am făcut și cum să fac să scap de întrebarea asta și nu găseam nici o ieșire... Norocul a fost că, odată cu scoaterea la muncă, mă mai luam cu una, cu alta și mi-a mai trecut, doar că au continuat să vină și la grădină acolo... Eram topit... ăia ne anchetau să dăm declarații că ne lăsăm de orice activitate politică... Numiseră câte unul-doi în fiecare loc din ăsta de muncă... În Aiud erau patru-cinci locuri de muncă cu cazărmi separate... Și în anchetă îți puneau întrebări, și te puneau să dai declarații, și ei consemnau totul. Nu știam ce să declar, cum să declar. Frământări din astea așa... Și n-am aflat tot timpul cât am stat acolo cum se numește respectivul...

În perioada de dinainte de eliberare, înainte cu o lună de zile, te scotea la un fel de regim de izolare de ceilalți, dar și de refacere. Îți dădea o alimentație mai bună, îți îngroșa arpacașul sau varza din gamela aia... Și a venit și ziua eliberării... M-a chemat la grefă, mi-a dat bilet de punere în libertate... și m-a scos pe poartă afară...

Mai țineți minte ce dată era ?

În 31 iulie '63... după 15 ani. Pentru faptul că muncisem la Canal eu aveam niște bani, că ne dădea 15% din ce realizam noi acolo... Și, la un moment dat, îmi spusese la grefă că aveam 400 de lei, cum erau banii ăia din '52. Erau bani destul de importanți. Și, când m-am eliberat, cel care m-a pus în libertate, colonelul Ivan, să-mi spună : „Păi nu mai sunt, au trecut la stat”... Și nu mi-au mai dat nici un ban. Mi-a dat bilet de tren cu obligația să merg prin Războieni, Adjud, Barboși, ca apoi să vin la Brăila...

În gara Aiud vine un tip în civil și îmi zice : „Mă cunoști ? Am fost și eu gardian aicea, dar m-am retras, că nu-mi convenea ce era acolo”... M-a mai întrebat : „Fumezi ?”. Fumam, dar nu aveam țigări... S-a dus și mi-a luat un pachet de țigări și-un chibrit... Așa, un gest din partea unui om... Și-am plecat cu trenul spre Războieni și am ajuns a doua zi pe după-masă la Brăila.

După eliberare ați mai avut probleme cu Securitatea ?

Da... Am plecat într-o sâmbătă și duminica am ajuns la Brăila. Și a doua sau a treia zi trebuia să mă prezint la Securitate, că așa eram obligați... Mă duc la Securitate și, când ajung, dau tot de același anchetator... Îmi cere biletul de punere în libertate și nu

mi-l mai restituie... Eram într-o stare de nervozitate... încât în două sau de trei ore cât am stat acolo... după o jumătate de oră am cerut să mă duc la w.c. să urinez... Era o stare aparte, așa. Și m-a întrebat: „Ei, ce faci? Uite, trebuie să faci cutare, cutare”... Că trebuie să fii informator... L-am refuzat și am susținut că nu știu nimic, că, de altfel, nici nu știam...

După asta, am făcut niște băi la Lacul Sărat și, după o lună de zile, m-am angajat la uzina Progresul, că părinții mei n-aveau o stare materială prea bună... După luni de zile îmi dădea telefoane și mă chema la întâlnire după ce ieșeam de la program. Și îmi cerea să-i prezint informații... Am refuzat de mai multe ori până când, într-o zi, când m-a așteptat la ieșirea de la uzină, mai departe, și când am ajuns în dreptul lui: „Poftim în mașină”. M-a împins în mașină și m-a dus la Securitate, unde m-a ținut până seara... Și m-a dus la sediul brațelor de muncă, care era în zona portului, unde înainte erau multe magazii de cereale. Și-au venit seara vreo cinci-șase inși, printre care și colonelul Dezideriu Iacob, politrucul-șef de la Aiud... Nu sunt sigur dacă îl chema chiar așa, Dezideriu, dar așa am descoperit eu ulterior că îl chema... Și m-au luat la întrebări, că de ce nu vreau să le fac servicii, că m-am angajat, și nu știu ce... Au început șantajul, că ei mă pot condamna, că am dezertare la inamic, înaltă trădare, deși fusesem condamnat pentru astea... Dar la comuniști se putea orice... Și am susținut mereu că nu..., și mi-a arătat o hârtie semnată de mine. N-am vrut... Camera aia unde mă anchetau ei avea ieșire și în spate, în curte, era mai sus așa, la trei sau cinci trepte, și la un moment dat m-au lovit cu pumnul, cu piciorul, și m-au îmbrâncit pe ușa aia înspre spate acolo, și am căzut cu fața în jos pe o grămadă de fier vechi, care era depozitat acolo... În timpul ăla au tras și un foc de armă... Mă ia de acolo, plin de sânge, și mă duc înapoi, Iacob Dezideriu și șeful Securității de aicea... Atuncea am aflat că se numea Nicolae Berbec. Berbec m-a purtat pe la Oradea, pe la Aiud, peste tot. Am constatat zilele trecute că a murit la 26 noiembrie 2006. Știi și unde îi e mormântul... M-au înjurat în tot felul... Și Ruxandra ăsta a comandat: „Dezleagă-l de la mâini. Să știi că, dacă nu te faci băiat de treabă, aicea termini cu viața”... Și m-a lăsat legat la picioare și-au plecat. Ei erau cu mașina... Și-am rămas singur... Nu era tipenie de om pe acolo... M-am dezlegat la picioare și am plecat în oraș. Se făcuse târziu în noapte... Eu deja mă vedeam în canalul colector...

Știi cine erau ceilalți care erau cu ei ?

Colonelul Ruxandra și nu mai știu cum, era șeful anchetatorilor cu problema legionară... Era Berbec ăsta, era Vasile Urse, zis Sile, și încă doi sau trei pe care nu-i știam pă nume...

Și aceste șicane au mai continuat ?

Eu, spre exemplu, în felul acesta am scăpat, dar nu știu ce s-a întâmplat cu ceilalți, cu Lupescu sau cu Brezeanu... Pe Lupescu îl cunoșteam, dar pe Brezeanu nici nu îl cunoșteam. Nu știam ce se întâmplă cu ei, da' când m-au obligat să fac pe informatorul m-a întrebat: „Cunoști pe cutare?”. „Pe cutare?” „Nu cunosc. Nu cunosc.” Cu toate că pe unii îi cunoșteam... Și Urse ăsta mi-a spus: „Pentru un timp nu mai luăm contact. Te las în pace, te mai odihnești și dumneata”... Mă lua cu planuri, dar când eram cu soția prin oraș, îl vedeam pe după câte un copac mai gros că stă, se învârtea, mă urmărea... Deci toată teroarea asta am suportat-o...

Cam la un an după revoluție, în vara anului '90, am convocat la AFDPR pe șeful asociației și pe mai mulți deținuți în vârstă, mai trăiesc doi dintre ei acuma, la care le-am

declarat tot ce am vorbit noi aici... Deci, din '90 am făcut cunoscut ce-am pățit... De altfel, de atunci până acuma am lucrat la un roman și toată acțiunea romanului este asta... Sper să apară prin iulie anul ăsta...

Eu vă mulțumesc pentru interviu și pentru timpul acordat.

Dacă mai doriți ceva, puteți să mai reveniți și să-mi puneți întrebările cari vă interesează...

Constanța

Paul Andreescu

S-a născut la 19 iulie 1939, în județul Constanța. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : liceale. Profesia : contabil și lucrător la mecanizarea evidenței în Centrul Teritorial de Calcul Constanța. A fost arestat în 1956, sub acuzația de uneltire contra ordinii sociale. A executat cinci ani de detenție în închisorile Jilava și Gherla și doi ani și jumătate domiciliu obligatoriu la Rubla, în Bărăgan. La data interviului locuia în Constanța. Interviu realizat de Adrian Sandu la 27 aprilie 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Adrian Sandu, editarea – Adrian Sandu, Cosmin Budeancă. Interviu se află în AIO-IICCR, având cotele 91, 92, 93.

În ce an ați fost arestat ?

Am fost arestat în 1956, anul când am și terminat liceul, de fapt.

De la ce a plecat totul ?

Trebuie să fiu sincer : făceam parte dintr-o organizație cu caracter anticomunist, de fapt, înființată în 1955. Ea pornea de la o idee : era potrivnică trupelor de ocupație. De la venirea rușilor până la plecare, Constanța semăna mai mult cu un oraș asediat. Toată zona peninsulară, dar și restul... era plină de ruși. Mai multă cizmă rusească decât gumar românesc, cum ziceam noi... Pe vremea aia, oamenii erau săraci și erau la modă niște așa-ziși gumari, făcuți din cauciuc. Și era mai multă cizmă rusească, foarte bine făcută, din piele, din talpă... Și, în general, tinerii aveau această nemulțumire... Nu puteai să nu simți că țara ta este cotropită. Liceul „Mircea” era ocupat de ei, acolo își aveau ei sediul... Cele mai bune clădiri din oraș erau ocupate de ei. Și viața lor era altfel. Printr-o întâmplare, am reușit să intru într-un magazin de-al lor și m-am crucit ce am putut să văd acolo, față de sărăcia în care trăiam noi...

Puteți detalia puțin structura acestei organizații ? Cam câți erați ?

Condamnați am fost șapte, pe cei care au reușit să-i depisteze..., dar noi eram mult mai mulți... Securitatea știa mult mai multe decât credeam noi că știe, dar e tot atât de adevărat că, la vârstele ălea, am reușit s-o și păcălim pe cât am putut. Sistemul de recrutare a fost așa-zisul „sistem-lanț” : lanțul este format din zale..., prima zală nu avea contact cu zala a treia. Și a treia nu avea contact cu a cincea și așa mai departe.

Cine era liderul acestei organizații ?

Am fost socotiți doi. Eu și un coleg... Vasiliu, zis Lică. El era, de fapt, mai în vârstă. Eu aveam 16 ani când am început organizația, el avea 20. Dar noi în organizație n-am zis : „Acela este liderul”, chiar dacă, neoficial, eram doi care hotărâam ce trebuie făcut.

Ați putea afirma că organizația era de inspirație legionară ?

Nu, nu aveam absolut nimic cu legionarii... De fapt, trebuie să recunosc că aproape nu știam aproape nimic despre Mișcarea Legionară sau despre ideologia ei, dacă se poate vorbi de o ideologie... Treceam pe lângă o cruce și așa, întâmplător, tatăl meu mi-a zis : „Aici a fost împușcat Popa Șapcă pentru că a fost legionar”... Dar trecuse pe lângă mine informația... Iar ceea ce învățasem noi în liceu era foarte puțin..., că era tratată fugar, ca o mișcare fascistă.

Care era denumirea organizației ?

Nu aveam o denumire.

Și ce intenționați să faceți ?

Ideea a fost de a ne organiza... cu gândul că trebuie să determinăm trupele rusești să părăsească țara. Ele erau legate, de fapt, de ce se întâmplase în august 1955 – plecarea rușilor din Austria – și se știe ce s-a întâmplat după-aia, că în 24 de ore s-a schimbat sistemul. Și speram că, odată cu plecarea rușilor din țară, același lucru se va întâmpla și la noi. Și de aici au pornit o serie de idei ; toți eram tineri... și am început să lărgim grupul... Noi aveam în obiectiv urmărirea, studiarea Securității, care era în apropiere, aici jos. O studiasem din toate pozițiile, gândindu-ne că s-ar fi putut să vină o zi când ar fi trebuit să intrăm în Securitate, să-i eliberăm pe cei reținuți acolo, și pentru asta trebuia să-i căutăm punctele vulnerabile.

O altă idee era să ne înarmăm, să procurăm armament de la soldații ruși. Iar pentru zilele de 7 și 8 noiembrie, care erau zile nelucrătoare, că se serba marea victorie a revoluției socialiste, noi pregătisem o mică diversivă. Se făcea o tribună cam în zona Palatului Sportului de acum, și acolo luau loc oficialitățile orașului, ale județului, de la partid, capii militari și oficialitățile rusești. Și noi trebuia să participăm la defilare și să ne oprim în dreptul tribunei și să aruncăm niște manifeste prin care ceream plecarea trupelor rusești din țară, libertăți democratice, libertatea de mișcare și de manifestare... Și urma să și strigăm, bineînțeles, nu numa' să aruncăm manifeste. Dar n-am mai ajuns până acolo, că au început arestările cu două zile înainte de 7 noiembrie '56.

Pe dumneavoastră cum v-au arestat ?

Era pe 6 noiembrie 1956. Arestarea a pornit de la... delațiunea a doi dintre cei recrutați de alți colegi de-ai noștri. Ion Rusu și Gheorghe Lavru erau cei doi... S-au dus, au anunțat Securitatea, au denunțat pe cei care încercaseră să-i recruteze și arestarea a început cu cei care încercaseră să-i recruteze pe ei.

Cei doi mai trăiesc ?

De Rusu nu știu nimic, iar Lavru a decedat acum câțiva ani. Dar nici nu m-am interesat vreodată oamenii ăștia... Am aflat numele lor din dosare, înainte de proces... I-am văzut și la proces, dar nu m-am interesat... Și după aceea au început arestările... Au fost arestați doi colegi, am urmat eu, a urmat un alt coleg, și-n total am fost arestați șapte... reușind să rupem pe cât am putut lanțul în alte părți. Și sunt acum în viață, sunt martori care recunosc că ar fi fost în situația noastră, dacă n-am fi reușit totuși să păcălim Securitatea...

Ați putea să descrieți momentul arestării ?

Eu aflasem de arestarea celor doi colegi și, sigur, așteptam să fiu arestat. Noi, atunci când ne-am organizat în discuțiile noastre, prevedeam și asta, că s-ar putea să fim

arestați. Nu ne-o doream, dar ne gândeam totuși că am putea să fim arestați și încercam să ne pregătim și să aflăm ce se întâmplă dincolo de zidurile Securității și al închisorilor ; și știam mult mai multe decât știau alții. Eu, după ce am aflat că au fost arestați, am plecat de dimineață de acasă, pentru că trebuia să aranjez niște treburi, trebuia să rup lanțul în câteva locuri. Ş-atunci una din discuții am avut-o cu unu' din prietenii mei, Lucian Stanev, cu care am stabilit ce să spună în cazul în care eu nu rezist, și prin alții largesc cercul... Pentru că metodele lor erau să te oblighe să spui ce prieteni ai, ce cunoștințe... și-i luau pe rând. Și așa ajungeau să descopere că și alții făcuseră parte din organizație... Și eu am stabilit cu Lucian ce trebuie să spună în cazul în care ar fi fost întrebat. Și Lucian așa a spus. El făcea parte din cercul meu de prieteni, dar el a reușit să reziste și să spună exact ce stabiliserăm împreună ; și n-a căzut. Mai aveam un lot numeros la Școala Piscicolă de la Mamaia... Și acolo am stabilit ce trebuie să facă... Și mai aveam încă trei-patru, printre care : Ștefan Almache, Fane Sică, Ion Popescu... cu care am stabilit exact regulile jocului și care au funcționat și n-au intrat. Au fost parte dintre ei ca martori în proces, dar nu au fost arestați... Și asta a fost cel mai important, pentru că din ceea ce aflaserăm, dacă lotul ar fi fost mai numeros, pedepsele ar fi fost și mai mari. Când m-am întors acasă, părinții mi-au spus că am fost căutat de două-trei ori și, în final, au lăsat o invitație ca la orele 17 să mă prezint la Miliția județeană cu actul de identitate și cu cartea de imobil... Era un truc, dar eu știam despre ce este vorba. Au venit și părinții, și tata, Dumnezeu să-l ierte, a bănuat că este vorba de Securitate și a spus : „Spune-mi despre ce e vorba, pentru că este vorba despre Securitate, și poate pot să-ți dau un sfat”.

Părinții dumneavoastră nu știau despre organizație ?

Nu, nu, nu. Nu i-am spus tatei dintr-un singur motiv. Știam, din câte reușisem să mă informez până la acea dată cu privire la metodele Securității, că au fost situații când copiii au spus că știu și-au fost arestați și părinții. E impropriu spus că și-au băgat părinții în închisoare, pentru că ei nu și-au dat seama... Și eu n-am vrut să îi spun tatălui sau mamei, tocmai pentru că mă gândeam că nu știu cât rezist și să nu spun : „Da, știa și tata ! I-am spus și tatei”.

Pe drum spre Miliție, dâșii au intrat la gară, la mesagerie, că aveau un colet, și eu am rămas pe peronul gării... Era Gara Veche pe atunci... A venit un milițian la mine, m-a legitimat și m-a întrebat unde vreau să plec. Nu pleca nici un tren, e adevărat, eram singur pe peron... Era un timp urât, rece, cu fulgi răzleți de ger, și între timp au ieșit și părinții. Au venit și au spus că suntem împreună și că suntem chemați la Miliție și ne ducem acolo și m-a lăsat. Tata mi-a spus atunci : „Ești urmărit, nu întâmplător te-au legitimat”... Am ajuns la Miliție și imediat ce-am intrat acolo au întrebat : „Cine este Andreescu ?”. „Eu sunt.” „Poftim”. Nu i-a interesat cartea de imobil. Am urcat pe o parte, mi-au pus cătușele, ochelarii, m-au inventariat și au dat un telefon : „Coletul este la noi”. M-au scos pe altă parte, cu ochelarii la ochi și cu cătușele la mâini, m-au băgat într-un GAS și m-au coborât la Securitate. Eu știam drumul către Securitate... Țasta a fost începutul.

La Securitate ce s-a întâmplat ?

La Securitate am fost inventariat, amprentat, fotografiat, cântărit, măsurat... te dezbrăcau la pielea goală, bineînțeles, și îți luau toate caracteristicile : nas, gură, ochi, culoare păr, și apoi m-au depus la celulă fără nici o explicație.

A doua zi după arestare era 7 noiembrie și urma 8 noiembrie 1956. Erau zile de sărbătoare, nu însă și pentru Securitate... Era perioada când erau, probabil, cei mai activi, că nu trebuia să se întâmple nimic... În seara de 6 m-au băgat într-o celulă puțin trapezoidală, cu un pat din beton, cu o saltea în care era mai multă pleavă decât paie. Atât cât permitea lumina, se vedea că salteaua era impregnată cu transpirație, cu sânge, cu urină și, probabil, cu lacrimi. Și mai era o pătură din asta cazonă... Da' este greu să descrii ce senzație poți să încerci, ca venind de sub cerul liber, deodată să te găsești în dosul unor pereți... Să vezi un pat de beton, să te vezi singur... la 17 ani... Prima reacție este a animalului în cușcă... Începi să te plimbi. Nu realizezi ce se întâmplă, simți că te prăvălești într-un abis și nu ai ieșire, nu ai scăpare, nimeni nu-ți mai poate întinde un deget. Nu poți să-ți faci nici un plan... Este un moment foarte dificil în viața celui arestat... Nu poți să-ți faci nimic, nu poți să-ți aduni gândurile... Au venit și mi-au spus programul: stingerea la orele 10, deșteptarea la orele 5. În intervalul ăsta nu aveai voie să dormi, nu aveai voie să te întinzi... Puteai să stai pe marginea aceluia pat de beton pe șezut. Atât... Dar să dormi sau să te întinzi, nu. Trebuia să te întorci cu fața la perete dacă se deschidea celula, să nu vezi cine intră, să nu-i cunoști. Singurul mobilier în afară de pat era o oală, undeva în apropiere de ușă. Oala emailată, de cinci litri... era w.c.-ul meu. Mi-a folosit pe parcurs, în Securitate, pentru că, fiind tânăr și sănătos, biologic te educi, îți educi funcțiunile, și reușeam să-mi rezolv problemele fiziologice dimineața și seara când mă scoteau la baie..., iar oala încercam s-o păstrez curată, să n-o folosesc, pentru că, neavând voie să dorm sau să mă întind, o întorceam cu fundul în sus și m-așezam pe ea, îmi puneam paltonul pe cap și așteptam așa... Nu se poate vorbi de somn și totuși nervos, adormeam...

Primul moment de cumpănă l-am avut în acea primă noapte... Nu puteam să mă întind pe pat, am luat pătura aceea și am împachetat-o în câteva, am pus-o puțin sub mine și pe spate și m-am lipit cu spatele de perete și-am adormit așa, în fund. M-au trezit însă niște țipete care au făcut ca părul meu să fie țepi pe tot corpul. Țipetele erau jalnice și îngrozitoare: „Aoleu, mamă, nu mă omorâți! Aoleu! Aoleu!”. Sigur, era primul meu șoc... M-am ridicat, așa cum părul s-a făcut țeapă, m-am făcut arc, ș-am sărit de pe pat, și n-am putut să mai adorm... S-au stins țipetele și, după un timp, am reușit să adorm. Nu știu cât a trecut și s-au repetat... Am aflat, mai târziu, că făcea parte din metodele pe care le practica Securitatea. Te pregăteau psihologic... Începeau să introducă frica în tine...

Și așteptam să mă scoată la anchetă... A doua zi nu m-au scos. A treia zi nu m-au scos. Abia pe ziua de 9 m-au scos la prima anchetă. Am fost anchetat ziua de maiorul Giuglan, care era șeful anchetelor pe atunci, iar noaptea eram anchetat de locotenentul Enăchescu. De ce făceau asta? Pentru ca tortura să fie întreagă. Trebuia să-mi ia din timpul de somn. Ziua nu aveam voie să mă întind sau să dorm, iar noaptea, câteva ore mi le luau cu ancheta.

Câte zile ați stat la Securitatea din Constanța ?

Am stat mai întâi în groaznica Securitate de aici, așa-zisa Securitate Veche, după care, către sfârșitul lui noiembrie, cred, am inaugurat Securitatea nouă, care este și acum, pe bulevardul Mamaia. Și acolo a fost un moment de cumpănă pentru mine.

Cum decurgea un interogatoriu propriu-zis ?

Erau două metode absolut diferite. Ancheta de zi și cea de noapte... Dar foarte repede au trecut la metodele clasice de bătaie... brutală. Prima bătaie, și multe altele

dup-aia, le-am luat de la maior. De fapt, așteptam să se întâmple asta... Era o încordare... ca statul în tranșee. Din ceea ce știam eu dinainte de arestare că e în stare Securitatea... acum stăteam în așteptare, ca un soldat care așteptam inamicul... Să văd cum o să reacționez când vine inamicul peste mine. N-a trecut mult, au trecut vreo două zile, cred, și am luat prima bătaie, cruntă, e adevărat. Am fost lovit, trântit pe jos, pe urmă lovit cu cizmele... Toți făceam același lucru... instinctul de apărare ne spunea să ne punem mâinile la cap, să ne apărăm capul și fața. Au venit doi găligani, m-au ridicat, da' degeaba, că nu mai puteam să mai stau pe picioare... M-au luat și m-au dus la celulă... Dar ăla a fost momentul când m-am descătușat... Nu mai eram încordat. Asta era Securitatea ! Deci începusem să fac parte din sistem, fără nici un fel de rezervă. La a două bătaie i-am spus maiorului că n-a învins el, am învins eu.

Cum a reacționat ?

Cu înjurături. Nu m-a lovit..., dar cu înjurături. Am spus asta pentru că eu eram descătușat, nu mai aveau ce să-mi facă, decât să mă omoare, mai mult n-aveau ce să-mi facă... Dar l-am întrebat dacă are copii și soție, ce le spune când ajunge acasă : că a omorât un dușman de 17 ani ? Un dușman al poporului ?

Vă mai amintiți ce a răspuns ?

Înjurături. Astea erau răspunsurile. Dar ce cred că e interesant este că torturile din Securitate erau de două feluri... cel puțin așa le-am clasificat eu. Erau bătăile neprofesionale ale anchetatorului, care lovea unde putea, și bătăile meseriașilor. Atunci când chema meseriașii, tortura decurgea altfel... Și metodele erau diferite : legatul de scaun și bătutul la tâlpi, bătutul la stomac, sugrumatul, lovitul testiculelor, înțepatul sub unghie cu ace... Le-am trăit pe toate...

Și vă spuneam că erau anchetele de zi și cele de noapte. Anchetatorul de noapte, locotenentul Enăchescu, se arăta totdeauna foarte mirat că sunt bătut... Cum este posibil să fiu bătut ? Nu-și putea imagina ce s-a întâmplat... Când îl auzeam, aproape că nici nu știam ce să mai cred. Deși și el vroia același lucru, întreba aceleași lucruri ca și anchetatorul de zi... După o lună de zile de anchetă în doi, am fost cedat în exclusivitate locotenentului Enăchescu. Și eram anchetat numai ziua, și rar se întâmpla să mai fiu și noaptea scos. Dar odată intrat în drepturi, Enăchescu s-a comportat așa cum se comporta și Giuglan, același tratament : tortura. Am stat din 6 noiembrie până în 16 februarie în Securitate și, în acest timp, a fost tortură psihică și fizică...

Ei voiau nume, dumneavoastră refuzați să le dați...

Da, ei voiau mai multe nume, pentru că, cu cât lărgeau cercul și dovedeau că au găsit mai mulți dușmani ai poporului, și și-au făcut datoria față de Patrie și față de Partid, sigur avansau în grade, erau văzuți altfel, luau niște bani în plus. Aveau un sistem al lor de recompense, de avansare. Noi eram cei pe spatele cărora reușeau să avanseze. Sigur că, între timp, mă obișnuisem, suportam... E un fel de a zice, că niciodată nu te poți obișnui într-o închisoare... Dar nu mai era începutul, nu mai era abisul acela din prima și a doua zi... Încet, încet... mi-aduc aminte că în celula de la Securitatea Veche, a doua zi am văzut pe un perete liniuțe trase, nume și mesaje scrise... Eu le ziceam răboaje. M-a impresionat un răboj la care am numărat 273 de liniuțe. Asta însemna nouă luni. Și sigur, mă gândeam și eu : nouă luni e posibil să fii ținut aici în bătăi și foame și în frig ?

Era frig acolo ?

Da, nu exista nici un mijloc de încălzire în Securitatea Veche. Da' într-o noapte ne-au transbordat în Securitatea Nouă. Deosebirea a fost..., și așa mi-am dat seama că e altceva, că, atunci când mă scoteau la anchetă, veneau, mă trezeau, îmi puneau ochelarii la ochi și mă luau de mână ca pe orb. De data asta mi-a spus să-mi iau paltonul. Am îmbrăcat paltonul, mi-am pus ochelarii și m-au luat. Primul gând a fost : „Mi-am luat paltonul, înseamnă că nu mai mă duc la anchetă... Ce se întâmplă ?”. Știam înainte de arestare, că circulau zvonuri că îi mai scoteau pe deținuți și-i împușcau, pe la Mamaia, pe nu știu unde, pe plajă... Și, într-adevăr, m-au scos din incinta închisorii, m-au urcat într-un GAS, am ieșit pe poartă... și-atuncea eram sigur că mă împușcă. Absolut sigur. Dar eram liniștit... Nu fac pe eroul, dar atât îmi spuneam : „Poate că e prea devreme”. Dar asta este... Și sigur te gândești imediat acasă, ce suferințe le-ai produs, ce vor face, cum vor reacționa, cum vor suporta. Asta se întâmplă, cred, oricărui om care gândește că mai e puțin și... Și după un parcurs am văzut că GAS-ul în care eram, că astea erau mașinile Securității, face stânga. Am zis că mă duce la Mamaia pe plajă undeva. Mamaia nu arăta ca astăzi... În centru' Mamaiei era cazinoul de astăzi, în rest erau puține chioșcuri din astea și câteva hoteluri, castelul. Dar după un timp a făcut iar dreapta. Și pe urmă stânga și s-a oprit. „Unde mă împușcă ? Unde ?” Au coborât, m-au luat de mână, am intrat undeva și m-a izbit un aer cald și de loc curat, proaspăt, de var proaspăt...

Cam în ce perioadă se întâmpla asta ?

Era sfârșitul lui noiembrie cred... Și în loc să fiu împușcat m-am trezit într-o celulă curată, cu calorifer îngropat în perete și cu plasă ca să nu poți umbla la geam... Astea erau metodele lor. Dar era cald, puteam să dezbrac paltonul și să stau lejer... Aveam o saltea la care trebuia să lucrez ca să se lase mai jos, că fuseseră puse paie proaspete... Peste saltea era și un cearșaf și o pernă și o pătură... Deci, iată că aveam niște condiții acum... În loc să fiu împușcat..., din contră, îmi ofereau niște condiții. Sigur, foame și tortura, regulamentele și celelalte erau aceleași. Chiar și securiștii erau aceiași. S-a desființat locația veche și s-au mutat. Deci nu s-a schimbat mai nimic...

Și anchetele au continuat tot în același registru ?

Tot la fel au continuat. Cu Giuglan ziua și cu Enăchescu noaptea. Am stat singur în celulă, dar n-am fost un deținut comod, că nu prea respectam regulamentele lor... După bățai, urcam pe pat să dorm. Și, la puțin timp, cred că în jur de 10, 15 decembrie, cam aia cred că a fost perioada..., că nici nu știu cum mai țineam minte zilele, dar le țineam. Și au început pedepsele. Prima a fost că îmi lua de dimineața salteaua și mi-o băgau înainte de stingere, la ora 10, și-atunci n-aveam decât să dorm pe fiare, dar dormeam și pe alea. Uneori foloseam și olița, care era și aici. M-au legat și de pat cu cătușe, ca să nu pot să mă mișc, să nu pot să mă mai culc... Deci aveau metodele lor... N-am fost niciodată un om comod...

Alimentația cum era ?

Mâncarea... Era o foame permanentă... o foame permanentă.

De câte ori primeați mâncare ?

De trei ori, cum să nu... Nu ne spun acum marii călăi cât de bine trăiam în închisori și cum ne serveau ! ? Mâncarea era aceeași : dimineața ori un terci, ori o cană de așa-zisă cafea, era pe atunci din aia, „Unica”, sau nu știu cum îi spunea, din orz sau grâu, și o feliuță de pâine, care era și aici. M-au legat și de pat cu cătușe, ca să nu pot să mă mișc, să nu pot să mă mai culc... Deci aveau metodele lor... și nu exagerez, și-o buclăie

de mămligă sau o feliuță de pâine ca aceea de dimineață, sau varză murată, sau paste..., sau mâncare de cartofi..., de fapt, un fel de zeamă de cartofi. Cam astea erau mâncărurile de la prânz, iar seara un arpacaș, puțin îndulcit, paste puțin îndulcite sau cartofi deshidratați... Dar ele erau în cantități mici, fără nici un fel de consistență și sigur că foamea se instala după un timp și ea rămânea până când te eliberai, ca o stare permanentă...

Ați menționat că ancheta s-a încheiat în februarie...

Da, pe la începutul lunii februarie am semnat... Mi-au dat dosarul de anchetă să-l citesc. Acolo am văzut și eu ce-a declarat fiecare...

Au coincis până la urmă poveștile ?

Unele da, unele nu. Eu am spus că nu semnez un asemenea dosar. De fapt, nici nu eram major ca să semnez. Și am zis că nu semnez și atunci mi-a zis că pot să nu-l semnez, dar că „reluăm ancheta”. Pentru că perspectiva reluării anchetelor nu mă încălzea deloc, mi-am acceptat ceea ce scriseseră, pentru că ei scriau, nu noi.

Și, după un timp, au reluat anchetele..., că nu le venea să creadă că noi eram dușmanii, tinerii pe care îi arestaseră. Aveau nevoie de altcineva, de un dușman mai în vârstă, pentru că nu eram nici unul dintre noi fiu de moșier, de chiabur, de bogătaş. Nici unul ! Toți eram copii de oameni săraci. Erau intrigați. Ș-atunci căutau pe altcineva, care să ne fi viciat, care să ne fi întărâtat. Probabil că dosarul, după ce l-au întocmit, a trecut pe la un șef care n-a fost mulțumit de rezultat, că n-au găsit pe cineva important... Și pentru că nu le veneau să creadă... mi-au băgat informatori în celulă. A fost pentru prima dată când s-a întâmplat asta. Primul informator a venit în haine de deținut și s-a recomandat Ion Șarpe. Era oltean, din Craiova, și a spus că e profesor. Prima reacție am avut-o când am văzut ce mănâncă el. Nu-mi venea să cred... Este greu atunci când ești înfometat de luni de zile să-ți iei ochii de la un castron de mâncare în care vezi altceva... Eu nu mâncasem în toată Securitatea atâta fasole cât avea el într-un castron... Și bucata lui de pâine era cât mâncam eu în trei zile. Și l-am întrebat de ce are mâncarea diferită de a mea. Mi-a zis că este TBC-ist; că are regim special. Știți ce-mi doream atunci ?

Să vă îmbolnăviți de TBC.

Da, să mă îmbolnăvesc și eu de TBC. Să mănânc și eu la fel... E greu de înțeles asta, da' așa este... Asta îmi doream... Dar foarte repede am văzut că este insistent... Pe mine continuau să mă scoată la anchetă, dar nu mai erau anchetele din acelea cu bățai. Tătonau. Îmi aruncau perspectiva că s-ar putea să se reia anchetele cu bătaie și nu-mi convenea. Probabil înțeleseseră că mie nu-mi convenea treaba asta și forțau un puțin, mă șantajau. Dar acest om insista la un moment dat să afle cam aceleași lucruri care mă întrebau și ei. Eu încă dinainte să fiu arestat aflatam de la alții că Securitatea se folosea de informatori, căroră le ziceau „limbi”. Și atunci am zis în mintea mea de copil : „Nu cumva ăsta este o limbă ? De ce mănâncă așa ? De ce se cere la raport ?”. Că eu l-am întrebat : „Domnule, cum te ceri la raport ?”. Că eu nu știam ce e aia... Nu știam cum să bat la ușă și să spun să mă scoată la nu știu ce... Ce să fac eu la comandant ? Și ziceam : „Domnule, dumneata de ce te ceri la raport ?”. „Păi”, zice, „eu sunt bolnav și mă duc la comandant ca să mă ducă la doctor să mă consulte.” Și ăsta avea doctor și mâncare bună, și TBC-ist, și de toate... Dar am intrat la bănuielei... Ș-atuncea i-am întins o cursă. Am fabricat un scenariu. Am inventat un personaj : Popa Ioja. Că mă gândeam pe urmă, dacă, prin coincidență, ar fi existat așa ceva, nenoroceam un om. N-aș fi avut cum să-l mai salvez, că nimeni nu m-ar fi crezut că nu-i adevărat. Popa Ioja cu care mă

întâlneam în fiecare săptămână într-un anumit loc... Nu știam decât atât, că este preot, se numește Ioja, ne dădea instrucțiuni și stabileam locul, data și ora următoarei întâlniri. Și-am spus asta TBC-istului din celulă. S-a cerut la raport și a stat mai mult... M-au scos pe mine după un timp. Acest Enăchescu a început ușurel cu ancheta... Le știam metodele și-așteptam... Cred că mai mult eu decât el așteptam de data asta. Și atunci când a văzut că eu nu spun, nu recunosc nimic, a pomenit el numele Ioja. „Ce crezi, că noi nu știm?” Că asta era metoda. „Îți îngreunezi situația pentru că nu vrei să recunoști. Noi deja știm, dar am vrut să verificăm.” „Ce știți, domnule?” „Preotul Ioja”... Atunci am bufnit în râs. „Ați căzut în plasa mea. Nu există nici un preot Ioja. Mi-ați băgat un nemernic, un șarpe, și la propriu, și la figurat. El se numește Șarpe, dar e o viperă... Mi-ați băgat o viperă în celulă să mă tragă de limbă și trebuia să-l prind. Cu asta-și plătește blidul ăla de mâncare, fasolea aia boabe și bucățica aia de pâine pe care o mănâncă.” Reacția lui Enăchescu a fost neașteptată. S-a schimbat la față, a rămas crispat..., era pornit să lovească cu pumnul în masă pentru că eu nu recunoșteam. A rămas cu pumnul în aer... A plecat, s-a retras pe o ușă... Eu ziceam că se duce în camera de chibzuință și-am rămas singur, în camera de anchetă, un timp mai îndelungat. Enăchescu nici nu s-a mai arătat. Apoi a venit un gardian, mi-a pus ochelarii, m-a luat de mână și m-a dus la celulă. Eu știam drumul spre celulă, așa orbește, de câte ori îl făcusem. Abia așteptam să ajung să dau ochii cu Șarpe..., dar nu mai era. Îl scosese din celulă. La câteva zile mi-au băgat un altul, care mânca la fel... Nu-i mai spun numele, pentru că el mai trăiește.

Din contră, spuneți-l!

Bine. Stere Anagnostu se numește. Este constănțean. Mânca la fel, era tot informator.

Cum s-a recomandat? Care era povestea lui?

Era adus pentru anchetă, zicea el. Are acum vreo 86 de ani... Lui însă, când am văzut ce mănâncă, i-am spus: „Știu, ești bolnav de TBC, n-ai voie să dai din mâncarea dumitale că-ți ia regimul de TBC dacă te vede că-mi dai și mie o lingură, dar hai să ne înțelegem. Știu ce ești! Te-au băgat în celulă să mă tragi de limbă. Am avut pe unu', Ion Șarpe, probabil că vă cunoașteți între voi... Dacă încerci să mă tragi de limbă, cât sunt eu de mic și de slab, e vai de capul dumitale. Discutăm orice..., dar despre motivul prezenței mele aici și anchetei nimic!”. Nu știu ce făcea. Se cerea la raport la fel. Ce spunea el... era treaba lui. Dar eu n-am mai fost scos la anchetă. Cu acest informator al Securității am două amintiri pe care nu le uit. Prima a fost tălmăcirea unui vis. Cu câteva zile înainte de proces am visat că eram într-o biserică unde erau mulți cunoscuți, cei din lotul nostru și ceilalți, care nu erau arestați, prieteni, prietene și rude. Într-un amvon, preoți, care au ținut o slujbă și, după ce au terminat-o, au început să împartă. Mie mi-au dat două fulare, cinci ciorapi și mi-au mai dat ceva, dar nu țineam minte. Și dimineață i-am spus visul. „Uite ce am visat, dom'le.” Și Anagnostu mi-a tălmăcit visul și mi-a spus așa: „Biserică=Tribunal, popă=judecător, cinci ciorapi=cinci ani, două fulare... îți mai dă doi ani, îți mai dă ceva cu cifra 2, dar ce, nu știu ce, iar ce ai uitat că ți-a mai împărțit... n-am ce să spun”. A urmat procesul și am fost condamnat cinci ani.

Care a fost acuza?

Uneltire contra ordinii sociale.

Vă mai amintiți detalii din proces, data la care a avut loc?

Pe ziua de 16 februarie 1957.

Avocatul apărării, judecătorul, cum s-au comportat ?

Procesul a durat de dimineață până seara. Era o mascaradă, pentru că deja condamnările erau hotărâte de Securitate. Ei nu făceau altceva decât să legifereze, să întocmească niște acte care nu puteau fi făcute decât într-o ședință. Procesul a fost public. Am aflat, pe urmă, de la un fost membru al Comitetului Județean de Partid, devenit și el deținut politic, că problema noastră fusese discutată în Comitetul Județean de Partid... De altfel, nici nu arestau nimic fără avizul primului secretar. Asta era... ierarhia. Comitetul Județean era la curent cu ce se întâmplă... Pe atunci, prim-secretar era Vâlcu și chiar au avut o ședință înainte de proces prin care a dat dispoziție să fie aduși tineri din licee, profesori, muncitori din unități socialiste, să se vadă cum se condamnă dușmanii poporului și să le fie învățătură de minte.

Când a apărut avocatul apărării... Era penibil. Avocatul putea doar să te condamne... De altfel, a zis doar că sunt singurul băiat la părinți și să se țină cont la pedeapsă. Ș-atuncea, eu m-am ridicat din boxă și i-am cerut să stea jos și să restituie banii părinților pentru că nu are ce să apere din două motive : nu poate să apere pentru că nu are voie și, în principal, nu poate să apere o faptă care n-a fost săvârșită.

Mama, săraca, mi-aduc aminte... când i-am zis la avocat să stea jos că nu are ce să apere, mama atunci a zis : „Mamăăă, ce-ai făcut ! ?”. Părinții, săracii, erau convinși că m-ajută, dar n-aveau cu ce... Avocatul era doar așa... ca să facă parte din joc, altfel n-avea nici o putere.

Și am întrebat : „Ce dovezi sunt ?”. Și atunci au zis că sunt declarațiile. „Declarațiile sunt smulse cu forța”... Eram pregătit, aveam un pulover cu fermoar și cămașă, și atunci m-am desfăcut și am spus : „Uitați-vă, acesta e scheletul ! Aveam 70 și ceva de kilograme când m-au arestat și acuma am 40 de kilograme. Așa s-au smuls declarațiile și oricare ar fi dintre voi ar fi declarat poate mai mult decât am declarat eu și colegii mei !”. S-a produs rumoare, au întrerupt procesul, au evacuat sala și pe noi ne-au dus într-o cameră... A venit Securitatea și ne-a amenințat că nu știu ce se întâmplă dacă nu ne potolim. Dar nu ne-am potolit...

Am fost întorși la Securitate... Așteptam să mă bată, pentru că, înainte de a fi dus la proces, m-au chemat și m-au avertizat, mi-au atras atenția : „Să am grijă cum mă comport, pentru că mă întorc acolo și e vai de mine”... Nu m-au mai bătut, însă a doua zi m-au transferat la penitenciar. Penitenciarul era undeva pe Tomis, vizavi de Spitalul Județean, și acolo am rămas până la sfârșitul lui iunie. Penitenciarul era, în general, numai pentru cei de drept comun, dar pentru deținuții politici era o cameră, o celulă separată.

Câți deținuți erați în ea ?

Parcă eram vreo 40 și ceva. Aici rămâneam până când se definitiva situația noastră. A venit să facem recurs și am spus : „Nu fac recurs”. Am aflat că părinții au făcut recurs pentru că eu încă nu eram major, deși le cerusem să nu facă. În plus, nu făcusem recurs și din alte motive. Erau colegi care au spus că s-a întâmplat de multe ori ca la recurs să mărească pedepsele.

Acolo am aflat foarte repede că am fost condamnați. La scurt timp am avut și prima vizită a părinților și primul pachet din cei cinci ani de deținut... Dar cred că a fost o greșeală a administrației care, la un moment dat, a confundat sistemul. Fiind un penitenciar cu regim de drept comun, deținuții aveau dreptul la pachet, la scrisori, la întrevederi, dar noi nu aveam astfel de drepturi. Atunci a fost pentru prima dată. A venit tata la vorbitor,

mama și prietena mea așteptau la poartă. Și tata mi-a zis : „Nu i-am dat voie să vină și mamă-ta, că, dacă venea, plângea tot timpul și n-ați fi avut ce să discutați”. L-am asigurat pe tata că mă simt bine, că sunt sănătos, că nu am probleme, că nu sunt singur și că trebuie să rezist. Și aia a fost singura întrevvedere pe care am avut-o cu familia și singurul pachet. După aceea am fost transferați la Jilava.

Când s-a întâmplat asta ?

Cred că era sfârșitul lui iunie sau iulie... 1957. Jilava era închisoare de tranzit. Erau acolo oameni aduși de la diferite penitenciare din țară și, atunci când se formau loturi suficiente, erau imbarcați în trenuri speciale și duși... La Jilava am stat o lună, o lună și ceva. N-am stat mult. Și de acolo am ajuns în renumita Gherla, unde prima luare de contact s-a petrecut după ce porțile s-au închis în spatele nostru. A fost o cuvântare a comandantului, Goiciu, unul din marii criminali ai acestei țări, care a murit liniștit în patul lui... Din ce a spus el am reținut câteva cuvinte, pe care le reproduc *mot à mot*, că nu le-am uitat. Ne-a spus printre altele : „Să ții minte că aici este Gherla și de aici nici pasărea nu mai iese. Și cine iese de aici iese numai cu picioarele înainte ! ”. Deci, acesta era mesajul pe care îl transmitea Goiciu. Pentru mine, Gherla a fost o etapă crâncenă.

Ați putea să-mi descrieți puțin condițiile de viață ? Care era regimul de celulă ?

Regimul din celulă era același, de la cinci la 22. În rest, nu aveai voie să stai decât pe șezut. Dacă erai prins, erai pedepsit cu izolare, care putea să fie de șapte, de 14 sau de 21 de zile. Ce însemna izolarea ? Însemna o celulă separată în care erai dus și în care se găsea un pat fără saltea, numai cu fiarele pe el. Puteai să fii numai cu cătușe, numai cu lanțuri sau și cu lanțuri, și cu cătușe. La izolare primeai două zile la rând, de două ori pe zi, câte o cană de apă caldă cu sare... și a treia zi primeai rația de deținut. Deci, din șapte zile, aveai patru zile când nu beai decât apă. Asta era hrana...

Cum erau celulele la Gherla ?

Erau două tipuri de celule. Gherla avea două celulare : Zarca, era vorba de cetatea veche, care era mai grea decât partea unde eram eu..., și celularul nou. Acesta avea în celulă, față de Zarcă și de celelalte închisori, w.c. turcesc, cu paravan din rogojină, cu cadru din lemn, să nu te vadă fiecare. Asta era toată intimitatea. Deci, era un avantaj.

Mâncarea cum era ?

Mâncarea era greu de suportat. Bază la Gherla era ciorba de murături, ciorba de varză... Dar varza era deja împutită, stricăta... Foarte rar primeam câte o zeamă în care fusese fiartă fasole... arpacaș, turtoi și o feliuță de pâine de dimineață.

Cum se purtau gardienii cu dumneavoastră ?

Agresivitatea gardienilor era maximă. Oricare dintre ei avea dreptul chiar să te ucidă, fără să răspundă. Eu zic că am făcut parte dintre cei rebeli, chiar și în Gherla. Și din cauza asta am avut foarte multe de tras : am luat multă bătaie și am făcut multă izolare. Prima izolare am făcut-o la puțin timp după ce am ajuns, în septembrie 1957. În fiecare cameră se făcea de serviciu. Erau doi deținuți care trebuiau să spele pe jos și, atunci când venea masa, prin vizetă, prin deschizătura din ușă, trebuiau să o primească și să o dea la fiecare. De pe hol eram serviți de deținuți de drept comun, că exista o grupă care pregătea mâncarea, care spăla, care curăța și făcea serviciile de afară, inclusiv adusul hârdăului și turnatul porției de mâncare în gamelă. Și fiecare gardian avea metoda lui, sadismul lui, și încercau câte ceva numa' ca să facă rău... Se distrau, de fapt. Și unul din

gardieni, atunci când venea mâncarea și se băga gamela... avea obiceiul să împingă gamela pe vizetă în așa fel încât să nu ai timp să o iei. Și mâncarea era fierbinte... Dacă o luai atunci când o împingea, ca să nu te frigi, o scăpai și se ducea pe jos. Și el se distra...

Vă amintiți numele acestui gardian ?

Nu... Dar asta era distracția lui. Și celor care rămăneau fără porții nu li se dădeau altele. Țsta era „norocul” lor... Și, odată, eu eram de servici împreună cu încă un coleg din celulă, din Piatra-Neamț, Cozma. Și când gardianul a început să împingă gamelele, după prima sau a doua am pus o gamelă și l-am blocat și, în loc să se verse gamela în cameră, s-a vărsat pe cizmele lui. A început să țipe de acolo ! Și i-am spus : „Până când nu-mi dai și porțiile care s-au vărsat, nu primim mâncarea”. A închis vizeta, s-a făcut liniște...

Care a fost reacția colegilor de celulă ?

Nu eram singurul. Erau anumite situații când deținuții se revoltau pentru că nu aveau ce să faci. Eu însă am fost un rebel, probabil, tot timpul...

A trecut puțin... și au apărut: politrucul, locotenentul [Constantin] Istrate, zis Napoleon, iarăși unul din marii criminali, ofițerul de serviciu, plutonierul-major Șomlea, zis Vaca Neagră, o brută, gardianul care era de serviciu, și parcă mai era unul. „Cine este de servici ? ” „Eu.” „Cine... ? ” „Eu ! ” A venit și colegul meu și a spus că el este de servici și s-a mai solidarizat cu noi încă un coleg, Șerban, fost plutonier-major de marină, din Măcin. „Poștiți afară ! ” Ne-au scos afară, am trecut prin curte, ne-au băgat într-o altă curte, au venit meseriașii, deținuți de drept comun, cu ciocanele, cu lanțuri pentru picioare... și, pentru prima dată, am văzut atunci instrumentele de nituire : era o bară fixă cam de 30-40 de centimetri. Îți ținea mâinile cu brățări care se nituiau. Ne-au pus brățările la mâini, au deschis o ușă mai mică, de un metru și ceva înălțime, care era sub formă de boltă...

Am vizitat anul trecut Gherla și am vrut să văd locul acela. I-am întrebat pe gardieni dacă mai există celula „L” și o gardiancă mi-a arătat-o : „Este, uitați ușa, acolo este celula”. Atunci am fost introdus într-o celulă sub formă de „L”, care avea lățimea de cel mult 60 de centimetri și înălțimea cam de 1,20 metri, iar jos era noroi în așa fel încât nu puteai să stai nici în picioare, nici jos.

După un timp, brățările au început să strângă, erau prea fixe, au oprit circulația, carnea a început să se ridice... și ne dureau mâinile îngrozitor. Am hotărât să batem în ușă. Era întuneric beznă. Ne-am deplasat către ușă și-am bătut : veneau gardieni, ne înjurau și plecau. Ne amenințau, ne cereau să nu mai batem... noi am continuat să batem și a doua zi dimineața a venit Goiciu, Istrate și încă trei-patru gardieni și ne-au scos de acolo. Mâinile ne erau vinete și umflate, brățările îngropate în carne. Eu am zis multe atunci. Țsta e adevărul. I-am amenințat că trebuie să răspundă într-o zi pentru crimele care le fac... Și tot vorbind eu..., la un moment dat, am simțit că mi-a plesnit gura și că îmi curge ceva cald... Era sânge... Mă plesnise Goiciu. Nu mai trăiesc nici Cozma, nici Șerban, Dumnezeu să-i ierte, să vă spună, dar eu, instinctiv, am adunat scuipatul și sângele din gură și l-am scuipat pe Goiciu... Cred că inconștient am făcut asta, că n-am gândit... în starea în care eram... Abia pe urmă am realizat că nu aveam dreptul să fac asta, că nu eram singur. Mai erau și cei doi colegi care ar fi putut să sufere la fel. Toată lumea a rămas înmărmurită, inclusiv gardienii... Toți așteptau reacția șefului. Și reacția șefului a fost surprinzătoare. În loc să sară să mă toace în picioare, Goiciu, care călca în

picioare, sărea cu picioarele pe oricine și-l omora, a spus să ne scoată cătușele și să ne ducă la celulă, la izolare.

Vă mai amintiți ziua aceea ?

Nu, dar era sigur în septembrie 1957. A dat ordin să ne ducă la izolare... s-a întors și a plecat. Istrate și ceilalți l-au însoțit. A rămas un gardian cu noi și, după puțin timp, au venit meseriașii cu dălțile și cu ciocanele, ne-au scos lanțurile și jugurile de la mâini și ne-au dus la izolare. Acolo am făcut izolarea aceea, cu mâncarea la trei zile și cu apa caldă două zile la rând, după care am ajuns la celulă.

Ce făceați toată ziua în celulă ?

Celula nu însemna un loc în care stăteau să plângi... Indiferent care erau condițiile, nu ai fi putut să rezisti dacă ai fi făcut așa ceva. Ş-atunci totdeauna eram ocupați : învățam, se țineau prelegeri, se învățau limbi străine, se învăța matematică...

Cam câți deținuți erăți într-o celulă ?

Eu am stat în celule mai mari, în care eram totdeauna 30 și ceva. Deci, totdeauna aveam oameni între noi, și de la oricare puteai să înveți ceva. O altă activitate a mea era legătura cu celelalte celule : devenisem specialistul în TFF, în Morse. Legătura o luam cu cei de lângă noi, cu vecinii, prin perete și calorifer, dar ajunsesem la o asemenea performanță, încât, după două-trei litere din cuvânt, dădeam semnul, linioara, că „treci mai departe, că am înțeles cuvântul”. Aveam calorifer, țeava de calorifer cu care comunicam, eu eram la etajul 3 și comunicam până la parter. La parter aveam... La etajul 1 aveam niște prieteni foarte buni, chiar sub noi era o cameră de infirmerie, erau cu TBC, cu... și îmi făcusem prieteni prin..., vorbind cu ei, fără să-i văd vreodată.

Cum erau relațiile cu ceilalți deținuți ?

Aveam prieteni la infirmerie care m-ajutau, atunci când eram la izolare, și din rațiile lor tăiau câte o bucătică, cât cubul de zahăr de mică, o puneau pe calorifer de se usca, făceau un săculeț de pâine ; mai aranjau cu doctorul de un medicament, o aspirină, nu știu ce, și când veneam de la izolare luam legătura cu ei și noaptea, în mare taină și cu mare grijă, pentru că reflectoarele erau pe noi, lansam așa-zisa „parașută” : pe lângă fereastră, cu așa scoasă din saltele și ținută cu mare grijă ascunsă, ca să nu fie găsită, pentru că se făceau percheziții săptămânale... Și lansam „parașuta”, cu o pietricică în ea, și ei legau săculețul, și urcam „parașuta”. Deci, erau gesturi pe care le făceau oameni pe care nu-i văzusem niciodată înainte și pe unii nu i-am văzut nici după aceea. Singurul pe care l-am văzut, dar după mulți, mulți ani, și cu care am stat după aceea în domiciliu obligatoriu, se numea tot Paul Andreescu și era din București.

Dar eu am intrat în colimatorul gardienilor și a întregii administrații a penitenciarului... și pentru asta eram scos cât se poate de des la bătaie, absolut fără nici un motiv. Bătaia însemna ori bătaia cum vroiau ei, ori bătaia ordonată, 25 la talpă, la palmă sau la fund. Dar acele 25 nu erau niciodată 25, pentru că interveneau ei și mai adăugau câte ceva. De exemplu, te puneau să numeri și, dacă nu numărai, spuneau că nu știu câte au dat și că trebuia să o ia de la început. Dacă numărai, spuneau că „ai greșit, ai sărit numărătoarea”. Bătaia la fund se făcea cu un cearșaf ud... Peste fundul gol se puneau un cearșaf și, de obicei, doi inși loveau din două părți cu niște vergi speciale... până țâșnea sângele, iar pe urmă se făcea crustă. Și cea mai mare tortură era să iei bătaie peste bătaie, peste crusta aceea... Atunci era groaznic !

Ați prins momentul revoltei din Gherla. Puteți să ne detaliați acest episod ?

Da, revolta 14 iulie 1958... Revolta asta era programată, dar ea a fost devansată puțin de una dintre camere. Încă din aprilie a avut loc prima manifestare, pe partea noastră de celule, că organizasem un protest – am strigat de la ferestre tare: „Ne omoară! Ne omoară! Ne omoară!”. Și unde am putut, am aruncat obloanele, că erau gratiile și, în oblic, erau niște obloane din lemn, ca nu cumva să vedem afară, sau din stradă să ne vadă cineva înăuntru... pentru că exista riscul ca din stradă să se uite cineva cu binoclu, peste zidul închisorii... Noi eram cu fața spre orașul Gherla și vizavi, peste zidul închisorii, era cimitirul catolic, după aceea era șoseaua și orașul. Și dacă cineva s-ar fi uitat printre gratii, ar fi putut să vadă afară, dar așa, cu obloane, n-ar mai fi putut să vadă...

Dar să vă spun de ce a avut loc revolta... Deja discutam cum să organizăm o altă grevă și să găsim forme de protest, pentru că situația devenea din ce în ce mai insuportabilă în Gherla. Agresivitatea era dusă la extrem, din orice se lua bătăle, mâncarea nu se mai putea mânca. Primeam atunci niște borhoturi de abator care puteau îngrozitor când le aduceau..., burți nespălate, resturi din astea, varză murată stricăță, murături, ciorbe de murături stricate... Rămăsesem ca hrană de bază în buștița aceea de pâine de 75 de grame de dimineață și în turtoiul de la prânz, dar după un timp și turtoiul a început să nu mai poată fi mâncat, pentru că ori era cu motorină, ori era cu nisip. Și simțeam că ceva se întâmplă. Cei vechi spuneau așa: „Atunci când situația pe plan internațional sau intern se înrăutățește, noi suntem barometrul, asupra noastră se fac presiuni”. Nu știam ce gândesc ei, care era logica lor, dar măsurile erau draconice. „Atunci când există o destindere se simte și la noi, încep să se comporte altfel, cel puțin o perioadă.” Dar și caralii recunoșteau: „Eu am ordin. Mie, dacă îmi dă ordin să te omor, te omor, dacă îmi dă ordin să te spăl pe picioare, te spăl pe picioare”. Deci, ei erau un fel de roboți, dar roboți care făceau excese destul de multe...

Deci, revolta a fost generată de condițiile inumane în care erați deținuți...

Da, poate că de aici vin câteva explicații. Nu înțelegeam ce se întâmplă, dar până la urmă am aflat că pleacă rușii din țară. Îmi aduc aminte, că printre alții, părintele Frâncu din Ploiești, liberal, dacă nu mă înșel, a sărit în sus trei metri și a început să țipe în celulă: „Suntem liberi! Suntem liberi! În 24 de ore, după ce pleacă rușii, suntem liberi!”. Eu, care aveam atunci 19 ani încă neîmpliniți, am zis: „Ce face? N-ați învățat nimic în anii de închisoare. Aveți impresia că ei nu-și iau măsuri sau ceea ce fac cu noi nu-s măsuri speciale și că vom fi liberi? Vor trage în noi pe vizetă”. Este greu să tai speranța cuiva, oricât de mică ar fi ea. Și nu uit că părintele mi-a zis următorul lucru: „Ce știi tu, mă, căcăciosule?”. Exact astea au fost cuvintele. Sigur că am tăcut, dar am avut dreptate, pentru că așa a fost. Agresivitatea a crescut, condițiile erau din ce în ce mai grele și eu cred că ei au aflat prin alții că urmează o revoltă și este mult mai ușor s-o localizezi și s-o provoci într-un loc, decât s-o ai în toată închisoarea și să n-o mai poți controla. Și-atunci au provocat-o la o cameră de frontieriști. Îi separaseră pe cei care încercaseră să treacă frontiera, și ei aveau tot așa, un separeu cu w.c. Vara era îngrozitor, că erau în jur de o sută în camera aceea, că era o cameră mare. Închisoarea nouă era sub formă de „U”... Și ei erau pe o latură, la etajul 3. Vara era îngrozitor! Era o căldură umedă, sufocantă. Și au venit să le zidească w.c.-ul și să le bage hârdaie, și-atunci s-au revoltat, mai devreme decât am avut noi timp să organizăm revolta în toată închisoarea.

Dumneavoastră erați unul dintre cei implicați în pregătirea acestei revolte ?

Da. Dar, de ce să nu recunosc, existau și împotriviri. Eu eram unul dintre cei activi și țineam legătura și cu alte celule. Din celulă în celulă comunicam prin TFF și încercam să găsim punctele comune, să stabilim ziua și modul de manifestare. Erau și împotriviri. Atunci mi se păreau anormale, dar acum nu mi se mai par așa ; oamenii aveau frica în ei și instinctul de conservare era altul la un om de 60-70 de ani, și altul la unul ca mine, de 19 ani sau la alții tot tineri. Deci nu eram toți de acord și de aceea și dura atât. De aceea au și aflat, și eu sunt sigur că revolta în camera frontieriștilor a fost provocată ca să o controleze. Și cei de acolo, într-adevăr, s-au baricadat cu paturi, au strigat la ferestre, au dat obloanele jos. Când au venit, le-au cerut să desfacă paturile, să le dea la o parte și, bineînțeles, s-a dat alarma. În scurt timp, închisoarea a fost înconjurată cu tancuri, pe zidurile închisorii, unde erau gheretele de pază, au apărut mitraliere îndreptate spre ferestre... deci începea să se adeverească ceea ce spuseseam cu puțin timp înainte, că vor trage în noi. N-au reușit să intre în cameră la frontieriști, dar au adus tunuri cu apă și, cum n-au reușit să-i scoată nici așa, le-au aruncat gaze lacrimogene. Au tras și pe vizetă, au rănit, au împușcat, deci s-a adevărit întocmai ce am spus eu.

Știi cumva cine a tras ? Erau simpli gardieni sau au fost și comandanți ?

O, toți ! Și Securitatea de la Cluj a venit. Eu știam că venise la Gherla chiar și Drăghici, să asiste la măcel, dar nu știu în ce măsură este adevărat. Eram închis, dar așa aflatam, că venise și Drăghici. Și după aceea au tras, au fost răniți, și după aceea a urmat măcelul. Au fost scoși din celule, trecuți prin cordon de ciomăgari... Și acum îi văd, în maiou și cu ciomagul în mână... Și se trecea prin cordon și fiecare lovea unde nimerea... Și n-au făcut asta numai cu camera frontieriștilor, ci au început să ia pe rând și alte camere, unde știau că au nesupuși, unde știau că se organiza câte ceva. Și a venit și rândul camerei noastre. Și de la etajul 3 trebuia să coborâm scările printre ciomăgari... Este imaginea pe care n-o uit niciodată : sânge pe jos, închegat și proaspăt, sânge pe pereți, sânge care încă se mai prelingea sau sânge care se fixase, care se închegase. Era ca într-un abator în care sacrificau animalele și atunci când le tăiai se împrăștia sângele peste tot. Și, după aia, o parte au fost puși în lanțuri...

Dumneavoastră unde ați ajuns ?

Eu am ajuns în baie. Aia era direcția. Ajungeai până la parter... prin cordonul de ciomăgari. Ș-am ajuns, dar nu știu cum am ajuns nevătămat... Am primit un băț sau două, dar am ajuns în baie și de acolo mi s-a rupt filmul, n-am mai știut. Și când m-am trezit, eram în celula mea cu lanțuri la picioare... M-au băgat în celulă, că n-aveau loc pentru izolări, că eram prea mulți. Ș-am stat 30 de zile cu lanțurile la picioare.

Vă mai aduceți aminte precis ziua când s-a întâmplat bătaia aceea ?

14 iulie 1958. Că era ca la Revoluția Franceză... Aia fusese în 14 iulie 1789, parcă.

În tot timpul cât ați stat la Gherla ați putut lua contact cu cei de acasă ?

Chiar dacă n-aveam nici un fel de legătură, mai reușeam totuși să ne anunțăm familiile... Nu veneau vești de la ei spre noi pentru că nu aveau cum, dar de la noi spre ei se duceau... Se mai eliberau prieteni și, chiar dacă dădeau o declarație că nu vor spune nimănui, tot ne anunțau familiile : este în locul cutare, este sănătos. Un asemenea anunț a dus la o situație care putea s-o coste pe sora mea. Doi colegi ai mei, Sandu și Mircea, se eliberaseră în mai 1959 și au fost la mine acasă și au spus că au stat cu mine la Gherla și că sunt bine, sănătos. Sora mea era studentă la Politehnică, scăpase ca prin minune să

nu fie exmatriculată, și, când au prins-o, era prea târziu : „Ce o să mai îmi faceți ? Diploma nu puteți să mi-o luați”. Și făcea practică la Cluj, la nu știu ce uzină metalurgică, fusese pe acasă și părinții i-au spus. Sora, știind că Gherla e la o aruncătură de băț de Cluj, s-a gândit că nu ar fi rău să ia trenul și să vină până la mine. Așa a făcut. A coborât în gară, a mers... și, la un moment dat, a întâlnit un cetățean îmbrăcat în haine de gardian, care venea cu bicicleta. L-a oprit și l-a întrebat pe unde poate să ajungă. Asta a zis : „Păi, ce cauți acolo ?”. „Păi am un frate acolo.” „Ce este, ofițer ?” „Nu, e deținut.” „Și dumneata vrei să...” „Da !” „Și cum se numește fratele dumitale ?” „Păi, Andreescu Paul.” La auzul numelui meu, a urcat pe bicicletă și a plecat. Sora mi l-a descris exact : era Bunea, zis Chiorul, pe care eu îl prinsesem de testicule... Și, după puțin timp, înainte de a găsi ea poarta închisorii, a fost ajunsă din urmă de doi civili, care au luat-o unul de un braț, unul de alt braț, au întors-o din drum și i-au spus să meargă cu ei. Au dus-o la Securitatea din Gherla și au anchetat-o să spună ce caută și la cine se duce... Bunea își făcuse datoria. Sora le-a spus că la frate, că a auzit că sunt acolo... Și acum trebuia să le spună de la cine a aflat. Sora a fost însă isteasă și le-a spus : „Dom'le... părinții mei mi-au spus că au primit o scrisoare, de la cine nu știu, în care se spunea unde e... și eu am crezut că pot să vin, că fac practică”. Au dus-o în gară, au urcat-o în tren și i-au spus să uite că a fost vreodată acolo și de ce a fost. Așa a scăpat.

Ați menționat un incident cu Bunea. Ați putea detalia în ce context s-a întâmplat ?

Sigur că da. Eu l-am atacat pe Bunea... Noi îi spuneam Chiorul, pentru că avea un defect la un ochi. Era rău până dincolo de orice imaginație... Atunci nu știu ce nu i-a plăcut lui la mine. M-a scos el cu Șomlea, zis și Vaca Neagră, care era ofițer de servicii, mi-au pus cătușe și au vrut să mă ducă la izolare. Și în timp ce mă duceau cu cătușele la mâini, aveam mâinile în față, nu în spate, și el mă lovea. Și m-am întors odată și l-am prins de testicule... cu gândul că nu-i mai dau drumul oricare-ar fi. Și într-adevăr a căzut, a țipat, și a venit Șomlea imediat, mi-a dat în cap și m-a luat... Am zis atunci că-l omor... Ce s-a întâmplat pe urmă... nu este greu de imaginat. M-am trezit după un timp într-o celulă de izolare, plină de sânge încheagat... Atunci m-a întrebat un alt caraliu ce mi s-a întâmplat. M-am uitat la el și i-am zis și lui ceva de genul : „Nemernicule, mă întrebi ce s-a întâmplat... de parcă n-ai ști ce faceți ?”.

În celulă, gardienii intrau de două ori pe zi, dimineața, când se preda schimbul și se făceau verificările, și seara, când se preda schimbul și se făceau verificările. Intra ofițerul de serviciu, în general Istrate, un ofițer de serviciu, un caraliu, doi. Controlau gratiile, controlau sub pat, pe nu știu unde, și noi trebuia să ne încolonăm printre paturi... Și ajunsesem în situația în care, atunci când intrauăștia, colegii îmi cereau să stau în spatele unora mai înalți, ca să nu mai mă vadă. Dar atunci când nu mă vedeau, întrebau : „Unde ești, pruncule ?”. Așa îmi ziceau. Deci eram cunoscut... „Unde ești, pruncule ?” „Aici.” „Mai trăiești ?” „Mai trăiesc.” „Da' mult nu”... Asta spuneau ei : „Da' mult nu”... Este adevărat că reușiseră să bage frica în mine. Începeam să înțeleg că este foarte greu să mai ies din Gherla și că ceea ce ne spusese Goiciu la început putea să fie plauzibil...

La Gherla nu ați muncit deloc în fabrică ?

Să vă spun... Pe la începutul lui 1959 au început să scoată la muncă. Până atunci, doar în fabrica de la Gherla și în cea de la Aiud se lucra cu deținuți. Și în primăvara lui '59 au venit și întrebau pe fiecare la ce se pricepe. Eu încercam să ies, speram să scap de

Gherla, că mă speriaseră deja. Pentru că se repeta mereu : „Mai trăiești ? Mai trăiești ? ”. Plus pedepsele pe care le primeam. Când vroiam să ies : „Tu înapoi ! Tu de aici nu ieși ! ”. De la sfârșitul lui noiembrie tot am încercat să ies, că se scoteau loturi... și n-am reușit. La sfârșitul lui noiembrie '59, nu știu cum, dar a venit unul cu o listă, a citit, și eram și eu acolo. Și m-a scos, da' cu bagaj cu tot. Mi-era teamă, mi-era frică deja... M-a dus pe Zarcă, într-o altă celulă, unde erau mai mulți necunoscuți, și, după câteva zile, iar au venit și m-au citit și m-au dus într-o altă celulă și cred că pe 4 decembrie 1959 m-au scos împreună cu un lot și ne-au urcat în vagoane. Deci, ieșeam pe poarta aceea pe care Goiciu îmi spusese cu câțiva ani înainte că nu mai ies... Reușeam să scap de Gherla.

Unde ați fost dus de la Gherla ?

La muncă în Delta. Drumul în bou-vagon cred că a durat două zile... Erau niște pale pe jos, într-un colț un hârdău care ne servea drept w.c., în altă parte un hârdău în care era apa. Am primit hrană rece, o bucată de pâine..., care ni s-a spus că trebuie să ne ajungă trei zile, și o bucată de slănină sărată, albă. Niciodată nu mi s-a părut că slăcina poate să fie atât de bună... Eu nu mâncasem grăsimi înainte de arestare, dar n-am crezut că ceva poate fi mai bun.

Nu mai aveam pe nimeni din lot cu nimeni, nu mai aveam prieteni... Eram stingher la început... În acel vagon stăteam jos, unul în spatele celuilalt, să ne încălzim, căci asta era teama deținutului, să-și ferească spatele pe cât se poate, să nu se îmbolnăvească de plămâni. Și acolo am cunoscut câțiva băieți extraordinari, cu care am trecut prin multe după aceea... Dar cum le-am trecut împreună... a fost mai ușor. Acolo i-am cunoscut pe frații Voicu. Erau bucovineni, dar plecați în Brașov, care devenise zonă industrială, și lucrau chiar la uzinele Tractorul. Mai era Petcu, tot un coleg de-al lor, Purice, care era student la Petrol și Gaze la Petroșani, parcă, Dorel Darvai, fratele renumitei cântărețe de muzică populară din Satu Mare, Victoria Darvai. Și-au mai fost și alții, dar nu-mi aduc aminte acum numele lor. Și cum eram tineri toți, s-a legat prietenia.

Și ați început periplul prin coloniile de muncă...

Da. Pe 6 decembrie 1959, deci de Sfântul Nicolae, ziua tatălui meu, eram ancorați la malul Dunării. Ne-au debarcat și ne-au urcat pe un bac. Locul dormitoarelor noastre era un hambar în care se ajungea coborând pe o scară și care era acoperit cu un capac pe care se punea lacăt... Condițiile erau greu de imaginat. Mai întâi, era foarte frig. Era o sobă construită din pământ, dar nu aveam ce să băgăm în ea. Pe ziua de 6 decembrie ne-au lăsat să ieșim pe punte și spre partea de nord erau rușii... Vedeam puțin, era o zi urâtă, cu fulgi de zăpadă, cu vânt, cu o Dunăre pe care n-o mai văzusem niciodată așa, parcă era ca sufletele noastre... Simțeam cerul că mă presează, încearcă să se apropie de pământ sau pământul de cer... Totul era turbure. Dunărea, și ea potrivnică, parcă și prin culoare, se manifesta luându-ne jalea și ducând-o mai departe...

Eu atunci mă gândeam acasă, pentru că era Sfântul Nicolae. Și poate că nici o sărbătoare nu avea atâta fast cât avea ziua de Sfântul Nicolae. Tata își serba cu sfințenie ziua. Cât eram la țară, veneau din împrejurimi, protipendada localităților, pentru că la tata se tăiau porci, se tăiau miei, se bea țuică de Pitești... După ce am pierdut tot de acolo și am ajuns în Constanța, săraci ca toți ceilalți, ziua de Sfântul Nicolae nu mai era chiar la fel... Veneau mai puțini, sigur că da, se împuținaseră, dar ziua totuși se păstra... Nu se serba ziua mea sau ziua mamei, dar ziua de sfântul Nicolae, da. Și eu mă gândeam ce e acasă... Ș-atuncea a venit Ștefan Pascu pe punte și a avut impresia că am vreun

gând. Și m-a întrebat ce am de gând. Dar eu n-aveam nimic de gând. Și atunci am înțeles că el a crezut că am de gând să mă arunc. „Nu-ți face griji, nu m-am gândit la asta niciodată”. Că m-am gândit după aia: „Aruncă-te în Dunăre... Unde să te duci, la ruși?”.

Spre seară, ne-au îmbarcat și ne-au dus, și noaptea ne-au ancorat undeva. Nimeni n-a putut să spună unde suntem. Eram undeva pe un grind, pe un canal din asta în Deltă. După puțin timp, am ajuns să doresc Gherla, așa cum era ea. Am înțeles că suntem duși pentru exterminare, că nu se poate rezista acolo. Trebuie să găsești soluțiile să rezisti, și soluțiile erau foarte puține. Acolo ne-au dus la recoltat stuf. Aveam normă și, dacă nu făceai norma, erai bătut. Brigadierul trebuia să spună dacă e bine sau nu...

Care era norma impusă ?

20 de snopi... cu circumferința de un metru, de persoană. Dar în ce condiții ? Stuful avea promoroacă pe el, aia cădea pe tine și te udai. Când stăteai... îngheța. Jos erau cioatele care rămăneau după tăiere și care-ți forfecau picioarele și mai erau și locuri cu smârcuri, unde gheața se spărgea și intrai în apă. Am ajuns la soluția la care ajung cei disperati, dar care mai caută totuși un mijloc de salvare. Ne-au împărțit în grupe... Eram 51 în brigadă și al 51-lea era brigadierul, însă era nominalizat de ei. Când le venea lista spuneau : „Ăsta este brigadier”. Și s-a nimerit că la noi era un constănțean, Sapeta, un evreu, fost maistru de marină. Înalt, solid, iar noi ne-am ales în grupă cei zece tineri, în parte nominalizați deja de mine mai devreme.

Mi-am dat seama la puțin timp că ori găsim soluții, ori murim acolo... Eu trebuie să-i mulțumesc tatălui meu că de mic m-a pus să muncesc și știam de toate, inclusiv să tai coceni de porumb, pentru că se tăiau manual, se făceau snopi și se foloseau ca furaj pentru vite. Și eu știam să tai de la vârsta de șapte-opt ani, că învățasem de la cei pe care îi angaja tata.

Și au adus un maistru civil să ne arate cum se taie... Aveam niște tarpane care erau ca o seceră, cu diferența că aveau coada de câteva ori mai lungă, cam de 60-70 de centimetri. Mie mi-a fost ușor să mă acomodez și mi-am dat seama că 20 de snopi îi fac cu ușurință. La fel stăteau lucrurile pentru ceilalți colegi. Și-atunci am găsit soluțiile. L-am chemat pe brigadier și i-am spus : „Domnule, știm pentru ce suntem aici, dar noi trebuie să rezistăm. Dar, atenție, dacă ne-ai turnat că nu ne facem norma, dacă ai spus cel mai mic lucru și nu ne lași să ne descurcăm cum vrem noi, indiferent ce se întâmplă cu cel pe care l-ai turnat, cel care rămâne îți ia gâtul cu tarpanul. Nu discutăm !”. Mai târziu, când aveam cazmale în mână, i-am spus : „Și cu cazmaua se poate lua gâtul !”. Ne-a spus mult mai târziu că într-adevăr s-a speriat atunci și ne-a crezut. Probabil că și din cauza fețelor noastre, schimonosite de ger, de oboeală, de suferință... Dar eram uniți. Și atunci am stabilit că nu facem norma, că snopii trebuie să fie puși pe jumătate. Și i-am învățat și pe ceilalți cum să facă : tăiam un mănunchi de stuf, îl îndoiam în două, îl băgam în mijloc și legam pe urmă. Și făceam gluga : „Vino să numeri !” Cui îi convenea să vină să verifice ? Totul era ca brigadierul să nu ne toarne. Am fost ulterior descoperiți, dar abia spre sfârșitul etapei de stuf. Cei care vroiau să facă norma, de frică, au început să cadă. Și au început să plece coșciugele cu săniile pe gheață, probabil la Periprava... unde era centrul de care aparțineam și de unde ne și alimentau. Probabil că nu eram prea departe de Periprava. Se adunau două-trei cadavre... Era frig și se păstrau. Probabil că aveau stație și anunțau că veneau cu coșciugele, îi lua, îi puneau pe sanie și plecau cu ei pe canalul înghețat.

Știi cumva cine era la conducerea acestui centru de muncă ?

Nu i-am știut numele nici unuia. N-aveam cum să aflăm pentru că nici unu' dintre ei nu venea. Îl spuneam „Măi, șarpe”, pentru că acolo aveam doi gradați. Era comandantul, care era plutonier-major, și noi îl spuneam așa pentru că acesta era modul lui de adresare : „Măi, șarpe, strig la tine de mă doare diagnosticul plămânilor”. Avea el ale lui... Și era erud, era sadic... Dar mă întreb, de fapt, care nu era. Și mai era al doilea, unu' mie, la care i-am zis „Lindicul principesei”, pentru că era foarte mie, cărn, o pitieanie de om... Restul erau soldați în termen. Acolo a fost prima dată când am aflat că un soldat în termen poate împușca un deținut politic și pentru asta primește o tresă și 15 zile permisie acasă. Și-au fost tentative să ne împuște. Ne chemau spre ei ca să zică că ai vrut să ieși din eședon... De obicei, erau doi-trei soldați cu noi și aveau și un câine-lup, foarte rău, pe care îl țineau în lesă, dar pe care l-au slobozit odată împotriva noastră. Era o cătea-lup a plutonierului ăsta, „Lindicul principesei”. Atunci tot așa, ne-a cerut să ieșim din rând și nu ne-am dus spre ei... Am zis : „Stați uniți, aici grămadă, că nu poate să tragă în toți !”. Și atunci au slobozit câinele... Norocul câinelui a fost că nu a fost nimerit cu tarpanul de Gheorghe, că dacă îl nimerea cred că îl reteza. Gheorghe era un tip puțin mai săltat, dar aproape pătrat. Muncise atât de mult la cuptor, la forjă, și făcea și două schimburi, pentru că fratele lui, Mihai, făcea liceul la seral. Și el lucra ca Mihai să poată învăța. Dar era un pachet de mușchi, avea o față de urangutan, dar un sufler de înger. Plângea de foame. N-au reușit să ne sperie și și-au rechemat câinele.

Când s-a terminat perioada de recoltat : „Gata, s-a terminat cu recoltatul”. A urmat o altă etapă. Luam snopii de stuf și îi căram pe distanțe lungi pe malul grindului, să vină cu vase, cu șleपुरi și să-i încarce. Ei, atunci au descoperit că erau glugi cu snopi măsluiți și nouă ne-au creat niște greutăți, că trebuia să-i dezlegăm și să-i legăm din nou...

Era deja luna martie, o primăvară care începea să se arate așa, câte puțin, zgârcită, dar se arăta. Era mai bine decât la recoltat stuf, pentru că scăpai de cioate, de smârcuri, de apă... Luam snopii, băgam tarpanul în legătură, îl puneam la spate și mergeam. Acest plutonier însă, care ne însoțea, le avea și el pe ale lui : pe cei care rămăneau la urmă, în general cei care erau bătrâni și care nu puteau să meargă, atunci când se întorceau, asmuțea cățeaua. Avea comanda „fui” și cățeaua ataca. Și, de obicei, oamenii erau mușcați de mâini pentru că dădeau să se apere și cățeaua sărea întotdeauna la mână. Era foarte greu să te vindeci acolo. O rană era un pericol în condițiile alea, că era umiditate, era condens. Noi făceam focul în soba aia, că aduceam fiecare câte un snop de stuf, când ne întorceam de la muncă, dar se făcea condens. Și dacă am văzut așa, am hotărât să-i anihilăm cățeaua. Am studiat mișcările, am văzut ce face... Mai întâi am stat noi la urmă și aveam tarpanele, dar și-a dat seama că, având tarpanele în mână, suntem periculoși. Și-a chemat cățeaua și-a doua zi ne-a dat ordin să lăsăm tarpanele la bac, să nu le mai luăm cu noi. Căram acum snopii fără tarpane și era mai greu, dar era mai grav că nu mai aveam arme. Și-atuncea a trebuit să stabilim o altă tactică : bandajatul cu fețe de pernă pe mâna care i se oferea cățelei și apoi prinsă de lesă cu cealaltă mână... și, imediat, altul să vină să ajute. Și să o ștrangulăm. Rolul i-a venit prin tragere la sorți tot lui Gheorghe. Și, într-adevăr, a pus mâna pe ea, eu m-am dus imediat și am prins-o și-am sucit-o, am băgat-o între picioare, ăla țipa la soldați că să tragă, soldații n-aveau curaj... țipa la mine s-o las, eu nici nu știu de ce n-o lăsam... A tras rachete, că ăsta era semnalul de alarmă... Când am lăsat-o... a căzut, dar și-a revenit după un timp. Dar a venit „Măi, șarpe”, comandantul, cu soldați după el, și ne-a luat pe mine și pe Gheorghe și ne-a dus la bac.

Acolo putea să ne aștepte două lucruri : puțul cu lanțuri unde nu avea loc unul singur, dar de unde nu exista scăpare...

Ce era acest puț cu lanțuri ?

Era un puț din fier, unde se găseau lanțurile pentru ancore. Te băgau și te țineau acolo. Sau, dacă erau mai mulți, îl băga pe cel care îl socotea că e capul, iar ceilalți erau legați cu burta pe tabla de deasupra bachelui. Nu prea era scăpare, că te îmbolnăveai și mureai.

Ne-a luat comandantul și a zis că ne așteaptă puțul cu lanțuri pe unul din noi, și pe unul bachelui... Pe pareurs însă a fost prima dată când eu am înțeles să mângâi orgoliul unui nemernic și am înțeles să-i explic că nu suntem vinovați, că de frieă am pus mâna pe cătea. Da' el credea, cadrul, că noi ne-am revoltat... și trebuia să ne pedepsească. Și atunci i-am zis : „Dar dumneavoastră sunteți corect, că știți, atunci când eu eram bolnav, că n-am decât un rinichi, dumneavoastră ați înțeles, iar alții n-au înțeles”... Și, dom'le, s-a schimbat... Am ajuns la bac și așteptam reacția... Ne-a lăsat să așteptăm cu un soldat lângă noi, s-a dus, a venit cu două rame, două vâsle și a spus : „Care știți să vâsliți ?”. Ne-am gândit : „Ăsta e nebun ! Ce să vâslim ?”. Canalul nu mai era înghețat, se dezghețase... Și-am spus : „Eu”. „Hai, urcăm la barcă !” A urcat soldatul, s-a dus la pupă cu automatul în mână, am urcat eu, a urcat Gheorghe. Eu am pus mâna pe rame, el la provă, să ne supravegheze... Ei, dar eu nu mai vâslisem într-o apă curgătoare, și în nici un caz în Dunăre, care are cu totul alte reguli... M-am încurcat și chiar mi-a zis că vreau să-i înec... M-a dirijat și am reușit... El era om de baltă, că noi îl vedeam plecând cu barca, cu scule de pescuit, cu plase.... Cred că făcea braconaj... Și am intrat din Canal în Dunăre, am traversat-o și ne-am oprit pe celălalt mal. Acolo ne așteptau niște lemne de salcie, că nu mai erau lemne pentru gătit și pentru încălzit. Eu și Gheorghe am încărcat barca cu sălcii și ei ne-au asistat... Dar nu prea reușeam, că erau bucăți mari, pe care nu puteam să le ridicăm. El mi-a spus cum să trag la rame la întoarcere, cum să folosesc curenții de mal și, într-adevăr, m-am descurcat bine. Am ajuns la bac, a chemat pe alții să descarce, pe cei care erau bucătarii și pe doctor, că erau mai odihniți. Și mie mi-a zis : „M-ai speriat, mă' șarpe, m-ai speriat la început, da' pe urmă te-ai descurcat bine. Ei, acu' ce să vă fac ? Voi ați muncit... Duceți-vă, bă, și să nu vă mai prind !”. Ne-a trimis la dormitor și nu ni s-a întâmplat nimic. Și-am tras și un pui de somn până când au venit ceilalți de la muncă.

Ați spus că ați fost bolnav cu rinichii ?

Eee... Fiecare dintre noi încerca, înainte ce simțea că nu mai poate, ca să rămână cel puțin o zi la bac. Noaptea auzeam : „Liniște !”. Când auzeam asta..., știam că unul se duce. Deci, cei care erau în jurul lui ne rugau să facem liniște. Am avut și eu un moment de cumpănă și simțeam nevoia că trebuie să rămân cel puțin o zi la bac, să mă odihnesc, că n-aveau personal să te supravegheze să stai în picioare sau pe șezut și era avantajul că dormeam. Era o zi când puteai să acumulezi odihna. Și era obiceiul ca, înainte să fim scoși la lucru, ne încolonom și brigadierul ieșea la raport.

Aveam un student în anul V la medicină, din Iași, tot deținut. El era doctorul bachelui și singurul lucru pe care îl putea face era să găsească ceva ca să scutească pe câte unul-doi, care erau mai rău, să nu iasă în ziua aia la muncă. De obicei, nu se reușea, pentru că venea comandantul și spunea : „Băi, șarpe, ce are ăsta ?”. Și doctorul spunea : „Domnul comandant, ficatul e bolnav.”. „Ce, bă, doctore, eu n-am ficat ? Ș-atunci ?

Du-te, bă! Auzi, îl doare ficatul. Pe mine de ce nu mă doare, bă? Du-te la muncă, mă, las' să mori tu acolo, că pe urmă vedem noi". Altul cu rinichii, cu plămâni... „Ce, eu n-am plămâni, mă? Nu strig eu la voi de mă doare diagnosticul plămânilor?” A venit și rândul meu, care vroiam să rămân. Vorbisem cu doctorul: „Măi, găsește o soluție, că nu mai pot!”. A avut inspirația să spună că „n-am decât un rinichi și că urinez sânge”. La care ăsta: „Ce mă iei tu pe mine? Ce e aia urinează?”. Atunci i-a zis: „Domnule, se pișă”... „Așa spune, mă, se pișă! Urinează, auzi, mă, la el, urinează! Și cum e aia... n-are decât un rinichi?” „Da, domnul comandant.” „Și eu câți am, mă, șarpe?” „Păi, dumneavoastră aveți doi.” „Și e bine?” „Păi, e bine, domnul comandant, că aveți doi, că el n-are decât unul și dacă se duce... moare.” Aici a fost pus în încurcătură. Plămâni avea, ficat avea, stomac avea, rinichi avea, însă doi, iar eu aveam numai unul... Și atunci a zis: „Bă, dacă și așa moare, lasă-l, bă, aici!”. Și am stat la bac două zile, nu o zi,

Vă mai amintiți când ați plecat de aici?

A mai trecut puțin, am terminat etapa asta și pe 19 martie '60 s-a decretat încetarea lucrului în baltă și plecarea. Cei care mai scăpaserăm... pentru că mai eram puțini. Ne-au îmbarcat pe bac, a venit șlepul, un remorcher, și ne-a remorcat la Periprava...

La Periprava cum a fost?

Acolo am găsit dobrogeni de-ai mei, care erau mai vechi, și ei m-au ajutat și au intervenit pe lângă doctorul coloniei, care a reușit să-l facă pe ofițerul de servicii să mă lase, că-s bolnav rău. Am făcut pe bolnavul, dar eram epuizat. Mi-am revenit după câteva zile, dar tot mă făceam că-s bolnav, că nu pot să merg, că mi-era frică să nu mă scoată la muncă. Pe ceilalți îi scotea să culeagă cioturile de la cocenii de porumb, să elibereze terenul. Era totuși umed, era noroi... Eu am rămas și o lună de zile am stat acolo, până ne-au îmbarcat și ne-au dus la Strâmba, o altă colonie din Balta Brăilei. Acolo a fost, poate, cea mai bună colonie din câte am cunoscut, comparate și din punctul de vedere al hranei și al comportamentului gardienilor și a comandantului, că, până la urmă, de el depindea.

Chiar am avut câteva zile când am lucrat singur, cu soldați după mine, pe o semănătoare de porumb. Și plecam cu doi soldați, întâlneam tractoristul și ne apucam de muncă..., dar soldații n-avea cum să se țină după mine un kilometru dus și un kilometru întors și nici să stea lângă mine pe semănătoare cu automatele la ei, și atunci am convenit să stea la capul locului, că nu-i nici un pericol, că nu fug nicăieri. Și într-adevăr, vreo cinci sau șase zile am lucrat așa. Se obișnuiseră, mâncam mâncarea de la ei... Acest tractorist, nea' Gheorghe, mi-a adus plăcintă dobrogeană și friptură de pasăre și de miel. Când mă întorceam, le duceam și colegilor țigări și mâncare: pâinea care rămânea de la soldați și o gamelă cu mâncare pe care o țineam numai eu știam cum. Colegii abia așteptau să mă întorc de la câmp. După aceea, am lucrat într-o grădină, dar înainte să înceapă recoltarea ne-au mutat de acolo, ne-au dus într-un alt lagăr de muncă, la Stoenesti. Acolo am lucrat la dig și la desecări, la șanțuri de irigație. Și, după aceea, am ajuns la Grădina, ultimul lagăr de muncă, unde am lucrat tot la dig, dar și munci agricole.

Când eram la Grădina, s-au împlinit cei cinci ani prevăzuți în visul meu. M-au dus la Piatra [Fricăței], unde era comandamentul Băltii Brăilei, și m-au ținut o noapte. După aceea m-au îmbarcat pe un vapoasă și m-au dus la Măcin și m-au predat Securității.

Asta când s-a întâmplat?

Asta a fost la începutul lui noiembrie 1961. Și la Măcin, după două zile, am refuzat să primesc mâncarea. „Vreau să-mi spuneți ce-i cu mine.” Expirase termenul de detenție. „Domnule, nu primesc mâncarea, spuneți-mi”... Și-am fost scos la un maior, se spunea că e comandantul Securității de acolo, care, după câteva vorbe, mi-a propus să dau o declarație, să fac un aranjament scris cu ei...

Vă mai amintiți numele maiorului ?

Nu, nu spunea nici un nume. Deci, era vorba de un angajament de colaborare. Și am spus: „Nu, dom'le, după cinci ani eu nu colaborez cu voi. Dacă îmi spuneți asta acum cinci ani, poate că lucrurile ar sta altfel”. „Te mai gândești !” „Nu mă mai gândesc deloc. Dați o hârtie și declar că nu colaborez.” „Da, dar n-ajungi acasă.” Eu am foaia de eliberare, unde se vede că au modificat. Au șters adresa și au scris altă destinație. „N-ajung !” Și-am ajuns... ca în vis... pentru cele două fulare.

În domiciliu forțat...

Da, am ajuns la Rubla, în Bărăgan. Și după doi ani, iarăși nu mi-au dat drumul. Deși am aflat pe urmă, după 1990, că, la două săptămâni după expirarea celor doi ani, se emisese ordinul prin care se ridicau restricțiile, dar securistul de acolo, locotenentul ăla nenorocit, pentru că mereu aveam discuții cu el, m-a ținut cu de la sine putere, că altă explicație n-am avut. Eu l-am și înjurat între patru ochi și el mă amenința că nu mai plec de acolo. „N-o să pleci ! Și ce-o să faci ?” „O să stau aici.” Mi-a plătit-o totuși, dar n-a putut să mă țină prea mult... Și așa am ajuns de unde am plecat...

Cum a fost viața dumneavoastră după întoarcerea acasă ?

Părinții mei fuseseră mutați, iar după revenirea în oraș au urmat șicanele de rigoare, care se făceau oricărui fost deținut politic, adică refuzau să îmi facă mutația. Și nu puteai să ocupi servicii, pentru că astea erau legate: dacă îți căutai un serviciu, îți cereau mutație, dacă te duceai la mutație, îți cereau adeverință din câmpul muncii... După insistențe, după amenințări chiar, am reușit să obțin și mutația și m-am angajat. Am fost dat afară la intervenția Securității, m-am reangajat... în final, Partidul, atunci când au simțit că este pericolul să mă revolt mai mult decât eram, mi-a aranjat un loc de muncă pe un post de contabil la abatorul din Constanța. Acolo am lucrat aproape nouă ani. Între timp, erau primele începuturi de informatizare, nici nu se numea, de fapt, informatizare, că se numea mecanizarea evidenței, și am intrat pe fâgașul ăsta, am făcut câteva cursuri și în 1973 am plecat la Centrul Teritorial de Calcul Constanța, că în fiecare județ era câte unul, și toată activitatea de prelucrare automată era concentrată la aceste centre. Și de acolo m-am pensionat în 1999. Între timp, am mai făcut și alte cursuri de specializare în informatică, cursuri postliceale...

După ce am ieșit la pensie, dispuneam de timp liber și am hotărât să candidez pentru președinția filialei Constanța a Asociației Foștilor Deținuți Politici.

Am înțeles. Vă mulțumesc mult pentru interviul acordat.

Ion Caraiani

S-a născut la 6 iunie 1934, în Caverna-Caliacra, Bulgaria. Naționalitatea : bulgară. Religia : creștin-ortodoxă. Studii : liceale. Profesia : tehnician-constructor. A fost arestat în 1958 și condamnat la patru ani de închisoare. A fost eliberat în septembrie 1962. A executat pedeapsa la Tuzla și Tichilești. La data interviului locuia în Constanța. Interviu realizat de Adrian Sandu la 27 aprilie 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Adrian Sandu, editarea – Adrian Boagiu. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cota 94.

Spuneți-mi, pentru început, câteva lucruri despre familia dumneavoastră.

Părinții mei, Gheorghe și Hrisula Caraiani, sunt născuți în Grecia, în Veliar. Eu m-am născut în Bulgaria și în '40 am venit în România. Tatăl era negustor, avea moară, uzină, cazinouri în Constanța. Eram dintre cei mai bogați. Am fost o familie înstărită, avem zece miliarde de luat din Bulgaria. Pe tata au vrut să-l facă președinte la țărâniști, da' el a spus : „Eu vă ajut, dar nu pot să fiu și negustor și președinte”.

Puteți să-mi descrieți momentul arestării ? Cum s-a întâmplat ?

Eu lucram în construcții și acolo, an de an, se vorbea despre istoria rușilor, de albi, de Troțki, dar eu nu mă duceam, că nu puteam să-i suport, că rușii ne-au luat în '49 totul. Îi uram și atunci nu eram nici membru de partid, nici activist, eram împotriva lor. În loc să stau la ora aia politică mă duceam la baschet. N-am făcut nici o politică, decât munca și sportul, fiind jucător de volei, fotbal, înotător. Eu prin sport mă răzbunam pentru teroarea care-au pățit-o părinții, că după ce au fost negustori bogați, comuniștii le-au luat totul și nici o pensie nu le-au dat... Și tata a orbit, mama n-avea servicii..., și eu munceam pe șantier, că eram cap de familie.

Să ne întoarcem puțin la momentul arestării...

În '58 am fost arestat, dar nu mi s-a spus pentru ce. M-au luat de pe terenul de volei, nu predasem nici echipamentul, maioul și tenisul ce-aveam cu mine. Pe urmă le-am dat și mi le-a casat când am ieșit din închisoare. Îmi cereau să dau o declarație. M-au dus la Direcția Generală a Miliției... După trei luni în care n-am știut ce-i cu mine, m-a băgat la Securitate. Acolo erau și alți deținuți politici care, la fel ca mine, nu știau de ce sunt aduși. În Securitate au spus că ne bagă la șerpi... Mă chema mereu, îmi pune ochelarii și mă ducea la anchetator, care mă întreba : „De ce tata a făcut... ? De ce-i înjur ? De ce nu ești membru de partid ?”. „Păi, nu sunt pentru că nu vreau, dacă ne-ați luat toată averea... Sunteți niște criminali.” Și pentru vorbele astea mă lăsa deoparte, îmi spunea că sunt nebun. Ce să fac ? Niște oameni genocizi (sic!), care-ți iau averea, munca părinților și care mi-au dat patru ani de zile închisoare...

La Securitate numai cinci interviuri (sic!) au fost. Când mergeam la anchetă, ni se puneau ochelarii, să nu vedem unde mergem. Când ajungeam, ne luau ochelarii, dar tot nu știam cu cine vorbim. Îmi aduc aminte de procurorul Leahu, de care am auzit că a murit, că a spus că, dacă nu spun adevărul, mă execută... Da' nu m-a executat. Tot timpul am mers pe : „Nu, nu știu.”

Acolo în Securitate era un deținut politic, Vătășelu, care avea 15 ani de închisoare și i-am spus : „De ce ești slab ? ”. „Păi, de o lună de zile nu beau decât apă. Criminalii ăștia nu știu ce au cu noi”... I-am spus : „Mănâncă ce-ți dă, că o să mori, că mâțele au 36 de metri, o' să se lipească și le dăm satisfacție la criminali”. Și în '59 am auzit că a fost împușcat. Făcuse 15 ani de închisoare și fusese împușcat.

Procesul cum s-a desfășurat ?

Nu știu de ce mă mai învinuiuau ei. Dar în '58 m-a condamnat Tribunalul Militar. Mi-au dat patru ani de închisoare... Părinții au vrut să facă recurs, că eram unicul care întreținea familia, și au spus că de ce n-am actele la dosar, că-s părinții orbi... Da' le-am spus că persoanele fizice nu se pot pune la dosar. Au spus că în cazurile astea nu se fac recursuri, că deja de la partid au dat patru ani de zile închisoare. Atunci partidul judeca, nu judecătorii. Erau doi asesori populari, erau niște muncitori și președinte, dar am fost condamnați de Tribunalul Militar. Aicea a fost totul. Dacă eram la civil, poate că scăpam, dar eu nu știu de ce ne-a băgat la militar, că nu depusesem jurământul. Eram un civil, ce legătură am avut cu Tribunalul Militar ? Și ce-am avut și cu Securitatea ? Că până la 23 de ani eram un băiat cinstit, jucător de volei, sportiv, constructor... Și am rămas patru ani de zile în închisoare.

Așa era atunci. Îți putea da trei-patru ani și fără să te mai judece. Adică trebuia să joci cu ei : „Zboară măgarul ? Zboară măgarul ! ”. Dacă spuneai că nu zboară te-aresta sau, unde erau trei inși, al doilea era securist.

Ați putea să-mi descrieți viața din detenție ?

Eram la cinci kilometri de Tuzla, în două corturi. Eram 50 de deținuți într-un cort, 50 în altul. Mâncarea era la hârdău, vai de capul nostru, și mâncam din niște gamele. Dimineața la ora 5 era deșteptarea, ne puneau ceaiul sau un fel de cafea, care, când ne intra în corp, ne îngheța. Mâncările erau la ora 12, în hârdău. Aveam o viață mizeră. Ajunsesem dintr-un sportiv de 75 de kile să am doar 50 de kile. Câteodată ne chema la vorbitor la Peninsula. De la Mangalia făceam 50 de kilometri în camioane, ca să ne dea un pachet, niște țigări, zahăr, și veneam înapoi în dube... Și le-am sugerat o idee : „Domnule, de ce ne cărați 40 de kilometri ? Lăsați să vină părinții la Mangalia”. Și pe urmă s-a transformat vorbitorul la Mangalia. Între sârmi era vorbitorul...

Vă mai amintiți cine era comandantul închisorii unde erați dumneavoastră ?

Salomeea și colonelul Stere erau comandanții de la Peninsula. La Tuzla era o secție, însă nu-i cunoșteam pe ofițeri, că nici unul dintre ei nu-și spunea numele. Noi le spuneam caralii...

Puteți să ne descrieți o zi de detenție ?

E greu... A fost totul foarte greu. În momentul când ne-au luat la anchetă ne-a scos cureaua, șireturile și, de atunci până am ieșit, a fost crimă și pedeapsă. Nici un câine nu-l chinui cum ne-au chinuit pe noi. Zeama aia acră, arpacașul, terciul... E fără comentarii. Cai morți cu spanac cu tot, cartofi fierți, cojiți, necojiți. „Animalule, boule, golanule, derbedeule ! ” Iar noi eram niște oameni cinstiți. Detenția a fost la 23 de ani,

24 de ani i-am împlinit în închisoare pe 6 iunie. Și la 26 m-a eliberat. Că veniseră și atunci la noi și ne povesteau viața amară. Numai ochii erau de ei și urechile, și amarul, și sufletul. Toți vroiam libertate. Noi nu știam când e Crăciun, când e Paști sau sărbători. Ne făceam un chirpig și spuneam că-i pandișpan...

Și mai era rutina când aveam liber... Pe platforma de 10 000 de metri pătrați trebuia să târâm pietrele dintr-un colț în altul la o sută de metri, să nu stăm grupuri de doi-trei înși, să nu vorbim între noi...

Iar gratiile erau greu de suportat... Peste 40 de securiști cu mitralierele, cu câinii, ne duceau... Eram un fel de nebuni. Nu eram suflete, eram niște roboți care ne scotea la număr să vadă dacă suntem 3 000. Nu ieșea numărătoarea, ne culca cu burta pe pământ, ne îngheța zeghea pe pământ, ca să iasă numărul... Când ieșeam pe poartă trebuia să ieșim 50, dacă ieșeam 49, ne întorceau înapoi. Gardienii nu știau să numere decât câte 50-50. Odată, ne-au scos să turnăm un cub de beton de un metru la o ciupercă pe faleză, ca să nu se înroșească fiicele lui Gheorghiu-Dej, Lica Gheorghiu sau cine a fost... Și ca să nu scot tot detașamentul de 50 de înși, am ieșit patru înși. Și a spus un gardian: „Luați cinci oameni!”. „Dar suntem patru.” Și ne-a culcat între porți, pe zeghe... Și ne cerea ca noi să aducem cinci, pentru că a ieșit o coloană de 30 de milițieni.

Altădată, era 25 decembrie, ploua, ninge și noi turnam umbrelele la Cazinou, la hoteluri, și greșise un muncitor, că n-a băgat cimentul, și am returnat. Săracu' dormise cu lada de ciment... Și, într-una din zile, pe faleză erau niște ciulini și gardienii trăgeau cu mitraliera. Au crezut că, din 25 de deținuți, a evadat cineva. Eu eram brigadier, fiind constructor, și îmi alegeam meseriașii. Ne-am culcat jos și am spus: „Domnule, nu lipsește nici unul! Domnule, dacă mă duc să-l văd și să-l prind, vă rog frumos nu trageți spre mine”. Când m-am dus pe faleză... era doar un ciulin, care din cauză că sufla vântul, se mișca în stânga și în dreapta. Și ei trăgeau cu mitraliera în el. Și am recontinuat munca. Dincolo de sârmă chefuiau... și noi lucram.

A fost o viață grea. Cine a ieșit de acolo trebuie să fie erou...

Ce alte munci ați mai prestat în detenție ?

Mai mi-aduc aminte când eram repartizat la Tichilești, ne-a băgat la agricultură și ne-a pus să cobilim roșii. Eram doi, unu' în stânga și unu' în dreapta rândului, și a rămas bățul... Când vede brigadierul: „Păi, ce ați făcut?”. „Am cobilit.” Trebuia să scoți câte o frunză, să crească roșia... noi le-am luat pe toate. Ne-a dat tocmăi la orezărie, că nu suntem buni de agricultori... Orezăria era aproape de Dunăre și era un canal. Și noi ce-am făcut? Erau din o sută de metri niște șublere, ca să nu inunde cele zece hectare de orezărie... Și noi, pe un kilometru, am desfăcut toate șublerele și am dat drumul la apă și s-a inundat toată zona aia de zece hectare. Și când vine brigadierul, noi adormisem acolo. Eram deshidratați. „Cine a făcut?” „Noi.” S-a inundat și cred că nu s-a făcut nici un bob de orez. Ne-a băgat la încărcat grâu la șlepuri pe malul Dunării. Și acolo erau sacii de o sută... Căram, nu căram, cădeam în apă... și vizavi erau niște pescari. Și spune un plutonier: „Cine știe să înoate? Să aducă pescarii ăia încoace”. Eu m-am oferit: „Da” să nu trageți că depășim axul, să nu ne împușcați. „Nu vă împușc.” Și când am înotat în mijlocul apei m-a dus curentul la 400 de metri de mal. Nu mai aveam fibra aia de înotător. Dunărea te băga la fund, pluteai. Și când m-am dus la pescari: „Domnilor, uitați, suntem deținuți, plutonierul vrea să vă vorbească”. „Vă duc, că sunteți băiat simpatic”... Și am mers cu barca și am ieșit la loc.

Care era alimentația ?

Traiul era o mizerie, toți eram deshidratați, nu vroiam decât să ieșim. Într-o zi, ne-au dat carne de cai morți, că se făceau tractoare și nu mai trebuiau. Ne-au dat capete de cal cu spanac și tot dormitoru' necheza... În dormitor erau peste 200 de deținuți.

Vă mai amintiți momentul eliberării ?

Am fost eliberat de la Tichilești în septembrie 1962. Ziua, pe la 9, a venit un coleg al meu de școală, unul Timur, că a avut o treabă la Brăila, și când l-am văzut cu geamantanul... A zis : „Băi, Ioane, am venit să te iau"... Și tocmai atunci a ars satul și i-am zis : „Lasă, mă, Timur, nu mai veni.". Și am mers 15 kilometrii pe jos și de la Brăila am venit la Constanța. Se făcuse gară nouă și eu eram ca un străin, nu mai știam orașul, cu toate că locuisem acolo încă din '40.

Familia dumneavoastră a avut de suferit în timpul cât ați fost închis ?

Am avut două surori : una a fost dată afară de la facultate, cealaltă lucra la ATAPL și trăiau din salariul ei. Au fost date afară din casa cu trei camere unde stăteam, vizavi de depozit, și s-au mutat într-o cameră la un unchi. Pe urmă și-au găsit pe strada Mihai Dumitru o casă cu două camere. Când am venit de la închisoare, o jale a fost...

Cum a fost percepută reîntoarcerea acasă de către ceilalți colegi, de prieteni ?

După ce ne-a eliberat, n-aveam voie să ocupăm posturi de funcționari. Prietenii se fereau de mine, că am făcut închisoare... Nu trebuia să vorbesc... Și pe urmă m-am dus și am muncit în construcții.

Ați mai fost abordat de autorități după eliberare ?

În închisoare am fost abordat de politruc chiar după trei luni de zile. Nu-mi mai amintesc numele acestuia pentru că nu le puteai ști, că erau nume false. „Nu cumva vrei să colaborezi cu noi ? Că îți reducem pedeapsa cu doi ani"... „Domnule, vă rog frumos, mi-ați dat patru ani. Îi fac patru ani, dacă ies, bine, dacă nu, nu, și să nu mai mă căutați." Și asta a fost ultima colaborare sau intervenție... Noi, dacă n-am fost membri de partid, nu eram de-ai lor, nici nu se uitau la noi. Numai că profesional, ca tehnologi, ne vedeam de treabă... Și colegii mă întrebau : „Cum ești tu diriginte de șantier, că nu ești membru de partid ?". „Domnule, eu sunt cinstit și corect, de aia mi-a dat funcția respectivă"... În '65, când m-am însurat, am prins licența pentru construcții prin Jupiter, Venus, Saturn. Aud două voci la 12 noaptea. Au venit două Volgi negre... Și îmi spune soția : „Ce cauți ăștia ?". „Păi, sunt constructori." „Păi, la 12 noaptea ?" Erau doi securiști... și mi-am zis că iar mă bagă în duba neagră... în Volgă. Și când se uită unul la altul... era copilul în pătuț... și mi-au zis : „Oameni din ăștia nu trebuie nouă, simpli, care nu fură". Și zece ani nu i-am mai văzut...

După '90, ce preferințe politice ați avut ?

Din '90 am trecut unde nu există comuniști, am trecut la țărâniști, la Corneliu Coposu, și am mers cu ei 15 ani, până acum, când ne-a dat afară de la țărâniști pe toți cei bătrâni și pe cei care au fost deputați... Au venit niște strungari, oameni ai nimănui, și au distrus Partidul Țărânist. A devenit Partid Popular Creștin Democrat. De doi ani de zile nu mai facem politică. Venim la AFDPR, la asociație, unde ne simțim ca acasă... Suntem mulțumiți... Și luam un milion pe an de detenție... În loc să ne dea, cum au străinii, cum au evreii scăpați de la Auschwitz... câte 6 000 de euro pe lună... nouă nu ne dă 200 de euro.

Suntem colegi care am suferit, ne vorbim aceeași limbă... Am un prieten, Subitu, care a stat cu mine, a făcut 17 ani închisoare. Eram vecin cu el, ne uităm unul la altul... Noi n-avem ce să ne reproșăm. Doream doar libertatea pentru copii, să nu sufere ce am suferit noi... Noi ne-am dus, ne-am trăit viața, ne-am făcut datoria față de țară... Și am muncit numai pe șantiere grele, că în oraș nu puteam, că aveam o pată pe noi... Și noroc cu sportul că m-a salvat, că altfel eram topit de mult. Asta m-a ajutat mult.

Ce a însemnat comunismul pentru dumneavoastră ?

Comunismul a fost o teroare. Adică nu există nimic mai rău ca și comunismul. Dacă nu erai cu ei, erai împotriva lor. Și-au trecut 50 de ani în care am tăcut, și acum parcă răbufnești, să spui amarul despre comunism, despre genocidul ăsta... Azi ar trebui să trăiască conducătorii 24 de ore unde am trăit noi. Vă spun eu, e crimă și pedeapsă... Și, după 50 de ani, când văd jigodiile din Parlament... e cea mai mare tragedie. Nu se gândesc nici la noi. Pe băieții mei nu i-am băgat în politică, am evitat, au ajuns ingineri petroliști. Ne-a rămas întipărit în noi jargonul lui Iliescu. Nu se poate așa ceva... Dacă nu se face procesul comunismului, poate să fie o mie și unu de partide, nimic nu se rezolvă. E greu de vorbit despre atrocitățile comunismului, până nu se face, cum a spus președintele Băsescu, procesul comunismului. Neapărat trebuie să se facă procesul comunismului, să se vadă criminalii, cum ne-a chinuit și cum ne-a omorât două milioane... prin Salcia, prin Aiud, prin Gherla, la Canal, în Insula Brăilei sau prin Bărăgan, peste tot... Și dom'le, toate astea numai că nu aveai idealul lor comunist... 50 de ani m-am gândit să nu explodez, ca un Vezuviu, că am tăcut în mine parcă. În '90, când ne-a scos decretul lui Roman la pensie, la 56 de ani, am zis : „Doamne ! ”. Și de 17 ani mereu mă gândesc... și aș vrea să vorbesc cu cineva despre ororile ăstea ale comunismului, să nu le mai aibă nici nepoții nepoților noștri. Omul se naște liber și un stat totalitar nu poate să fie niciodată benefic pentru popor. Comunismul ăsta e o ciură și toate lumea trebuie să audă. Și nici o țară din lume n-a suferit cât a suferit România. Și nu știu cum apare Fidel Castro în inima Cubei, cum nu-l rade pe tot. Țștia sunt niște genocizi (sic !), nu se discută ce fel de oameni sunt... Venim aici, la deținuți, și avem impresia că pe o sută de metri poate e o zonă liberă, fără comunism.

Mie mi-au dat patru ani de închisoare... nevinovat. Eram un copil plin de forță și ei mi-au distrus viitorul. Da ! E foarte trist că, pentru un ideal, pentru o idee, să ajungi să-ți arestezi copiii țării...

Vă mulțumesc.

Ovidiu Orceag

S-a născut la 31 iulie 1941, în orașul Hârșova, județul Constanța. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : liceale. A fost arestat în anul 1959 și condamnat la 15 ani de muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Jilava și coloniile de muncă din Balta Brăilei. A fost eliberat pe 19 septembrie 1964. La data interviului locuia în Constanța. Interviu realizat de Adrian Sandu la 27 aprilie 2007. Transcrierea, tehnoredactarea și editarea interviului – Adrian Sandu. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cotele 95, 96.

Ce ați putea să îmi spuneți despre părinții dumneavoastră ?

Părinții mei erau funcționari publici. Tatăl meu a terminat o școală tehnică de poștă și a fost diriginte de poștă încă de la început. A lucrat la Hârșova, și când au fost epurările în 1948, a fost dat afară din servicii și familia s-a mutat la Alexandria, localitatea lui natală.

Cum ați ajuns dumneavoastră în atenția Securității ?

Eu am terminat liceul în clasa a X-a în orașul Alexandria și în ultimii doi ani de liceu s-a înființat în cadrul liceului o organizație anticomunistă.

Numele acestei organizații mi-l puteți spune ?

A rămas numele organizației numele localității. N-avea un nume dinainte hotărât de noi... Pentru că toți puștii eram din Alexandria, Securitatea i-a spus „Organizația Alexandria”.

Această organizație avea cumva legătură, ca viziune, ca problematică sau ca simpatii, cu Mișcarea Legionară ?

Nu, nu, nu. Noi eram prea tineri... Era fără nici o legătură cu Mișcarea Legionară. Nu eram nici copii de legionari, și noi nici n-am avut timp să trăim pe vremea aia, că eram născuți mai târziu. Deci, când era Legiunea în floare noi de-abia ne nășteam. Și scăpasem de două dictaturi, dar am intrat în ultima și cea mai grea...

Dar cum v-ați gândit să faceți o organizație ?

În 1957, între noi, puștii, am înființat un ceneclu literar. Și ne întruneam când la mine, când într-o cofetărie unde aveam noi un prieten, cofetar, și acolo stăteam de vorbă, la o șuetă, beam cafele și discutam literatură... Și de aceea s-a pornit ideea să facem o organizație anticomunistă... Și încet, încet ne-am strâns. Și în afară de ceneclu s-a făcut organizația, care nu mai avea nimic literar în treaba asta... Pot să înșir niște membri : Valter Drăgușin, Ovidiu Orceag, Ion Neagoe, Mihai Popescu, Tudor Mareș, Nicolae

Tocher, Gogu Bădescu și doi frați, Aurel și Gigel Bădescu. Valter Drăgușin fusese și șeful cenaclului și a fost după aia și ca șef al organizației, dar el a fost luat în armată, că era ceva mai mare cu vreo doi ani ca noi, și am rămas eu ca șef.

Și, concret, ce doreați dumneavoastră să faceți ?

Doream schimbarea regimului comunist prin fel de fel de mijloace... Adică să răspândim manifeste anticomuniste, să facem acțiuni în care să lovim comunismul, regimul... Ne-am propus să luăm legătura cu cei care acționau în Făgăraș, să-i ajutăm, să participăm și noi... O singură acțiune a fost făcută, la care am participat eu și cu încă două persoane din organizație... În centrul Alexandriei, în parc, era pusă o statule cu un cap al lui Stalin. Am spart căpățâna și am pus materii fecale înăuntru... Dar asta n-a știut-o nici Securitatea, că nu era scrisă în dosar. Ștind doar trei persoane de asta, n-a mai ajuns să se afle. Și altceva... De răspândit manifeste n-am mai apucat să răspândim... Am conceput câte ceva, dar n-aveam posibilitate de multiplicare. Am amânat noi și apoi, nu știu precis cum, a transpirat treaba și ne-au arestat...

Vă mai amintiți data arestării ?

Nu mai țin minte data, dar era vara... Trebuie să fi fost prin iunie-iulie '59, că deja la sfârșit de august, început de septembrie eram în Jilava. Deci eu am fost arestat, și în 31 iulie împlineam 18 ani. Și m-a ținut pe blat la arestul Miliției la Rahova, care era vecin cu arestul Securității... Nu știu, cred că doar o curte le despărțea. Și am stat acolo până am împlinit 18 ani... După aia vreo trei zile cred că a durat procesul și ne-au vărsat la Jilava. Dar nu tot lotul complet într-o cameră, că ne-au împărțit.

Ancheta cum s-a desfășurat ?

Ai luat mai multe interviuri, așa că cred că îți imaginezi... A fost brutală, ca la Securitate : palme, pumni, șuturi în fund, dat cu capul de pereți. Și depindea bătaia de temperamentul celui care te ancheta.

Și cel care v-a anchetat pe dumneavoastră cum a fost ?

Păi, m-au anchetat vreo doi-trei anchetatori, nu numai unul. Acuma nu știu, nu mai există anchetatorii ăia, unii poate or fi murit, alții sunt pensionari... Era un anchetator, primul care m-a preluat de la Alexandria, avea un nume nemțesc... Uite că nu-mi cade fisa cum l-a chemat... ăsta a fost un om... nu pot să zic bun, dar un om civilizat. Că mi-a tras el câteva palme, da, dar cum vorbea, arăta că nu era prost, nu era mogâldan. Vorbea frumos, vorbea coerent, vorbea românește bine, cu toate că el nu era român get-beget. Era cred că de undeva din Banat : șvab sau sas.

Și tot timpul te examina și psihologic ; te întreba de geografie, de istorie, despre literatură, de cutare, și discutam, și vroia să vadă dacă aveai propriile tale păreri, mai ales în istorie... Era căpitan, dar după aia, pe parcurs, am înțeles că-l făcuse maior. Și în ziua când mi-a zis că-i maior i-am zis : „Să trăiți, la grad mai mare”... „E, nu mă lua peste picior”... Și zice : „Poftim”... și m-a tratat cu o țigară... Și am fumat acolo, că n-aveai voie să intri dincolo, la celulă, cu țigări. Și zice : „Îmi pare rău, ești un puști deștept, te-ai instruit, dar ai căutat totuși să înveți ceva care-i împotriva regimului, chiar de la început. Ai avut literatură subversivă”... Eu am citit atâtea romane care nu se încadrau cu comunismu' sau nici nu pomeneau de el. Sau când am vorbit despre istorie, eu îl citisem pe Iorga și bineînțeles că i-am zis : „În primul rând, suntem tratați cum merităm, că suntem supuși sovieticilor”... „Băi, să nu mai spui așa ceva, că mănânci o

bătaie de la Marin... de te dă cu toți capii de pereți... Nu-ți dai seama, măgarule ! ? Vezi de treaba ta... Cum să spui tu așa ceva, de tovarășul Roller"... Că ăla a învățat istoria după Roller, o istorie care cuprindea date istorice într-o pagină, un sfert sau o jumătate, și restul era ce spunea Marx, Engels, Stalin. Asta era istoria lui ! Și istoria românilor era un volum, dar dacă adunai istoria noastră... era foc de paie. Nu era nimic... Și asta se învăța doi ani de liceu, istoria românilor. Și ăsta a fost singurul care a fost cumsecade... Dar uite că îmi scapă numele... că nu poți să ții minte tot timpul. Îmi aduc eu aminte de numele lui, dar nu acum...

Al doilea a fost Mihai Vasile. ăsta era tipic... Cu el puteai să faci caracterizarea unui securist propriu-zis. Și dacă îl vedeai pe stradă prin anii ăia știai că ăsta trebuie să fie securist. Avea o mutră specifică de mărlan bine plătit. Vorbea urât, te înjura de nimica toată, te pălmuia. Începea, în primul rând, că, după ce spunea bună dimineța, că te găsea acolo, îți trăgea câteva palme așa, că te cunoaște... Și după aia zicea : „Ca să n-adormi ! Și acuma futu-ți Dumnezeu' mă-tii, treci la treabă. Să-mi spui mie cutare și cutare. Scrie ! ” După ce scriam eu ceva și nu știu ce, așa... „Dă încoace ! Ai început să bați câmpii, aaa ? ” „Păi, atâta știu"... „Nuuu, futu-ți Dumnezeu' mă-tii, nu așa ! Uite ce declară ăsta ! ” Bineînțeles că unele le inventa, ca să-i meargă lui ancheta. „Bine, mă, futu-ți Dumnezeu' mă-tii ! La ora asta eu trebuia să fiu la meci și, din cauza ta și la alți măgari nenorociți și inconștienți, stau eu acuma aici, în loc să mă duc eu să văd meciu' lu' Dinamo"...

Cât ați fost în anchetă ?

În anchetă am stat cam două luni, că au fost perioade când se întrerupea ancheta... Că făceau ei confruntări de acte, că toți anchetatorii trebuia să ajungă la un numitor comun ; ce-am spus eu, ce-a spus ălălaltul și, în ultimă repriză, trebuia să facă o treabă comună, să-i reiasă organizația, că și asta era o muncă. Tovarășii trebuia să muncească să facă după un tipic treaba asta. Și după aceea, când au terminat ancheta, la sfârșit, a venit tovarășul maior și zice : „Oricum anticomunismul n-o să-ți piară. E bine înfipt. Ești tânăr și nu uiți. Un singur lucru îți spun : dacă ai să fii sănătos și ai să știi să te păzești ai să scapi, dar nu numai atâta. Ai să fii format anticomunist, cum nici nu-ți închipui acum.". Ceea ce a și fost...

După anchetă presupun că a urmat procesul. Care a fost acuzația care vi s-a adus ?

A urmat procesul, da. Am fost încadrați în articolul 209, punctul 1, „organizație împotriva regimului comunist”, partea cea mai gravă... Și de la început mi s-a dat condamnare 20 de ani muncă silnică, ș-apoi peste o lună a făcut familia recurs și mi-a redus cinci ani și am rămas cu 15 ani muncă silnică... Și din ăia am executat cinci ani, că a venit decretul din '64.

Am înțeles. Și în urma procesului în ce loc de detenție ați fost dus ?

La Jilava. Am fost vărsați în Jilava... Într-o după-amiază pe seara așa, ne-a adus în precelularul de la Jilava, înainte de poartă, că erau acolo niște celule de tranzit – cum să spun eu ? – ca niște magazioane așa cu gratii, unde te ținea o oră, câteva ore, depinde. Și atuncia când veneau loturi, făceau o rearanjare pe celule. Era acolo celula 13, de primire, și încă o altă celulă, și de acolo, după un timp, te vărsau în închisoare, că în timp plecau deținuții spre alte penitenciare și făceau un triaj amănunțit, și completau de la camera 13... De exemplu, nu trebuia să te întâlnești cu nu știu cine sau nu știu ce... Trebuia să se întâlnească ălalaltii, nu știu cum... Și făcea o risipire... După ce făcea

treaba asta, administrația ne distribuia la camera 13, prima cameră care era în capul secției, și unde am stat luni de zile.

Descrieți puțin viața din Jilava.

Cinci luni am stat acolo... vreo trei luni în camera 13, apoi m-a repartizat la camera 6 și după aceea la camera 23... Și am stat într-una o lună și parcă încă o lună în alta. Deci a trecut cam toată iarna... În Jilava, la camera 13 m-am aclimatizat cu mediul de închisoare. Adică am cunoscut alți deținuți, unii care erau în curs de efectuare a pedepsei sau au venit cu rejudicări și erau în Jilava tranzitoriu, și alții care erau aduși și nici ei nu știau de ce. Am cunoscut alți colegi de la Matei Basarab, în loturi similare, de prin altă parte... În camera 13, l-am cunoscut pe domnul profesor Lucescu, dacă ai auzit de el. El era legionar, dar era un om foarte ca lumea, foarte serios. Era încă tânăr atunci, avea vreo 40 și ceva de ani. El fusese arestat de nu știu câte ori, de pe la 16-17 ani, că fusese în Frățiile de Cruce. Și era vesel, avea un tonus deosebit... Era obișnuit cu trântea, cu bătaia. Era un tip dolofan, cu mustață. Făcuse teologie și drept... Și întotdeauna îl ținea un an, doi ani, trei sau patru, și cum îl ghicea, cum îl dădeau afară. Și era vesel. De dimineață, cum se dădea deșteptarea, cobora de la patul 3 cântând imnul lui Othello: „Orgoliul musulman s-a spulberat”... „O, musulmanule!”. Era nemaipomenit că, după atâta persecuție, foamete, cum era în închisori, veselie îți crea un minim de confort, care altfel nu exista. Da’ faptul că te simțeai bine sufletește, că te deschideai sufletește, suportai toate rigurile și mizeriile mai ușor.

Haideți să ne oprim puțin asupra acestor aspecte. Câți erați într-o celulă ?

Păi, 50-60... Dintr-un celular de tranzit ajunsesem și la peste o sută... Erau mai multe paturi suprapuse, nu mai știu câte, dar obligatoriu dormeau doi în pat, unul într-un cap și altul într-un cap...

Era o viață severă, în primul rând. Era un program de dimineață până seara. Deșteptarea era la 5 și stingerea la 9. Dar lumina, becul, niciodată nu se stinge. Erau ușile de fier cu vizetă, te urmărea gardianul, să asculte, să vadă ce faci. N-aveai voie să stai decât pe marginea paturilor. Toți, și ăia de sus, și ăia de mijloc. Să vorbești aveai voie, dar încet și să nu faci scandal. Nu aveai voie să umbli, să scrii, să ai creion sau stilou; n-aveai voie să coși, să ai ac... Ce, ăstea-s povești! Dar bineînțeles se mai găsea la noi câte un bețișor, câte un ac, că întotdeauna eram prevăzători. Și care mai aveau chiștoace, aveam „neagra” ascunsă la lumina de deasupra ușii și băgată de dedesubt așa... Ce era „neagra”? Un nasture cu ață, cu care poate te jucai când erai copil. Se învârtește nasturul și aveam o cârpă și o pietricică pe care dădeai cu nasturul metalic, și ieșea scânteii, și „neagra”, cârpa aia uscată bine, făcea un fel de jar și lua foc. Și-atunci aprindeai țigara... (simulează cum trage din țigară - n.n.) Și neagra se pune la loc. Aia era chestia de taină. Și, bineînțeles, câteva ace, făcute din sârme tocite bine, găurite cu sticlă pentru urechi, și mai cosea omul câte ceva cu ele. Dar bineînțeles că, dacă te prindea cu astea, te băga la izolare.

Dumneavoastră ați fost la izolare ?

Am căpătat și eu câteva zile de izolare. Am avut o cruce de argint cu un rubin, pe care mi-a dat-o bunica de când eram mic. Și trebuia s-o declar la poartă, s-o las, dar n-am lăsat-o. Nu știu ce mi-a venit mie, sau am uitat, nu mai țin minte, că o aveam cu un șiret de pantof agățat. Și o țineam totdeauna asupra mea, n-o scoteam... În celulă, la camera 6, mi-aduc aminte că am stat și cu niște călugări catolici. Ei aflaseră că am crucea și când

își făceau rugăciunile îmi cereau crucea să le-o dau, și eu le-o dădeam. Între timp, în celulă a venit și am stat împreună cu unu' Vișan, care lucrase prin direcția CFR prin Ministerul Transporturilor. El... fost comunist, sadea. Și cred că era un om rău, și nici comuniștii, confrății lui, nu se simțeau bine în jurul lui, că l-au lucrat și l-au băgat în închisoare... Pe ce problemă? Întâmplător, în celulă, am descoperit noi că el făcuse parte din Frățiile de Cruce cândva și l-au descoperit confrății... Bineînțeles că, de bun ce era, l-au căutat și l-au băgat în închisoare, dar nu era învinuit oficial de legionarism. Nu știi ce-i băgaseră, un articol din asta mai ușor. Și el era turnător..., că ieșea din când în când, îl scotea la turnătorie, că ăla a zis, că ăla a făcut... Și mai avea și el unii care-i suflau pe la ureche, și când a aflat că am o cruciuliță... m-a turnat la șeful de secție. Și a venit șefu' de secție cu un căpitan – stai, cum îi spunea? –, domnu' „Ferometal”, așa îi spunea, că avea toată dantura îmbrăcată, că așa îi plăcea lui... Și m-a scos afară: „Banditule, ieși afară! Ia uite-l cât e de mic, și e bandit notoriu... Futu-ți Dumnezeu!” Pac, o cizmă, două în fund, pe spinare nu mai zic... Și zice: „Unde e crucioiu', mă?” „Care crucioi, dom'le?” Am trecut cu crucea aia prin multe percheziții, dar nu m-a găsit nimeni. În primul rând îți scoteai și maioul, rareori îți lăsa maioul pe piele, dar n-au descoperit-o. Și cred că de aia le plăcea la călugări să se roage cu ea, că n-au găsit-o la nu știi câte percheziții, până când nu m-a turnat ăla... Și era o cruce în linii drepte, și cu rubinul la mijloc (arăță dimensiunile crucii – n.n.).

Undeva cam la cinci centimetri.

Cam așa. Cred că până în cinci centimetri, mai mult n-avea... Cred că era o cruce a Sfântului Andrei... Și m-a bătut, în fine, ce mi-au tras, în orice caz, au fost uimiți și ei... Și căpitanul Ștefan... uite că mi-am adus aminte! Căpitanul Ștefan a început să râdă și să-i ia la mișto pe ăștia după secție: „Când ai intrat, bă, pe secție, când ai intrat?”. Și eu am spus, că țineam minte, că era proaspătă treaba: „Păi, în luna cutare, seara cutare”... „Ei, futu-le muma-n cur, că nu și-au făcut treaba! Ce faceți, bă, golanilor, uite ăsta cu ce cruce a intrat. Bine că n-a intrat și cu o cădelniță și voi să nu vedeți!” Și mi-a smuls crucea cu totul și mi-a dat șapte zile de izolare.

Cum era izolarea? Prin ce se caracteriza?

Izolarea... în primul rând, stăteai singur în celulă și era un „confort” total. Adică era total, „confort”... nici nu intră în discuție. Cu ghilimelele de rigoare, într-o glumă sinistră... Acolo puteai să mori oricând, dacă erai cât de cât bolnav. Era o celulă, o catacombă, bineînțeles, că știi Jilava. Era o boltă în care pica apa din tavan pe ici pe colo, că-ți dădeai seama după lacurile care se formaseră, și șapte zile și șapte nopți trebuia să te plimbi, să ocolești lacurile ălea și nu stăteai decât pe o tinetă, unde îți făceai și necesitățile.

Mâncarea în ce consta?

Mâncarea era așa: dimineața un fluturaș de pâine cu apă sau cafea, când se îndurau ei, caldă... La prânz n-aveai nimic și seara tot așa, îți mai dădea câte un castron cu cafea și iară o bucată de turtoi. Și asta era totul. Apă aveai, că îți dădea într-un vas să bei acolo. Și tot timpul trebuia să te plimbi, că n-aveai ce să faci, că de stat nu puteai să stai mult pe tinea aia, că avea o margine subțire, și dacă stăteai prea mult îți amorteau picioarele. Și șapte zile și șapte nopți am mers, m-am gândit, mi-am recitat poezii, rugăciuni, amintiri. Am avut tot felul de gânduri. Au trecut șapte zile și șapte nopți. Dar ce am remarcat în timpul ăla: am văzut că sunt și printre majori, printre cei din conducerea penitenciarului,

un șef de secție, Victor, care mie mi s-a părut de la început, încă din celulă, că era un om mai bun. De câte ori era el de servici, îmi dădea să mănânc. Adică întotdeauna îmi bagă un castron de mâncare bine, consistent... Lua de la dreptul comun și-mi dădea să mănânc și zicea : „Puștiule ! Shhh. Da' ține minte că eu am copii și, dacă va fi vreodată nevoie, să spui că te-am ajutat"... (lăcrimează – n.n.).

Victor și mai cum îl chema ?

Nu mai știu. Numele nu-l știu. Și mai era și căpitanul Ștefan... Da' nu știu decât Ștefan și poate să fie nume propriu sau poate să fie numele personal. Și s-a purtat frumos tot timpul, nu pot să vorbesc... Mi-a dat și câte o țigare. „Ia aicea ! Fumează aicea, că-ți dau eu. Să nu mă spui laăștia, că mă dă afară ! ” Și după șapte zile și șapte nopți, gata. M-a scos la ora la care mă băgase și m-a mutat în celulă. Bineînțeles că au tăbărit băieții, că eram semiîncheiați, și m-au frecat cu o pătură și pe față, și pe spate... Au început să glumească, mi-am revenit și-au mers lucrurile în continuare... Dar ce vreau să menționez la plutonierul ăsta Victor..., cum l-o mai fi chemând nu știu..., de câte ori ne prindea că dormeam, că venea pe la 8, că ei controlau pe la niște ore, și după masă, cât ar fi ea de proastă, mai picoteai... Noi ne urcam la al treilea prici și când auzeam că se desface ușa, dormind așa, saream jos... Ne obișnuim și... pac, cădeam în picioare ca pisicile. Și el, dacă te prindea, că-și dădea seama că ai sărit, că poate când intra te prindea chiar în mișcare, el nu ne băga la izolare... Ne ținea câte un discurs : „Să nu vă mai prind, că vă bag la izolare ! Dacă venea altul, nu vă băga acuma la izolare ? ”. Și era frig afară, era ger... Pe mine m-a băgat la izolare prin martie. Dar era ianuarie, februarie, decembrie... Ți dai seama ? Încheai dracu' în magazia aia, în maghernița aia... Să-ți dea șapte zile în timpul iernii, nu-i de colo. Și în primul rând n-aveai voie să mergi, decât cu ce-i pe tine. Adică n-aveai voie și nici n-aveai ce să iei... Că-ți spunea : „Hai, ieși afară ! ”. Gata, atât... Ce era pe tine era bine mersi...

Și se cunoștea că Victor ăsta este un om bun din fire. Cum se spune, omul sfințește locul... De fapt, nu era locul lui acolo ca și construcție sufletească. Și m-a mirat cum dracu' l-a recrutat pe ăsta, de nu l-a verificat. Era un om care probabil că a salvat vieți... ăsta este un lucru mai deosebit, care mi s-a întâmplat în Jilava...

Izolarea asta a fost deosebit de grea și brutală pentru un puști de 18 ani, zic eu ! Aaa, că au fost și bătaii ? ! În primul rând că bătaiele erau la ordinea zilei. Când ieșeai spre prânz, așa, pe la 11, ne scotea afară, da' nu întotdeauna pe toți. Când era, eram de servici, făceam pe rând câte doi, să scoatem vasele afară, murdăriile... Noi, care eram de servici, vărsam alea într-un loc, într-o canalizare... Și ieșeam afară, în rând, toți, toată camera, și ne ducea la plimbare... Și intram într-o încăpere cu ziduri și nu ne vedeam cameră cu cameră, om cu om, și ne păzea unul din prepelac și noi ne învărteam pe acolo, un sfert de oră, 20 de minute, după cum alegeau ei să ne țină... Câteodată, ne vânturam o dată și ne dădea afară, ne băga la loc în celule. Și asta se chema că ne scotea la aer... Când se purtau mai bine cu noi, când aveau indicații, ne scoteau o dată pe săptămână, când nu..., ne scotea la câte o lună. Și atunci când ieșeam sau intram ne trăgea câte o bătaie... Dar, bineînțeles, dădeau cum apucau... Cel mai mult încasau săracii bătrânii, că noi fugeam în față sau printre, șiăștia dădeau... Sau cel mai bine scăpai dacă te băgai în major, că el nu putea să dea... Și întotdeauna când te vedea te lăsa dracu'...

Vă mai amintiți numele gardienilor care administrau bătaii ?

Da, da. Care dădeau bății aiurea era căpitanul și apoi maiorul ăsta, Ștefan, și mai era unu'... Cum Dumnezeu îi spunea? Un plutonier care era feroce. Aaa, și era un plutonier-major, Iamandi, un țigan. ăsta era renumit în Jilava, că el executa condamnările la moarte. Da, dar el era gomos, un țigan bine instruit, făcea pe civilizatu'... Dacă nu am fi știut noi ce ocupație de seamă are, l-aș fi tratat că e intelectualul Jilavei dintre gardieni... Era foarte sobru, nu te pălmuia, nu te bătea, vorbea numai de la distanță, și așa tăios. Dar nu se cobora... decât un glonț în cap să-ți tragă, altceva nu... Dar era altul, un plutonier-major rău, negricios la față, dar nu țigan... Nu-mi mai amintesc acum numele, nu mai știu, nu-mi pică fisa... ăsta era ceva șef... cred că era probabil adjunctul comandantului... În vremea cât am fost eu în Jilava, comandant era colonelul Gheorghiu... Am fost de față la un moment dat când a venit la un fel de inspecție anuală, el și tovarășul Gheorghiu. Era un om mai vârstnic, cam în jur de 50 de ani, cu un chipiu pe ochi așa, à la Stalin, și o mustață la fel și avea un miros vag de votcă sau de ceva... oricum, de alcool, că noi care eram acolo nebăuți, nefumați, sesizam duhoarea imediat. Și dădea cu cravașa pe cizmă: „Are cineva de raportat câte ceva? Ce aveți de raportat? Așa că-i bine la Jilava? Totul e ca lumea, sunteți tratați nemaipomenit?” Pac! Pac! Și au început unii să spună: „Domnul colonel, nu ne ajunge mâncarea! Domnul colonel, murim de foame!”. Că erau perioade când era jale... dădea câte o supă de fasole cu câteva boabe, de făceai excursie ca să prinzi o boabă... Și asta era mâncarea la prânz. Și totul era derizoriu în perioadă de foamete... Și deținuții se plângeau: „Aaa, ne e foame”... El așa în trecere și-n scârbă: „Și mie mi-e foame”... „Nu ne scoate la aer și avem nevoie de aer.” „Și eu am nevoie de aer.” Și un ziarist oltean, mai obraznic, dacă a văzut că ăsta nu ține cont de nimic și tot repetă... zice: „Domnu' colonel, eu sunt nebun.” „Și eu sunt nebun”... „Vă cred!” L-a prins pe picior greșit cu asta... (râde – n.n.) Zice: „Te prind eu, futu-ți Dumnezeii mă-tii de bandit.” Și pac cu cravașa peste mutră... Da' nu l-a băgat la izolare. A fost o figură de care am râs noi mult timp... cum domnul colonel a luat plasă.

Și de la Jilava unde ați fost dus ?

În primăvara lu '60 am mers în lagărele din Baltă (Balta Brăilei – n.n.), pe care le-am colindat cu multă plăcere... Ne-au dus direct într-un lagăr nou din Baltă, la Grădina. O colonie, că așa se numea, în fața satului Ostrov, vizavi de Dunăre. Comuna Ostrov venea în față și comuna Dăeni puțin în dreapta... Și noi eram prima colonie din capătul dinspre Ostrov. Fusese mai înainte acolo o colonie de drept comun, că erau niște saivane reamenajate... Erau curățate, văruite, pe jos dormitoarele ăstea mari erau pavate cu cărămidă, lustruită bine, că acolo curățenia începea cu măturatul, spălatul, și ca să fie curat bine trebuia să răcăi cu piatră cărămidile ăstea, să le faci roșii. Și atuncia într-adevăr era dormitorul curat. Și fiecare dormitor avea paturi de fier și câte o sobă sau două sobe, da' majoritatea avea o sobă mare în fundul dormitorului și asta era tot...

Câți erați într-un dormitor ?

Păi, cam 150-200 de oameni încăpeau într-un dormitor. Și în anul acela, în '60, când am venit la Grădina, am aflat și că mi-a murit tatăl. În primul rând am presimțit... În sufletul meu am presimțit că a murit taică-miu. El fusese pe front, în Rusia, nu prea era bine cotate, și în momentul în care fusese la Hârșova diriginte de poștă, atunci la început, când s-a și căsătorit, începuse colectivizarea și îl făcuseră membru de partid și el le-a dat carnetul înapoi... Și atunci, în '48, l-a și epurat, că de ce a renunțat la carnet și la

onoarea de a fi membru... și tatăl meu a spus : „Mă... aia pe onoarea voastră ! ”. Și până la urmă a căpătat serviciu la Alexandria, că el, la terminarea școlii tehnice, a făcut vreo doi ani specializarea în Germania, și a revenit în direcția poștelor și telecomunicațiilor la București. Și apoi, până-n '47-'48, a plecat din direcție și a fost numit diriginte la Fetești și după aia la Hârșova. Și a venit la Alexandria unde, la început, n-a lucrat în poștă, că nu l-a primit, și după aceea l-a reprimis la Roșiorii de Vede și, în sfârșit, după un an, a revenit ca inspector poștal la Alexandria, perioadă în care noi am locuit în Alexandria și tata mai făcea naveta.

Să revenim la anul '60 și la perioada petrecută la Grădina. Care era regimul de detenție ?

Acolo la Grădina am fost '60, '61, '62. Am lucrat în diferite brigăzi. Brigăzile ce erau ? Detașamente cam de 50 de deținuți și un brigadier care era numit. Și noi, tinerii, eram băgați în brigăzi, ca să facem norma : trei metri cubi. Se lucra intensiv la diguri. În rest, să nu crezi că tolăneam... Ieșeam la prășit porumb, sfeclă, scos sfeclă, curățat sfeclă... Tot timpul aveai treabă. Numai să nu stai... Dimineața la ora 5 era deșteptarea, iar, dacă erau luni de toamnă sau de iarnă, la 5 era noaptea... Și intrarea în colonii se făcea tot noaptea... De dimineața până noaptea erai la muncă silnică... La lucrările de la dig ne țineau de dimineața, de noapte până noaptea... Și trebuia să-ți faci norma... Și uite ceva ce am uitat să-ți menționez : dacă nu făceai norma de trei metri cubi pe zi, te oprea în poartă și te bătea. Țsta era unul din motive... Eu n-am pățit treaba asta, că brigada noastră eram tineri și ne făceam norma... Până la urmă n-a fost rău niciodată... că din contră, noi căram pământ și pentru cei mai bolnavi, mai bătrâni, să-i mai ajutăm... Cel puțin o roabă duceam pentru ei... Și aicea mai depindea și de cum se descurcau brigadierii. Aveam câteodată brigadieri mai deștepți, mai șmecheri, care măsurau gropile și-i inducea în eroare pe majori să măsoare de aici de acolo și ne scoteau pe nas câțiva metri cubi, și atuncea ieșea brigada mai bine. Că îi mai scăpai pe ăștia bătrâni de bătaie, că, dacă făceai norma nu mai bătea pe nimeni, decât din alte motive, dar ălea erau mai rare... Dar supravegherea acerbă era ca să se facă norma și cu asta scăpau mulți nebătuți, și brigadă bună se considera ăia care avea brigadier mai șmecher, mai așa... Unii își permiteau și mai și glumeau cu majorii, dar erau importanți că făceau norma... Dar ăștia erau cei mai șmecheri care-i fura, bineînțeles ! Și majoritatea brigadierilor erau foști ofițeri în armată, care aveau șmecheria aia cazonă, care se asorta la gardieni, că șmecheriile de bulevard nu țineau la gardieni, că oricum nu le înțelegeau... Da' șmecheriile ălea cazone mergeau...

Alimentația era diferită decât cea din închisoare ?

Era mai bună decât în închisoare. În ce consta ? Era dimineața un fel de cafea cu pâine și cu o bucăciță de marmeladă, așa cam ca jumătate de cutie de chibrituri. Atât ! La prânz felul întâi, felul doi cu turtoi și seara iar o feliuță de pâine, cu felul doi. Nu, mâncarea nu era proastă. Erau și luni în care era proastă, adică când ne terorizau ei, tot așa, pân '60...

Cum adică vă terorizau ?

În primul rând ne opreau la poartă, pentru diferite motive, și ne băteau gardienii de acolo, de la Grădina. Și mâncarea era foarte proastă. Vara era mâncarea mai bună, indiferent de teroare, de regimul care se mai înăsprea sau se mai îndulcea. Atunci bucătarii primeau legume mai multe, nu știu ce, și făceau o mâncare cât de cât mai multă și mai bună. Că bucătarii erau ai noștri, dar erau controlați de majori...

Dumneavoastră ați avut incidente directe cu gardienii ?

Cum să nu ! ? Am avut destule incidente, că noi ăștia mai tineri ne mai căutam de draci... Ce se întâmplă ? Odată, la poartă a intrat un sergent-major care nu era un băiat rău..., cum dracu'..., cum Dumnezeu îl chema ? Era un moldovean repezit așa, glont, subțirel și mititel. Și avea și așa un dialect moldovenesc (îl imită pe sergent – n.n.). Și eu cu un prieten din „lotul Matei Basarab”, Vlad Dinu, ne-am apucat și am început să schelălăim, la fel cum făcea gardianul, și nu știu cum și-a aruncat ăsta ochiul. Băi, și ne-a văzut cum răcneam și noi, cum îl imitam. Și ne-a băgat pe amândoi la izolare șapte zile. Da' n-a fost teribilă treaba, că, în primul rând, ne era foarte cald, că era vară și o duceam bine, pentru că veneau băieții de la bucătărie și întotdeauna când venea să-ți dea mâncarea avea turtoaie sau pâine, și ne băga acolo... Nu era izolarea teribilă... Poate iarna ar fi fost rea... Dar când era timp de persecuție, ne persecuta pe toți. Atuncea îți căuta motive când veneai de la muncă, de la câmp, și te băteau. Te oprea în poartă și-ți dădea 10, 15, 20, 30, după cum apreciau ei...

Dumneavoastră de câte ori ați primit bătaie la poartă ?

M-au prins de două ori la poartă... O dată din ce motiv : că m-am dus la w.c. într-un loc nepermis... Eu n-am știut în momentul ăla că se mutase locul și un major zice : „Rămâi în poartă, futu-ți Dumnezeuul mă-tii !”. Brigada cutare... „stai !”. Și m-a oprit în poartă și mi-a dat vreo 10-15 la fund. Acuma te pune să numeri, ca să vadă când leșini (râde – n.n.) și nu știu când am leșinat sau cum mi-am revenit, că m-am trezit ud... Probabil că mi-a turnat o găleată cu apă în cap. Asta a fost... Cred că vreo 15, țin minte, că am numărat...

Nu vă mai amintiți numele celui care v-a bătut ?

Nuuu, păi ăia se schimbau una-două ! Dintre majori, cel mai cumsecade mi-aduc aminte că era un major Coidrag, care-mi dădea pachetele. Când dădea el pachetele întotdeauna nu te controla cine știe ce... că băieții primeau și scrisori ascunse. Alții erau mârșavi, își luau și din țigări, și-aruncau o mulțime de obiecte, care credeau ei că n-ai nevoie... Acesta întreba : „Ce aveți, băi, aicea ? Hai ! Hai ! Bine că sunt eu aici, hai, că vă dau tot. Ce ai, mă, aicea ? Uite, mă, Ionescu, ia, mă, ia, desfă ! Ți-ai adus traista ? Ia tot de aici și dă-te în pizda mă-tii ! Hai, cară-te ! Următorul ! Hai, că vreau să termin, că am și eu treabă acasă !”. Și înjurând așa n-aveai de treabă cu el. Era un plutonier-major, Roman, un ȋigan oltenesc, împăunat, așa, înalt și bine făcut. Și cu o aliură... Era foarte important domnul plutonier-major Roman. În primul rând se îmbrăca în uniformă, așa, își potrivea țințironul, nu știu ce, privea de sus și căuta să fie respectat și de majorii ceilalți, care întotdeauna îl ironizau și nu se fereau nici față de noi. Îi zice „ȋiganu' Păun”, că era împăunat așa, majestuos... „Maiestatea sa, domn plutonier-major Roman”. Și ȋiganu', de exemplu, s-a făcut de răș față de noi odată : eram în curtea penitenciarului, eram scutit nu știu de ce, m-a găsit medical că aveam o gripă, răcisem, sau cam așa ceva, și a venit plutonier-major Roman, și zice : „Hei, deținut ! Băi, ia toți oamenii scutiți, curății curtea și luați și păsările ălea negre după acolo !”. Erau niște ciori moarte... A zis „păsările ălea negre”, ca să nu spună ciori... Și toți râdeam... (râde – n.n.) Și bineînțeles că și majorul, care era cu el... Dar la un moment dat a răspuns el de brigada noastră, care era o brigadă de puști... Fiind vanitos, ȋiganu' Roman, plutonierul-major, dacă răspundea de brigada noastră când eram la cules de sfeclă, a ținut să ne scoată și frunțași, și cu ocazia asta am primit prima scrisoare. Așa era regula, ca atunci când eram

frunțași, ceea ce însemna că am făcut norma, ne dădea dreptul la scrisoare, la o carte poștală, în care scriam că „suntem sănătoși, ceea ce vă dorim și dumneavoastră și vă rugăm să trimiteți un pachet de 5 kilograme de alimente”. Atât : deci sănătos, o duc bine, dar am nevoie să mănânc... Și am primit prima dată carte poștală și mi-am dat seama că tata murise.

Ce nume de deținuți vă mai amintiți de la Grădina ?

La Grădina am cunoscut un medic deosebit, doctorul Ciobanu, cocoșat, dar cu multă puscărie... cel puțin zece ani de închisoare avea atunci când venisem noi la Grădina. Și doctorul Ciobanu avea grijă de tineri, și în fiecare primăvară, din tot ce avea prin infirmerie, adică vitamine, B-uri, C-uri, ne făcea injecții, să ne mai refacem puțin. Și avea grijă mare de șefii de lot, de elevi și de studenți. Și făceam tratament în fiecare primăvară... Bineînțeles că asta nu se știa la administrație, că el alege pe ăștia tineri să le facă tratament... Și era bun prieten și coleg de închisoare de mult timp cu un tătar din Constanța, Resul Nezier, un domn care mi-a fost și prieten și care a murit în Turcia, că s-a repatriat după-aia. Și aicea l-am cunoscut și pe domnul Al. George, dacă ai auzit de el. E un poet al închisorilor, a scris și ceva filozofie... A murit cred că prin '87-'88, așa.¹

Cât ați stat la Grădina ?

La Grădina am stat aproape până la terminarea condamnării, în '64... Am mai stat câteva luni și la Salcia, dar despreccheate așa, nu una după alta... La Salcia am fost internat... Tot doctorul Ciobanu ne interna, da' nu că era nevoie. Profita de faptul că penitenciarul de la direcție, de la Ostrov, nu avea aparat radiologic și scria acolo „bolnav pulmonar” și probabil că erau obligați să te interneze la Salcia, pentru refacere de o lună, cu regim special.

În ce consta acest regim special ?

Ne băga într-un fel de cură de internare, câte o lună de zile. Și acolo o duceai mai bine, aveai un regim special... În plus, mie, plăcându-mi mediul sanitar, m-am împrietenit cu medicii și făceam tratamente la bolnavi... Am învățat să fac injecții și mă duceam cu o tavă mare cu rețetare și cu carnetul de tratamente : „Domnul Ionescu are de făcut la ora cutare penicilină”. Repartizam pastile după ce-mi dădea medicul tratamentul și le făceam tratament la bolnavi... Aveam un salon cu TBC-iști bătrâni și bolnavi de mult, unde le făceam injecții, una după alta... Adică tot timpul eram acolo la ei. Și m-a impresionat suferința lor nemaipomenit. Aicea erau oameni care aveau regim și în primul rând le dădea lapte mai mult, dar nu mai puteau să mănânce. Și erau conștienți că sunt contagioși și spuneau : „Puștiule, asta este sticla și castronul meu din care am băut, ăsta e castronul tău. Îl bei când vrei”. Și eu făceam tratamente și, ca un purcel, hop, înghițeam vreo două, trei castroane de lapte și mă duceam la treabă. Ajutam la chirurgie, dădeam ustensile la mână, că le învățasem încet-încet, și seara stăteam la discuții cu doctorii care intrau în saloane la noi și făceam suetă anticomunistă, bineînțeles. Era un colectiv foarte apropiat și strâns. Ne ajutau cu tot ce puteau și ei. Aicea fumam între noi... Inconștiență... Prieteni de-ai noștri fumau chiștoacele printre uși, de la hepatici... Îți dai seama, că puteai să iei hepatită oricând ? Dar nu s-a întâmplat... La viața de acolo, pot să spun, erai oricând expus să te îmbolnăvești... Erau situații când ți-era sete și n-aveai de unde să bei, că nu veniseră ăștia cu putinile de apă, și trebuia să bei apă din lac. Și erau

1. Sergiu Al. George (1922-1981), orientalist român, fost deținut politic între 1958 și 1964.

mormoloci, broaște, șerpi, tot ce vrei... Dădeai apa așa la o parte și erai bucuros că ai găsit-o... Și uite, că nu ne-am îmbolnăvit... Au fost cazuri, dar la alte colonii, la Luciu-Giurgeni, la care s-au îmbolnăvit deținutii de leptospiroză, dar la noi, la colonia Grădina, nu s-a întâmplat...

Și după perioada de o lună de zile care am stat-o la spital, am mai stat la Salcia o parte, că nu m-a eliberat imediat... A venit un control al Securității și anchetatori care mie mi-au spus că n-am avut un comportament demn de un reeducat și că, dacă ar fi fost după părerea lor, trebuia să mai stau vreo câțiva ani... La constatarea asta... mă așteptam să nu mă lase, dar când am stat de vorbă cu prietenii mi-am dat seama că mă mai ține o lună, două și o să-mi dea drumul, că n-au încotro... Și m-a mai ținut vreo două luni.

Și-am stat la Salcia, unde erau ultimele rămășițe, ultimii deținuți la care nu le-au dat drumul până atunci. În perioada asta am lucrat... de vorbă așa. Ne scotea la o fermă zootehnică din apropiere, unde mai mult stăteam lungiți la soare pe grămezi de lucernă, și angajații civili ne aduceau lapte. Și unii, săracii, după ce au fost întotdeauna reținuți cu mâncarea în penitenciare, au băut castroane întregi de lapte proaspăt de la vacă, autentic, și bineînțeles că i-a apucat o diaree... Eu le-am spus: „Mă, băieți, nu beți, mă! Jumătate de castron sau un sfert! Știe fiecare cum își are stomacul și e păcat de Dumnezeu, că stăm cu pantalonii în vine”... Și mulți au căpătat o indigestie din asta... Dar a trecut, că nu era o boală...

Ce-i de menționat e că, înainte de a ne da drumul, a venit locotenent-colonelul Gafta, de la formațiunea 091 Ostrov. Și a venit să ne spună că a apărut decretul și că o să fim eliberați, că regimul nostru democratic este puternic și nu-i mai pasă de răutățile care-au fost, care le-am făcut noi, ne iartă și ne declară reabilitați... și, în curând, o să avem și toate drepturile, o să lucrăm, o să fim liberi... Și noi ne-am adus aminte că la venire, după vreo lună, a venit să ne facă prezentarea de venire și ne arăta un ciomag și ne amenința. Și un deținut din Alba Iulia, Pompei Penculea, zice: „Noi vă mulțumim că ne-ați anunțat că a venit decretul, că ne consideră guvernul reabilitați, dar unde vă e ciomagul? E la guvern sau e la dumneavoastră la formațiune?”. „Ooo, păi dovedești că ești un bandit!” „Întotdeauna vom fi bandiți, că așa ne-ați socotit la început și așa rămânem!” A făcut o figură... a făcut fețe-fețe, s-a întors pe loc și a plecat. „Gata, terminat, terminat!”

Vă mai amintiți ziua eliberării?

Parcă era 19 septembrie... Eram la Salcia și știam că pe data de... mă eliberează. Eliberându-mă mai târziu, după alții care s-au eliberat, nu mi s-a părut o zi de menționat vreodată...

Cum a fost întoarcerea acasă?

M-am întors acasă, da' nu m-am mai întors la Alexandria, că mama se mutase la Tulcea, unde locuia bunica, pe strada Libertății 9. Și m-am dus la Tulcea, și mi-am reînceput viața... Dar n-am stat decât câteva luni și-am venit la Constanța, unde, prin unchiul meu și prin prieteni care se eliberaseră mai de mult, mi-am găsit servicii. M-au ajutat colegii din închisoare, domnul Resul Ziag și vărul lui, farmacistul Resul. Am terminat liceul, mi-am dat bacalaureatul și am intrat la școala tehnică sanitară. Am încercat să dau la facultate, la București, la Drept, da' nici n-am început bine că m-a depistat și m-a dat afară imediat. După aia zic: „ia să schimb eu domeniul”. Și anul următor m-am pregătit să dau la medicină veterinară la Iași. Acolo „am supraviețuit”

până la terminarea examenelor și, când am zis că am reușit..., m-a dat afară și mi-a făcut și morală. Pe urmă n-am mai încercat, m-am lecutit...

Acum aveți resentimente față de anumite persoane ?

Nu față de anumite persoane... față de întregul sistem. Nu persoane, că ăstea sunt produsele sistemului..., că dacă nu era sistemul, nu erau persoanele...

După '90 ați încercat să va angajați politic ?

Am fost membru al Partidului Național Țărănesc până acum vreo doi ani, când nu mai m-am dus, dar nu pentru că detest ideile național-țărăniști, ci pentru că cei care reprezintă astăzi partidul nu mă reprezintă pe mine... Și nu numai atâta, nu reprezintă cauza național-țărănistă. Sunt foști comuniști, sunt acolo ca să facă afaceri în spatele partidului... Am văzut că treaba este răsuflată, e un fel de zer mai mic...

Vă mulțumesc frumos pentru interviu.

N-aveți pentru ce, că n-am avut, ferească Dumnezeu, lucruri nemaipomenite...

Hunedoara

Mihai Bucur

S-a născut pe 23 februarie 1924, în localitatea Lancrăm, județul Alba. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : Facultatea de Drept. Profesia : avocat. A fost arestat pe 28 iulie 1957 și condamnat inițial la zece ani de închisoare, iar în urma recursului mai primește cinci ani. A executat pedeapsa în închisorile Deva, Aiud, Gherla, Jilava, Galați, Stoenestii, Salcia, Grădina. A fost eliberat în 1964. La data interviului locuia în Deva. Interviu realizat de Cosmin Budeancă la 5 iulie 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Andrei Lascu, editarea – Adrian Boagiu. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cota 172.

Înainte să fii arestat ai avut simpatii politice ?

Cum să nu am ! Toți lăncrăjenii aveau în casă poza lui Maniu. Și eu, și tata am fost țărăniști. Eram originar dintr-o zonă cu puternice simpatii țărăniști și am avut un trecut marcat de lupta împotriva comuniștilor.

Ca avocat, în ce procese cu tentă politică ai avut ocazia să apărăți ?

Cel mai teribil, și care i-a deranjat foarte mult pe ăștia de pe la Securitate, a fost un proces al unui medic de la Bran, Cornel Tisu. Pe vremuri, în perioada anilor '30-'33, la vârsta de 27 de ani a fost deputat liberal... Și când Groza s-a dus cu propaganda comunistă, l-au bătut pe Groza. Și când ăsta a ajuns la putere, mi-a spus un securist, unu' Staicu, că Groza le-a trasat sarcină la ăștia să îl închidă pe Cornel Tisu. Tisu o fost foarte rezistent, n-a vrut să recunoască nimica și, ca să fie totuși ceva, i-au găsit această treabă din 1933 cu Groza... A fost un proces deosebit, a fost, oarecum, capodopera mea profesională... Fiecare din cei care au declarat că l-au bătut pe Groza au schimbat declarația și au declarat că, într-adevăr, l-au bătut pe Groza... Au fost și amintiri frumoase din punct de vedere profesional...

Care a fost motivul pentru care ai fost arestat ?

Eu eram avocat în Deva. Ei au fost incomodați, pentru că am avut câteva procese printre care unul chiar cu Groza (dr. Petru Groza – n.n.), pe care-l știți că are casa aci și care, prin procedeele noastre, să zicem judiciare, a ajuns să fie achitat... Ca să mă opun comuniștilor, am găsit metoda cea mai bună ca, profesional, să mă ocup foarte mult de niște procese la care ei au ținut foarte mult și care, în cele din urmă, au ajuns să fie făcute zob, să folosim o expresie care nu-i prea juridică... Și atunci am fost bucuros să fac această treabă... Lor nu le-a convenit că l-am apărât într-un proces pe Cornel Tisu, fost deputat liberal... și, de aici, formula cu care mă acuzau : „legale în formă, dar subversive în conținut”. Știam că urmează arestarea, o așteptam de mult, prietenii erau

deja arestați, nu erau nici ei vinovați și știam că vine și rândul meu... M-am dus la părinți și mi-am pus problema : cred că vine și rândul meu, mai ales că pe un coleg de-al meu, Mircea Vasu, l-au arestat de lângă mine.

Mie mi-au motivat sentința de condamnare pentru că făceam apărările legale în formă, dar subversive în conținut...

Și cum s-a desfășurat arestarea ?

Dimineața, în ziua de 28 iunie 1957, într-o vineri, m-au închis. M-a așteptat la gară cu o Pobedă un securist, care mi-a spus : „Poftiți în mașină”. A urmat percheziția acasă... Cu trei săptămâni mai înainte îi arestaseră pe niște prieteni, trei avocați și-un procuror... Motivul a fost că eu mă ocupam de Tribunalul Militar foarte intens și-apăram pe cei care erau împotriva regimului...

Ancheta unde a fost, la Deva ?

Da. Dar am avut noroc. Eu eram cunoscut printre anchetatori, și unul dintre ei, Cozmescu, a avut o verișoară care a avut o condamnare de drept comun... A luat trei ani pentru nu știu ce delapidare și-a venit la mine, că mă știa că-s cumva combativ așa : „Uite, verișoară-mea... Să faceți ce știți !”. Și m-am luptat pentru ea și am scăpat-o de pușcărie, schimbându-i calificarea în neglijență în serviciu, care a intrat într-o grațiere. Și, la proces, Cozmescu mi-a fost repartizat ca anchetator și el mi-a spus așa : „Domnul Bucur, sunteți repartizat la mine, nimeni n-o să vă aibă treabă”... Io nici nu mi-am putut închipui că ăștia pot să facă asta..., da' pe colegii mei i-au snopit în bătaie. Da' io, fiind în relația asta cumva personală cu ăsta, n-am avut din punctul ăsta de vedere nici o problemă cu bătaia...

În ce condiții s-a desfășurat procesul ?

În 6 decembrie a fost procesul, în Palatul Justiției, unde mi-am desfășurat activitatea. Am fost judecați de către Tribunalul Militar din Brașov, care s-a deplasat la Deva. În timpul procesului am fost ținut la Securitatea din Deva. Am stat singur în celulă șase luni și alte șase luni cu încă cineva... După noi, alți colegi, vreo opt sau zece, au făcut o cerere să li se permită să pledeze pe la Tribunal, și ăștia erau începători, n-aveau voie, numai la Judecătoria... Și-au semnat toți o petiție și-au socotit-o că e o organizație subversivă. Și așa, uite-i și pe ei, că au intrat la închisoare... Și-au făcut praf apărarea...

Și bine-nțeleș că n-au lăsat părinții să participe, au fost numai invitați din oraș și diferite autorități... Nevastă-mea a făcut ce-a făcut și a obținut autorizația să participe la proces... A fost o tragedie, pentru că părinții n-au avut voie... I-am văzut numai în ziua de 6 decembrie, a fost o zi în care a nins pentru prima dată... Noi de-acolo n-am ieșit, nici măcar la aer... În celulă am stat singur-singurel... În cadrul procesului, ei urmăreau să facă cu noi o organizație împotriva statului, ca să aibă motivele arestării... Era vorba despre articolul din Codul Penal 209 partea a treia, organizații de tip fascist, militare, paramilitare, și-acolo ne-au băgat, ca organizații subversive...

Și care a fost sentința în cazul dumneavoastră ?

Nouă ne-a dat numai zece ani, pentru că președintele completului de judecată era unul Cojocar, care era aceeași generație cu noi, a terminat însă la Iași, în '950, și cumva a avut un fel de considerație... Apoi a făcut procurorul militar recurs și ne-a judecat Tribunalul Militar din Cluj, care a mai adăugat cinci ani la sentință. Așadar, în final am primit 15 ani...

Ce puteai să-mi spunei despre perioada de detenție ?

După ce ne-a judecat, ne-a dus de la Securitate la penitenciar, unde ne-a ținut până în iulie '58... După aceea, ne-am imbarcat într-o dubă și ne-a dus la Aiud, și de-acolo la Gherla, unde am stat până în august '59.

Acolo a fost un regim de teroare cum nu s-a mai pomenit. Am stat în celula 33... Acolo am stat cel mai mult, după aceea ne-a imbarcat într-un tren fantomă, care ne-a dus până la Brăila, de-acolo ne-a imbarcat în niște bacuri și ne-a dus în Balta Brăilei...

Unde anume ați fost în Balta Brăilei ?

În Balta Brăilei am fost la o localitate numită Stoenеști. Acolo eram vreo 2 400 de deținuți politici într-o cabană care era acoperită cu stuf, cu trestie și n-avea plafon. La muncă ne scotea la dig și din cauza muncii de acolo am devenit inapt fizic, că aveam doar 49 de kilograme. Și mi-aduc aminte de o întâmplare care m-a impresionat deosebit. Mergeam la dig, lucram acolo, aveam normă. Trebuia să faci trei metri cubi și 60 și să îi cari cam la o sută de metri cu roaba. Eu tot făceam propagandă printre deținuți : „Băi, nu vă puneți mintea cu asta, că și-așa când vine vremea ne dă drumu’. Că faci norma, că nu faci, tot ne dă drumu’”.

Dar dacă nu făceai norma nu vă pedepseau ?

Dacă nu făceai norma, 3,60 metri, te duceau noaptea la două la corpul de gardă, cu medicu’ lângă ei, și cu un cearșaf ud îți da 25 la fund... Puteai să stai și două săptămâni până se vindeca... Mă gândeam și le spuneam și celorlați, chiar dacă ne bat, de dat la fund nu murim noi... Da’ cu asta, cu norma, au fost câțiva care au căzut acolo... După aceea, totuși, când s-a apropiat perioada '64, a început să fie mai bine... Da’ până atunci nici vorbă, de nimic... Dacă te vedea cu un ziar... era izolare... Adică urma să stai acolo și numa’ a treia zi îți dădea de mâncare...

La colonie, deși a fost muncă multă și bătaie pentru normă, moralu’ a fost deosebit de ridicat, că eram toți împreună.

Când eram acolo, îmi amintesc că am fost internat și în spital la Salcia, unde am suferit și-o intervenție chirurgicală. M-au operat niște medici de excepție, care erau și ei arestați, doctorul Antoniu de la spitalul Witting din București.

Și tot de acolo îmi amintesc două întâmplări nostime... Într-un an de Paște, localnicii au pus câte-un ou roșu și-o felie de cozonac... Au riscat atât de mult, încât s-au dus noaptea unde munceam noi și au lăsat mâncarea. Altădată, când a fost prima colonie Stoenеști, lucram într-o localitate dintre Stoenеști și Salcia, numită Grădina, la reabilitarea unui drum... Și o femeie cu-n băiețel trecea cu o căruță încărcată cu lebediță și, când a ajuns pe la mijlocul cordonului, cum lucram noi cu pază și toți erau cu puștile pe lângă noi, a dat bici la cai și toate lubenițele au căzut... De fapt, ea le-a aruncat acolo...

Ați spus că la un moment dat ați devenit inapt de muncă... Ce s-a întâmplat atunci ?

Eram câțiva în situația asta și ne-a imbarcat să ne ducă la Gherla, care era acuma penitenciar de refacere, cu d-ăștia care nu mai puteau lucra... Ne-a imbarcat prima dată pe o mașină și ne-a dus la Brăila. Acolo venea duba-tren, care însă n-a mai avut loc și pentru noi și-așa am ajuns de-am stat și în penitenciarul Galați... Asta se întâmpla la începutul lunii iunie '64.

Penitenciarul din Galați era în formă de semicerc... Acolo am stat încă o perioadă de 10-12 zile... Ne-a dus apoi cu altă dubă, care colecta de pe-acolo d-ăștia inapți și care ne-a adus până-n București. Parcă acuma văd peronul numărul unu, cum te uiți spre

dreapta... După ce a decuplat trenul și ne-a dus înapoi pe o stradă, de-aia pe dreapta, cum intri în București. Acolo era o dubă auto, în care ne-a încărcat și ne-a dus la Jilava, unde am stat câteva zile și câteva nopți, după care ne-a-mbarcat din nou într-o altă dubă, d-asta CFR, și ne-a dus în sfârșit la Gherla.

Și vreau să vă spun că la Gherla, după ce-am venit inapoi din Balta Brăilei, ne-a adunat dintr-odată la parterul ăla cu bănci, și jos în față era un fel de masă cu roșu, și-acolo un deținut de-al nostru a citit decretul 310 din '64, care prevedea eliberarea tuturor deținuților politici din închisori, și noi am zis : „Ce vezi dracu’”, c-am mai pățit-o o dată”. Nu mai eram încrezători, n-am mai crezut. Că eu când am fost închis la Gherla în '960, speram că ne vor elibera... Nu vă mai spun că atunci a fost și Conferința de la Paris, când Hrușciiov a dat cu pantofu-n masă. Și io tot le spuneam la colegi : „Noi stăm aicea până se-mpacă rușii cu americanii... Dacă se împacă ăștia apăi, că am cinci ani de făcut, că am 20 de ani, plec acasă”... Și-așa a și fost... Dar în '60, înainte de conferință, ne-a adunat, ne-a pus pe toți în careu așa, ne-a permis să stăm jos și cineva de la Ministerul de Interne, o comisie, a ținut un mic discurs și-a spus că veți fi în curând liberi... Dar ghinionul a fost că nu s-au înțeles la Paris și-a mai durat...

Dar de data asta, în '64 ați avut noroc...

Da, și vreau să vă spun că după aceea ne-a dus prin celule, și a trecut o zi, două, trei, și... nimic. Iar e minciună... Da' la un moment dat s-a deschis ușa de la celulă. Noi eram 12... A venit gardianul cu o listă : „Cutare, cutare, luați-vă bagajul !”. Am mai rămas vreo cinci... Și după vreo cinci minute iară : „Bucur, cine-i ?”. „Eu”. „Ia-ți și tu ce-ai pe-aicea.” Ne-am dus jos, ne-au dat bagajele noastre, că acolo aveam ranița cu hainele astea civile, și ne-a-ntrebat pe fiecare unde mergem. Eu eram dornic să îmi reiau serviciu... Pe primul l-am trimis la Lancrăm, să spună părinților mei că viu și să nu fie socul prea mare...

Spuneți-mi, cum a fost alimentația în timpul detenției ?

Alimentația peste tot în închisori a fost mizerabilă. Eu am avut ca și acum, optzeci și ceva de kilograme, și ajunsesem atunci să am 49 de kilograme... Vă dați seama că era foarte restrictivă... foarte săracă, cu arpacaș, atâta cât să nu mori...

În închisoare ați avut ocazia să întâlniți personalități ?

La Gherla, unde-am stat un an de zile, eram treizeci și ceva în cameră, am fost cu foști miniștri. Am trăit într-o atmosferă de intelectualitate cum nu am mai trăit nici în viața civilă. De exemplu, până la ora 12 ziua se vorbea numa' în limba franceză, după-aceea-n germană și în engleză. Mai învățasem și la liceu aceste limbi, da' am ajuns la un moment de le-am perfecționat foarte bine, încât după aia am făcut abonamente la ziar..., dar numai la *L'Humanité*, că ăsta era de stânga. Vreau să vă spun că a fost o atmosferă de intelectualitate cum rar am mai întâlnit... Am întâlnit acolo un om care era de statură mică și-a fost avocatul Legației Franceze până la data închiderii acesteia.

Eu vă mulțumesc mult...

N-aveți pentru ce...

Ovidiu Mircea Mureșan

S-a născut în comuna Racovița, județul Sibiu, la 12 februarie 1938. Naționalitatea : română. Religie : ortodoxă. Studii : Facultatea de Matematică-Fizică. A fost arestat în 1949 și condamnat la trei ani de închisoare plus un an administrativ. A executat pedeapsa la Târgșor, Poarta Albă, Capul Midia. A fost rearestat în 1960 și condamnat la 18 ani. A executat pedeapsa în închisorile Deva, Uranus, Jilava, Aiud. La data interviului locuia în Deva. Interviu realizat de Cosmin Budeancă la 7 iulie 2007. Transcrierea și tehnoredactarea – Adrian Sandu, editarea – Cosmin Budeancă. Interviu se află la AIO-IICCR, având cotele 174, 175.

Vă rog, pentru început, să-mi spuneți câteva lucruri despre familia dumneavoastră.

Tata provine din comuna Gilău, județul Cluj. A fost orfan de război și a avut bursă, și a făcut Școala Normală „Andrei Șaguna” din Sibiu. A fost repartizat în comuna Racovița, s-a căsătorit cu mama, fiică de țăran.

Dumneavoastră ați făcut liceul la Sibiu ?

Da, liceul la Sibiu, în 1949. Atunci, cu mai mulți colegi, am avut discuții cu caracter politic. O să revin eu de ce și cum. Am fost arestați la scurt timp după ce am avut câteva întruniri de discuție, ca să zic așa, și condamnați.

Asta a fost prima arestare...

Da. Și am fost condamnat la trei ani de Tribunalul Militar din Sibiu, și pe urmă încă la un an, administrativ. Am primit deci patru ani.

Practic în ce constau acele discuții cu colegii ? Ce subiecte de discuție aveți ?

Domnule, s-o luăm puțin așa și să revenim la alegerile din anul 1946. Era Partidul Național Țărănesc, care avea ca siglă ochiul, și în jur comuniștii, cu soarele. Vorbesc la noi în sat ce s-a întâmplat. Lumea a mers la vot și poate peste 90% au votat cu Partidul Național Țărănesc, cu ochiul și cu liberalii, cum erau împreună atunci. Și-a stat lumea și-a așteptat rezultatul, numărătoarea voturilor, că nu erau decât vreo cinci-șase sute de voturi. Au așteptat să le numere, să dea rezultatul. Lumea era strânsă în fața primăriei. Ei, dar nu s-au numărat... A venit un camion cu militari, au tras niște rafale de pușcă mitralieră asupra populației, au împrăștiat-o... Au luat urnele și le-au pus într-o mașină și au plecat cu ele la Sibiu. Și-a dat rezultatul : a câștigat Partidul Comunist, Blocul nu știu ce, democrat..., cum se numea atunci, cu 90%. Deci, așa s-au făcut alegerile. Și au început tot felul de represii împotriva populației românești. Au început și persecuțiile împotriva Bisericii Greco-Catolice. Mi-aduc aminte că, în comuna noastră, în Racovița, au fost greco-catolici și a venit Preasfinția Sa Ioan Suciu, mitropolitul de la Blaj, a venit la liceu

și ne-a ținut o conferință în sala de mese. După aia a fost arestat și biserica desființată. A mai fost și debarcarea Maiestății Sale, Regele, în '47... deci toate fenomenele ăstea, toate persecuțiile ăstea. Și sigur că populația a opus o rezistență, care au opus... Mi-aduc aminte că pe profesorul de matematică, Cucuianu, care era fărănăst, când a trecut prin piață, l-au prins și l-au bătut. Deci existau persecuțiile ăstea și bineînțeles că, în școală, nouă ni s-a făcut o educație... să zic așa, românească. Învățam Coșbuc, Goga, Slavici, Rebreanu, Eminescu și-așa mai departe... și toate ăstea îți modelau un anumit spirit, un anumit suflet... E, și ne-am întâlnit și discutam. Dar ce puteam discuta? Mare lucru nu puteam discuta... Discutam fenomenele, că lumea se organiza împotriva comunismului, că existau partizani în munți, discutam și despre posibilitatea să mergem, dacă este nevoie, în munți...

Cum s-a întâmplat când ați fost arestat?

Într-o seară, eram pe stradă cu încă un prieten și cu cel care a avut relație cu Securitatea; n-am să-i dau numele, că o fi el și așa destul de trist. Și tocmai vroiam să ne despărțim; prin Sibiu, pe stradă, era seara. Și la un moment dat au venit în jurul nostru o echipă de civili cu pistoalele în mână: „Măinile sus!”. Mi-aduc aminte că mie nu mi-a venit să ridic mâinile sus; mi-a pus pistolul la tâmplă..., ne-au dus la Securitate. A doua zi, dimineața, m-a chemat colonelul Crăciun la el de dimineață, ca la ora 7, și m-a întrebat: „Cum a fost cu bătaia unui evreu în parc?”. Dar să vă povestesc și episodul ăsta, că totuși este interesant, ca să înțelegeți întrebarea lui. Într-o după-masă, treceam prin parc cu un consătean de-al meu, Dionisie Cărbunar îl chema, și în șanțul de apărare al cetății de la Sibiu se băteau doi, unu' mai înalt, vâjgan, și unu' mai pirpiriu. Dionisie Cărbunar, văzând că ăla mai mare îl bate pe ăla mai mic, s-a dus și l-a apărut. L-a scăpat de ăsta lung... și-am plecat. Ei, ăsta mai mic era evreu. Eu n-am avut sentimente antisemite niciodată și nici în familia noastră n-a existat așa ceva. Omul este om... Și ceea ce m-a șocat a fost că acum, când mi-am consultat dosarul la Securitate, am văzut că acolo scria că noi l-am bătut pe evreul acela, când noi, de fapt, l-am scăpat. În sfârșit, trecem peste asta. Pe urmă, a urmat ancheta la Securitate. Nu cred că are sens să vă povestesc cum a fost ancheta.

Ba da, vă rog! Doar Crăciun v-a anchetat sau și alții?

Nu, avea oamenii lui. Cu el am avut doar discuția asta de dimineață, în care m-a sfătuit să fiu sincer și așa mai departe. Altfel, ancheta a fost dură...

Ce vă puneau să recunoașteți?

Ce-ai discutat și cu cine ai discutat. Nu erau lucruri grozave. În sfârșit, m-au confruntat cu unii, cu alții...

Cam cât a durat ancheta?

Ancheta o durat mai mult timp, dar prima întrunire, asta care a fost dură, nu mai știu cât a durat, că... s-a terminat cu șocuri electrice, ceea ce este... groaznic. Nu vorbesc de bătaia la tâlpi, de luat în cerc, morișcă, și așa mai departe... Dar, mă rog, abia împlinisem atunci 18 ani... În sfârșit.

Erau vreo șase-șapte în jurul meu... Făceau cu schimbul. Bine, bătaia la tâlpi nu era ceva care să mă sperie..., nu ziceam nimica, nici nu strigam, nici nu zbieram... Dar aveau o bătaie destul de groasă cu care dădeau și se schimbau. Mă gândeam că mă strânge cu unghiile la ușa, că mi le scoate, că ăstea... Eram pregătit pentru anumite treburi... M-au luat de păr și m-au învărtit... și așa mai departe. Dar șocurile electrice au fost fantastice...

De câte ori v-au pus la șocuri electrice?

La șocuri... de câteva ori..., de trei-patru ori, să zic așa. Era ceva... Sunt magnetourile acelea cu care comunică ei; telefoanele alea produc un voltaj foarte mare și e teribil... Dar vreau să vă spun că nu era nici o șansă pentru nimenia ca să scape de ei..., pentru că sistemul era următorul: ei aveau informații, informatori. Nu știai ce informații au și până când nu scoteau tot ceea ce aveau ei în informații, te desființau! Te amenința că te termină complet și nu mai ești om niciodată... Și după-aia m-au adus și m-au confruntat..., că totul le era clar..., și pe urmă au încheiat...

Până la urmă ați semnat declarația? Ați recunoscut tot ce v-au cerut?

Da.

Și a urmat procesul. Procesul cum a fost?

Procesul a fost la Tribunalul Militar din Sibiu, de Sfântu' Dumitru. Atunci ne-a judecat și ne-a condamnat.

Câți erați în lot?

Cred că am fost vreo 18.

Erați de aceeași vârstă, colegi?

Da. Colegi de clasă, colegi din clase mai mari sau așa... Dintre ei, mai mulți au murit. Am avut un coleg, Ștermi, pe care nici nu l-am întâlnit după-aia... El era din Viștea... Puiu Sasu o fost de două ori pe la mine pe la Simeria, a murit și el în Valea Jiului. Cioca Viorel o murit și el acum câțiva ani... Pe Spătaru l-am căutat și zice că e bolnav, dar nu l-am mai găsit la el în comună. Unii au plecat în Germania...

Lotul în care vă aflați avea o denumire? Era considerat ca fiind o organizație?

Da, „Muntele Suru”, după Munții Făgăraș. E vârful Negoiu și Suru îi chiar acolo lângă el, cam așa.

Și care era acuza care v-o aducea procurorul?

Că ne-am organizat ca să răsturnăm regimul comunist. Doar n-aveai cum să-l răstorni... (râde - n.n.) Și, dom'le, dacă discutai ceva care li se părea suspect, gata! O discuție dușmănoasă se condamna cu trei ani, și mai târziu cu 12 ani... Am avut în ultimul timp un coleg la servicii care vorbea de băgatul în cerneală... Discuții. „Fii atent că te bagă în cerneală”... Ei, ăsta a fost lucrul cel mai draconic al Partidului Comunist: sistemul de informații. Avea Beniuc o poezie, „Partidul”: „Partidul e în toate, în raza de soare, în rouă, în bobul de grâu, în toate”. Ei, asta era... Prin sistemul de informații, vorbeai cu un prieten, îl turnai, după aia îi zâmbeai ca și când nu s-a întâmplat nimic... Asta a fost schimonosirea sufletească a acestui popor, ca să zic așa. Distorsionat complet... cel mai rău lucru care l-o făcut.

Cine a fost considerat cap de lot?

Cap de lot era considerat cel care de fapt a și mers la Securitate și-a turnat. Cel căruia evit să-i spun numele... Dar ce să zic de colegul ăsta? După ce-am venit din închisoare, mama lui a vrut să vorbească cu mine. Și-mi pare rău că n-am vrut să stau atunci de vorbă cu ea. Și îmi pare rău și de el, că i-a fost teamă... Nu știu eu ce s-a întâmplat, cine l-a sfătuit și cum l-a sfătuit. Dar după ce ne-a arestat, pe el l-a dus până la Securitate și i-a dat drumul imediat. Poate că mai trăiește și a avut el destule remușcări și suferințe ca să-i mai provoc și eu. Știți, nu are sens...

Dar el nu a fost cu dumneavoastră în boxă la proces?

Nuu... Păi, după ce ne-au arestat, ne-au dus la Securitate pe jos, așa. Și cum am ajuns la Securitate, lui i-au dat drumul imediat și-am rămas numai eu cu Florin Florean. El era mai mare dintre noi, dintr-o familie foarte bună, de la noi din comună... A fost student la Agronomie în Cluj și a fost coleg cu Gavrilă Ogoranu.

Și dumneavoastră ce pedeapsă ați primit ?

Trei ani plus un an administrativ.

Unde ați executat prima pedeapsă, primii trei ani ?

La Târgșor.

Înainte de a povesti despre detenție, încercați să îmi descrieți cum a fost la Securitatea din Sibiu.

Mi-aduc aminte că la Sibiu aveau celula „neagra”, cum se spune, că ne-au dus odată acolo... Puteai să-ți bagi degetele în ochi, așa era... Era ca o hrubă, nu puteai sta nici în picioare. Venise de acolo unu’ Flavius Meteșan. Era în anul V la drept, da’ era militar. L-au ținut două luni de zile la neagra și l-au bătut toată ziua. Stătea pe o scândură, era umed jos, un pic de apă să zic așa, șobolani... E greu de imaginat. Și l-au dus în cameră, dar pe urmă l-o dus la Pitești, a trecut prin fenomenul Pitești... Nu se poate discuta ce s-o întâmplat pe acolo.

Tot la Sibiu mai aveau zece carcere... Le spunea cele zece porunci. Acolo nu puteai să stai nici jos, nicicum..., numai în picioare, și să te sprijini de peretele de la carceră... Era foarte greu. Acolo l-or adus și pe socru-miu... Nu ne cunoșteam atuncia, nu știam că-mi va deveni socru. Era groaznic pentru el. Fusesse președintele Partidului Social Democrat, a lui Titel Petrescu, aicea în Hunedoara, și directorul Școlii Normale. Și n-a vrut să fie comunist, dom’le. Și l-au persecutat până când l-au terminat. L-au dat afară din învățământ, îl lua, îl închidea, iar îi dădea drumul, iar îl închidea, că n-aveau un motiv să-l condamne... Venise unu’ la Securitate, de pe la Târgu Mureș, un maghiar, să caute pe un prieten de-al lui, care era ofițer acolo, și-o venit la secție să întrebe de el. L-au luat și pe ăla și l-au băgat în beci. Nu știu cât timp l-o ținut și dacă i-o mai dat drumul sau nu.

De exemplu, știu că stăteam într-o celulă din asta, așa, o cameră mai mică, uite așa, cum ar fi asta, deci de câțiva metri pătrați, ca să înțelegeți puțin. Eram cu un bucureștean, și pe ăsta îl chema din cameră și, când venea înapoi, îmi spunea că i-o dat ciocolată și ce i-o mai dat. Na, nu mă tenta ciocolata lui sau alte treburi... Pe urmă l-o adus pe alt bucureștean și l-o băgat în cameră cu noi... Lu’ ăla îi venea să se urce pe pereți, dom’le... Luat la ora 2 după-masă, de pe stradă, și băgat acolo în pușcărie... O stare extraordinar de groaznică... Ce-o făcut ăsta ? La Sinaia o venit o mașină de excursioniști francezi și el o intrat în discuție cu ei pe franțuzește, că știa... Dar eu cred că erau toți securiști, nu erau francezi, chiar dacă s-au dat că erau de la *L’Humanité*... Și ce-o zis, ce n-o zis, că l-o luat și l-o terminat. Așa lucra Securitatea !

Și tot la Sibiu au fost și cei din grupul de la Muntele Mare, cu maiorul Dabija. Am stat în aceeași cameră cu Gheorghe Oprea¹.

1. Gheorghe Oprea s-a născut pe 27 februarie 1927, în Balomiru de Câmpie (actualmente în jud. Alba), agricultor. Pentru a scăpa de arestare, în 1949 pleacă în munți. Este arestat la 6 martie 1949, în urma acțiunii de la Muntele Mare. La 30 septembrie 1949 este condamnat la moarte de Tribunalul Militar Sibiu și executat la 28 octombrie 1949. Ion Gavrilă Ogoranu, Elis Neagoe-Pleșa, Liviu Pleșa, *Brazii se frâng, dar nu se îndoiesc*. Volumul VII : *Rezistența anti-comunistă din Munții Apuseni*, Marist, Baia Mare, 2007, pp. 295-296.

Faceți-i un portret lui Oprița !

Avea cam 22 de ani și era cantor la biserică. Un suflet deosebit de cald, de bun... Când i-au prins, i-au ținut pe spate în zăpadă și nu mai avea unghii la degete, cum i-au degerat și i-au căzut. Era un om plin de viață, patriot, român. Când i-au dus de la Securitate la penitenciar, i-au pus în lanțuri... Înainte de a-i duce să-i execute, era în camera de deasupra mea și mi-a spus să le spun părinților lui ce s-a întâmplat. Corespundam cu el și la w.c., ne scriam pe perete... Când m-au arestat a două oară, mi-au spus alții că ce s-a întâmplat... I-a dus într-o noapte pe toți șapte și i-a executat la Sibiu. Atunci eu îi priveam pe ei ca pe niște eroi... Aș fi schimbat situația cu ei... Așa erai atuncea, la vârsta aia. Mă rog...

Acum, eu am vorbit cu oameni de la el din sat, din Balomir, dar la părinții lui nu m-am dus, pentru că ei credeau că a fost dus în Rusia, că nu l-au împușcat... Ce să le spun? „L-au împușcat, e mort, nu-l mai așteptați.” Mi-a fost greu..., n-aveai ce să spui prea mult.

Revenind la detenția dumneavoastră. Cum era la Târgșor când ați fost închis ? Ați putea face o descriere ?

La Târgșor a fost..., ce să vă spun? Bine era la Târgșor, domnule. E drept că o duceam rău cu mâncarea... Am avut acolo director pe unu' Dumitrescu, dacă mi-aduc aminte. Până la urmă l-au condamnat la zece ani și o și murit în închisoare. Era un om de treabă, era licențiat în drept sau în psihologie, și era director de pe timpul burghezilor.

La Târgșor, clădirile erau în formă de careu și în mijloc era curtea... Și ziua ne lăsa să stăm în curte. Așa... Acolo, pe urmă, se puneau și problema de reeducare... Primești reeducare, nu primești reeducare, că pe urmă cel care o fost cu reeducarea la Târgșor, pe Stoianu, l-o dus la Gherla și acolo a intrat în lotul celor pe care i-a condamnat la moarte și i-o executat. Și o mai fost încă unu' cu el, Toni Livinschi, care era pontator la brigadă, la Canal, unde am fost eu. Dar Livinschi ăsta era tot trist așa, avea o tristețe în el... Nu era om rău, da' avea o tristețe în sufletul lui...

Acolo ne-au băgat și la izolare. Ce făceam la izolare? O pregătire spirituală. Era rugăciune, era meditație, erau discuții. Aveam o cârtică de rugăciuni a cardinalului Todea, Noul Testament..., și așa, pe furiș, mai citeam. Și scriam pe dosul gamelei, cu săpun, rugăciuni, poezii de Radu Gyr... Era o atmosferă de înălțare sufletească, ca și într-o mănăstire, ca să zic așa. Acolo mai și posteam față de mâncarea care o aveam, și asta era un tonic spiritual extraordinar. A fost bine la Târgșor...

După aia, după ce l-o scos pe Dumitrescu de acolo, a venit un alt director care a vrut să facă ordine. Acolo erau și poliștii... Niște poliști care au fost șef de poliție și comisar-șef, pe care-i cunoșteam. Și-odată, nu știu cum, am ajuns în curte la ei, de am reușit să vorbesc cu ei. Acuma nu-i mai întreba nimenea că cine ce-o fost înainte, că au fost comisari-șefi sau șefi de poliție.

Dar cum ați reușit să ajungeți la ei ?

Păi, era o poartă și nu mai știu cu ce ocazie..., nu mai pot să spun acum cum a fost, dar ne-au dus pe acolo să luăm ceva de la spălătorie sau nu mai știu de ce..., nu-mi mai amintesc. Dar am vorbit cu ei, cu Horeangă, care o fost șef de poliție la Chilia Nouă, și cu Olteanu, care o fost comisar-șef. Cred că o murit toți... Așa, erau oameni la locul lor...

Ce regim aveau acolo, din câte v-ați dat seama ? Era mai dur decât al dumneavoastră ?

Ce regim aveau săracii..., că aveau niște bețe cu acuri în capăt și, ca să nu se aplece să ia chiștocul de țigară de jos, îl înțepa așa, pe la spate. Mâncarea era... de-ți era tot

timpul foame... Nu știu dacă aveau pachete sau nu, deci regimul era dur, că toți erau slabi.

Dumneavoastră ați trecut prin reeducare la Târgșor ?

Am fost la izolare mai tot timpul. A fost și ceva reeducare. Ne strângea într-o sală, ne citea... Dar nu avea efect reeducarea asta care o făceau ei acolo, că nu era ceva cum a fost la Pitești sau la Gherla. Nu știu ce să vă mai spun, că nu am avut parte prea mult de reeducare... Dar erau dormitoarele 1 și 2, și într-un alt capăt era dormitorul unde erau cei cu reeducarea. Și cumnată-mio avea vioară, și s-o dus cu colindu'. Și s-o dus și la ăia cu reeducarea să colinde. Și o fost un mare scandal că s-a dus să-i colinde și pe ei... Și dacă nu acceptai reeducarea te izola, te băga Dumitrache la izolare. Gardienii erau foarte cumsecade, era moș Dumitrache..., te distrai cu el, pur și simplu.

Era cam agramat moș Dumitrache, nu-i așa ?

Moș Dumitrache ? Păi, era țăran de acolo, din Târgșor. Când am fost acolo, toți au mers la el la cimitir și i-au aprins o lumânare și la gardianul-șef. Când era de Anul Nou nici nu ne număra, ne scotea așa... Erau oameni vechi acolo... După ce s-o schimbat no..., o fost altfel și la izolare.

S-au făcut la un moment dat două piese de teatru de către elevi, la Târgșor...

Acolo ? La Târgșor ? Nu-mi amintesc de așa ceva. Cât am fost eu acolo, nu știu să fi fost teatru. Eu am fost în dormitorul 1 cu sibienii și pe urmă la izolare, în curte, după aia la izolare sub poartă, că era acolo o cameră... și, pe urmă, ne-au dus la izolare în curtea unde erau polițiștii, într-o altă cameră. Și pe urmă s-au desființat toate izolarile și ne-au băgat pe toți la un loc, că venise un comandant din ăsta instruit, cu grad militar...

Nu vă mai aduceți aminte cum îl chema ?

Și atuncea eu nu prea îi știam pe toți cum îi chema... Nu prea mi-aduc aminte... Rar care știu cum îi chema... Dar după ce a venit ăsta a vrut să facă ordine...

Și exista și un atelier de țesut acolo la Târgșor, și un coleg de-al nostru, Lupșa cred că-l chema, sau nu mai știu exact... Oricum, au rămas niște dormitoare goale, și într-un dormitor din ăsta a săpat o gaură în zid și într-o noapte cu ploaie a ieșit pe-acolo, sentinela nu l-a văzut, și dus a fost. S-a dus în munți..., da' l-o prins și l-o executat dup-aia.

Ce să vă mai spun de la Târgșor ? Acolo era și Sorin Botez. Am fost la izolare cu el. El era elev, și a fost cu grupul liberalilor din București. A fost chiar președintele elevilor liberali din București. Se cunoștea bine cu Radu Câmpeanu, că el era șeful tineretului liberal. Și mai era cu unu', Iarca, fiu de moșier... Erau un grup... Nu mai pot să le spun numele acum la toți. Și pe urmă de Sorin Botez mi-aduc aminte și de el la Canal, că noi mergeam la lucru și el venea în schimb de noapte și era înfodolit complet și avea mustața albă de brumă... Așa mi-l amintesc, cu mustața albă de brumă, înfrigorat tot. Era un băiat foarte inteligent așa, și când eram la izolare ne povestea din Alexandre Dumas și tot felul de romane dintr-ăstea... Era băiat de treabă.

Vă amintiți când v-au mutat de la Târgșor ?

Prin... octombrie-noiembrie ne-a mutat și ne-a dus la Canal.

A fost o schimbare destul de bruscă de regim...

Da, da. La Canal, acolo, l-am avut brigadier pe Coriolan Gherman. Dom'le, am auzit multe lucruri rele despre el, da' cu mine nu s-a purtat urât. C-am avut odată zona zoster

și m-a lăsat trei zile în baracă... Și cu pudră de talc m-am vindecat, nu cu altceva. Dar este adevărat că nici nu suportam să strige după mine că nu lucrez... De lucrat, lucram fără nici o problemă... și probabil că și cu asta am avut foarte mult noroc, că nu mi-o fost mai rău.

La Canal am avut mare noroc cu Flavius Meteșan. Fusesem coleg de celulă cu el la Sibiu. El era în brigada celor de la Pitești și brigadier era un prieten de-al lui. Și într-o noapte am fost chemat la un consiliu din așa de-al lor. „Ce discut pe șantier?” „Ce să discut?” L-a chemat pe un prieten, ne-a confruntat, săracul de el s-a înroșit tot, a trebuit să spună ce-am discutat și mi-au spus așa: „De data asta te iertăm. Dar dacă mai vorbești cu cineva, mai spui la cineva ceva, s-a terminat cu tine”. Aicea cred că a fost influența lui Meteșan, chiar dacă el n-a fost acolo la discuția aia. Și, pe urmă, la prietenul acesta al meu care venise de la Târgșor i-am spus: „Sorine, nu mai discutăm nimica de acuma-ncolo”. Și el s-a simțit șocat cumva de atitudinea mea. Pe urmă, după '89, ne-am întâlnit la Gherla și ne-am așezat undeva în cimitir, lângă o cruce, și i-am explicat ce s-a întâmplat. Așa era la Canal.

Acolo lucram la cota 2.80 la Mamaia, era tare pământul, numai cu târnăcopul și cu hârlețul mergea... Încărcam vagonetii și săpam acolo și ne uitam la amiază că vine „cămila”... „Cămila” era o căruță cu două butoaie, în care aveam de mâncare, și arăta ca două cocoșe. Era cumplită treaba... Dar acolo nu am stat decât până-n mai, când m-au dus la Poarta Albă...

Cum a fost la Poarta Albă ?

La Poarta Albă se murea destul de mult... Nu știu în altă parte cum era, da' aici 40-50 mureau pe lună. Era colonia mare, era vreo 10 000. Era și drept comun acolo...

Îmi amintesc că, de un Crăciun, în baraca unde eram cu colegii, am colindat și noi... Este drept că n-am colindat noi numai „O, ce veste”, că am colindat pe melodia lui „O, ce veste” și „A venit și-aici Crăciunul să ne mângâie surghiunul”, deci după versurile lui Radu Gyr, și „O, brad frumos”... Și ne-a chemat ajutorul de comandant: „Ce-ați colindat?”. Și era unu', Mușat, un dobrogean, mai fără frică așa... „Ei, am colindat «O, ce veste»”... N-o spus, de fapt, ce-am colindat, dar ăla era informat deja cu ce-am colindat... Și nu mai știu câți am fost, vreo șapte-opt inși, și ne-o băgat în închisoarea coloniei, care era o baracă din scândură, fără căldură, fără nimic... Făceai un frig și cu 125 de grame de pâine pe zi și niște apă chioară, dacă ne mai dădea..., și altceva nimic. A fost groaznic acolo. Stăteam înghesuiți că era frig... Și știți cine mai erau acolo? Mai erau adventiștii, dom'le, că nu vroiau să lucreze sâmbăta, și pentru aia au intrat la închisoare... Și după luna aia de închisoare ne-a băgat în brigada disciplinară. Asta era condusă de colonelul Haralambie... Uite, că pe asta îl țin minte! Colonelul Haralambie a fost colonel cu comuniștii și nu știu ce afaceri au făcut ei, ceva contrabandă cu piei, cu sare, cu sârbii, cu ungurii..., că a fost și un film despre asta. Și o făcut un lot, și i-o condamnat. Și era acolo și Vasile Meci, fratele lui Ioan Meci, dacă ați auzit de el. Ioan Meci o fost coleg de celulă cu Dej și o fost la Muzeul de Istorie al Partidului în București, era o personalitate. Și Vasile Meci a fost condamnat la moarte de Antonescu în timpul războiului, da' n-a mai fost executat, că a venit 23 august. Și el era condamnat la 20 de ani, împreună cu Haralambie. Asta, cum v-am spus, era fost colonel și era șef de brigadă disciplinară. Și încărcam vagoanele... Și unde săpam era mai jos decât linia, și trebuia să arunci în sus... Ei, și de acolo am ajuns la infirmerie. Și am avut probleme de sănătate destule din cauza asta și după-aia...

Acolo, la Poarta Albă, lucram pe șantier, în schimb de noapte, descărcam vagoanele. Asta era mai ușor, descărcatul, făceai efort mai mic. Și după ce scotea garnitura afară, oamenii se trânteau care pe unde apucau și dormeau până băgau altă garnitură. Și cum era pe șine pământ și din asta, venind locomotiva fără să sune, fără să semnalizeze, așa... ca un șarpe a intrat..., și pe linie a fost un tânăr de 19 ani și i-a tăiat picioarele... L-o scos de sub vagoane și mi-aduc aminte că zicea: „Mor, domnul brigadier, mor?”. „Nu mori, măi, copile!” Și l-au legat aici la picioare, și l-au aruncat într-o basculă, și l-o trimis. Dar a murit până la spital... Ce să vă mai spun?

Și când o venit timpul să ne elibereze, de ni s-au apropiat cei trei ani, ne-o dus la Capul Midiei. Da' acolo am avut noroc, că m-am întâlnit cu prieteni care erau deja acolo și am lucrat undeva mai ușor. Da' și acolo era foamea care era istovitoare, groaznică, și frigul...

De Borcea vă mai amintiți ceva ?

Am văzut la „Memorialul Durerii” pe Borcea, de la Capu' Midia, spășit și cu regrete. Că la el în colonie veneau distroficii, este și asta..., dar și el provoca distrofia. Cum? Erau oameni de 60 de ani, oameni în vârstă... Dacă vedea că nu mor destui, le punea în mâncare să provoace o diaree, se deshidratau și intrau în stare de distrofie. M-a dus odată un prieten la infermerie să-mi arate... Erau vreo doi sau trei distrofici pe acolo... Nu mai puteau vorbi, aveau un glas așa pițigăiat, subțire... Și din ambalaje de-astea de legume, cum era atunci, le făceau câte un mic sicriu așa... Erau gata sicriile, pregătite, că zicea că a doua zi vor muri. Asta a făcut domnul Borcea! El, zice, orfan, crescut, educat de comuniști, toți erau răi, negrii și așa mai departe, și s-a comportat așa cum s-a comportat. După ce-a murit Stalin a venit Procuratura Militară, i-au rupt galoanele și l-au dat afară². Și acum l-am văzut la televizor ce spășit era... Măcar bine că regretă.

Cum a fost eliberarea ?

M-au chemat la grefă, prin decembrie, prin ianuarie, nu mai știu exact, și mi-o spus: „Ar trebui să te punem în libertate”. M-am uitat așa la ei, nu-mi venea să cred, pentru că asta era chestiunea: nu știai dacă vreodată mai scapi. Ca să vină să spună: „Mai ai atâta de făcut și după aia pleci”. Da' nu știai niciodată... N-am zis nimica. Da' zice: „Da' mai stai aici la noi”. „Mai stau...” Că nici nu așteptam altceva. Și am plecat înapoi la baracă. Și după ce am făcut cei trei ani m-a mai ținut administrativ încă un an. Și după ce-o murit Stalin, prin aprilie, mi-o dat drumul.

Vă aduceți aminte când a murit Stalin ? Cum ați aflat de vestea asta ?

Păi, cum am aflat... n-aș putea să vă spun. Dar am aflat și noi. N-am văzut pe nimenea să plângă c-o murit Stalin (râde - n.n.), dar cert este că, după ce-o murit Stalin, ne-o dat și nouă drumul acasă...

Și la cât timp după eliberare ați fost din nou arestat ?

Păi, după eliberare, de la Capul Midiei am venit acasă, m-am angajat la o firmă din Sibiu, la un prieten care s-a eliberat odată cu mine. Am mers la seral și mi-am terminat liceul. Pe urmă m-am dus la Cluj, la Facultatea de Matematică-Fizică. Și după absolvire

2. Liviu Borcea, fost locotenent-major de Securitate, comandant la Capul Midia, a fost arestat la 1 decembrie 1954 și condamnat în 1955 la 25 de ani de muncă silnică pentru numeroasele decese petrecute în lagărul condus de el. A fost grațiat în toamna anului 1957 și reintegrat în sistem.

m-am și căsătorit cu sora unui fost deținut ca și mine, pe nume Stoica Ciprian. Tatăl lui a fost directorul Școlii Normale din Deva, o persoană cunoscută aicea... Și am funcționat ca profesor de fizică la liceul din Simeria.

N-ați avut probleme să intrați la facultate pentru că aveți un dosar cu probleme ?

Cum să nu ! ? Cum să nu ! ? Când făceai cererea de înscriere era scris dacă ai fost condamnat. Și eram cu un prieten de-al meu, care acuma e la Alba, Traian Mitrofan³. Și zic : „Bă, Trăiene, ce scriem aicea ?”. Zice : „Nu scriem nimica”. „Mă, nu se poate, mă, suntem de la Sibiu, aștia-s de la Cluj, cum crezi tu că nu știi ce-i cu noi ?” Zice : „Eu nu scriu”. Eu am scris. Am scris că am fost condamnat, articolul 209... Și așa am făcut în fiecare an... pe cererea de înscriere, că trebuia să te înscrii la începutul fiecărui an universitar. El n-o scris.

Deci n-ați avut probleme de la bun început, să vă respingă dosarul ?

Nu, nu. Care-i chestiunea : atunci când m-am înscris o fost mai lejer, că în '57-'58 iar au înăsprit treburile și-a venit ordin să ne exmatriculeze. Și eram în ultimul an, în '58, și trebuiau să găsească un motiv de exmatriculare. Și pe cei care au scris că au făcut pușcărie i-au lăsat să termine, și pe cei care n-au scris i-au exmatriculat. Așa s-a întâmplat. Dar pe cumnatul meu, nu mai țin minte exact, dar, deși cred că a scris, știu că era student la Medicină..., și o trebuit să treacă vreo patru ani ca să se poate reînscris din nou la facultate.

Cumnatul meu a fost coleg cu Septimiu Râmboiu, Dumnezeu să-l ierte, c-o murit... Mai țin legătura cu sora lui pe internet acuma... Și Râmboiu, bineînțeles, clujean fiind, și era și foarte bun..., l-a chemat decanul și i-a zis : „Domnule, trebuie să termini anul ăsta, că altfel te exmatriculez”. Și atuncia a făcut doi ani într-un an și cu note mari și-a terminat și el facultatea...

Dar să vă mai spun o poveste de la Cluj, de când eram student. Acolo în cămin, vecin de cameră, era un student pe nume Mihai Ocuz. El venise de la Iași, da, nu mi-o spus de ce a venit de acolo și cum a venit. Asta am aflat eu ulterior. Și mă invită odată la el în cameră și mi-o arătat ce scrie, ceva nuvele, și se apucă să-mi spună că noi ar trebui să avem un guvern de tehnicieni, de tehnocrați... Acum eram foarte sensibil, cu trecutul ăsta al meu ; evitam orice discuție de genul ăsta, că nu știai cu cine vorbești și mai ales știam că nu se poate păstra ceva secret. Și de atunci nu l-am mai văzut, că l-am evitat. Ulterior, colegii de la Simeria, profesori, care au fost colegi cu el la Iași, mi-au spus că era copil de spălătoreasă, dotat intelectual extraordinar..., de la ăia la socialism științific și la filozofie le era frică să meargă la ore când era el, ce probleme pune. Când își serba ziua de Sfântul Mihai, îl serba și pe rege... Citise *Capitalul*, citise Kant, citise Aristotel, Platon..., și la matematică se descurca cu o ușurință uimitoare. Dom'le, până la urmă eu am plecat, și el, din câte am auzit eu, n-o mai terminat anul IV, că l-au arestat și l-au condamnat patru ani. El la Iași a avut multe probleme, s-au rugat de el în tot felul, că dacă n-avea originea asta sănătoasă îl terminau dintr-un foc. Dar având origine sănătoasă, făcând parte din clasa muncitoare, l-au tot tolerat, dar până la urmă tot l-au condamnat. Și a făcut patru ani de pușcărie, și după ce s-a eliberat și-a terminat facultatea și a lucrat ca profesor. A murit până la urmă. Am o carte scrisă de colegii lui profesori, în amintirea lui, cu o colecție de probleme de matematică pe care el le făcea la orele de cerc de

4. Un interviu cu Traian Mitrofan va fi publicat într-un volum următor.

matematică. Foarte interesant. Păcat de el. A fost extraordinar, ca și Marius Neagoe⁴ de altfel.

Și tot când eram student în Cluj... se apropia vacanța și eu am mai rămas pentru prietenă, încă o zi sau două... Și vine la mine un cetățean, înfometat, cu ochelari: „Domnule, sunt fugar, m-a trimis cutare cunoscut... să te rog să mă ajuți”. Eu am rămas crucit când am auzit... Asta însemna pușcărie! Ce să fac? Hai în casă. Mai aveam niște slănină, niște pită mai uscată pe acolo. „Poftim, mănâncă!” Și-am plecat și n-am mai dat pe acasă... M-am dus pe la mătușă-mea sau unde m-am dus și o zi sau două n-am mai trecut pe acolo... Când am venit, gazda mi-o spus: „O mai stat vreo oră și-o plecat”. Era trimis de Securitate. Că nu știai ce să faci... Nu puteai nici să mergi să-l torni, nici să-l găzduiești. Nu știai ce să faci. Și nu știu cât de dibaci sau de inteligent putea să fie cineva ca să se poată strecura.

Dumneavoastră cum de ați apucat să terminați facultatea?

În toamnă am terminat și am și profesat doi ani, după care unu' la Simeria. Și eram pasionat. Și nici nu se punea problema să discut cu colegi profesori sau cu elevii ceva de politică, dar mă gândeam în felul următor: dacă eu pot să contribui, să-i învăț să învețe, să muncească și să ajungă să aibă o profesie cât mai bună, la nivelul posibilităților lor... Pentru că, fiind bun profesional, capeți o independență și nu mai poți să fii dirijat, devii tu... Cam asta a fost planul meu. Și îmi plăcea profesia mea. Făceam experiențe de laborator... Am avut elevi cu care sunt prieten acum, au terminat Electronica. Și pe un elev de-al meu care o fost șef de clasă l-au persecutat după aia, deși eu n-am îndrăznit să fac nimic... Dacă făceam o mișcare greșită, mă executau, nu discutau, și îmi dădeam seama ce înseamnă să ajungi iar pe mâna lor. Am evitat lucrurile astea.

Cum ați fost arestat a doua oară?

În clasă. Da. Nici n-au așteptat să ies din clasă, nici nu m-au lăsat să ies pe hol. A venit un cetățean și m-a dus la Securitate.

Când s-a întâmplat asta, pe ce dată?

În 12 decembrie '60. Arestările începuseră iar în '57...

Care a fost motivul pentru care ați fost arestat?

Domnule, motiv îți găsește, să fim în clar... (râde - n.n.) Că dacă-mi arătați pe cineva care poate să respecte cele zece porunci... Domnule, că doară și Iisus o zis: „Ăstea nu se pot respecta. Uite, asta e legea nouă care se poate”. Deci nu poți să zici, de exemplu: „M-am întâlnit pe stradă, să zicem, cu Ilie Berghezan, nu? M-am întâlnit în Sibiu pe Corso. Păi, dom'le, m-am întâlnit intenționat, programat, nu așa, întâmplător”.

Ați fost în lot cu Berghezan⁵?

Da. Da' nu la prima arestare, ulterior, la a doua, că ei o fost arestați după aia... Așa. „Deci nu te-ai întâlnit întâmplător, dom'le, te-ai întâlnit organizat. Și ce-ai discutat?” „Domnule, nu mai știu ce-am discutat...” (râde - n.n.) Trebuia să spui ce-ai discutat. Dom'le, eu m-am păzit, că altfel nu mai eram la ora asta..., nu mai puteam sta de vorbă.

4. Marius Neagoe s-a născut pe 7 februarie 1961. Era student la medicină, la Cluj, în anul IV, și a fost ucis de Securitate în noaptea de 30 aprilie 1985. Victor Isac, *Marius - o jertfă a conștiinței*, Editura Corvin, Deva, 2007.

5. Un interviu cu Ilie Berghezan va fi publicat într-un volum următor.

Cineva m-a învățat pe mine să mă păzesc... Cel care mi-a salvat mie viața a fost Sandu Munteanu. El mi-a spus : „Mă, ăștia nu se schimbă. Trec și 20 de ani și tot regimul ăsta va fi. Trebuie să te porți așa, așa, așa. Să eviți. Aicea este chestiunea”. Dar am evitat eu cât am putut, dar nu sută la sută. Că, de exemplu, dacă un prieten m-o rugat să-i iau niște materiale..., și culmea, dom'le, materiale care au fost puse în circulație de Securitate... Au știut unde sunt, unde ajung, și-o ajuns la mine, că stăteam în suburbia Sibiului, în Gușterița, și-aveam posibilitatea să le țin. Și le-am luat și le-am îngropat, dom'le, nu le-am dat la nimenea. Grav, grav. Și l-a dus la anchetă odată pe unu', un schelet, dom'le! Știți cum e în poezia lu' Coșbuc, „Groparul”, cu scheletul care vine noaptea la gropar și-l ia... Un schelet de zăngăneau oasele pe el. Și mi-a zâmbit. N-a zis nici un cuvânt. Nici eu, nici el. Nu l-am recunoscut cine e. Era Puiu Atanasiu din București, dacă ați auzit de el. El avea o tutungerie, și la tutungeria asta se perinda lume și, de acolo, el încerca să reorganizeze activitatea. Și, chipurile, eu aș fi fost la el, da' n-am fost... Da' anchetatoru' mi l-o arătat și gata...

Și am fost odată în București cu Ilie Dumitrescu, că el a stat la mine când ne-am eliberat de la pușcărie. Am fost pe la frate-su, mă rog... și m-am întâlnit cu Puiu Atanasiu. Și zic : „Dom'le, m-am speriat când v-am văzut atunci”... Și mi-a spus : „Nu sunt absolut deloc supărat... Nu e nici o supărare”. M-a îmbrățișat și cu asta basta... Eu, ce să zic ?

Eu, față de colegii de facultate, n-am mișcat în front, dom'le! Nimic! Cu ăștia cu care am fost în pușcărie mai discutam câte ceva... Și tot ce ai discutat era înregistrat... Și ce s-o luat în considerare? Că ce-am făcut la Târgșor, că ce-am scris pe zid, ce am arătat la generalul Mârza și așa mai departe. Toate erau înregistrate la ei, da' nu știai ce au, cine te-o turnat, cum te-o turnat și așa mai departe...

În '60 v-au anchetat mai mult timp ?

Da, da.

Unde s-a desfășurat ancheta ?

Întâi aici la Deva și pe urmă ne-au dus la București, la Uranus, și acolo am stat, cred, până în februarie '62 fără proces. Deci din decembrie '60 până prin februarie '62 am fost tot în anchetă, ca să zic așa...

Și ce doreau să afle de la dumneavoastră ?

Ce te întreba la anchetă? Dumnezeu mai știe acum... Dar, domnule, să zic așa, și după anchetă, după ce îți-o făcut dosarul, tot te mai chema și te mai întreba...

De la Uranus v-au dus la proces ?

De la Uranus ne-au dus și ne-au judecat în București și m-au condamnat la 18 ani pentru crimă împotriva umanității.

Câți erați, de data asta, în lot ?

Nu mai știu. În jur de 18 inși...

Pe ceilalți îi cunoșteți ?

Da, îi cunoșteam. O fost și Berghezan, și Fulea, Râmboiu... Da' ei o fost arestați înainte...

Practic nu a existat o legătură între dumneavoastră, au creat-o ei...

Păi, da, au mai creat legături, că noi dacă am rămas până în '60... Că tocmai discutam cu un prieten bun : „Mă, ăia toți așteptam să ne aresteze... Nu știam de ce i-o

arestat pe ceilalți și ce se întâmplă, da' trăiai tot cu teama asta... Și emblema asta de «bandit» ai avut-o totdeauna. Ți-o dat ei drumul acasă, dar pentru societate și pentru ăsta tot «bandit» rămâne». Și am zis către omu' ăsta : „Băi, pe noi încă nu ne-o arestat... Ce facem? Cum facem? ». Zice : „Mă, dacă mă ia pe mine trebuie să zic și de tine ceva"... Ce puteai să faci? Așa era.

Și în '62 ai fost condamnat din nou, ai mai primit încă 18 ani. Unde i-ai executat ?

Aa, da. Deci ne-o dus după aia la Jilava. Am stat nu știu cât timp acolo, și de la Jilava ne-o dus la Aiud. Și la Aiud, domnule, ne-o băgat pe secție, și într-o zi o venit cineva și o întreat : „Cine vrea să lucreze? ». Și am ieșit mai mulți la lucru în fabrică. Eu, cu Ilie Popa... Ai auzit de Ilie Popa? A murit. Are și el o istorie interesantă : era sibian, și sora lui o fost căsătorită cu un securist. Și la ăla i s-o pus în vedere că rămâne în Securitate, da' să divorțeze. Și n-o divorțat și o rămas cu sora lui Ilie. Și a mai fost acolo cu noi și Râmboiu, și Voloșniuc. Voloșniuc avea soția în Ucraina și s-o dus la nevastă-sa..., și acolo l-o asasinat. Că nici nu știa să tacă, domnule! Eu am învățat de la un coleg, Sandu Munteanu, să tac, să fiu prudent...

Și ce munceați în fabrică ?

Acolo în fabrică făceam sobe, băteam nituri la sobe...

Aveați normă la lucru ?

Aveam. Adică nu știu ce normă aveam, dar de lucrat lucram, că nu-mi plăcea să... Și îmi aduc aminte că odată am vorbit cu cineva, cu un prieten vechi de pușcărie, și pe urmă a venit Crăciun odată la noi și mi-a reproduș ce-am vorbit... Și în momentul ăla n-am mai discutat cu nimenea, nici chiar cu cei mai buni prieteni. Nu pentru că nu aș fi avut încredere în ei, dar vorba merge...

Ce se întâmpla dacă nu vă puteați face norma ? Vă băteau ?

Nu. Nu trebuie să exagerăm lucrurile altfel de cum sunt. Era colonelul Crăciun, mai venea pe acolo... Știu că și acolo am avut o chestiune, că el mă cunoștea, și m-a întreat cu ce ocazie am venit a doua oară. Păi, zic : „Ca o consecință la prima”. Face el : „Da, da”. De atunci nu l-am mai văzut pe Crăciun. De exemplu, dacă venea în curte, acolo unde eram, se anunța, și unii se ridicau în picioare, alții nu se ridicau... Eu mă ridicam în picioare, că nu aveam așa... ce să vă zic? Dar ca să bată în închisoare, de asta n-am auzit. N-aveau nevoie să te bată.

Și tot acolo în fabrică se făcea și reeducarea, însă nu era nici ca cea de la Târgșor, care a fost cea mai acceptabilă, ca să zic așa, dar n-o fost nici ca cea de la Pitești sau de la Gherla.

Detaliați în ce consta reeducarea la Aiud.

Păi, era în felul următor. Când ne-am dus acolo, n-o fost vorba de nici un fel de reeducare. Aveau un dormitor, dormitorul 1, unde aveau paturi cu cearșaf, nu erau paturi suprapuse; aveau mese unde să mănânce și așa mai departe... Ăștia erau adepții lui Makarenko, domnule... (râde – n.n.) Ai citit cumva *Poemul pedagogic* al lui Makarenko? Ei erau adepții lui Makarenko. Ce făceau? Aveau gazete de perete în care scriau... Și seara, în dormitor, stăteau pe paturi și unu' își spunea povestea vieții, cu ce-o greșit el față de regimul comunist. Și așa mergea de la unul la altul. Și unul dintre deținuți, care era cu influență mai mare, respectiv Dumitru Groza, și probabil și alții, a fost chemat la ministrul Drăghici, că se punea problema dacă vor fi eliberați deținuții sau nu. Se

gândeau dacă vor accepta reeducarea și cum o vor accepta și ce vor face... Și au fost câteva conferințe ținute într-o sală de ședințe. Acolo, mai mulți fruntași politici o vorbit despre problemele politice... Au fost și care au respins orice discuție, au fost care au vorbit și așa... Eu n-am apucat să vorbesc, că nu eram așa important... Dar a fost și un caz când un deținut s-a spânzurat, pe motiv că el nu poate să se împace cu comuniștii...

Vă mai aduceți aminte cum îl chema ?

Nu mai știu... Au fost acolo și doi frați, Marinescu..., unu' a fost arhitect, altu' violonist..., care a fost condamnat pe timpul lui Antonescu și i-au reactivat condamnarea. S-o trezit cu 25 de ani condamnare. A mai fost inginerul Aramă, dacă ați auzit de el... Ce să vă mai zic ? Și, pe urmă, în final, te chema să-ți faci autobiografia, să-ți iei angajament...

Dar asta la eliberare... ?

La eliberare.

Până să ajungem acolo, vă rog să-mi spuneți cum a fost detenția la Aiud față de celelalte prin care ați mai trecut.

Dom'le, la dormitorul ăsta select era mai bine. Știu eu... Poate ne dădea și mâncare mai bună..., dar de foame știu că sufeream. Ne dădea carne de cal... care n-o puteai s-o mănânci. De foame am dus-o rău... Aicea era problema groaznică. În rest, mergeai și lucrai din greu... Aveam și o curte unde duminica puteam să stăm, să mai jucam câte un șah... Aveau și ceva cărți, puteai să citești... Știu că am citit câte ceva... Pe Oblomov l-am citit... Oblomovismul este un aspect psihic al omului, de-a nu face nimica... Era vorba despre un conte din ăsta rus, care nu lucra... Și am mai citit nuvele de ăstea care apăreau atunci, de scriitori de-ăștia de-ai lor.

Iarna vă era frig ?

Nu-mi mai amintesc. Am fost și pe la infermerie, dar nu mai știu de ce, și era acolo lângă mine, în pat, unu', Turdeanu, avea ceva ciroză, cred, sau ceva în genul ăsta. Și întreba mereu dacă mai sunt tuburi de oxigen în fabrică, că el trăia cu oxigen la tub... „Măi, sunt tuburi sau s-au terminat ?” Era ceva groaznic... O murit, bineînțeles.

Dumneavoastră când ați fost eliberat, în '64 ?

Da. Prin aprilie cred...

Și ați reușit să vă reintegrați în societate ?

După ce-am ieșit de la pușcărie în '64, de la Aiud, mi-au dat și un certificat de calificare de sudor, că în fabrică am învățat și puțină sudură... Și când am venit la Simeria m-am angajat ca sudor la Întreprinderea de Reparat Vagoane. Și-am avut vreo doi colegi care m-au tot bătut la cap că să mă duc la facultate. În învățământ nu m-au mai primit, c-am făcut cerere și mi-au respins-o, că n-am ce căuta acolo, că nu sunt demn pentru a face învățământ, și atunci am hotărât să mă duc la Timișoara la facultate. Și-am încercat să o fac la seral, da' n-am găsit. Și m-am dus la serviciul Personal, la atelierul de reparat vagoane de la Timișoara, și l-am găsit acolo șef pe un fost locotenent care m-a anchetat la Sibiu prima dată, Loplich. Nu știu de ce nație era... El m-a cunoscut, eu l-am cunoscut... și m-a refuzat. Și-atunci, văzând că nu pot să merg la seral, și nici pe sănătate nu puteam conta..., pentru că soția era medic stomatolog și putea să mă sprijine, am mers și-am dat examen și am intrat ca student la Mecanică în Timișoara.

Ați mai avut probleme cu Securitatea, cu autoritățile ?

Mi-aduc aminte că eram în cămin și mai discutau studenții, provocau discuții. Domnule, și nu știu ce mi-a venit odată, că erau atâtea de evidente anumite lucruri, și m-am băgat și eu odată în vorbă, și după aia colegul de grupă mi-a spus: „Domnule Mureșan, când discutăm noi, nu vă mai băgați”. Și i-am mulțumit pentru asta...

Odată, mergeam la catedrală în Timișoara și mă rugam, și m-a oprit securistul institutului, și mi-a cerut să colaborez cu el, să-i dau relații, că altfel „nu-mi iau examenele”... Că nu v-am spus, dar după eliberare am ajuns student și-n Timișoara... Și-atuncea ce-am făcut ? M-am dus la Procuratura Militară și am spus: „Domnule, uite cum se procedează”. Și după aia m-au lăsat în pace.

Și după ce am terminat cu facultatea,ăștia de aici n-au vrut să vin în Simeria... Și-atuncea am făcut schimb cu un coleg care vroia să meargă la Craiova și-am ajuns de am lucrat la Simeria, la Întreprinderea de Reparare Vagoane, până la pensie.

Privind în urmă toate experiențele prin care ați trecut și toate schimbările care s-au petrecut în viața dumneavoastră, aveți vreun regret ?

Domnule, uite care e chestiunea... Marele fizician Benjamin Franklin a fost întrebat: „Dom'le, dacă ar fi s-o luați de la capăt, ați merge pe același drum ?”. Și-a spus: „Da !”. Ei, eu nu pot să spun așa ceva. Sunt multe lucruri pe care le-aș face altfel, le-aș corecta. Înțelegeți ? Nu pot să zic c-aș merge pe același drum. Sunt care ar face la fel, dar îi complicat... Eu nu pot să spun... și poate sunt prea puțini oameni care pot să spună ce-o spus Franklin, că ar merge pe același drum. Eu aș mai schimba câte ceva. Îmi pare rău că-s la vârsta asta, de exemplu, și că nu pot să învăț engleză, și mă deranjează la laptop engleza... Nu mai mă ajută capul să mă pot apuca să învăț engleza. Mai am câte un copil la care îi mai arăt la matematică... Da' acum merge greu și cu matematicile superioare... Începe să mă lase judecata... Am 76 de ani împliniți și merg pe 77. Sunt printre deținuții tineri. Toți sunt mai în vârstă. Și câți deținuți mai sunt ? Eu nu cred că sunt mai mult de 2 000. Nu mă refer la cei cu domiciliu obligatoriu sau strămutați... Nu cred că mai sunt 2 000... nu mai prea sunt.

Am aicea o invitație la CNSAS, să mă duc să citesc niște dosare de anchetă în care se vorbește despre mine. Da' ce să mă mai duc ? Nu mai m-am dus, că probabil c-aș găsi că: „Dom'le, îl urmărim pentru că o fost deținut și ăsta e tot motivul”. Nu mai m-am dus. Să văd că un prieten, un coleg a zis ceva ? Nimenea nu știe prin ce trece omul acolo și în ce stare este. Poate că dacă voi mai avea timp... Acuma nici nu mai prea am unde să stau în București, da' să văd, dacă oi mai putea, poate mă duc să mai văd niște dosare. Am niște neamuri de la Sibiu care mă tot pun să scriu: „Băi, scrie ceva, scrie !” „Păi, întâi să lucrez pe Word și scriu pe calculator”...

Am mai fost și am mai văzut niște dosare până acum. Spre exemplu, ca să vedeți cum lucra Securitatea. Doi dintre colegii mei, Serafim Ilisie și Mircea Toma, au fost condamnați opt luni și s-au eliberat prin noiembrie '49. Pe noi ne-au arestat în aprilie și ei s-au eliberat prin noiembrie '49, dar nu s-au acomodat, să intre să muncească, să facă ceva. Și în octombrie '50, americanii au lansat cinci parașutiști în Masivul Negoiu. Cum au intrat ei în relații cu acești parașutiști nu știu, că unul dintre ei era din Sărata, deci din Masivu' Făgăraș, de-acolo. Au intrat în relații cu ei și i-au ajutat, le-au procurat mâncare, i-au mai și găzduit, că venea iarna...

Și am studiat dosarul lor, că am vrut să văd dacă Securitatea a influențat sau nu întâlnirea lor cu cei parașutați. Și este curios că Săpălcan, care era șeful celor parașutați,

a spus că, atunci când i-au parașutat era noaptea și au primit semnale luminoase de la sol. Ei, cine a putut să dea semnale din astea de la sol și cum? Atuncea mi-am pus întrebarea dacă nu cumva Securitatea a știut de prezența lor și i-a ajutat să intre în contact. Și pentru faptul că au fost în contact cu cei parașutați și le-a dat de mâncare, că alte informații de spionaj n-au apucat să dea, că nu le-au mers aparatele... și pentru asta i-a încadrat la *complicitate la tentativă de crimă de înaltă trădare*. Am să caut sentința, să vă faceți o copie după ea. Dintreăștia care au fost parașutați, trei au reușit să ia fiola. Unu' a murit, la altu' i-au făcut spălături și l-au salvat și al treilea a luat-o, dar n-a putut s-o zdrobească, și l-au operat, și i-au scos-o. Pe urmă i-au condamnat și i-au executat. Și pe cei doi colegi ai mei, de asemenea, i-au executat. Acuma, sigur, faptele sunt fapte, legile sunt legi, nimenia nu neagă treaba asta, dar îmi pun întrebarea: pentru complicitate la tentativă de crimă de înaltă trădare, care nu s-a produs, condamni la moarte tineri de 20 de ani și-i execuți?

După eliberare mi-a lipsit foarte mult Sandu Munteanu și Râmboiu. Sandu era din Alecuș... aproape de Blaj, în județul Târnava Mică, cum era înainte. Am fost și la Peninsulă împreună. A fost unul din colegii de detenție pentru care eu aveam deosebită considerație. Era și el greco-catolic. Și ne-am înțeles noi, că după ce scăpăm, o să ne preoțim, să ne sacrificăm, să fim celibatari chiar! Lui de la Târgșor îi era teamă ca nu cumva să ajungă la Pitești. Și într-o zi, prin luna februarie așa ceva, îmi spune un prieten: „Vezi că pe Sandu îl duce de aicea. Îi la poartă”. Și atuncea m-am apropiat de poartă la o distanță de vreo zece metri. Și el era în stânga, cum te uiți pe poartă, și-n dreapta era un grup de vreo zece inși. Era cu capul aplecat. Am stat fixat și privindu-l. A ridicat capul, a avut un zâmbet trist. Eu m-am înclinat, l-am salutat, el mi-a răspuns și-am plecat mulțumit că mi-am luat rămas-bun de la el. S-a reîntors de la Pitești după două luni. Imediat am vrut să-l caut, dar mi-au spus prietenii: „Nu te duce acuma la el, mai așteaptă că, zice, e într-o stare psihică în care nu se poate discuta”. Vedeți, comuniștii au aplicat foarte mult principiile lui Makarenko de educație. Au luat copii tineri și i-au îndreptat împotriva altora.

Aș fi vrut să mă mai întâlnesc cu el și după eliberare, să pot să schimb impresii, dar nu prea aveam cum, că nu exista întâlnire întâmplătoare. După revoluție tot am vrut să-l întâlnesc... Când am fost o dată la Aiud, am văzut pe unul care semăna cu el și l-am îmbrățișat, dar nu era el... Tot am vrut să-l întâlnesc... Da' nu l-am mai întâlnit. El s-a preoțit după '89 și a fost preot lângă Oradea, în zona Bihorului. Sandu Munteanu. Era un om extraordinar, credincios... A avut vreo 11 copii... A decedat... și nu am mai apucat să-l întâlnesc.

Vreau să mai pomenesc, ca să nu uit, de Petru Borcea, originar din Săliștea Sibiului. Petrică, cum îi spuneam noi, după eliberare a venit la mine acasă, într-o suburbie a Sibiului. Ne-am dus amândoi, am ieșit pe câmp și ne-am rugat. Și el mi-a spus că vrea să se călugărească, să meargă la mănăstire. Venise cu gândul eventual ca să mergem împreună. De ce nu m-am dus cu el la mănăstire? Trecem peste... Nu aveam destulă încredere în mediu unde trebuie să mergem. Și el s-a dus. L-au scos de la mănăstire pentru că nu avea facultatea. A făcut-o pe urmă și s-a dus din nou... Și l-a asasinat... L-o călcat trenul..., cum era sistemul lor de asasinare. Te-o călcat trenul și cu asta basta. Am mai avut un coleg, un prieten, pe care iar l-a călcat trenul... Pe Marius Neagoe tot la fel... Deci aveau duriță. Acuma, eu n-aș pune totul pe seama Securității. În ce sens? În Securitate erau oameni dispuși să execute directivele Partidului, dar Partidul era

creierul care dispunea toate treburile ăstea, și securiștii erau mai mult sau mai puțin naivi care, cu exces de zel sau din convingere, săvârșeau fapte inumane.

Eu vă mulțumesc mult.

Cam asta este. Cu plăcere...

Viorel Opreanu

S-a născut pe 22 martie 1927, în comuna Roșcani, județul Hunedoara. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : liceale. Profesia : muncitor. A făcut parte din grupul de rezistență anticomunistă condus de Vasile Duma. A fost închis șase luni și a executat pedeapsa în închisorile : Sibiu, Aiud, Gherla, Sighet. La data interviului locuia în Roșcani. Interviu realizat de Cosmin Budeancă la 17 august 2007. Transcrierea și tehoredactarea – Andrei Lascu, editarea – Adrian Sandu, Cosmin Budeancă. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cotele 190, 191.

Spuneți-mi, pentru început, cum ați ajuns dumneavoastră în opoziție cu regimul comunist.

Era pe atunci un grup de fugari, al maiorului Duma. El venea din Banat... Da' eu am fost prima dată cu alt complot condamnat.

Haideți să o luăm pe rând. Cum ați fost prima dată condamnat ?

Prima dată am fost condamnat de Tribunalul Militar Sibiu. Eram cu băiatul unuia, Flavius Meteșan, care era șeful grupului, o fost brigadier aici. O mai fost cu noi Aurel Neanu și Gheară Trandafir, care o murit. Am rămas singur, nu mai e nimeni.

Atunci de ce v-au arestat și v-au condamnat ?

Am fost împotriva regimului comunist la alegerile din '46.

Și ce puneți dumneavoastră la cale cu grupul acesta ?

Păi, militam pentru schimbarea regimului... Am avut și arme... Când o fugit Mircea Cornel în America, pistolul lui mi-o rămas mie. El o stat fugar un an și ceva și dup-aia o plecat în Serbia, și de-acolo o trimes o scrisoare că e-n lagăr, și o scăpat de acolo, și pe la Trieste o trecut în Italia, o ajuns în Franța, în Germania și, în final, în Statele Unite.

Aveați un plan să atacați ceva sau pur și simplu așteptați un moment favorabil ?

Păi, așteptam, că se spunea că vin americanii și fac, și dreg...

De unde v-au arestat prima dată ?

De-aici, de-acasă. Era în data de 2 iulie 1948, chiar într-o sâmbătă, și tăiasem un miel și beleam la ăla acolo. Și m-au chemat la poștă, că nu știu ce date trebuie să-i dau, și m-o luat, și m-o băgat într-o dubă, cu altu' peste mine acolo... N-am văzut cine-o fost, că așa ne purta...

V-au dus la Securitate la Deva ?

Da, și acolo, la anchetă, era unu' Herman Liobin, un evreu, și cu unu' Iordache. Ăștia au fost cei mai mari criminali cu anchetările acelea... O fost taică-su lu' Liobin ăsta

internat la spital la Deva, și o fugit de la spital bătrânu', și o zis că nu stă, că poate sunt din copiii lu' ăia care-o fost închiși la băiatu' lui, și-i dă ceva, și moare... Ei o fost niște amărăți, zugravi o fost înainte...

Ăștia doi băteau și omorau la oameni acolo la Securitate... M-o întrebat cum o fost, de Gafencu, de Moșneanu, de ăia... Doamne, n-am recunoscut nimic, nimic, nimic. Nimic n-am recunoscut...

Pe dumneavoastră v-au bătut în timpul anchetelor ?

Era o masă uite așa, cum e asta, și într-un colț era o sirenă, îți aprindea două proiectoare în față, dădea drumul la sirenă să urle și începea să te bată. Ne-o pus la curent de picam jos pe beton... în subsolul ăsta, de la vila Daniel.

Da' nu m-o ținut mult, că dimineața ne-o mutat cu o dubă la Sibiu, pe toți câți eram arestați. Și-o nceput să aresteze lume multă atunci... Era un complot de la Pui, din Hațeg altu', al inginerului Caragea... Erau mulți cetățeni arestați... Și-atunci a venit unu' și mi-o spus: „Băi, de la voi atâți o dus”... Și ne-o ținut la Sibiu până ne-o condamnat.

Cu cine v-ați mai întâlnit acolo la Sibiu ?

Tot atunci a fost acolo cei din complotul lui maiorul Dabija, care-o fost din munții Făgăraș (sic!). Șapte persoane o fost condamnate la moarte și-a fost și două studente, Sanda Pop și Tatiana Chivulescu. Și i-o ținut până-n noaptea lui 24 octombrie, iar șapte persoane care făcuseră parte din gruparea maiorului au fost duse în noaptea aie între orele 3 și 4 în Dumbravă și au fost împușcate. Atunci când i-o scos și i-o dus, tot penitenciarul s-o alarmat.

Procesul cum s-a desfășurat ?

La Sibiu la Tribunalul Militar am fost condamnați. Ne-o dat un avocat din oficiu, da' ne-o acuzat, nu să ne apere... Eram în boxă patru persoane, și șef de lot era socotit Meteșan.

Ce condamnare ați primit ?

El o primit câțiva ani... vreo trei sau patru, nu-mi mai amintesc... Atunci eu am primit șase luni, pentru că n-am recunoscut nimic. Ne-o bătut, ne-o tras unghiile, da' n-am recunoscut nimic, nimic !

Și prin ce închisori ați trecut în cele șase luni ?

Am fost și în Gherla, și-n Aiud, și-n Sighet... M-o purtat prin toate închisorile...

La Sighet ați fost în închisoarea principală ?

Da, da... Acolo unde-o fost Iuliu Maniu și Coposu...

Cât ați stat acolo ?

Numa' vreo două săptămâni, fiindcă ne purta așa de colo-colo. În Aiud am stat numa' câteva zile, iar în Gherla am fost în clădirea nouă... Așa ne-o tot purtat...

În care închisoare v-a fost mai greu ?

Peste tot... Da' în Sibiu era ceva... Acolo ne mâncau noaptea pleoșnițele. Ieșeau de sub dușumea, și pereții erau tot pictați... Noaptea, cum nu mai era lumină, cum porneau... Încolo am stat numai pe betoane, pe ciment... Prin 'tâtea locuri era numai ciment... În Aiud, când ne-o băgat într-un arest... era numa' beton, nici un geam, numai gratiile, nu foc, nu nimic, și era un ger... Noi slabi, amărăți, nu haine, nu nimic... Dezbrăcați așa...

Cum era mâncarea ?

La Aiud, când venea mâncarea, aveam niște castroane groase de șamot, din pământ, și dacă nu beai ciorba aia repede o sugea ca vata...

La Sibiu nu dădea mălai, turtoi... și atât era de mare porția, cât două cutii de chibrite una peste alta. La mămligă era un pic mai mare porția!.. Pâinea era pătrată, de-aia în tavă..., și era tăiată în felii subțiri de cinci milimetri... O feliuță de pâine, atâta era...

Și după eliberare ați venit acasă ?

Am scăpat și am venit acasă. Și în ajunul lu' Anu' Nou, în '49 spre '50, m-or arestat din nou, cu ăștia din Banat...

A doua oară de unde v-au arestat ?

Tot de-aicea de-acasă. Și m-o dus tumna la postu' de Miliție, și de-acolo ne-o dus la Deva. Da' a doua oară am scăpat mai ușor, că n-am mai recunoscut nimic, nimic... Știi ?

Și după ce ați scăpat a doua oară ați mai avut probleme ?

Păi, m-o ținut, mi-o dat drumu', i-ar m-o dus, iar mi-o dat drumu'... Tot așa ne-o purtat...

Dar nu v-ați cumișit ?

Cum să te cumișești, că tot eram chemat și arestat, și vroia să ne deporteze toată familia... ? Păi, am ajuns să mă conducă pe mine un analfabet, un nimeni ? Să fiu dirijat de ăștia?... Pfai de capu' meu ! O fost mare chin pe noi, în zona asta aici. Ceva nemaipomenit ! Escroci și analfabeți or fost la putere, fără pregătire, fără nimic. Și ăștia și-or bătut joc de lumea asta, de țărani, de România toată. Venea și-ți spunea : „Asta trebuie s-o faci până-n data cutare, că te bag iar la pușcărie. Duci lemne de-acolo ! ”. Dacă nu le duci, te arestează... Ai cotă de grâu, de porumb, carne de pasăre, de vită, de porc, cereale... Cote grele, de nu mai rămâneam cu nimic... Cum să mă cumișesc, că nu pot ? Io nici acum nu pot... Nici strănepoții lor nu pot să-i sufăr...

Vă mulțumesc.

Mihai Saftencu

S-a născut pe 24 septembrie 1928, în Roșășani, suburbie a orașului Cernăuți, Ucraina. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : postliceale. A fost arestat în 1948 și condamnat la doi ani. A executat pedeapsa în închisorile Deva, Sibiu, Jilava, Văcărești, Târgșor. În 1959 a fost rearestat și condamnat la 15 ani de detenție. A executat pedeapsa în coloniile din Balta Brăilei. A fost eliberat în 1964. La data interviului locuia în Deva. Interviu realizat de Cosmin Budeancă la 7 iulie 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Adrian Boagiu, editarea – Cosmin Budeancă. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cota 176.

În 1948 erați foarte tânăr, și cu toate astea ați fost arestat. Cum explicați acest lucru ?

Ce se întâmplă ? Suferința maturizează. Noi nu ne putem da seama... Și școala te maturizează, dar suferința te maturizează mai tare... Să vă dau un exemplu, și în felul acesta să înțelegeți și cum am ajuns eu în Brad. În '44, pe la mijlocul lui martie, mi s-a închis situația școlară și pentru că rușii o rupt frontul în Răsărit. Imediat, directorul ne-a spus : „Școala noastră” – mai bine zis Liceul „Aron Pumnul” – „se închide. Plecați la Brad, că ei s-au oferit și trebuie să vă primească”. Și mi-a pus mama o pâine și o slană, cum zice ardeleanu'... Și : „Fugi, băiete, că vin rușii peste tine și e de rău ! ”. Aveam deja 15 ani împliniți. Am fugit și am venit aproape o lună pe jos, cu căruța, prin ploaie, frig, zăpadă..., că era luna martie, era primăvară. Și așa m-am trezit eu la Brad. Și acolo am fost primit la Liceul Ortodox, o școală care, spre cinstea morților, o fost școală foarte sobră, serioasă. Directorul era un preot, dar un om deosebit de pregătit. Ciocan îl chema.

Mai erau și alți colegi cu dumneavoastră sau erați singur când ați venit ?

Nu, de unul singur am venit... Pe drum, m-am întâlnit cu un unchi care o fost contabil la o școală de surdomuți și, mă rog, o fugit și el. O fost o coincidență, că școala respectivă o fost mutată la Abrud...

Revenind la momentul arestării. Cum s-a petrecut aceasta ?

Dom'le, eram în clasa a VII-a de liceu. A fost o discuție între colegi acolo, au fost trei așa-zise ședințe... Ca orice tânăr, mai discuți, am pus o problemă, una, alta și, pe chestia asta..., gata, ne-a făcut așa-zis pui de legionari, FDC, discutând așa, la concret. Da' eu nici n-am știut ce-i aia FDC-ul..., n-am auzit ce-i aia până atunci... Mă rog, ținând cont că era un orașel mic, noi eram un cerc de elevi, nu aveam relații cu lumea, nu aveam viață socială, că nu aveai filme, nu aveai teatru... Învățam carte și în rest... nimic !

Și la anchetă cum a fost ?

Eu am fost anchetat de vechea Securitate (Siguranța – n.n.), da' să știți că ăia au fost niște securiști mai docili... Cum să zic? Ei aveau mai multe de plătit pentru trecutul lor și acum căutau să se reabiliteze cu noii stăpâni. Îmi amintesc că mă întrebau: „Tu n-ai discutat cu colegii tăi? Cu cine ești prieten?”. Norocul meu că am fost inspirat, așa, un noroc dat de la cer, că atunci când m-au întrebat cu cine sunt prieten am zis: „Cu toata clasa”. Ei vrea să facă un grup, să multiplice. Dar am avut norocul că am ținut în brațe toată clasa și n-o putut aresta toată clasa...

Ați fost bătut în timpul anchetei ?

Cum să nu mă bată? Că ei altceva n-au știut... O fost duri! O și murit câțiva în închisoare... Și la Deva o murit un coleg din cauza bătailor. Și îi de neconceput ca un tânăr de 17-18 ani... să-l iei, să-l bați de să-l omori cu bătaia, cu foamea, cu mizeria, cu frigul. Îi de neconceput... Și un an de zile a durat toată trășenia asta cu ancheta, cu procesul, cu nu știu ce...

Procesul unde s-a desfășurat ?

Procesul a fost la Sibiu. Acolo l-am avut, o formalitate, mă rog.

Câți erați în lot ?

Noi am fost șapte în așa-zisul lot. Am fost și de la Deva, și de la Hunedoara. Așa-zisul șef o luat trei ani, au fost și cu câte doi ani și pe urmă au fost și cu un an. Ce să faci?

Dumneavoastră ce condamnare ați primit ?

Doi ani. Eu atâta am recunoscut că am discutat. Pur și simplu o copilărie, niște discuții..., și pentru aia am făcut doi ani. Și, dacă ar fi să comparăm..., acum se discută mult mai mult, pur și simplu se jignește, se dă în cap și nu se întâmplă nimic... Și atunci mi-a dat doi ani pentru că am avut trei discuții cu câțiva colegi...

În ce penitenciare ați executat condamnarea ?

Am cunoscut și eu ce-i aia Jilava, am trecut și pe la Văcărești și am ajuns și la Târgșor. Acolo au fost din toată țara aproape 500 de elevi. Și tragedia a fost că acolo a început o reeducare...

Haideți să le luăm pe rând... La Jilava cum a fost ?

Ooo, la Jilava pur și simplu am rămas îngrozit. Oamenii erau ținuți pe jos, pe beton, și dormea unul lângă altul... Și noaptea când mergeam, făceam pipi, făceam pe oameni, acolo... Era un miros, o mizerie... Mi-e și greu să-mi mai imaginez acum. Nu-mi vine să cred că au fost asemenea condiții. Asta nu o fost crimă împotriva umanității, o fost ceva și mai grav, ceva pur și simplu de nedescris. Și, pe urmă, orice mișcare, dacă li s-o părut că te-ai uitat un pic mai urât, imediat te-o pocnit în cap cu bătele alea. Din cauza asta, unii mai sensibili, mai delicați, au clacat. Pentru mulți a fost cruntă această trecere..., să intre acolo, la Jilava, în pământ, și mizeria aia cruntă, și foamea, și frigul... Era toamna târziu și era frig, dar eram unul lângă altul și ne mai încălzeam... Dar era beton pe jos și erai direct pe el. Și era apă, eram uzi... Nici nu vreau să-mi amintesc, pentru că mă doare pur și simplu... Nu-mi vine să cred că am trecut pe acolo, mi se pare o poveste... Este de nedescris.

La Văcărești cum a fost ?

La Văcărești a fost... mai decent, în sensul în care o fost o închisoare mai veche, la suprafață, dar acolo am fost în trecere, n-am stat decât vreo săptămână și ceva. Dar, totuși, era bătaia și foamea... Se făceau că uită să dea de mâncare... Prostii d-ale acestor

nenorociți de gardieni și directori de penitenciare... Dar asta era regizat de undeva de sus... Pur și simplu să distrugi niște tineri, al căror singur păcat a fost că au avut o discuție. N-o avut armă, n-o avut nimica... Și să vii să-i omori cu zile.

Ați pomenit de reeducarea la Târgșor ? În ce consta aceasta ?

Reeducarea consta în citirea ziarului *Scânteia* și să vorbim ceva noi... Pur și simplu să recunoaștem că am greșit... A venit un bătrân, așa-zis din ilegalitate, săracu' nici nu știa bine citi... Nu mai țin minte cum îl chema, dar noi îi ziceam moș Teacă. Mă rog, făceam o bășcălie, așa, râdeam de el... Dar aici erau niște băieți deosebiți, unul și unu', și pur și simplu n-am ajuns cum au ajuns studenții de la Pitești... Norocul nostru a fost că, dintre noi..., cei mai buni, cam 80%, au fost ardeleni, bucovineni, regăteni. Moldovenii au venit cu elemente mai slabe. În ce sens ? Oameni cu pregătire intelectuală mult mai slabă... Nu știu care a fost explicația. Nu pot să-mi dau seama... Ăștia, moldovenii, o încercat ei să facă nu știu ce...

A fost grea detenția acolo ?

În ceea ce mă privește, eu am avut norocul că, totuși, acolo am avut dintre noi bucătari și mâncarea era bunicică, că nu se fura.

Am avut acolo un atelier, niște războaie de țesut, și băieții noștri care au lucrat, dom'le, au dat o producție aproape dublă față de același tip de războaie și față de muncitorii din afară. Erau războaie manuale și războaie mecanice, și între noi aveam băieți și de la Liceul Industrial, lăcătuși, mecanici, și un război n-are voie să stea mai mult de un ceas.

Și a fost un director care pur și simplu i-a uimit pe toți cu producția și în prima fază au rămas toți uimiți de conștiinciozitatea (sic !) și abnegația cu care lucram. Da' lucram, că se mai dădea un supliment, un spor, și toți au fost de acord ca noi toți să beneficiem de acel spor, să avem aceeași mâncare, să nu fie diferență între cei care lucrează și ceilalți. Și în felul ăsta lucrau, și făceau cu schimbul... Și mai veneau și ceilalți să îi lase și pe ei, că ziceau că : „poate ies și să știu și eu o meserie, să știu un pic, cât să mă descurc”. Am fost copii necăjiți. În ce sens ? Majoritatea, cel puțin 90%, dacă nu mai mulți, am fost de la țară, copii la care nu le era rușine să muncească.

La Târgșor aveai voie să comunici cu polițiștii ?

Nu... Cum să zic ? Numai când aveam probleme și mergeam la control acolo la polițiști, așa îi vedeam pe ei. Știu că alături, la polițiști, se murea de foame... Atunci mi-am dat seama că și vechea poliție a fost coruptă, că era marele comisar-șef cutare, cutare..., și ăla avea mâncare mai bună, restul, cei cu grade inferioare, subcomisarii, agenții... vai de ei. Atunci mi-am dat seama cum aici se putea trăi cu gamela aia cu fasole, că dincolo, la ei, nici urmă nu era... Deci erau câțiva potențați care mâncau, și restu'... răbdau.

Și, după ce au trecut cei doi ani, de la Târgșor am plecat la Securitate la Ploiești, și de acolo mi-a dat drumul.

Vă mai amintiți cum a fost momentul eliberării ?

Da. De acolo de la Ploiești m-a eliberat. Și am avut ocazia să mă întâlnesc cu domnul Ionescu-Quintus, marele liberal. Din greșeală, m-o pus în beciul de arestare, de anchetă, da' eu eram pentru eliberare... Și am stat acolo 24 de ore, și a doua zi m-o dus într-o altă cameră. Și acolo am avut ocazia să îl cunosc pe Ionescu-Quintus. După aia am aflat mai multe... Era un bărbat înalt, un avocat deosebit de elegant, pus la punct. Toți ceilalți erau

din ăștia mai simpli, țărani, muncitori... Și când am încercat să-l trag de mânecă: „Dom’le, nu vedeți că nu e în regulă ce se întâmplă”... Și el zice: „Dom’le, ce să spun? Ce să fac?”. După aia am aflat că el a stat trei ani condamnat, da’ îmbrăcat civil și cu mâncare de acasă... Îi venea în fiecare zi soția cu sufertașul și îi dădea mâncare... Și atunci mi-am dat seama că o făcut pactul cu diavolul. Deci, domnul Ionescu-Quintus era mai mult decât informator... o nenorocit și alți oameni.

După eliberare cum v-ați reintegrat ?

După ce am ieșit din închisoare, am avut pe hârtia de eliberare scris că trebuie să lucrez ca muncitor și, într-adevăr, în ’50, după ce am scăpat, am terminat ultimul an de liceu, am dat examen și mi-am luat bacalaureatul și am făcut o școală de calificare ca laborant la Hunedoara. Din ’50 până în ’52 am lucrat la Hunedoara ca laborant, am fost și maistru și pe urmă am ajuns tehnolog în betoane, și între ’52 și ’58 am lucrat ca inginer...

În ’59 ați fost din nou arestat. În ce context s-a întâmplat lucrul acesta ?

O intervenit Securitatea și m-o arestat. Și la anchetă prima întrebare o fost: „Cum de am ajuns eu inginer?”. „Nu are importanță, întrebați pe șefi!” Norocul a fost că amândoi directorii erau ovrei, că dacă erau români nu știu ce făceau, ce scoteau... Pe mine Securitatea m-a făcut pur și simplu că-s legionar, că am luat parte la Buitur, la nu știu ce..., că aș fi cântat. Da’ eu n-am cunoscut Buiturul, n-am fost niciodată acolo. Da’ a fost destul ca să îmi mai dea 15 ani. Am aflat ulterior că totul n-a fost decât o înscenare în ceea ce mă privește. Am plătit că am fugit de la Cernăuți și m-am afirmat, și trebuia să dea cu mine de pământ... Că pe cadavre au pus ei stele pe umăr și au avut salarii mari și funcții.

A doua arestare unde s-a petrecut ?

La Hunedoara. Eram acasă, aveam și eu o cameră în chirie, și m-au arestat. Cinstit să fiu, au încercat să mă facă să vorbesc de una, de alta. Și am zis: „Domnule, eu n-am avut timp zi și noapte, eu am avut de lucru, doar pe mine nu m-o avansat că am stat să vorbesc... Cine sunt oamenii care efectiv pot să vă spuie despre mine ceva rău?”.

Au fost mai multe persoane arestate împreună cu dumneavoastră ?

Au mai fost niște... prieteni, care și ei o făcut închisoare înainte. Și acum pur și simplu, ei au luat tura doi pentru că trebuia să arate poporului, mă rog, că ei sunt stăpâni, trebuia să dea un exemplu. Au fost arestați aproape din întreaga țară foștii deținuți, care au fost luați de elevi, studenți. Mă rog, numa’ care o avut noroc, printr-o coincidență sau cumva..., ăia n-au fost, dar restul toți au fost arestați. Am înțeles ulterior că a trebuit ei să facă treaba asta, să arate partidului că „uite, ei sunt dușmani”.

Cine erau anchetatorii aici la Deva ? Vă mai amintiți ?

Să fiu cinstit, am știut, dar acum am căutat să îi uit... Dar la Securitate, în Deva, un an de zile o durat ancheta... Și aș vrea să pun o întrebare: „Oare e posibil o anchetă să dureze un an de zile?”. Norocul meu o fost că am avut rezistență și ceva în mine, că altfel aș fi cedat, aș fi clacat. Am avut momente de cădere nervoasă și când m-am gândit să spun ceva, că altfel ăștia mă omoară cu bătaia, dar, până la urmă, am reușit să trec peste și am tăcut.

Câți ați fost în lot la proces a doua oară ?

Să fiu cinstit, o fost vreo cinci-șase, pe urmă au mai adăugat și au încercat să demonstreze că eu am încercat să fac o organizație. Să fiu cinstit, inițial, toată treaba asta am luat-o

pur și simplu ca pe o comedie, dar care, de fapt, o fost o tragedie. Și Doamne, erau implicați oameni complet nevinovați... Și veneau ei cu anumite acuzații... Și că ai făcut ceva sau că n-ai făcut... nu mai conta... De exemplu, la condamnarea a doua, mie nu mi-au dat voie să casc gura : „Ești bandit ! ”. Și mi-o spus încă de la început : „Pedeapsa o fixăm noi, Securitatea, judecătorii sunt păpușile noastre”. Sunt convins că și acum judecătorii sunt niște păpuși, de aia nu avem justiție, pentru că ei au fost supuși Securității.

Procesul unde s-a desfășurat ?

De data asta la Brașov... Atunci l-am cunoscut pe colonelul Crăciun. Era un tip cu o moacă de bătaș, de mitocan, o față de asasin. Și nu știi ce i s-o fi părut lui, că o zis : „Ce te uiți așa urât la mine ? ”. Și mi-o tras un pumn. Pur și simplu m-o zburat trei-patru metri, eram atunci numai umbră și vis...

Prin ce închisori ai trecut a doua oară ?

Pușcăria a fost un iad. Ne-o mutat de la o colonie la alta în Deltă, unde o fost nevoie. Acolo am muncit din greu... Când a fost al doilea proces, pe mine m-au trecut ca legionar, dar pe urmă, când o venit odată în vizită generalul Nicolschi, i-am zis : „Dom'le general, eu n-am fost legionar. Fiți bun și încercați să vedeți dosarul, că acolo e ceva”. Și într-adevăr, după o lună și ceva am fost scos de la brigada de legionari și am fost trecut la brigada de intelectuali. Legionarii aveau alt regim, mai sever, mai dur, pentru că ei erau socotiți dușmani numărul' unu ai comunismului și, ca atare, vroiau să-i extermine sub orice formă. Ei au vrut să distrugă oamenii care li s-o părut un pic suspecti. Nicolschi a înțeles și el, o văzut că n-aveam cum să fim legionar.

Pe urmă o iarnă am stat pe un bac pentru grâne... Acolo cum se trăia ? Ne-o pus niște paturi din fier, cu tablă, și fără rogojină, fără nimica, dormeam direct pe ele. Și până pe la 2-3 noaptea când adormeam, tremuram și ne încălzeam din tremurat, pur și simplu. Și să dormi pe un frig din ăla crunt, cum o fost pe Dunăre... nu o fost ușor. Norocul meu că nu m-am îmbolnăvit de plămâni, de una, alta, că alții o murit, o dat în tuberculoză și imediat i-o terminat...

Iarna aceea pe bac și frigul foarte mare a făcut ravagii... Din cauza frigului, foarte mulți, pur și simplu, au murit... Eu am avut noroc că înfruntam frigul fără probleme. Prima iarnă când am fost la liceu în Brad am făcut-o în pulovăr și fără căciulă și era -15 grade. Și colegii mei tremurau. Zicea : „Nu mai fă tu pe deșteptul că nu ți-i frig”. Zic : „Da' ce dracu' faceți la -37 ? Aici is -15 grade, asta pentru mine nu e iarnă”. Pe urmă îmi ziceau Mihai canadianu'.

Atunci mi-am dat seama că regimul ăsta comunist nu are nimic cu omul, că pur și simplu vrea să desființeze omul, să îl facă bestie. Pentru că un sistem care a vorbit în numele omenirii s-a transformat în niște canalii, în niște călăi ai propriei națiuni.

Ce se întâmpla cu cei care mureau când erați pe bac ?

Simplu ! Îi lua și, ca pe un câine..., acolo era groapa... Și numa' să o acopere și gata...

Cum era mâncarea acolo ?

Aia nu era mâncare... Era un pic de apă caldă, pur și simplu. Era o bătaie de joc. Când am lucrat la dig ne-a dat voie la pachete, și eu am fost inspirat. În ce sens ? Nu am cerut pachet cu mâncare, cu dulciuri, am cerut cinci kilograme de untură. Și în fiecare zi aveam câte o lingură de untură la fiecare masă de prânz... Și aia m-a salvat... De exemplu, în mod obișnuit, la un deținut, pachetu' ținea o săptămână sau două, că mai

dădea la unu, la altu'... Eu îmi puneam o lingură de untură în mâncare și gata. Și cred că asta a fost salvarea mea... Bineînțeles că și moralul contează foarte mult, și a mai fost poate important și că nu am fost căsătorit. Pentru că cei care au avut familie au avut muștrări de conștiință : „Ce fac copiii mei, ce face soția... câte necazuri le-am făcut”...

Eu am căutat în mine să găsesc suportul și am crezut tot timpul că miracolul e însuși omul și el trebuie să lupte. Totul pleacă de la moral. Aici a fost marea problemă, dacă ai reușit să te domini, să nu te sperii de dezastru... Că mureau alții bolnavi... și pur și simplu cădeai..., nu într-o apatie, într-o frică de tine însuși... În plus, erau unii terorizați de familie... Și, când te condamnă copiii tăi, soția ta..., foarte mulți au fost care au cedat psihic... Unii în câteva luni, alții în jumătate de an, un an. Gata ai fost ! Pur și simplu te-o lichidat...

Toate relele după mine au venit de la Răsărit, pentru că au fost niște popoare primitive, care pur și simplu nu știau altceva decât să subjuge și să fie ei stăpâni.

Ce munceați la Grădina ?

Când am fost eu la Grădina, eram pe malul Dunării și am lucrat să protejăm malul. Pământu' de acolo era făcut ca un zid, ca să protejeze împotriva inundațiilor. Și cum se consolida ? Băteam niște pari groși și, după aia, între pari erau puși snopi din răchită să protejeze, ca să nu rupă apa pământul ăsta care era nisipos și foarte ușor îl putea lua Dunărea.

Odată, îmi amintesc că era în ianuarie și, apropiindu-ne de niște sălcii, o fost gheața mai subțire și s-o rupt cu noi. Atunci era să mă înec, dar am avut noroc că unu' o luat o creangă și mi-o întins-o, și m-o scos afară. Și de dimineața de la 8 până la 4 am stat acolo. Vă dați seama ? În mijlocul lui ianuarie să stai acolo, în frig... Mi-o dat voie numa' să fac un pic de foc să mă usuc... Când am ajuns în așa-zisul lagăr, că erau niște băraci pur și simplu..., am intrat direct la infirmerie și am stat în comă zece zile. Și acum îmi amintesc că o fost un doctor deosebit de la Timișoara, Romițeanu, și i-am spus : „Mă, ce-ai făcut de m-ai salvat ?”. „Păi, ce să fac ? O trebuit să te salvez. Am luat medicamente.” „Ai furat ! ?” „Păi”, zice, „ce vrei să fac ? A trebuit să te salvez, că n-aveam adversar la șah”. Avea și umor... Jucam cu el șah, era un bun șahist și și-o găsit și el adversar. Un om deosebit.

Când ați căzut în apă nu v-au dat voie să vă schimbați hainele ?

De unde ? Cu ce ? Aveam o haină subțire, zeghea, plus așa-zisul palton, care era tot o pânză de asta de pușcăriaș, de bătea vântul... și te bătea cu totul. M-am dezbrăcat de una și a trebuit să stau cu cealaltă, că bătea vântul. Și am uscat întâi cămașa, și pe urmă zeghea și boneta. Dar să stai opt ore în frigul ăla... Că am căzut la prima oră... Trebuia să tai crengi de pe răchită, ca să facem brațele care să le punem în jurul barelor, să protejeze digu', să nu-l rupă apa. Nu o vrut să mă lase să mă duc în lagăr. „Lasă-l să moară, banditul, dă-l în mă-sa !”. Erau niște mitocani, niște oameni de nimica. Aproape că era să mă bată, că de ce am căzut în apă... Vă dați seama ce oameni fără suflet... Dumnezeu știe de unde s-o adunat asemenea elemente, unul mai a dracului ca altul.

Aveați normă de lucru la dig ?

Da, și era problemă dacă nu-ți făceai norma. Te oprea în poartă și te bătea ca vai și amar. Dar dacă îți făceai norma, îți dădea așa-zisele scrisori, după care primeam pachete. La început, pachetele au fost de cinci kilograme și după aia o zis că „de ce să le dăm cinci, să le dăm numa' trei”.

Acolo, să fiu cinstit, am avut ocazia să îl cunosc pe rabinul din Deva, Müller, o ajuns după aia rabin la Nazareth. Am fost și invitat ulterior să merg în Israel la el, da' n-am plecat, pentru că erau conflictele alea între arabi și evrei... Era un om deosebit, un evreu foarte cumsecade... Atuncea am și intrat în contact cu cultura și religia mozaică și pe urmă m-am pus la punct cu treburile astea, că o fost pentru mine un șoc să cunosc o altă cultură, un alt univers intelectual. Evreii, față de creștini, cred altfel și trăiesc altfel. Pentru că ei au cultura și civilizația lor de mii de ani. Au în spate povara a mii de ani și au o cultură și o civilizație deosebită.

De unde v-ați eliberat a doua oară ?

A doua oară de la Grădina.

Cum s-a întâmplat ? Vă mai aduceți aminte ?

Era în '64, spre toamnă, așa ceva, mă rog. Am fost mai prin urmă... că eliberările s-au făcut în etape...

Ați reușit să vă reintegrați ?

Când am ieșit a doua oară din pușcărie, din muncitor necalificat și din asta nu m-au scos... Scria pe foaia de eliberare „va presta numai munci necalificate” și, când am scăpat, nu m-a primit nimeni. De la tovarășu' maistru, inginer sau ce am fost, am ajuns ca un an de zile să lucrez la Teliuc, ca figurant. Și după aia am mers să mă calific din nou, mă rog, treburi din astea. Și acum, când vreau să-mi caut drepturile, ca să-mi vie o hârtie, că am dreptul la anumite despăgubiri, o trebuit să treacă patru ani.

Ați făcut șapte ani de închisoare. Aveți vreun regret față de experiențele pe care le-ați trecut ?

Mie îmi pare rău că n-am fost lăsați să vorbim pentru oamenii care vor veni după noi. Și tineretul nu știe... Eu, de exemplu, cu propriul meu fiu, am încercat să nu discut absolut nimic din ce-a fost, ca să nu creez un handicap, și căderea comunismului a fost o surpriză pentru toți, și, pe undeva, cred că am greșit că nu l-am pregătit în secret, în taină.

Și ce m-o durut și mă doare mai tare e că n-o venit rușii, ci o venit ai mei și m-o omorât... Ei au mascat faptul că primii care au fost în Securitate au învățat în Rusia și au venit cu lecția învățată, că trebuie teroare și frică, și așa să conducă. Că de ce nu s-o putut uni cineva cu altul ? Că afară de partizani, că ăia într-adevăr o fost ceva, restul n-o putut să fie. Pentru că n-ai avut cum, că ai fost filat și, dacă te-au prins, au făcut ce-au vrut ei, că au știut să te șantajeze. Aveau școală, aveau experiență, aveau toată puterea de viață și de moarte asupra ta. Tu ai putut să zici ce-ai vrut atunci, că ei îți spuneau asta și gata.

Eu îi condamn pe cei care au contribuit să fim mai răi ca ăia din Răsărit. Pentru că comunismul nostru o avut o altă față, mai diabolică decât sistemul bolșevic... Adică în 45 de ani parcă noi am fost mai avansați în teroare... Și am avut niște slugi de-a lu' Stalin pur și simplu mai ale dracului decât el. Și ce a fost mai grav a fost să implementezi în om frica... Și un om care știe numa' de frică și frica îl domină... ăla nu mai e om. Că, gândindu-ne mai bine, vedem ce urmări avem după acest sistem, că trebuie să treacă generații ca să revie omul normal, rațional, demn. Ce-o fost mai bun, o distrus. Ei n-o avut grijă de oameni, totdeauna o avut grijă să promoveze nonvalori. O fost puțini și, pe urmă, peste noapte, a trebuit să puie în funcție teroarea. Ei n-o știut să puie altceva la loc. Ei frica și ia-l pe om și omoară-l. ăsta o fost scopul lor, de a transforma în sclav pe

oricine. Eu am lucrat în brigăzi de țărani, de muncitori, de intelectuali, și am avut o deosebită considerație față de toți... pentru că aici se pune marea problemă. S-a căutat așa-zisa luptă împotriva intelectualilor, luptă împotriva muncitorilor, să se învrăjbească aceste trei categorii de oameni. Ăsta e apanajul comunismului, care pur și simplu nu a vrut altceva decât să creeze ură, dușmănie și, în final, să distrugă omul.

Eu spun că norocul meu este că nu port ura... Port într-adevăr un dispreț, dar am o filozofie a mea... Dar lumea trebuie să înțeleagă clar : Dom'le, comunismul n-a avut față umană, n-a avut nimic, pur și simplu... Trebuie să-i fie rușine cui a fost comunist. Să nu uit, un singur comunist, Bălan, care o fost aici prim-secretar și care m-a ajutat. Și mi-o zis : „Tu iar faci pușcărie”. Și am mers acolo la el și i-am spus : „Dom'le, eu sunt un anticomunist convins”. Și o spus : „De ce ?”. „În '40, când o venit rușii, la două săptămâni, doi unchi o dispărut și nu s-o mai aflat absolut deloc. Pe urmă, având acolo vecini nemți..., am fost prima familie de români care ne-am trecut nemți.” Mă rog, am ajuns în Germania și pe urmă am revenit în țară. Și îmi pare rău că n-am rămas „neamț”. Pentru că ce se întâmplă acu', la ora asta... îmi crapă obrazul de rușine că sunt român. Oameni care au funcții, atribuții, și sunt oameni fără cuvânt, fără elementar bun-simț, îi vezi în Parlament, îi vezi în funcțiilor lor mari și pur și simplu mi-e rușine că sunt român.

Și justiția și totul a fost în mâna lor, și atunci repet, dom'le : cei care au fost securiști au rămas cu aceeași filozofie, și acu' ei nu se mai pot transforma, n-au cum, ei au în sânge această boală, odată ce au avut dreptul de viață și de moarte asupra omului, și nu se mai pot schimba. În plus, ei nu știu ce-i aia respect sau frică de Dumnezeu... El știe că e stăpânul și că poate să facă ce vrea el, că el îi Dumnezeu. Și acu', la ora asta, domnii securiști ce pensii au ! ? Și ce pensii avem noi ăștia care am făcut... Ei au mașini, vile și nu știu ce... Și noi ce avem ? Și lor li se pare că avem foarte mult, că ni se dă mari despăgubiri pentru un an de pușcărie și nu știu ce... Dar ne-au distrus tinerețea, ne-au distrus tot... Eu, mă rog, printr-un concurs de împrejurări, că am avut o constituție deosebită și o structură mai solidă și nu am clacat moral, sufletește..., și nu că m-a îndârjit, nu că m-a înrăit, ci pur și simplu că trebuia să mă salvez, dar acu' parcă îmi pare rău, că moartea a fost mai onorabilă decât viața...

Eu vă mulțumesc foarte mult.

Și eu vă mulțumesc...

Maramureş

Gheorghe Bulacu

S-a născut pe 12 iunie 1931, în comuna Budești, județul Maramureș. Naționalitatea : română. Religia : greco-catolică. Studii : liceale. A fost arestat ca elev în august 1948 și condamnat la trei ani de detenție. A executat pedeapsa în închisorile Sighet, Satu Mare, Cluj, Jilava, Târgșor, Peninsula, Poarta Albă. A fost eliberat pe 30 decembrie 1951. A fost rearestat pe 1 decembrie 1958 și condamnat la 15 ani, pedeapsă redusă prin recurs la patru ani. A executat pedeapsa în închisorile din Satu Mare, Cluj, Târgșor, Peninsula și în Balta Brăilei. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Alin Mureșan, editarea – Adrian Boagiu. Interviul se află în AIO-IICCR, având cota 25.

Care era situația dumneavoastră și a familiei înainte de arestare ?

Părinților mei, nefiind maramureșeni, cam în 7 septembrie, deci deja după ce erau autoritățile maghiare stabilite în zonă..., li s-a pus în vedere că în 24 de ore să părăsească comuna. Și-atuncea au strâns bagajele, și tata a cerut să fie trimis în județul Dolj și ne-au dus în comuna Ciupercenii Vechi, lângă Calafat, pentru că acolo el avea o soră, tot învățătoare. Eu aveam nouă ani când ne-am refugiat, eram în clasa a II-a primară. Am continuat școala în comuna Ciupercenii Vechi și, pe urmă, după patru clase primare, m-am înscris la Liceul „Independența” din Calafat, și acolo am fost elev până în 1945. În '45, eliberându-se Ardealul, ne-am reîntors în Maramureș.

Dar aș vrea să vă povestesc niște lucruri care nu cred c-au fost spuse de alții și care poate merită să fie cunoscute, din comuna mea, din timpul ocupației maghiare. În comună, în timpul românilor, era un notar pe nume Fekete, care era maghiar. În momentul în care au venit autoritățile maghiare, a luat tricolorul primăriei și a ieșit în fața primăriei și s-a sters cu el la fund, ca să-și bată joc, și l-a aruncat jos, în stradă... Oamenii au văzut treaba asta. În comună erau încă două familii de maghiari, una Nagy Karoly și-una Ferdi... Da' laăștia nu le mai țin minte celălalt nume... Astea sunt lucruri povestite de unchii mei, când ne-am întors înapoi, și le rețin în memorie. Și a venit deportarea evreilor... Din cele peste o sută de familii de evrei câte erau în comuna Budești, șase au stat ascunse la români, unele chiar în localitate, în Budești. Pe-ormă, când s-a înăsprit căutarea lor au trecut peste munte în comuna Botiza, dincolo de Valea Izei, partea ailaltă, și-au stat acolo, și după retragerea autorităților maghiare au revenit în comună... Și pentru căăștia doi au cooperat cu organele maghiare și căuta să-i ajute în prinderea lor, când au venit înapoi în comună evreii, i-au prins peăștia doi și i-a luat de la domiciliile lor și îi ducea legați la mâini și la picioare, așa, ca pe niște deținuți, prin comună în jos, să-i ducă spre Sighet... Îi băteau, îi scuipau, lumea stătea, se uita, și la oameni le era milă și le spunea : „Da' ce-aveți cu ei ? Da' lăsați-i în pace ! ”. „Nu, că

ăștia ne-au terorizat și o trebuit să stăm noi ascunși și pe-ăilalți i-o deportat.” Făceau reproșuri... Și când o ajuns la o mătușă de-a mea, în fața curții, unul din ei a zis că i-e sete. I-a băgat în curte, a scos o găleată de apă și i-o obligat să beie apă peste cât are nevoie omul, numa’ așa... Și după ce au fost aduși la Sighet, despre Ferdi nu s-a mai auzit nimic, iar de Nagy Karoly știu că după un timp a fost găsit mort pe malul Izei, legat cu sârmă de gât și de un pietroi.

După ce v-ați întors în Maramureș ați continuat studiile ?

M-au înscris aici, la Liceul „Dragoș Vodă”, și am continuat liceul până la arestare, în 1948. Aveam clasa a V-a absolvită, și într-a VI-a am fost arestat. Aveam 17 ani și două luni la arestare...

La vârsta aceea aveți preocupări politice ?

Atunci nu aveam preferințe politice.

Cum a fost percepută în sat venirea la putere a comuniștilor ? Cine se înscria la comuniști ?

După ce a trecut războiul, au fost câteva familii care s-au înscris, și acuma, nu că aş vrea eu să denigrez, dar efectiv erau două familii de țigani, unul Kovacs, care înseamnă fierar în limba maghiară. El era fierar în sat... Și încă o familie... Restul oamenilor nu aderau la comuniști, nu le plăcea comunismul, erau împotriva, mai ales că comunismul venea legat de ruși, adus de ruși. Și mai ales că se știa din propaganda făcută înainte că vin cu colhozul, cu șaica, cu mâncarea la cazan și treburi de felul ăsta... Și chiar îmi aduc aminte că s-au făcut niște manifestații politice înainte de alegerile din '46, o adunare la Ocna Șugatag, și mulțimile au venit din toate comunele dimprejur și strigau acolo : „Anglia și-America/Afară cu Rusia!”. S-a creat un spirit antirusesc foarte puternic la noi, cei din Maramureș, datorită faptului că s-a încercat o alipire a Maramureșului istoric de către Ucraina... Aveau interese mai ales strategice pentru vremea aia, că era o cale ferată care intra în România în zona Câmpulung, la Tisa... mergea aproape 60 de kilometri și la Valea Vișeuului intra din nou... Și ei vroiau ca partea asta, linia dublă, să facă frontiera pe cununa munților : Oaș, Gutâi, Țibleș, Pietrosu. Mai ales că aveau motive, că erau aici câteva localități cu populație ucraineană, pe care vroiau s-o folosească în scopul alipirii.

Dumneavoastră când și de ce ați fost arestat ?

În anul 1948, în luna august. Eu am fost arestat datorită unei activități care am desfășurat-o în clasa a V-a de liceu, la Liceul „Dragoș Vodă”, împreună cu alți elevi mai mari... Începuse deja să apară mișcare comunistă și în liceu, și în oraș mai ales... Au fost aicea două întruniri, una cu Petru Groza și una cu Pătrășcanu. Aia cu Pătrășcanu a mai mers cum a mai mers, pentru că el a vorbit și în spirit naționalist român, în schimb, când a fost Petru Groza, a căpătat o foarte mare simpatie din partea populației maghiare, că el le-a vorbit și în limba maghiară... Și mi-aduc aminte că am fost și noi duși la manifestația aia, ca elevi, și, în timp ce populația maghiară striga în limba maghiară : „Peter Groza és a nép ! ” (Petru Groza și poporul – n.n.)..., noi, elevii, strigam : „Regele și-armata lui ! ”. Noi, elevii de liceu, ne consideram a doua armată a regelui... Și în liceu apăruseră câteva cadre și câțiva elevi care au pornit-o pe drumul ăsta, că apăruse UAER-ul, UTC-ul, că p-ormă, mai târziu, s-a făcut UTM, și în liceu încă funcționau cadrele didactice vechi, între care erau și câțiva preoți greco-catolici, care aveau o pregătire profesională dublă : și preoți, și profesori. Și era instalat un spirit religios

foarte puternic și totodată patriotic, național. Și când au venit cu ideile ăstea comuniste, cu internaționalismu' proletar, și văzând că întreaga conducere a orașului, atât în comerț, în economie, în administrație, era în mâna evreilor și-a maghiarilor – ucrainieni mai puțini și români deloc – sigur că ne-a nemulțumit treaba asta și ne-am gândit încotro o ia țara asta. Și atunci am început și noi să acționăm împotriva. Și nu eram numai de capul nostru, că aveam un profesor tânăr, Aurel Vișovan, și câțiva colegi mai mari, prin clasa a VII-a de liceu... Din a VIII-a n-a fost nimeni, numai din a VII-a, a VI-a și noi din a V-a... Și ne-am instituit într-o organizație sub conducerea lui Vișovan. Noi nu știam atunci, nu ne-am dat seama ce facem, ca să avem o rezistență organizată... și ne-am denumit Frățiile de Cruce. Frăția de Cruce aparținea Mișcării Legionare, dar noi am luat din toată Mișcarea Legionară numai partea religioasă și patriotică, națională.

Cine-a venit cu denumirea de Frăție de Cruce ?

Vișovan a căutat să dezvolte în noi astea două spirite... Noi, la început, puține cunoștințe legionare am avut... După ce-am venit de la închisoare, recitind cântecul șefului de cuib, mi-am dat seama că toată educația noastră care se făcea acolo se făcea în baza cântecului ăsteia a șefului de cuib, în sensul de a dezvolta caractere cinstite, harnice, care să vorbească puțin, să facă mult, să-și iubească țara, să-și iubească credința. Și pe acest filon ne-a purtat pe noi, și asta ne-a pus în sufletele noastre. Și sigur că, mai târziu, am fost considerați drept legionari, da' noi habar n-aveam de treburile ăstea.

În ce condiții ați fost arestat dumneavoastră ?

Pe mine m-au arestat acasă, în comuna Budești, unde eram în vacanță. Prima dată, jandarmul din Budești m-a adus și m-a depus la Jandarmeria din Sighetul Marmației și, după câteva ore, de la Jandarmerie ne-a mutat la Siguranță, la Securitate. În Securitate nu ne-a ținut mult, decât câteva zile, numai pentru anchetă. Și ancheta a durat, cum spun, câteva zile, și p-ormă ne-a dus în depozit la închisoarea din Sighet...

Cum a decurs ancheta ?

Pe primii i-a bătut rău, pentru că n-au spus nimic... Pân' la urmă au convenit cu Vișovan, care i-a rugat, că n-are rost să-i bată că și-așa nu spun, numa' suferă degeaba... Și au stabilit să ne ducă în fața lui și el să ne spună că se cunoaște totul, și că să spunem și noi. Practic, organizația noastră fusese desființată la terminarea anului școlar. Ni s-a spus că s-a desființat, că nu mai activăm, că... nu mai știm nimic din tot ce-a fost și fiecare își vede înainte de viața lui. Ș-atuncea, când ne-a dus la Securitate, a încercat întâi să ne interogheze prin întrebări, prin amenințări, chiar și prin loviri, da' ușoare... Na, și-a văzut că nu merge și l-a adus pe Vișovan, care arăta extraordinar de bătut și schingiuit, și ne-a spus că se știe totul, că n-are rost să suferim și să spunem... Și, sigur, am declarat ceea ce-a fost, că în fond nu era mare lucru.

Cât timp ați stat în închisoare la Sighet ?

Din luna septembrie ne-a ținut până în noiembrie, când a venit frigul... La închisoare, din Sighetul Marmației, ultimul nivel, al treilea, a fost golit de deținuții de drept comun, care au fost aduși jos, și tot etajul ăla a fost reținut pentru noi... Și ne-a împărțit acolo, ne-a pus câte unul sau doi într-o celulă. Celula era goală, nu exista nimic în ea, nici masă, nici scaun, nici pat, numai dușumeaua... Era cu dușumele atunci... Și dormeam cu hainele de pe noi jos pe dușumele, că altceva n-aveam, nici pătură...

Și în noiembrie a venit frigul... Ne-a adunat atunci pe toți într-o singură celulă, o cameră mai mare, și-așa am stat până în luna mai, când ne-a transferat la Satu Mare, iar

de acolo la Cluj, pentru proces. De la Sighet la Satu Mare ne-a dus cu un camion, iar de la Satu Mare la Cluj cu duba CFR-ului.

Când a avut loc procesul și cum s-a desfășurat ? Vă mai amintiți ?

Înspre toamna lui '49 a avut loc procesul... În condiții civilizate, ne lua pe rând, fiecare se vedea că recunoaște ceea ce-a spus la Securitate... Audiența chiar era impresionată, așa mi-aduc aminte... Și vedeam și completul de judecată că era impresionat, probabil de tinerețea noastră, pentru că mai mult de jumătate eram minori la arestare... dar, între timp, unii devenisem majori, de 18 ani, dar nu toți ! Încă doi sau trei erau tot minori și la proces. Și Vișovan a fost șeful lotului și a luat cea mai mare condamnare. Și, așa rețin, că au fost condamnări de la doi ani la zece ani... Eu am luat trei ani și Gheorghe Andreica a luat doi ani... Și era foarte supărat și striga în gura mare că de ce i-o dat numa' doi ani. Vroia să primească și el mai mult...

Care a fost prima închisoare în care ați fost închis ?

De la Cluj am fost duși în Jilava... Primeau deținuții și te cazau, și te coborau pîn' tunelul ăla spre fort... Și erau niște linii trase pe jos, și caralii erau pe-o parte și pe alta și te împingeau, te grăbeau din spate, iar de călcai pe linie luai cu parul peste cap, de ce-ai călcat linia...

Care erau condițiile de detenție în Jilava ?

De la primire te băga într-o teroare... Ne-au băgat în niște camere mari, de unde a urmat după aia să ne deie pîn' camere mai mici. Și-acolo am văzut o grămadă de pachete, stil pușcărie, din pânză, trecând pe hol... Și pe unul din ăla scria *Al. Teodoreanu*... Atîta am putut citi... Păstorel nu se putea citi. Am zis : „Te pomenești c-o fi pe aici și Păstorel Teodoreanu ?”. Și când ne-a băgat în camera aia, chiar acolo era, înconjurat de-un grup de oameni, și el își spunea glumele și atunci am stat aproape o oră cu el împreună, cu toți... Și povesteam de toate acolo... Apoi ne-a luat și ne-a băgat în alte camere.

Acolo la Jilava se făcea trierea. P-ăia mai mari, pe Vișovan, pe unul Vlad Mihai, care erau studenți, i-a trimis la Pitești... P-ăștia mai mici, care eram elevi, ne-a dus la închisoarea Târgșor.

Când ați ajuns la Târgșor ?

Acolo am ajuns în toamna lui '49. Acolo a fost un regim de detenție mai ușor... Eram cazați, să spun așa, în niște camere mari, foste ateliere, cu peste o sută de paturi în fiecare cameră... Gratii nu existau... Erau niște geamuri d-ălea mari, stil atelier... Dimineța se deschidea ușa, ieșeam în curte, în mijloc era un bazin, stăteam pe acolo... Mîncarea era slabă, ca la închisoare... Tot acolo mai era un atelier de țesătorie, în care am lucrat și eu... Se aducea materia primă și se făcea întregul proces tehnologic, până se ajungea la pânză țesută.

Ce ați putea să-mi spuneți despre cum a decurs reeducarea la Târgșor ?

Începuse reeducarea și la Târgșor și ne-au adus ș-un educator, dar era foarte slab pregătit și în vîrstă, muncitor la origine. Și n-a făcut față și l-au retras și au încercat cu altu'. Și știu că se făceau ședințe, se citea ziarul, trebuia să ne explice una-alta, și p-ormă urmau discuții... Șiăștia mai mari puneau întrebări... Și sigur că apărea problema Basarabiei și altele legate de ruși și atunce a văzut că n-are ce face cu noi... Cu toată activitatea asta nu reușea să ne reeduce, ci ne educa în continuare în spirit anticomunist... Când am ajuns eu, grupul de moldoveni era deja acolo, da' n-au avut curaj... Ei făceau

pe reeducării, dar n-au putut să facă nimica, n-au avut curaj, că erau numai câțiva, și, în condițiile alea, cu sute de alți deținuți în jurul lor... Nu au fost bătuți de ceilalți deținuți, cât doar ignorați sau huiduiți...

Cât ați stat în Târgșor ?

Păi, în Târgșor am stat până ce-a evadat unul [Ion] Lupeș și cu încă unul¹... Da' i-a și prins... Am stat din '49 până în '50, spre toamnă. De-acolo ne-a dus la Canal... Prima parte din Canal am făcut-o la Peninsula și, dup-aia, de-acolo m-a dus înainte de eliberare la Poarta Albă, de unde am și fost eliberat.

Când ați fost eliberat ?

În 29 sau 30 decembrie 1951, că executasem pedeapsa... În august se terminase pedeapsa și-am mai făcut vreo patru luni și ceva în plus. Nu ne-a spus nimeni nimic, numai nu ne-a dat drumul acasă...

La întoarcerea din închisoare cum v-ați găsit familia ?

De la Sighet m-am dus până la Ocna Șugatag cu trenu' care mergea noaptea și am ajuns pe la 4 la Ocna Șugatag, și cam o oră am mai făcut pe jos până acasă. Am ajuns dimineața, ai noștri încă nu erau sculați. Au fost surprinși, nu știau că o să vin acasă. Bucurie, îmbrățișări...

Ei au avut de suferit din cauza arestării dumneavoastră ?

În prima perioadă, nu, n-aș putea să spun dacă au avut de suferit, n-au fost amenințați, tata n-a fost dat afară din învățământ, soră-mea și-o continuat școala...

Și după eliberare ce-ați făcut ?

După eliberare, am ajuns la Budești și mi s-a fixat domiciliu obligatoriu. Am încercat să mă angajez în comună, că era exploatarea minieră Jireapăn. Erau acolo oameni din sat care munceau ca minieri, dar și veniți din altă parte, în administrație... Și am lucrat până în luna mai. Bine, nu m-am dus decât pe la sfârșitul lui martie sau începutul lui aprilie... Și pe la 1 mai s-a făcut o serbare cu muncitorii de-acolo, și în program a fost și intonarea „Internaționalei”. Și când s-a cântat „Internaționala”, toată lumea s-a sculat în picioare din respect, șepci, pălării, cască, care ce-avea, le-au luat în mână. Eu aveam o bască pe cap și n-am observat că lumea s-a descoperit, și pe când m-am trezit... mi-a fost rușine s-o mai iau și probabil că s-o observat treaba asta... Și din 2 mai deja mi-o spus că să nu mai merg la lucru... (râde - n.n.) Și nu intenționat am făcut-o, da' așa a fost să fie... Și dup-aia m-am dus și m-am angajat tot la exploatarea minieră de la Cavnic, comună învecinată cu Budeștiul, dar la exploatarea forestieră, că se tăiau lemne în zona Budeștiului, și respectam condiția de domiciliu obligatoriu... Și-am lucrat la exploatarea forestieră, c-atunci se făceau niște construcții mari la Cavnic, o fundație foarte mare de prelucrare a minereului, și necesita foarte mult lemn, și pentru mină... Și-acolo am lucrat până în 1954, când am fost încorporat în armată.

Cât timp ați făcut armata ?

Am făcut armata doi ani și jumătate. În '56, la sfârșitul lui octombrie, începutul lui noiembrie am fost eliberat din armată. Am revenit acasă și mi-am căutat iar de lucru... Am venit pe la Sighet, am căutat, n-am găsit... Și întâmplarea a făcut să mă întâlnesc cu un coleg care lucra la Leordina, un sat izolat lângă Vișeu de Jos, și spunea că acolo este

1. Petre Măzăreanu. În realitate, Lupeș a reușit să evadeze, doar Măzăreanu fiind prins și reîncarcerat.

o exploatare forestieră care are nevoie de oameni, că nu mergea nimeni să lucreze acolo. Și m-am dus să mă angajez... Și m-au angajat ca și contabil la materiale, cu toate că n-aveam terminată școala. Văzând că sunt angajat la birou, am zis că să mă înscriu și la școală, ca să termin liceul, cu intenția că probabil voi face și-o facultate... În '58 mă cheamă într-o zi șeful de cadre și-mi spune că are dispoziție să nu mă mai țină la magazie să lucrez și trebe să mă deie la muncă productivă și că nu are ce face... Mai era un cetățean în birou la el, nu știam cine era, probabil că era de la Securitate, și care, probabil, vroia să vadă ce reacție voi avea eu... Și-atunci am spus: „Nu-i nimica, da' nu mă dați la pădure, dați-mă la fabrică sau la depozit în Sighet, ca să pot să-mi continui școala”. Și m-o dat ca ajutor de circularist la Cămara, că acolo era depozit de materiale lemnoase și un punct de prelucrare a lemnului. Acolo lucram cu un circularist, eram ajutor de circularist și am fasonat acolo traverse și doage pentru butoaie până la 1 octombrie. Între timp, tre' să vă spun că la Leordina am cunoscut-o pe soția, că ea era învățătoare în comuna Rușcova..., și m-am căsătorit cu ea în luna septembrie. Ea-i de naționalitate ucraineană... Și, imediat după căsătorie, m-au schimbat cu locul de muncă, și am făcut luna de miere acasă, și la 1 octombrie 1958 m-au arestat din nou...

Pe ce motiv v-au rearestat ?

Păi, între timp au apărut mai multe lucruri... După acuzele care ni s-au adus: că noi în închisoare ne refuzat să ne reeducăm, că după ce am ieșit afară am continuat să fim elemente reacționare, că pe unde eram ne purtam în așa fel încât să ieșim în evidență, ca să fim luați în seamă, să influențăm și pe alții în atitudine... Și, sincer să vă spun, după ieșirea din prima închisoare au încercat să mă racoleze și ca informator... Și-am refuzat. Și după rearestare, în anchetă, de mai multe ori mi-au reproșat: „Ți-au fost mai dragi ei decât noi, așa că stai cu ei”... „Dați-mă în judecată că n-am vrut să colaborez cu Securitatea.” „Nu pentru așa ceva, îți găsim noi ție destule.” Și mi-au găsit două capete de acuzare: anume, că în perioada contrarevoluției din Ungaria din 1956, la Leordina ascultam în grupuri aparatul de radio și ne manifestam intenția de a organiza și la noi o contrarevoluție. Eu în perioada aia eram militar... Ei nu s-au prins, dar eu am tăcut din gură, l-am acceptat la Securitate, că după mine nu era grav. Ei au fost mulțumiți cu asta, că am acceptat. Recunosc! Și al doilea capăt, că la un Crăciun în satul meu natal, în Budești, împreună cu alți colegi am cântat colindul „O, brad frumos!”, pe versuri de Radu Gyr. Astea două acuze mi s-au adus...

A doua anchetă unde a avut loc ?

Ancheta a doua a avut loc la Securitatea din Baia Mare... Acolo aveau arest și a durat un an și ceva... Și după aceea ne-a dus și la Satu Mare, și-acolo, în închisoare, ne mai anchetau până la proces. Și procesul a fost la Baia Mare, iar recursul la Satu Mare...

Ce sentință ați primit ?

Am primit 15 ani de muncă silnică... Eram în proces aproape toți din lotul vechi, și Vișovan, cu toate că pe unii nu i-am văzut din închisoare până ne-am întâlnit din nou în fața instanței. Și cu toate astea, ne-au considerat că suntem o organizație care... am desfășurat activitate contrarevoluționară.

Când s-au spus sentințele la primul proces am chiuit, ne-am veselit... cum spuneam, Andreica era nemulțumit de pedeapsa care i-a dat-o și totul a fost ok..., veselie mare. Când ne-a dat a doua pedeapsă, anii ăia așa de mulți, nu mai era entuziasmul ăla, veselia aia... Am rămas fermi, demni, nu ne-am speriat absolut deloc, ne-am dat seama că nu

se va face toată pedeapsa, că n-aveam faptele pentru asemenea condamnare..., dar a fost o diferență între cele două zile...

Unde ați executat a doua pedeapsă ?

A doua pedeapsă în Securitate la Baia Mare, în închisoarea din Satu Mare și în Balta Brăilei, la agricultură. Dar a durat doi ani și ceva, până în '61, când am ajuns în Balta Brăilei. La recurs, la toți au căzut în jos pedepsele, iar pe a mea au redus-o la patru ani. Și în ziua în care am terminat pedeapsa am fost puși în libertate... De data asta nu ne-au mai ținut peste termen. Între timp, avusese loc dezghețul...

Mi-aduc aminte că, înainte de recurs, un ofițer de Securitate, Gheorghe Petrovai, care era un fel de rudă prin alianță cu mine, a venit și m-a scos din celulă și m-a dus într-o celulă care era amenajată pentru anchetă : era o masă-birou la geam, tu stăteai cu fața la geam și el te privea în față cum venea lumina așa... M-am așezat acolo și el se uită așa la mine, dacă-l cunosc... Eu n-aveam de un' să-l cunosc, că nu l-am văzut niciodată. Și-atunci el mi-a spus cine e, cum e și să fiu liniștit. M-a întrebat cum stau cu sănătatea, că eram slab..., și mi-a spus că nu facem închisoare câtă ni s-a dat... Încă nu fusese rejudecat recursul. „O să aibă loc recursul și o să vedeți că vi se reduc pedepsele și o-ți face puțină închisoare și-o să mergeți acasă, dar să nu spui la nimeni nimica”... L-am crezut, că mi-a spus de-acasă de toate, ce-i cu părinții mei, cu soră-mea, de-alte cunoștințe, mi-a arătat și filiera prin care suntem rude, și n-a încercat să scoată nimic de la mine, numa' atâta, a vrut să mă vadă... După aia am aflat c-o fost la mine acasă și-o spus despre mine cum sunt...

Cum ați resimțit a doua arestare ? A fost mai dificilă ca prima ?

În prima eram tânăr, n-am considerat că pierd nimica, numa' atâta mă gândeam la supărarea părinților... A doua a fost un pic mai greu, că mă căsătorisem, și din nou supărare... De data asta mă gândeam nu numa' la părinți, ci și la soție... Eram deja mai matur, mai altfel, aveam 27 de ani, nu mai veneam cu entuziasmul copilăriei... Da' nu m-a demoralizat, nu nimica.

De data aceasta a avut familia de suferit în urma arestării ?

S-au pus pe supravegherea familiei. Atât că le-a introdus în casă oameni din sat care și noaptea veneau, se puneau pe sub geamurile casei să asculte ce se vorbește în casă, dacă se ascultă posturi străine la radio. Mi-o amenințat soția, mi-o amenințat pe soră-mea, că să-și pregătească bagajele, că ele susțineau prin comună că-s arestat nevinovat și lor nu le convenea treaba asta...

Soția a fost dată afară din învățământ și a rămas fără post. Totuși, la proces la Baia Mare, eu i-am spus : „Divorțează, că or să te deie afară”. N-a vrut să divorțeze... Pe urmă a divorțat și a fost reprimată în învățământ, dar după o jumătate de an de stat afară.

Ei, dar am fost eliberat, când mi-a expirat pedeapsa, pe 1 noiembrie '62, și am venit acasă...

Aveți vreo amintire din detenție care să vă fi marcat în mod deosebit ?

Da. Eram în închisoare la Satu Mare, într-o celulă cu niște oameni de naționalitate maghiară. Erau din localitatea Berveni, prima comună colectivizată total din țară. Și ei mi-au povestit de ce-au ajuns să fie fruntași pe țară cu colectivizarea : lângă localitatea lor era o așezare de moși. În zona asta, Carei-Satu Mare, s-au făcut colonizări : cu moși, cu maramureșeni, că erau pământuri multe, pustii, goale, rămase de la grofi... Și-au adus oameni săraci, și i-au stabilit în zona aia... E, și în 1940, când au venit autoritățile

maghiare, acolo s-a produs un fenomen din ăsta tragic, da' nu în genul Ip și Trăznea, c-a fost fără morți... În schimb, s-au dus și le-au aprins casele, grajdurile, tot ce-aveau moții ăia, ca să plece înapoi de unde-au venit, că n-au ce căuta acolo. Și când au venit autoritățile comuniste, de frică de ce păcate aveau din urmă..., s-au înscris imediat cu toții la colectiv. Oamenii ăștia spuneau că se fura tare mult din colectivă... Și cine fura? Veneau activiști de partid, de la Miliție, de la Securitate, din toate părțile, și toți cărau cu mașinile de toate: și animale, și carne, și vin, și din tot ce producea Cooperativa... Și ăștia au început să le pună la ăștia prin sat, pe garduri și pe case: „Hoții”. Și sigur că i-au descoperit și i-au băgat la pușcărie. Or stat câteva luni, mi se pare, nici nu i-o condamnat, și dup-ăia le-o dat drumul, da' a fost ca o lecție pentru ei, să spun așa..., că n-aveau motiv să-i aresteze. Și stând cu ei în celulă, să nasc diferite discuții... Între ei era unu' care se maghiarizase, da' era de origine română: Bonea îl chema. ăsta era atâta de pornit împotriva românilor și-ășa de urât vorbea despre ei, că nu-mi puteam imagina cum se poate... ălalți erau unguri, da' erau mai toleranți, mai cumsecade, mai buni... Și când a venit vorba cu aprinderea satului, cu moții, vine spre mine și îmi spune așa răstit: „Meritau să și moară, nu numai să le aprindem casele..., și să se ducă acolo de unde-au venit!”. Și fără să-mi dau seama, nu știu cum, am avut o reacție... și i-am tras o palmă. Nu știu de unde mi-a venit, dar efectiv cred că nu l-am mai putut suporta... N-a ripostat, dar au sărit ălalți imediat, l-au prins și pe el, m-au prins și pe mine, ca să nu facem o bătaie, că atunci era pedepsită toată celula, și-ășa că n-a ieșit nimic, dar e prima și singura palmă pe care am dat-o în viața mea cuiva, fără să primesc nici una la rândul meu..., în afară de alea de la anchete, care îs socotite altfel... Și m-a marcat treaba asta... Mă gândeam dup-ăia să-mi cer scuze, dar mi-am zis că nu merită, că-i așa de rău și de îndușmănit împotriva românilor..., el fiind român la origine. Mi-am zis: „Nu merită să-mi cer iertare de la el”... Și-am rămas cu palma dată...

După a doua detenție, care a fost relația dumneavoastră cu autoritățile? Vă mai chemau la Securitate, vă mai persecutau?

După ce am venit din nou acasă am stat câteva zile și primul lucru pe care l-am făcut a fost să mă duc să-mi caut de lucru. Și m-am dus la întreprinderea de unde m-au arestat, că știam că n-am făcut nimic, și n-avea motive să nu mă angajeze. Bine, între timp era altă conducere și am cerut să fiu primit la director. M-am dus înăuntru, am spus cine sunt, că am fost arestat politic, mi-am executat pedeapsa, am lucrat aicea înainte de arestare și aș dori să lucrez în continuare tot aicea. Și mi-o spus să las o cerere și să vin după două zile. Și m-am dus după două zile, și m-a angajat. Așa am lucrat tot la întreprinderea forestieră...

Dacă ar fi să privești în urmă acuma, la vârsta aceasta, aveți regrete sau resentimente?

Nu, nu, absolut deloc. Mai ales că am reușit să duc o viață bună. Pe mine ceea ce m-a dus la închisoare, educația care am primit-o până atunci și apoi în închisoare, m-a ajutat tot restul vieții să rămân curat și cinstit. Nu regret nimica, n-am făcut nimica rău, mi-am iubit țara și nu cred că veți găsi un deținut politic care să vrea să se răzbune. Eu n-am auzit... Și m-am întâlnit cu securiștii care mă anchetau pe mine, dar, dimpotrivă, îi cunoșteam, îl salutam eu înainte să mă salute el, și asta și după '89... Deci nu m-am gândit vreodată la răzbunare. Să le fie rușine pentru ceea ce au făcut... Vulcănescu a spus la Aiud ca un motto: „Să nu ne răzbunați!”. Cred că ăsta a rămas gândul de bază la toți deșinuții politici...

V-a tentat să faceți politică după '90 ?

Nu, cu toate că simpatii am avut față de țărăniști, dar m-au dezamăgit și ei...

Vă mulțumesc.

Petru Anton Codrea

S-a născut la 21 februarie 1931, în comuna Vad, județul Maramureș. Naționalitatea : română. Religia : greco-catolică. Studii : școala tehnică. Profesia : tehnician tipograf. Este arestat în 1948, pe când era elev în clasa a VI-a de liceu, și condamnat la trei ani de detenție, ca făcând parte dintr-o organizație de elevi. A executat pedeapsa în închisorile Târgșor, Jilava și Canal. A fost eliberat în decembrie 1951. La data interviului locuia în Sighetul Marmăției. Interviu realizat de Alin Mureșan la 22 martie 2007. Transcrierea, tehnoredactarea și editarea interviului – Alin Mureșan. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cotele 23, 24.

Domnule Codrea, care era atmosfera în rândul populației din Maramureș imediat după război ?

După '44-'45, când armata sovietică a ocupat Ardealul, într-adevăr s-au creat niște situații extraordinar de interesante și chiar cu repercusiuni destul de urâte... Ce anume ? În '45, un oarecare Odoviciuc¹, un pilon al sovieticilor dincolo de Tisa, a încercat să alipească o parte a Maramureșului de Ucraina subcarpatică, cum era denumirea... Și sigur că aci a izbucnit imediat o revoltă populară care-a cuprins întreaga zonă, de la Borșa la Gutâi și de la Huta la Sighet. Adică, practic, întreg județul vechi Maramureș era alarmat și revoltat... Evenimentele astea erau încurajate și susținute de către intelectualitatea locală. Încă nu se întorseseră mulți din refugiu în zona Sighetului, dar, câți au fost, sigur că s-au implicat. A fost prima mișcare de amploare, la care și țăranii simpli au participat, și primul semn că ceea ce se petrece din punct de vedere politic nu e în regulă. Mișcarea a ținut până când a intervenit armata sovietică, venită în formație să ocupe podul de la Vad, pentru a-i forța pe țărani să nu mai înainteze. Atunci s-a luat legătura cu organizațiile lor, mai ales cu cele militare, și le-au spus : „Astâmpărați-vă ! Dați-vă la o parte, lăsați oamenii în pace, n-aveți cu ei nimic”. Și în felul ăsta s-a evitat, practic, vărsarea de sânge, pentru că țăranii nu s-ar fi lăsat... Erau mulți dintre ei înarmați, că după război rămăsese foarte multă muniție. Ar fi fost suficientă o scânteie în astfel de împrejurări, un foc de armă să se audă și gata, imediat ar fi ripostat militar și cu armament adevărat, nu cu ceea ce-a avut țăranul în sat sau în căruță când a venit acolo.

E, această intervenție să știți că a avut un efect foarte mare, întrucât a slăbit intenția ucrainenilor. Pe de altă parte, acum a fost arestat un grup de intelectuali din masa de

1. La 28 ianuarie 1945, Ioan Odoviciuc, șeful parchetului în CNR, proclama „unirea Maramureșului cu mama Ucraina Sovietică”.

oameni, vreo 46 dintre ei, că restul s-au retras... Țștia au fost duși la Umbar, o închisoare dincolo de Tisa, nu departe, la vreo 60 de kilometri, în care au stat vreo patru-cinci luni de zile, după care i-au eliberat și au venit acasă. Sigur că ei, când au venit de-acolo, le-au povestit elevilor ce-au văzut și ce-au pățit... E, nu cred c-a fost un elev din liceu care să nu fi rămas cu un sentiment al întâmplării străin de adevăr sau de ceea ce simțea în sufletul lui. Aci s-a câștigat foarte-foarte mult și s-a văzut latura curată a localnicilor, încât n-o mai putut să facă nimic : degeaba o-ncercat să mai adune o'meni pe la săli, pe la cinematograful, că nu au reușit deloc-deloc să facă nimic, pentru că totdeauna se părșea sala cu bățai de picioare și alte treburi de felul ăsta... Și, ca atare, nu s-a mai putut realiza scopul de a alipi partea asta a Maramureșului către Ucraina subcarpatică...

Dumneavoaștră pentru ce ați fost arestat ?

După evenimentele aste' cu Ucraina subcarpatică, la noi în liceu s-a format niște curente pornite de la profesori : „Păi, voi nu vedeți ce se petrece ? Voi nu vă dați seama ce se poate întâmpla ? Voi sunteți tineri, în mâna voastră este la ora asta speranța"... Și tot așa. Și în felul ăsta s-a format în cadrul liceului o organizație, care a funcționat de prin '46 până prin '48. Noi am fost arestați în '48, primăvara, odată cu lotul acela masiv de areștări din toată țara... Am fost arestați vreo optsprezece elevi din trei clase : clasa a V-a cu trei elevi, din clasa a VI-a vreo șapte, din clasa a VII-a vreo șase-șapte, iarăși. Împreună cu noi mai erau profesorul și încă un student la Drept, la fără frecvență. Lotul acesta, al maramureșenilor, a ajuns la Tribunalul Militar din Cluj în '49 și a primit condamnări între doi ani și zece ani temniță grea.

Avea vreo denumire organizația ?

Organizația nu a avut nici o denumire. Ulterior am aflat, după eliberare, că forma de organizare a fost Frăția de Cruce.

La momentul respectiv nu știți ?

Nu se știa. De-altminteri, nici unul dintre copii n-o știut... Adică asta a fost forma care Securitatea a categorisit-o sau a-nregistrat-o, să aibă un motiv temeinic să fie judecați, ca să fie condamnați tineri...

Cine mai făcea parte din lotul dumneavoaștră ?

Păi, au fost doi cu numele de Andreica... De exemplu, unul dintre ei, Andreica Iosif, o avut 13 ani... Trei-spre-ze-ce ani ! (accentuează - n.n.) Vă dați seama ce mare pericol social era... Rușinea orânduirii și a Securității, și a oamenilor care-au fost... Nu putea să conceapă cineva că un copil de 12, 13, 14 sau 15 ani să fie un pericol sau un viciu pentru societate. E, toate treburile astea le-am aflat în anchetă, în proces și după proces.

Concret, în '44, când la data de 24 ianuarie se cânta „Hora Unirii” în piață. În horă, prinsă sub fanfara militară, erau așa : militari, localnici, elevi și studenți mai puțini, pe care i-a prins momentul acasă... Și dansam „Hora Unirii”. Mi-a pus-o în față la Securitate când am fost arestat : „Uite, noi de la ora aceea te-am urmărit și ne-ai apărut în față, și-ai fost dăunător, și-ai fost criminal, și-ai fost”... „Pentru Dumnezeu, da' ce mama dracului am făcut, da' n-am dansat eu singur ?” „Se cânta și se striga : Armata și Regele ! Armata și Regele !” „Asta într-adevăr, da' aia era orânduirea, pentru Dumnezeu ! N-am făcut ceva împotriva !” Dar ei deja își puneau amprenta pe unii, pe alții... De-atuncea deja eram urmăriți și imediat găseau motive... cărora Securitatea le dădea amploarea necuvenită, ca să poată să fie oricare condamnat la ani de închisoare... crezând că prin asta se va anihila, or, asta n-a fost așa !

În afară de Iosif Andreica, cine mai făcea parte din lotul dumneavoastră ?

Iosif Andreica a fost cel mai tânăr din lot... A mai fost un altul, Ghiță Andreica, a fost într-un an cu mine născut, și mi-a fost chiar coleg... Copil de țărani, m-a surprins, într-un fel, cu câtă ambiție a plecat el și cu gând bun, ca să-și facă un rost, să muncească... Îi plăcea cartea și vedea în carte un viitor. E, toate astea au fost spulberate la toți... Apoi, mai era în lot un copil de trupă, pe nume Gavrilă Coman... sergent era. Umbla în uniformă militară și în uniformă militară a făcut și detenția... Apoi, din tot lotul au fost așa : patru-cinci-șase copii de învățători, doi copii de preot și restu' or fost copii de țărani. Noi am fost „lotul maramureșenilor”.

Aurel Vișovan era în lotul ăsta ?

Sigur că da, el a fost profesorul care a fost condamnat în lot cu noi. El era profesor suplinitor..., dar nu era cu titlu de profesor, pentru că era la fără frecvență.

Câți ani avea el atunci ?

Vișovan ? A fost mai în vârstă ca mine cu șase ani... deci cam în jur de 23-24 de ani o avut la ora aia, când a fost arestat. El a fost la Pitești, a trecut prin supliciile Piteștiului, a avut parte de o distrugere fizică și psihică totală... Abia și-a revenit după anii '64, când au fost eliberați deținuții politici din țară. Adică, a fost rearestat și ținut prin Dobrogea cu domiciliu obligatoriu vreo patru ani de zile dup-aia... Ce să mai zic ? A fost un dezastru. Și totuși, după ce s-a eliberat și după ce s-a încadrat în muncă, și-a terminat facultatea... Dar n-a avut nici un avantaj fiindcă a terminat facultatea, că absolut toți au fost coborâți la munca de jos... Și care s-au ridicat, așa, prin școli, cursuri de calificări, treburi de felul ăsta, cât s-a putut face ? Câți au putut să să ridice ? Au fost îngrădiți cei mai mulți... Dintre cei care am fost în grupul de copii... nouăzeci și ceva la sută nu și-o putut finaliza școala...

Mai țineți minte data exactă la care ați fost arestați ?

Da. În 19 august '48.

Ancheta unde a avut loc ?

Ancheta a fost la Sighet, la Securitate, iar după vreo două-trei săptămâni de zile de anchetă ne-au depus la penitenciar, aicea. În închisoare erau deținuți de drept comun, așa că au eliberat o aripă a etajului 2 și ne-au așezat pe noi acolo. Toate celulele de la etajul 2 au fost ocupate de elevi.

Cum se desfășura ancheta ? Erau și presiuni fizice, vă băteau ?

Mi-aduc aminte că Mihai Vlad o venit de la anchetă bine-bine umflat, cu urme vizibile de bătaie. L-o adus noaptea de la Securitate la penitenciar, că l-am văzut a doua zi cum era umflat la față, cum o fost palmuit și bătut, că îți venea să plângi... Aproape că nu-l cunoșteai. Apoi cel care-a fost iarăși bătut a fost Vișovan... Dintre elevi a fost Nistor Man², care iarăși a fost brusc și lovit... A fost Gicu Bulacu³... El a fost lovit și cred că consecințele pe care astăzi el le trage sunt de la o lovitură care-a luat-o la rinichi, la ficat... Săracu' de el. Totuși, copiii ăștia n-au fost ei chiar atât de maltratați cum o fost alții...

Cam cât timp a durat ancheta ?

Ancheta a durat de la arestare, din '48, până în mai, anul următor, când ne-a dus la Cluj și, în scurt timp, la vreo două-trei săptămâni, am avut procesul.

2. Pentru detalii, a se vedea interviul cu Nistor Man din prezentul volum.

3. Pentru detalii, a se vedea interviul cu Gheorghe Bulacu din prezentul volum.

Ce amintiri aveți din procesul dumneavoastră ?

Era practic o mascaradă. Că totul, totul absolut, era definit deja de Securitate și ceea ce-ți era trecut în dosar de aia a avut parte fiecare... Ce m-a impresionat pe mine a fost amplexarea care era... Pentru că zâlnic-zâlnic s-or judecat procese. Și erau numai și numai elevi, numai și numai copii, n-o fost printre ei o'meni... Doar câte unul, cum o fost la noi, la Sighet, un profesor. Adică n-au fost oameni de natura proceselor tribunalelor.

Toate erau niște abuzuri, niște lucruri ireale... Atâta răutate câtă a fost în stare Securitatea să pună pe spatele copiilor... Nu știu cum o putut să aibă atâta răutate... Țștia n-au avut copii ? Țștia n-au avut familie ? Țștia n-au avut... Erau monștri care au făcut ceea ce au făcut...

Știți cumva ce încadrare ați avut ?

Da. Articolul 208 din Codul Penal, în care am fost noi încadrați, era crimă de uneltire contra orânduirii sociale. Procurorul a cerut schimbarea articolului de lege în baza căruia au fost făcute încadrările și atâta a făcut tribunalul, că ne-a trecut de la crimă la delict împotriva orânduirii sociale. Și sigur că fiecare, în loc să primească de la cinci ani în sus, să zic, au primit de la trei ani în sus... Doar la unul din noi, mi se pare, i-au păstrat încadrarea inițială... Asta procurorul a făcut-o...

Nu mai țineți minte cum îl cheamă ?

Nu mai știu. Dar mi-aduc aminte că avocatul a spus : „Eu apăr pe cutare și cutare și cutare, dar nu pot să spun mai mult decât că îmi pare rău că un copil ajunge în fața instanței”... Atâta a fost toată pledoaria... N-a avut curaj, pentru că dacă el căuta profesional să găsească soluții sau să câștige ceva, cred că nici n-ajungea acasă, că era arestat...

Dumneavoastră ce condamnare ați primit ?

Eu am primit trei ani, ca majoritatea celor din lot. Au mai fost doi care au primit cinci ani, iar Vișovan, profesorul, a luat zece ani temniță grea. Au fost și condamnări de doi ani, ăștia care erau cei mai tineri.

De la Cluj, unde a avut loc procesul, unde v-au dus ?

De la Cluj, la vreo două săptămâni după proces, în luna august 1949, am fost duși la Jilava. Jilava era centru de selecție, dar pe noi nu ne-a ținut mult acolo, n-am stat decât vreo patru-cinci zile, după care tot lotul de elevi am plecat către Târgșor.

Cam câți deținuți erați la Târgșor ?

La Târgșor m-a surprins numărul mare al loturilor de elevi, care-au fost concentrate și aduse... Eram în jur de 800 de elevi adunați din toată țara acolo... Dintre ăștia, vreo 30-32 eram din Maramureș, pentru că după lotul nostru o mai fost arestat încă un lot și încă un lot din Sighet. Mai erau 12 din Satu Mare, apoi din Oradea, Arad, Timișoara, de peste tot. Din fiecare județ or fost loturi separate... începând de la trei-patru, șase persoane, până la 10-12 persoane. Asta a fost în Ardeal. În Moldova și mai mult chiar, în Oltenia mai puțin. Repet, eram în jur de vreo 800 de copii între 14 și 19 ani, 20 cel mult... Dacă o fost între noi zece care să fi avut 20 de ani, da' restul o fost mai mici.

Care era regimul de detenție ?

La Târgșor a fost, într-adevăr, o închisoare mai puțin păzită, mai puțin închisoare, pentru că erau geamuri... Toată ziua, toți stăteam în curte, nu aveam regim de carceră sau treburi de felul acesta... Toți se plimbau prin curte, de jur-împrejur... Era acolo un teren de volei și un bazin de apă circular, cu un diametru de vreo opt-zece metri, cu apă până la brâu.

Atmosfera printre elevi cum era ?

Atmosfera a fost schimbată, pentru că eram păziți practic de un singur gardian : moș Dumitrache. Se primeau pachete... Am avut voie în fiecare lună la un pachet de trei kilograme... La început a fost de cinci kilograme, da' l-au redus la trei kilograme... La cei mai mulți venea de-acasă pachet, dar au fost și copii care n-aveau de la cine să primească. De exemplu, Coman, ăsta care-a fost copil de trupă... Cine să-i fi trimis lui pachet ? Și mai erau și alții de care familia nu știa încă unde erau. Dar nici unul dintre maramureșeni nu și-o consumat mâncarea aia ce-o primit-o de-acasă de unul singur sau izolat ! Toți împreună : s-au făcut porțioare, așa, mici, cât o cutie de chibrituri, poate-o bucăciță de slănină sau o juma' de lingură de untură dintr-un recipient... era pus pe tavă și, când se servea masa, se suplimenta la fiecare. De-aia am zis că acest comportament al maramureșenilor nu l-am observat la nici un alt lot din toată țara. Atâta colaborare și atâta apropiere... Din tot lotul, n-o fost unul să nu fi primit ceva sau unul să mănânce mai mult sau altul mai puțin.

Dar cu mâncarea era o problemă. Aici, la Târgșor, l-am întâlnit pe Pușcaș, din lotul clujenilor... Acest copil a ajuns la o greutate de sub 30 de kilograme, cam așa... Parcă și-acuma-l văd, cu niște ochi mari, o figură lunguiață, slăbit din cale-afară, de toate oasele i se vedeau pe corp... Nu știu cum o rezistat în condițiile astea să nu dispară... Taică-său a aflat că e la Târgșor și-a venit, și-a luat legătura cu directorul, cu Spirea Dumitrache, și în mod foarte-foarte ascuns l-a rugat să fie ajutat. El e-n stare să îi pună orice. „Știți ce, trebuie ajutat, dacă se poate ? Să i se dea un pahar de lapte o perioadă de timp, la început”. Că, totuși, alimentația deja la Târgșor era schimbată față de ce-am avut prin alte părți... „Dar el nu va rezista dacă nu va fi ajutat. Și cu acest pahar de lapte, dacă se poate, să fie ajutat”... Și l-a impresionat pe director, încât i-a admis să i se aducă de către o doică din sat un pic de lapte... Și sigur că n-a fost chiar lapte-lapte, că în el mai punea și o vitamină, un pic de calciu, de ceva, și, după două-trei săptămâni de zile, copilul s-a întremat, s-a refăcut. Și știți cine-a fost lăptăreasa care-a adus laptele ? A fost soția directorului închisorii. Când am aflat treaba asta, după detenție, că atunci nu s-a știut treaba asta, atunci mi-am dat seama și am privit în urmă și eu... ce e-n stare să facă o femeie sau o mamă pentru un copil ! E, asta a făcut-o soția directorului. Dar n-a durat decât vreo lună, două, că după-aia și directorul o fost schimbat, pentru că l-au mirosit, și informația asta n-o plecat de la reeducați sau de la deținuții de-acolo, de la elevi, ci o plecat de la careva dintre gardieni... Eu doar bănuiesc, nu știu sigur să zic...

Ați putea să-i faceți un portret lui moș Dumitrache ?

Dumitrache, care s-o ocupat cu noi, era un bătrân cu o mustață de parcă era Stalin la înfățișare... După revoluție, prima dată când ne-am adunat foștii deținuți politici de la Târgșor... ne-am adunat vreo 400 acolo. Pe când eram închiși, unu' dintre deținuți o fost împușcat. S-o evadat, pe unul nu l-o prins, da' pe celălalt l-o prins și l-o împușcat. A fost înmormântat acolo și i s-a adus de către grupul de colegi, de elevi din care-o făcut parte o coroană și nu s-o găsit locul în care era. Și-atuncea i-am dus-o cui ? Lui Dumitrache... Gardianul Dumitrache, care era înmormântat în cimitir acolo, era mort, era bătrân deja și atunci...

În curte stăteați toți împreună sau pe zone geografice ?

În tot timpul zilei eram în curte. Ce făceai în curte ? Fie că îți mai căutai o zdreanță, dacă mai stătea sub un castan la umbră, că erau castani în curte, sau, dacă nu, te-ai

plimbat de jur-împrejur, că era o curte destul de mare. Și grupuri-grupuri îi vedeai plimbându-se... Se lucra și la ateliere, că erau ateliere de țesătorie, unde se produceau țesături subțire din bumbac... Acolo am lucrat și eu. Mulți se și jucau... și ieșea o gălăgie (râde - n.n.)...

Deci era o atmosferă destinsă.

Sigur că da. E, asta ne-a făcut, într-un fel, foarte-foarte bine. Aicea ne-am refăcut, față de condițiile care le-am trăit în închisori... Aici am avut o libertate surprinzătoare... Dar n-a durat mult, decât vreo juma' de an, vreo șapte-opt luni de zile...

Când ai ajuns dumneavoastră, grupul din Moldova era deja acolo sau a venit mai târziu ?

Era venit. Grupul moldovenilor era deja cu noi când noi am ajuns acolo.

Cum se purtau ei ?

Domne, își dădeau importanță... da' nimeni nu-i lua în seamă. Ei sperau că-n reeducare vor câștiga... La cei care admit sau cei care se implică în reeducare, fie că vor face detenție mai scurtă - că erau bine pecetluiti, pentru că erau cu condamnări între opt și zece ani, în timp ce noi, ardelenii, în general am fost cam sub cinci ani -, fie vor lua funcții după ce se duc acasă. Atât de naivi au fost... De unde-a plecat totul ? Că, practic, reeducarea a plecat de la alții, nu de la acești Stoian și Livinschi și care-o mai fost la Târgșor, ci de la Suceava, de la Bogdanovici.

Cum se purtau, practic, Stoian și ceilalți ?

Aveau o atitudine sfidătoare. De exemplu : „Da' voi ce vă... Mă, așa primești două labe în fund, da' ce-ai tu cu mine, mă ? Ce-ai, nu poți să-ți vezi de treabă ? Eu te-am întrebat ceva ?”. Adică se credea cineva, că el e pus..., el acolo-i ajutat, el acolo trebe să-și facă o treabă. Dar am impresia, și zic încă o dată, că ei erau formați încă de la Suceava cu gândurile astea.

Sau un alt exemplu : în incinta curții se prelingea un mic șanțuleț și cu un firisor de apă. Era amenajat un fel de spălător, așa, o țeavă găurită în care veneau șuvoaie subțiri de apă. Și s-a auzit că cineva din sat pune pe o tăbliță de lemn câte-un pachet de țigări și apa le aducea la noi... (râde - n.n.). Stăteau la pândă și fumau țigări... Și Stoian zicea : „Te-am văzut că ai ridicat de-acolo. Hai la director !”. Asta până când nu că era brusc, da' era chiar și lovit. Dar tot nu se astâmpăra. Probabil că... conștiința lui o fost deja mutilată, o fost deja schimbată față de cum o plecat el din școală sau din familia lui când l-au ridicat. Țsta a fost comportamentul lui. Adică vădit se agăța de tot ce considera el că nu era în regulă, da' nu i s-o dat importanță, pentru că știau toți că nu are ce să facă... De exemplu, o fost vizite în care erau generali din Securitate și stătea de vorbă cu unii, cu alții. Nu s-a luat o dată o măsură dură sau ceva. Dar el venea și își găsea câte-o treabă sau câte un moment ca să reclame fie la gardian, fie la director. Și nici directorul nu i-a dat importanță... Pur și simplu nu i-a dat importanță și crăpa de necaz... Nu știu, n-o avut probabil posibilitatea să aibă discuții și cu alții, mai mari decât directorul...

Nu era un ofițer politic în închisoare ?

Era Burada. Da, a fost, dar ăsta a fost un muncitor, un analfabet, nu știa să lege două cuvinte... Când venea cu ziarul, să citească articolul de fond din *Scînteia*, zicea : „Toni, vino, te rog frumos, și citește tu, că eu n-am ochelarii”...

Se țineau întâlniri acolo ?

Făceau ora de reeducare. Dar să știți că nu ne-o forțat... Cine-o vrut o stat, cine n-o vrut s-o ridicat și s-o dus, n-o fost divergențe. Dacă o' fost vreo 30 de persoane din toți cei 800 care-o fost închiși la izolare... Și erau ținuuți câte o săptămână, câte trei zile, chiar câte o lună de zile pe unii...

Din ce motive îi izolau ?

Că nu se încadrează și iau atitudine... De exemplu, Ghiță Brânda de la Oradea : „Eu nîcîcînd n-am să pot participa la așa ceva”. Și îi spunea : „Dacă ai părerea asta, păstrează-ți-o, n-o manifesta față de ceilalți”. „Păi, de ce ?”. „Că și ceilalți sunt tot la fel ca și mine, să nu vă închipuiți că-i altfel.” Sigur că l-o luat imediat și l-o dus la izolare și l-o ținut acolo. Ei, ca să zic, conflicte din astea mai mărunte se finalizau cu izolări...

Cît de des se țineau aceste ore de reeducare ?

Zilnic era sau tot a doua zi. Cam o oră sau o juma' de oră dura... Se stătea pe bănci și se citea un ziar sau se citea din cursul scurt de istorie a PCR-ului.

Cine citea din ele ?

Stoian și cu Livinschi, și cu politicianul ăla ce era acolo dar nu prea stătea lumea. Nu o dată m-am ridicat și nu singur, câte o bancă, două odată, și îți vedeai de treabă. Nu s-o făcut caz. Adică comportamentul a fost diferit, reeducarea care s-a făcut la Târgșor a fost diferită față de Pitești sau față de Gherla.

Cât timp au continuat orele acestea de reeducare ?

Asta a durat cam două-trei luni de zile, la început, pe la sfârșitul anului '49.

La Târgșor cît ați stat ?

În Târgșor am stat un an și o lună. Și de acolo ne-a dus la Jilava, și de acolo la Canal.

A mai rămas cineva în Târgșor după ce ați plecat dumneavoastră spre Jilava ?

Nu, s-a golit Târgșorul într-o săptămână. Și când ne-au îmbarcat, Doamne, cum s-au comportat... Să vă redau o scenă : camionul avea prelată, deschisă numa'-n spate, pe unde se urca. Aruncai ranița sau ce-ai avut, te-ai cățărât și te-ai urcat în camion. Dar în timp ce făceai asta, doi gardieni cu ciomege în mână îi loveau pe toți : „Dă-i drumul în spate ! Dă-i drumul în spate !”. Adică să încarce cât mai mulți. Unul dintre sigheteni, Costică Radu, când o urcat în camion, ia o botă din asta zdravănă, un ciomag pe spate, dar lovitura l-o nimerit în raniță, cum era cu ea în spate. N-am să uit niciodată momentul... Se oprește, se pune cu mâinile în șolduri și zice : „Mai dă o dată !”. (râde - n.n.) Țsta o prins bota cu amîndouă mâinile, da' când să lovească, Costică o făcut doi pași în camion și ăla lovește de cântă dușumeaua camionului de numa'... (râde - n.n.)

Toată lumea a plecat deodată din Târgșor sau v-au împărțit pe loturi ?

Toți elevii, tot ce-a fost acolo i-o luat după detenție : până la trei ani inclusiv, pe toți i-o îmbarcat și i-o dus... Ce-o fost sub doi ani și jumate i-o dus la penitenciarul din Ploiești și de-acolo o fost eliberați...

Cînd a avut loc plecarea aceasta din Târgșor ?

Prin septembrie 1950 am plecat la Jilava, unde am stat iarăși vreo trei-patru zile, nu mai mult, și dup-aia am fost încărcăți în dube și duși către Canal, la Peninsula, la Valea Neagră.

La Jilava, în acele câteva zile, tot împreună ați stat ?

Toți. Și mi-aduc aminte că, într-o cameră mai mică de zece metri pe 15, erau în jur de 300 de persoane... N-aveai loc, dom'le, nu puteai să stai... Era extraordinar... Și era o

căldură și o duhoare... Și spun înc-o dată : între 250 și 300 de persoane masate într-o cameră... Un miros ce-a fost acolo... de la transpirația aia... Și n-aveai pe tine nimic, decât o îmbrăcăminte foarte-foarte sumară... Și nu puteai să rezisti... Da' ce făceau oamenii în vârstă, că erau și oameni în vârstă ?

Cum era colonia de la Valea Neagră ?

Era în câmp liber, izolată, la o periferie într-un câmp, vreo 35-40 de barăci în care erau chiar și două brigăzi... și fiecare brigadă avea între 30 și 40 de persoane.

La Canal ce ați lucrat ?

La Canal am lucrat în brigada 32, cu șef de brigadă Coriolan Gherman. El a fost student la medicină, din câte știu eu, și trecuse prin Pitești.

Cu ce se ocupa brigada condusă de el ?

Brigada lucra la descărcări de vagoane. Veneau câte trei-patru, șase vagoane, care ne-așteptau acolo deja când ajungeam dimineață la lucru. Ei, prima dată astea se descărcau. Apoi, scoteam vagonul, îl dădeam pe linie mai spre interior, unde linia era mai stabilă, și-acolo îl lua locomotiva și se ocupa de el altcineva.

Cum era Coriolan Gherman ca brigadier ?

Era bărbat destul de frumușel, ca și aspect fizic, era un papanaș plinuț, se vede că era hrănit, era roșu la față... Față de mine n-a avut nici o atitudine, n-aș putea spune că aș fi fost bruscăt cândva sau că m-ar fi lovit, da' am văzut că a lovit pe altul.

Pentru ce l-a lovit ?

Mi-aduc aminte de o scenă. A venit ceva normator, o femeie, iar marea majoritate dintre deținuții care erau acolo erau elevi, tineri. Și câțiva probabil că s-o uitat cu ochiul după femeia aia mai mult decât i-o plăcutu' Gherman, și pentru treaba asta mi-aduc aminte c-o fost palmuți de el atunci. Pentru că au râs sau pentru că s-a uitat mai intens după ea, sau un lucru din acesta, care nici nu trebuia luat în seamă... Un om normal n-ar fi procedat așa, mai cu seamă în situația lui, că și el era deținut, dacă era vorba de aia... Apoi muștruluiu și îi luau la ochi și la bruscare în baracă : „Nu ți-ai făcut norma !”. Și mai plesnea pe câte unu'. Așa a fost Gherman...

Deci erau doar lovituri cu palma, cu pumnul, nu bătea regulat ?

Nu, nu o bătut ! N-o exagerat, cum am auzit că s-o bătut în platou, legat de un stâlp și bătut... Am auzit de ele sau am văzut persoană legată de stâlp, acolo, și care-o fost bătută și lăsată acolo. Tortura asta era îndurată mai cu seamă de oamenii care erau mai categorici, mai dârji...

Dar să vă spun altceva despre Gherman... Într-o zi cu ploaie multă, am rămas desculț, că mi s-a desprins talpa la gheată. Am legat-o cu o sârmă și așa am umblat... Și trebuia să mă duc la lucru. E, și-atuncea, prin Gherman, am primit o carte poștală să scriu acasă, să-mi trimită încălțări... Da' a zis : „Vezi, nu scrie numai cinci rânduri, nu faci din ea”... Și atâta am scris numai : „Sunt în viață, sunt la muncă, am nevoie de încălțăminte”. Atunci au aflat părinții mei unde sunt..., că după ce-am plecat de la Târgșor n-au mai știut părinții nimic de mine. Și după vreo lună de zile a venit pachetul..., și mai era și ceva mâncare. În timpul ăsta, eu am luat de la un maramureșan, de la Iusco – Iusco Sută, așa-i ziceam porecla, că era barosan – am luat opincile lui și cu cărpele făcute din cămașă, din ce-am avut pe la mine, ieșeam la lucru dimineață... Asta a fost pân-am primit încălțăminte.

Erați la Canal când a fost împușcat doctorul Simionescu. Vă amintiți ce s-a întâmplat atunci ?

Ce s-a-ntâmplat ? Vedeți, brigada de studenți lua câte un deținut, care era dirijat la ei, și care era pur și simplu maltratat, bătut într-o baracă. E, da' nu era de vină omul care-o fost dus acolo, ci brigadierul care știa de treab-asta, și nici el n-o făcut-o de capul lui, ci pentru că ofițerul care era în colonie sau directoru' așa o dat dispoziție. Și așa o ajuns acolo Simionescu, profesor universitar, om bătrân, și care n-o putut suporta... Așa o zi, o săptămână, două, până la un moment dat când, pur și simplu, nu s-a mai stăpânit și în strigăt s-a repezit către gardul de sârmă ghimpată. Era un gard de avertisment, la 1,20 metri de înalt, și numai cu două rânduri de sârmă ; apoi era al doilea, la un interval de vreo doi-trei metri, alt gard cam la 2,5-3 metri înălțime, tot sârmă ghimpată și cu două despărțituri la vârf : într-o parte și în alta. Și în exterior era iarăși un gard, dar numai un fir de sârmă. El n-a ajuns decât la primul gard. Numai cât a călcat și a încercat să treacă spre gardul mare, și acolo a fost împușcat din prepeleac de un soldat.

Dumneavoastră ați asistat la acest moment ?

Eu am văzut scena după. Am auzit că a fost împușcat după ce-am ajuns în colonie. N-am asistat la uciderea lui, nici n-am auzit descărcătura armei, dar l-am văzut decedat cu ochii mei. Am văzut cadavrul, care a fost ținut acolo vreo câteva zile, doi-trei zile, cât o fi fost. Din păcate, ăsta era un fel de a ne speria : „Nu cumva să îndrăznești, că tot așa ai păți și tu dacă vei încerca să faci treaba asta”. Dar omul, zic înc-o dată, din disperare a făcut gestul pe care l-a făcut.

Cum ați văzut cadavrul ? Era pus la vedere, să îl vadă toată lumea ?

Fiecare baracă a avut la mijloc o zonă în care era w.c.-ul și un spălător, o țeavă prin care curgea o suviță de apă. Spălătoru' ăsta avea intrare și dintr-o parte, și din alta, și puteai să ieși, practic, din baracă fără să fii văzut. Dar n-aveai voie, îți era oprită treaba asta... E, eu am ieșit de acolo și m-am apropiat și am văzut cadavrul întins de la o distanță de vreo 60-70 de metri. Auzisem, dar am vrut să văd care e adevărul.

Care au fost urmările acestui fapt în colonie ?

Asta a făcut mare vâlvă în colonie. Au știut marea majoritate a deținuților de acolo, în jur de câteva mii de oameni. Și brigăzile de studenți, care au contribuit la asta, au fost scoase un timp în afara celorlalte brigăzi care ieșeau la muncă, anume ca să nu creeze momente delicate... Și să nu se petreacă de-astea, studenții ieșeau primii sau ultimii.

Și l-au ținut câteva zile acolo..., n-aș putea să spun cât, însă a doua zi sau a treia zi era încă acolo. Și militarul care-a făcut asta a plecat vreo cinspe zile acasă...

Cum a reacționat Gherman după moartea lui Simionescu ?

Nu o luat în seamă, n-o zis nimica. Parcă nu s-ar fi petrecut nimic...

Dar ceilalți colegi din baracă ? Au existat discuții ?

Colegii mei spuneau : „Măi, oare cum s-a putut ? Oare până unde se poate ajunge ? Oare mâine-poi-mâine nu vom fi și noi tratați în felul ăsta ?”.

Dumneavoastră știați ce se întâmpla în brigăzile 13-14 ?

Auizam. Unu' dintre colegii mei din brigada lu' Gherman, Costică Radu, o fost dus la studenți și n-am știut de el vreo două săptămâni... Eu am crezut că l-o dus la altă brigadă, da' el o fost la studenți și o fost bătut. N-am știut decât dup-aia, din spusele lui... Noi, sighetenii, eram grupați, ne ajutam între noi, colaboram, când aveam o treabă

eram împreună totdeauna, făceam curățenie la încălțăminte... O fost o solidaritate deosebită a maramureșenilor, n-a fost vreodată o ceartă...

Cât ați stat la Canal ?

La Canal ? Din toamnă până în cealaltă toamnă, către sfârșit, adică până în decembrie '51... Mi-a expirat pedeapsa în vară și am fost eliberat abia la trei luni și vreo 18 zile după expirare...

Ați stat administrativ sau pur și simplu v-au reținut fără să vă zică nimic ?

Nu pot să spun nimic, că mie nu mi-o spus nimeni nimic, nu m-o-ntrebat...

Deci așteptați de mult să fiți eliberat ?

Eu așteptam să fiu eliberat și a venit târziu de tot, după câteva luni de zile. Apoi, în ultima perioadă, fiind pedeapsa expirată, am fost mutat într-o brigadă de dulgheri, de tâmplari, care făceau barăci. Acolo am lucrat vreo două sau vreo trei luni de zile... băteam cuie, tencuiam stuful, adică se amenajau viitoarele case pentru deținuți. Și alea erau în zonă unde nu era gard sau nu era cordon militar. Ne păzeau totuși, dar erau puțini, erau numai doi-trei cu brigada.

Mi-aduc aminte că unul dintre băieți o fost trimes de acolo să vină la colonie, că i-a trebuit la un inginer teodolitu', ca să facă niște determinări de teren, și ăla nu s-a luat dimineată când s-a plecat... Și a venit la colonie, a primit teodolitu' și cu el s-a întors înapoi. Adică el, practic, o putut să evadeze, dac-ar fi vrut, da' nu s-a-ntâmpat asta. Cum să se întâmple, când știai că ești deja cu pedeapsă făcută ? Da' totuși nu ți-o dat drumu' acasă, că ai mai stat doi-trei luni de zile, altul patru luni de zile... Aproape fiecare o stat ceva în plus, n-o fost la termen.

Dintre toate lipsurile pe care le-ați îndurat în închisori, ce era cel mai greu de suportat ? Frigul, foamea, lipsa familiei ?

Faptul că am fost tineri, la vârsta de 17-20 de ani, a contat și am suportat mult... De multe ori n-ai sesizat greutatea, n-ai sesizat ori jignirea, le-ai privit pe toate cu ușurință. Și abia așteptai să treacă...

Deci vârsta a fost un atu, din punctul ăsta de vedere.

Vârsta așa de mult ne-a ajutat – cel puțin pe mine, vă spun sincer, că n-am luat cu atâta durere sau cu atâta răutate, că îs distrus sau că mă distruge, sau treburi de genul acesta...

De exemplu, lotul maramureșenilor a avut și a doua condamnare, și aia a fost cu mult mai greu de suportat, pentru că cei mai mulți erau căsătoriți deja, o lăsat acasă soții, o lăsat copii... Deja altfel simțai închisoarea, nu mai era aceea care am trăit-o glumind. O fost colosal ! O fost condamnați dintre colegii mei, dintre prietenii mei, la 20 de ani, 15 ani... Păi, pă ce ? Pentru ce ? Pentru nimic ! Absolut pentru nimic, decât numai și numai că ai fost bănuț sau cineva o suflat că ei doi se întâlnesc... „Aaa, o avut curaj să se întâlnească ? Ăștia precis că iar o stat împreună, iar o pus ceva la cale... Hai cu ei ! ” E, așa au fost adunați și-așa au fost condamnați a doua oară, absolut fără vină... Vă spun eu ! Pur și simplu s-o urmărit distrugerea lor și scoaterea lor din viață cât mai repede, adică să nu mai existe...

Ce s-a întâmplat cu familia cât timp dumneavoastră ați fost închis ? Au avut de suportat și ei consecințe ?

Fratele meu era, la momentul arestării mele, student la Cluj. El a aflat de proces de la cineva, dar n-a putut să mă întâlnească sau să afle de mine ceva... Atâta doar știa că

suntem lotul Sighetului staționat, că la Tribunalul Militar erau niște anunțuri cu privire la procesele care urmează să se deruleze, și scria acolo că lotul Sighetului se judecă în date de... Era parcă 16 sau 17, așa ceva. Dar nu s-a judecat în ziua 'ceea, ci a doua zi, și el, când a ajuns acolo, peste cine dă? Peste profesorul lui, Aldea. Unul de altul s-au speriat : „Tu ce cauți aici?”. Țsta, profesorul, o fost sigur că frate-meu îl urmărește pe el, pentru că el venise la procesul copiilor lui, că era și băiatul lui, Ionică Aldea, de 12 ani... A fost și el condamnat la un an de zile. Vă dați seama? 12 ani a avut! Aicea am văzut într-adevăr... Te-o impresionat până unde o putut să ducă ura, reaua-voință, domne, distrugerea, practic, a unui om... Ce-ai avut, pentru Dumnezeu, cu copilul ăla de 12 ani! ? Să-i pui cravata de pioner la gât, să i-o strângi, să-l gâtui, să-l omori... În sfârșit, profesorului i-o fost teamă de Gheorghe : „Ce-ai căutat tu acolo? Păi, io am crezut că se judecă lotul Sighetului, unde am un frate”. Asta l-a făcut pe Gheorghică să ia examenele profesorului fără să mai scoată un cuvânt...

Bine, eu vă mulțumesc mult.

Cu plăcere.

Vasile Tivadar

S-a născut la 28 septembrie 1930, în comuna Rona de Jos, județul Maramureș. Naționalitatea : română. Religia : greco-catolică. Studii : școala postliceală de contabilitate. Profesia : contabil. După cinci ani în care s-a ascuns în munți a fost arestat pe 9 martie 1953 și condamnat la 20 de ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Sighet, Satu Mare, Jilava, Oradea, Aiud, Gherla, Lugoj, Galați, Salcia. A fost eliberat în 1964. La data interviului locuia în Sighetul Marmăției. Interviu realizat de Alin Mureșan la 22 martie 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Alin Mureșan, editarea – Adrian Boagiu. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cotele 22, 23.

Ce vă amintiți despre instalarea regimului comunist ?

În '45, prin februarie sau martie, o vrut să alipească Maramureșul istoric la Ucraina sovietică, la URSS, și noi, tot liceul, am fost dus la cinematograful, ca să fim de acord, să semnăm alipirea... Noi, bineînțeles, eram sfătuiți de profesori, de colegii mai mari, că prin '45 aveam 15 ani... și am bătut din picioare, ș-am vrut să părăsim sala. O parte o reușit să fugă, să plece, da' pe-o parte ne-au oprit și am stat ș-am ascultat cuvântările lor. Și, de-atunci, noi am devenit mai naționaliști, adică pentru țară, că nu m-o interesat pe mine altceva... nici nu cunoșteam ce-i comunismul sau alte partide, că noi n-am fost nici pă timpul legionarilor, că eram ocupați din '40, și nu știam de politică, de ce s-o-ntâmplat prin România.

Care era atmosfera în comună ? De exemplu, cine se înscria în Partidul Comunist, cine era împotriva ?

În Partidul Comunist din comună erau ultimii oameni. Ția la care nu le plăcea să muncească, care nici teren n-aveau, care erau cei mai slabi. Unii de frică s-au înscris... Evreii..., o parte s-au înscris, nu toți, că nu putem să-i acuzăm pe toți, dar erau și ruteni, și țigani. Bineînțeles că au forțat și pe unii să semneze, printre protopopi, pe cine au știut, că ei au promis că o să le aducă alimente, cum era criză atunci, aduceau bumbac, zahăr, mărunțeli din astea și se distribuiau la oameni. Au spus că fac tabel pentru bumbac și alimente și, în realitate, ei au trimis tabelele la Stalin, numa' că Stalin s-a răzgândit și n-a mai aprobat. O plecat de aici delegație și de la București, ca să nu trecem la sovietici și o reușit să-i lămurească, și s-o renunțat. Odoviciuc, care era un avocat, că am stat lângă el, a trecut dincolo și am auzit că o murit în partea cealaltă, și atunci toate comunele s-au răsculat, până la Vad. Și a venit primarul Mihali-Ștrifundă, de la Borșa, și o avut și tunuri, obuze și mitraliere, până la Vad, și aici s-o lămurit cineva că era și armata rusă, și nu puteai mișca de ei câte făceau... Ei mergeau în legătură cu voluntarii

ruteni care s-au încadrat în armată și, când o trecut pe aici, furau de la români : vite, fân, orice, și erau din comune vecine, așa că știau unde să meargă... Și aici în Vad l-o împușcat pe unu' Feri din Vișeu, ăștia a lu' Odoviciuc, garda lor, cu banderole d-astea sovietice, care erau d-aici, din Sighet. Și ei au venit până la apă și o discutat, și ăștia o tras de aici, da' românii n-au tras, că cineva i-o lămurit să nu înceapă. Că oricum îi distrugea armata sovietică, că ar fi spus că s-au răsculat împotriva lor... Ei acționau tot pentru ei, dar armata sovietică n-avea voie să se amestece...

Dumneavoastră nu aveafi simpatii politice pe atunci ?

Noi eram cu regele. Prin '37 sau '38, când era tânăr, a trecut spre Borșa, că a plecat în Bucovina undeva, și-a făcut-o prin Dragomirești, prin alte comune, și toți oamenii s-or dus să-l vadă... Noi eram cu regele, nu eram cu rușii sau cu comuniștii. Cred că 80-90% erau pentru rege. Numa' după aceea s-o schimbat, în ăștia 50 de ani...

Altfel, nu aveam nici o simpatie, pentru că ungurii făceau politica lor... Era război și știai că n-ai voie să furi, că asta urmăreau ei. Și bineînțeles că oamenii nu erau de acord cu ungurii, da' n-aveau ce face. Aveam un început de convingeri naționaliste din timpul ungurilor, dar rușii ni s-au părut mai periculoși... În '40, ei o luat și Basarabia, și asta știam tot din discuții cu oamenii mai în vârstă, care cunoșteau problema... Acuma nu era destul că era Basarabia luată, și în '45 o vrut să ne ia și pe noi, Maramureșul, dar tot atunci, puțini știu, și Moldova, pân' la Carpați or vrut-o... Când o ocupat Moldova, Iașul, primarii erau numiți de ei, aveau în Iași secretarul ăla, nu-i rețin numele, p-ormă d-abia o rezolvat criza și i-o dat funcție în București, ca să renunțe la alipire... Moldova mare o fost mai demult planificată de Stalin... Așa că de-aici a intrat un fel de naționalism... Bineînțeles că exista și mai dinainte, dar atunci și-n '48, când or început arestările la liceu, a fost mai mare.... Atunci eram în clasa a V-a... Și am auzit că or arestat mulți colegi de la mine din liceu, din clasa mea și din celelalte clase...

Știați atunci și de ce i-a arestat ?

Nu știam de ce... Știam doar că am discutat și io și cu mulți dintre ei împotriva rușilor. Și în '46 am fost acuzat de un coleg că am desenat pe tablă „ochiul”, care era semnul țărăniștilor. Io, într-adevăr, atunci, în '46, înainte de alegeri, primeam o autoritate de la țărăniști... Veneau din Timișoara și se adunau la noi... Și aduceau manifeste cu ochiul sau alte manifeste și eu le duceam și le lipeam pe la blocuri, pe la case, pe porți, în comune, dar și în oraș la noi, în Sighet... Mergeam acolo pe străzi seara și le lipeam.... Și într-o zi l-am căutat pe un verișor și am deschis ușa de la sala de gimnastică, unde era și o tablă. Am deschis ușa și am văzut „ochiul” desenat pe tablă, da' nu era nimeni, nici verișoru-meu. Am închis ușa și în timpul ăsta m-a văzut un coleg din altă clasă și m-a raportat că eu am desenat ochiul, da' în realitate nu l-am desenat eu. Acuma n-ar avea nici un rost să mă laud că l-am desenat eu. Dar bineînțeles că directorul m-o chemat și nu m-o pedepsit...

În '48, cum am spus, toți elevii din comună am dispărut, că nu știam pe care ne arestează... Și am stat vreo două-trei zile așa, și p-ormă s-o clarificat că și pe mine mă vor aresta... Dormeam câte doi-tri împreună prin poduri, pe unde găseam... Și se apropia serbarea de 23 august și nu puteau să o facă fără mine, că eram în piesă. Trebuia neapărat să ajung să fiu la piesă... Erau poeziile și cântecele pe care puteau să le înlocuiască, dar piesa n-avea cin' să o învețe în două sau în trei zile. Așa că Nășui Andrei, care o fost secretar și notar în comună atunci, da' era și el în piesă, m-a rugat

să merg și pe urmă, înainte de a se termina, să dispar. El era singurul care știa că io n-o să stau până la sfârșit. Era într-o duminică, după ce-au ieșit oamenii de la biserică, s-o ținut serbarea și aveam programul, și când a fost cu vreo două puncte înainte, l-am luat pe verișorul ăsta al meu și am plecat. Da' pă șosea, liniștit am plecat... Ția care aveau grijă să mă aresteze după ce să termină, au crezut că am plecat spre cimitir, în cealaltă direcție, da' io pă șosea am plecat...

Și unde v-ați ascuns ?

Atunci am dispărut și am stat ascuns în comună, pe la rude, plecam dintr-un loc în altul... De la serbare n-am mai mers p-acasă niciodată, până ce n-am venit din închisoare. O singură dată mi-o venit dor, da' asta mai târziu... Am stat unde aveam noi vite, în pădure, dar mai mult și în casă, dar aveam câini buni și nu se apropia nimeni, ca să nu sară câinii pe el..., și nu s-a știut că sunt acolo. Or crezut că am plecat cu alții... Dar majoritatea timpului am stat singur, dar am stat și cu unu' Ion Rus. Cu el am stat împreună până în '51... când am plecat la Țibleș. Atunci ne-a trimis vorbă un inginer din Oncești, Vasile Hotea, ca să mergem și noi. După ce s-a destrămat grupul de la Ieud, care or mai scăpat dintre ei, au trecut la Țibleș. Prin '51 am mers cu Rusu, ei ne-au așteptat într-un loc stabilit cu fratele lui Hotea, și am stat în vara aceea împreună. Eram 18 persoane. Șapte erau din Ieud. Dintre câți am fost noi, mai trăiesc așa : Vasile Chindriș și Ion Hotico aici în Sighet, la Cluj – Mircea Dobre, Aristina [Pop] în București, [Ion] Măț în Lăpușul Românesc și eu. Restu' o murit...

În ce consta activitatea grupului ? Ce făceați ?

Păi, ne deplasam, supraviețuiam, pregăteam mâncare, asta ne era ocupația. Umblam după alimente... Deci greutatea asta era mai mare, că oamenii aduceau alimentele și noi trebuia să ne deplasăm din care parte veneau. Apăi ne lăsau lapte sau brânză, unde se mutau stănilile, cu oile... că ei se mutau în alt loc și ne lăsau mâncarea, și noi mergeam și știam că-s pentru noi lăsate. Eram ajutați, altfel n-aveam cum să supraviețuim... Eram din diferite comune și fiecare pleca în zona unde cunoștea, și, bineînțeles, împreună cu ceilalți, ca să poată transporta, și aducea mâncare...

Arme avea cineva ?

Păi, aproape toți eram înarmați, dar n-am avut de gând să tragem în nimeni. Era pentru apărare sau de animale, când au stat ei în toamnă... Că aveau o cazemată acolo și se aproviziona de toamnă... Și vânau și puneau acolo la afumat... Dar eu n-am prins, că eu cu Rusu n-am stat iarna...

Ce era cel mai greu ? Frigul, foamea ?

Foame am îndurat și atunci și, dintr-un punct de vedere, era mai rău acolo decât la închisoare. La închisoare am avut mult mai multă mâncare și ceva mai bună... De o sută de ori era mai bine la închisoare, pentru că era programul ăla de masă. Bineînțeles că altfel nu era bine nici la închisoare, că erau perioade când și la închisoare nu puteai să stai pe pat întins și trebuia să stai numai pe marginea patului, și nu era voie să dormi, decât de seara până la deșteptare.

Când eram cu Rusu mâncam și mere pădurețe, din astea sălbatice, că au fost și cazuri când n-am prea avut ce să mâncăm, că eram prea urmăriți și nu ne puteam apropia de sate și nu puteam merge la oricine, numa' la ăia pe care îi cunoșteam.

Cam cât ați stat dumneavoastră împreună cu grupul ?

Noi doi am mai stat numai în vara 'ceea. Bineînțeles că tot prin pădure umblam, dar prin zona asta a Sighetului, mai în apropiere, pe la Vad, prin păduri. Și tot timpul eram urmăriți...

Ați avut confruntări directe cu cei care vă urmăreau ?

Confruntări directe numai la Rona, la casa asta a lui Oniga. Trebuia să se întâlnească cu soția, că o venit cu alimente, și or plecat șase dintre noi acolo. Era Rusu, Mât, Aristina, taică-său și frate-său și Hotea. Ei au aflat de undeva că aduceau alimente acolo în pădure și au încercuit zona sub formă de potcoavă... Era o poiană în mijloc și de jur-împrejur pădure. Mât ăsta era foarte priceput și la urme, și cu mirosul dezvoltat. Și când ne apropiam de ceva stână, el mirosea fumul de la distanță și avea dreptate, și când ridica frunzele știa ce animal a trecut p-acolo. Ei când au intrat, el a văzut urma de bocanc... Și noi înainte aveam bocanci, da' a trebuit să îi lăsăm și să ne încălțăm cu opinci, pentru că nu lăsa urme. Și când au intrat ei în poiană a văzut ăsta urmele și o spus bătrânul : „Cred că a fost pădurarul”. O mers mai departe. „Sunt urme proaspete, nu-i bine, n-ar trebui să mergem. Nu mergem.” Și au traversat poiana și trebuia să intre în pădure în cealaltă parte, și de după niște copaci căzuți din ăștia mari, s-a ridicat unul și l-o prins pe Mât de haină și de armă și l-au reținut. Erau vreo doi-tri... Și altul a întins mâna după Aristina. Și ea era cu sumanu' numa' așa, pe spate, nu era tras pe mâneci, și ăla o crezut c-o prinde, da' o rămas cu haina, și ea atunci a țipat și-o fugit... Și pentru asta o luat 20 de ani, că i-o alarmat pe ceilalți... Și atuncea a început focul. Și bineînțeles că n-o fost între ei nici un rănit, numa' s-o tras așa ca să poată să se retragă. Ei s-or retras, Mât o rămas prins... În timpul ăsta o început milițianul sau securist, ce-a fost, să-l interogheze pă Mât. Și l-a întrebat câți suntem : „Mulți”. „Ce armament aveți ? ” „De tot felu'.” Tot în momentu' ăsta, cobora o căruță cu brânză de mai de sus. Și când au văzut ei căruță, o spus că vine căruța cu armament, o crezut că e căruța noastră (râde - n.n.). Și o început să tragă. Praf ! S-au dus și-o tras în căruță, o murit calu', și, în timpul ăsta, Mât o fugit. Ăștia erau speriați când or auzit împușcături... Și le-am auzit și noi, că eu eram de planton. Și Mât a fugit, în salturi, ca să intre în pădure. Și o tras după el și i-o intrat glonte printre umăr și omoplat, da' n-o atins osu' numa' și o ieșit după cap, cum fugea... Și el o ajuns primu'. Hotea n-a reușit să fugă, da' ceilalți toți or ieșit din încercuire. Și el a rămas în izvor și a stat acolo până seara, pân' ce s-a-ntunecat, și a auzit cum înjurau ăia că de ce l-au scăpat pe Mât și că n-au prins nici pe unul. Și Mât o ajuns primul... Tot era cu sânge, ruptă era cămașa, era pusă în gât, și, în vreo două săptămâni, că pădurarul, bătrânul, cunoștea frunzele și plantele, s-a vindecat... Încă trăiește și acum, da' i bolnav și el.

Confruntarea asta când a avut loc ?

Asta în '51, pe la Rusalii. Din cauză că era aprovizionarea tot mai grea, că era tot plin de armată acolo... Și când am mers eram urmăriți... Când am mers de la Glod am mers pe un câmp și, când să intrăm sus în pădure, am auzit câine lătrând și mi-am dat seama că e ceva. Trece cineva pe acolo... Era o stână și noi ne-am postat sub cărare. Și într-adevăr o trecut armata cu câine, dar noi eram în jos. Și am stat până ce-au trecut ei și p-ormă am traversat cărarea, că, de obicei, noi nu prea umblam pe cărări, numai așa, prin pădure direct. Știam unde tre' să ajungem și aveam un reper, altul, știam... Așa a fost atunci când am mers... Tot timpu', toată vara erau săgeți și semne de-a lor cum ne urmăreau... Și din cauza asta eu cu Rus am plecat și-am stat ascunși tot în zona asta a

Sighetului până în '53, când am fost prinși. În timpul ăsta, grupul s-a mai despărțit, era din câte trei, câte patru... De unde era din cei șapte... s-au dus apăi și ei, că pă unul l-a împușcat, pă Dumitru Hotico¹... S-o îmbrăcat securiștii cu haine preotești și-o spus că-s preoți și-așa au ajuns la ei în grup. Și femeile or crezut, că într-adevăr erau cu Biblia și cunoșteau și ceva religie, erau instruiți pentru asta.

Și pe Hotico l-au împușcat mortal ?

Da. Iarnă a fost... Deja ăștia doi, securiștii, erau în colibă, și Chindriș, care mai trăiește, i s-o părut cam suspect, că tot i-o întrebat că de unde-s... și el o vrut să iasă afară din raza focului, cum era în colibă. Atunci l-o derutat celălalt securist, că o ieșit el, că o zis că are de ieșit afară, și ăla o scos automatul afară și-o tras, și pe ăsta, pe Dumitru Hotico l-o împușcat mortal. Și pe Vasile Chindriș l-o 'pușcat, da' i-o trecut glonte prin mână.

Chindriș a reușit să fugă sau l-au prins ?

Chindriș o mai stat câțva timp acolo... O fost amenințați că îi deportează familia și s-o predat. Și o primit cu un an mai puțin, că, în loc de 25 de ani, i-o dat 24. Ceilalți erau în cealaltă zonă... Bătrânul o fost paralizat, cu Aristina, cu taică-său și cu frate-său.. Și atunci când l-o împușcat mortal pe Hotico l-o împușcat și pă Gusti, acolo unde era, printre niște oi. Și Gusti știu că era 'pușcat, că m-am întâlnit cu el la închisoare la Oradea. Pe preotul comunei, pe Tănase Oniga, l-au împușcat lângă Gherla, tot mortal... și Mircea Dobre, care-i în Cluj, o scăpat.

Când au avut loc evenimentele astea ?

Apăi, astea în '52, toamna, iarna..., în primăvara lui '53, cam așa. Și pe noi ne-a prins în '53, în martie. Eu și cu Rusu chiar ultimii am fost.

Mai țineți minte data când v-au prins, când ați fost arestat ?

Păi, o murit Stalin pe 5 martie..., și pe 8 sau 9, cam așa. Dar în hârtii au trecut 11. Atunci m-au prins pă mine și pă el a doua zi, că noi eram despărțiți, n-am mai putut să stăm împreună, am stat separat.

Și cum v-au prins ?

În viață am avut trei vise care s-au împlinit exact, fără tălmăciri, cum se spune. În '52, toamna, eram în partea cealaltă a comunei, în pădure, și atunci am visat celulele... Și mi-a venit un dor să trec pe-acasă, să văd casa... Am coborât în comună și numa' m-am uitat... Lampa era stinsă, n-am trecut pe-acasă. Numai mi-o venit un dor..., parcă presimțeam că o să fiu arestat, și am stat în colțul casei și m-am uitat un timp... Pe urmă am traversat și am trecut în cealaltă parte a comunei. Deci am visat atunci celulele. Nu mi-am dat seama că sunt celule decât după ce am fost arestat, când am ajuns acolo, că altfel nu știam, că n-am fost niciodată. Pe urmă, al doilea vis, a fost cu arestarea. Și o să vă spun cum a fost. Când am fost arestat în '53, seara i-am spus unchiului că plec și voi veni peste o săptămână, două, nu era problemă, puteam să merg, să vin, că dormeam în pod, în fân... Era iarnă, dar aveam culcuș în fân, și seara, noaptea, am plecat... Când, după un kilometru, ce mi-o venit, să mă întorc... fără nici un motiv. Și am amân timer pentru

1. Dumitru Hotico s-a născut la 15 octombrie 1929, în comuna Ieud, Maramureș. A fost partizan în grupul condus de preotul Atanasie Oniga și de Pop Niculae. A fost împușcat în luptă de Securitate la 13 septembrie 1952. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar H-L*, Editura Mașina de Scris, București, 2003, p. 68.

a doua zi să plec. M-am întors, m-am urcat în pod și ghinionul a fost că m-am și dezbrăcat. Aveam cioareci, cum le spune, pantaloni d-ăștia groși, haină și opinci. M-am și descălțat... Altădată, când presimțeam ceva, dormeam îmbrăcat. Atunci m-am dezbrăcat, m-am băgat în culcuș, că aveam acolo cergă... și noaptea visez că-s înconjurat de Securitate cu câini... Cum m-am trezit, repede m-am încălțat și m-am îmbrăcat, pe întuneric. Și, când mi-am aranjat culcușul, deja, în timpul ăsta, or început câinii să latre. Îmi dădeam seama că era adevărat ce-am visat... Am stricat tot culcușul să nu se vadă, cerga am aruncat-o în altă margine, acolo în pod, m-am dat jos, cum era șură, locul unde se ține fân sau ceva... și aveam poartă înspre curte și înspre afară. Am vrut să ies pe poartă în afară, acolo era deja unu' cu automatu' și numa' dacă-l omoram puteam să trec de el. Am trecut prin iesle, prin grajd, pe la vite în partea cealaltă... Acolo altul. Mi-am dat seama că n-am nici o șansă să scap. M-am întors înapoi și m-am pus în șură jos, sub iesle. Eu cunoșteam metoda lor, că am aflat-o din alte locuri. Ei trebuiau să arunce tot fânul... M-am acoperit numai cu o furcă de paie, așa cât să nu mă vadă... și ei trebuia să arunce tot fânul pe mine. Și io rezistam, stăteam acolo toată ziua și seara, apăi vedeam eu cum plecam, că ei puneau pază vreo două sau trei zile unde se întâmpla cazuri din astea... No, m-am acoperit cu puțin fân... Ei o trecut..., i-am auzit când au căutat prin pod, prin casă... Unchiu' o spus că n-are nici un străin, că n-are pe nimeni, că el știa că io îs plecat, n-a știut că io m-am întors, era liniștit că nu-s acolo. Da' într-un fel cred că a fost mai bine că m-a prins. Cum zic, a trecut pe lângă mine, da' ei nu s-au urcat în fân și i-au spus unchiului: „Unchiule, aruncă fânul jos!”. După vreo trei furci de fân, s-a răzgândit comandantul și l-o oprit să nu mai arunce fânul. Și zice: „Ia, adă câinele!”. Câinele o trecut pe lângă mine și trebuia în capăt să urce pă scară în pod, să ieie mirosul... Și când o ajuns la ultimul fusc, nu știu cum a alunecat câinele... Și atunci m-a călcat pe picior un milițian sau securist. Eu n-am știut să-mi trag picioarele... Da, da' io am visat cum m-a înconjurat cu câinele... și că am fost prins... Deci, cum v-am spus, visul s-a adevărit... Și când m-a călcat, el s-a speriat și de spaimă tot automatul l-a descărcat, da' în acoperiș. Și bine că nu i-o împușcat pe ăia din pod, că zicea că i-am omorât eu. El de frică: „Stăi!”. La stânga: „Trăiți, tovarășu' comandant!”.

Și cum casa lu' unchiu era într-o margine de comună... n-am avut ce face și am plecat cu ei pe jos la mașină, tot pă unde cu o seară înainte am vrut să plec... L-au arestat și pă bătrân, pe unchiu', și pe fecioru' lui. Mergând, eram înconjurați și-n stânga, și-n dreapta, și-n față, și n-aveam voie să discutăm, da' am apucat de le-am șoptit, i-am sfătuit să nu recunoască nimic. Și la mașină m-am întâlnit și cu primaru', că și el o fost luat acolo, să asiste la arestare.

Unde v-au dus după arestare ?

În Sighet, la Securitate. Și, când am ajuns în celule..., atunci mi-am dat sama că eu cunosc celulele. Erau alea de le-am visat eu în toamnă. Și, când a fost arestat și Rusu, ne-au dus acolo pe toți. În celule eram vecini, că i-am auzit vocea băiatului lu' unchiu, și când am observat că nu vede gardianul, i-am spus să iasă la raport. Chiar dacă a primi o bătaie, să mă cheme pe mine și să spuie adevărul, că n-o știut despre mine că am fost ascunși la ei. Și așa o fost de l-am scăpat... Firește, nu m-o mai chemat pe mine, s-o bazat că spune adevărul și-o rămas doar bătrânul.

Și de-acolo ne-a urcat într-un camion descoperit și ne-a dus la Baia Mare. Începând de la Vad încolo a venit comandantul pazei și ne-a spus să discutăm orice vrem, să ne

înțelegem la declarații... Țsta ne-o sfătuit exact cum să procedăm și bine ne-a spus, da' și-așa noi cam știam ce să spunem și ce să nu spunem.

Și zice: „Stați toți trei, să nu încercați să fugiți, că vă împușcăm”... D-apăi i-am și spus că noi chiar că am vrut să ne predăm, da' am amânat până prin mai-iunie, să fie mai cald, și așa eram hotărâți când ne întâlnim la primăvară, să ne predăm... Aveam un copac unde care ajungea prima dată punea biletul și p-ormă stabileam când să ne întâlnim. Și am avut mare noroc cu comandant', că el zicea că nu-l interesează să asculte ce discutăm, și noi l-am lămurit pe unchiu' să nu recunoască, să spună că n-a știut că am fost acolo... Da' unchiu' o fost bolnav și-n toamnă și i-am zis să meargă la medic, d-apăi o amânat și nu s-a dus. Și lui îi era frică că-l bate..., da' nu l-o bătut nici pe el, numa' pe mine m-o bătut.

Mai Țineți minte cum îl chema pe acel comandant ?

Nu. L-am căutat pe urmă, după ce-am venit acasă, și aș fi vrut să beau o cafea cu el, da' nici Rusu n-o știut... Da' țin minte c-avea un semn, o cicatrice... Era sergent-major sau plutonier, nu știu ce grad avea.

L-am bănuț pe unu', da' cred că i-o fi fost frică... Și io l-am întrebat, dar n-o vrut să recunoască c-o fost el... Poate că nici el nu și-a adus aminte, numa' dacă discutam unde ne-am cunoscut... Poate o cunoscut pe mai mulți și poate o făcut și rău la careva și i-o fi fost frică să recunoască.

Ancheta unde a avut loc ?

Ancheta a fost la Securitatea din Satu Mare și la penitenciar și a durat din martie până în iunie. La anchetă nu am primit bătaie, numa' la Sighet am luat bătaie, ca să spun unde e Rusu și unde am fost... Dup-aia nu m-au mai bătut, că o corespuns declarațiile, că io mai mult aveam legat de Rusu, și bătrănu' iară o spus exact, și atunci și noi am spus cum o declarat el, deci o corespuns. Altfel, eu, când am dat declarația, nu am spus pe nimeni, că cel puțin o sută de oameni din comună care m-au ajutat ar fi trebuit să închidă... Plus alții pe care i-am mai întâlnit, dar am acoperit perioada cât am fost la noi, în casa noastră din pădure, că pentru aia era clar că nu ne face nimic, dar restul n-am mai putut, că trebuia să-i acopăr pe mulți, să corespundă și cu declarațiile... Și am spus că am dormit prin diferite case, că eu cunoșteam a cui îi una și alta, și știam unde nu stă nimeni. Și am zis că am mai dormit prin case din astea prin Vad...

Deci nu v-au bătut deloc...

Nu, acolo nu. Numai la Sighet m-o bătut, ca să spun unde-i Rusu și unde am fost ascuns. Dar acolo am stat doar vreo trei zile și am luat bătaie și din vina lor... Că o pus anul greșit, că n-o spus '51, și pe mine m-o întrebat unde am fost în '50... Și eu, știind că trebe să acopăr oamenii, am luat bătaie pe nedrept... Pentru că eu am spus unde-am fost, da' tot nu corespundea realității. Și p-ormă spune: „Păi, da' n-ai fost la Sighet?”. „Păi, de ce nu m-ați întrebat de la început, că vă spuneam că am fost la Sighet și nu în anul ăsta”... Eu credeam că știu ei ceva și de-aia mă tot bat... Unde am fost în '50... și le spuneam unde-am fost, dar bineînțeles că nu era adevărat, da' tot în case d-astea de la pădure am fost, unde nu locuia nimeni...

După ce m-au bătut atunci..., altă bătaie n-am mai luat. Unchiu' n-o primit nici o bătaie și nici fecioru-său n-o primit bătaie. Le-o părut bine că ne-o prins și că am plecat la Satu Mare... și de acolo la Oradea, unde a fost procesul. Și la Oradea am stat în cameră cu bătrănu'... Rusu stătea în altă cameră, cu ceilalți, că erau două celule.

Sanitarul de-acolo, din Oradea, era consătean de-a meu. El mă scotea la vizita medicală, da' fără să cer io, ca să mă mai vadă, și-mi mai dădea și câte o tabletă de aspirină... Da' scotea câte zece-cinșpe și-i ducea la consultație, la sala de tratament... Și de la el am aflat că unchiu' are cancer la plămâni și l-au internat la spital, la Oradea, cu pază. Și mi-a spus că nu scapă, moare oricum, și acolo o și murit, la spital... Ș-apăi el îmi mai șoptea când putea că avocatul o trimis acasă să vină tata cu pachet... Noi încă nu eram condamnați... Și m-o adus la consultație și cred că o jumătate de oră sau o oră m-a ținut la geam ca să-l văd pe tata... El făcea tratament la ceilalți și mie mi-o spus să stau la geam... Bineînțeles că el se ferea să nu știe ceilalți, și nici eu n-am spus niciodată că-l cunosc. Și tot el, sanitarul, mi-o spus și când o murit unchiul...

Cum a fost procesul ? Vă mai amintiți ?

În august o fost procesul... Dar condamnarea era stabilită dinainte de Securitate... Că mie mi-o spus anchetatorul că 20 de ani primesc și atâta am și primit. Procurorul o cerut condamnări, da' avocații pe timpul ăla nu îl apărau pă deținut, că le era frică să nu intre și ei, și mulți au și căzut așa... Avocații spuneau numai că-i băiat bun, atâta, da' nu încerca într-adevăr să te apere...

Și v-ați regăsit acolo cu ceilalți din lot ?

Da. La proces o fost în sală și soția lu' unchiu și fata, și ei mă tot întrebau prin semne că unde-i, că o văzut că lipsește...

Câți erați în lot ?

Apăi, vreo douăzeci și ceva... cu oameni care ne-o alimentat cu tot. Din partea mea n-o fost numai ăsta, unchiu', dar erau mai mulți din partea lor... Pe o parte o reușit de i-o prins înainte de a-i prinde pe ei, și așa or ajuns de or intrat pe fir cumva, și pân' la urmă au fost și ei arestați.

Mai țineți minte ce condamnări s-au pronunțat ?

Aristina a luat 20, eu am luat 20, în rest au primit cam 23-25. ăia cu alimente or primit câte doi, trei, cinci, șapte ani, depinde cum o considerat ei...

Pentru ce ați fost condamnați ?

Articolul 209, uneltire contra ordinii sociale de stat...

Și după proces ce s-a întâmplat ? Unde ați fost dus ?

După proces am mai stat câțiva ani tot la Oradea. Am avut noroc și cu sanitarul... De-acolo se trimitea la Canal, și el, când mă ducea la vizită, mă întreba dacă vreau să merg la Canal. I-am răspuns că nu vreau la Canal, că io știam din auzite, cum discutau alții prin celulă, cum e p-acolo. P-ormă s-o vrut un lot la mină, pentru Baia Sprie, Nistru și Căvnic. Nu m-o trecut nici acolo, că el făcea lista și doctorul o aproba... Nu m-a trecut, că altfel ajungeam p-acolo... Și mai la urmă, prin '55, vine și-mi spune: „Tre' să facem un lot pentru fabrica din Aiud, să trimitem un lot acolo”. No, și dacă-s de acord să merg acolo. Dacă spuneam că nu, poate că nu mergeam, da' acolo aș fi vrut să lucrez, pentru că în celulă n-aveai ce face, și plus foametea... Cei mai în vârstă, când ieșeau la aer, la plimbare, cădeau... de trebuia să-i ducem noi... Acolo l-am fi mâncat și pe dracu', dacă l-am fi prins... Dacă am ajuns să mâncăm o sfeclă pentru porci și aia înghețată... că or reușit unii să pună mâna pe ea... Și toată camera am primit diaree... Mai rău ne-a făcut c-am mâncat-o. Sau mâncam câte-un cartof crud când găseam pă undeva... Și în '55 am plecat.

Cum a fost detenția la Aiud ?

La Aiud la fabrică am lucrat până la revoluția din Ungaria din '56... După revoluție ne-a ridicat de-acolo și ne-a trimis la Gherla, că s-a desființat fabrica. Da' vreau să vă spun că acolo la Aiud, la fabrică, am stat cu [Ion] Diaconescu, cu șeful țărâniștilor, și cu Sorin Tulea... Țăsta împreună cu mai mulți ingineri au și-o motocicletă, care e la muzeu aici, pusă într-o cameră... Și un deținut avea un consătean la pază, și ăla, când era de servici, ne mai arunca câte-o bucată de ziar, câte-un articol, ce credea el că era mai important. Numai câțiva știam și, cum lucram în spatele Zărcii, nu ieșeam afară, să nu vină gardianul sau șeful de fabrică să ne vadă, și ne feream și să nu vadă prea mulți. Și stăteam de pază acolo și, când venea, ni-l arunca peste față... Și îl luam, și ajungea la Diaconescu și la grupul lor. Era Dogaru, Timaru și Teofil Botlung... Cu Teofil am lucrat și la turnătorie, făceam piese din fontă...

Mai știți cum se numea gardianul care vă dădea ziarul ?

Nu. Era un soldat în termen la Securitate, era dintr-o comună de prin Brăila, dar nu rețin... El a căzut la un moment dat... și am auzit că a fost anchetat și condamnat la vreo doi ani... da' nu știu cum l-a prins...

Ați spus că după revoluția din Ungaria v-au mutat la Gherla...

Da, ne-au dus la Gherla... da' n-am stat prea mult, opt luni, un an... Și tot cu lanțuri mergeam pe picioare când eram în deplasare. Eu am avut noroc că am prins Gherla după ce s-o făcut greva foamei... Pe urmă, gardienii stăteau cu bătele de-o parte și de alta și, când îi duceau la plimbare câte 10-15 minute, apăi îi loveau pe care cum îi nimereau. Și când se întorceau la fel... Și la Aiud, când am fost eu, am avut parte de izolare... Atunci Koller a introdus și el bătaia... Am auzit că mai trăiește prin America. Atunci ori îl băga la izolare pe deținut, ori îl bătea, asistat de medic.

Și de-acolo ne-au dus la Lugoj, dar înainte am trecut prin Jilava. Asta era în '57-'58... Acolo am stat cu Sorin Botez, de la liberali, care a fost și ambasador prin Germania... Atunci am primit prima scrisoare pentru pachet și de-abia am primit pachetul, pentru că nu știam comuna, că era unitate militară, și în plus am scris numărul vechi de la casă pe care-l știam și care, între timp, s-o schimbat.

Și de la Lugoj ne-au dus la Oradea și iar am trecut prin Jilava... Și prin Sighet am fost de două ori, că așa era ruta dubei, și am stat de dimineața până seara aici, în gară. M-am întors la Oradea, unde s-o făcut rejudecarea și ne-o contopit ăia șapte ani..., și iar 'napoi la Aiud.

Cum a fost de data asta la Aiud ?

Acum era cam în '59 sau '60 și am stat la celular, dar am fost și la izolare, la Zărcă, la „Neagra”, unde numai a treia zi ne dădea de mâncare și unde ne-a fost foarte frig... Acolo a fost greu... Era prin decembrie și încă nu se făcuse schimbul de haine, încă nu ne dăduseră haine groase. Eram în bluză și în pantaloni scurți... Plus frigul de acolo... Pe jos nu puteai să stai că era ciment, era umed, pereții erau umezi... Deci trebuia numai să te plimbi dintr-un colț în altul pe întuneric, că era beznă... Nu vedeai nimica acolo... Pe tinetă nu puteai să stai, că n-avea capac, și tot timpul numai te plimbai.

Și când am fost dus la celulă, la expirarea pedepsei, am făcut hemoptizie și am început să dau sânge în lighean câteva zile, până ce m-a dus un ofițer la spital, pe răspunderea lui. Koller n-a vrut să mă ducă din prima zi, cu toate că o văzut ligheanul și cât sânge dădeam... Și când m-a consultat la Röntgen o observat că era fisurată o venă, și pe acolo curgea sânge în plămânul stâng. Acolo m-a așezat pe un scaun, ca să-mi facă

pneumotorax, să introducă aer în plămân, să anihileze plămânul, și, în timpul asta, un planton de drept comun mă ținea de mâini și eu îl țineam pe el... Și la un moment dat, m-a pătruns... și am leșinat. Și am avut senzația că mă duc, că pătrund prin pământ, că tot timpul coboram... Și parcă nici nu exista pământ... După aceea mi-o spus plantonul că l-am strâns de nu și-o putut desface mâinile..., așa de tare l-am strâns de brațe... Că eu am avut senzația asta că mă duc în fundul pământului... Și mă zgăria pe talpă, pe picior, și tot mă întreba dacă simt..., că eram deja pus pe pat. Și, la un moment dat, ca o voce venită din pământ..., am spus că simt. Cine știe cât m-o zgâriat cu acu' de la seringă sau cu ce... Oricum, vreo trei zile sau patru n-am văzut nimic dup-aia... Bineînțeles că în spital mi-o dat sânge... Și știu că în timpul ăsta o murit un preot, nu-i mai știu numele, după ce și-a spus rugăciunile... Și asta de la izolare mi s-a tras.

Apoi nu m-o mai dus la celulă, că s-o desființat celulele și am fost și după boală, și m-o trimis la secție, în cameră unde eram mai mulți. Și la secție am stat..., numa' că atunci se pregătea lotul de plecare la Salcia, și poate și la alte colonii. Și s-o făcut un lot pentru muncă, și am trecut prin Jilava spre Galați. Da' la Galați n-am stat decât vreo două săptămâni, și cu bacu am fost dus la Salcia, la colonia de muncă. Și acolo am lucrat în '63-'64 la munci agricole, până la eliberare...

Care-a fost cea mai grea închisoare din cele prin care ați trecut ?

Orice închisoare e grea, depinde de regimul aplicat... Eu propriu-zis bătaie n-am luat, în afară de Securitate... Dar mâncarea era o problemă... Cum era și la Oradea... de foame nu știai ce să faci. Foamea... tot timpul era. Nu există închisoare unde să nu fi fost foame. No, la Salcia, la colonie, mai uitam de foame, că munceam și era și mâncarea ceva mai bună, bineînțeles. La fabrică în Aiud făceam norma, ș-acol' mai primeam cartelă și mai cumpăram câte ceva... Altfel n-aș putea spune, că tăte-s grele... A fost greu cu mâncarea și la Oradea pentru mine... La Gherla iară tot așa, da' am stat mai puțin... La Lugoj a fost ceva mai bine, mai relaxată...

Nu mai vorbesc de greva de la Aiud. Acolo era așa severitate, că se certau rușii cu chinezii și atunci regimul era mai sever în închisoare. N-aveai voie să stai toată ziua decât pe marginea patului.

Cum ați primit vestea eliberării la Salcia ? Erau zvonuri, știați de decret ?

S-a aflat, că o parte au plecat mai în primăvară... A fost un decret cu pedepse mai mici și se pleca, și mereu scădea numărul, da' aduceau alții... Da' am aflat de la cineva de decret și că plecăm..., dar, în general, nu știam până la ce pedeapsă se ia în considerare și dacă intrăm în decret sau nu... Nu știam că e total... De-abia când s-au citit listele am aflat. Se făcea câte un transport și ne duceau într-un alt dormitor, nu mai aveai voie să mai discuți cu ceilalți... Da', la plecare, m-o urcat în camion și ne-o dus până la Piatra Olt (Piatra Frecăței - n.n.)... Și o mers un delegat, un sergent sau ce-o fost, cu soferu'. Și acolo am stat până s-o făcut formele de eliberare...

Și unde v-ați dus ? V-ați întors acasă ?

Da. Am venit cu un coleg. Am luat bilet până acasă, m-am dat jos în Luncă¹ și peste pădure am trecut direct în comună, că doar cunoșteam terenul. M-am întors prin aceeași pădure prin care am stat înainte, că altfel trebuia să vin prin Sighet și era mai departe...

1. Lunca Tisei.

Și prin Luncă era mai aproape... Și plus că am vrut să nu mă vadă prea mulți cunoscuți... Și am găsit un cunoscut și am venit cu el, da' nici el nu m-a recunoscut...

Cum v-ați regăsit familia ?

Păi, din fericire, trăiau încă toți...

Ei au avut de suferit în urma arestării dumneavoastră ?

A, păi au suferit atunci, înainte de arestare, da' și când m-au arestat. Și ei erau arestați... Toată familia. Apăi, un frate de-al meu mare tăt o fost albastru de bătaie. El nici nu știa de mine... Tăt zicea că îs pe aici..., pe unde credea el că îs, ca să scape. L-o distrus în bătaie. Cel mai mic o scăpat... Tata... și el o fost bătut. Toți o fost arestați...

Ce-ați făcut după ce v-ați eliberat ?

Păi, mi-am terminat liceul, că tot trei ani trebuia să fac, că atunci era numerotarea altfel... Ș-așa mi-am terminat liceul, mi-am dat bacalaureatul și am făcut și școala de contabil la Roznov...

Care au fost relațiile cu autoritățile după ieșirea din închisoare ? Vă mai chemau la Securitate ?

Numai o dată m-am prezentat la Securitate, după eliberare, că așa ne-o spus de-acolo. Și șefu' de post din comună mi-o spus că tre' să vin. Nu m-au mai chemat, dar cred că tot timpul am fost în vizorul lor, dar nu făceam nimic... Și m-am comportat bine cu oamenii, și după Revoluție o vrut să mă facă primar în comună. Am zis că nu-i de mine și m-am dus înapoi la întreprindere ; n-am vrut să plec de la lucru.

Ați avut activitate politică după '89 ?

Păi, după '89 tot țărănist am rămas. Și-acuma am prieteni la sediu...

Privind în urmă, aveți regrete sau resentimente față de tot ceea ce ați trăit ?

Soarta omului n-o poate schimba nimeni, asta-i părerea mea, așa că n-am ce să regret...

Ați face la fel acuma ?

Păi, tot la fel, pentru că ăsta al nostru o fost un crez atunci... Și, până la urmă, s-a dovedit că tot noi am avut dreptate, că încă nici astăzi nu e o democrație de-adevăratălea. Nu vedeți câte se întâmplă și acuma ? De fapt, ăștia toți au același tată, tot un tată comunist, indiferent că se numesc de dreapta sau de stânga..., și menirea lor, crezul lor, e să distrugă partidele istorice... ăsta-i adevărul.

Vă mulțumesc mult, domnule Tivadar.

Mureş

Alexandru Maier

S-a născut la 25 martie 1934, în Târgu Mureș. Religia : ortodoxă. Studii : Facultatea de Medicină. Arestat prima dată pe 4 noiembrie 1956 și condamnat la 12 ani de detenție. A executat șapte ani din pedeapsă în închisoarea Gherla. A fost eliberat pe 14 august 1964. A fost rearestat în 1987 și condamnat la doi ani de detenție. A fost eliberat în 1988. La data interviului locuia în Târgu Mureș. Interviu realizat de Alin Mureșan la 30 mai 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Alin Mureșan, editarea – Constantin Vasilescu. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cotele 141, 142.

Spuneți-mi, pentru început, ceva despre familia dumneavoastră.

Io-s corcitură, domnule. Bunicu', după actele pe care tata spune că le-a găsit în podu' bisericii, a fost sas de lângă Sebeș. Buna a fost get-beget româncă. Din partea lu' mama, iar nu știu ce sunt, pentru că bunica era sârboaică, din zona Banatului, iar bunicu' era maghiar. Tata era ortodox și mama era catolică, și înțelegerea a fost că, dacă-i băiat, să fie ortodox, dacă-i fată, să fie catolică. Soră-mea era catolică, eu sunt ortodox...

După ce s-a terminat războiul m-am întors cu ai mei în Târgu Mureș, că din 1940, de când cu dictatul de la Viena, părinții mei s-au hotărât să se refugieze la Alba Iulia. Am început anul II de liceu la „Papiu Ilarian”, unde am și terminat în anul 1952, și în '53 am dat admitere la facultate. Am apucat și reforma învățământului în 1948, când ne-au băgat 52 într-o singură clasă. Colegii mei au construit după aceea socialismul... Au deținut funcții de răspundere la nivel de județ sau chiar la nivel de țară mai târziu.

Cum ați perceput dumneavoastră instalarea regimului comunist ?

Domnule, o fost o chestiune foarte curioasă, pentru că noi, venind înapoi în Târgu-Mureș, tata era contabil-șef la Direcții Sanitare, și viața noastră a mers în continuare... Pentru mine, cea mai mare tragedie a fost în ziua de 30 decembrie, când a abdicat regele Mihai. Eu pentru monarhie am o simpatie aparte... Când s-a întâmplat că a abdicat regele, tata nu era acasă, era la birou, că trebuia să fie încheierea anului, și, când a spus asta, eu m-am îmbrăcat și-am fugit la birou la tata, da' am plâns până acolo... „Ticu! Ticu!” „Da' ce e, mă?” Zic: „O abdicat regele!”. „Cum așa?” „Uite-acuma o spus la radio.” Deci ăsta a fost primul moment politic din viața mea care m-a afectat: abdicarea regelui.

Și, pe urmă..., atuncea fiecare comună, domne, își avea prostul, tăntălăul și săracul satului... Ei, și din ăștia toți s-au trezit președinți de colectiv, președinți de sfat... Toți au fost puși pe trepte înalte. Și fără pregătire..., că nici să scrie nu știau, domnule. Și-au devenit mari membri de partid...

Aveați simpatii politice pe vremea aceea ?

Dracu', Doamne iartă-mă! Eu am căpătat simpatii politice în pușcărie. În pușcărie, oamenii de-acolo, cei mai în vârstă, cu ideile lor, mi-au dat oarecare ideologie. Însă în casă la noi nu se discuta politică... E-adevărat, am și acum radioul pe care în 1940, când am ajuns la Alba Iulia, l-a cumpărat tata. El mai asculta BBC-ul, Vocea Americii, iar după 1945, Europa Liberă. Pentru moral, că dacă se ducea și moralul, se ducea dracului tot!

Dumneavoastră din ce cauză ați fost arestat de Securitate ?

În 1956, în urma evenimentelor din Ungaria, tata, de care eu nu știam că făcea parte dintr-o organizație, mă rog, zisă atunci contrarevoluționară, a fost contactat de un amic de-al lui că să facă o traducere a unui manifest din limba română în limba maghiară. Tata a zis: „Mă, io vorbesc ungurește, dar totuși băiatu' meu, umblând la o facultate cu limba de predare maghiară, cred c-o traduce mai literar”. Și m-a chemat pe mine. Am văzut, am citit..., era un manifest care se adresa intelectualilor, muncitorilor și țăranilor și care concluziona că dușmanul comun și al ungarilor, și al românilor este unul singur: comunismul. „Domne”, zic, „eu pot să o traduc, dar nu mă ocup”... Domne, în acea perioadă eram îndrăgostit, am fost la prima mea dragoste și n-am vrut să renunț la aceasta. Ăsta a fost adevărul... Era cu nouă ani mai mare ca mine doamna de care eram îndrăgostit... Și rezultatul a fost că am refuzat. Și-a spus domnu' Ioan Faliboga, care-o fost șeful organizației în care am fost implicat, și am fost arestat și eu pe urmă: „Nu-i nimic, că găsec eu pe cine să facă traducerea”. S-a dus după aceea la domnu' Frunda, tatăl actualului senator, și i-a dat lui manifestul să-l traducă. În ziua următoare, când s-a dus după el, deci luni, ăla i-a spus că nu l-a tradus și i l-a dat înapoi. Manifestu' a ajuns la o a treia persoană, un oarecare Miholcea, care, la fel, l-a citit, dar nu știu dacă l-a tradus sau nu, dar iar i-o dat-o înapoi lu' Faliboga manifestu'. Și marți seară mă pomenesc cu tata că vine acasă și zice: „Vreau să stau cu tine de vorbă”. Mama nu era acasă. Și îmi spune: „Mă, uite, o fost iar Faliboga la mine și m-o rugat ca să încerc pe mâine să fac traducerea asta. După ce se culcă maică-ta, tradu și pe urmă mi-l dai, bine?”. Zic: „Bine”. După ce s-au culcat părinții, eu m-am retras și am tradus manifestul. Și ca omu' care și-a făcut bine treaba, l-am pus în buzunarul de la haină și cu asta basta. Tata a plecat înainte la birou, eu am plecat la facultate. Mergând spre facultate, mi-aduc aminte: „Stai, mă, să nu duc manifestul cu mine”. Bag mâna-n buzunar..., nu-i manifestul! Mă uit în celălalt, nici acolo! Unde-o fi? Cum eram în dreptul poștei, intru și dau telefon: „Ticu, ai luat tu manifestul?”. Zice: „Nu, nu l-am luat”. Unde-o fi? N-am mai avut răbdare, m-am întors acasă. Cum ajung acasă, mama mă întreabă: „Ce cauți, puiule?”. Zic: „Am avut ceva hârtii și nu știu, nu le găsec”. Zice: „Ascultă, de unde ai tu hârtiile alea?”. Eu n-am mințit-o pe mama în viața mea, n-am avut niciodată secrete față de ea. Și dom'le, îi spun: „Păi, o fost domnu' Faliboga duminică, i le-o dat lu' tata și io l-am tradus”. Zice: „Să știi că l-am ars”. „Mamă”, zic, „ce-am făcut eu, gata, l-ai ars, da' dă-mi înapoi originalul cel puțin, ca să-l dau 'napoi la Faliboga să se spele pe cap cu el.” Dom'le, părinții mei nu s-au certat și nu i-am văzut certându-se în viața lor. Când a venit tata acasă s-au certat foarte tare și mama a zis: „Acum să pleci, să-l duci înapoi lu' Faliboga”. Și tata i l-a dus înapoi lu' Faliboga... și cu asta parcă lucrurile s-au mai aranjat.

A trecut, mă rog, ziua de miercuri. Eu cu doamna mea m-am mai întâlnit și, printre altele, îmi spune să ne întâlnim și joi, că a făcut rost de o mașină de scris cu care trebuie să multiplicăm manifestele, și io să mă duc undeva cu mașina aia. Zic: „Cum dracu' să

duc eu prin oraș mașina de scris, Doamne, iartă-mă?”. M-am dus la întâlnire, da’ doamna n-a venit. Aveam un loc de întâlnire la o cosmeticiană și aia mi-a spus : „Nu știu ce-i cu ea, n-a venit”. Și-am plecat acasă cu gândul să mă duc seara la facultate. Noi, studenții, trebuia să facem de pază la facultate, să nu cumva să o atace dușmanu’ de clasă... Eram o grupă de vreo 30 de studenți, băieți numai, care făceam paza facultății... Am mers la facultate și-a trecut toată noaptea fără nici un eveniment. Era un rond care se făcea din când în când prin jurul și în perimetrul facultății și cu-asta basta.

Dom’le, dimineața când ajung acasă, mama spune : „Mă, puile, fii atent, că ceva nu e în regulă”. Zic : „De ce?”. „Uite-acolo, vizavi, peste drum, sub poarta aceea stau trei inși și tot aici se uită, la poartă și la geamul nostru. Oare ce vor?”. Zic : „Mamă, uite, eu mă duc pe stradă. Dacă ăia vin după mine, însemnează că pe mine mă urmăresc. Dacă nu, cine știe de ce stau acolo”. Și am plecat prin pasajul măcelarilor care era pe-acolo... Și mă întorc la un moment dat și văd că toți trei erau pe urmele mele. M-am oprit la vitrina de la cinematograf și vedeam în spate... Și îi văd pe toți trei că apar. Se opresc acolo... Eu stau și mă uit la fotografiile de la film. Merg mai departe prin centru, traversez, trec în partea cealaltă și, domne, vine autobuzu’. Și am sărit în autobuz tocmai când ăla voia să închidă ușile. Și ce văd? Ăstia trei fug după autobuz! Da’ era prea târziu, eu am plecat... Și m-am dus la facultate, m-am dat jos la clinica de ortopedie, că eu făceam deja practica, luam parte la operații, că-mi plăcea foarte mult... Și-n anul acela am avut o problemă, că mi s-a lezat puțin meniscul la genunchiul stâng. M-am dus la profesorul Sava și-i spun : „Uite, sunt câțiva care mă urmăresc. Poate dacă mă operez”... S-a uitat la mine, o răs și-o spus : „Ascultă, mă copile, dacă tu ai făcut ceva, ăia, așa operat cum ești, te iau și te duc. Dacă n-ai făcut nimic, te urmăresc câteva zile și te lasă în pace. Asta este părerea mea. Du-te acasă și așteaptă, că n-ai ce să faci”. I-am mulțumit și-am plecat. Normal, mi-a dat un răspuns logic.

M-am dus acasă. Și a trecut ziua de vineri, însă a apărut al patrulea personaj, care avea și bicicletă, și tot acolo stătea. Sâmbăta, duminica, la fel... N-am mai avut răbdare și la un moment dat zic : „Mamă, eu nu-s amator de fotbal, da’ mă duc la un meci de fotbal”. Ei, între timp, s-au apucat și au ars tot ce-am avut noi : acte, hârtii, inclusiv certificatele de refugiat... tot ce părea compromițător. No, și pe urmă, domne, a urmat inevitabilu’. Seara, la ora nouă, cioc-cioc-cioc, numa’ doișpe inși au intrat... „În numele legii, sunteți arestați !”

Mai jineți minte data arestării ?

Cum să nu? Am fost arestat de două ori. Prima dată a fost în 4 noiembrie 1956, împreună cu tata. Au venit la ora nouă și pân’ la doișpe și ceva au făcut percheziția, după care i-au spus la mama să facă câte-o bocceluță la fiecare, ne-o pus în câte-o mașină, separat, că erau patru mașini în fața casei, și ne-a dus la Securitate...

Cum a decurs ancheta la Securitate ?

Domnule, știți ce-i interesant? Mie mi s-a părut groaznic. Pe mine, când m-au arestat cu tata împreună, pe tata l-au dus înăuntru, pe mine m-au lăsat vreo zece minute în mașină, acolo, da’ singur-singurel, în curtea Securității, după care m-au scos și m-au băgat într-o gheretă cât dulapul ăla, cu niște aerisitoare sus. Și-am stat acolo închis până dimineața pe la șase... Nici la w.c. n-am fost. Și dimineață pe la șase s-a deschis ușa : „Hai!”. Atunci mi-au luat șireturile, mi-au luat cureaua, mi-au luat tot, o făcut un proces-verbal cu ce mi s-a luat și m-au băgat într-o celulă unde eram singur. Și am stat

singur în celulă, domne, o zi, două, trei, patru... nici nu mai știu. Nimeni n-a stat de vorbă cu mine, nimeni nu m-a chemat... Eram atât de supărat... Domne, cel puțin să mă întrebe de ce sunt acolo...

Ce mă deranja mai tare era că știam că și doamna mea-i amestecată în toată treaba... și nu știam de soarta ei nimica. A patra sau a cincea zi, sunt scos la anchetă. Era un locotenent-major, nici nu-i mai știu numele, deși se prezenta. Și-ncepe: „No, ia spune, tinere!”. „Ce să spun?” „Pentru ce ești aici?” Zic: „Domne, dacă m-ați adus, dumneavoastră să-mi spuneți pentru ce, nu io să vă spun de ce, că io nu știu”. „Ia gândește-te!” Și uite-așa m-a luat, domnule, o săptămână... Sâmbăta după-masa și duminica nu erau anchete. Luni dimineața iar au început; luni, marți, miercuri, joi, da', domnule, banalități... Îți puneau o întrebare și spunea: „No, gândește-te!”. Și el ieșea afară. Și eu stăteam acolo, pe taburetu' ăla... Și venea: „No, te-ai gândit?”. Zic: „La ce?”. „Hai, nu fă pe prostu'!”. Și chestii din astea... Domne, efectiv să mă întrebe despre manifest, să mă întrebe despre ceva... da' absolut nimic. Nimic! Generalități din astea, că ce știu. „Nu știu, domne, nimic, nu știu pentru ce sunt... Spuneți-mi!”. Și asta a mers până...

Domne, și într-o sâmbătă, când nu erau anchete, pe la ora două jumate, trei – că noțiunea timpului o aveam, da' după-aceea dispare – domne, sunt scos la anchetă. Sunt băgat într-o cameră de anchetă, unde erau vreo șase sau șapte persoane pe care în viața mea nu le-am văzut, cred că erau străini. Domne, și au început să-mi pună tot felul de întrebări, da' alandala, deci n-aveau legătură una cu alta... Unu-mi puneau o întrebare, trebuia să-i răspund, altu-mi puneau altă întrebare, trebuia să-i răspund... Zice: „Domne, noi pentru asta suntem aicea, să te întrebăm, nu dumneata să ne pui întrebări”... Chestii de-astea... Și la un moment dat, mă rog, era deja sâmbăta seara și îmi pune întrebarea: „Cine crezi că au fost cei mai mari oameni care-au schimbat fața lumii?”. „Domne”, zic, „primu' pe care-l consider a fost Hristos.” „Cum așa?” „Păi, așa, domne, a fost din toate punctele de vedere, că s-a folosit și de momentul psihologic și de situația socială de-atunci, și-așa mai departe. Și-al doilea”, zic, „Lenin.” „Ia te uită ce asociere!” Zic: „Da, dom'le, același lucru s-a ntâmplat: în plin feudalism, apare Lenin cu, mă rog, o nouă ideologie... Hristos a fost cu bunătatea, el a vrut cu schimbarea. Și această revoluție care-a-nceput atuncea”, zic, „merge și-n ziua de astăzi, încă este în continuare pe plan mondial.” „A”, zice, „uite un lucru foarte interesant”... „Asta e, m-ați întrebat, v-am răspuns cum consider eu.” Am mai discutat ceva, după care spune: „Du-te 'napoi în celulă!”. M-o trimis înapoi în celulă... Era seară atuncea... Pe la unșpe vin și mă scoală: „Hai 'napoi”. „Iarăși, la ora asta?” Mă duc, aceeași comisie acolo. Și zice: „Domnu' Maier, noi, cei care suntem aicea, am hotărât că vă dăm drumu'”. „Poftim?” „Vă dăm drumu'.” „Cum așa?” „Ești un element tânăr, poate c-ai greșit cu ceva, da' nu așa de mult. A investit statul foarte mult în dumneata, ai fost un sportiv”... și-așa mai departe, deci cu povești din acestea... „Acuma am trimis curierul ca tovarășul procuror să semneze punerea în libertate și când vine ești liber.” Zic: „Nu-mi vine să cred”. „No”, zice, „te rog să crezi!”

Am stat vreo oră, ei au plecat, eu am rămas acolo singur. După un timp, vine ofițerul și-mi spune: „Haide, te duc înapoi în celulă!”. M-o dus înapoi în celulă. Credeți că am mai putut să dorm? N-am mai putut... Și am tot așteptat... În fine, s-o dat deșteptarea, s-o luminat, s-a făcut ora zece..., aud pași pe coridor și se deschide ușa: „Hai!”. Mă duce la camera de gardă a lor... Coridorul era foarte interesant făcut, deși era lung, avea

o întrerupere în formă de „U”. Și acolo era camera de gardă propriu-zis, și trebuia să treci prin această cameră... Mă duce acolo, îmi dă cureaua, îmi dă șireturile și zice : „Să știi că ești liber. Da' tre' să mergem la tovarășul ofițer, care îți va da hârtia de eliberare”. Și m-a dus la etaj. Spre surpriza mea, acolo mă întâlnesc cu un ofițer de Securitate, căruia îi plăcea foarte mult jocul de polo. Eu jucam polo și, domne, la toate meciurile era și el acolo, și-l cunoșteam din vedere, că îl vedeam cuăștia ai noștri, și știam că-i ofițer de Securitate. Și-atuncea erau care-i periau peăștia care erau ofițeri de Securitate, mai ales dacă erau în relații... Și-l văd peășta și m-am bucurat : „Uite, dom'le, un om pe care-l știu”. Și zice : „No, domnu' Maier, să știi că pleci acasă... Tovarășii așa au hotărât. Te rog să vezi ce vorbești ! Aici nu te-ai întâlnit cu nimeni, n-ai văzut pe nimeni, că, în caz contrar, dacă divulgi... nu știi ce vei suferi”. Era o hârtie bătută la mașină, și zice : „Asta tre' s-o semnezi și dacă greșești, atuncea”... „Bine, domne.” Am semnat-o, mi-a dat un bilet, m-a dus jos, acolo mi-au dat buletinul' și m-au însoțit până am ieșit pe poarta Securității.

Era o duminică, nu știu cât noiembrie..., pe la ora unșpe. Era o zi splendidă : rece, friguroasă, da' cu un soare strălucitor. Am ieșit afară, m-am uitat în stânga, m-am uitat în dreapta, foarte puțină lume umbla pe stradă... și-am luat-o spre casă. Mă gândeam ce-oi găsi acasă ? Dom'le, parcă tot îmi venea să întârzii momentul întâlnirii cu familia. Tot tergiversam, încetineam pasul..., da' tot am ajuns, că eram la vreo patru sute de metri de Securitate. Am ajuns în fața porții, am intrat și bat la ușă. Vine mama : nu i-a venit să creadă. În fine, totul a fost : „Te-au bătut ?”. „Nu, mamă.” „Da' ce-au făcut ?” „Am stat puțin de vorbă, atâtă tot, nici nu m-a întrebat de Faliboga, nici de tata, nu m-au întrebat de absolut nimic. Nu știi ce-i în spatele la toată tărășenia asta.” Am aflat până la urmă ce-a fost : până în decembrie, exista încă în vigoare legea că eu nu eram obligat să-l denunț pe tata și nici tata pe mine. De-abia la sfârșitul lui decembrie a apărut agravanta..., dracu' știe ce număr o avut, care spunea că „indiferent de gradul de rudenie, orice activitate contrarevoluționară se denunță organelor de stat”.

Ați menționat faptul că ați fost arestat de două ori. În ce împrejurări s-a petrecut a doua arestare ?

În virtutea acestei noi legi care a apărut... Pe 11 ianuarie, am fost arestat din nou, de pe patinoarul din Târgu Mureș. Eram la antrenament și de-acolo m-a luat. Un fost coleg de-al meu de liceu a devenit ofițer de Securitate și el a fost unul dintre comandanții adjuncți ai Securității din Târgu Mureș până acumă în '90... Tiberiu Bătagă. El m-a arestat de pe patinoar. A zis : „Tre' să vii să dai o declarație”. „Las' că știu !” Eu, de altfel, aflasem cu două zile înainte de la soțul doamnei..., mă rog, că voi fi arestat în orice moment. Și el mi-a spus : „Mă, vezi, nu mă amesteca și pe mine în porcăria voastră”. Atunci am aflat că soția lui îi deja arestată de prin nu știu cât decembrie, deci cu câteva zile înainte... No, și rezultatul este că am fost arestat și eu și dus la Securitate.

De data aceasta, cum s-au desfășurat anchetele ?

Ei, de data asta anchetele au fost cu totul altceva. Cu totul și cu totul altceva. Însă eu am o părere, că fiecare persoană care-a fost arestată era studiată înainte psihologic... Nu se poate ca să aibă o atitudine cu unu-ntr-un fel, cu altul în alt fel. Erău persoane care mi-au povestit cum au intrat, cum s-au pus pe el și au dat, au început să-l bată... Pe mine, de exemplu, nu. Pe mine m-au luat cu frumosul, adică atuncea seara în care m-au arestat, m-au băgat în anchetă. Am intrat în sală, era un căpitan, Emeric Bihari... Erău o

amestecătură de anchetatori : maghiari, evrei și câțiva români, însă majoritatea anchetatorilor erau de alte naționalități, dintre conlocuitori. Și șeful anchetatorilor era Carol Bartoș. Când am intrat acolo, era acest Bihari acolo. Se prezintă... Și era taburetul ăla, care era fixat în podea, și-un scaun din acesta curbat, lângă el. Zice : „Ia loc !”. Zic : „Pe care ?”. „Aicea-i întrebarea... Dacă ești nevinovat, te așezi pe ăla curbat. Dacă ești vinovat, te așezi pe taburet.” Zic : „Domne, dacă m-adeuceși a doua oară aicea, tot tre' să am o vină. Spuneți-mi dumneavoastră ce am. Eu, ca să fiu sigur, mă așez pe taburet și lămurim pe parcurs”. Și-am luat scaunul și zic : „Unde să-l pun ?”. Zice : „Pune-l acolo, lângă sobă”. L-am pus lângă sobă și m-am așezat. „No, hai să discutăm.” Dom'le, o început, că ce am eu cu organizația Faliboga. Zic : „Domne, nici n-am auzit de ea”. Eu atunci am aflat, în Securitate când am fost în anchetă, că eram membru al organizației Comitetul Național de Eliberare a lui Ioan Faliboga, Maier și Vlad [Ioachim]... „Da' eu nu știu de nici o organizație.” „Ei, nu vrei să spui”... Și asta a mers așa vreo două zile și două nopți. Da' nu așa... Deci, ancheta dura... El atunci știa că vin și m-o așteptat, însă a doua zi dimineața a venit din nou, pe la opt și ceva, și stătea pân' pe la ora unu... pe la ora trei venea un altu'. Mă ducea în anchetă, stăteam cu el pân' pe la șase și ceva, mergeam 'napoi în celulă, mâncam, mă duceau 'napoi la anchetă și stăteam pân' pe la zece, când se dădea stingerea. Dup-aceea venea altu' și începeau iarăși tot felul de bazaconii... Da' nu te întrebau, domnule, despre organizație, nu. Îți puneau o întrebare stupidă : „De ce mă doare pe mine, domnule, ulcerul ? Hai, că ești la medicină, spune !”. „Păi”, zic, „domne, îs atâtea cauze”... „Lasă, bă, că voi, doctorii”... Și discuții din acestea sterile, numai ca să treacă timpul...

Și nu uit că era deja a nu știu câta seară când sunt scos la anchetă, de un oarecare, tot anchetator ceva pe-acolo, și zice : „Ce-i cu carnetu' ăsta ?”. Domne, era un carnețel, dacă vă amintiți cum erau niște carnete mai demult, în care puteai să-ți treci numerele de la telefoane. Eu în carnetu' ăla aveam obiceiul să scriu glume. Zic : „Domne, e caietul meu de glume”. „Cum, caiet de glume ? ! Ce-s astea ?” Zic : „Domne, îs numai câteva cuvinte, ca să-mi aduc aminte de gluma respectivă”. Am început să-i explic și se uita el că ce reprezintă și vede că într-adevăr e glumă, da' până dimineața s-o adunat vreo șase în jurul lui și toată noaptea am spus glume din carnetu' ăsta. Deci, ca să vedeți cum se desfășura... Și una era că el justifica prezența, c-a stat toată noaptea în anchetă, iar eu eram a patra sau a cincea noapte în care n-am dormit aproape nimic... Știți ? Și-așa a trecut... domne, până în noaptea de 1 februarie, când, mă rog, deja am discutat și despre manifest și s-a lămurit și problema lui. Au răs până la urmă și au zis că : „Uite, ăsta-i ?”. Și mi-au arătat manifestul care l-am tradus. Zice : „No, vezi ? Vezi că-i la noi ?”. Când l-or arestat pe Faliboga, o ridicat și manifestu'...

Ei, asta am lămurit-o..., da' acuma, fac o paranteză, era chestia că, atunci când a fost Faliboga la noi, când a plecat, printre altele m-a întrebat : „Ăsta-i numărul de telefon la doamna cutare ?”. Zic : „Da. Mulțumesc”. Și-a plecat. După ce-a plecat, zic : „Stai, mă, da' de unde știe ăsta numărul de telefon la doamna ? !”. Și după un timp dau telefon și zic : „O fost cineva pe la tine acuma ?”. Zice : „Da, chiar acuma a plecat”. „Cine-i ?” Zice : „Nu e cazul la telefon”. „No”, zic, „hai ne întâlnim la Paula, că tre' să stăm de vorbă”. Și ne-am dat întâlnire, la ora doispe sau cât o fost, că nu mai știu, să ne întâlnim la doamna respectivă... Mergând spre Paula, în centru aicea, unde este acuma statuia lui Avram Iancu, mă-ntâlnesc cu un prieten din copilărie, maghiar. Ei au fost trei frați, frații Fodor : Pista, Eghi și Bela. În '48, Bela îmi propunea : „Mă, hai să fugim din țară”.

„S-o las pe mama, pe sora... nu pot.” El trăia cu taică-său, că era divorțat... Și atât m-a bătut la cap să plec, dar n-am plecat. El a plecat și-a ajuns la Salzburg, și de-acolo, via Italia, o ajuns în Australia. Bun. Fratele lui mijlociu, cu care mă întâlnesc eu în dreptul Catedralei Ortodoxe, a fost închis în '52, prins pe frontieră, că vrea să treacă și el după frate-său... Ei, însă acest frate era foarte șovin, și-mi zicea : „Mă, tu ești un băiat așa de bun, însă ai un mare defect, că ai și sânge valah în tine”. Eu îl luam în glumă și-i ziceam : „Du-te dracu' !”. Și, dom'le, zice referindu-se la ce era în Ungaria : „Las' că e bine că s-a dat semnal, da' știi ce ? Ar fi cazul să dăm și noi un semnal aicea în Târgu-Mureș”. „Și cum vrei să-i dai semnal ?” „Foarte simplu. Aduc două kile de trotil și le punem în fața partidului, la tătucu' Stalin între picioare”... „Mă, fii serios, cum Dumnezeu ?” „Mă, nu pot singur, că tre' să car și scară, ca s-ajung acolo să le bag între picioare, și-asta singur nu pot s-o fac, că și-așa vine ăla jos.” „Da' de unde ai tu trotil, mă ?” „Lucrez la Reghin și pot să procur de-acolo.” Lucra la nu știu ce fabrică minieră, sau ce dracu' era aia. Și zice : „Pun o capsă detonatoare și vine jos tătucu'... da', mă, tu tre' să-mi acoperi spatele”. „Cum ?” „Păi, zi și noapte, permanent, acolo la partid e un milițian în față.” „Și ce să-i fac io ?” „Trebuie să-i distragi atenția. Și ne trebuie un pistol ca să putem să rezolvăm, dacă-i cazul”... „De-aia nu-ți fă probleme”... Atât i-am spus, nimic mai mult. „No, cum facem ? Când ne întâlnim ?” Zice : „Joi vin pe la tine să stăm de vorbă, să vedem cum rezolvăm”. Veac n-a mai venit. Direct la Securitate s-a dus și m-a denunțat că am pistol. Și acuma în anchetă a început cirul pentru pistol...

În ziua următoare, în celulă cu mine a fost adus unu' Dumitru Matei, și stăm de vorbă cu el și îl întreb : „Domnu' Matei, pentru port ilegal de armă, ce pedeapsă ți se dă ?”. Zice : „Domne, maximum trei ani”. „O, fir-ar al dracu', și io credeam că-mi dă vreo cînșpe-douăzeci de ani !” „Nuuu”, zice, „până-n trei ani.” M-am liniștit și, domne, am mers așa, fain-frumos, până în noaptea de 1 februarie, că nu voiam să spun... Ei insistau : „I-ai spus ? I-ai spus ? I-ai spus ?”. Eu am început cu altă statuie, că în perioada cât a fost evenimentele din Ungaria noi am fost să punem niște coroane de flori la cimitirul reformmat, la frații Bolyai. În fine. Și, domne, în noaptea de 1 februarie n-am mai rezistat. Deja din 18 ianuarie până-n noaptea de 1 februarie... simțeam că nu mai pot. Și știți ce era partea proastă ? Chiar și ziua, anchetatorul avea reflector' înaintea lui și ți-l băga în față și te-ntreba. Nu-l mai vedeam, vă rog să mă credeți... Nu vedeam nimic în spatele reflectorului. Era o umbră care câteodată mișca așa, i-auzeam vocea, da' după un timp erai ca-ntr-o transă. Și ziua, dom'le, se-ntâmpla că ieșea soare afară, și nu erau gratii, că era plasă de sârmă de-asta groasă la geamuri, și dispărea efectiv în spatele reflectorului... Deci zi și noapte cu ăla în ochi... asta a fost timorarea morală, ca să spun așa. Altfel n-am fost bătut. Și-atuncea noaptea am spus : „Domnu' căpitan, lăsați-mă în pace, lăsați-mă să dorm, și mâne vă spun unde îi, numa' lăsați-mă !”. Și domne, nu ! „Acuma !” S-o dus, l-o chemat pe ălalalt anchetator și o trebuit să le desenez unde-i pus pistolul... Și dac-am recunoscut că am armă, rezultatul a fost că m-o trimis să dorm. Și partea rea a fost că n-am putut să mai adorm. Înspre dimineață parc-am moțăit ceva, în fine. Domne, m-au chemat în ziua următoare iar la anchetă, pe la ora unspe, așa : „No, da' pușca unde-i ?”. Am rămas trăznit. Domne, eu aveam un pistol... 7.65, Bayerische era scris pe el, din timpul războiului. Tata a avut o armă Geko, de 9 mm. Și în '45, când o trebuit să le predai toate, eu de-acasă am mers la tata la birou cu arma pe umăr, ca să se ducă s-o predea. El n-a predat-o și de la Alba Iulia a adus-o la Târgu Mureș. Eu, când am ascuns pistolu', am avut o cutie de metal în care am pus cartușele de la pistol, că

aveam o sută, și aveam și o sută de cartușe de Geko. Și am fost la țară, să văd prin câte scânduri trec gloanțele, și-am încercat și arma, și pistolu'... Ei, da' asta a fost prin '48-'49, aveam paispe-cinșpe ani...

Și după ce s-a încheiat ancheta a mai durat mult până la proces ?

Pe la sfârșitul lunii martie mi s-a spus că mi s-a ncheiat ancheta. Și-ntr-o seară sunt chemat și mi se pune în față un dosar, gros de vreo mie șase sute, o mie șapte sute de pagini, între care băgate și niște hârtii unde apar eu, deci ca să pot să confrunt. Și-am început să citesc dosarul 'cela și-ntr-un loc, domne, nu recunosc semnătura mea. Anchetatorul scria procesele-verbale, eu numa' semnam. Și nu recunosc semnătura și-i spun: „Nu vă supărați, da' aicea nu-i a mea”. „Cum? Eu nu pot să fac nimica până mâine, până nu vine anchetatorul.” A doua zi a venit anchetatorul, l-au adus și pe procuror. „Cum poți să spui că Securitatea face așa ceva, că schimbă semnături?” Zic: „Domne, eu nu semnez, să știu că mor, da' nu semnez. Ce-i al meu, e-al meu, semnez, ce nu, nu. Nu semnez!”. „Să vezi, facem tot”... „Domne, faceți ce vreți, da' io nu semnez!” M-o scuipat... Și-ăla-i evreu, Gheorghe Melau, să-și audă numele, că am și avut proces cu ei acuma, după '98, că mi-a apărut cartea¹ și am amintit că m-a scuipat...

Și vine-ntr-o zi și mi-arată exact același scris din nou și să semnez. Am semnat-o asta și exact așa o lăsat dosarul și l-o trimis la Tribunalul Militar. Asta a fost la sfârșitul lui martie... O trecut luna aprilie... a fost o perioadă în care-am crezut că înnebunesc efectiv, nu că-mi lipsea ancheta, dar n-aveam ce face. Stăteam acolo ca nebunu' în chichineața 'ceea de celulă și am început să am halucinații. Eu am făcut și aeromodelism și, domne, mi-am făcut un plan de aeromodel... Așa mai trecea ziua, că mă sculam dimineața și stăteam și fixam un punct și făceam planul aeromodelului. Da' la un moment dat, nu mai puteam răbda și-am luat săpunul și desenam pe pătură... Și cel cu care eram vecin, efectiv a crezut c-am înnebunit. Caraliu' se uita pe vizetă... Și-ntr-o zi, după o perioadă de vreo două săptămâni de liniște, sunt chemat la anchetă. Și mă întreabă anchetatoru': „Ce faci toată ziua?”. Zic: „Domne, stau și mă gândesc”. „Și desenezi?” „Da, mai desenez.” Ce știu eu ce credeau, că îmi fac planuri de evadare sau ce Dumnezeu...

Într-o zi, când am fost scos la plimbare, că ne scotea câte o dată în fiecare zi, pe pervazele ferestrei am văzut vreo zece ace cu gămălie și le-am luat și le-am dus în celulă. Voiam să fac sistemul de pârghii cu ele... Am scos ață din prosop, aveam paie în saltea și legam ața și, domne, așa pârghie mi-o ieșit... și așa de frumos le manevram acolo... Nu m-o mai interesat nici paznicul de-afară, nu m-o mai interesat absolut nimic... Ei, lor cine știe ce li s-o năzărit. „Ce faci tu aici?” Spun: „Dom'le, uite, am făcut un plan, ca să treacă timpul”. Zice: „Păi, de ce nu ai spus chestia asta, că îți puneam la dispoziție hârtii sau de ce-ai nevoie și puteai să le faci aici”. „Să vin la dumneavoastră cu chestii din astea? Nu, nu, nu.” „Ia uite aicea o hârtie și scrie-ne ce-ai nevoie.” Și-am scris, domne, tot ce îmi trebuia... Și ziua următoare la ora 8 m-au dus și m-au băgat într-un birou. Dulapurile și biroul erau toate întoarse înspre perete, și eu la birou aveam hârtie... Nu-mi venea să-mi cred ochilor. Și-am început să desenez, domne. La masă m-au dus afară, m-au adus înapoi, seara iar m-au dus înapoi să mănânc și după ora șapte nu m-o mai scos... Și trei zile am tot desenat și tot aranjat acolo. Când am fost gata, zic: „Mai

1. Alexandru Maier, *Am fost medic la Gherla*, Editura Mentor, Târgu Mureș, 1998.

am o rugămintă. Dacă se poate, așa cum sunt, trimiteți-le cumva la mama acasă. Bine, bine"... Să vadă ce desenez eu... Vecinul de celulă mi-a spus după-ăia : „Domnule, eu am crezut că ai înnebunit. De dimineața până seara ai stat și fixai un punct și tot te gândeai”...

Când a avut loc procesul ?

Pe data de 18 iunie în zori ne-or îmbarcat în ARO-uri, IMS-uri, ce-or apucat, și suntem duși la Tribunalul Militar din Sibiu, la fosta Curte Marțială de-acolo, că ni se face procesul. Și am ajuns la Sibiu și ne-o băgat în fosta Securitate din Sibiu, la subsol. Acolo am luat primele două palme de la căpitanul Carol Bartoș, șeful anchetatorilor.

Noi eram vreo optzeci și ceva în lot... De fapt, noi am fost vreo opt sute care-am trecut prin anchetă... Erau o parte de care nu am știut nici după... Era lotul garnizoanei de tancuri de la Prundu Bârgăului. Am aflat că ofițerii de-acolo au și fost executați. Și din ăia opt sute și ceva au făcut două loturi : lotul politic, în care-am fost băgat și eu și celălalt lot, la care habar n-am ce nume i-au dat. Și pe data de 20 iunie a început procesul nostru. Era lotul Faliboga, în care-am fost atunci vreo optzeci și ceva.

Și ce condamnări s-au primit ?

Eu am primit doispe ani. Faliboga, tata și cu Vlad au primit moartea. După-ăcea Sofron, Vlad, Vizitiu..., cinci inși, au primit muncă silnică pe viață. Vreo doispe au primit douăzeci și cinci de ani..., da' majoritatea au fost între cinspe și optispe... ăștia trei care-am tradus manifestul am primit doispe, iar două doamne care-au fost și ele băgate în lot – și printre ele și doamna de care vorbeam – au primit opt ani. Asta a fost cea mai mică pedeapsă din lotul nostru. Și în proces am aflat p-ormă că am avut cinci capete de acuzare : membru al organizației CNE, adică al Comitetul Național de Eliberare, traduceri și multiplicare de manifeste, tentativă de multiplicare a manifestelor, tentativă de a arunca în aer statuia lui Stalin din piața cu același nume, dețineri de muniție și armament. Astea au fost cele cinci capete care le-am avut...

Ce s-a întâmplat până la urmă cu cei trei condamnați la moarte ?

Toți care-am fost condamnați am fost duși în sala festivă și ni s-au comunicat pedepsele. Cei trei condamnați la moarte n-au fost de față... Ei au rămas nu știu cât timp acolo, iar noi am fost duși în 27 noiembrie '57 de la penitenciarul din Târgu Mureș la Jilava. Cei trei au mai stat o perioadă de timp, după care și ei au fost transportați la Jilava, la celula 0. Asta a fost prin august. Și au stat la celula 0 până-n 6 septembrie '57, când a fost recursul întregului lot, la București. Da' a respins la toată lumea, inclusiv condamnările la moarte, și ei au rămas tot la celula 0. Și, de-abia în decembrie, Marea Adunare Națională le-a comutat pedeapsa de la moarte la muncă silnică pe viață, așa că au scăpat...

Și după proces unde ați fost dus ?

A doua zi după proces m-au pus în dubă și m-au dus la Târgu Mureș, pentru reanchetare... Pe mama dracului, că n-a fost nimica, a fost doar o chestie ca să mă timoreze. Și știu, că am stat singur în celulă la Securitate, nu mai era nimeni... După-ăcea, când o sosit lotul de la Sibiu înapoi, m-o luat pe mine și m-o dus de la Securitate și ne-am întâlnit cu toții la penitenciarul din Târgu Mureș.

În timpul executării pedepsei prin ce închisori ați trecut ?

Domne, prin Jilava și prin Gherla, de unde m-am și eliberat. De la Târgu Mureș am plecat la Jilava. Când am fost aduși la Jilava, o coborât duba cu noi până în poartă...

parcă-l văd pe plotonieru' care zicea : „Știți unde sunteți, mă ? Sunteți la Jimbolia ! ”. Și acolo scria „Fortul 13 Jilava”.

Acolo ne-a băgat în camera 28, pe celularul numărul 1... că acolo sunt două celulare : în dreapta numărul 1 și în stânga numărul 2. În 2 intra cine venea din tranzit și îi ține 24-48 de ore, până făcea la toată lumea percheziția, noaptea, și-i băga pe-ormă pe celularul 1, de unde-i împrăștia. Și din celularul 1 ne-a scos și ne-a dus în Reduit. Domne, eu am crezut că-i ceva acolo... dar e imens... și era apă în interior.

Cât ați stat la Jilava ?

Am stat până-n noaptea de Crăciun. Dar plecarea de acolo a fost foarte neplăcută. Și interesant e că, atunci când am plecat de la Târgu Mureș, la nimeni nu le-au fost puse lanțuri, nici la cei condamnați la moarte, și când am plecat de la Jilava spre Gherla, toată lumea peste zece ani a primit lanțuri.

Și cum s-a desfășurat transferul de la Jilava spre Gherla ?

Dom'le, a fost un moment foarte impresionant. Ne-au scos din Jilava pe jos. Era iarnă, 25 decembrie... Seara târziu, nu mai știu ce oră a fost, în orice caz, pe la 8, ne-au încolonat, ne-au bătut lanțurile și pe jos... înainte. Domne, un cer splendid, mii de stele, și cum era și frig, chiciura aceea mărunță, picura... Știi ? Și noi, aliniați în coloană de câte cinci, mergeam pe dealu' ăla unde ne așteptau dubele. Și de două părți reflectoarele, și lângă fiecare reflector câte un milițian cu automatul... Domne, dacă v-amintiți de poezia aceea, *Pohod na Sibir*, ei, cam așa a fost acest moment... Noi mergeam parcă pe Golgota, doar că acolo n-o fost iarnă... Și mergând, nu știu care dintre cei care urcam a spus ceva. Și unu' dintre caralii strigă : „Lasă vorba acolo, că acum vă pun în genunchi”. Și ăla din grupu' ăsta de optzeci îi răspunde : „Lasă, domnule, îi Crăciunul strămoșilor noștri !”. Domne, n-a mai răspuns nimic... Și-am mers și-am ajuns la dube și ne-au băgat patruzeci într-una... Și cine era mai înalt, cum eram eu și mai câțiva, domne, n-aveai loc... trebuia să stai așa, că te înghesuiau cu picioarele, te băgau până când se-nchidea ușa. Și-am plecat spre... undeva, că nu știam unde.

Duba cu care-am plecat noi a mers, a mers, a mers... vreo trei sferturi de oră. Noi vedeam pe la aerisitoare cum trec liniile de la tramvai, de la troleibuz, lumini... și, la un moment dat, se oprește duba. Auzim muzică, veselie, dom'le... „Ce Dumnezeu ?” Și stăm, și stăm, și stăm. La un moment dat, se deschide ușa dubei și apare un ofițer, și spune : „S-a defectat duba. Vine acum una de la Interne și o să facem transbordarea. Nu cumva vreunul din voi să se uite în stânga sau în dreapta când trece din una în alta”. Și-o pus cele două dube fund la fund, una în spate la cealaltă și noi am trecut din una în cealaltă. Dom'le, ce moment cumplit... Chiar în fața unui local s-a defectat porcăria asta de dubă... și veselia aceea, seara de Crăciun... Și noi, acolo, înghesuți în condițiile acelea. Și-am plecat... Am ajuns undeva la Chitila, habar n-am unde... Ce-mi amintesc, domne, e că ne-au dat jos din dube și ne-au aliniat... Ăstia știau să numere, domne, ori din cinci în cinci, ori din opt în opt, și doar așa te aliniau. Și-acolo ne-o pus să ne aliniem câte opt, să ne ținem de braț, toți cu lanțuri pe picioare, și ne-o băgat în zăpada care era foarte mare... În stânga noastră era o curte cu grădină... și undeva în fund, acolo, se vedea o casuță de chirpici luminată la geam, Crăciun fiind. Și la un moment dat o ieșit cineva din casă, o tăiat niște lemne și-o intrat înapoi. Noi am stat acolo până când toată lumea s-a aliniat... Acuma a fost momentul care... iarăși, dom'le, este groaznic să-mi amintesc. Nu știu cum Dumnezeu se face că, dacă ai lanț, îi bine, da' dacă nu ai lanț și

ai bară, e groaznic. Adică în loc să ai lanț la picior, îți pune două bare, care la mijloc au o articulație, și duci bara, nu duci lanțul'. Și eram câțiva care am avut așa, că nu știu cum, da' n-or avut lanțuri destule... Și ziceau: „Un pas la dreapta, un pas la stânga... În momentul în care ai făcut acest pas, am tras. Și îi păcat de șaizeci de bani, cât costă un cartuș"... Și ne dirija spre vagonul-dubă. Era un frig afară... „No, urcați.” Domne, ne ajutam unii pe alții și în special ăștia cu bare... De-aceia vă spun că era foarte greu ca să-i urci, că n-aveau cum să-și ducă săracii picioarele...

În fine, am ajuns, nu ne-o mai băgat în izolări mici, de două-trei persoane, ne-o băgat în compartimentu' mare a dubei, și acolo am încăput optzeci de inși, nu comod, da' de bine, de rău, fiecare își avea locul lui. De jur-împrejur erau bănci, și în mijloc erau iar bănci... Încălzire nu exista în dubă. Și-am stat în dubă, domnule, până când la un moment dat a început să plouă, da' să plouă ca vara, să plouă ca lumea... Și s-a făcut condensu' acela, că afară era rece și înăuntru căldura noastră... Optzeci de inși, dom'le, și nu știai cum să te ferești de ploaie, că curgea pe pereți, și totu' a devenit umed.

Și-apoi dimineața în zori am plecat. Ne-o tractat o locomotivă până-n Gara de Nord. Și când am văzut ceasurile din Gara de Nord și am văzut toate astea... Și mergea și muzică... O fost un moment iarăși..., cânta „Simfonia destinului”, de Beethoven, la nu știu care post de radio... Doamne, unde-am ajuns! Și-am plecat din București. Nu știam unde mergeam. După ce-am trecut de Ploiești, a început să se mai încălzească puțin și a început să devină acceptabilă atmosfera, iar seara am ajuns în Gherla.

Ce vă mai amintiți despre sosirea la Gherla ?

Când am ajuns în Gherla, deci prin 7-8 ianuarie, sau cât era, cel mai umilitor lucru pe care l-am simțit... a fost când o venit să ne tundă pe toți la zero. Și unii: „Cum, noi, deținuții politici, avem dreptul la trei centimetri de păr!”. Și n-au vrut să se lase. Știți? Atunci Goiciu a zis: „Bă, cât is io comandant aici, la mine nu mere cu trei centimetri, că eu n-am milimetru ca să măsoar că tu ai trei centimetri sau un milimetru, sau doi. La mine, toată lumea la zero și cu-asta am terminat. Să nu-ndrăzniți să vă opuneți”. Toată lumea s-a tuns la zero. Primul gest de umilință. Al doilea gest de umilință: toată lumea tre' să-și predeie efectele personale. Și ne-o dat pentru prima oară efecte cazone. Și eram patruzeci într-o cameră și patruzeci în cealaltă, cei optzeci care am fost aduși cu duba atuncea... Și în hol am văzut o grămadă mare de echipament cu dungi. Te duceai și-ți luai și nu exista că-i bun, nu-i bun... Îți luai de-acolo și pe-ormă te duceai în celulă și încercai pe tine dacă ți-e bun, dacă nu, schimbi cu altu'... Bocancii erau acolo vraiste, de-ăștia din armată, ce știu eu de pe când erau... No, io am prins o pereche: una avea vreo 44, celălalt avea vreo 48! Până n-am ajuns la cabinetul medical, eu așa am stat, și domne, n-aveai cum să umbli cu ei... Și ziceau că te-au îmbrăcat, c-ai fost înțolit...

În acea perioadă acolo a avut loc o rebeliune a deținuților. Vă amintiți ce s-a întâmplat ?

Despre rebeliune, ce pot să vă spun? Cu câteva zile înainte de 14 iunie, mi-a apărut o hidrosadenită la subsuoara stângă. O fost o perioadă foarte grea, pentru că atunci nici baia nu funcționa, nici nimica, și era vară și cald, dom'le... La robinet aveam apă, că s-o introdus apa în Gherla, s-a canalizat, și erau w.c.-uri turcești, deci a făcut ceva atuncea administrația... Cel puțin atâta. Și, pe 13 iunie, era deja formată hidrosadenita și-mi spunea un coleg chirurg: „Am reușit să scot de la farmacia penitenciarului un flacon de chelen și diseară ducem cu noi în cameră ce trebuie și ți-o rezolvăm"... Chelenu' îi

trebuia ca să mă amortească... Și cum o făcut, cum nu, da' când o tăiat flaconul, în loc să taie unde trebuie, l-o tăiat mai jos și în trei secunde s-o și scurs chelenul din flacon... Ce anestezie? Și-atunci am zis: „Haideți, mă!”. Și-au pus mâna pe mine vreo patru sau cinci, m-au ținut și mi-o băgat bisturiu'... no.

A doua zi, sâmbăta, ne-am dus dimineața la dispensar ca-n orice zi... Nu era nimic care să prevestească circu' care s-a întâmplat după câteva ore... Și pe la zece vine paznicul de celular și spune: „Doctorii, mergeți la baie”. Eu nu puteam, că eram bandajat tot, și zic: „Mă ierți, da' n-am ce face, tre' să rămân”. Toți medicii a plecat la baie și eu am rămas în dispensar la chirurgie... Și, pe la zece și jumătate, aud un vuiet curios, ceva ce nu exista în liniștea care domina în Gherla... Mă rog, că în interior nu era chiar liniște, că zbierau caralii ăștia toată ziua... Domne, da' era un vuiet... după care niște bubuituri, alergătură pe coridor. „Ce Dumnezeu o fi?” Nu puteam să-mi imaginez ce se poate întâmpla. Trece o perioadă de timp, agitație mare prin curte, și la un moment dat văd că vine cu o scară de-asta de pompieri, o bagă prin curte... „Mă, o luat foc ceva”... Asta a fost singura supoziție... Trece o perioadă de timp... Imaginați-vă că totul se-ntâmpla în partea dinspre interior a „U”-ului, că știți că Gherla e în formă de „U”... Eu eram în partea dinspre cimitir, la parter, și asta era dincolo, dar totuși se-auzeau zgomote, că erau obloanele aruncate de deținuții de la etaj. Și era un exhaustor de metal, care mergea de la parter până sus deasupra, cu diametru de vreun metru și jumătate, care era ancorat la etajul 1 și la etajul 3 cu niște cabluri metalice, chiar lângă ferestre. Și-au pus mâna deținuții pe cablu' acela și o început să le zdrăngăne, după ce-au dat jos obloanele, și dom'le, și s-a desfăcut exhaustorul ăla din acele chingi și, de la bucătărie până sus unde era, la etajul trei, a căzut. Aia a făcut un zgomot mare. Și-atuncea au venit cu scara de pompieri și a început circu' la etajul 3, la camera 82. Acolo erau frontieriștii... Erau aproape două sute în camera aceea, o cameră mare, fostă biserică... S-a planșetat etajul 1, 2 și 3 și s-a făcut camere pentru încă două sute de persoane.

Fac o paranteză... În 5 mai '58 am ajuns la dispensar și, dintr-odată, mi s-a dat în primire și fișele deținuților, că fiecare avea fișa lui. Nu exista deținut care să nu aibă fișa medicală. Cum venea lotu', venea cu fișa... Eu atunci în '58 aveam vreo trei mii și vreo opt sute de fișe; în '59 aveam deja unșpe mii și nu mai aveam unde să le țin. Erau niște cutii de glucoză, care erau golite și făceam din ele pe trei litere alfabetice, anul, luna și ziua nașterii... Așa erau puse, ca să le poți ține evidența... Groaznic. Unșpe mii!

Ei, la data aceea, în '58, erau vreo șase-șapte mii. Da' foarte mulți erau acolo frontieriști. Și frontieriștii care au fost în acea cameră mare au aruncat obloanele și-au dat jos și exhaustoru'. Și-atuncea au pus scara asta de pompieri și-o urcat căpitanul Istrate cu pistol automat și a tras pe geam. După două sau trei zile, am fost în camera aceea și-am numărat șapte cartușe care le-a tras... că o prins ricoșeu din tavan și o lovit în perete. Atunci i-a lovit pe doi care erau în geam... Eram la chirurgie și, la un moment dat, mă trezesc cu patru caralii, cu o pătură, mi-l aduc pe unu'. Nu se-ășteptau să mă vadă, au crezut că-s la baie, și ăia de la baie au fost scoși și duși în cameră toți, și eu am rămas singur aicea. Și când m-au văzut: „Ce faci aici?”. „Păi, am rămas aicea, că”... „No, ia și fute-l!” Iartă-mă acum, da' asta a fost! „Da' ce-are?” „Întreabă-l!” „Ce-ai, mă?” Zice: „M-o împușcat în fund”. Domne, avea prins un cartuș exact în mușchiul fesier... Și atuncea am văzut pentru prima oară plagă împușcată... Și avea și gaura de intrare, și gaura de ieșire..., că știam că ieșirea-i puțin mai mare... Da' nu

sângera! Zic: „O intrat și o ieșit”. L-am pansat și zic: „Ce fac cu el?”. „Ține-l aicea!” Și aveam acolo la chirurgie un loc unde țineam preoperator și postoperator..., și l-am băgat acolo, în pat. Nu trec zece minute... mai vin cu unu’. „No, ia-l și pe-ăsta și aranjează-l.” Pe ăla, săracul, l-o prins undeva prin coapsă și sângera. Ce poți să faci? Plagă penetrantă... L-am pansat, tetanos aveam, i-am făcut o injecție pentru orice eventualitate, că o atins glonțul îmbrăcămintea și cine știe ce mizerie avea... Și după-asta am rămas acolo cu ei.

După un timp vine ofițerul de serviciu și zice: „Unde-s ăia?”. „Acolo!” Erau după perdea. „Haideți!” Și-i scoate afară și-i duce. Eu rămân acolo, în chirurgie, și după vreo oră aud iar gălăgie pe coridor și afară tot vuiete... Și la un moment dat vine după mine și-mi spune: „No, hai!”. „Unde?” „Hai la cameră!” Cum era obiceiul mai demult, că trebuia să-ți pui mantaua în cap, de data asta nu mi-a spus așa ceva... Am ieșit și acolo, în mijlocul coridorului, era comandantul Goiciu, care zice: „Auzi, mă! Tu i-ai pansat pe-ăștia?”. Zic: „Da, eu”. „No, uite, sunt la izolare acolo”... – nu mai știu, la 2 sau la 3 erau băgați – ... „de-acuma, cât vor sta acolo, tu te duci la ei, tu-i pansezi, tu-i aranjezi. Altceva... să nu te pună Dumnezeu să povestești în cameră chestia asta, că ai de furcă cu mine! Ai înțeles?” „Am înțeles.” Și-atunci, în timp ce vorbea, m-am uitat în sus. Ei, dom’le, i-au scos pe ăștia din camera 82, că s-au baricadat acolo cu paturi... Și nu știu cum au desfăcut baricadele și s-au pus cu pulanele și cu niște bâte de lemn cilindric, pe care se aducea butoaiele cu mâncare sus la etaj. Și i-au scos afară și dă-i pe ei! ăia, ca să scape de lovituri, săreau direct peste balustradă în plasă, că la etajul 3 era plasa... Și la un moment dat s-o rupt plasa și-apăi din plasa de la etajul 3 au căzut în plasa de la etajul 1, că la etajul 2 nu era plasă. În fine, aia nu s-o rupt și nici pe dracu’ n-o avut nici unu’... Pe-ormă, de-acolo i-o adunat și pe toți ăștia de la camera 82 i-o împărțit în celule. Io când am văzut pe jos pe-acolo moloz și mizerie, că înainte era o curățenie de te vedeai..., că era gresie pe jos. Și m-au dus în cameră. Toți medicii pe mine: „Ce s-o-ntâmpat, mă?” „Mă”, zic, „nu știu, mă. Io-am stat acolo închis”. Aveam un prieten foarte bun, pe doctoru’ Cornea, cu care orice discutam, și lui i-am povestit: „Uite, mă, ce-am văzut. Pe doi i-am pansat”...

Cum s-au comportat cadrele din penitenciar după acest incident? S-au schimbat condițiile de detenție?

Din ziua aceea a început teroarea. În toate camerele unde-au fost obloanele aruncate și date jos, oamenii au fost puși în lanțuri... Te băteau, c-aveau motiv sau nu... Nu auzai de dimineața până seara la fiecare etaj decât zdrang-zdrang, lanțuri, nu auzai decât vaiete și gemete, domnule... Și asta a durat din 15 iunie 1958 până în 9 ianuarie 1960, cât a fost Goiciu. Atunci l-au dus pe Goiciu de la Gherla și-a venit în locul lui Istrate. Și-ăsta apoi a continuat, și a fost mai al dracului decât fostul comandant, Goiciu, care-a avut și ăla un renume în penitenciar...

Și-n 9 ianuarie ne-am pomenit cu un nou comandant, unu’ Dumitrescu sau Constantinescu...² Uite că nu-mi mai amintesc exact. Domne, a făcut pe îmblânzitoru’ de tigri... ăsta a pus ordine în pușcărie, da’ nu cu noi, cu caralii! A trebuit să-i îmblânzească, domne, că prinseseră putere și orice aveau voie să facă. Ei, ăsta a început cu ei: îi făcea ăștia raport, venea cu raportu’ la tine și întreba: „Așa a fost?”. „Nu, domne.” Și-i spuneai. „De ce-ai făcut raport? La garnizoană la Cluj, o săptămână!”

2. Între 1960 și 1963, penitenciarul a fost condus de Dumitru Alexandrescu.

Domne, o început să-i trimită la garnizoană la Cluj, câte-o săptămână, câte două săptămâni. Rezultatul a fost că, după câteva luni de zile, s-o împlânzită caralii...

A făcut foarte multe schimbări... A fost un om, dom'le, poate singurul comandant de penitenciar după care o plâns deținuții când a plecat. Au fost deținuți care au lăcrimat când a plecat... Dom'le, a știut să trateze și cu oamenii și, în primul rând, a știut să facă în așa fel ca, de bine, de rău, să simți că totuși nu ești singur. E o chestiune aparte, după atâția ani în care tot timpul ai fost singur... Acum știi că ai pe cineva în spate care totuși respectă legalitatea... A fost foarte interesant... și, să spun, o surpriză plăcută pentru noi.

Păi, imaginați-vă dumneavoastră ceva ce până atunci nu s-a întâmplat niciodată. Într-o zi, în 1962, mare valvă în pușcărie: „Toată lumea din camere, luați câte doi băncile și coborâți la parter!”. Fiecare și-o luat băncile, că aveam niște bănci lungi de patru metri, că n-aveai voie toată ziua decât ori să te plimbi, ori să stai pe bancă, da' ca să sezi pe pat nu exista. Și, dom'le, toată Gherla ne-am întâlnit acolo în holul pușcăriei. N-o mai existat ca înainte, să nu te vezi cu alții... Că înainte, ferească Dumnezeu... Că de câte ori am luat bătaie pentru că eu, lucrând ca medic, era camera lu' tata scoasă la plimbare și tata poate m-a văzut, și eu poate l-am văzut pe el..., și, uite, și-acuma mi se văd urmele de la pulan. Luam câte zece... „Ce-am făcut, dom'le?” „Ai cântat.” Aveam raport făcut c-am cântat. Nu exista loc de comentarii. Nu exista să comentezi. Așa a scris caraliu', așa era... Și am aflat pe urmă că în ziua când am fost eu bătut și tata a fost bătut, deci că sigur ne-am văzut unul pe altul... Ei, și comandantu' nou, Dumitrescu sau Constantinescu, ne-a adunat pe toți și a ținut primul discurs pe care l-am auzit eu în pușcărie... că altfel auzai numai cum urlau la tine când intrau sau pe vizetă.

La Gherla ați fost vreodată la izolare ?

Am avut o perioadă, între 14 ianuarie și 14 august 1964, când am stat și la izolare. Nu mi-au spus de ce, dar am aflat când am fost eliberat, că de la niște denunțuri, că am dat țigări, am primit țigări, i-am dat pastă de dinți la altu', chestii, fleacuri...

Dar, că veni vorba de izolare, interesant e că primul lucru ce l-a desființat comandantu' care a venit după Goiciu a fost izolările, care fuseseră făcute ad-hoc, adică erau niște gherete din lemn, cu o fundație turnată din beton, pe-asta se clădea ghereta. Izolarea era atâta de mare, că încăpeai în ea, dar din afară erau bătute cuie, ca să nu te poți propti și să stai numa' în picioare... Și erai scos numai pentru necesități fiziologice și să mănânci când primeai de mâncare. Și te ținea așa trei-patru zile, în picioare..., și când ieșai de-acolo erai cu gleznele ca butucii. Primul lucru ce l-o desființat ăsta o fost, aceste izolări.

Și până la eliberare ați stat tot în Gherla ?

Până la eliberare. Am vrut să plec... Că ni s-a spus că, dacă mergem în Delta să muncim, primim condițional : pentru o zi muncită primim trei zile. Dar s-a infirmat, n-a fost nimic adevărat și nu m-au lăsat să plec, că lucram la chirurgie și, de bine, de rău, acolo era multă muncă și eram doar doi. Pe-ormă am ajuns să fim trei... În 1959-'60 a fost perioada în care duceau masiv... Păi, erau zile în care duceau câte trei-patru sute de oameni din Gherla înspre Delta. Veneau sate întregi cu din ăștia de la țară, care nu vroiau să intre în colectivă, da' numa' bărbați peste optișpe ani. Și i-aducea cu totu' în penitenciar și îi duceau pe urmă pe majoritatea la stuf... Și pe-ormă, după un an, în '60, s-a înființat spitalul penitenciar din Gherla, că ăia care-au fost duși acolo trebuiau acum aduși înapoi, pentru că erau bolnavi și trebuia să-i trateze undeva. Și au făcut la spitalul penitenciar de toate : chirurgie, interne, infecțioase, neuropsihiatrie...

Și ai fost eliberat cu decretul din 1964 ?

Da. În 14 august '64.

Cum v-ați reintegrat după eliberare ?

Am lucrat ca medic la Zau³. După unspe-doispe ani, m-am săturat de Zau și-am bătut-o pe directoare la cap să m-aducă să fiu mai aproape de familie. Și-ntr-o zi mă cheamă și-mi spune: „No”, zice, „mă, îți apreciez munca, că știu că ești un bun organizator, și ți-am găsit un nou loc.” „Unde?” „Aici, la Târgu Mureș.” „Unde?” „La salvare... Medicul de la salvare pleacă de-acolo, se întoarce la pediatrie, și tu vreau să preiei stația de salvare.” „Pușa, mie-mi convine. Să fiu cu familia și e ok.” O cheamă pe asta de la cadre, de la personal, și nu știu ce discută cu ea, aia se duce cu dosarul în mână și văd că îi șoptește ceva la ureche și zice: „Mă, Puiu, tu nu ești membru de partid?” „Nu, și nici n-o să fiu niciodată.” „No, atunci du-te înapoi la Zau.” „Păi, de ce?” „Asta e funcție de conducere, nu pot să ți-o dau. Da' să știi că nu te uit”, zice, „și dacă apare ceva pe parcurs rezolvăm...” După două săptămâni, iar primesc telefon că luni să mă prezint la ora unu la directoare. Mă duc și-mi spune: „No, uite, dacă vrei, te trimit la Șincai⁴”. Și m-am dus acolo. Colegul care-o fost acolo, dom'le, nu era medic generalist, era pediatru. Pentru el, adevărata activitate era să fie scriptele pus la punct... Că moare juma' de comună, nu contează, da' dacă scripetele sunt puse la punct, el îi acoperit cu toate... Și, printre altele, era și membru de partid și-avea un obicei... în sala de consultații era poza cu Ceaușescu, în sala de așteptare poza cu Ceaușescu, plus de jur-împrejur hârtie roșie și poze cu toate vizitele lui de lucru cu Elenuța. Eu n-am zis nimica, așa am primit tot, așa a mers... Până când, într-o zi, că mie îmi plăcea să decorez dispensarul, domne, din spumă din asta l-am făcut pe Pluto, pe Donald rățoiul, deci toate personajele din filmele animate, le-am vopsit frumos și le-am pus pe perete, inclusiv pe peretele pe care era și tovarășul Ceaușescu! Și vine la mine asta: „Mă, da' pe peretele unde-i tovarășul Ceaușescu nu-i voie să pui nimica!”. „Ei, nu, pe dracu'”, zic, „mai bine-l ia jos pe Ceaușescu”. Și l-am luat jos și l-am băgat după dulap. Și l-am luat și pe ăla din sala de așteptare și l-am pus tot jos acolo. Asta a fost, mă rog, a trecut. Și după câteva săptămâni, vine tovarășa Elena Bocreț, care era învățătoare, șefa culturală. „Tovarășu' Maier, dacă aveți poză cu tovarășu' Ceaușescu, aia care-i într-o ureche, vă rog să ne-o dați, pentru că trebe să vă dăm o altă poză, în care apare cu ambele urechi”... „Da, poftim, îs aicea, după dulap.” I le-am dat și o plecat. Și îmi zic: „Bine că cel puțin m-am scăpat de ele onorabil”. După care, dom'le, într-o zi, văd că a început să crape peretele între sala de așteptare și farmacie. Igrasia ajunsese la înălțimea de vreun metru și jumătate, doi și atinsese deja și hârtia aceea roșie: „Mă, fir-ar al dracu'”... Și-am dat-o și pe-aia jos, și cu asta am terminat povestea, ca omu' care și-a făcut treaba ca lumea. Când colo, întră Vizitiu: „Ce faceți, dom' doctor?” Zic: „Măi, Fănică, mă, fii atent, acum a reparat de un an și ceva și, uite, deja unde o ajuns apa la perete. O murdărit toată hârtia asta”... Și, domne, am zis: „Ia-le și dă-le foc, că asta nu-i instituție de îmbolnăvit oameni, că-i de vindecă”. Fănică ăsta, sau cum dracu-l chema, că nu mai știu sigur, o fost turnător. Treaba asta ce-am făcut eu și afirmația s-a întâmplat în '84 și aceste lucruri mi s-au imputat la Securitate în '87, când m-au arestat iar.

3. Localitate din județul Mureș.

4. Localitate din județul Mureș.

Cum a fost când ați fost rearestat ?

Domne, cum spun, am fost rearestat în 1987. Lucram la dispensaru' din Șincai atunci. Mă pomenesc că vin la mine că am făcut întrerupere de sarcină. Domne, eu nu spun că n-am făcut, dar am făcut cu doi ani înainte... Da' atunci când m-o arestat, era vineri, nu mi-au spus pentru ce. M-au luat fără mandat, fără nimic, și de-abia luni mi-au comunicat motivul. Dar până luni : „Spune !”. „Nu știu, domnule, spuneți-mi dumneavoastră, dacă m-ați adus, eu ce să vă spun ?” Până la urmă, luni să vină cu un caiet cu avorturi și nu știu ce... și l-au pus în față, acolo, să-l văd.

Dar cum ați ajuns să faceți aceste întreruperi de sarcină, că era ilegal ?

Domne, există și ghinioane în viața omului... Era pe 1 noiembrie prin... '85, sau așa ceva, într-o miercuri⁵, ziua numelui nevestii-mii, când sună la ușă cineva : fosta mea moașă de la Zau cu soră-sa, care locuia la Târgu Mureș. Zic : „Draga mea, am musafiri, am”... Zice : „Vai, dom' doctor... nu-i nimica, vă căutăm noi”. Și a doua zi dimineață m-o prins : „Uitați-vă, e gravidă, faceți cumva, dom' doctor, vă rugăm foarte mult”... „Mă, fată, hai c-o fac. Da' o fac pentru tine, nu pentru soră-ta, și am o rugămintă : nici dracu' nu tre' să știe.” „Nu, dom' doctor !” No, și-ntr-o zi m-am dus, i-am întrerupt sarcina și cu-asta basta... Nu trec două sau trei luni de zile, că mă trezesc cu sora moașei cu una : „Dom' doctor, prietena mea, încă-i nemăritată, tre' să aibă nunta, băiatul îi preot și imaginați-vă”... Mă, atâta m-o bătut la cap și atât or venit pe-aici, că mi-era și jenă și i-am spus : „Bine, mă, ți-o fac !”. I-am întrerupt sarcina... Și-au trecut vreo două-trei săptămâni după ce s-a terminat și-ntr-o zi îmi spune fiică-mea : „Tată, ai aicea un plic”. Îl deschid și atâta era scris : „Nu mă rabdă inima să nu vă fiu recunoscătoare cu ceva pentru gestul care l-ați făcut. Vă mulțumesc foarte mult...”. Și erau 2 000 de lei. Acuma ce să fac cu ăștia ? Atunci m-am apucat să construiesc dispensaru'. M-am dus la curtea de fier, am cumpărat chiuvete, am cumpărat robinete, dracu'-lacu', înc-am mai pus ceva bani și de la mine. Și-a trecut un timp, dacă nu un an și ceva sau doi, și am zugrăvit totu-n bleu-ciel, da' frumos... Și-i zic lu' nevastă-mea : „Hai să mergem să cumpărăm și o perdea și să fie un bleu-ciel ca și ăsta”... Și intrăm la Romarta, la secția cu perdele, și la un moment dat vine la mine una și zice : „Ce mai faceți, dom' doctor ?” Zic : „Bine, mersi. Da' de unde mă știi ?”. Zice : „Nu vă amintiți că sora lu' Nuța”... „A”, zic, „cum îi ?” „Bine, m-am măritat, totu-i în ordine.” Domne, cumpărăm perdeaua, venim acasă... Asta nu are ce face și se vede că le-a spus la prietene : „Ăsta-i doctoru' care m-o ajutat și mi-a întrerupt sarcina”. Cineva care nu era competent să audă o auzit, au luat-o pe asta, au strâns-o și a spus : „Da' tu cum ai ajuns la el ?”. „Păi, prin aia.” Și, cum v-am spus, am avut două cazuri... pentru unu' nu-ți făcea așa probleme, da' eu am avut două... Și asta, printre altele, a făcut afirmația și că mi-a trimis 2 000 de lei. Am zis la anchetă : „Da, dom'le, da' i-am investit imediat în dispensar, nu i-am cheltuit pentru mine”. N-o contat, s-a pus că am luat șpagă. Și-atunci, cum n-aveam alte motive decât întrerupere de sarcină, pe asta s-a mers până când, într-o zi de miercuri, că nu era zi de anchetă, vine colegu' Băgașă și cu colegu' Tancău și zice : „No, puile, ia spune tu, cum îi chestia aia cu poza lu' Ceaușescu”. Și-am spus : „Uite, o venit de la primărie”... „E, na, na, că nu-i chiar așa.” „Bine, mă, dacă nu-i, voi știți mai bine ca mine.” „Da' mai este o chestie.” „Ce ?” „Cu fotomontaju'.” I-am explicat, cu umiditatea,

cu igrasia, cu tot... „Na, na, na, aicea-i altceva. Ce-i cu afirmația că «învață-te, bă, că asta-i instituție de vindecat oameni, și nu de-mbolnăvit»?” Eu atuncea am trântit: „Adu-mi pe ăla care face afirmația că i-am spus eu așa ceva și pune-mă în față cu el!”. No. „Nu, că asta am vrut să lămurim”... nu știu ce... Și când avocatul meu a plecat în concediu a predat cazul altuia. Nevastă-mea s-a dus pe la el, da' ea nu știa de chestia cu tablou' și cu fotomontaju'. Și el i-a spus: „Doamnă, nu-i problema cu întreruperea, problema e cu tablou' lu' Ceaușescu și cu fotomontaju'”...

Și ce condamnare ați primit ?

Am primit o condamnare de doi ani, în decembrie... Mi-au spus: „Domne, dacă recunoști doi sau douăzeci, îi totuna, și oricum doi ani și-așa faci”. Deci se știa dinainte... Și am fost condamnat la doi ani și-apoi în 27 ianuarie '88 o venit decretu' lu' Ceaușescu și condamnările pân' la zece ani au fost amnistiate. Și-am ieșit la 1 februarie '88. Șase sau șapte luni am făcut, însă adevărul este că puteam să plec mai repede, însă lucram la dispensar și n-am putut, că trebuia să fac fișele de plecare la ăștia care erau bolnavi, și m-au ținut acolo încă trei zile în plus, până când s-a golit toată pușcăria...

Cum vedeți evoluția lucrurilor de după 1989 ?

Am avut speranțe mari într-o schimbare în bine. Nu pentru mine, în general, pentru țară. Toți suntem urmașii unui sistem, dom'le, toți, toți toți... Toate țările astea care au fost comuniste... Deci noi trebuie, de bine, de rău, să ne adaptăm la o nouă formă de viață, dar nu la ce-i acuma, la acest capitalism dramatic.

Aveți regrete ?

Domne, e o întrebare... să spun așa, cu deschidere. Regrete... După o viață categoric începi să ai regrete. Da' niciodată nu știi ce regreți mai mult, când n-ai făcut pasul bun sau când... Mă rog... Regrete am în sensul că săraca mama a suferit foarte mult... În primul rând, nu mi-e de suferința lu' tata și-a mea..., dar io cred că mama a fost cea care a suferit cel mai mult de pe urma noastră... ăsta e într-adevăr un regret: suferința pe care am provocat-o mamei...

Și, în plus, au fost și situații efectiv de moment... Te adaptai ca să treci puntea și, după ce ai trecut, ai zis: „Dom'le, îi bine”. O mai trecut doi-trei ani? „E bine.” Pân-am ajuns la bine! Și am devenit atât de adaptabili, atât de maleabili... Nu numa' în conduită, nu numai în mentalități, da' și în simțiri. Domne, ne-am vândut sufletu' de frică... Sufletul ni l-am vândut! Gândiți-vă dumneavoastră că te întâlnești cu un prieten, cu un om pe care îl știi prieten și ai încredere în el, și el te vinde! ? Apăi, să mă ierte Dumnezeu, Iuda și Hristos... tot acolo sunt. Deci păcatul de a-ți vinde aproapele... Sunt niște gesturi pe care omu' nu le face pentru că-i disperat, că nu-l pune nimeni, domnule, dar el s-a angajat să aibă un avantaj din asta !

Vă mulțumesc...

Nistor Man

S-a născut la 1 august 1929, în comuna Șieu, județul Maramureș. Naționalitatea : română. Religia : greco-catolică. Studii : Facultatea de Filologie, limbi străine. A fost arestat pe 21 august 1948 și a fost condamnat la cinci ani de privare de libertate. A executat pedeapsa în închisorile Sighetul Marmăției, Satu Mare, Cluj, Văcărești, Jilava, Târgșor, Poarta Albă, Peninsula, Coasta Galeș, Capu Midia, Năvodari. A fost eliberat la 13 august 1955. A fost rearestat pe 14 noiembrie 1958 și condamnat la 22 de ani de detenție. Execută pedeapsa în închisorile Satu Mare, Galați, Salcia, Stoienești. A fost eliberat pe 1 august 1964. La data interviului locuia în Târgu Mureș. Interviu realizat de Alin Mureșan la 30 mai 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Alin Mureșan, editarea – Adrian Sandu. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cotele 139, 140.

Cum ați perceput instalarea regimului comunist în România ?

Instalarea regimului comunist în România am simțit-o ca o mare nenorocire, ca un mare pericol. De ce ? În 1940, când rușii au ocupat Basarabia și Bucovina de Nord, aveam 11 ani. Și atunci, țin minte, s-a zvonit în sat c-au apărut comuniștii ruși și au tăiat țâțele la femei și-au împlântat baioneta în pânțelele copiilor... Asta a fost imaginea care m-a stăpânit tot timpul : ăștia sunt rușii comuniști,ăștia sunt sovieticii care ne-au invadat țara. Și, cercetând istoria, știm că în 1940 rușii sunt a zecea oară în România ca invadatori, și în 1944 a fost a unșpea invazie rusească... Deci i-am privit cu ochi..., nu suspicioși, ci cu ochi dușmănoși. Aceștia sunt dușmanii noștri dintotdeauna, ziceam noi atunci...

Dar la nivel local care era atmosfera ?

La nivel local, lumea era anticomunistă... Ca dovadă, la alegerile din 19 noiembrie '46 n-au fost comuniști sau, dac-au fost, nu spuneau că sunt comuniști, că le era rușine... Și abia în '48 au început să scoată capul, da' până atunci nu existau. Și totuși erau anumiți comuniști, anumiți simpatizanți ai lor în populația maghiară, da' nu toată populația maghiară... Și țin minte că în 1946, și-n '47 chiar, noi, elevii, strigam : „Regele și patria !”. Și ungurii strigau : „Peter Groza es a nep !”, adică „Petre Groza și poporul !”. Dar erau și unguri de mare onoare, care spuneau : „Comunismul ăsta este o nenorocire și pentru noi, maghiarii, și pentru voi, românii”. Unguri intelectuali, cu care ne întâlneam și care știam cine sunt, și chiar muncitori unguri care erau împotriva comunismului... Dar organizația lor oficială, MADOSZ, era alături de Petru Groza, adică de comuniști.

Spuneți-mi ce studii ați apucat să faceți până la prima arestare.

Până la prima arestare am terminat șapte clase la Liceul „Dragoș Vodă” din Sighet. După șapte ani m-am reîntors și mi-am dat ultima clasă de liceu. În '56 dau examen de admitere, la filologie la Cluj, am intrat, și după un an de zile sunt exmatriculat. În '57, toamna, dau din nou examen de admitere, de data aceasta la istorie, intru, și-nainte de a intra în prima sesiune, sunt exmatriculat iar. Merg și lucrez pe șantier, la tunelul de la Boju, de lângă Cluj, și-n 1958 intru la Facultatea de Teologie, la Sibiu. Acolo stau două luni și sunt arestat pe 14 noiembrie 1958 și mai fac încă șase ani, până la grațierea din 1964. Deci, perioada de închisoare: 1948-1955, 1958-1964.

Haideți să le luăm pe rând... Presupun că înainte de prima arestare erați prea tînăr ca să aveți simpatii politice...

Cum să nu? Aveam simpatii... Păi, în 1946, la 19 noiembrie, sunt ultimele alegeri într-un fel libere, că n-au fost libere nici alea. Era atunci Partidul Național Țărănesc, și am lipit afișe pentru țărăniști... Aveam 17 ani. Și la acea vîrstă ești mare... Și, noaptea, lipeam afișe și ne mai băteam cu grupuri de muncitori comuniști, care erau mai puțini, dar erau foarte virulente... Da' ne păzeam de ei, că poliția era de partea lor, nu era de partea noastră...

Dar erați înscris în vreo organizație ?

Nu... De fapt, am făcut noi, elevii, din ideile noastre, o organizație anticomunistă... propriu-zis nu atât anticomunistă, cât antisovietică..., și aceea a fost baza care a stat la noua organizare care vroiam să o facem noi, Frăția de Cruce. Eu am făcut parte din Frăția de Cruce, dar n-am cunoscut Mișcarea Legionară decât în închisoare. Pe atunci n-aveam cărți, n-aveam nimica, da' ne-am numit Frăția de Cruce...

Și ce făceați concret în cadrul acestei organizații ?

Păi, întâlnirile noastre erau simple, între elevi..., că în 1946 eram în clasa a V-a... Eram 16 elevi. Deja eram după octombrie 1946, după discursul lui Churchill de la Fulton, când este lansată pentru prima dată noțiunea de „cortina de fier”... Noi știam că mâine sau poimâine sau oricând pot izbucni conflicte între comunism și lumea liberă, și noi voiam să fim oamenii lumii libere, s-ajutăm lumea liberă... Eram conștienți că nu putem sta indiferenți în acest război care va fi între lumea liberă și comunism. Știam atunci toate noțiunile de dictatură, de opresiune, de crimă, de lipsă de libertate... le știam pe toate de-atunci. Știam în ianuarie 1949 că-n 10 decembrie 1948, Adunarea Generală a Națiunilor Unite a votat ceea ce se numește și astăzi Declarația Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului... Și noi ziceam: „Uite, ăia votează și ăștia nu știu nimic, ne țin în foamete, ne țin în mizerie”... Deci noi n-am declarat altceva decât că suntem împotriva comunismului... N-am avut arme, n-am avut cuțite, n-am avut nimic, decât eram împotriva, ca ideologie... Și ne-ntâlneam și discutam... Dar, la nevoie, noi eram gata să plecăm în munți. Discutam cei mai mari între noi: „Bă, la nevoie, mergem, luptăm în munți!”. Deci asta a fost atmosfera.

Noi am fost prima serie arestați..., și, după noi, de la același Liceu „Dragoș Vodă”, au mai fost încă trei rânduri de elevi mai mici arestați. Unii spun că din simpatie pentru noi... au ajuns de i-au arestat...

Făcea și Vișovan parte din grup ?

Da. Vișovan era din grupul nostru, din primul grup. El a fost profesorul nostru, propriu-zis, el ne-a organizat. Era profesor de chimie, de fizică, de matematică și student

la Drept, și-n același timp poet și compozitor... A fost un om deosebit. El a trecut și prin Pitești... L-a distrus mult Piteștiul...

Mai țineti minte cum s-a desfășurat prima arestare ?

Da, sigur. A fost pe 21 august 1948. M-au arestat de-acasă, din Șieu, Maramureș, din casa părintească. Au apărut trei jandarmi, au făcut o percheziție sumară în casă, au găsit câteva almanahuri cu regele Mihai, și-au spus că asta-i o crimă, cum de păstrăm almanahuri cu regele Mihai, că era șapte luni și 21 de zile de când plecase din țară. Da' n-au consemnat asta în procesul-verbal, pentru că jandarmii erau... din fosta jandarmerie. Încă nu era înființată Securitatea, la ora aceea...

Și unde v-au dus ?

Am fost dus la Sighet, la Serviciul de Siguranță, că așa se numea. Securitate se va numi numa' din octombrie¹. Acolo era anchetatori Brutașca, Stern, Elekes... Mai era unu' Mureșan, provenit din foștii jandarmi. Și-acolo... a-nceput bătaia.

V-au bătut încă de la început ?

A-nceput cu : „Avem lista tuturor !”. Au avut într-adevăr o listă, pentru că noi am avut legătură cu Clujul și cei din Cluj cu restul țării, și, probabil, cineva a dus ceva liste în Apus și, trecând granițele, probabil, acea persoană care-avea în buzunar și lista noastră a fost arestată... Și ne-a luat și ne-a bătut, totuși... Ne-au dat palme... Eu cred că există stele verzi, că le-am văzut când m-au bătut... Înainte de-a te întreba orice îți dădea palme... vedeai stele verzi. „Cum te cheamă ?” Palme – stele verzi... Și sunt stele verzi cu adevărat...

Cam cât timp a durat anchetarea ?

Ancheta, după sistemul vechi al Siguranței Statului, n-a durat decât vreo trei luni. În trei luni de zile o terminat. Da' asemenea anchetă în vremea comunistă de mai târziu ar fi durat un an de zile... Și noi am recunoscut. „Sunteți dușmanii poporului ?” „Da, suntem dușmanii comunismului”... N-am făcut nimic, da' noi știam un lucru, pe care nu l-am declarat la Securitate nici unul : la nevoie, noi plecam să luptăm în munți.

După ce s-a încheiat ați fost depuși la penitenciar ?

Am fost depuși la penitenciar încă 'nainte de terminarea anchetei, separați, câte doi într-o celulă... Da' noi țineam legătura toți între noi, că se putea vorbi la calorifer... Erau niște țevi și băteam în calorifer, mai scoteam capul pe geam. Ați văzut închisoarea Sighet ? Ne ridicam și spuneam pe geam ce vroiam... Da' era foarte riscant, pentru că se-auzea de jos, unde erau dreptul comun... că noi eram la etajul 2, la ultimul etaj... Era mai greu, da' totuși comunicam, nu era nici o problemă... Da' acolo am făcut o foame groaznică... Nu ne dădea de mâncare... O bucăică de pâine ne dădea și două supe fără conținut..., apă goală. Era foarte greu... Și ne aplicau regimul de penitenciar obișnuit, străvechi : spălat și frecat pe jos în fiecare zi... Și era curat, nu era nimic, da' ziceau : „Spală, dom'le ! Ia o cârpă și-un lighean și spală pe jos !”. Da' acest obicei cu spălatu' pe jos este și-n Apus. Am citit în literatura de închisoare că și Hess, și Göring își spălau celulele în fiecare zi...

Tot grupul erați acolo la închisoare sau doar o parte ?

1. Direcția Generală a Securității Poporului a fost înființată la 30 august 1948.

Tot grupul, dar eram separați câte doi într-o celulă, cum v-am zis. Ne-au adunat pe toți împreună numai prin decembrie, când a venit iarna, pentru că iarna e destul de friguroasă în Maramureș. Se terminase și ancheta și din cauza asta ne-a adunat pe toți în aceeași cameră, și acolo am stat până în 9 mai 1949... Noi nu păraseam camera... Există și regimul acela că stai în închisoare, da' poți ieși, să te duci de la o cameră la alta, da' noi totdeauna am fost sub lacăt, sub cheie, deci nu păraseai celula...

Și în mai ce s-a întâmplat ? Unde-ați fost duși ?

În mai am fost duși cu camionul-dubă la Satu Mare, unde-am stat 24 de ore în închisoarea de acolo, pentru că a doua zi venea un vagon-dubă. Asta însemnează un vagon special pentru deținuți... Și cu duba asta, în data de 11 mai, am plecat spre Cluj, la penitenciarul de acolo, unde vom sta în așteptarea procesului, care va fi la sfârșitul lunii mai, în același an.

Care erau condițiile de detenție la Cluj ?

Ne ținea acolo în condiții foarte proaste : dormitul pe podea... Și nu aveam loc, că era o asemenea înghesuială ca în închisorile din cărțile sovietice, unde, într-o celulă de două persoane, băgau și 14-15 și dormeau pe rând, zi și noapte. Așa eram și noi, în situația asta, că te culcai pe-o parte și, când trebuia să te schimbi pe altă parte, trebuia' să se scoale toți și să schimbe partea. Era... îngrozitor. Plus căldura de vară... Și atunci, în vara lui 1949, a apărut ordin și geamurile au fost astupate cu scânduri, una lângă alta... N-aveai nici o vedere, doar puțină lumină care venea printre scânduri... Izolarea era totală și mai ales lipsa de aer era teribilă... Și, ca să avem totuși puțin aer, gardianul mai deschidea câteodată ușa dinspre coridor. Inuman. Comuniștii au știut un singur lucru : să aplice forța răului fără limită...

Descrieți cum s-a desfășurat procesul !

Deci procesul a fost la sfârșitul lui mai și a fost foarte simplu : noi am recunoscut, da' pe față, că suntem anticomuniști... Am recunoscut că ne-am organizat cu scop de-a ne păstra educați și de-a fi imuni comunismului... Așa a fost declarația noastră. Noi nu vrem să fim comuniști, noi suntem împotriva sistemului...

Care a fost atitudinea judecătorului ?

Judecătorii au fost ca la procesul lui Ceaușescu... Judecătorul, procuroru' și avocatul... toți ne acuzau. Da' noi eram imuni, noi aproape că nu eram atenți la ale lor. Ziceam : „N-au dreptate și ei pot să spună orice, că pe noi nu ne-ating cu nimic”... Ne-au făcut fasciști... De altfel, toți eram socotiți fasciști... Maniu era fascist, Brătianu era fascist, toate organizațiile care s-au făcut de către elevi, studenți, militari, țărani sau muncitori... în jur de 1 500 de organizații, cu tot felul de nume... și toate acestea care erau împotriva comunismului erau socotite fasciste. Dacă vrei, am aicea o mulțime de nume notate, că fac parte dintr-o comisie a Ministerului de Justiție... Și sunt în jur de 1 500 de organizații, cu tot felul de nume : Vlad Țepeș, Vulturii Carpaților, România liberă, România viitoare... ce știu eu cum. Deci, o mulțime de organizații...

Iar în cazul că se-arestau comuniști și securiști, și-au fost și de-știa arestați foarte mulți, ei erau deviaționiști de dreapta sau de stânga sau trădători... orice erau. Deci, oricine nu era de culoarea roșie absolută era socotit ori fascist, ori revizionist, ori diversionist. De ce ? Eram în perioada când Apusul făcea desfascizarea Germaniei și-a Franței... și-atunci, ei ziceau : „Și noi facem desfascizarea”... Și în numele acestei desfascizări cădea tot : militarii vechi, polițiștii vechi, diplomații vechi, profesorii

universitari de orientare naționalistă, elevi, tineret, studenți, muncitori, orice... Această mașină a măcinat orice, a măcinat tot felul de oameni, chiar și comuniști și securiști...

Mai țineți minte ce condamnări s-au primit ?

Cum să nu ? Vișovan a primit zece ani, Radu Constantin și eu câte cinci ani... și au mai fost patru ani, și trei ani, și doi ani... Eram în anul '49, încă nu se instalase bine comunismul. Că mai târziu, după zece ani, când ne vor rearesta, vom primi pedepse mai mari : 25 de ani, 22, 20, 15 ani și pedeapsa minimă, de zece ani... Și după proces am stat la Cluj până-n septembrie '49...

Ați spus că Vișovan a fost la Pitești ? A mai fost și altcineva din grup în afară de el ?

Dintre noi, nu. Din lotul maramureșenilor, nu.

Unde ați fost dus prima dată, în ce închisoare de execuție ?

De la Cluj am plecat spre București... Am stat două zile la Văcărești, trei zile la Jilava și de acolo ne-au dus la închisoarea de execuție pentru elevi, Târgșor, lângă Ploiești... Dar am avut totuși norocul că închisoarea Târgșor a fost o închisoare mai blândă. Era socotită închisoare de minori... De fapt, era împărțită în două : minorii și foștii polițiști, care erau în curtea alăturată. Da' și polițiștii, și noi aveam libertate în curte... De ce ? Acolo fusese o mănăstire sau ce fusese și nu erau condiții de-a ține mereu sub cheie oamenii... Se puteau ține și sub cheie și au ținut și sub cheie mai târziu, dar când am fost noi încă nu erau bine organizați comuniștii. Acolo am socotit noi că sunt aproximativ 800 de elevi... No, și dintre aceștia ne-am ales 22 de elevi... care am respins reeducarea.

C-am avut și noi turnătorii noștri, să știți. Dar și noi ne manifestam public : „Nu vrem reeducare, domne. Avem o condamnare de făcut, o executăm, dar nu ne reeducăm”. Și marea majoritate a elevilor, din cei vreo 800, au fost așa... Cred că doar vreo sută au acceptat reeducarea. Eu am zis : „Vreau să mă reeduc și să mă eliberez mai devreme”... Noi am refuzat. Ne-am gândit că ne facem pedeapsa și ne vom elibera.

Cine mai era printre aceștia 22 ?

Cine erau ? Erau elevi din toată țara, aleși cam pe sprânceană... M-am întâlnit cu doi din ei sâmbăta trecută : cu Octavian Balaban² și Constantin Iorgulescu. Unu' din Sibiu, altul din Mediaș. A mai fost Virgil Maxim, care-a ajuns la Gherla, dup-aceea era unu' Alupoae, a murit și el... Negoiaș. Aurel Obreja... și el a trecut prin Pitești... Aproape toți au murit.

Haideți să vorbim puțin despre reeducarea de la Târgșor. În momentul în care ați ajuns dumneavoastră acolo, în Târgșor, erau veniți cei din Moldova sau au venit după ?

Erau prezenți cei din Moldova... Stoian care va fi executat... Livinschi... El parcă a scăpat... Stoian a fost un om foarte rău și a fost executat în grupul lui Țurcanu... Cunoașteți povestea, așa... Și erau mai mulți dintre ei care erau înfricoșați... Pe de altă parte, parcă-mi vine să-i cred acum, pentru că închisoarea de la Suceava a fost foarte dură... Poate să fi fost mai grea pentru că au avut acolo pe Țurcanu și pe Bogdanovici... Ați auzit de numele ăstea. Și ăștia erau oamenii care voiau să facă ceva, să iasă mai repede. Dar ce se-ntâmplă ? Ca și concepție, comunismul a crezut că poate schimba orice, că toată lumea trebe să creadă ca ei și-n consecință, și tu te poți schimba. Dar comunismul

2. Un interviu cu Octavian Balaban va fi publicat într-un volum următor.

într-un fel crede și-n alt fel nu crede. Adică nu crede că te schimbi... Unii comuniști spun: „Nu te vei schimba niciodată”. Da' ei, în fanatismul lor, cred că este normal ca tu să te schimbi... Așa spuneau, pe față: „E normal să vă schimbați”. Da', în același timp, ei nu te credeau... Deci, ei credeau așa de mult în doctrina lor, în fanatismul lor, în adevărul lor, încât chiar au dreptul să te ucidă... Țștia au fost comuniștii și niciodată unul care-a fost arestat și care-a făcut pușcărie n-o să iubească comunismul... Și, totuși, există și reversul, uitați-vă la moldovenii noștri: își iubesc călăii! Există multe situații când victima parcă-și iubește călăul. Are posibilitatea să se despartă de el, dar nu o face și își iubește călăul. Nu e glumă! Sunt atâția care-au trecut prin Pitești cunosc caz concret, da' nu vreau să-i dau numele, care și astăzi spune: „Da, au avut dreptate să se poarte așa cu noi, ca să ne schimbăm”... Fanatismul este o boală grea și ei, în fanatismul lor, ne impuneau să credem ca ei și când credeai ca ei, nu te recunoșteau că ești de-a lor. Așa a fost. Ca dovadă că i-au executat pe cei de la Pitești-Gherla...

Care dintre frații Livinschi era acolo ?

Anton Livinschi. Care-a scăpat. Da, erau doi frați, și unul a fost executat.. Anton era elev și frate-său, nu știu cum îl cheamă, era student..

Mihai.

Mihai, așa, da, Mihai.

Cum se purtau Stoian, Cobzaru și ceilalți, care era atitudinea lor ?

Știți cum se purtau? Când am ajuns acolo noi, în sfârșitul lui septembrie, cum eram liberi prin curte, ei ziceau: „Veniți la noi, băi, că noi studiem istoria Partidului Comunist! Veniți, băi, să vedeți”. Și noi, din curiozitate, am mers acolo, la ei. Toți am mers la început să vedem ce este și după-aceia am zis: „O, astea le știm, astea-s minciunile Moscovei”. Și n-am mai mers... Și ei erau aceia care făceau listele cu elevii care n-aveau voie să stea în curte, ci numai închiși sub cheie. Erau două izolare, două camere: una în curte și una sub poartă. La cea din curte noi vedeam curtea mereu, că, deși ne-o vopsit geamurile, tot mai zgâriam și vedeam în curte... A doua era sub poartă... Cei de acolo nu aveau nici o legătură cu curtea. Și din cele două izolare au format un grup cu cei 22, pe care ne-au trimis la Jilava...

I-ați văzut dumneavoastră făcând acele liste sau de unde știți ?

Păi, foarte bine, că ei le făceau, că administrația lucra cu ei... Deci administrația lua legătură cu ei: „No, care sunt cei care nu vor?”. „Man Nistor, Bardag Nicolae, Balaban Octavian”... Și-așa mai departe. „Treceți acolo! Luați-vă bagajele și treceți!”

Care era atitudinea celorlalți față de aceștia ?

În general, era atitudine de dispreț față de ei... Da' au fost și moldoveni care-au fost rezistenți, da' foarte puțini... Curios lucru, să nu vă mire... Oltenii au rezistat foarte bine. Oltenii erau cinstiți, corecți, da' cei cu atitudine corectă și care se bucurau de mult respect erau ardelenii... „Măi, vezi că ăștia-s ardeleni, ăștia nu mint, ăștia nu înșală. Țștia spun adevărul, nu te minte ca noi”... Ardelenii se bucurau de respect, în general... Moldovenii mai puțin...

Cum era figura lui Stoian ?

O figură de..., de nicicum. O figură care nu spunea multe, o figură care nu arăta nici inteligență, nici bună dispoziție, nici bonomie, nu arăta nimic. O figură brută, inexpressivă. De statură mijlocie, bine legat... La Târgșor, mâncarea fiind mai bună, s-a îndreptat, nu

era slăbit... Dar avea o figură de brută, care nu știa nimic, decât ce-a zis Partidul Comunist. Rău. Era crispat, gata oricând să înjure dacă nu erai de acord cu el, și insistent în a te convinge... Și mai era unu', [Florin] Bârsan, care căuta să explice tot timpul că: „Partidul are dreptate și noi am greșit și trebuie să ne schimbăm”...

Și 22 spuneți că ați fost duși în Jilava...

Da, pe 22 din noi ne-au trimis la Jilava... Am plecat de cu seara și acolo am ajuns dimineața, în 6 martie 1950, de ziua guvernului Groza. Și treceam printre liniile ferate și vedeam muncitorii cum se duceau să manifesteze pentru patru ani de la instalarea guvernului Groza. 6 martie o fost... Și la Jilava am stat un an jumate la o celulă de disciplinari politici, că așa scria... Acolo am întâlnit figuri foarte interesante: diplomați, profesori universitari, generali...

Și-am stat acolo până în luna iulie, anul următor, în '51, când am plecat la Canal, la Poarta Albă.

Cum erau condițiile de la Poarta Albă?

Noi eram într-o brigadă disciplinară care a dat cei mai răi conducători de brigadă: doi plutonieri de jandarmi de pe vremuri, Zubrinski și Mureșan, oameni de rea-credință și răi la suflet. Dar în acele brigăzi, aducând oamenii cei mai răi de gură din tot lagărul de 5 000. Cele două brigăzi, O-1 și O-2, îi aveau pe acești doi brigadieri, cei mai răi conducători de brigadă, cei mai câinoși... Adică, în ce sens răi? În sensul că nu ne lasă... Da' brigadierul știți ce putere avea? Să-ți dea de mâncare sau să nu-ți dea; să te propună pentru carceră și noaptea să dormi la carceră, stând în picioare, și-a doua zi să ieși la lucru... Avea puterea să nu te lase să dormi noaptea și să te pună planton, că fiecare baracă avea planton... sau când veneai de la lucru să te pună să faci munci suplimentare în lagăr, că ba se construia ceva, ba se tăiau lemne, era de lucru la bucătărie, la curățenie... Câte munci sunt mereu într-un lagăr din asta...

Și acești oameni răi n-au făcut față cu noi... Eu nu eram rău de gură, da' alții erau foarte răi: „Băi, Zubrinski, băi, Mureșan, vezi că tu ai să mori înaintea mea aici. Voi vreți să ne omorâți? Voi sunteți agenții șefului de lagăr și ne puneți să muncim cum nu putem. Da' noi nu muncim decât cum vreți noi”. Și-atunci, văzând că n-au rezultate cu oamenii ăia răi, ne-au redus porția de mâncare la jumătate... În aceste condiții, noi am declarat greva: nu ieșeam deloc la lucru, ne-au scos cu forța, am ieșit la lucru, da' acolo n-am muncit... Pe chestia asta, din cele două brigăzi, care aveau aproximativ vreo sută patruzeci-o sută cincizeci de oameni, am fost aleși vreo 27 de deținuți, pe care ne-au pedepsit și ne-au dus la o închisoare în cadrul lagărului de la Poarta Albă. Acolo îi spunea *Baraca 33* sau *închisoarea 33*. De fapt, erau niște celule mici, fără foc, și friguroase, că era spre iarnă, cu haine puține... că dacă vroia ăla îți mai lăsa un pulovăr, dar putea să nu-ți lase nimic... Și aproape dezbrăcați o trebuit să stăm acolo cu hrana de pușcărie, adică un ceai dimineața, negru, fără zahăr, o bucătică de turtoi, o bucătică de pâine mică, două ciorbe nenorocite...

Acolo, la 33, ne-o ținut două luni cu lanțuri la picioare. Și am trăit c-o mare speranță, pentru că era în 1952 și în America, în prima zi de marți în anul bisect, sunt alegeri prezidențiale, și-n 1952, cred, a picat în 4 noiembrie și a ieșit generalul Eisenhower. Și, dom'le, era comandantul frontului din Apus și speram că președintele Americii va face pace cu Europa și că va fi ceva. Urmăream politica, deși n-aveam acces la ziare, da' totuși mai pătrundeau informații, mai spunea un civil o vorbă, că lucram cu civilii, și noi speram. Și așa am rezistat...

Dar, pentru că ați pomenit de alimentație, în condiții normale în ce consta aceasta ?

Pâinea zicea că-i de un kilogram, da' nu era... Și dacă era de un kilogram, ne dădea trei sferturi de pâine, câte-un sfert la fiecare masă. Da' era așa de mică, că n-o vedeai... Furau din pâine, ăia de la Constanța, că pâinea venea de acolo. Da' era mică, dom'le... Acuma, 250 de grame de pâine ți-ajung pe o zi întreagă, da' n-ajungea nici pe-o masă, dom'le. Foamea era mare... Dom'le, știi cum e? Nu-i flămând stomacu', îi flămând sângele, îi flămândă carnea, osul, unghiile sunt flămânde, părul, totul e flămând... A fost foarte greu și asta nu se uită niciodată...

De la Peninsula îmi amintesc că vedeam plaja de la Mamaia. Deasupra Siutghiolului o vedem toată, ca un câmp de luptă. Nu erau decât câteva blocuri, hotelul Rex, și-acolo la hotel, cineva îl cunoștea pe un arhitect Cantacuzino și zicea: „Bă, uite, ăsta-i arhitectul care-a construit Rexul”. Și la Peninsula am stat până în noiembrie 1952, adică un an și vreo trei luni, când s-a întâmplat ceva. Ați auzit de Remus Radina? A fost un ofițer de cavalerie, mai mare cu vreo patru ani ca mine. Trăiește și-acuma, da-i bolnav tare... A fost refugiat politic la Paris, s-a-ngrijit și a scris o carte... Ei, acel om a fost deosebit și cred că ne-a influențat foarte mult. Credea că e un fanatic în drepturile omului. „Să luptăm pentru drepturile omului.” Dreptul la cuvânt, dreptul la întrunire, dreptul la libertate, de asocierie, de călătorie..., toate drepturile. Dreptul de a înființa organizații și partide politice, dreptul la muncă, dreptul la orice...

La Canal nu v-ați întâlnit cu brigăzile 13-14 de studenți ?

Brigăzile de studenți 13-14... Foarte curios, da' așa se și numeau: 13-14. Eu n-am ajuns la ele, adică n-am fost remarcat de ei, că aveau alți clienți, și, mai mult, eu, ajungând în iulie 1951 la Peninsula, puterea lor deja scăzuse. Murise doctorul Simionescu³, dac-ați auzit de el, murise Dumitrache⁴, care-a fost omorât tot de ei, și au mai fost și alții, care-au evadat și au murit, și au mai încetat... De altfel, să știți că cea mai rea perioadă a fost noiembrie-decembrie 1952, ianuarie, februarie, martie, aprilie '53, deci până după moartea lui Stalin, care a fost în 5 martie 1953. Până atunci a murit multă lume la Canal, la Peninsula... Și de ce? Au adus și foarte mulți bătrâni. În general, la Canal eram oameni tineri, între 20 și 45 de ani, și n-au murit așa mulți, în schimb au murit bătrânii, care-au fost aduși în '52, toamna. În perioada de care v-am spus s-a murit mai tare la Canal, să știți. Și noi, țineți cont, chiar dacă eram tineri, eram foarte slăbiți, iar munca era prea grea... Adică nu există pedeapsă mai mare decât să-i dai omului normă de muncă și să nu-i dai de mâncare.

Și de la 33 unde-ați mai fost duși ?

3. Doctorul Ion Simionescu, subsecretar de stat la Ministerul Sănătății în guvernul Ion Gigurtu (iulie-septembrie 1940), a fost supus la Peninsula la torturi fizice și psihice de către studenții veniți de la Pitești. Nu a mai suportat regimul, iar în 12 iulie 1951 s-a îndreptat spre gardul lagărului și a fost împușcat de o sentinelă.
4. Ion Dumitrache s-a născut pe 11 septembrie 1916, în Pucioasa-Dâmbovița. Subofițer. A fost condamnat în 1949. A încercat să evadeze din lagărul de la Peninsula. A fost prins și legat cu lanțuri de picioare de stâlpul din mijlocul platoului. În noaptea de 4 aprilie 1951 a fost împușcat de Ion Bogdănescu și Ion Madan cu pistolul dat de ofițerul politic Chirion. Pentru justificarea crimei a fost târât lângă sârmă și au susținut că a vrut să evadeze, dar au uitat să îi desfacă lanțurile. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar D-E*, Editura Mașina de Scris, București, 2002, p. 166.

Dup-aceea ne-o dus la Coasta Galeș, la sfârșitul lui ianuarie 1953. Acolo, vreo șapte din cei plecați de la 33 facem iar o grevă, greva lupului. La comuniști nu există greva lupului... Și să ne ducă la pușcărie, să ne ducă undeva... În lagărul ăla, unde nu era apă să te speli, nu era apă de băut sau de spălat haine, era o mizerie... Era mâncare slabă, iarnă, frig... Dacă nu era frig, era un noroi crunt, că se-ntâmpla de mai venea câte un vânt mai cald și mai topea zăpada... Și beam apă din copită de cal sau, cum mergeau camioanele pe șantier, din șanțurile făcute de roți... Și te duceai acolo, căutai un loc mai bun și căutai apă de băut. Da' nu se-mbolnăveau oamenii... Și-acolo am făcut grevă... și ne-a legat fedeleș, ca pe lemne, și ne-a aruncat într-un camion, ca pe butuci, și ne-a dus la Securitatea din Constanța la anchetă...

Acolo..., o întâmplare interesantă. Când ajungem, unul dintre noi țipă tare : „Tată, mamă, scăpați-mă, că ăștia mă omoară ! Săriți, că mă omoară ! ” Era un prieten bun, a murit acum câteva luni, în martie, la Piatra-Neamț... Și eu îi spun : „Măi, Crăciun mi-a spus mie că ne duce la Securitate, la anchetă, să vadă cât suntem de organizați”. Ați auzit de Crăciun, că mai târziu va ajunge comandantul închisorii de la Aiud... Da' Crăciun nu mi-a spus asta, ci mi-a spus altceva : „Ai fanatismul tău, da' o să-ți pară rău... Vine vremea când o să-ți pară rău”. La brigăzile alea disciplinare, Crăciun a fost să ne-asculte doleanțele, și eu am fost printre cei cu care o vorbit, că de-ai-a m-a trimis disciplinar la 33, c-am vorbit că se încalcă drepturile omului prin munca forțată, supunându-ne la foame și la bătaie atunci când nu facem norma, încalcă drepturile omului prin însuși faptul că stăm la pușcărie pentru fapte imaginare, când lumea liberă se bucură de libertate, și că noi n-am luptat împotriva țării noastre, și suntem alături de țară. „Noi n-am greșit față de țara noastră, am greșit față de anumite legi ale dumneavoastră, da' legile astea sunt în afara civilizației”... Pe față i-am spus-o. „Legile dumneavoastră comuniste sunt în afara legilor civilizației și noi n-am greșit cu nimic față de țară și față de poporul român.” „Măi, tu ești fanatic ! Mă, tu de unde ești ? ” „Din Maramureș.” „Au..., no, lasă ! ” Știa el de grupurile din Maramureș... Da' nu-i port pică. A murit Crăciun... Știți că a murit ? În sfârșit. Da' eu l-am mințit pe prietenul meu, da' și eu am fost convins că ne împușcă... Da' acum ce să faci ? Ori plângi, ori nu plângi, tot te-mpușcă. Și-ntr-adevăr, ne-a dus la Securitate...

Cât ați stat la Securitate acolo ?

Am stat până după moartea lui Stalin. Când a murit Stalin, scoțându-ne la w.c. – deținutul se uită prin orice crăpătură – am văzut steagul roșu printr-o crăpătură a unui geam de la subsolul de la Securitate, care era în fosta bancă Marmorosch Blank... „Mă, o fi murit Gheorghiu-Dej ? O fi murit Petru Groza ? Cine-o fi murit ? ” Și n-am știut nimic, numa' anchetatoru' o spus : „Nu vă mai facem proces, bă, pentru grevele de la Canal. O să vă trimitem undeva, într-un loc la muncit ! ” Și-am fost trimiși cam în jurul datei de 30 martie '53... la Capul Midia.

Cum a fost acolo ? Ce ați putea să-mi relațați ?

Capul Midia a fost cel mai greu lagăr. Acolo s-a murit foarte mult... Noi am ajuns acolo la trei sau patru săptămâni după moartea lui Stalin și nu m-o ținut mult, pentru că era un ofițer politic, Lupu, care zicea că nu mă uit bine... Și m-a trimis la Năvodari. ăsta era tot un lagăr care ținea de Midia, dar aici am dus-o destul de bine, după ce-am făcut o grevă de vreo opt zile și comandantul a zis : „Mă, tu ești băiat tânăr, tu trebuie să trăiești. Unde vrei să muncești ? ”. „Numa' dac-aveți un post în care să nu lucrez la

lopată, că nu mai pot și nu mai vreau să lucrez la lopată.” Și mi-a dat o funcție de ajutor-electrician. Și am lucrat pe șantier, acolo, la turnarea de betoane, la ecluză. Canalul avea două ecluze: la Cernavodă și la Năvodari. Și am stat acolo până în 16 iulie 1953, când vine un ordin: „Se sistează lucrările pe Canal!”. Închipuiți-vă că ne sculăm dimineața – noi ne sculam dimineața la 4 jumate, la 5 jumate ieșeam pe poartă, ca să fim la 6 la lucru – și nu ieșim la 5 jumate la muncă. Se face 6, 7, 10, 11... Credeam c-o fi evadat cineva. Și la ora 12 zice: „Mergeți înapoi la barăcile voastre! Azi nu se lucrează”. A doua zi pleacă numai specialiștii, electricienii. „Adunăm materialele de pe șantier, nu se va mai lucra!” A fost mare bucurie...

Și în 16 aprilie 1953, Eisenhower a ținut un discurs puternic, în care spune: „E timpul să facem pace cu Uniunea Sovietică”. Dar știți ce e curios? Lucru adevărat... Eu eram la Năvodari când am citit acel articol. L-am citit de zece ori, că eram în schimb de noapte. Era într-un ziar adus de civili. Au zis: „Na, bă, citiți și voi ce se-ntâmplă”. Noi ne culcam și cu civilii... Și când am ajuns acasă, târziu, în libertate, mi-a adus aminte... „Măi, vreau să văd ziarul acela la o bibliotecă.” Nu era acel articol care l-am învățat aproape pe de rost și din care le explicam la deținuți: „Bă, uite ce-a spus Eisenhower în acel articol! Vom rezolva problema cu Uniunea Sovietică!”. Și-a spus foarte clar: „Vom elibera Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, România, Bulgaria. În ordinea aceasta, vedeți? De la nord spre sud”... Ei, când mă uit la discursul lui din 16 aprilie... nu exista această frază! Am impresia c-au făcut un ziar numai pentru noi, deținuții, cumva... Nu știu ce urmăreau ei. Că am aflat că și în Rusia se făceau asemenea articole, care să-i inducă în eroare pe deținuți. Deci era un ziar adevărat, o *Scânție* normală. Și o ajuns la noi, și l-am citit, și l-am învățat aproape pe de rost. Și am revăzut articolul ăsta în Târgu Mureș, ziarul din 20 sau 18 aprilie 1953, cu discursul președintelui Americii din 16 aprilie 1953, și în care spune că: „Un singur bombardier ne costă cât... 200 de kilometri de șosea asfaltată, cât două spitale modern amenajate, cât două uzine care pot alimenta fiecare câte un oraș de 40 000 de locuitori”... Printre altele, o spus ce costuri au pentru înarmări... „Și e timpul să le terminăm, să-ncheiem și să facem pace cu rușii, dar pace cu eliberarea acestor țări”... Dar nu mai scrie că „Vom elibera” țările respective. De unde știu eu că am citit bine aceste lucruri? Pentru că am expus articolul acela de o sută de ori sau de o mie de ori la toți deținuții care i-am întâlnit în lagăre, cât am mai stat...

Și când ați plecat de la Năvodari ?

De la Năvodari în septembrie ne-am dus pe jos spre sud, până la Peninsula... Pe o parte din deținuții de la Peninsula i-o dus la închisoare și-o parte au rămas acolo. Da' de ce-au rămas la Peninsula? Erau, de obicei, deținuți cu pedepse terminate, da' au primit administrativ, continuarea pedepsei... Eu am primit la Securitatea Constanța o condamnare de 36 de luni administrativ... Da', să știți, că-n ziua în care am terminat pedeapsa, n-a fost de nici o importanță pentru mine... Mi-am dat seama că am terminat pedeapsa abia după două săptămâni. Am zis: „Stați, bă, că io-s om liber, că mi-am terminat pedeapsa”. Deci nu era nici un eveniment faptul că-ți terminai pedeapsa. Nimeni nu s-a eliberat atunci când a terminat pedeapsa, cel puțin în anii aceia...

La Peninsula erau alte greutăți: mâncarea slabă, mizerie... La Canal nu se lucra... Erau câteva brigăzi care lucrau în agricultură, ceva munci de grădină, dar mâncarea foarte slabă... De data asta facem greva foamei, vreo 50 de oameni numai. Ne izolează într-o baracă, și după două săptămâni: „Vă mai îmbunătățim noi mâncarea, da' ieșiți

din greva foamei". Murise Stalin, țiineți cont, și ei erau... nu dezorientați total, da' erau... mai cu grijă...

Această grevă a foamei a mai antrenat o ripostă din partea autorităților ?

Pentru c-am făcut greva aceasta mare, la care o mai participat și alții, și la un moment dat s-o ajuns să fim vreo 400 de oameni, toți cu pedepsele terminate, ne-o dus la Constanța la cercetări... „Ce-ați vrut să faceți ? C-ați rupt niște uși"... „Domne, nu se poate, dumneavoastră nu respectați drepturile omului !” Noțiunea aceasta de drepturile omului am învățat-o foarte bine de la Remus Radina... Ei, după multe cercetări, deci din aprilie până în decembrie '54, 'nainte de Anul Nou, se-nchide dosarul : „Nu vă facem nici un proces"... Ei voiau să ne facă proces pentru c-am făcut greva foamei și nu ne-am supus disciplinei... Și putea să ne dea 25 de ani pentru asta. Și ne duce 'napoi la penitenciar... Da' noi nu știm că, între timp, în 1954, pedepsele administrative au fost abrogate, că a fost anulată legea care ne dădea aceste pedepse... Dar noi, fiind în cercetări, nu am fost eliberați. Și după această abrogare aproape tot lagărul Peninsula s-a eliberat și a plecat acasă. Erau aproape vreo mie de oameni cu pedepse administrative...

Cu dumneavoastră ce s-a întâmplat ?

Eu voi fi dus de la închisoarea Constanța la închisoarea Jilava, unde voi sta vreo două luni, până în martie, când mă duce la Securitate la Oradea. Am mai stat câteva săptămâni la Oradea și în aprilie eram la penitenciar la Satu Mare, pentru ca de-acolo, după altă lună de zile, în mai, să ajung la Securitatea de la Baia Mare. Acolo mă ține în anchetă până în 12 august în același an, 1955, când sunt eliberat... Dar ce mă-ntreabă timp de trei luni jumate ? Nimic altceva decât : „Ce-ai făcut cu șapte ani în urmă ?” „Asta-mi amintesc... Asta nu-mi amintesc... Alta nu mai țin minte”...

Dar erați anchetat peste tot ? Și la Oradea, și la Satu Mare, și la Baia Mare ?

La Oradea m-o identificat și m-o trimis la Baia Mare, atât. La Baia Mare sunt anchetat cu faptele de până în 1948, la care răspund... Și mă țin acolo... și nu mă lasă să dorm. Singur în celulă... Că regimul de la Securitate este altfel. Dacă la pușcărie te mai lasă să dormi peste zi, la Securitate nu te lasă ; la 5 este deșteptarea, stai în picioare, pe o bancă sau pe pat, da' nu culcat, și asta până seara la 22. Noaptea trebuia să stai cu mâinile afară, iar dacă-ți băgai mâinile 'năuntru, te atenționa : „Scoate mâinile afară !” Băga capul pe vizeta aceea și : „Banditule, mâinile afară !”. Și scoteai mâinile afară. De două ori, a treia oară : „Banditule, scoală-te îmbracă-te și te plimbă !”. Și în fiecare noapte mă plimbam, și ziua nu dormeam...

Am ajuns așa de slab, încât aproape că nu mă mai puteam mișca... Și în ziua de 11 august am declarat greva foamei. Acuma eram deja obișnuit cu greva foamei, după atâta greva foamei... Și am zis : „Duceți-mă la închisoare, da' cel puțin mă lăsați să dorm. Eu mi-am terminat pedeapsa de atâta timp"... Eu nu știam că a apărut legea de anulare a pedepselor administrative... Și am zis : „Mai am încă un an de pedeapsă administrativă, duceți-mă la închisoare, că aicea nu mai pot să dorm”. Și vine un maior și zice : „Ascultă, Man Nistor, degeaba declari greva foamei, că mâine te eliberezi"... „Nu cred", zic, „nu mă interesează. Mai am un an și poate prelungiți și-aia.” „Nu, îți dau cuvântul meu de onoare că te eliberezi.” „Nu-mi place măncarea dumneavoastră.” „Ce vrei să mănânci ?” „Cafea cu lapte și pâine prăjită acuma, dimineața"... Că era dimineață... „Și pe pâinea aceea prăjită, puțin unt...” „La amiază ce vrei ?” „Două bucăți de carne de vită prăjite, cartofi piure, cu ulei neprăjit.” „Seara ?” „Ca la prânz.” „Măine

dimineată, ce vrei ? ” „Tot cafea cu lapte...” „Și la amiaz’ ? ” „Același.” „Bine.” Ce să zică? I-am spus pe față... fără discuție.

Și a doua zi v-au eliberat ?

A doua zi am fost eliberat. Da’ acum, după ce-am studiat dosarul la CNSAS, am văzut că ei primiseră cu o săptămână înainte ordin, hârtie, de la Ministerul de Interne, să mă elibereze. Și când mi-a dat drumu’ mi-o dat o hârtie să semnez, în care scria că nu voi spune nimic pe unde-am trecut, nici tratamentul care mi s-a aplicat, nici persoanele pe care le-am întâlnit, nimic. „Semnezi ! ” „Nu semnez.” „Cum nu semnezi ? Toată lumea semnează, cum nu semnezi ? ” Eu știam că se dă hârtia asta, care nu-i hârtie de informator..., că totu-i secret.

Da’ de ce nu vreau să semnez ? Banditul tot bandit îi... Știți ? Curios, mai ridicam capul pe geam din celulă și vedeam coridorul... Și într-o zi am auzit pași, tocuri de femeie, și, curios, m-am uitat să văd unde merge. A doua celulă, a treia, a patra și vedeam cum înconjoară coridorul... și ajunge chiar la celula din spatele meu. Și-n decurs de trei zile am luat legătura cu ea, prin alfabetul cel mai simplu, din alfabetul grec : alfa, beta, gama, delta. Alfa este 1, beta este 2 și așa mai departe, tot alfabetul... Și bat trei zile la rând, și, după trei zile, femeia se prinde și comunică. Și ce-mi comunică femeia ? C-o fost funcționară la o bancă în Baia Mare, că-i arestată pentru spionaj, că-i acuzată de nu știu ce și are 25 de ani... Și spune un lucru : s-a semnat tratatul de stat cu Austria, care însemnează retragerea rușilor din Austria, și că îi posibil să urmeze alegere libere la noi și vor fi și în Vietnam și... în Indochina sau ce știu eu unde, că erau lupte acolo. Și eu imediat mă gândesc la ce mi-a spus femeia prin sistemul nostru de comunicare : „Cum, domne, adică eu să nu spun nimic ce-o fost în pușcărie ? ”. Da’ eu nu le-am spus c-am vorbit cu femeia... Și nu am vrut să semnez... Și o juma’ de oră n-am semnat... „Da’ toată lumea semnează ! Man Nistor, așa fanatic ești ? Așa figuri ne faci ? Dacă toată lumea semnează...” „Și-așa m-ați ținut în plus și mă țineți cât vreți, și semnătura mea aicea însemnează că oricând îmi puteți găsiți orice să mă condamnați din nou”... Că acolo scria că, în caz că voi călca această obligație, să mă poată aresta din nou... Cred că o găsesc eu undeva, c-o am acasă, că mi-am luat-o de la CNSAS. Ei, și până la urmă o semnez și mă eliberez... Și zice maiorul ăla : „Măine o să fiu acolo, la mașină, când pleci...” Și într-adevăr, acel maior, Samoilă îl cheamă, a murit între timp, a venit acolo și mi-a urat drum bun, și cu mașina m-a dus din Baia Mare până la Sighetul Marmăției, și de-acolo altă mașină, a doua zi, trebuia să mă ducă acasă.

Asta când se petrecea ?

Pe 13 august 1955 am ajuns acasă. Am stat trei ani și trei luni liber, mi-am terminat liceul, am dat examene la facultate, la Filologie, am reușit în anul următor, ’56, în ’57 mă dă afară ; toamna iar dau examen, iar reușesc, și ’nainte de-a intra în sesiune, la sfârșit de an, mă dă iar afară. În ’58 dau din nou examen la Teologie, la Sibiu, că am crezut că-mi pierd urmele, și-am reușit și aici... Și-am stat până în 14 noiembrie 1958, când sunt arestat din nou, dus la Securitatea Sibiu...

Aceasta a fost a doua arestare...

Da. De-acolo m-au dus la Securitate la Cluj, unde timp de șapte luni am stat în anchetă. Și pe la sfârșitul lui aprilie sunt dus la Securitatea din Baia Mare, unde erau arestați toți prietenii mei, maramureșenii. Și-acolo, în 24 și 25 octombrie, ne face procesul. Eu nu am vrut să recunosc nimic. Pe foaia mea de proces-verbal de la proces

sunt doar două rânduri : „Nu recunosc declarațiile date la Securitate. Am scris despre comunism că e o nenorocire și nu iubesc regimul comunist”. Am scris pe față... Da' de făcut, n-am făcut nimic, n-am recunoscut nimic, nici o faptă.

Și trebuia să zic, că nu puteam să nu spun nimic. Nu recunoșteam nimic, și la ei nu se poate să nu recunoști... „Cum să nu recunoști că ești vinovat? Ai vorbit cu cineva ceva?” „N-am vorbit!” „Ai gândit ceva?” „Am gândit, da, am gândit că nu sunteți buni... Am gândit că nu iubesc acest regim pentru că nu respectă libertățile omului...” Și m-au întrebat despre revoluția din Ungaria și am spus că a fost revoluția unui popor dornic de libertate. „Îi revoluție pentru schimbare.” Deci să le arăt că sunt sincer și că nu mint... Pentru sinceritate am spus tot, știam că la ei nu poți fi condamnat pentru gândurile tale... Și următoarea întrebare : „Ai discutat cu cineva aceste lucruri?” „Cu nimeni.” „Auzit cineva că singur ai spus aceste cuvinte?” „Nu, nu m-a auzit nimeni, numa' am gândit.” Și scrie în acte că n-am vorbit cu nimeni asta... Că dacă spuneam : „Da, am vorbit.” „Cu cine?” Și îi bagă și pe ăia la pușcărie pentru omisiune de denunț... Și-atunci am dat declarația. Am hârtii luate de la CNSAS...

Vișovan era și el cu dumneavoastră în lot ?

Da, da' Vișovan o recunoscut. Acuma, s-ar putea să-mi fi dat pedeapsa asta și pentru faptul că io am fost nedisciplinat... Vișovan a recunoscut foarte multe lucruri, pentru că el, în naivitatea lui, a crezut că ia asupra lui, dar un fapt recunoscut cu celălalt nu îl iei asupra ta, că mai mare dandana se face, și vinovați sunteți amândoi. Nu există la comuniști să iei asupra ta...

Știind că el a recunoscut atâtea, că mi-a spus anchetatorul, și mi-arătat și scris... Că noi nu ne vedeam dosarele, numa' îți mai arătau câte o bucățică : „Măi, e semnătura lui, e scrisul lui”... Și atunci la proces îmi ridic ochelarii, că noi eram toți cu ochelari, îl văd că era a patra persoană din fața mea, fac patru pași până la el și cu voce puternică zic : „Aurel, totu-i o minciună, o ticăloșie ! E o înscenare acest proces !”. Tare, să audă. Și mă duc înapoi. Milițienii erau probabil mai departe, poate erau și cu mai puțină școală și nu știau despre ce-i vorba, da' i-am spus repede și răspicat... Mi-or striga : „Stai în front !”. Că orice mișcare din front te costa foarte mult. Da' indiferent cât mă costă, am spus o vorbă totdeauna : „Nu semnez nici un act care mă condamnă, n-au decât să mă condamne fără semnătura mea”... Că ei caută semnături, caută legalitate în ceea ce fac... „Domne, a recunoscut.” Procesele comuniste n-o fost serioase...

Și ce pedeapsă ai primit ?

Deci sunt condamnat la 22 de ani, fără să recunosc nimic... Că i-am și arătat la un procuror, un fost prefect al județului Mureș : „Uite, domnu' prefect, pentru ce am fost condamnat 22 de ani, că scrie în procesul-verbal... Uite pentru ce mi-a dat”... Procesul-verbal al lui Filip Teodorescu are 200 de pagini, al meu două rânduri... Nu-l am aicea, îl am acasă, că l-am luat de la CNSAS.

Și alți trei colegi de-ai mei, prieteni, nu recunosc nici ei nimic. „Am fost bătut și-am semnat, da' nu recunosc nimic. N-am nici o vină, nici față de mine, nici față de țara mea.” Cam așa a fost pledoaria noastră și toți am cerut achitarea, da' o zis că ne dă 22 de ani. Și ne mai dă și izolare cu lanțuri la picioare, mâncare la trei zile, o bucățică de turtoi mică și apă și în a treia zi mâncare... Era sfârșit de octombrie, început de noiembrie. Afară îngheța..., era foarte frig, mizerie, fără geam, fără căldură, fără nimic, noi în haine de doc, de vară... Unu' face 20 de zile, unu' 25, eu primesc 30, da' fac 31, că m-o

mai ținut o zi... Când mi-o tăiat lanțurile de la picioare, am avut impresia că mă-nalț, că mă ridic, că zbor... Și când am ajuns în celula mea, care era ocupată de doi tuberculoși... mi-au cântat „Ave, Maria” și „Rugămu-ne îndurărilor/Luceafărului mărilor”... Unu' dintre ei îi [Aurel] Vișovan și unu' Ștefan Mirică... Muzică superbă... Poezia lui Eminescu : „Rugămu-ne îndurărilor/Luceafărului mărilor”... Și după ce-am intrat 'năuntru, înfrigurat, am dat de căldură și de muzica lor... și am fost într-adevăr fericit.

Unde avea loc asta ?

La închisoarea Satu Mare, la sfârșit de noiembrie 1959. După ce s-a terminat al doilea proces, în care n-am recunoscut nimic. Deci ziua mea cea mai bună a fost aceea când mi-au tăiat lanțurile, după 31 de zile de mizerie, de frig și de foame, și când am avut impresia că mă înalț, pur și simplu... Și, deși slăbit, am urcat scările spre celula mea de la etajul 2 în pas alergător... Și primirea cu „Ave Maria” cântată pe două voci... și „Rugămu-ne îndurărilor”... (cântă – n.n.) N-ai auzit muzica aceasta ? E nemaipomenită...

Prin ce închisori ai mai trecut până v-ai executat pedeapsa ?

Am executat așa : de la Securitatea din Baia Mare am trecut la penitenciarul Securității din Satu Mare. De-acolo ne-o dus pe o parte din noi la Galați... De exemplu, Vișovan o plecat în altă parte... Și de la Galați ne-o dus pe Dunăre, până la Salcia... Apoi Stoienești, înapoi la Salcia, și în 1 august, de ziua mea de naștere, în 1964, cu decretul... am fost eliberat.

Pe parcursul anilor de detenție, ai avut ocazia să trimiteți carte poștală sau să țineți legătura cu cei de-acasă ?

Am avut... În a doua pușcărie am avut posibilitatea să scriu scrisoare și să primesc pachet, când ei ne pregăteau pentru eliberare. Deci, în 1964, cam în iunie a apărut decretul, care spunea așa : „Vor fi eliberați toți deținuții politici până la 23 august în acest an”. Și-atunci ne-a dat la toți scrisoare și am primit și-un pachet de-acasă... Încolo... nimic.

Cum v-ați regăsit familia la ieșirea din închisoare ? Existau îndoieli, de pildă, că n-o să-i mai găsiți pe toți acasă, în viață ?

I-am găsit foarte bine, i-am găsit pe toți acasă. Bine i-am găsit, dar i-am lăsat foarte rău... Deci la a doua arestare, când a aflat tata că am 22 de ani pedeapsă..., el, un băran care n-a plâns niciodată și nu era impresionabil, un om foarte sever, a plâns... Mi-o spus mama că în ziua aia când o venit acasă o plâns și o zis : „Gata, n-o să-l mai vedem”.

Familia a fost șicanată, a avut de suferit cât timp ați fost închis ?

A fost. Frații mei au fost șicanați... Au fost șicanați și urmăriți până-n ultima clipă... Și tata a fost... Zicea : „Măi, eram o dată pe drum și mă vede secretarul de partid și zice : «Mă, ce face fecioru-tu ?». «Apăi, nu știu nimic de el.» «Ia dă carnetul de cote încoace ! »”. Și i-o mai pus să dea o sută de kilograme de carne. Zicea : „Nu puteam să mă duc în altă parte, să nu mă întâlnesc cu el ?”. O avut necazuri. Fratele meu, Ștefan Man, o fost dat afară din internat, o fost dat afară din școală... Între timp va face inginerie și a ajuns inginer de gaz metan și directorul general pe țară al gazului metan din '91 până-n '97. Da' tot timpu-i spuneam : „Ai grijă, mă, să nu te faciăștia cumva turnător, că ei caută mereu turnători”. Această Securitate a murdărit pe oricine. Io care-am trecut atâta timp prin Securitățile lor... am zis că nu. Și știam un lucru : dacă rezști bine, te lasă în pace. Și securiștii te lăsau în pace. Dacă vedeau terenul slab, nu te lăsau în pace și mulți,

foarte mulți deținuți au semnat, da' noi îi considerăm vinovați numai pe cei care au făcut rău la alții, dar c-a fost semnat numai... nu-i vinovat.

Da' vă dați seama cum i-au murdărit pe-acești oameni importanți pentru țară și oameni de bună credință, și anticomuniști? Dar pentru noi, deținuții, nu sunt murdari. Corneanu, care-a recunoscut din prima clipă: „Da, am semnat, că așa mi-o cerut. Nu știam că se poate refuza”. Daaa, dac-ai recunoscut, ești vindecat în clipa aceea. Așa am zis întotdeauna...

După eliberare cum vi s-a schimbat viața ?

Am venit acasă după șase ani, și-a fost foarte greu... Știți de ce? Pentru că nu știam nici o meserie, nu știam ce să fac... Și mă trezesc aproape la 35 de ani..., și nu știu să fac nimic, dom'le. Și-atunci m-am gândit că tre' să mă duc la facultate. Mă duc la Cluj și-am reușit. Pe 10 septembrie am fost promovat la Filologie, la limbi străine...

Și-am terminat după cinci ani, în 1969, cu ajutorul lui Pleșiță. Pleșiță, care nu m-a dat afară. Că-n Baia Mare, un prieten de-al meu, cu care-am mâncat din aceeași farfurie și care-a ajuns comandantul Securității de-acolo, Aurel Ardelean, a zis: „Man Nistor nu merită să facă facultate!”. Și Pleșiță a pus 11 informatori, care toți au ținut cu mine, și doar unu' singur a scris ceva dubios despre mine, că a fost o rășcoală de studenți undeva în Polonia, și era scris în ziar, și el a venit lângă mine, și mi-a pasat ziaru-n față, când stând la o coadă la policlinica studențească... Și-am văzut: „În Polonia, ceartă între studenți și Miliția poloneză”... Și-am zis propoziția următoare: „Nu-i bine că studenții sunt provocați de Poliție. Studenții nu tre' să fie provocați”. Asta am spus. Greșesc!? „Poliția greșește dacă provoacă studenți! Studenții nu tre' să fie provocați”. Atât am spus și-a și scris așa: „A privit cu simpatie pe studenții care-au protestat împotriva milițiilor poloneze”... și nu știu mai ce... Altul m-a făcut: „Cel mai bun student din facultate”, da' nu eram cel mai bun, că erau fetele mai bune.

Și după ce am terminat am fost repartizat la Târgu Mureș, ca profesor...

Ați mai avut probleme cu autoritățile ?

După ce-am terminat, deci la 1 octombrie 1969, după două săptămâni, a venit unu': „Sunt căpitan Tancău, trebuie să vii la noi, la Securitate, da' nu vă speriați, tovarășu' profesor, că nu-i nici un rău”. Zic: „Îmi închipui. Vreți să mă faceți turnător. M-ați chinuit foarte mult cu turnătorii dumneavoastră și-am avut foarte mult de suferit, de ce să mă faceți turnător? Eu predau cultură și încredere în adevăr și cultură, nu pot să fiu cu două fețe, nici să-i învăț pe copiii mei, pe elevii mei să aibă două fețe. Educația care-o predau să știți că-i valabilă pentru toate meridianele pământului. Numai în adevăr și numai în dreptate..., și numai în cultură europeană, că eu altă cultură nu știu. Cultura cu două fețe n-o știu”. Patru ore m-o ținut, să discutăm tot felul de lucruri, și iar revenea... „Peste conștiința mea nu...” „Da', tovarășe profesor, dacă arde combinatul Azomureș, nu vii să ne spui?” „Tovarășu' căpitan, eu aflu după ce arde combinatul...” Și-așa ne-am despărțit, da' tot nu m-o lăsat în pace. La șase luni de zile mai trimitea câte unul: ce gândesc, ce părere am, ce cutare... În ultimul an, în '89, n-am vrut să mai stau de vorbă cu ei nici la cofetărie, nici la restaurant, nicăieri, nici la colț de stradă. „Veniți la mine!” De ce? Foarte simplu. O venit un profesor la mine: „Mă, am auzit că deținuții politici sunt turnători la Securitate”. „Măi, Viorel, poate c-or fi, eu nu.” „Jură-te!” „Nu mă jur. Dar când eu voi ajunge să fiu informatorul Securității, nu mai merită să trăiască neamul meu.” „Gata! Mă, te cred!”

Cum simțiți că au fost privați foștii deținuți politici în România înainte de '89 ?

Să știți că foștii deținuți politici au fost privați foarte bine de populație și înainte de revoluție. Colegii mei și țărani din sat m-au primit cu foarte multă simpatie și încredere. Deci în orice cerc am fost, când s-a aflat că-s deținut politic înainte de revoluție, am fost primit cu multă simpatie.

De la nivel oficial... n-am avut voie să mă duc la grade, decât cu întârziere. Numai după ce-am făcut o cerere la Ceaușescu și colaboratorii săi, că dacă nu sunt demn cetățean român, să-mi dea voie să plec din țară... Și numai anul următor mi-o dat voie : „Du-te și dă-ți gradele ! ”.

Și în perioada de după '89 ?

După '89 s-a schimbat situația, că a fost revoluția... Eu am fost vicepreședinte de Front⁵ aicea, m-am avut comanda. A plecat președintele la București, chemat de Iliescu, am rămas eu președinte de județ. Am avut puterea în mână, tot, am fost mai tare decât un secretar de partid. Ce ziceam, așa se făcea. Da' colaboram, nu ziceam niciodată ce nu trebuie..., mă sfătuiam, aveam colaboratori foarte buni, tineret. Unii dintre foștii mei elevi, studenți, medici...

Dar credeți că sunt respectați foștii deținuți ?

Știți cum e ? Nici n-avem nevoie să ne bage în seamă. Ce-am pierdut, nimeni nu poate da înapoi... Nici tinerețe, nici umilințele... Și umilințe au fost nesfârșite, să știți... Noi am trăit, așa cum v-am spus, fără părere de rău în închisoare, da' am avut multe momente în care trăiam și speranța și disperarea cu aceeași intensitate, și treceam repede de la disperare la speranță și de la speranță la disperare... Deci viața noastră a fost între speranță și disperare și nu se poate plăti... Noi primim ceva bani pentru fiecare an de detenție... Știți asta, nu ? Avem indemnizație și destul de bună, da' cineva zice : „Nu-i destul, că și-așa-s bătrân și nenorocit, nu-mi ajung banii de medicamente ! ”. Și medicamente gratis avem dreptul, da' nu există medicamentul, sau dacă au, trebuie să stai la coadă, să te umilești cu atâta lume, mai nenorocită ca tine... Și la pensie avem alte greutăți, că ni se acordă pentru anii de pușcărie vechime în muncă, da' vechimea noastră în muncă este socotită la minimum, deci cu salariul cel mai mic, deși noi, ca să aveți idee, am făcut Canalul 62 %, am făcut hidrocentrala de la Bicăz... 70-80 %, am făcut îndiguirea Bălții Brăilei, peste 100 000 de ha, am făcut Letea, dac-ați auzit de fabrica de stuf, care mergea acolo... Am făcut atelierele de la Aiud, unde munceau 4-5 000 de oameni, industrie ușoară... Nu mai vorbesc de cele trei mine : Baia Sprie, Cavnic și Valea Nistrului... Ai noștri au făcut tot. Enorm de mult... Am lucrat foarte mult și am făcut cele mai grele munci... Și știți cum lucram noi ? Plătiți ! Dar noi ne plăteam și paza, și milițienii, și funcționarii, și hainele pușcăriei, tot ne plăteam noi. Și nouă ne venea zece lei, din care-ți cumpărai doi sau trei biscuiți, și după aceea n-aveai voie nici la cei zece lei, că ni-i punea pe CEC. Și la eliberare am avut o sută de lei... Din toată munca de pe Canal de un an jumate am avut o sută de lei.

Aveți regrete pentru cele întâmplate în perioada comunistă ?

Nuuu, nimic. Pușcăria fără părere de rău. N-am negat acolo nimic... Am recunoscut că suntem împotriva și că am format o organizație care este împotriva comunismului. Și din cauză c-am recunoscut și pentru că am fost sinceri cu noi înșine, închisoarea am

făcut-o fără părere de rău, fără regret... Și știam că cei de-afară își termină liceul, merg la facultate, își termină facultatea, se căsătoresc, au familii... Noi făceam în continuare închisoare, dar fără părere de rău... Asta este o caracteristică a noastră, a tuturor... Nimeni din lotul nostru..., eventual, poate unu' care-a regretat..., dar n-au regretat că sunt acolo...

Și știam că, din punctul de vedere al lumii libere, noi suntem total nevinovați, dar, din punctul lor de vedere, suntem vinovați, pentru că tot ce este împotriva comunismului este vină... Așa era socotită vina. Dar noi, în conștiința noastră, nu purtam nici o vină... Țineam cu țara, țineam cu poporu', cu adevărul, cu dreptatea...

Și cred că Dumnezeu m-a ajutat... În cei trei ani liberi, am dat trei examene de admitere... reușite! După a doua pușcărie, am mai dat un examen, am reușit și-am terminat și mi-am făcut familie, m-am căsătorit, am doi băieți, am casă, am tot ce trebuie, i-am ajuns pe toți din urmă. Și, mai mult, sunt sănătos cum nu sunt alții, care n-au făcut pușcărie. Eu am făcut pușcărie, sunt sănătos, zdravăn... M-am călit. De ce? Că nu mi-a părut rău și n-am urât oamenii... Și am crezut în Biblie, și-am crezut în Iisus Hristos și-n Dumnezeu.

Dar resentimente aveți ?

Resentimente? Nuuu. Am fost bătut la tălpi, domnu'... Bătaia la tălpi știți cum este? Simți ceva în talpă, și simți ca o furcă-n creier. Nu poți merge trei săptămâni pe picioare... Te duc alții sau mergi târâș. Gruia Manea m-a bătut și Virgil Pop... Și știu că i-am spus, după ce m-a terminat cu bătaia: „Domnu'..., nu sunteți pe măsura oamenilor. Sunteți în afara măsurii omului”... Pe față am spus. M-au lăsat... Au zis că ăsta-i nebun, e fanatic... Da' m-a ferit Dumnezeu, că n-am fost la Pitești și la Gherlă, că nu știu dac-aș fi rezistat. Acolo nimeni n-a rezistat, acolo toți sunt în mâna Domnului și cei care vorbesc prostii și care rezistă..., dar nimeni nu rezistă. Acolo nimeni n-a rezistat, nimeni nu s-a lădat.

Bine, mulțumesc.

Am tăcut, gata. Uite, c-am stat două ceasuri și mai bine de povești. Mulțumesc și eu...

Nagy Géza

S-a născut la 13 decembrie 1929, în satul Murgești, județul Mureș. Naționalitatea : maghiară. Religia : calvină. Studii : Facultatea de Teologie Reformată. A fost arestat pe 17 decembrie 1949 și condamnat la trei ani. A executat pedeapsa în închisorile Pitești și Gherla. La data interviului locuia în Târgu Mureș. Interviu realizat de Alin Mureșan la 29 mai 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Dan Drăghia, editarea – Alin Mureșan. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cotele 135, 136.

Domnule Nagy, puteți să-mi spuneți cum ați resimțit instalarea regimului comunist în România ?

Mai întâi, eu am crezut că va fi bine, până la '48, atuncia când au luat puterea. Și, începând din '48, am văzut că toate sunt bazate pe înșelăciune și pe minciună. De aceea am hotărât ca să lupt clandestin contra comunismului.

Când și pentru ce ați fost arestat ?

Am făcut parte dintr-o organizație subversivă. Eu am fost student la Universitatea „Bolyai”, la pedagogie și psihologie, la anul I. Acolo am fost arestat, chiar de la universitate. Am fost scos din oră, în 17 decembrie '49.

Vă rog să vorbiți un pic despre organizație : cine o conducea și ce urmărea ea ?

Organizația noastră așa a fost alcătuită că o persoană n-a știut despre toți membrii, numai de cel de deasupra lui și de sub el. Adică eu n-am putut să cunosc decât două persoane. Eu am cunoscut pe Dezméri Zsombor și Wesmás Karoly. Eu am intrat în organizația asta în luna octomvrie '49 și în decembrie am fost arestat. Și pă urmă a reieșit că, în fond, organizația în sine a fost o provocare a Securității. Șeful era Leiz György. Nume german, dar a fost maghiar. A terminat Dreptul și a fost agentul Securității începând de la '46 sau '47. Și a lucrat permanent pentru Securitate. Mă rog, noi am intrat în capcană. Am văzut asta din dosarul de la CNSAS, foarte clar și indiscutabil...

Dar a apucat organizația să acționeze în vreun fel ?

Scopul așa a fost : să stai în stare de pregătire și să aștepți ordinul. Pentru că precis se începe al treilea război mondial. Vin americanii. No, și noi am declarat într-un fel că suntem gata ca să executăm ordinele ce primim de la forurile superioare.

Cât de mult conta elementul etnic ? Erau numai maghiari în organizație sau erau și români ?

A fost compusă numai din maghiari. Altă etnie n-a fost în organizație. Scopul însă a fost numai anticomunist. Asta pot să dovedesc din documente, cu toate că Securitatea a

avut o intenție ca să arate că noi am fi avut legătură cu szálósiștii... Nu știu dacă cunoașteți asta... Exact ce au fost în România legionarii, în Ungaria a fost o asemenea organizație, dar nu așa întinsă ca legionarii. Dar în timpul războiului, în 1944, începând din octombrie, ei a preluat puterea.

Dar asta nu s-a reușit, pentru că noi în vremea aia am fost încă copii, și asta a fost numai o intenție a Securității. Deci caracter naționalist, caracter maghiar n-a avut... Acuma nu pentru aia spun, ca să vă placă, pentru că după atâția ani... Dar așa o fost. Știți, în vremea aia, chestia naționalistă n-a ieșit așa cum a fost mai târziu... Dușmanul era comun. De exemplu, ca să spun o pildă în legătură cu asta. A fost Hájek Zoltán. No, el a avut un grup de prieteni, și într-adevăr că asta a fost o aripă mai specială, și Hájek cu prietenii lui s-au lipit la organizația lui Lajos Gheorghe și au vrut ca să meargă la Munții Băișorii ca să ia legătura cu Ionescu Diamandi, care era un grup serios de partizani. Însă nu s-a reușit... Și este scris pe hârtie. Asta a fost scopul: nimicirea regimului comunist cu orice mijloc.

Cine mai făcea parte din organizația aceasta a dumneavoastră ?

Cel mai vechi membru era Drohobeczky Attila.

El avea un rol de conducere sau era un simplu membru ?

Într-un fel, subșef. Șeful era Leiz György și cel mai bun prieten cu el a fost Drohobeczky Attila.

Despre perioada petrecută la Securitate ce vă amintiți ?

Despre perioada din viața mea când am fost arestat... pot să spun că cel mai groaznic a fost la Securitate la Cluj, în strada Republicii... Și îmi amintesc că am stat în celular... Avea doi metri și jumătate lungime și un un metru și jumătate lățimea. Și a fost un preț de acolo. Pat deloc... numa' scândură goală. Și după două luni de zile am fost luat de acolo și-am fost băgat în camera de comun, și acolo am stat între oameni. Și mă amintesc că a fost un om foarte cumsecade... Almășan Gheorghe. Almășan baci, noi așa... l-am chemat (zâmbește - n.n.). N-o fost tânăr, vreo... 50 de ani o avut. Noi am fost băieți tineri și l-am privit pe el ca un om bătrân... A vorbit perfect ungurește, pentru că între anii '40 și '44 el a stat în Budapesta și a fost șef la un grup de spioni care au spionat pentru România. Securitatea de atunci așa a chemat... „crimer haritok”. Ei au fost descoperiți, și... Almășan baci, dacă a fost șeful, a fost condamnat la moarte. Și, înainte de executare cu două zile..., România a schimbat războiu'...

Era un om foarte interesant și foarte inteligent, și foarte cumsecade... Mi-a plăcut că pe noi, ungurii, ne-a iubit tare.

Cu toate că spiona împotriva Ungariei ?

(Se miră și face ochii mari - n.n.) Da! A lucrat contra națiunea noastră, dar asta e o altă chestiune. Mai ales pe mine m-a iubit foarte tare, pentru că am fost eu tare slăbit... Probabil de aceea am fost scos din celular și m-a băgat acolo, pentru că am ajuns aproape ca să mor. No, și Almășan baci m-a întrebat mai întâi: „Pentru ce ești aicea? Ce ai făcut? Cum ai făcut? De ce ai fost așa... proști? Asta bine ai făcut. Asta n-ai făcut bine”. Și mi-a dat un sfat foarte bun: „Ai grijă și nicăieri în pușcărie, nici aicea, nici la altă parte să nu vorbești despre cazul tău. Nu vorbești nimic despre prietenii tăi și să nu pomeniști pe nimeni dintre cunoscuții tăi”. Și eu asta am ținut minte ca un sfat bun. Și am mulțumit pentru acest sfat, că n-am vorbit, așa cum m-a sfătuit el. N-am vorbit mult,

și la Pitești și dupe-aia la Gherla nu prea s-a știut despre mine lucrurile mai serioase, mă rog, mai compromițătoare. Asta pot să vă spun despre el, ca un om mai deosebit.

Procesul când a avut loc ?

Aproape după un an. La Cluj... după trei luni de detenție am fost transportat de la Securitate în penitenciarul Tribunalului. Acolo am stat zece luni... Îmi amintesc când am fost băgat în camera numărul 49, o cameră mare, în mod normal pentru opt-zece oameni, și acolo am stat în înghesuială 35-40 de oameni, fără paturi, pe dușumea, și îmi amintesc că atunci... peste trei săptămâni nici n-am avut lingură, numai un castron stricat, și întotdeauna când am primit mâncarea a trebuit ca să aștept până când ceilalți mănâncă și dup-aia am primit împrumut o lingură. Acolo au fost studenții din Universitatea „Victor Babeș”. A fost un lot mai numeros..., care a avut șef pe Silviu Suciu. Era de la Drept. Mai era Inocențiu Glodeanu, Ionică Săbăceag, Fetke, Vasile Mira... și alții. Era mare aglomerație... Penitenciarul ăla a fost plin. Oameni peste oameni.

Și prin noiembrie 1950 a fost procesul... Au fost arestați 17 oameni și 12 au fost condamnați. La cinci a fost dat drumul acasă. Eu am primit trei ani temniță grea și am stat trei ani și două luni. Cea mai mare pedeapsă a primit... Vă închipuiți cine a primit cea mai mare pedeapsă? Nu Drohobeczky, ci Leiz György. Mai întâi 20 de ani de pușcărie și pe urma recursului s-a redus la 15 ani. Un lucru foarte-foarte îngrozitor...

Dar i-a executat pe toți ? N-a fost eliberat ?

După cinci ani a primit grațiere specială. Și în arhivă am găsit cererile ce a înaintat la Ministerul de Interne. Și a arătat meritele lui și a scris toate lucrurile ce a făcut, cum a informat, despre cine, despre ce, mă rog... Prin acest fapt, el a sperat să se elibereze mai grabnic...

Destul de ciudat totuși că a făcut închisoare, dacă era omul lor...

Exact. Și alt mister, că ce a fost acolo nici acum nu știm, pentru că este un referat foarte amănunțit despre el... Așa este o expresie, că a fost un „informator cu rea intenție”. Ei, dar după patru ani, încă un referat, și este scris așa : „A făcut multe prostii, dar, într-adevăr, a fost îndrumat greșit de noi”.

Dumneavoastră unde ați fost dus pentru executarea pedepsei ?

După penitenciarul din Cluj am fost transportat la Aiud, dar numai ca trecător, și de acolo la Jilava și la Pitești. La Pitești am stat șase luni. Spre norocul meu, am ajuns acolo în februarie 1951, pentru că, dacă am fi ajuns în '50, era vai de capul nostru... Pentru că așa am constatat după, din ce am citit despre lucrurile acestea, că cel mai dur sistem la Pitești a fost în anul '50...

Erați împreună cu ceilalți colegi din lot ?

Numai cu Dezméri. Pentru că ceilalți nu erau studenți. Drohobeczky și Hájek în anul '51 au fost trimiși la Gherla și au trecut prin reeducare... Și alții, Suhajda Géza și băieții din Viștea, tot la Gherla au ajuns... No, și să vedeți, câteodată omul are noroc inexplicabil : Suhajda. El a scăpat. A fost un băiat tânăr ca noi, a lucrat la brutărie și n-a trecut prin acest lucru diabolic... Despre restul nici acum nu știu precis, că băieții din Viștea au pățit așa ceva sau nu... Orice caz, e cert că Drohobeczky Attila și Hájek au trecut prin reeducare la penitenciarul Gherla. Iar Dezméri și eu la Pitești.

În ce cameră ați fost repartizat la Pitești ?

La camera 2 lagăr. Era o cameră mare și foarte comodă : paturi cu păturile aranjate... Mă rog, geamurile erau mari, câteodată ne-am simțit ca într-un cămin studențesc...

Mai țineți minte cine era pe acolo ?

Da' cum să nu. Ionescu, numele lui de botez... mi se pare Mircea, nu mai știu sigur... Ghiță Gorbatei, Constantin Păvăloaie, Octavian Tomuța, Turcu, Mihalcovici, Liciniu Blaga, Fiedler, Vasile Obrejan, Ciurescu, Buracu, Bîș, Constantin Rodas, și pot să vă spun că cel mai tare a fost torturat Blaga Liciniu, verișorul lui Lucian Blaga. Iar șeful demascării interne era Tudor Stănescu. Și, bineînțeles, un om foarte renumit, pot să vă spun că un prieten bun al meu, Aurel Suci din Timișoara.

Ieronim Comșa era ?

A, bine, dar el a făcut parte din comitet. Mai era Chebeleu..., trei studenți din Cluj, mi se pare de la Medicină : Crainic, Corvin Pașca și Chebeleu... Ei au fost țărăniști, nu legionari. Crainic, așa-zis Gogu, a fost bătut groaznic... A fost un om voinic tare, și îmi amintesc că era în luna aprilie când a intrat în cameră Țurcanu și s-a dus la Juberian, care a fost șeful comitetului, și l-a întrebat : „Ia spune, care nu vrea să facă demascare ?”. Și Juberian a arătat la Gogu Crainic : „Ăsta nici gând nu are. Hai, vino aicea, banditul !”. L-a apucat aicea la gât, i-a dat un pumn, încât imediat a căzut jos, a leșinat. Și pe urmă l-a luat iarăși de la gât, l-a ridicat și a spus : „Bagă mințile în cap, pentru că ăsta e numai începutul. O să vezi mai târziu !” Și pe urmă s-a dus...

Au fost și dintre cei care să încerce să vă tragă de limbă ?

Da, erau Ghiță Gorbatei, Costăchescu, Octavian Voinea, sâracu'... Acuma e altă chestiune, că pot să alcătuiesc lucrurile altfel de cum am văzut atuncea... Dar îmi amintesc de Voinea Octavian că era foarte zdruncinat... A scris și o carte dup-aia, *Masacrarea studențimii românești*. Bine, a fost legionar..., treaba lui. A venit la mine și mi-a spus : „Eu știu că ție nu-ți plac armele. Eu am fost ofițer și am ascuns un armament întreg”... Și a vrut ca să afle dacă și io am făcut așa ceva... N-am ascuns vreo armă, dar, din fericire, n-am avut așa ceva, dar atuncea nici nu am crezut că asta-i o provocare. Bine, după atâta ani văd altfel.

No... Vr'o șase sau șapte inși au fost și au stat cu noi aproape o lună de zile... După o lună de zile, când am venit înapoi de la plimbare, am vrut să ne așezăm pe paturile noastre, ca să mai discutăm... Și s-a deschis ușa și a venit imediat acolo Juberian, Stănescu și încă vreo trei. Complet, cinci... Ei nu fusăseră în cameră până atunci, dar imediat s-au alăturat la ei cei care a fost între noi ca provocatori. „Facem o percheziție. Nimeni nu se mișcă !” Și ei au știut un lucru : a fost cu noi un băiat foarte îndemânatic, Fântână. Și el s-a priceput bine la sculptură de os. El alegea din oasele din mâncare și, înainte de demascare, a făcut o mică amuleță pentru fiecare, cu gratii, semnul legionarilor. Pentru noi doi, pentru Dezmeri și pentru mine, ar fi fost lucru ciudat să primim semnul legionarilor (râde – n.n.). Noi am primit cruce de săgeți... că a auzit de undeva că șzaloștiții au acest simbol. Bine, eu am acceptat, am primit, că n-am vrut să-l jignesc, că n-am vrut să încep o polemică cu el, că noi n-avem nimic comun cu ei. În orice caz, fiecare băiat a primit o amuleță...

Și prima întrebare : „Unde sunt amuletele ?”. „Hai !” Mi-amintesc că Florin Crăciun Burchi n-a predat-o. „Unde ai ascuns ?” „Nu-mi mai amintesc.” A primit o palmă serioasă... Pe urmă s-a găsit sub saltea. Și, după percheziție, ce-au făcut ? „Așezați-vă acolo în poziția reglementară.” N-ai avut voie ca să privești nici la dreapta, nici la stânga, privirea înainte...

Atunci, săracu' Rodas¹, a primit mare bătaie. Juberian n-a fost mulțumit niciodată cu ce declara. Pe urmă a mai fost un băiat, care a fost adus mai târziu, Vintilescu. Și el a fost bătut la tălpi foarte-foarte tare și îngrozitor. Asta pentru că au vrut să facă din el un exemplu. Dar de ce? La un moment dat, Juberian a stat în mijlocul camerei și ne-a spus: „Ascultați aicea! Vintilescu a stat în penitenciarul Timișoara în infermerie și a vorbit ceva despre reeducare. Nu direct. Așa, pe ocolite. Și noi am aflat. Și să știți că noi aflăm orișice. Și mâinile noastre sunt lungi. Și ajung peste tot în țară și dincolo de hotare”. Pe urmă am primit o placă de săpun sau mai multe sau o bucată de lemn, și săpunul a fost întins pe placă... Și să te gândești ce-ți amintești, și să scrii pe placă. N-aveai voie să ștergi nimic.

Cât timp au durat primele bătăi, până să vă ceară să scrieți ceva?

S-a început cu un curs mai lent și, încet-încet, a devenit mai dur. Și asta complet a ținut trei-patru săptămâni. Cine se considera că și-a băgat mințile în cap n-a făcut parte din comitet, însă a avut voie să umble liber... Însă, dacă s-a aflat că el a ascuns ceva, atuncea iarăși a fost prins și bătut și mai tare... Așa că și asta a fost o învățătură, că dacă ai scăpat de grupul bandiților, să nu te gândești că ai scăpat definitiv pentru că: „Noi vom afla dacă ai ascuns ceva”.

Ce v-a șocat cel mai tare în timpul demascărilor?

Faptul că n-ai putut să socotești, să calculezi ce urmează în clipa următoare... N-ai putut să știi când urmezi tu. Și ai auzit, și ai văzut... Dar nu prea ai avut voie ca să privești din colo încoace... Că ce bătaie primesc prietenii tăi. Și nu știai când îți vine rândul. Și așteptarea asta a sfărâmat nervii... În timpul nopții n-ai avut voie să dormi, numai așa, pe spate. În schimb, au fost plantoanele, și ei au avut grijă să stea deținutul așa, culcat la spate, să nu să întoarcă...

Acolo stăteai izolat de lumea de afară mai mult de un an de zile, doi ani, și nu știai cum e afară. În cele din urmă, după bătaie incontinuuă, după o presiune morală, psihică, omul poate crede că, într-adevăr, el a greșit, a făcut o prostie, și lumea din afară s-a schimbat. „Numai eu să fiu prost ca să rămân așa cum am fost?” Cam astea erau gândurile noastre...

După demascări s-a trecut la „învățăture”... Ne spuneau că societatea burgheză e complet putredă, că mama ta și tatăl tău sunt ipocriți, derbedei, mă rog. Că familia burgheză e o ipocrizie pentru că, în fond, este numai curvășărie, și asta ai putut să crezi cumva... No, și chestiunea mai serioasă este cum te-ai vindecat din această mentalitate? Pentru că n-a ținut mult. Imediat eu am observat că, atuncea când am ieșit din penitenciarul Pitești și ne-am dus la Gherla, deja n-am mai fost „oameni noi”.

Când s-au oprit bătăile în camera 2 lagăr?

În luna mai sau iunie 1951... Acuma nici eu nu mai știu bine... Juberian și Stănescu au fost duși în altă parte, iar șeful camerei a rămas Octavian Tomuța. El cu alții au organizat un fel de școală, dar, bineînțeles, fără cărți, fără ziare... Și am discutat anumite teme. De exemplu, mi se pare că Ionescu a povestit romanul lui Fadeev, *Tânăra gardă*. Pe urmă, mai înainte, în perioada de provocare, pe rând, au povestit multe romane. De exemplu, Dumas, *Contele de Monte Cristo*, Dostoievski, *Frații Karamazov*, și, după ce am fost reeducat, iarăși am luat pe această temă... Cum am privit atuncea și cum privim

1. Un interviu cu Constantin Rodas va fi publicat într-un volum următor.

acuma, cum analizăm și ce aspect greșit am avut atunci și cum trebuie să vedem acuma...

Orice om care este întrebat despre demascare începe cu torturile. Dar ar fi trebuit să inversăm. Să începem cu mentalitatea... S-a schimbat mentalitatea ta sau nu? Cu asta ar fi trebuit să începem... Și eu vă spun sincer că da. Am schimbat mentalitatea... Pentru cât timp? Șase luni? (zâmbeste – n.n.) Până când am stat în situația aceea izolată...

Cât a mai durat faza aceasta de reeducare propriu-zisă în camera 2 lagăr?

Cu totul, am stat acolo șase luni... Martie, aprilie, mai... în forma dură. Apoi alte trei luni o perioadă mai ușoară, dar nici atunci n-am știut ce urmează... Nu știu, cei care au făcut parte din comitete într-adevăr s-au schimbat? Și au fost oameni fericiți... Înțelegeți? Pentru că ei s-au gândit că sunt pionerii socialismului... E altă chestiune cât a ținut, cât a durat...

În ultimele trei luni mai aveau loc bătăi?

Nu. Nu. Îmi amintesc că ne-am pregătit să sărbătorim 23 august și cei care au avut talent au scris poezii, și pe urmă au organizat o scenetă...

Dar vreau să spun ceva despre trei băieți care au fost băgați odată în cameră. Asta a fost în luna iunie. Turcanu a deschis ușa: „Intrați înăuntru!”. Au intrat trei băieți: Dragoș Hoinic, Aurel Pandurescu și Opreșan. No, Juberian le-a spus: „Prezentați-vă!”. „Sunt Pandurescu Aurel, am condamnarea de 20 de ani. Am fost șef al legionarilor din Banat”. „Hoinic Dragoș, am fost curierul lui Horia Sima și am fost parașutat în Ungaria, dar am fost arestat și am ajuns aici. Am condamnare de 25 de ani.” Opreșan era student și a avut 20 de ani de condamnare. Tare am regretat pe Opreșan... Se vedea pe fața lui că acest om se chinuie foarte tare și degeaba a trecut prin iad, că el tot a rămas cum era înainte... Nu știu precis, dar am regretat tare pe el... No, pe urmă ei au ținut discursuri, ne-au povestit viața lor... Și asta-i cel mai important. Ziceau că ce putredă a fost societatea burgheză și politică în România... Bine, ei au spus ce au constatat, dar noi, ungurii, nu prea ne-am priceput la asta... Nu prea mă interesa ce s-a întâmplat în București în 1945...

Ați deschis un subiect interesant. Înțelegeați limba română pe vremea aceea?

Nu prea. Bine, dar dacă am vrut să înțeleg ceva, au fost acolo băieți care au vorbit perfect ungurește. De exemplu, Chebeleu sau Crainic. Și dacă a fost vorba despre un subiect important, atunci am întrebat pe el: „Te rog să-mi traduci”.

Întrebam pentru că eram curios dacă au existat probleme de comunicare în timpul demascărilor?

Da. Au fost. Au fost, cum să nu? Și câteodată... (zâmbeste – n.n.) sau de mai multe ori, după o bătaie serioasă, a fost chemat Liciniu Blaga acolo ca să traducă întrebările și îmi amintesc că el mi-a spus: „Te rog să vorbești mai rar”... ca să înțeleagă (râde – n.n.).

Ați simțit că ați fost tratat altfel pe considerentul acesta? Sau ați avut de suferit în plus pentru faptul că nu se înțelegeau cu dumneavoastră la fel de bine ca și cu ceilalți?

Nu. Pentru că dacă a vrut Juberian sau, mă rog, Stănescu, să îmi spună ceva ca să înțeleg, atunci, dacă el a văzut că eu nu înțeleg, a chemat acolo pe careva sau pe Dezmeri, care vorbea bine, pentru că el a umblat în școala românească. Într-un fel, au avut grijă la asta, ca să nu cumva să fie acuzați că fac deosebire de naționalitate... Pentru că asta a fost în ideologia comunismului...

Dar nu ați simțit că se purtau mai cu grijă față de dumneavoastră ?

Nu. Dacă s-au purtat cu grijă cu mine, asta era pentru că în primul plan erau acolo legionarii. De la mine nu prea aveau ce să afle, mă întrebau doar de armament... Legionarii erau în prim-plan, iar, dacă cu noi s-au purtat mai ușor, asta a ieșit din cauză că noi în nici un fel de caz nu puteam să fim legionari. Dar bandiți, da... (râde – n.n.)

Povestiți, vă rog, dacă vă mai amintiți episodul cu Alexandru Munteanu...

A fost deschiderea – asta e foarte important –, pentru că unii spun așa, că a fost la închidere. Nu. Eu îmi amintesc așa, că la deschidere a fost. A venit prim-gardianul cu doi gardieni, ca de obicei. Cu ciocanul de lemn a bătut în gratii, pe urmă șeful de cameră a raportat câți suntem, prim-gardianul a notat și chiar a vrut să plece, când din rând a sărit Alexandru Munteanu și a fugit, pentru că ușa era deschisă. A fugit pe coridor. Noi tare ne-am speriat și, după ce a fugit vreo trei metri, nu mai mult, a strigat că: „Să știți că aicea zi și noapte se bate. Mă bate îngrozitor!”. Asta am auzit eu, dar n-am putut să văd ce este acolo la balustradă, pe coridor. Dar ulterior așa am auzit, că s-a prins de balustradă și n-a vrut să se desprindă de-acolo. Acum, chiar Buracu așa a scris, că prim-gardianul i-a spus că: „Eu jur pe familia mea că nu pățești nimic, numai du-te înapoi!”.

Asta n-ați auzit ?

Se poate să fie așa, dar, de fapt, eu asta n-am auzit direct.

Cum a fost adus înapoi în cameră ? Asta ați văzut ?

Da. N-a primit nimic, nici o bătaie, nici o palmă... pentru că așa voluntar a venit înapoi. Dar e foarte interesant, și așa pot să vă spun, că a venit un fel de scurt-circuit în tot sistemul de reeducare, pentru că nici Juberian, nici Stănescu n-a știut ce trebuie să facă în acest caz. Atâta a spus, că-mi amintesc bine: „Mă, netărăule, când te-am bătut noaptea pe tine?”. Atât. No. „O să vezi!” Am așteptat să văd că ce urmează acum? Și ne-am gândit că acum trebuie să vie directoru' ca să îl pună la punct. Dar peste un sfert de oră s-a deschis ușa și a venit Țurcanu. „Hai cu mine... și tu!” Și împreună cu Juberian au ieșit și probabil s-au dus sus la etaj... la 4-spital. Și știu precis că peste o oră, o oră jumătate au venit înapoi Munteanu și Juberian. Munteanu a fost bătut tare... N-a fost ruptă pielea, dar s-a umflat tare obrazul și abia a putut să umble. A primit o bătaie și mai multe lovituri la tâmplă... Și Juberian atâta a spus: „Ce vă gândiți? Că domnu' prim-gardian ține cu bandiții?”. Și i-a spus la Munteanu: „No, stai acolo la colț”. A primit o cârpă umedă, pentru că după bătaia de la tâlpi..., și eu am făcut asta..., fiecare a trebuit să miște tâlpile pe o cârpă, ca să se dezumfle și să nu se facă o bucată de sânge închegat. No, și el a mișcat picioarele acolo... A primit sus porția de la Țurcanu, încă în plus, pentru acest fapt n-a mai primit. A stat înapoi acolo în grupul „bandiților” și a continuat sistemul de demascare...

Pe urmă, a primit și el mai departe bucățile de săpun și a fost reeducat. Acuma n-are nici un rost ca să povestesc mai departe, pentru că oamenii aceștia au fost un fel de... jertfe, no. Și el o fost un om slab ca alții, ca noi, ca mine, ca fiecare. Unde a ajuns pe urmă..., asta nu știu. Da, ăsta a fost cazul lui Munteanu.

Mai țineți minte cine era prim-gardianul la Pitești ?

La Pitești nu prea cunosc și, mai ales, s-a reieșit că deținuții... știu greșit numele lor. La Gherla era altfel. Acolo am aflat numele exact, dar la Pitești nu prea cunosc numele.

Ați menționat că vă scotea la plimbare la Pitești...

Da. Înainte... în fiecare zi era plimbare 20 de minute, jumătate de oră. Erau mai multe curți chiar. Pentru că au fost separate una de alta cu ziduri mari. Nu am văzut pe nimeni, așa..., un fel de izolație a fost acolo. Acolo, noi ne-am plimbat... de fapt, am fugit în pas alergător, dar era o mișcare. Dar n-am știut ce este dincolo de gard...

Și la baie ne ducea înainte o dată în fiecare săptămână, dar în timpu' demascării... la 10-12 zile o dată.

Când ați plecat de acolo ?

Am plecat pe 25 august 1951 către Gherla și am aflat după aceea că am fost ultimul lot care a părăsit Piteștiul.

La Gherla ați mai avut parte de reeducare ?

La Gherla eu am scăpat de reeducare. Imediat cum am ajuns acolo, a venit directorul Gheorghiu, cu un inginer, Benedek, și cu niște ofițeri : „Care se pricepe la zidărie ?”. S-a prezentat Tomuța, Dănilă, Bărbulescu și eu. Nici unu' nu s-a priceput la zidărie (râde - n.n.). „Suntem zidari.” „No, bine. Ieșiți afară !” Și am fost trimiși la grupul de șantier. Restul deținuților au ajuns în ateliere, mai târziu cu două-trei săptămâni. Slavă Domnului, a fost un fel de noroc, pentru că administrația a trimis studenții în ateliere, pentru a strânge informații, iar mutatul nostru la șantier ne-a salvat de asta. Măinile lui Juberian nu prea au ajuns acolo...

Am lucrat în șantier până în decembrie, după care am fost dus la etajul trei. Acolo m-a așteptat gardianul de la etajul trei, Augustin Vășcan : „Hai cu mine !”. „Unde mergem ?” „La infermerie.” Asta era sus la etajul trei, la camera 104. Imediat mi-am dat seama ce urmează. Pentru ce ? Pentru că Juberian a aflat că nu vreau să lucrez cu ei. Vășcan mi-a spus : „No, intră acolo și ai grijă cum te porți, pentru că poate ei, acolo, sunt mai mari bandiți ca tine”. Și, când am deschis ușa, o zis : „Uite, aicea, am adus un băiat. E bolnav. Mai dați o frecție !”. Am crezut eu : „No, s-a terminat”... Dar nu înțelegeam ce se întâmplă... Au fost niște băieți acolo care au făcut reeducare, dar nu cu tortură, ci cu presiuni psihice... Eu am fost trimis lângă w.c., ca să stau acolo și să nu vorbesc cu nimeni... No, și acolo a trecut aproape două luni... Și o dată a venit gardianul, și a spus : „Toată lumea să vie afară !”. Asta a fost la 13 februarie '52. Și am fost repartizat la atelierul de tâmplărie. Și am stat și la parter, pentru că foarte-foarte des deținuții au fost rearanjați. Nu știu cu ce scop, dar în toată vara anului '52 am stat la etajul 2...

Și din Gherla ați fost eliberat ?

Din Gherla, da. Și am venit la părinții mei și, după ce m-am prezentat la Miliție, am primit buletin nou și cu ștampilă : D.O. - domiciliu obligatoriu în Cluj (râde - n.n.). Dar nu pot să îmi amintesc dacă șase luni sau zece luni am avut... D.O.

Cum v-ați refăcut viața după ce ați ieșit din închisoare ?

Nici nu m-am gândit să mă prezint la universitate. Închipuți-vă, eram în '53, înainte de moartea lui Stalin cu o lună. Pot să vă spun că din pușcărie direct am intrat în Teologie, că peste o săptămână m-am înscris în Teologie... Și n-am regretat. Într-adevăr, n-am simțit o chemare mai înainte și pot să vă spun că nici atunci, dar când am terminat anul I am simțit că, dacă aș fi avut posibilitatea să aleg din toate facultățile, tot Teologia aș fi ales. Am terminat în '56 și am fost capelan, ajutor de preot la Cluj.

Privind în urmă, la această vârstă, puteți spune că aveți regrete sau resentimente în ceea ce privește închisoarea și tot ce-ați trăit acolo ?

Regrete, da. Resentimente... Acuma mă gândesc că altfel privesc astăzi, altfel le-am privit după 20 de ani și tot așa... Jumătate de secol e mare timp. În general, eu simt o ură sau, în orice caz, sentimente neplăcute față de comunism. Însă comunismul este compus din oameni... No, acuma pe care om pot să condamn eu ? Pe Juberian ? A fost executat. Pe Stănescu ? S-a făcut călugăr. I-am iertat într-un fel... În Securitate, la Cluj, a fost un ofițer... Noi așa am știut că Bărănescu îl chema, da' nu, de fapt, Bárány Elemér se numea... A fost un om foarte rău... Nici n-a putut să vorbească fără înjurături și fără cuvinte murdare... No, într-un fel l-am iertat... Dar nu-i complet, pentru că eu n-am dreptul ca să fac decât o iertare individuală... Dacă numai eu aș fi fost torturat, atuncia da, e treaba mea, da' aicea este vorba de o treabă colectivă într-un fel... Și în al doilea rând, iertăm, dar vrem să știm ce să iertăm ! Al treilea : oare omul care a făcut astea și care mai trăiește, el cum privește lucrurile petrecute și cum privește vina și crima lui ? A regretat oare ?

Despre astea trei elemente ar trebui să știm lucrurile și atuncia ar fi o iertare adevărată și completă. Altfel, doar așa, personal, individual.

Vă mulțumesc.

Și eu. Și prețuiesc foarte-foarte tare că ați ales acest domeniu, această temă, și Dumnezeu să vă ajute să aflați cât mai multe.

Silvestru Nanu

S-a născut la 16 mai 1928, în comuna Feliceni, județul Harghita. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : Facultatea de Drept din Cluj-Napoca. A fost arestat pe 30 iunie 1948 pentru apartenență la Frățiile de Cruce. A fost condamnat la trei ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Sighișoara, Aiud, Pitești, Gherla și Bicăz. A fost eliberat în ianuarie 1953, după ce pedeapsa inițială i-a fost prelungită, administrativ, cu doi ani. La data interviului locuia în Târgu Mureș. Interviu realizat de Alin Mureșan la 31 mai 2007. Transcrierea, tehnoredactarea și editarea interviului – Alin Mureșan. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cota 146.

Pentru ce ați fost arestat ?

Păi, eram în mănunchiul de prieteni, așa-i spunea, aparținând de FDC, de Frățiile de Cruce. Am primit o educație, începând cu școala primară și până-n liceu, de anticomunist. Antisovietic.

Unde își desfășura activitatea grupul din care făceați parte ?

La Sighișoara, în ultimele clase de liceu, clasa a VI-a, a VII-a.

Pe ce dată ați fost arestat ?

30 iunie 1948.

Din ceea ce se întâmpla în țară la momentul respectiv, ce v-a convins că trebuie să vă împotriviți regimului ?

Păi, comportarea sovieticilor care erau aici. Și chiar comportarea unor colegi de-ai noștri, care s-au implicat în politică. Profesori de-ai noștri au avut de suferit. Datorită lor, o scris pe garduri : „Jos fascismul ! ” – da’ se refereau la ei, la profesori. Am avut un profesor eminent care-o trebuit să plece, să părăsească orașul din cauza asta.

Ați simțit că sunteți urmărit până la arestare ?

Nu, nu. Nu.

De unde v-au arestat ?

Din spital, din clinica din Târgu Mureș. Eram internat cu un fel de hepatită.

Bănuiați motivele arestării ?

Da, pentru că l-au arestat pe tatăl unui coleg de-al meu, care o fost implicat, și apoi și pe colegul meu, și-atunci am zis că urmez și eu.

Erați implicat într-o organizație sau era doar această apartenență la un grup de prieteni ?

Apartenența asta... Că organizație e mult să spui. Tot au căutat ei să spuie că avem arme, că avem nu știu ce... Da' n-aveam nimic !

Unde ați fost dus prima dată ?

Prima dată la Siguranța din Sighișoara. Acolo ne-o adus pe toți care eram în grup, și-ăia mai mari cu două-trei clase, și-ăia mai mici ca noi... Toți la Sighișoara.

V-au și anchetat acolo ?

Ne-au anchetat, dar nu era Securitatea, era încă vechea Siguranță...

Cât timp a durat ancheta ?

Două săptămâni.

Cum s-au purtat cu dumneavoastră ? Cunoșteau deja informațiile, v-au bătut ?

Ei știau tot. Tot-tot-tot.

Prin urmare, nu v-au bătut ?

E, așa, câte-o palmă. Nu, nu poți să spui c-o fost torturi, doar ne-a pus la regimul ăla de infometare...

Unde v-au dus după anchetă ?

Am fost duși la penitenciarul din Sighișoara.

Și cât ați stat acolo ?

Păi, am stat pân' la proces.

Unde a avut loc procesul dumneavoastră ?

La Tribunalul Militar Sibiu, în aprilie 1949.

Și cum s-a desfășurat ?

Nu permitea nimănui să vină, nici familiei. Au dat amploare evenimentelor...

Cine mai făcea parte din lotul dumneavoastră ?

Păi, băieții ăștia, cu doi-trei ani mai mari decât mine de la liceu, care erau și ei în mănunchiul de prieteni.

Cine a fost considerat șef de lot ?

Nu era șef de lot, că fiecare clasă era cu anul lor. Eu n-aveam legătură cu ăia care erau mai mici sau mai mari decât mine. Din lot au făcut parte, printre alții : Marcel Armeanu, Nicolae Băia, Ilie Bănculescu, Constantin Jitariuc.

Ce condamnări s-au dat în proces ?

Pentru vremea aia, eu zic că s-au dat condamnări destul de moderate : doi ani, trei ani, cinci ani, cam atâta...

Dumneavoastră câți ani ați luat ?

Trei.

Și unde ați fost dus după proces, prima dată, pentru executarea detenției ?

Eu, personal, la Aiud. Am ajuns acolo ca măgarul între oi. Acolo erau oameni grei, domnule, la Aiud...

Cât timp ați stat acolo ?

Până în decembrie 1949. Și stăteam în cameră cu majoritatea celor din lotul Sighișorii. După asta, ne-au trimis la Pitești, după ce am stat cam o săptămână în Jilava, unde era închisoare de tranzit.

În ce cameră ați fost dus prima dată la Pitești ?

Prima dată am fost dus la subsol, într-o cameră de tranzit. Am stat acolo o săptămână, maxim două. Apoi, ne-a dus sus, la camera 4-spital. Acolo era camera unde era acțiunea de reeducare. Era Țurcanu cu trupa lui...

Cunoșteți pe cineva din camera 4-spital ?

Păi, cunoscuți... Unul singur, pe nume Barbu, cu care-am fost adus de la Aiud. Dintre ceilalți, toți mi erau necunoscuți.

Cât timp am fost la Aiud, am cunoscut un grup de tineri care erau condamnați de pe vremea lui Antonescu, din 1941. Stăteau în camera alăturată și șeful camerei sau al grupului era unul, Turtureanu. Băieții aveau deja opt-nouă ani de închisoare făcuți, deci din '41 până-n '49. O intrat copii de 12 ani și acum erau de 20-21. Când am ajuns la camera 4-spital, la Pitești, pe prici, cum era obiceiul și bunul simț, m-am prezentat și ăla zice : „Turtureanu”. Era frate cu cel de la Aiud. Și așa s-o bucurat..., am văzut pe ochii lui, că i-am spus că fratele lui îi bine, că-i în viață. Atâta o fost toată discuția și o fost noroc, că dacă ne întindeam la vorbă, o păteam... Dar el nu mă întreba, că era deja tratat... Nu știam atunci... nu mi-am dat seama ce se întâmplă acolo.

Din comitet cine făcea parte ?

Păi, Țurcanu era șeful.

El stătea în cameră ? Dormea acolo ?

Da, da, dar ieșea și intra când vroia... Gardienii îi erau subordonați. Pe lângă Țurcanu, a mai fost Vasile Pușcașu. Un criminal, domnule, Vasile Pușcașu ăsta. Apoi Roșca, Cori Gherman..., cam ăștia au fost.

Povestiți-mi, vă rog, cum era atmosfera în cameră când ați ajuns dumneavoastră acolo.

Înainte să înceapă bătăile am stat o singură zi, după aia a început direct bătaia : jos, genuflexiuni, dă-i cu bătele, ăia pe noi... Un șoc. Un mare șoc...

Cum s-a declanșat bătaia ?

A zis Țurcanu : „Jos de pe prici, bandiților !”. Gașca lui, cu bătele-n mână – aveau picioarele de prici, niște băte și cozi de mătură –, au început să deie ca la saci, ca la varză. Și genuflexiuni până nu mai puteai, dă-i iară, dă-i sus, bătaie bună... O jumătate de oră, o oră. Bătaie-bătaie !

Vă băteau în grup sau pe rând ?

Păi, noi eram înșirați în fața priciului, ăștia noii veniți... ăia vechi stăteau acolo, cei care fuseseră bătuți. Și ei din față ne băteau. În grup, așa dădea, nu alegea, că pe mine sau pe ălălat... Dădea cum se nimerea.

Ce s-a întâmplat după această primă tură de bătaie ?

A început munca de lămurire... Ne-a ținut un discurs în care ne spunea că am fost niște bandiți și că plătim pentru faptele pe care le-am făcut, și că să nu sperăm în viitor că vom mai continua școala... Spunea Țurcanu : „În cel mai bun caz, dac-o s-ajungi să fii șofer, asta ar fi o meserie deosebită !”. Și exact așa s-o întâmplat. Ne-a explicat ce urmează : demascare internă, pe urmă demascare externă și schimbarea conștiinței.

Dintre cei care au fost bătuți împreună cu dumneavoastră, mai țineți minte pe cineva ?

Păi, nominal, așa, nu știu, dar tot lotul ăla de studenți de la Medicină din București a fost bătut...

Când au început demascările ?

După câteva zile o început demascările. Aveau o cameră alături și-acolo trebuiau să spună : le dădea hârtie, creion și să scrie.

Ce fel de lucruri trebuiau să spună deținuții în demascările lor ? Ce v-a impresionat cel mai tare ?

Păi, alea în care își blamau părinții, biserica, religia... Asta era la ordinea zilei.

Cam cât timp a durat până ați fost considerați reeducați ?

Destul de mult... Două-trei luni. Până prin aprilie 1950.

Unde ați fost dus după ce au încetat bătăile la 4-spital ?

Nu mai știu... că atâtea camere erau acolo. Dar era o cameră în care am văzut cum s-a stins din viață Bogdanovici, Șura Bogdanovici. Nu eram mulți în cameră, șase-șapte inși. Între Țurcanu și Bogdanovici am înțeles că era o mare ură – din partea lui Țurcanu față de Bogdanovici, că el era deja terminat, era bătut, era făcut praf. Atâta am reținut, că înainte de a muri Bogdanovici, o spus : „Am făcut un copil mic !”. Avea diaree, o fi simțit el ceva... „Am făcut un copil mic !” Asta n-o uit... Și l-o scos pe ușă afară și după-aiia nu mai știu. Ei veniseră de la Suceava cu acțiunea de reeducare, pe care, zicea Țurcanu, a subminat-o Bogdanovici. El nu era de acord cu principiul bătăii, era cu cărți, cu ideologie, cu vorbe... Era foarte rău bătut, avea dinții din gură ruși, era vai de capul lui. Cei din gașca lui Țurcanu îi spuneau : „Ai făcut la Suceava așa, ai vrut să ne tragi pe sfoară, să ne induci în eroare, ai crezut că-ți merge !”.

Se bucura de un tratament special Bogdanovici în camera 4-spital sau era bătut la fel ca și ceilalți ?

Nici n-am văzut să-l fi bătut... Era bătut deja. Era bătut, aruncat acolo pe prici. Eram în cameră și când s-o aruncat de la etaj un băiat. Ne-o scos să ne ducă la baie, la subsol. Îl chema Gheorghe Vătășoiu... Dar i se zicea Gigi. Și, când am ajuns jos la baie, n-am văzut când... el s-o aruncat. N-o mai suportat ce se întâmplă acolo și s-a aruncat chiar de la palier, de acolo de sus, și-o murit. A doua zi deja o fost pusă plasă de sârmă pe scări... deci nu se mai putea arunca nimeni.

Vătășoiu fusese torturat tare ?

Nu știu. Ca și ălalți, acolo... O fost o fire mai sensibilă... Era un băiat frumos, așa... Parcă era student la științe naturale, așa rețin eu... S-a sinucis...

În camera de jos, unde a murit și Bogdanovici, s-a continuat în vreun fel acțiunea de reeducare ?

Nu, nu. Am stat acolo în jur de zece zile, după care ne-o scos în curte... Și știu că era soare. Se pregătea deja plecarea unora la Canal...

Care este amintirea cea mai puternică pe care o aveți din perioada petrecută la Pitești ?

Eram în camera 4-spital, pe la sfârșitul lui februarie 1950, când l-au omorât în bătaie pe Cornel Niță. L-au luat echipa de bătauși, l-au dezbrăcat la pielea goală și l-au bătut la tălpi cu bețele și pe urmă pe tot corpul.

Mai țineți minte cine era în echipa aceea ?

Nu mai știu. Ș-apăi i-au dat cu pumnii în abdomen, în zona rinichilor și-a ficatului. L-au bătut în mod animalic, l-au fugărit, că era pe jos mozaic, ciment. Și țin minte când o spus : „Nu mă omorâți, dom' Țurcanu !”. Textual vă redau : „Nu mă omorâți, dom' Țurcanu !”. Da' și-așa, dacă nu-l mai băteau, tot murea, că atâta era de bătut. L-au bătut până când l-au scos afară pe ușă... Da' era mort.

Într-una dintre mărturiile scrise se spune că a fost și suspendat la un moment dat de brațe și lăsat să cadă de la un pat de sus. Ați văzut episodul acesta ?

Nu știu treaba asta. În orice caz, tot felul de mijloace au folosit cu ei, unele mai barbare ca alealalte. L-au chinuit, domne, l-au chinuit, l-au chinuit rău de tot.

Cam cât timp a durat bătaia ?

Vreo două ore sigur.

I-au spus de ce-l bat așa crunt ?

Ce spunea el era neinteligibil. Ei tot îi spuneau : „Mă, te-ai dus... Ai făcut... Ce-ai făcut?”. C-a fost în Bacău în parc, cu încă unu', și nu știu ce-o făcut cu un soldat sovietic. Aia n-am înțeles... Da' nu înțelegeai ce zicea el, că era deja...

Deci motivul bătăii a fost să declare ceva în plus ?

Nici acuma nu știu care-o fost motivu'... De ce dintre toți chiar pe el l-a găsit așa, că doară erau ca el destui... Acuma o opinie personală : cred că Țurcanu o vrut să facă o demonstrație la restu' băieților, studenților... Deci că nu există limite, că mergem până la a te omorî... Și, după mine, a avut efect această demonstrație. Că ne gândeam : „Mă, dacă ne bate, ne bate... Da' ne omoară?”. Și l-au omorât...

Credeți că a fost în intenția lor să-l omoare ?

A lu' Țurcanu ? Nu știu. Nu știu. Păi, cred că dacă nu era intenția se oprea... îi oprea pe ăia să nu mai deie. Da' or dat până l-o terminat...

Cum au reacționat când au văzut că e mort ?

Erau înspăimântați. Înspăimântați...

Inclusiv Țurcanu ?

Nu, el nu era înspăimântat (râde – n.n.).

Când vi s-a pus în vedere că urmează să plecați, v-au instruit cum să vă purtați unde o să ajungeți ?

Nu. Am fost doar amenințați să nu spunem ce s-o-ntâmplat, „că dacă nu, iară veniți aicea”. Asta era o treabă cumplită... De acolo, cam prin iunie 1950, am fost dus la Gherla. Ne-au zis să avem grijă, că mergem acolo, și să căutăm să îi reeducăm pe bandiții de acolo, care erau muncitori.

Cine v-a zis asta ?

Țurcanu.

La Gherla cine conducea demascările în camerele în care ați stat ?

Era Constantin Bogos... Coca îi ziceau ăștia, tot moldovean, de prin Bacău. Păcat de el, că spuneau moldovenii lui de-acolo, care-l cunoșteau, că venea dintr-o familie de intelectuali... Eu așa rețin... Că cică tată-său era profesor, mamă-sa nu știu ce era... Și el aicea era un..., cum să spun ? Era ca un vierme din ăla care se bagă în sufletul oamenilor. O și murit unul din cauza lui acolo, la Gherla. Ne-o scos la muncă în curte,

să mestecăm niște betoane, acolo, să refacem zidul penitenciarului, să îl reconstruim. Și era o favoare să fii scos la aer în loc să stai în celule. Și Constantin Bogos ăsta a tot stat pe capul unuia, l-a tot descusut... Ce o fi spus, ce n-o fi spus..., da' ăla, săracul, s-a lăsat dus de poveștile lui și până la urmă l-au băgat în demascări și l-au bătut până l-au omorât.

Mai știți cum îl chema ?

Nu mai știu, deși l-am citit pe tabla aia de la Gherla... Da' nu-mi vine în minte acum. Era ceva muncitor de prin Dobrogea.

În camerele unde ați fost dus dumneavoastră, se continua acțiunea de reeducare sau doar ați fost scoși la muncă ?

Se continua și cu bății. Când ne-a dus prima dată, erau muncitori și noi, un grup de studenți. Seara ne puneam cu fața la perete și ne făceam niște rugăciuni mari, demonstram la ăștia cât suntem de credincioși. Și îi prosteam pe ăia, domnule, că „uite ce băieți buni sunt ăștia, cum se roagă, cât sunt de credincioși”. Ca să-i derutezi, să le dezlegi limba... și începeau singuri să vorbească. Erau oameni mai simpli față de studenți, mari intelectuali..., în ghilimele... Îmi pare rău... și mi-e silă de mine când mă gândesc că m-am pretat la așa ceva. Ca și alții, de frică, să mă pun în fața peretelui și să mă rog, să fac niște cruci mari..., false tot. Și asta cu toate că înainte cu două sau trei săptămâni am negat și pe Dumnezeu, și pe mama, și pe tata, și pe toți. Și-acuma făceam cercul ăsta ca să-i derutăm pe ei... Și-am reușit ! Nu eu, toți care-am fost am reușit treaba asta... Și dup-aia, când a trecut faza asta, a urmat bătaia.

Asta se întâmpla în cameră cu Bogos ?

Da, cu Bogos, cu Zbranca. Zbranca, săracu', o fost executat... Ce băiat bun a fost, domnule ! Un băiat nevinovat, o murit degeaba... L-au împușcat degeaba. Nu era mai rău ca ălalți... Dar tată-său o fost cizmar, plecat în Germania, și avusese un rol important în Mișcarea Legionară. Știu că i-au reproșat ăștia acolo, că era de prin Câmpulung Moldovenesc, din zona Gura Humorului, de pe unde era și Țurcanu... Era un băiat bun... Adică nu era mai rău ca ălalți...

Când ați fost scos prima dată la muncă ?

Prin jumătatea lui iulie, după vreo două-trei săptămâni de stat în cameră.

Cât timp ați stat la muncă, vi s-a cerut să aduceți informații de acolo ?

Nu mai aveam informații, că eram numai noi între noi. Bine, dacă zicea careva ceva, trebuia să spui... Da' fiecare era așa de dresat, că nu mai spunea nimic...

Cât timp ați ieșit la muncă ?

O durat până când s-a pus în mișcare fabrica de jucării, pe care tot studenții o făcut-o. Erau trei fabrici acolo : cea de jucării, cea de nasturi și țesătoria. Eu am fost dus la cizmărie...

Ați schimbat și celula sau ați rămas în același loc ?

Tot în aceeași celulă. Și alături de mine a fost pus Zbranca... El a dormit mult... Adică ne-aveam pături, aveam rogojini. Pe jos era mozaic și pe el era o rogojină, și pe aia dormeam.

Ați apucat să vorbiți cu Zbranca ?

Cum să nu ? Păi, stăteam seara, povestea el de viața lui de la Câmpulung, de baluri și de toată tinerețea lui.

Nu părea reeducat, dacă vorbea așa deschis...

Era destul de deschis și noi ne consideram deja o clasă aparte. Ni s-o schimbat concepția...

Cât timp ați stat la Gherla ?

Până în iunie '51, când s-a terminat pedeapsa de trei ani. Ne-o scos afară, am predat inventarul, adică gamela și lingura, că ăsta era tot inventarul, ne-o ținut într-o cameră separată și am zis că ne dă drumul pe poartă afară. Ne-o dus la gară, ne-o băgat în dubă și am plecat... A oprit trenul la Aiud și acolo s-o suit un alt lot, de aiudeni. Pe unii din ei i-am cunoscut înainte, dar am tăcut, o vorbă n-am spus, că noi eram dresați toți. Ția s-o uitat la noi : „Ce-i, mă ? Ce-i cu voi ?”. Nici o vorbă. Și pe-ormă ne-am trezit la Ghencea. A doua zi ne-a scos, ne-a aliniat și ne-o citit ce pedeapsă ne-o mai dat... Administrativă. Era legea administrativă... Deci primeai pedeapsă fără judecată, fără nimic..., forțat de muncă să fie.

Dumneavoastră cât ați primit ?

Am mai primit doi ani. Și alții au primit trei..., care cum.

Unde ați stat cei doi ani ?

La Bicaz. Ne-o dus la Bicaz... Acolo, față de închisoare era mai bine. Dar bine, în ce sens ? Că era aer și apă... și nu mai era bătaie. Acolo săpam. Tot șantierul ăla mare, tot s-o făcut cu lopată și cu târnăcop...

Ați început să vă reveniți când ați ajuns la Bicaz ?

Da, după ce-am ajuns am început să-mi revin. După ce s-o găsit alții, mai curajoși și mai deschiși la minte, să ne spună prin ce-am trecut și care-i adevărul... Totuși, deasupra noastră plana teama că ajungem iară înapoi la Gherla sau în altă parte...

Mai erau și alți reeducați pe acolo ?

Erau. De exemplu, Găbureac, sau Armeanu, de care v-am spus, Regman...

Vă mai amintiți cum a fost momentul eliberării ? Știați că urmează să fiți eliberați ?

Da, că înaintea noastră o plecat un alt lot... I-o strâns și i-o dus, și când ne-o venit nouă rândul, în ianuarie '53, tot așa o fost : ne-o strigat, ne-o făcut foile de drum și ne-a dus în gara Bicaz, pe care o construiserăm tot noi.

Unde v-ați întors după eliberare ?

La locuința părinților mei, în Iernut, la 30 de kilometri de Târgu Mureș. Nici nu mai știam unde stau... În loc să cobor din gară și să viu aicea, că fratele meu locuia cu mătușa, sora mamei, în casa în care stau eu acum, m-am dus la Iernut... Dorul de părinți... Nu i-am văzut, n-am avut în timpul ăsta pachet, vorbitor, nimic...

Aveați emoții că n-o să-i găsiți cu bine ?

Nu pot să vă spun prin ce momente am trecut... Când am venit de la Ciceu, de-aicea, pe la Reghin, s-o suit în compartiment un căpitan de miliție și mi-am zis : „Nu mai ajung acasă, că ăsta o venit după mine iară...” (râde – n.n.). Ția era în treaba lui, n-avea nimic cu mine... Și-am coborât în gară, am stat până la trenul care mergea încolo și-am mers acasă, la Iernut. Și noaptea pe la două am ajuns. Nici nu știam unde stau, că, între timp, tata fusese dat afară din serviciu... Și-am văzut lumină la o fereastră și erau chiar ai mei acolo și-am mers acasă... Tata era să moară de inimă când m-a văzut. M-a întrebat : „Cine ești ?”. Am spus cine sunt...

Cum ați încercat să vă refaceți viața ?

Păi, asta era ianuarie, când am venit. În martie sau aprilie m-am dus și m-am angajat. Am început să umblu de la întreprindere la întreprindere, nicăirea nu m-a primit. Când am spus că am liceu : „Foarte bun ! ”. Și le-am spus c-am fost condamnat... Nu mai eram bun. Noroc am avut că știam bine limba maghiară. Nu-i meritul meu... Dar am fost la Odorhei și am copilarit la școală cu copii secui. Și asta era bine, dar totuși nu m-au angajat... Până la urmă m-a angajat un director inimos, Dumnezeu să-l odihnească. Mi-a spus : „Mă, băiete, vrei să muncești ? ”. „Vreau ! ” „Dar șofer vrei să fii ? ” „Da.” „Dar taxator vrei să fii ? ” „Vreau orice ! ” „Dar să-ți vezi de treabă ! ” Și m-o angajat, și acolo am rămas până la ziua pensionării, la întreprindere...

Ce-ați lucrat acolo ?

Am lucrat de toate. Am fost cap de linie, așa se chema, impiegat. După vreo săptămână, m-a chemat sus, la regională, cum se zice. Că nu prea erau cu studii, decât unul singur, contabilul-șef, cu care-s prieten și azi. Am lucrat de toate. Era Întreprinderea de Transporturi Auto, regionala întinsă pe județul Mureș, pe Harghita și o parte din Covasna. Era Regiunea Autonomă Maghiară. Era mare de tot întreprinderea...

Ați reușit să vă întemeiați o familie ?

Da. Nevasta mea lucra tot la întreprinderea aia, funcționară. Ne-am căsătorit. Am încercat să merg la facultate de vreo două-trei ori, am dat admitere și am reușit. Vroiam la Medicină, dar Medicină nu se mai putea... Am dat la Științe naturale și la Drept. Am reușit, admis, am cumpărat cărți, am mers și, după o lună, două, a venit hârtie : exmatriculat. De trei ori am dat, de trei ori am reușit, de trei ori m-or dat afară.

Unde făceați facultatea ?

La Cluj, la fără frecvență. Până în '65, când a apărut un decret, că nu-ți mai trebe recomandări. Eu, când mergeam la Cluj la facultate, scriam că am fost închis. Cum să nu spun ? Și-așa aflau... Iar după ce n-a mai fost nevoie de documente de genul acesta, am dat iar, am reușit și am făcut facultatea.

Când ați terminat-o ?

În '72 am terminat Dreptul, dar nu l-am folosit niciodată. Nu puteam să intru în justiție, asta era clar... Avocatură cum era să fac, să-mi deschid cabinet ? Și mi-a transformat postul în economist, din cauza facultății.

Ați mai fost șicanat de Securitate după ce-ați ieșit din închisoare ?

Da, am fost urmărit până-n '89.

Ați fost vreodată chemat pentru a da informații ?

Da. Da. Până-n '58 chiar foarte des. Și mă amenințau...

Cum simțiți că sunt privați foștii deținuți politici în țară după 1989 ?

Prost. E o categorie... probabil că lumea nu cunoaște ce-a fost cu ei și ce-au vrut. Mulți m-o întrebat : „Ce-ai vrut, mă ? Ce v-o trebuit ? ”. O parte. Și-acuma simți că ești o categorie marginalizată... Lumea și tineretul, în special, nu e edificată asupra a ceea ce-a fost. Nu se cunoaște istoria neamului ăsta, din păcate.

V-a tentat să faceți politică ?

Nu. Nu. Nici nu vreau s-aud, nici nu mă interesează.

Dacă privați acum în urmă asupra perioadei comuniste, aveți regrete ?

Am, am. Și vă spun încă un lucru : am văzut oameni de valoare... Nu eu, c-am fost un nimeni, cu pedeapsă mică, și tânăr, și necopt la cap... Oameni de valoare, la Aiud și la Gherla, și peste tot... Și vă spun așa : toată jertfa asta a fost inutilă, au stat degeaba, i-o omorât, i-o distrus... O pătură întreagă de intelectuali. Inutil ! Inutil ! Care-i rezultatul ? Dacă o să mergeți la Aiud și-o să intrați în monumentul ăla, în mausoleu, sunt acolo table de marmură cu care-s plăcați pereții și scrie acolo vreo 600 de nume... Da' au murit mult mai mulți... și au fost aruncați acolo în Râpa Robilor... Nu mai e nici o urmă, nici o cruce, nimic-nimic. Și când vezi acolo : Mircea Vulcănescu, profesor universitar, Traian Brăileanu, profesor de filozofie, și alții, și alții, generali, cutare... Au murit degeaba. Și nu numai ei... Și la Gherla, și la Ocnele Mari, și în alte părți, unde mai sunt închisori... Zic eu, o părere personală : o fost jertfă i-nu-ti-lă !

E regretabil că și acum, după atâția ani de zile, simțim că, deși cei care ne-au persecutat pe noi nu mai sunt, o rămas copiii, nepoții sau strănepoții lor, care se țin cu dinții și nu lasă de putere... De-aia e greu de făcut reforme, că mai sunt și-acuma generali și colonei care au conștiința... sau ar trebui să aibă conștiința... încărcată, cu câte crime-o făcut. Și sunt bine mersi, cu pensii mari...

Dar resentimente aveți ?

Nu am, chiar dacă m-aș întâlni cu vreunul... Eu sunt creștin și zic așa : una din învățăturile Mântuitorului e iertarea (plânge - n.n.).

Vă mulțumesc.

Satu Mare

Aurelia Cosma

S-a născut pe 18 septembrie 1924, în comuna Potău, județul Satu Mare. Naționalitatea : română. Religia : greco-catolică. Studii : Școala Specială de Educatoare, Beiuș. Este arestată în noaptea de 15 spre 16 august 1953 și condamnată la zece ani. A executat pedeapsa în închisorile Uranus, Jilava, Mislea, Miercurea Ciuc, Arad, Oradea. A fost eliberată în august 1963. La data interviului locuia în Satu Mare. Interviu realizat de Andrei Lascu la 18 mai 2007. Transcrierea, tehnoredactarea și editarea – Andrei Lascu. Interviu se află în AIO-IICCR, având cotele 112, 113, 114.

Spuneți-mi, pentru început, câteva cuvinte despre familia dumneavoastră.

M-am născut la Potău, o comună aci aproape de Satu Mare, la 12 km, într-o familie de dascăli. Tatăl meu a fost director învățător 30 de ani la Potău. Am fost nouă copii, cinci fete. Toate l-am urmat pe tatăl nostru și am făcut pedagogica, și am intrat în învățământ. Trei băieți au făcut facultăți, unul din frați a fost șef contabil, ăsta pentru care am fost închisă a fost căpitan în armata regală, și cel mai mic a fost medic. Eu sunt al optulea dintre copii și singura care am mai rămas în viață.

Eu am terminat în 1945 Școala Specială pentru Educatoare de la Beiuș și-am fost numită în comuna Apa, la 5 km de Potău. Acolo l-am cunoscut pe soțul meu, care era și el în învățământ, în primul an, deși terminase în '42, dar a fost la școala de ofițeri în rezervă până în '45 când s-a terminat războiul. Ne-am cunoscut, după trei ani ne-am căsătorit, ne-am format o familie, am avut două fete și totul a mers foarte bine timp de cinci ani, până s-a declanșat nenorocirea, arestarea noastră, deci în '53.

Care au fost împrejurările în care v-au arestat ?

Împrejurarea în care am fost arestată a fost următoarea : printre frații mei de care v-am pomenit, era un fost căpitan în armata regală. Sabin Mare, așa îl chema. El fusese ofițer, profesor la Făgăraș, la o școală de subofițeri. S-a căsătorit acolo cu fiica unui cofetar austriac, Embaker, și-a întemeiat acolo o familie, a avut un băiețel. După terminarea războiului a fost dat afară din armată, că i-au scos pe ăștia vechi și i-a înlocuit cu ai lor, cu ofițerii pregătiți la două-trei luni... Dacă a fost dat afară, a făcut Academia Comercială la fără frecvență în Brașov și-a lucrat împreună cu socrul lui care avea mari afaceri. Fusese și furnizorul Casei Regale. Era vestit în toată țara prin dulciurile pe care le făcea și trimitea produsele lui chiar și în străinătate. Și în fratele meu era sânge de-ăsta de luptător, sau nu știu cum să spun... Pentru că el, cu toate că a făcut Academia Comercială și-a lucrat cu socrul lui, n-a fost mulțumit... Deci pentru el armata fusese totul și nu putea suporta comunismul, care începuse să facă ravagii prin țară. Și el a fost contactat de o „bandă” de tineri – spun „bandă” cum spuneau și comuniștii – care era condusă de Ion Gavrilă Ogoranu. El îl cunoscuse pe fratele

meu în timp ce studia la Academia Comercială, pentru că și el făcuse tot acolo. Și tinerii ăștia, care erau deja plecați în munți, l-au contractat ca să-i ajute. Erau vreo 15 tineri sau câți... Și știi că pân' la urmă au rămas numai 11 după ce-au mai fost împușcați dintre ei.

Și fratele meu imediat a intrat în legătură cu ei, și i-a ajutat cu bani, și, mai ales, cum scrie Ogoranu, cu tot felul de cărți despre cum să se apere, despre războiul ăsta de gherilă, traduse în română din limba germană. Le-a dat și busole, fel de fel de alte cărți care le-avea el, deci i-a ajutat mult. Și Securitatea a prins de veste, și l-au arestat... Și l-au chinuit un pic, și i-a dat drumul, pentru că n-aveau încă interesul să-l aresteze, că vroiau să ajungă prin el la cei cu care făcea el legătura. Bineînțeles, el și-a dat seama de asta și le-a spus la una din ultimele întâlniri că va pleca din țară, că-i foarte urmărit și urmează să fie arestat... Socrul lui, fiind așa bogat, avea legături peste tot și știa ce se cam întâmplă, și că urma să fie arestat, și de-aia trebuie să plece neapărat din țară. Și așa a și făcut, a plecat din țară, prin Iugoslavia, că era singurul loc pe unde se putea pleca. Pentru asta l-a ajutat un cumnat, c-aveam o soră la Timișoara. El a luat legătura cu niște țărani care ajutau la trecerea frontierei și așa a reușit să treacă. Noi nu știam sigur dacă o reuși sau dacă nu cumva a fost împușcat în timpul trecerii... până am primit o scrisoare de la el, prin care ne spunea c-o ajuns în Iugoslavia. Scrisoarea a fost sub alt nume, dar noi am știut că-i vorba de el. N-a stat prea mult în Iugoslavia, că nu i-o plăcut regimul, și a trecut în Austria, tot clandestin, și de acolo a ajuns până în Franța. Bineînțeles că a luat legătura cu alți români care erau plecați din țară... Între timp se declarase războiul rece între America și Rusia. Și americanii au subvenționat un..., un fel de – nu știu cum să-l numesc –, unde îi pregăteau pe toți cei din țările comuniste, și care vroiau să vină înapoi în țara lor... Deci pe toți cei care vroiau să vină și s-ajute să distrugă comunismul. Io nu mă pricep la asta, vă spun sincer, nici n-am stat de vorbă cu fratele meu în privința asta, numai am auzit despre ce-a fost vorba, după arestarea mea... Nu știu cum aș putea să numesc...

O tabără de pregătire, de antrenament.

Da, da, de pregătire... Unde făceau și parașutism și îi pregăteau pentru când vor vrea să plece.

Deci asta o făceau americanii în Franța...

Da, în Franța. Dar nu știu localitatea, nu știu unde e... Și acolo îi pregăteau, iar când ei vor voi, în mod voluntar, că nu-i obligau, să vină să lupte în țara lor... Cum să spun? ăștia ai noștri o zis c-o fost spionaj... Dar ei veniseră să ia legătura cu bandele din munți, pentru că erau peste tot în țară, nu numai la Făgăraș, că și-n Maramureș au fost, și-n Banat, pe Semenici, și-n Obcinele Bucovinei... Peste tot erau fugari din ăștia care luptau înarmați împotriva comunismului.

Și trebuia să ia legătura cu ei și cu populația ca să-i determine să scape de comunism, deci să pregătească revolte sau revoluții, nu știu cum să le numesc... Și în țara noastră au fost parașutați, începând din '49, '50, '51, mai multe grupe de parașutiști. Pe urmă, în închisoare, am ajuns cu lumea care a fost arestată din cauza lor și abia atunci mi-am dat seama. Io am crezut că numai fratele meu a venit, dar între timp veniseră o mulțime... Poate ați auzit de Mircea Popovici, Golea¹, Puiu Samuilă² și alții.

1. Ion Golea, născut în 1922, în localitatea Bahnea, student, executat la Jilava pe 31 octombrie 1953. Cicerone Ionițoiu, *Album al martirilor genocidului românesc*, Editura Casa de Presă și Editură, Sibiu, 1999, p. 73.
2. Ion Samoilă, născut în 1919, ajustor (strungar), parașutat, executat la Jilava pe 31 octombrie 1953. *Ibidem*, p. 145.

Fratele meu a venit întovărășit de încă doi, c-așa erau când îi parașuta, doi-trei într-o grupă. Era un radiotelegrafist din Sibiu, un fost legionar, fugit și el, Ilie Rada, și un fost subofițer în armata regală, Virgil Pop³, care era de lângă Carei, dintr-un sat Pir. Și fratele meu, care era șeful acestei cete. Între timp veniseră aștielalți și, care au avut noroc, doi-trei ani au stat în țară fără să fie prinși. Fratele meu a venit în iulie '53 și în august deja i-o descoperit, că deja era alarmați și toată țara era împânzită de securiști care-i căutau...

Da' această tabără a americanilor, erau infiltrați o mulțime de spioni de-ai comuniștilor, mai ales ruși, și știți cum îi, că nu-i poți depista, și ei trimiteau toate informațiile, și în țările respective se știa cine-o fost parașutat, și erau căutați peste tot. Au fost parașutați noaptea, pe malul Someșului, și și-au îngropat parașutele într-un lan de cartofi, c-acolo au găsit pe urmă țărani parașutele, când au săpat. Și o venit la noi la Apa, unde locuiam. Mama și tata meu, fiind din Apa, aveam multe rude, da' n-au venit direct la mine, pentru că știau că noi suntem urmăriți, au tras la niște verișori, la o familie de țărani. S-au gândit c-acolo n-o să-i caute. Și era noaptea pe la 12, că s-au și speriat săracii oameni, dar au fost drăguți, i-au primit și i-au adăpostit, le-au făcut culcuș în podul de la grajd, că acolo aveau ei fân pentru vite. Și au stat o săptămână acolo la Apa...

La început, fratele i-a rugat pe verișorii aceia să nu mă anunțe pe mine, ca nu cumva să fiu întrebată de Securitate și să îi dau de gol, dar soția vărului meu nu s-a putut răbda... – știți cum îi femeile – și mi-a spus secretul. Și m-a întrebat dacă nu vreau să merg să-l văd. Și, sigur, când am auzit că-i vorba de fratele meu, m-am dus acolo, și tare am plâns atunci, pentru că știam ce urmează, cât erau de persecutați toți aștia care erau suspecti. Și i-am spus: „Eram fericiti că ești acolo și-ai scăpat de Securitate, de ce te-ai întors?”. Și el, săracu', o zis: „Noi trebuie să luptăm toți pentru țară, să nu așteptăm să vină străinii să lupte pentru noi”. Și zice: „În alte țări mult mai mulți au fost parașutați, care-au voit să meargă să lupte... Românii au fost cei mai slabi”. Și așa m-a impresionat... Deci era un naționalist. Și tare m-a rugat ca să nu le spun celorlalți din familie și nici la rude, pentru că el nu o să lase să fie prins viu și de la el n-o să se afle. Și i-am spus în ce pericol is, pentru că erau foarte căutați acolo în sat și la părinți... Și vecinii mei spuneau cum urmăreau casa părinților și-a surorilor, a fraților, și am spus să aibă grijă pentru că nu-i bine aici, unde se știe că are soră și cumnați, că aici vor fi primele locuri unde vor fi căutați... Și-atuncea s-au hotărât să plece la Gavril Pop, la Pir. El nu mai avea părinți, decât o soră la Timișoara, dar avea ceva familie prietenă, și vroiau să tragă acolo, că credeau că n-o să se gândească să-i caute. Și-au plecat acolo. La vreo două săptămâni după aia, fratele meu s-a întors singur, că lăsase ceva geamantane

-
3. În mod greșit, martora îl numește pe Gavril Pop, Virgil Pop. Pentru a evita confuziile, am folosit în continuare forma corectă a numelui, respectiv Gavril Pop. Acesta s-a născut la 17 octombrie 1928, în satul Pir, județul Satu Mare. A fost parașutat în Munții Lăpușului, în noaptea de 30 iunie spre 1 iulie, împreună cu Sabin Mare și Ilie Rada, după ce fuseseră pregătiți în Franța de Mircea Mușatescu și Mihai Opran. Cei trei transportau o scrisoare a unui preot român aflat la Vatican, pe care Gavril Pop a dus-o în Satul Mic, lângă Carei, unei călugărie greco-catolice alungate din mănăstire, după interzicerea cultului greco-catolic. Pop a fost denunțat, arestat și torturat în anchetă pentru a divulga numele celorlalți. A fost judecat între 9 și 12 octombrie 1953, împreună cu membri ai mai multor echipe parașutate. A fost condamnat la moarte și executat la 31 octombrie 1953. Cicerone Ionițoiu, *Album al martirilor...*, ed. cit., p. 129.

cu lucruri de-a lor la verii mei. Verii mei locuiau doi frați în aceeași casă, și unuia tocmai îi murise soția. Și cum îi la-nmormântare, vine lume multă, și lor le-a fost frică ca nu cumva copiii care vin să se urce în pod și să-l descopere pe fratele meu și m-au rugat să-l primesc la mine, că venise numai pentru o zi și-o noapte, să-și ia lucrurile alea. Și sigur că l-am primit. Și asta a fost apoi nenorocirea mea și mai ales a soțului meu, că el nu știa de venirea lor. Abia când o venit a doua oară fratele meu o știut. Și bineînțeles că el o stat cu el în pod, că la noi acasă se pregătea pomana, și erau fel de fel de femei străine, și n-a vrut să fie cumva observat. Soțul meu s-a ocupat de el atât noaptea, cât și în ziua cât a stat... Ce-au discutat... și de ce-a fost așa de grav condamnat soțul meu nu știu... Că el a fost singurul din lot care a fost condamnat la moarte. Ei o zis că i-a dat informații, dar ce informații o putut să-i dea un învățător de la țară, că atunci nu erau numai ziarele lor, Scânteia. Nu era radio, nu era televizor, habar n-aveam de ce se-ntâmplă, numai chiar de ce se-ntâmpla în sat... Păi, ce informații o putut să dea ca să-l condamne așa? Da' trebuia să fie cineva din lot condamnat la moarte și-atunci sigur că l-a găsit pe el, mai ales că soțul meu era un om care nu-și ascundea sentimentele. Și o spus că o stat cu cumnată-său, și l-o întrebat: „De ce nu l-ai denunțat?”. Și el le-o spus: „De-aia, fiindcă urăsc comunismul! Comunismul i-așa și-așa”... S-o-nfundat singur săracul, în loc să se apere... Și tot îmi spuneau la Securitate la București: „Tare rău soț ai avut deomneata, tare rău. A spus că urăște comunismul!”. Ce puteam face io? L-am apărât cât am putut, dar nu s-a putut mai mult...

Cum s-a întâmplat să îl descopere pe fratele dumneavoastră?

Cum i-a descoperit? Îi căuta nebunește... Că pe urmă le-a spus: „Nu știți cât ne-ați dat de lucru, cât a trebuit să vă căutăm până v-am găsit”. Ei știau c-o plecat fratele meu, dar unde-i acu? Când s-a parașutat, singurul care-a știut locul a fost fratele meu, nici pilotul n-a știut. Numai când au ajuns deasupra locului respectiv, abia atunci i-o spus fratele meu să-i lanseze. Asta că ei au prins de veste că sunt spioni între ei, dar nu-i puteau depista, deci numai fratele meu singur o știut secretul. Îi căutau înnebuniți, știau că prin regiunea asta e, dar nu știau unde anume...

Și Gavril Pop ăsta din Pir avea o soră la Timișoara și tare-i era dor de ea și s-o dus acolo. Ei erau liberi să meargă, să stea și-n oraș, că aveau buletine false. Da' securiștii ce-o făcut? O luat fel de fel de fotografii de la familie și l-o recunoscut pe Gavril Pop de pe fotografia de pe buletin. Imediat l-o arestat și la ce cazne l-o fi fost pus..., că săracu' o spus unde-s ceilalți doi...

Și la 15 august, în ziua de Sfânta Maria Mare, o debarcat și la Apa, și la Pir... Însă la Pir, cineva de la primărie, care era prieten cu băiatul familiei unde stăteau ei, le-o spus: „Vezi, măi, ai grijă, că-i Securitatea-n sat, și la noapte vor merge la voi”. Băiatu' o fujit imediat acasă și le-o spus fratelui meu și lui Rada. Țștia repede, numa' cât și-o luat în picioare ceva, o armă, și-o fugit. Securitatea o și venit nu peste mult și, aflând c-o fujit, i-o urmărit. Acuma, nu știu ce s-o-ntâmplat, da' s-au tras focuri între ei. Am auzit că și securiștii o fost împușcați... Și fratele meu a fost împușcat și el, da' nu știu dacă atuncea sau mai târziu...⁴ Singurul care-a scăpat a fost Rada ăsta⁵. Și o fost foarte

4. Sabin Mare avea să fie împușcat de Securitate în județul Făgăraș în 1953. Cicerone Ionițoiu, *Album al martirilor...*, 1999, p. 100.

5. Ilie Rada a reușit să fugă în Occident. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar R*, Editura Mașina de scris, București, 2007, p. 18.

dubios, că nici la proces n-a apărut, nici la Securitate n-am auzit să fi fost... Se pare că și el era unul dintre informatori și nu se știe nimic de el. Și fratele meu a fost ucis...

Dumneavoastră cum ați fost arestată ?

Noi am fost ridicați la miezul nopții de 15 spre 16 august... Acuma, noi știam deja ceva... pentru că erau în sat foarte mulți „muncitori”, securiști îmbrăcați în muncitori la primărie, și se-ntreba toată lumea oare de ce-au venit... Și pe vremea aceea nu era voie să tai viței, da' țărani-ș mai tăiau vițelii pentru hrană în casă, chiar dacă era sub pedeapsă... Și lumea vorbea că o venit că o aflat că se taie vițelii. Da' nimeni nu și-o putut închipui de ce veniseră ei, pentru că noi n-am spus nimănui... Și noi chiar venisem de la nașa noastră de cununie, că am fost s-o felicităm, că era Maria. Și când am auzit... am știut că-i vorba despre noi. Și-așa o și fost. Pe la miezul nopții o bătut tare în ușă, ne-am trezit și am zâs către soțul meu : „Du-te și deschide, că au venit după noi”. Săracu' s-o sculat... Se treziseră amândouă fetițele la zgomotul ăla... Cea mare avea patru ani, cea mică numai opt luni, o alăptam încă... Și le-am luat lângă mine în pat și am alăptat pe cea micuță...

Și o intrat șeful Securității, un evreu, Weiss⁶ îl chema, care era spaima județului Satu Mare. Era un om crud, îi bătea, îi nenorocea pe săracii deținuți politici, îi ținea în pivnițe, dintre ei au și murit acolo... Chiar și din Apa a murit un tânăr național țărănist... Și dup-ai-a o intrat înăuntru toți, cu puști mitraliere, o mulțime... Au căutat pe sub paturi, prin dulap, prin camere, în magazii, peste tot. L-o dus pe soțul meu și în pod... Eu eram ca moartă, fetița cea mare, care deja pricepea ceva săraca, stătea și ea îngrozită și se uita ce se-ntâmplă, ce-i cu oamenii ăștia străini...

Și vine la mine și zice : „Îmbrăcați-vă !”. N-am zis nimic, m-am dat jos din pat, am îmbrăcat fetițele, m-am îmbrăcat pe mine, între timp o venit soțul meu, cum fusese cu ei peste tot pe unde căutaseră... Și îmi spune Weiss : „Dumneata vii cu mine, soțul dumneatale rămâne cu copiii”. Atuncia io n-am mai putut... Până atunci m-au ținut nervii și am izbucnit : „Nu ! Nu plec, nu mă despart de copii ! Dacă vreți să ne omorâți, omorâți-ne pe toți, da' io nu mă despart de copii !”. Atunci s-a înfuriat : „Da' ce crezi dumneata, că noi suntem criminali ?”. Fetița cea mare deja o priceput ceva, și, când m-o văzut pe mine că plâng, o-nceput să zbiere. Aia mică s-o speriat de noi, cum plângem, și-o-nceput și ea... Era o tragedie acolo. Soțul meu era galben ca lămâia și zice : „Luați-mă pe mine, lăsați-o pe ea cu copiii !”. „Nu”, zice el, „că ea vine numai până-n post și vine îndărăt.” Era mincinoși... Atunci eu mi-am dat seama că ceva nu-i la locul lui și zic : „Dați-vă cuvântul dumneavoastră de onoare că mă întorc îndărăt la copii, altfel nu mă despart de ei”. „Da, te-ntorci, vii, dai numai o declarație și vii îndărăt.” Credeam că au cuvânt de onoare, bineînțeles... Atuncia i-am pus soțului meu fetele în brațe... El era ca mort, stătea așa și mă privea înnebunit când o văzut că plec... De la ușă m-am mai întors o dată și i-am privit și n-am să uit toată viața tabloul pe care l-am văzut : soțul meu înnebunit de groază, cu fetițele în brațe zbierând...

Și v-au dus la post, așa cum au spus ?

6. Ludovic Weiss, locotenent-colonel, anchetator al „lotului Pătrășcanu”, membru de partid din 1945. A fost înaintat la gradul de inspector de Securitate și trecut în rezervă în martie 1960. Între 1946 și 1953 a fost șeful Siguranței și apoi al Securității din Satu Mare. Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securității în documente*, Editura Polirom, Iași, 2002, pp. 573-574.

Da, m-au dus la post, dar nici vorbă să dau declarație... M-au ținut acolo până dimineată, până i-au arestat pe toți ceilalți, deci pe verișorii mei, pe soț, pe soție și pe băiat, că aveau un băiat care terminase liceul. Pe-un alt verișor, care era în servicii la Baia Mare, dar făcea naveta și locuia tot cu fratele ăsta, la care-i murise soția, l-a arestat c-o zi-nainte, când venea spre casă. L-au luat din tren și de la el au aflat pe urmă totul, cum o venit ăștia, că au luat legătura și cu noi... Știți? Așa că, atunci când au venit, ne-au luat ca din oală pe toți. Pe soțul meu nu l-au arestat până a doua zi. Și-au făcut inventarul și au aranjat ca fetele să fie duse la nașa noastră care ne cunuse. Până atunci, o adus cu sila pe o vecină, săraca, să stea cu fetele peste noapte și ziua cealaltă...

Pe mine m-au dus la Satu Mare și încă Weiss m-a dus cu mașina lui. Pe ceilalți, săracii, i-o dus cu camioanele și cu cătușe la mâini. Mie nu mi-o pus cătușe... M-o ținut Weiss lângă el, în spate, și-n față era un securist și șoferu'. Și am ajuns la Satu Mare la Securitate.

Acolo v-au anchetat ?

Imediat ce-am ajuns, a-nceput Weiss să mă-ntrebe : „Pe cine-ai văzut ? Ți-ai văzut fratele ?”. „N-am văzut pe nime !” Prima dată am negat. Mi-a spus : „Atunci o venit, atunci te-ai întâlnit, atunci a fost la tine acasă”... Mi-am dat seama că știau totul și nu mai avea rost... Apoi, în Satu Mare era numai raion, că noi țineam de Baia Mare, că era regiunea Baia Mare. Și nu ne-au ținut la Satu Mare numa' o săptămână, până ne-a luat primele anchete, că nici n-aveau, de fapt, unde să țină deținuții. Era numa' o clădire în spate, încă și-acuma este, și-n fund sunt niște cușculițe numa' atâta, cât intra o saltea, că nici paturi n-avea, și jos pe saltele ne-o culcat. O săptămână am stat acolo, în cușcubițele acele'. Și după o săptămână ne-o-ncărcat în mașini și ne-o dus la Baia Mare...

Acolo era gata deja noul sediu al Securității. Și-acolo am stat o lună de zile. Și-am citit în cartea lui Ion Ioanid⁷ că tocmai în perioada aia erau și ei acolo, că îi prinseseră că o evadat de la Cavnic.

Și după o lună de zile unde v-au dus ?

După o lună de zile ne-o dus cu un tren personal la București... Pe-urmă, abia, am cunoscut vagoanele acelea speciale pentru deținuți, da' atunci ne-au dus împărțiți în diferite vagoane. Eu am fost cu femeia de la Pir, care l-o adăpostit pe fratele meu. Noi nu ne cunoșteam și așa ne-o pus în vagon, cu cine nu ne cunoaștem... Și cu noi erau doi ofițeri de Securitate, dar se făceau așa ca și cum numa' am fi călători obișnuiți. Iar noi n-arătam deloc că suntem deținuți...

Da' în momentul când ne-o dus la București am știut deja că soarta noastră-i pecetluită. Până-am fost la Baia Mare tot mai speram, dar pe urmă mi-am dat seama că e grav...

La București ne-o dus întâi la Ministerul de Interne... Acolo, în subsolurile alea, e groaznic. Acolo am cunoscut pentru prima dată ploșnițele, că până atunci nu văzusem... Chiar când mâncam, lângă farfurie mi-o căzut una. Nici n-am putut să dorm de groaza lor... Dar nu ne-o ținut numai o zi și-o noapte acolo și ne-o dus pe Uranus...

La închisoare la Uranus era mai bine ca la Interne ?

Nu pot să spun... Acolo era pe vremuri o închisoare a foștilor militari... Acolo, pentru prima dată, am ajuns în o celulă cu alte două femei, că până atunci am fost tot singură. Asta a fost cel mai groaznic lucru, cât am fost singură... Eram năpădită de fel

7. Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, Editura Albatros, București, 1996 ; Editura Humanitas, București, 1999.

de fel de gânduri, mă rugam lui Dumnezeu să mor, nu mai suportam durerea, mă gândeam la fetele, la soful meu, la toți... Și acolo, la Uranus, am ajuns cu două doamne, una mai în vârstă, de 60 de ani. Fusese prietena unui diplomat francez și era, săraca, învinovățită de spionaj. Era o bătrână nenorocită, bolnavă, o modistă... Nu știu cum au putut să o condamne. De fapt, au condamnat-o numai la un an și pe urmă a plecat acasă... Cealaltă era o doamnă englezoaică, londoneză, care era căsătorită cu-n român din '36. Ea era secretară la ambasada americană, mare catolică, deși englezii de fapt is anglicani, dar printre ei sunt și mulți catolici care nu și-au părăsit religia, cu toate c-au fost mereu persecutați... Și ea era tare mare catolică. Și ea, fiind la ambasada americană, ducea scrisorile preoților greco-catolici și romano-catolici, pentru că ei n-aveau voie să ia legătura cu Vaticanul... Și ea, prin valiza diplomatică, le ducea scrisorile... A fost descoperită ea și cu mai multe persoane, care, tot așa, ajutau pe preoții fugari, și au făcut un lot așa-zis „lotul Vaticanului”. Și ea, săraca, era în anchetă la Securitate de nouă luni, pentru că, fiind la ambasada americană, cunoștea foarte multe persoane pe care Securitatea le urmărea... Și de la ea tot voiau să afle câteva lucruri... Ea mi-a ridicat moralul, că altfel nu știu ce-aș fi făcut. Era tare scumpă femeia...

Cam cât timp ați stat împreună cu ea acolo ?

Numai o lună, că pe urmă am fost judecați. Nouă luni avea ea în Securitate, eu numa' o lună... Dar lotul lor a fost judecat înaintea mea și-apoi am fost judecați noi, în noiembrie. Deci am ajuns la București prin septembrie 1953.

Femeia asta, Silvia Plata, tare mult m-o ajutat... Făceam multe rugăciuni împreună și ea m-o inițiat, pentru că, fiind în București, luase contact cu lume care mai trecuse prin Securitate și prin închisoare. Și de la ea am auzit prima dată : „Ai grijă dacă ajungi la închisoare, pentru că ei în continuare o să aibă printre deținute persoane care să afle tot ce gândești, tot ce spui. Ai grijă dacă vei ajunge la închisoare”. Eu m-am mirat, că, vă spun drept, nu puteam să-mi închipui... Că știam că, dacă ajungi la-nchisoare, ești la fel ca și celelalte, deci și tu ai luptat contra comunismului, și tu ești dușmanul comunismului și faci parte din cei nenorociți. Nu-mi puteam închipui dintre ei să fie cineva care te poată trăda. Pentru mine era ceva nemaipomenit, ce nu puteam concepe. Că un comunist o să te denunțe, înțeleg, dar cel care suferă cu tine, cum să te denunțe ? Asta n-o puteam pricepe, vă spun sincer, până am ajuns la închisoare.

Pe noi nu ne-o ținut mult la Securitate, da' au fost săracii care-au făcut ani de zile acolo... Nu mă mir c-o-nnebunit unii, c-aia a fost cea mai groaznică perioadă... Nu poți să știi la ce eram supuși... Noaptea ne scula din somn, ne duceau la anchetă, ne chinuiau, veneau cu fel de fel de minciuni... Vai, nici nu vă pot spune ce groaznic o fost. După ce-am ajuns la închisoare, parcă am ajuns din rai în iad, așa mare mizerie era în închisorile comuniste. Da' măcar n-am avut anchetele, că astea a fost groaznice...

Pe dumneavoastră v-au bătut vreodată ?

A, nu, nu, nu m-au atins, numa' m-au amenințat. Dar nu, nu m-au bătut. Dar te-amenința... Și pe mine m-amenința cu bătaia și-am zis : „N-aveți decât să mă bateți, că io îs o femeie singură, neajutorată, n-am pe nimeni să m-ajute, îs în mâna dumneavoastră. Bateți-mă !”.

Cum s-a desfășurat procesul ?

Ne-o-mpărțit în două loturi... Între timp, o reușit să-i prindă pe toți parașutiștii. Din lotul fratelui meu l-o prins numai pe Gavril Pop. O mai prins atunci și pe Mircea

Popovici, l-o prins pe Golea, pe Puiu Samuilă, c-o fost mai mulți... Deci 27 de persoane o fost în primul lot. Ei, parașutiștii, și cei pe care s-o gândit să-i condamne la moarte. Pe-ăia i-o băgat că o fost complici la-naltă trădare. Și acolo o fost și bietul soțul meu... Sora lui Mircea Popovici, care fusese și ea în primul lot, dar ca femeie o primit numai 25 de ani, deci nu o condamnat-o la moarte, mi-o spus pe urmă că și soțul meu o fost în lotul ăla... Deci în primul lot o fost cei pe care i-o și condamnat la moarte pe toți. Apoi, după două săptămâni, am urmat noi, lotul cu cei care am favorizat... Și ne-a băgat la crimă de înaltă trădare.

Procesul o fost primul proces din viața mea pe care l-am văzut. Da' o fost mai mult un circ decât un proces. Deja pedepsele era stabilite dinainte... No, avocații ni i-o pus din oficiu și n-o vorbit aproape nimic, numa' o zis că fiin'că suntem la prima abatere, că n-am mai fost condamnați pân-acuma, să ne deie pedepse mai mici. În rest, aproape nimic...

Publicul erau ei, securiștii. Era plină sala de ei. Generalul Petrescu, poate ați auzit de el, că el l-o condamnat și pe Maniu și pe toți ăștia, el era de la Tribunalul Militar. Deci el o fost cel care ne-o dat pedepsele... No, în sfârșit, da' era dinainte hotărâte, că mie mi-o spus anchetatorul meu: „Dumneata ești încadrată la zece ani, pentru că ai circumstanțe atenuante, că era fratele dumneata și nu ai putut să-l reclami”... În sfârșit..., poate că s-au gândit și că am cele două fete... Nu știu. În timpul procesului, o pus așa în colțuri santinele și nu ne-o lăsat... Numa' așa, pe furiș, ne uitam unii la alții. Bietul fratele meu, ăsta, medicul, tot îmi făcea semne.

Cine mai era cu dumneavoastră în lot ?

Acolo mi-am întâlnit verișorii ăștia la care venise fratele meu, soția vărului meu și fratele meu, medicul, că între timp l-o arestat și pe el. Dar el, săracu', nici măcar nu l-o văzut pe fratele meu, numa' o auzit c-o venit în țară. Vărul meu, care făcea naveta de la Baia Mare, s-o întâlnit cu el, că venea și el de la Baia Mare, și-o făcut greșeala de i-o spus, că noi am zis că nu mai spunem nimănu. Și fratele meu, când o auzit, o venit repede și s-o interesat dacă-i adevărat. Da' săracu' numai pentru faptul c-o știut l-o-ncadrat la omisiune de denunț.

Ce pedepse au primit ceilalți ?

Lu' fratele meu, medicul, i-o dat trei ani, da' la recurs i-o mai luat un an, și-așa c-a făcut numai doi ani de-nchisoare. Verișorii mei 25 de ani de-nchisoare, băiatul lor 20, verișoara mea 12 ani, eu zece ani. Eu am avut cea mai mică condamnare... Ceilalți din Pir: 25 de ani, zece ani femeia, fiicele ei câte un an, pentru că fetele-o zis că ele n-o știut, și, la un sfârșit, o avut poate și milă de tineri... Dar pe băiat, pentru c-o mers să spună că să fugă, că vine Securitatea să-i aresteze, l-o condamnat la moarte și l-o executat. Avea 18 ani. Abia terminase liceul, săracul...

După proces ce s-a întâmplat ? Unde ați fost dusă ?

Ne-o urcat în duba aia a lor, că au o dubă cu compartimente numa' de o persoană, așa... Și ne-au dus la Jilava. Am ajuns acolo și în fața penitenciarului ne-o oprit, da' n-am intrat în penitenciarul cu celulele acele' groznice. În față, acolo, era o curte a birourilor și acolo ne-o dat jos din dubă și ne-o urcat într-un camion din ăsta deschis. Și ne-o lăsat, Doamne Sfinte, vreo zece minute ca să ne îmbrățișăm, să ne povestim, să ne luăm rămas-bun... Și fratele meu m-o rugat așa de mult: „Ai grijă de tine”. Zic: „Dar ce s-o-ntâmplat cu soțul meu, de ce el n-o fost cu noi?”. Zice: „Probabil că el o să aibă pedeapsa mai mare, dar tu ai grijă de tine!”. Tot mă încuraja, săracu'.

Pe-ormă, tot acolo, în curtea aceea, erau niște celule așa mai micuțe, unde ne băgau, da' ne-o băgat împreună, femeii, bărbați, nu ne-o mai despărțit lotul. Că până la proces am stat numai câte unu', că n-aveai voie să iei contact... Și ne-o ținut de după-masă până noaptea la douășpe' acolo, în cămăruțele acele. Era sfârșitul lui noiembrie și era frig... Eu, fiind arestată din august, eram fără ciorapi, că nu m-am gândit unde o s-ajung... Bietul fratele meu avea haine la el, că fusese la băi la Borsec în concediu, și de-acolo l-o luat, și noroc c-ave' geamantanul cu toate hainele... Săracu', m-o văzut că-s numai cu pantofii goi și mi-o dat niște ciorapi de-a lui, care i-am ținut mult timp...

Și noaptea la 12 ne-o luat la grefă, ne-o făcut cazierul... Da' ei făceau așa noaptea, să nu se vadă când îs duse în celule persoanele respective, că pe urmă era închiderea... Și aveau niște obloane, și toate geamurile se-nchideau, și nu se mai vedea în curte, și puteau să ne ducă și să ne-aducă. Și-așa, pe rând, după cum ne făcea cazierul, ne trimitea cu un gardian la celula în care eram repartizați. Noi, femeile, aveam celulele noastre, despărțite de bărbați. Erau așa, cu gard, și-acolo erau numai patru celule pentru femeii.

Numa' după cum citisem în romane, nu îmi puteam închipui cum poate fi în închisoare. Știu că am intrat în subteranele acelea, că erau celulele în pivnițe... Era, cum intrai, o celulă într-o parte și-ncoace erau altele trei... Eu am intrat în prima dintre cele trei, nu în cea care era singură. Când s-o deschis ușa... cu niște zdrăngănituri groaznice... Nu știi ce fier aveau și ce lăcate mari... Vai, nu vă spun ce impresie mi-o făcut... Sunt anumite lucruri pe care nu le-oi uita nici în clipa când o să mor. Și m-o introdus în celula respectivă. Gândiți-vă! O pivniță, de-o parte și de alta niște priciuri de lemn pe două niveluri. Jos erau numai scândurile goale, pentru că toată lumea fujise sus, că acolo era mai cald... Știți? Și în clipa când s-o deschis ușa, dintr-odată, de sus și de-o parte și de alta, s-o sculat niște capete pline cu niște cârpe, nu li se vedeau numai ochii, nasul și gura, și toate se uitau spre persoana care o intrat în celulă... După ce milițianca m-o împins în celulă, o chemat-o pe șefa camerei, care răspundea de cameră, și i-o spus atâta: „Ai grijă, dă-i o saltea și aranjează-o pentru dormit”. Și ea o plecat, o închis ușa.

Câte persoane erau în celulă ?

Erau, să zicem, cam vreo 30 de persoane. Dar cele mai multe vă spun că erau sus. Și toate capetele alea... înconjurate cu toate cârpele din lume, se uitau la mine... Și șefa m-o-ntrebat: „Din ce lot faci parte?” Știu că aia o fost prima întrebare. Și io am zis: „Parașutiștii”. „Dumnezeule, dar câți parașutiști au fost, că până acuma o venit o grămadă de persoane cu parașutiștii?” Deci în ziua aceea am fost judecați toate loturile de parașutiști. Și, rând pe rând, o-ntrat și-n celula asta câteva persoane cu parașutiștii. Eu eram a patra sau a cincea... Da' asta vreau să vă spun, ce impresie mi-o făcut capetele ale înconjurate de zdrențe... Aveam 29 de ani. Eu din fire-s optimistă, îs sangvină... Și mă gândeam... Și nu știam dacă să râd sau să plâng... Și am început să zâmbesc la capetele acele care se uitau la mine și am zis: „Nu vă supărați că v-am trezit, că v-am deranjat din somn”. Ha, ha! Și șefa o zis: „Nu-i nimic, suntem obișnuite, că nu știi câte o intrat până acuma. Dar știi ce fericită sunt că văd pe cineva că intră răsărind în celulă... Că, până acuma, toate cât au intrat au intrat plângând”. N-am să uit asta niciodată.

Și vă spun că jos erau numai scândurile goale și-atunci șefa s-a adresat la cele de sus: „Dați repede o saltea jos”. Că ele, săracele, au cules toate saltelele și de jos și le-o pus să le fie mai cald. Atunci careva mi-o aruncat o saltea jos și-o pătură. Dar eu atuncea, naivă cum eram, am zis: „Nu vă deranjați, că eu mă culc și pe scânduri”. Da' zice șefa:

„Cum să te culci pe scândură? Lasă-mă, că am bolnave destule. Și dumneata, care ești sănătoasă, să nu mi te îmbolnăvești”. Am uitat să vă spun că, după a doua naștere pe care am avut-o, dintr-odată m-am îngrășat foarte tare, am avut ceva cu hormonii ce n-o fost în regulă, și mă făcusem aproape de 95 de kilograme. Și-acuma am aproape atâta, dar nu știu de ce, atunci mi se părea că eram mai grasă. Și-ntre timp, la Securitate, am mai dat jos, pentru că n-am mâncat și de multe ori refuzam mâncarea și am avut probleme cu asta, că au spus că fac greva foamei, dar eu n-o puteam mânca că era așa de rea... Că știți că ardelenilor ne place să mâncăm bine, și io, ca gospodină, care am avut și posibilitate, am făcut tot mâncări gustoase și bune, și, dintr-odată, m-am văzut la mâncările alea rele și nu le-am putut mânca. Da' când am ajuns la Jilava eram încă în situație bună, dădusem câteva kilograme jos, dar mai eram încă bine...

Cu cine v-ați întâlnit acolo la Jilava?

În timpul zilei am aflat că erau deținute și din București... Printre loturile care fuseseră judecate cu două săptămâni înaintea lotului nostru fusese și „lotul francez”, așa se chema, cu spionajul, cu Franța. Și din ele făceau parte câteva studente. Știți că-n București, pe timpul regilor, funcționa un liceu francez, și la liceul ăsta se putea înscrie oricine, la orice vârstă, pentru că îți dădea o diplomă că l-ai făcut, dar cu el nu realizai nimic, doar învățai limba franceză. Și studentele astea, cu care am stat în închisoare, făcuse și ele toate liceul acesta francez, ca să se specializeze în limba franceză. Că bucureștenii aproape toți vorbeau franceza, că știți că am fost tare prieteni cu Franța... Și printre profesoare era și sora scriitorului Cezar Petrescu, doamna Șihata⁸. Era profesoară de franceză, făcuse facultatea la Paris și era foarte bună prietenă cu toți profesorii, că erau și profesori francezi din Franța. Și fetele astea, vreo opt-nouă, toate fuseseră elevele ei. Și după ce ăștia au desființat liceul și i-a expulzat pe toți profesorii francezi de la liceu, doamna Chehata și fetele tot mai ținea legătură cu ei prin scrisori. Că și fetele își iubiseră foarte mult profesorii, și ei erau tare atașați de elevii lor. Și din cauza asta, o zis c-o făcut spionaj. Și pe doamna Chehata au făcut-o șefa lotului și au condamnat-o pe viață. Dar n-o făcut atâta, că Cezar Petrescu s-o mai dat cu ei și le-o mai micșorat pedepsele... Și sora ei, care era medic stomatolog, făcuse numai un an de închisoare, fiindcă nu o denunțat pe soră-sa, no!

Dintre fetele astea, care erau din lotul francez, două făcuseră tuberculoză la Securitate. Erau mai sensibile, așa, și de-ale spusese șefa de celulă că erau bolnave, că săracele tușeau și erau în ultimul hal de bolnave... Și abia după mai multe cereri pe care le-am făcut să le ducă la îngrijire la spitalul deținuților la Văcărești... Și abia le-o putut duce... Și una o murit, dar una o fost salvată, că-ntre timp apăruse hidrazida, și nu știu cum îi mai zicea la medicament, și o salvat-o. Aia care murise era singură la părinți, și astalaltă așa plângea..., că în brațele ei murise la spital. Și zicea: „Mă-ngrozesc când o să ajung acasă, că ce-o să le zic părinților? Cum să le spun cum o murit? N-o să am toată viața

8. În mod greșit, doamna Aurelia Cosma o numește pe Smaranda Chehata, Șihata. Pentru a evita confuziile, am folosit în continuare forma corectă a numelui, respectiv Chehata. Smaranda Chehata, scriitoare (sora lui Cezar Petrescu), condamnată în august 1950 la muncă silnică pe viață pentru legături cu Legația Franței din București. A trecut prin penitenciarele MAI, Jilava, Văcărești și Mislea. A fost eliberată în 1954. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar C*, Editura Mașina de Scris, București, 2002, p. 87.

liniște c-am văzut-o cum o murit”. Erau niște fete așa frumoase... Și de-aia îmi spusese șefa de cameră să am grijă, să nu-i mai dau și eu de lucru.

Cum era mâncarea la Jilava ?

Jilava o fost groaza groazelor... Mâncarea, nu vă spun..., oribilă. Câteodată mai primeam și fasole, dar, în rest, tot timpu’ ne ținea numa’ cu arpacaș, da’ în care se găsea tot felu’ de intestine de vită. Acolo se aduceau de la abator intestinele și fâlcile, și... toate lucruri care nu să puteau vinde. Știți? Și probabil acolo le vindea ieftin, și le cumpăra închisoarea, și n-ar fi fost nimic că pune intestinele alea în arpacaș, dar nu le spălau și erau pline de murdării, și mirosea... de nu puteai mânca. De multe ori am dat îndărăt gamelele așa cum ni le-aduceau... Și-o venit ofițerul politic, și ne-o-nșirat așa, și-o zis : „Cine n-o mâncat? Cine și-o dat mâncarea înapoi?”. Noi am spus, și doamna Chehata, și fetele, studentele... „No”, zice, „vă scriu.” Și ne-o scris acolo pe-o listă.

Pe ofițerul politic vă mai aduceți aminte cum îl chema ?

Nu, nu-l țin minte cum îl chema... Nu-și spuneau numele. Că nu venea așa des, venea mai rar, așa. Și numa’ când era chemat pentru ceva ce se-ntâmpla între noi. Și zice : „Să știți că o să vă dau în judecată c-ați refuzat mâncarea”. Dar noi toate, bucuroase : „Vai, ce bine ar fi, c-o să mâncăm și noi un pic de slănină!”. Că atunci când te ducea la judecată îți dădea hrană rece, slănină și brânză... Da’ noi știam că nu te poate da în judecată că nu mănânci... Da’ el credea că suntem copii și ne sperie. Deci mâncarea era oribilă... Oribilă! Dar totuși, spre primăvară, spre mirarea noastră, în timp ce ne plimbam, că ne lăsau să ne plimbăm câte 20 de minute la zi, o scos toate priciurile afară și-o băgat paturi cu saltele și cu cearșafuri. Atunci am văzut cearșafuri pentru prima dată, că nu era cearșafuri, numa’ saltelele alea murdare... Deci o început să modernizeze un pic Jilava, care era o șerpărie... cum o descrie bietul [Ion] Ioanid...

Jilava e o închisoare de tranzit... Dumneavoastră cât ați stat acolo ?

Păi, la sfârșitul lui noiembrie o fost procesul și am stat până în iulie anul celălalt, în ’54. Da’ de ce ne țineau acolo, că așa e, acolo nu era o închisoare unde îți făceai pedeapsa, că era de tranzit. Da’ ne țineau acolo până se termina recursul și, după ce eram cu pedeapsa definitivă, atunci ne repartizau în închisorile din țară care erau pentru femei. No, și în mai ’54 ne-o adus recursurile. Io nici n-am vrut să fac cerere de recurs, dar toate celelalte or zis : „Fă-ți, că cine știe, poate ți-a reduce din pedeapsă.”. Dar nu mi-o redus. Eu am știut că nu-mi reduce... Și în mai o venit și m-o anunțat că am rămas tot cu aceeași pedeapsă.

După recurs ați mai stat la Jilava ?

Nu mult, că după aceea ne-o dus la Mislea... Era singura închisoare de femei așa mai vestită... Poate ați auzit de ea ?

Da. Și cu ce v-au dus până la Mislea ?

Până-n Câmpina am mers cu trenul, și din Câmpina ne-o dus cu camionul. Mislea fusese o mănăstire zidită de Radu cel Mare în 1540⁹ și între timp arsese, și s-o refăcut pe ormă, după ce-o venit regele Carol I în țară și o transformat-o-n închisoare. Acolo

9. Mănăstirea Mislea a fost clădită în 1536 de Radu Paisie, cunoscut și sub numele de Petru de la Argeș, domn în Țara Românească în perioada iunie 1553 – martie 1554. A fost fiul lui Radu cel Mare (http://ro.wikipedia.org/wiki/Radu_Paisie).

erau deținute femeile de drept comun, până în '48, când comuniștii au transformat-o în închisoare pentru deținutele politice.

Era o diferență mare între Jilava și Mislea...

În sfârșit, o fost diferențe și-ntr-o închisorile lor. Toate o fost mizerabile, dar parcă la Mislea era alt aer... Acolo, în munți, e o regiune foarte frumoasă. Eu de multe ori am fost în podul închisorii, pentru că am lucrat la spălătorie și ieșeam să întindem rufele iarna în pod, că acolo erau sârmele... Și am văzut că erau niște geamuri mari, și-apăi, după ce-ntindeam rufe, ne uitam, și de jur-împrejur erau dealuri, munți cu sonde de petrol... Era tare-tare frumos acolo.

Închisoarea era împărțită în vechea mănăstire, cu chiliile foștilor monahi, și clădirea nouă, da' tot atașată de aialaltă. În asta nouă, înainte de-a veni comunismul și-n primii ani de după, fusese directoare o profesoară de psihologie..., un fel de..., cum îs acuma psihiatrii ăștia... Și era foarte severă cu deținutele de drept comun, da' totuși se-ngrijea de mâncarea și de traiul lor. Și făcuse această clădire nouă cu w.c.-uri, deci nu mai era ca la Jilava... Că fac o paranteză, că am uitat să vă spun... La Jilava erau niște hârdaie mari în care trebuia să-ți faci necesitățile. Și eu m-am îmbolnăvit, am făcut o fisură intestinală, că, fiind de la țară, eram foarte... – cum să spun – rușinoasă, să spun așa. Nu-mi puteam închipui să mă duc să-mi fac necesitățile în timp ce erau în cameră celelalte. Nu puteam concepe asta... Din cauza asta mă constipasem și două săptămâni n-am putut să merg afară... Și m-am chinuit groaznic. No, da' după-aceia n-am avut încotro, că am văzut că toată lumea face la fel.

La Mislea, deci, erau w.c.-uri din astea englezești și era despărțite de dormitor... Era o cămeruță cu chiuveță, unde puteai să speli mâinile, deci era mai civilizat. Erau podele pe jos, cu scânduri, nu era ciment, era curățenie... Pe-ormă curtea... Curtea era împărțită în trei părți : la intrarea pe poartă, în față, erau birourile, cum veneai sus... Era ca un rai acolo... Mănăstirea era pe-un deal și o alee urca pe deal, și era mărginită de ploi, iar în fața birourilor erau lilieci... Când am ajuns noi, chiar erau înfloriți liliecii. Pe-ormă, când intrai pe poartă, era curtea unde erau bucătăriile, spălătoriile, dușurile, magaziile cu alimente, iar în partea astalaltă erau cabinetul medical cu infirmeria... Și erau câteva odăițe unde erau niște mame care născuseră la închisoare, cu copilașii lor. Asta era prima curte. Din curtea asta era o altă poartă și intrai în curtea dormitoarelor... Aici erau cele două clădiri de care v-am spus și mai era o clădire unde se mânca... Era sufragerie. Și în mijloc era mănăstirea, bisericuța, mărginită de niște castani splendizi, care atunci erau înfloriți, și așa o impresie frumoasă îți făcea... Și-n partea astalaltă era carantina : două dormitoare, unde erai primit...

De la sufragerie era o altă poartă, care dădea în curtea atelierelor, că acolo se lucrau covoare și confecții bărbătești, cămăși și chiloți. Erau confecțiile, și-n fața lor era atelierul de covoare.

Pe noi ne-a dus în carantină și acolo am stat două săptămâni, până se vedea dacă, no, avem ceva boli sau nu... Ne-o fost tare plăcut atunci, că nu lucram, și acolo ne-o dus pe toate... Când erai la Jilava nu cunoșteai, numai pe cea din camera ta, și n-aveai voie să vorbești, da' acolo ne-am întâlnit și am făcut cunoștință și cu celelalte din celelalte patru camere.

Spuneți-mi, vă rog, cum era viața dumneavoastră la Mislea ?

După două săptămâni ne-au repartizat în dormitoare. Acolo, la Mislea, eram repartizate după condamnări. Cele până la trei ani erau cele care făceau gospodărie, găteau, spălau rufe, și în ele aveau mai multă încredere. Era prima cameră jos, o cameră specială pentru ele. Lângă ele era camera cu cele care aveau douășpe ani condamnare. Acolo a fost și verișoara mea. Sus la etaj erau iară trei camere, unde erau unele până la șase ani, una până la zece ani, și pe-ormă noi, cu zece ani, separat, în alt dormitor. Restu' nu aveau voie în dormitoarele astea moderne, erau repartizate în chiliile foștilor călugări. Acelea n-aveau voie la muncă...

Așadar, numai cele până la 12 ani aveam voie să muncim. Celelalte erau la regim închis, așa se zicea. Deci primeau și o hrană mai slabă... Noi primeam o hrană mai bună, fiindcă aveam de la câștigul produselor pe care le făceam și ni se adăuga la hrana de-nchisoare.

Și săracele, cele cu 20 de ani, cu 25 de ani condamnare sau care erau pe viață, alea erau separat închise, în altă cameră... Pe-ale nu le vedeam, numa' de la geamuri... Câteodată, când mâncam, în timpul pauzei de masă, la sufragerie, ne dădea voie să ne plimbăm printre castani și, care voiam, mergeam să ne rugăm în fața mănăstirii... O jumătate de oră aveai voie. Apăi mâncam repede și ne plimbam, ș-atunci le vedeam, că săracele apăreau la geamuri, că nu erau obloane... La Mislea nu existau obloane, numai erau văruițe geamurile, dar le puteai deschide, că aveai voie... Și vedeai numai câmp și dealuri.

Atunci am văzut-o pe doamna Chehata la geam, săraca, ne făcea semne..., și pe soția mareșalului Ion Antonescu, pe doamna Antonescu... Și-am văzut-o și când o eliberat-o, că lucram, că pe urmă am ajuns de-am lucrat la spălătorie, cu toate că aveam zece ani, da' aveau nevoie de spălătorese și eu m-am cerut să mă duc... Cum să spun? Munca fizică era o eliberare pentru mine... Și-atunci am văzut-o pe doamna Antonescu, când o dus-o ofițerul de servicii la poartă, că se elibera. Se vedea că era o doamnă.

Pe cine ați mai întâlnit la Mislea ?

În închisoare am cunoscut foarte multă lume de condiție bună și multe bucureștence. Mi-aduc aminte cu plăcere de domnișoara Goleșcu... Era ultima din familia marilor revoluționari Golești. Mi-a făcut o impresie foarte bună. Am avut tare multă stimă pentru ea și ne-am simpatizat reciproc. Erau multe profesoare, foarte multe intelectuale, studente... Din familia prinților Ghica am întâlnit-o pe doamna Ghica, pe doamna Russo, aviatoarea aceea mare... Multe-multe personaje... Și vă spun, din București foarte multă lume o fost, cu care pe-ormă tare bine m-am înțeles...

Se poate spune că aveai o anumită libertate de mișcare la Mislea...

Da, erau mai înțelegători, nu era așa o strictețe, pentru că era departe de București și nu erau așa la mâna Securității... Când ne-am dus noi, directoare era o doamnă locotenent-major, care era destul de omenoasă așa. Și ofițerii de servicii, și cei de la producție, nu pot să spun că se purtau urât cu noi. Nu erau pedepse așa cum au fost mai târziu... Mai târziu o fost groaznic. A fost așa mai bine în cei doi ani cât am stat acolo, da' au fost cei doi ani de destindere, cumva...

Ce ați lucrat acolo, în afară de spălătorie ?

Am lucrat și la covoare, am lucrat și confecții... Când era comanda mai mare și era nevoie de confecționere te trecea de la covoare la confecții, și când nu era comanda așa mare lucrai la covoare. Și asta a fost timp de doi ani. Spre sfârșit, s-a făcut un fel de

amnistie pentru cele cu pedeapsă până la cinci ani... Atunci o plecat multe care erau cu trecerea frontierei, că alea primeau trei ani, patru ani... Erau acolo persoane condamnate numai pentru cine știe ce vorbe... că au zis ceva de comunism... Deci alea erau pedepse mai mici și au fost amnistiate. Și studentele acele, fetele alea din București, cu care tare bine m-am înțeles, au avut trei ani de zile pedeapsă și o plecat acasă. Am rămas din trei sute o sută cizeci acolo... Noi eram cu pedepse mai mari...

Și atunci am făcut o grevă, că-ntre timp noi n-aveam dreptul la pachete de-acasă. Știți? Atuncea s-o schimbat conducerea, doamna aceea locotenent-major o fost înlocuită c-un maior care-o venit cu niște idei de represiune asupra noastră. Și, ce credeți, ne-o înlocuit rația de pâine cu mămligă. Deci nu mai primeam pâine aproape deloc, numai mămligă. Și știți cum îi mămliga, că nu-ți ține așa de foame... Dar totuși, așa cum o fost mămliga, o luam cu noi în atelier și o mâncam.

În ce consta mâncarea într-o zi la Mislea ?

Dimineața primeam un fel de mlai, fiert, dar așa subțire, deci nu mămligă... Nu știu dac-ați auzit vreodată... Și cu-n pic de zahăr... Deci rația de zahăr ți-o pune în aia. No, și aceea o mîncai dimineața. Atîta bunătate avea că era caldă, te încălzea un pic. Știți? Intram în atelier și până la 12 lucram, și de multe ori nici nu puteam munci, că ne era foame, numa' cu chestia aceea... Și ne luam bucata de mămligă rămasă de cu o zi înainte, că ne-o păstram, și-acolo erau niște sobe mai de seamă, din teracotă, cu cărbune, că așa se-ncălzea atelierul, și prăjeam mămliga aceea pe jarul de la cărbune și-așa o mâncam. Dar n-aveam pauză și o mâncam în timp ce lucram, în timp ce trăgeam la mașină sau băteam la covor. Știți?

No, la 12 ne dădeau ceva de mâncare și rezistam până seara, când veneam și mâncam cina. Da' pe gardience le incomoda faptul că mâncam în timp ce lucram, că vedeau și ele, și tot veneau și ne raportau la maior, că nu lucrăm, că nu ne facem normele, că mâncăm... Și spuneau c-am putea să lucrăm mai mult, că norma era de zece cămăși pe zi, și am putea să facem 12, dar noi mâncăm... Și atuncea, maiorul ăsta, care era și-așa tare strict, o interzis să ne mai ducem mămligă cu noi... ăsta o fost pretextul pentru noi ca să facem greva. El ne-o spus dinainte, ne-o anunțat: „Cine-și mai duce mămligă-n atelier o să fie pedepsit”. Noi ne-am înțeles și, bineînțeles, noi toate ne-am pus mămliga în săculeții pe care-i aveam și am mers cu ea. Atunci o venit ofițerul de servicii și-o anunțat: „Cine are mămligă în săculeț să facă rîndu' spre dormitoare”. Atunci, din cele o sută cincizeci..., o sută, ne-am aliniat spre dormitoare și numai cizeci o mai rămas, care o intrat la lucru în atelier. Vă puteți închipui că ei aveau comenzi și, dacă nu lucram și nu făceam normele, însemna că ei pierdeau și erau sancționați pentru asta... Bineînțeles c-o fost anunțat maiorul, o venit imediat și ne-o amenințat că să aruncăm mămliga... „Nu! Ne lăsați să intrăm cu mămliga-năuntru, la ateliere? Mergem. Nu ne lăsați, nu mergem!” Și el s-o ținut tare: „Nu mergeți! Cine are mămligă nu intră”. Și-așa o-nceput greva, care o ținut două săptămâni... pentru o bucată de mămligă.

Și cum s-a rezolvat până la urmă problema ?

O venit întâi procurorul din Ploiești, că țineam de ei. O-nceput: „Noi suntem mămligari, românii, de ce?”, „Nu mai putem, pachete de-acasă n-avem, mâncăm numai mămligă, lucrăm zece ore la zi, nu mai avem putere, ne-am îmbolnăvit, suntem bolnave, nu primim nici un tratament medical.” Și atunci procurorul n-o putut să ia măsuri, da' o anunțat Bucureștiul... Și până acolo s-o ajuns, c-o venit ceva căpitani de la Ministerul

de Interne din București și ne-o tot luat pe rând la anchetă, să afle cine o fost inițiatorul... „Nimeni! Nimeni! Ofițerul de servicii! El ne-o spus să nu intrăm înăuntru dacă avem mămăligă, noi am avut mămăligă și ne-am întors în dormitor.” Ei vroiau să pedepsească pe câteva dintre noi, dar noi am ținut-o sus și tare că nimeni, numai ofițerul de servicii.

Dar a fost cineva anume care a inițiat greva ?

Noi ne-am înțeles dinainte. Toate ne-am înțeles dinainte că, dacă nu ne lasă, nu intrăm în atelier. Și-apoi, după multe tergiversări și după multe amenințări, și după aceea și cu vorba bună, așa frumos venea la noi... Că pe noi ne-o izolat acolo unde era cămărușele alea, unde se stătea în carantină. Și-acolo ne-o dezbrăcat, și era iarna, în februarie, ne-o luat toate lucrurile calde... Și-acolo la Mislea nu era obligatoriu să porți uniforma de închisoare, că puteai să intri și cu ce aveai la tine, cu cojoce, sau ce-aveai, no. Și ne-o luat toate lucrurile calde, ca să ne fie frig, că n-o mai știut cum să ne constrângă. Și fusese o zăpadă mare și curțile erau pline de zăpadă. Și ne-o pus la curățitul zăpezii. Maiorul s-o gândit că ce pedeapsă ne dă, da' noi eram bucuroase și toate vesele, cu lopețile, era deja sfârșitul lui februarie, era frumos afară, era soare, era plăcut, și toate vesele, încărcam căruțele și le duceam în poartă... Deci n-o fost o pedeapsă, că o fost o fericire pentru noi. Și, după două săptămâni, am convenit cu cei de la Ministerul de Interne care-o venit că-ntrerupem greva dacă avem voie să ne ducem mâncare pentru ora zece, pentru că o mâncăm lucrând, deci nu luăm din timp; să ni se dea pachete cu îmbrăcăminte și mâncare; cele bolnave să fie duse la infirmerie și să li se deie tratament, care aveau ani mulți de-nchisoare... În fine, câteva condiții, și, ce e interesant, e că le-o primit și-o zis că nu numa' c-avem voie să ne ducem la ora zece dacă avem ceva de mâncare, dar o să ni se dea o pauză de-un sfert de oră, ca să putem mânca liniștite. Ne-o dat și cărți poștale, am scris acasă imediat după îmbrăcăminte și alimente, și bolnavele o fost toate internate la tratament...

Și cu maiorul ce s-a-ntâmplat, l-au schimbat ?

Ha, ha! O primit treizeci de zile de carceră. Și ofițerul de servicii o fost mutat din închisoare. Așa ne-am bucurat, că el era cel mai rău, că el dădea pedepsele... Era și un bărbat urât, „Cap de mort” îi ziceam noi. Așa că o lună de zile am fost scutite de maior, și un căpitan i-o luat locul până s-o întors îndărăt. Dar ce ne-o putut urî omul ăla după aceea... Odată venea și ne pândeă..., v-am spus că erau niște castani mari, și se-ascunde după ei și ne prive' când intram înăuntru. Și după ce luam dejunul, ne încolonam în fața porții de la ateliere și o milițiancă ne făcea controlul, că no, să nu ducem ceva lingură cu noi, sau ce știu eu ce. Și el ne pândeă de-acolo după castan... Și-odată, o colegă de-a noastră, deținută, venea din dormitor, că s-o dus să-și ieie ceva, și nu o văzut-o, că era în spatele lui, și ne privea și zice cu-atâta ură: „Iepele dracului!” Ha, ha, ha... Nu ne-o putut ierta niciodată că i-am făcut figura. D-apoi nu ne-am bucurat tare mult... Pachet am primit și eu atunci, cu îmbrăcăminte, cu hrană... O fost primul meu pachet după trei ani de-nchisoare... Da' la vorbitor nu am mai apucat, că s-o început cu litera „A”... și o fost până la „B”. Eu eram Cosma, cu „C”..., și n-am mai apucat.

Ce s-o-ntâmplat, atunci o izbucnit revoluția în Ungaria. Și totdeauna când era ceva rău, pe capul nostru, al deținuților politici, se vărsau toate. Și s-o dat ordin că deținutele politice de la Mislea nu mai au dreptul la muncă și ne-o dus la Miercurea Ciuc. Poate ați auzit, la închisoarea aia, era o închisoare-model, din vremea lu' Maria Tereza, cum is în toate orașele astea transilvănene.

Povestii-mi cum a fost detenția de la Miercurea Ciuc.

Tare groaznică poveste avea această închisoare, că acolo fuseseră închiși legionarii pe vremuri și foarte mulți fuseseră executați. No, ne-o dus acolo și ne-o închis la secții închise... N-am avut voie să lucrăm, n-am avut voie să luăm contact o cameră cu alta, eram izolate complet, fiecare în camera ei. Din când în când se mai făceau mutări, ne mai muta dintr-o cameră-n alta, cine știe din ce cauză... Mai erau și informatoare printre noi, și dacă le spuneai c-aveai prietene mai intime atunci putea să te despartă, că nu le convenea să ai prietenii.

No, acolo o fost foarte grea închisoarea, la secția întâi. Și acolo am făcut cinci ani de zile... Aia a fost cea mai lungă și cea mai grea... Până atunci nu știam că în închisoare există și alte pedepse, și o fost prima dată când am cunoscut și eu că există pedepse...

Ați fost și la carceră ?

De patru ori am fost pedepsită la izolator, că așa se chema... Acolo nu erau carceră, dar erau niște camere jos la parter, izolate, goale, unde nu exista nici o mobilă, fără sobă, nici iarna, nimic-nimic. Erai pedepsit așa : la trei zile numa', primeai hrană caldă, încolo primeai numa' mămăligă sau o bucată de pâine și o cană cu apă. Saltea și se dădea numai de la ora zece, până dimineața la cinci. Iarna și se arunca o saltea nenorocită și-o pătură. Peste zi n-aveai nimic, nici sobă, nici încălzire, nimic. Iar vara îți dădea numa' o rogojină, nici măcar o saltea. Am fost și eu pedepsită, vă spun, de patru ori.

Dar de ce v-au pedepsit ?

O dată m-au pedepsit de primul Crăciun pe care l-am făcut acolo... Când eram la Mislea la atelier și lucram, veneam la dormitor și ne culcam obosite de muncă. La Miercurea Ciuc nu făceai nimic toată ziua, aproape să-nnebunești... Și trebuia să faci ceva. Mai povesteam între noi, mai stăteam culcate, da' n-aveai voie ziua să te întinzi și ne ascundeam unde nu se vedea de la vizetă, că de-acolo te pândeau. Și pe unde nu se vedea în colțuri ne mai vâram și ne mai culcam și peste zi. Și în ajunul primului Crăciun pe care l-am făcut acolo am colindat... Nu vă spun că acolo is temperaturi foarte scăzute și de-aia eram totdeauna îmbrăcate, 'fofolite. Aveam niște zeghi de lână și toată lumea stătea cu alea peste cap și se gândea că-i Ajunul Crăciunului, se gândea acasă, la cei dragi... Era o tristețe așa... o situație groaznică și, la un moment, n-am mai putut suporta și am mers pe la fete și le-am desfăcut așa zeghea și am spus cum se spune aici, la noi : „Slobod îi a colinda ?”. Și le-am cântat câte-un colind. Atunci s-o trezit tote, pe rând, și-am făcut un cor de colinde. Am cântat „O, ce veste minunată” toate. Când eram mai fericite, s-o deschis ușa și-o intrat comandant' cu o sergentă-majoră... Româncă era asta, că cele maghiare o fost mai omenoase, dar aia era tare rea... S-o dus și l-o adus pe comandant, că n-aveam voie să cântăm, să colindăm. Știți ? Și o intrat comandantul și-o zis : „Să vină aici, înaintea mea, colindătorii”. Eu m-am dus prima, că io am fost capul răutăților, că io le-am trezit pe toate. Și am fost vreo șase care ne-am anunțat c-am colindat... N-apăi ne-o scris și-o zis : „Nu-i nimic, o să vă plătesc pentru colindele astea când o să fie mai mare gerul”... Aia era în perioada gerului Bobotezii, când era la minus 30-32 de grade. Și într-adevăr, atunci ne-o dus acolo jos, în cămăruțele alea, unde nu era nimic... Era un frig groaznic... N-am putut să stăm cinci minute, c-am fi înghețat, cu toate că ne-am îmbrăcat bine dinainte, cu multe pulovere pe noi...

Dar v-a lăsat cu puloverele ?

Ne-o lăsat, da, cu zeghe deasupra. N-o văzut ei că ce-avem noi dedesupt... Dar totuși, stând acolo, n-ai avut unde să stai jos și o trebuit să stai tot timpul în picioare sau așa gugut... Dacă stăteam o clipă, înghețam, așa că ne-am apucat și ne-am jucat acolo, că eram toate șase într-o cameră... Și fiind mai izolat, că acolo nu venea numa' să-ți aducă mămăliga și apa, ne-am jucat baba-oarba, să fugim... Eram toate tinere, asta-i adevărat... De fapt, nu mai eram așa de tinere, dar nici bătrâne... la 32-33 de ani. Și așa am putut sta cele șapte zile câte ne-o dat. Și în cele șapte zile n-am mâncat numa' o dată mâncare caldă. Da' fetele de sus, săracele, ne-o așteptat și-or reținut rația lor de marmeladă care ne-o dădeau dimineața, cât un cub de zahăr... Și le-o reținut pe toate, și cele o sută de grame de pâine care o primeau dimineața... Că în rest era doar mămăligă. Și săracele n-o mâncat pâinea și ne-o ținut-o nouă pe când am ieșit, că am fost lihnite de foame... Vă puteți închipui? Asta a fost prima mea pedeapsă...

Și celelalte pentru ce le-ați primit ?

A doua a fost pentru un ac, că n-aveam voie să ținem la noi ac de cusut. Ne dădeau ele peste zi ace, numărate, și trebuia să le dăm afară tot așa, numărate. Ne coseam, ne cârpeam, că dacă n-am mai primit pachete cu îmbrăcăminte, ni se rupea lenjeria și astea și trebuia să le coasem. No, asta era și o ocupație, ne coseam hainele. Și nu știu cum își făceau fetele rost de ace... Aia care dormea sub mine avea un ac și l-o ascuns în salteaua mea. Eu eram la mijloc, că erau trei rânduri de paturi. Și la un moment dat s-a făcut percheziție și-o găsit acu în salteaua mea. Apoi pe mine m-o scris, pe mine m-o pedepsit, degeaba o spus săraca fată c-o fost acu' ei. O zâs gardianca : „Nu, noi îi dăm pedeapsă celui unde l-am găsit ! ”. No ! Am făcut și-acum șapte zile, pentru acu' ăla. Și tot iarna o fost, dar nu era chiar așa geru' ăla cumplit. Și iar am fost mai multe, așa că o trecut mai repede, că ne-am mai jucat, am mai povestit. Asta a fost a doua...

A treia și-a patra a fost vara. Alea a fost plăcute, într-adevăr, că era răcoare... În camere, unde eram multe, era cald, era nădușeală... Că știți ce-o făcut la Miercurea Ciuc ? Ne-o bătut obloane-n geamuri... Deci nu-ți intra aer aproape deloc în cameră și eram înghesuite, pentru că-ntr-un timp, v-am spus, că fusese revoluția asta ungurească și-o mulțime de persoane care ținuse cu revoluția, mai ales ardelence, o fost arestate. Din Cluj o fost o mulțime de fete de la liceul maghiar, care făcuse tot felul de poezii. O fost descoperită-n primul rând profesoara lor... Pe-ormă o fost de la Târgu Mureș, că bătuse la mașină tot felul de lozânci contra guvernului român... În Țara Oașului o fost o adevărată mișcare... Acolo am cunoscut fete din Satu Mare și din împrejurimi. Voiau să facă revoluție ca-n Ungaria... Deci, cum să zic, organizații subversive, contra... Și erau pedepsite pentru asta..., că vroiau să submineze siguranța României, na. Ele primiseră, săracele, 12 ani de închisoare. M-am împrietenit cu ele, că erau chiar învățătoare între ele și ne cunoșteam și familiile. Deci așa de multe veniseră, că trebuia să dormim două-ntr-un pat... Nu mai aveau loc în închisoare pentru fiecare, așa de multe erau... Și vara era nenorocire, nu intra aer deloc dacă erau obloanele alea închise complet... Așa că salvare o fost pentru noi c-am stat la izolare, cinci zile și pe-ormă trei zile... O fost așa bine și răcoare acolo... Și-am fost numai trei... Și între timp o cunoscusem pe nepoata lui Iuliu Maniu, pe Nana Boilă¹⁰, o murit săraca, Dumnezeu s-o ierte. Tare ne-am

10. Elena Boilă (Nana), fiica lui Zaharia Boilă. S-a născut în 1924, la Cluj. Absolventă a Facultății de Litere din Cluj. A fost arestată pentru semnarea unui protest împotriva desființării Bisericii

împrietenit amândouă. Ea terminase Literele, era profesoară de limba română. Așa mult mi-o vorbit, despre scriitorii noștri, despre Eminescu, despre cum o studiat ea la facultate... O fost o vacanță pentru mine pedeapsa aia de cinci zile.

Dar cum am ajuns să fiu pedepsită ? Tot așa, ne plictiseam... Ce să facem toată ziua ? N-aveai voie să râzi, n-aveai voie să plângi, trebuia să stai numai pe bancă, să vorbești numai în șoaptă, toți erau cu urechea la ușă, dacă cumva ridicai tonul gata, imediat erai admonestată... Atunci era de servici una tare urâcioasă, o secuiancă de-aia, și nu știam că ea ascultă la ușă. Și ce-am făcut : vreo patru-cinci ne-am jucat un joc social... Jocul era așa : una trebuia să meargă de-o parte și restul să ne gândim la o persoană și, după caracterizarea pe care-o făceam noi, trebuia persoana respectivă să ghicească despre cine era vorba. Bineînțeles că trebuia să fie cineva cunoscut. Și mi-o venit mie rândul să ghicesc și tot le-ntrebam pe fiecare, cum ar fi dac-ar fi o floare, cum ar fi dac-ar fi un animal, dac-ar fi un copil sau cum ar fi dac-ar fi nu știu... no, caracterizări așa. Și îmi răspundea fiecare. Și, la un moment, am ajuns acolo că : cum ar fi dac-ar fi o intelectuală... Și una dintre ele a zis c-ar fi o enciclopedie. Fac o paranteză... Ca să-mi treacă timpu-n închisoare, eu le povesteam la fete tot ce știam, tot ce citisem, că tare mi-o plăcut să citesc... De multe ori și la școală, în ore, cum eram înaltă și stăteam în ultima bancă, m-ascundeam și citeam din romane. Tare-mi plăcea să citesc, și acolo la Beiuș aveam o bibliotecă foarte mare și tot mereu am scos cărți... Eram înnebunită după cărți... Și în închisoare le povesteam la fete, no, mai făceam un fel de ședințe, și vorbeam despre scriitorii noștri, fiecare recita câte-o poezie care o știa, de Vasile Alecsandri, de Eminescu sau Coșbuc, ca să ne treacă timpul. Pe-ormă am făcut istoria românilor, fiecare spunea ce știa, despre războaiele domnitorilor noștri, și-așa ne trecea vremea mai repede... Și jocu' ăsta, când o zis „o enciclopedie”, mi-am zis : oare nu s-o fi gândit la mine ? Că io le povesteam multe, din tot felul de cărți... Și zic : „Doară nu m-ați... Trebuia să mă caracterizez eu pe mine ?”. „Ba !”. Și-o-nceput să râdă atunci... Și s-o deschis ușa : „Cine-a râs ?” Ne-o scris iară pe toate care am jucat jocul, și-apoi ne-o dus la izolare... Cinci zile-am primit atunci.

Nu știu de ce luase un fel de boală pe mine femeia asta, că tot s-agăța de mine. Până atunci n-avusesem niciodată nici o neplăcere cu gardienii. Apoi iară mă pomenesc că îs pedepsită trei zile că am vorbit cu voce tare... No, păi m-o scos din sărite, că chiar nu vorbisem... No, nu-i nimic, am făcut pedeapsa, că trei zile repede-o trecut, și-o fost vara, da' dup-aceea m-am cerut la raport la ofițerul politic. Ofițerii ăștia politici erau pentru noi ca un fel de avocați, deci ei făceau legătura între noi și conducere. Dacă aveai ceva neplăceri sau voiai ceva trebuia să te adresezi la el, și el spunea mai departe la direcție. Țasta de la Miercurea Ciuc era un ofițer maghiar, dar era un om așa mai de treabă, deci nu era așa ca cei de la Jilava sau de la Mislea, că ăia erau nesuferiți de tot. El ne-o-ntrebat pe fiecare de unde suntem, și când m-o-ntrebat pe mine și i-am spus că de la Satu Mare, o zâs : „Satu Mare ? Cunosce orașul !”. Probabil c-o fi fost ofițer aici la Satu Mare, da' în orice caz, era drăguț... Și când vine în cameră și vorbea cu noi, vorbea frumos... Și m-am cerut la el la raport și i-am spus : „Domnul ofițer, uitați ce se-ntâmplă,

Greco-Catolice și deportată la Viișoara, în Bărăgan. În 1956 a fost arestată din nou și condamnată pentru popularizarea cărții *Apariția Maicii Domnului la Lasalette*. A desfășurat o intensă activitate spirituală în cadrul Bisericii Greco-Catolice din clandestinitate. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar A-B*, Editura Mașina de Scris, București, 2000, p. 223.

eu am făcut de trei ori izolator. Și recunosc că am fost vinovată, am colindat, am râs, s-o găsit un ac la mine, dar, ca să fac nevinovată, asta nu mai îmi convine... Nu știu ce are doamna cu mine, că tot timpul s-agață de mine... Și mi-am făcut cele trei zile de pedeapsă, să nu ziceți că mi-o fost frică să le fac, și de-aia n-am venit înainte, da' acum, că le-am făcut, vin să vă spun să vorbiți frumos cu ea și să nu mă mai persecute". Zice : „Vă cunoaște din libertate ? ”. „N-o cunosc, de unde s-o cunosc ? Nu știu ce are cu mine. Când ne duce la plimbare... dacă merg repede, de ce merg repede, când merg încet... că merg prea încet... Tot timpul s-agață de mine.” Nu știu ce-o fi vorbit cu ea ofițerul, că de-atunci așa de frumos s-o purtat cu mine și-așa mios îmi zâmbea... că chiar îmi făcea silă. No, aste-au fost până prin anii '60... Deci eu mai aveam trei ani de făcut de închisoare, că trecuse șapte ani. Și în timpul' ce-am fost la Miercurea Ciuc n-am primit pachete, n-am primit nimic, n-am știut nimic de familie...

Când ați plecat din Miercurea Ciuc ?

Într-o zi, pe la sfârșitul lui april' sau începutul lui mai. S-o deschis ușa și un sergent-major, care era cu noi atunci în ziua aceea, o vinit cu o listă și o citit vreo opt sau nouă nume, da' în cameră eram vreo treizeci... Și o zis să ne facem bagajele. Asta-nsemna că plecăm sau că ne mută-n altă cameră, că-ntre timp, înăștia cinci ani, am fost în vreo trei camere mutată...

No, ne facem bagajele și ne duce-ntr-o cameră care era goală. Peste puțin timp vedem că vin altele, vreo cinci, pe-ormă altele, vreo șase, din alte camere, că erau vreo opt camere acolo la Miercurea Ciuc... Și-am aflat că plecăm la o colonie de muncă la Arad. Deci, câteva am fost alese, da' pe ce criterii, nu știu... Și ne-o dus la Arad.

Cum ați călătorit până la Arad ?

Drumu-o fost groaznic. Era un vagon, tot așa închis, fără ferestre, și am fost înghesuie acolo, nu știu, șazeci de persoane. Nu mai era aer... Drumul lung, te tot lăsa pe șine, până te pune la altă garnitură... pân-am ajuns la Arad s-o făcut vreo două zile. No, în sfârșit, am ajuns acolo... Era chiar lângă gară, ne-o înconjurat gardienii, și noi, fiecare cu bagajele în mână, ne-am dus pe jos. Acolo lângă gară era o fostă cazarmă, care s-o mutat, și era goală și acolo se făcuse o colonie de vară unde se împleteau coșuri din nuiele. În jurul Aradului sunt foarte multe locuri mlăștinoase, unde crește multă răchită, din asta cu care se fac coșuri...

Unde era cazarma asta era mai multe corpuri de clădire, și în una ne-o adus pe noi, iar la celelalte era tot femei, da' de la drept comun, care deja cu mult înainte împleteau coșuri, deci nu era făcută colonia aceea pentru noi, că era mai veche. Deci, ele deja știau să facă mult, noi nu știam, că eu în viața mea n-am împletit un coș. No, în fine, ne-o dus acolo, ș-apoi ne-o învățat să-mpletim coșuri și-acolo ne-o despărțit iară...

A existat vreo împărțire sau cum ați fost repartizate ?

Acolo am fost pe criterii de cunoștințe... Cum să zic ? În funcție de diplomele pe care le-am avut... Femeile de la țară, care-aveau numa' școala primară, au fost despărțite în alte camere. Care aveau numai gimnaziu erau în altă cameră, și care-aveam opt clase de liceu, cum era pe vremea aceea, și cele cu facultate am fost separat, în altă cameră... Deci după studii ne-o mpărțit. Studii medii cu studii superioare am fost împreună, cele cu studii gimnaziale separat și cele cu primare, separat... Și-așa-am și rămas până la urmă, că nu ne-o mai învălmășit. Nu știu de ce, da' între timp se terminase colectivizarea, și-apoi vroiau să le educe pe țărănci să meargă să accepte colectivul, că foarte multe

dintre ele s-o bătut cu cei care-o venit să le oblige să dea pământul. I-o bătut... Ce știu eu? Cic-o fost și crime...

Care erau condițiile la Arad ?

Acolo iar o fost tare bine... Că eram duse dimineața și băgate în camerele unde împleteam coșuri, și până la amiază nu mai venea nimeni să ne vadă. Atunci veneau să ne aducă mâncarea și seara iară veneau să ne ducă la camere... Eram libere acolo... Povesteam una cu alta, ne duceam cu lucru de la una la alta, aveam voie să lucrăm și-n comun, două-trei, dacă voiam, numa' să ne facem norma... Și cine-și făcea norma primea dreptul să scrie acasă scrisoare și să primească un pachet de cinci kilograme. Atunci o-nceput și pentru mine viața mai bună, pentru că slăbisem între timp de la 90-95 de kilograme, cât am avut când m-a arestat, de ajunseseam numa' la șaizeci și ceva de kilograme... Dar m-am și îmbolnăvit atunci, că mi-o căzut amândoi rinichii... Acuma, când am fost la vizita medicală, mi-o spus doctorul că mi-s căzuți amândoi rinichii cu doi centimetri. Doctoru' n-o știut de ce, o spus că îi din tinerețe... Dar io am știut de când e problema, c-atuncea dintr-odată am slăbit așa mult...

La cazarma aceea am stat numa' o vară, că iarna ne-o dus afară din oraș, într-un cartier unde fusese pe vremuri o școală pedagogică de băieți. Pentru că asta s-o dărmat, era plină de șo'reci, și ne mânca toate pachetele când le primeam. Ne-o dus acolo, no, acolo erau dormitoare mari, fusese pe vremuri ale băieților, și eram câte șaizeci într-o cameră. Apăi era așa de bine că, dacă nu-ți plăcea o persoană, te puteai izola... Acolo să lega prietenii între noi și tare bine ne-am simțit...

Tare bine o fost la Arad, vă spun, că era arădenii așa o'meni de treabă, și gardienii, și gardiencele. Foarte frumos s-o purtat cu noi. N-o fost pedepse, acolo unde lucram, la atelierele acelea, aveam w.c.-uri, spălătoare, toată dimineața ne puteam spăla pe corp și, na, o fost o viață mai bună... Și mâncare ardelenească, mai bună, mai consistentă. Am primit și pachete de-acasă... Acolo-am stat aproape un an jumate. Tare fain o fost. Bine, însă acolo știți ce-o fost baiul ? Erau tare multe muște și ne-am îmbolnăvit de dezinterie.

Vi s-a administrat un tratament ?

Deci toate ne-am îmbolnăvit și-o trebuit să vină de la București o echipă sanitară, cu medici, care ne-o adus tot felul de medicamente... Atunci apăruse ceva medicament special. Ce lapsus am... Erau așa roșii... un fel de antibiotice... Acuma nu mai țin minte numele, da' era foarte scump atunci, că abia apăruse. Și mi-o spus că ce de bani o cheltuit cu noi, pentru că le-o fost frică să nu se extindă boala și-apoi, na, ne-o scăpat... Apoi tot ne-o controlat pân-am ieșit din închisoare, să vadă dacă n-o mai rămas bacili în noi. Țsta o fost tot necazul, muștele, de la care ne-am îmbolnăvit.

Și la un moment dat, vedem că vine iarăși : „Faceți-vă bagaje !”. Pe când noi ne simțisem așa de bine acolo la Arad. No... Ne duc la Oradea.

La Oradea a fost mai rău ?

Păi, închisoarea Oradea-i vestită de rea... Mâncare proastă... Și, ioi... Acolo iar ne-o băgat în cămeruțe mici, câte patru persoane-n una, numa' la lucru ne-ntâlneam. Și acolo era două ateliere, tot cu coșuri din astea de împletit de coșuri.

Aici ați putut lua legătura cu familia ?

Am primit un pachet, pentru că în toată luna-mi făceam norma. Păi, biata mama mea o zis că de-abia aștepta fiecare lună să primească scrisoarea și deja îmi pregătea pachetul, săraca. Da' mie... – cum să spun – așa-mi părea de rău că scriam... Că doar dintr-o

pensie a lu' tata, cum să poată săracii părinți să-mi trimită? Da' contribuia toată familia : frați, surori, toți aduceau câte ceva și mi-o trimis regulat pachete. Și așa m-am mai refăcut puțin, că fusesem tare slăbită. Vă spun că aveam numai 60 de kg...

Cât ați stat la Oradea ?

La Oradea am stat din octombrie, noiembrie '62, cam așa ne-o dus, până-n anul celălalt, în august, când m-am eliberat, că de-acolo m-am eliberat. Acolo m-am îmbolnăvit de lombosciatică un timp, pe-ormă am fost scutită de muncă și am stat la cameră. După aceea m-am refăcut puțin și așa s-o terminat închisoarea.

Povestiți-mi, vă rog, momentul eliberării...

Am ajuns acasă... nu vă spun ce surpriză am avut. Cei de-acasă s-o-nțeles, două surori de-a mele cu-n cumnat și cu fratele meu medic, care ajunsese la Oradea între timp. Și toți m-o așteptat la poarta închisorii... Dar nu chiar în față, da' acolo era un parc, și-acolo pe o bancă s-o așezat săracii și mă pândeau când ies, ca să vină să mă-ntâmpine.

Cam pe la ora 11 am ieșit din închisoare și un sergent-major m-o condus și m-o-ntrebat : „Ai fost la Oradea vreodată ?”. „Am fost, da' tare demult, numa' la gară, prin trecere.” „No, bine, atunci te conduc până la colțul închisorii, să-ți arăt pe unde s-o iei până la gară.” Și-o venit omul cu mine. Și io cu sacoșa și, no, m-am îmbrăcat un pic mai frumos cu lucrurile pe care le-aveam, mi-am aranjat părul... Când am ieșit, nu m-o mai cunoscut familia... Ei, săracii, m-așteptau și o crezut că-s soția sergentului respectiv... Eram în particular îmbrăcată și mi-am făcut un pic părul bucle... Am trecut liniștită cu sergentul lângă mine, pân' la colțul străzii, și-acolo mi-a arătat șinele de la tramvai și mi-a zis : „Te duci tot după șine, până-n gară.” Atunci, când o văzut că îmi explică, cumnatu' zice : „Da' dacă o fost Aurica ? Ia să mă duc eu”. Și săracu' o ocolit parcul să-mi iese în față. Și când am traversat strada, vine-n fața mea și se uită așa fix la mine. Nici eu nu l-am recunoscut, închipuți-vă zece ani cum ne-o schimbat... Și io m-am gândit : „Ioi, cine o fi omul ăsta care mă privește așa ?”. Ieșisem de-acolo cu un fel de groază, de frică, și mi se părea că tot am în spatele meu pe cineva care mă urmărește. Știți ce senzație e ? Un an de zile n-am putut să scap de senzația asta... Și când o fost chiar lângă mine zice : „Aurica !”, „Ioi, Mihai, tu ești ! ?” Atunci el o vrut să mă îmbrățișeze, și io zic : „Nu, stai până după colț, să nu ne vadă”... Că sergentul între timp stătuse în loc, să vadă dacă merg cum mi-o explicat el. Mi-o fost frică să-mi sărut cumnatul, că ăla se uita... Apoi, când am ajuns după colț, ne-am sărutat și-apoi mi-o tot spus : „Ce groază o trebuit să bage în voi, că ți-o fost frică și să mă saluți”...

Sora mea și cumnată-mea stăteau pe bancă și-o văzut că cumnatu' nu se-ntoarce și l-o văzut pe sergent c-o vrut să strige la cumnatu-meu, c-o văzut că eu mă feresc de el, și o crezut că cine știe cine e și vre' să m-atace. Dar după ce ne-am dat de colț și ne-am sărutat și-o dat seama că suntem rude și-o strigat ăla de la sus din cucurigu, că era pază în patru colțuri ale închisorii, că sergentul o vrut să fluiera, și ăla de sus o zis : „Taci, taci că-i bine !”. Atunci ele și-o dat seama că-s eu și-apoi o și fugit cumnată-mea și, când eu tocmai vorbeam cu cumnate-miu, și apar și ei : „Ioi, și tu ești aici !”. M-am sărutat cu ei și apoi zice : „No, stai, că mă duc s-o anunț și pe Anuca”... pe sora mea, că ea rămăsese pe bancă. Ea, săraca, suferea tare de tensiune. Și-i zice : „Haide, că-i Aurica !”. Ioi, ioi, mi-e rău... Ha, ha, ha, de bucurie... Între timp, fratele meu, care era medic de copii la policlinica CFR, care era vizavi de gară, era înțeles cu ăștia lăți care m-așteptau că, dacă ies, să îi telefoneze lui și el să meargă s-o anunțe pe o altă soră de-a mea care

stătea în gară, că, dacă am domiciliu obligatoriu și mă duc la domiciliu, ea, de la gară, să mă vadă. Deci ei se-organizaseră... Știi? No, cumnată-mea mere la un telefon public și-l anunță pe frate-miu: „Vino și, fii liniștit, că Aurica-i eliberată... și nu-i vorba de domiciliu obligatoriu”... Că multe, săracele, au avut domiciliu obligatoriu. Și-atuncea frate-miu s-o și dus în gară la sora aceea a mea și-o anunțat-o și ne-am adunat cu toții la fratele meu acasă. Și-acolo mama trimisese, săraca, o găscă mare, prăjituri, aranjase totul și surorile mele gătiseră de dimineată și m-așteptau cu o masă-mbelșugată. O știut de la fratele meu, medicu’, ce foamete se duce-n închisorile comuniste. Și-apoi am dormit acolo la ei și-a doua zi am plecat spre Satu Mare cu trenul și-am anunțat și-acasă, prin telefon, de la Satu Mare, că venim toți, că să știe că vin, că nu mă duc în domiciliu obligatoriu. Apăi am ajuns la părinți... Sărării... Tata așa mi s-o părut că încă se ținea bine, da’ mama tare îmbătrânise. Când m-a arestat era o femeie voinică, frumoasă, acumă era o bătrânică mică și să vedea pe față că era distrusă, că tare mult o plâns în cei zece ani. Apoi, acolo am aflat de soțul meu c-o fost condamnat la moarte... Că io n-am știut de condamnarea lui...

Cum v-ați refăcut viața?

Apoi, o trebuit să-mi iau viața de la-nceput. Când m-o-ntrebat unde vreau să mă stabilesc, dar că nu am voie în Apa, dar am oriunde în altă parte, eu n-am știut unde să spun și am spus Potău, satul părinților, că știam că tata trăiește, că el expedia totdeauna pachetul. Între timp, ei s-o gândit să cer domiciliul la Satu Mare, că fetițele mele erau aici, că una fusese crescută de-o soră și una de un frate, care n-avea copii. Și fratele ăsta a meu avea o locuință cu trei camere și o cameră o ținea ca să mi-o dea mie, să locuiesc la ei. Și trebuia să-mi găsesc un serviciu, că știa că nu mai am voie în învățământ, că mi-o spus politicul înainte de-a pleca: „Sigur în învățământ n-o să ai voie, dar am trimis noi la forțele de muncă din orașul unde o să te duci că, după studii, ai voie ca funcționară”. No, da’ nu vă spun apoi ce probleme am avut după ce-am venit, că n-o vrut să mă lase să intru-n oraș, că o fost oraș închis. O trebuit să mă duc la șeful Securității, să-i spun să facă tot posibilul să pot primi ăsta... Când am venit, o trebuit să mă prezint la ei și să declar că n-o să spun nimănu cum o fost în închisoare, că n-o să iau legătura cu nimeni cu care am fost în închisoare, că, dacă nu, iar o să mă-nchidă. Și mi-au spus că voi fi urmărită pas cu pas... Și de-aia vă spun că, un an de zile, dacă-n spatele meu era un bărbat... totdeauna credeam că-i securist. Așa m-o urmărit chestia asta...

Și șeful ăla o fost binevoitor și i-am spus: „Uitați, și-așa vreți să mă urmăriți pas cu pas, dacă-s la Satu Mare o să mă puteți urmări mai ușor”. S-o dus și-o vorbit cu primul secretar, că ăla n-o voit să-mi deie intrarea în oraș, și ce-o fi vorbit el nu știu, da’ ăla o acceptat și-așa am putut primi buletin de oraș și-am stat la fratele meu 14 ani, până mi-am cumpărat apartamentul ăsta.

Ați mai găsit ceva din bunurile deținute înaintea arestării?

Păi, să vezi, pe lângă faptul că mi-o omorât soțul și mi-o dat zece ani de închisoare, mi-o confiscat tot ce-am avut în gospodărie. Am rămas numa’ cu hainele de pe mine, cu ce-am venit din închisoare. În plus că n-am avut voie să-mi exercit meseria mea. Deci m-o distrus de tot... Și mi-o și spus securistul care m-o anchetat: „Fratele dumitale nu te-o distrus numai pentru că o să faci pedeapsa pe care-o s-o faci, dar toată viața o să suferi pentru asta”... și a avut dreptate. Și, în sfârșit, după ce-am primit buletin, m-am dus la forțele de muncă și ăia mi-o găsit ceva loc la ceva Gostat, în satele astea din

apropiere. M-am dus acolo două săptămâni și tot : „Veniți mâine, veniți mâine, veniți mâine”... și după două săptămâni mi-o zis că lor nu le trebe deținuți politici. I-am spus și la securist : „Uite, trebuie să-mi dați intrarea în oraș să pot să-mi fac o meserie, pentru că nimeni nu vrea să mă primească, cu toate că am dreptul ca funcționar”... Și-apoi fratele meu, care fusese șef contabil la o cooperativă mică a invalizilor, unde erau vreo 60 de persoane, dar care mergea foarte prost și era aproape în faliment, când fratele meu a ajuns șef contabil acolo, că și el, săracu’, a fost persecutat și dat afară din servici, cooperația asta a fost scăparea noastră, a foștilor deținuți politici, că nu ținea de stat... Cum să spun ? Aveam legătură cu statul, că eram sub controlul lor, dar eram mai liberi... Ne conduceam noi cooperativele, aveam ministrul nostru separat, al cooperației, aveam biblioteci tot separat, nu țineam de întreprinderile astea de stat... Și ei mai puteau angaja și deținuți politici. Că io am vrut să intru și-n o întreprindere de stat, dar nu m-o primit nici măcar ca muncitoare. Și fratele ăsta al meu avea foarte mulți colegi care erau inspectori de bancă și prin ei o reușit să obțină credite și o redresat această cooperativă. Și din cauza asta tare o fost fericit președintele respectiv și-o zis că : „Orice nevoie o să ai în viață de ceva, să știi că-ți vom fi recunoscători că ne-ai salvat cooperativa”. Și-atunci fratele meu o spus : „Știi ce nevoie voi avea ? Dacă vine sora mea din închisoare s-o primești aici la tine în cooperativă”. El n-o stat decât patru-cinci ani acolo și după aceea o plecat, da’ așa am ajuns eu la o secție de marochinărie de comandă, unde am lucrat 18 ani. După un an, am prins meseria și 18 ani am lucrat acolo și am câștigat bani frumoși, m-am putut întreține și să-mi ajut și fetițele... Și cu ele m-o ajutat în continuare și sora și fratele meu. Și așa au trecut anii...

Ați mai fost urmărită de Securitate ?

Bineînțeles, așa cum mi-o promis, am fost urmărită tot timpul... Tot veneau și-acolo, la fratele meu acasă, cereau condica cu persoanele care eram în casa respectivă și-apoi mie îmi cereau întotdeauna buletinul, se uitau și îmi spunea : „Mai aveți atâta până trebuie să vi-l schimbați. Și ce mai faceți ? Cum o duceți ? N-ați mai trecut pe la noi”. Zic : „N-am știut că trebuie să trec pe la dumneavoastră”... Dar îi mulțumesc lui Dumnezeu, zi și noapte, că niciodată nu mi-au făcut propunere să fiu omul lor, să fiu informator. Niciodată, nici în cei zece ani de închisoare, nici după ce-am ieșit... Apoi după aceea o-nceput să se intereseze la locul de muncă de mine, că îmi spuneau unii și alții : „O fost azi un căpitan de la Securitate și-o-ntrebat dacă vă cunosc”. Apoi mi-o spus magazionerul : „O venit la mine și-o-ntrebat dacă o cunosc pe doamna Cosma Aurelia, de la marochinărie. Am zis că el le cunoaște pe cele care vin de la marochinărie să aducă pachetele cu ce se finisează, da’ le cunosc după înfățișare, nu le cunosc după nume”. După aceea o-ntrebat pe un CTC-ist de-al nostru... Șeful meu de secție știa povestea... cu timpul o aflat și colegile mele, că le-am spus. Și uitați, așa a trecut vremea...

Pe urmă, tot o venit aici la mine un tip la ora opt seara. Dar eu niciodată nu deschid când se-ntuneacă, dacă nu cunosc. Și într-o duminică seară, când m-am întors acasă, că am fost plecată, locatarul de jos m-o întâmpinat cu un bilețel, și zice : „Domnu’ căpitan, nu știu cum l-o chemat, o fost pe-aici și-o zis că tot v-o căutat și niciodată nu v-o găsit acasă. Să mergeți la camera numărul 2, mâine la ora zece”. M-am dus... Da’ m-am gândit : „Ce-are Miliția cu mine ? Că n-am furat, n-am făcut nici un rău”. Mă duc, arăt biletul acolo, că era o ușă de sticlă... Pe urmă am aflat că acolo era camera unde veneau... străinii care veneau în oraș și își arătau pașapoartele, că au voie să steie în oraș. Și era așa frumos acolo în cameră, cu masă, cu fotolii. Am așteptat o jumătate de

oră și o venit un tip de la ghișeu și o zis : „Domnul căpitan nu poate să vină, dar vă spun despre ce-i vorba: ați fost reclamată că primiți oameni străini în apartament”. „La mine?” Că la mine nu venise nimeni. La fiica mea eu meream toată ziua de dimineața până seara, când veneam și mă culcam. „Cine o reclamat? No, știți ce? Aduce-ți-l aici în fața mea, vă rog foarte mult, și să spună-n fața mea cine vine și ce străini primesc eu în casă.” Zice : „Vedeți că sunt foarte mulți răufăcători pe care populația-i primește”. „No”, zic, „vă rog s-ascultați aici : la mine nu vine nimeni.” Și apoi începe : „Spuneți-mi familia dumneavoastră”. Mi-am dat seama că-i un truc. Am spus unde am frați, unde-am surori și, până la urmă, i-am spus de ginerile mele că e profesor. Zice : „A, domnul Popescu, a, îl cunosc pe domnul profesor, sunteți soacra lui, fiica lui lucrează la policlinică, stomatologie?”. „Da.” „Vai, scuzați-mă, scuzați-mă, dar știți, dacă primim reclamații trebuie să luăm măsuri...” și nu știu ce... Zic : „Nu-i nimic, dar știți ce? Puteți veni la mine să controlați și ziua, și noaptea, dacă primesc pe cineva în casă. Și o să aflu eu cine-o fost cu denunțul...” Am vorbit eu cu vecinii mei, da' nici unul n-o zis... Poate c-o fi fost dintre ei care-o fi dat fals, că l-o fi obligat Securitatea.

Altă dată o venit un căpitan la locul meu de muncă. O venit șeful de secție și zice : „Doamna Cosma, mergeți în biroul președintelui, că o venit un căpitan de la Securitate și vrea să stea de vorbă cu dumneavoastră”. Și așa frumos a vorbit cu mine, c-o venit ca să dau o declarație, dacă-s respectată, dacă nu mă jignește nimeni. „Nu mă jignește nimeni, mi-s respectată de toată lumea”... Și mă întreabă : „Ce zic ungerii, vreau Ardealul?”. Că știa că-n secția noastră cei mai mulți erau maghiari. Zic : „Eu n-am auzit de astea, la noi în secție nu se vorbește așa ceva. La noi nu se face deosebire între maghiari și români, ne-nțelegem foarte bine”. „Că sunt destui care vreau Ardealul.” „Or fi fiind, pentru că o fost al lor cândva, pe-orm-o fost al nostru, și probabil că sunt, dar la noi aici nu se vorbește de așa ceva.” A văzut că n-are încotro și zice : „Știți că dumneavoastră aveți o încadrare tare mare”... – că noi am fost încadrați la crimă de înaltă trădare... – „de ce nu vă cereți reabilitarea?”. Mă gândeam cum să-mi cer io reabilitarea, să mă duc să le spun lor că-mi pare rău de ce-am făcut, pentru că nu-mi părea rău. Și zic : „D-apoi, n-am fost, că nici nu știu ce trebuie să fac și cum să fac”. Și-apoi, când o zis de declarație, atunci am izbucnit : „Știți ce, vă spun așa, domnule căpitan, nu v-o fost dumneavoastră destul? Mi-ați ucis soțul, mi-ați dat zece ani de închisoare, mi-ați luat tot ce-am muncit timp de cinci ani de căsnicie, tot ce am realizat, mi-ați lăsat fetițele pe drumuri, nu mi-am putut exercita meseria pentru care mi-am ros coatele pe băncile școlii 14 ani, ce mai vreți de la mine? N-am făcut destulă pedeapsă pentru o farfurie de mâncare pe care i-am dat-o fratelui meu? Nu v-o fost destul?”. N-am mai putut rezista și am izbucnit în plâns. „Vai, iertați-mă, n-am vrut, vai, vai, nu, dar știți”... „Știu un lucru, să mă lăsați să pot să îmi trăiesc viața... V-o spus cineva că nu muncesc aici?”. „Nu, toată lumea o spus tare bine despre dumneavoastră.” „Atunci lăsați-mă să-mi câștig pâinea de toate zilele în liniște și nu mă mai bateți atâta la cap, nu mă mai urmăriți atâta.” Și-apoi nu i-o mai trebuit nici o declarație, nimica, numa' tot și-a cerut scuze... Da' n-am mai putut atunci... că să-i dau declarație. La 18 ani după ce ieșisem din închisoare să dau declarație... Ce declarație? !

Prietenii nu se fereau de dumneavoastră ?

Nu. Vă spun sincer că foștii mei prieteni de dinainte de arestare, că am avut multe familii de la Apa, medici și colege de-a mele, care s-o mutat între timp la Satu Mare, și toți mă invitau să mă duc pe la ei. Nu m-am dus la nici unul, că nu vroiam să le fac rău,

și nici mie, că știam că-s urmărită și să nu se creadă că cine știe ce vorbesc acolo. Afară de familie nu m-am dus la nimeni niciodată. Nici aici pe scară, la nimeni... nici acuma. Dacă mă întâlnesc cu ei pe scări vorbesc, îi salut, îi respect, dar n-am vrut, să nu se facă minciuni, c-am știut că-s urmărită. Și așa vă spun că m-o urmărit, și la locul de muncă, și acasă, pân-o venit revoluția...

După '89 s-a schimbat viața dumneavoastră ?

Când am auzit c-o fost prins Ceașescu și că s-o schimbat regimul, am căzut în genunchi, vă spun sincer, și m-am rugat lui Dumnezeu și i-am mulțumit, pentru că, vă spun sincer, nici o noapte n-am dormit-o liniștită până atunci... Că știam că mă urmăresc. Apoi, de când o venit revoluția, stau liniștită. Trecutu-i trecut. Și-așa nu mai poți să-l învii, și-apoi ne-o dat ceva ajutore, pentru tot ce-am pierdut, și pentru anii de închisoare, și pentru soțul meu...

Ce părere au avut copiii despre detenția dumneavoastră ?

Vă spun sincer că fetele o fost atașate de mine, dar n-o fost așa ca și cum ar fi fost dacă le creșteam eu. Ele o fost atașate mai mult de sora mea și cealaltă de cumnată-mea, și nu le-am învinovățit, pentru c-o avut dreptate, pentru că ele săracele s-o jertfit și le-o crescut ca să nu simtă că n-au mamă și tată... Eu în schimb le-am ajutat... Pe cea mare nu o pot ajuta că s-o căsătorit la Mediaș, dar la asta de la Satu Mare i-am crescut copiii... I-am spus : „Nu te-am crescut pe tine cât am fost în închisoare, dar uite, te-ajut cu copiii”. Mergeam dimineața și până noaptea stăteam la ea și-aveam grijă de copii, și i-am purtat la grădiniță, și la școală...

Vă mulțumesc foarte mult...

Asta o fost viața mea...

Ioan Pop

S-a născut pe 30 ianuarie 1932, în satul Istrău, județul Satu Mare. Naționalitatea : română. Religia : greco-catolică. Studii : școala medie tehnică. A fost arestat pe 4 aprilie 1957. A fost condamnat la 18 ani de detenție. A executat pedeapsa în închisorile din Jilava, Gherla, Luciu Giurgeni. A fost eliberat pe 26 aprilie 1964. La data interviului locuia în Satu Mare. Interviu realizat de Andrei Lascu în 16 mai 2007. Transcrierea și tehnoredactarea – Adrian Boagiu, editare – Andrei Lascu. Interviu se află în AIO-IICCR, având cotele 108, 109, 110.

Spuneți-mi, pentru început, care a fost motivul pentru care ați fost arestat ?

Stați un pic, că asta e cam cu cântec... Într-o primăvară, sămănam cânepă și vine Virgil Pop, fratele lui Victor, care o murit acuma... și-mi povestește mie despre o scrisoare de la un prețin, cu o organizație contrarevoluționară. Și eu stau și-l ascult... De la un mucos de 17 ani ce poți să afli... ceva aventuri. Și io mi-am dat seama, fiindcă eu am făcut armata la grăniceri, și mi-am dat seama de cuvintele ce mi le-o spus el, că ce i-o scris preținu', că să recruteze cât mai mulți în organizație și cum o să se înarmeze... Mi-o spus tot, tot, tot detaliat. Și zic către el : „Auzi, mă, tu să nu umbli cu prostii, că ți-s ușile pușcării deschise în orice moment”. Pe cuvânt vă spun că așa i-am zăs... Și am mai discutat cu el ce am mai discutat și mai vine unul, și încă unul, dar nu s-o mai vorbit despre ce am vorbit noi amândoi... Și o ajuns că i-o bagat și pe ăia, dar ăia n-o asistat la discuțiile noastre... Și unu' săracu nu vedea bine, că avea orbul găinii... – vedea până 'sfîința soarele, apoi nu mai vedea nimic... Și l-o băgat și pe nenorocitu' ăla...

Comuniștii o făcut o ședință în școală și o alcătuit conducerea pentru pornirea întovărășirii... Asta o fost un fel de acaparare, ca să-i poată băga pe oameni în colectiv. Și unu' din ei, cu pruncii lui, l-o bătut pe fratele lu' un prețin când o fost el dus în armată. Și-apăi frate-său i-o spus lui când s-o întors. Și ăsta zice : „Lasă, măi frate, că plătește căteaua brânza”... Și îmi spune : „Măi, uite ce o făcut țiganu' când am fost eu în armată... Ai, și eram prețin bun cu el, că am crescut împreună”. Și ne-am dus la el și io i-am dat o palmă, da' așa l-am lovit de parcă l-o fulgerat... O căzut jos... (râde – n.n.) Și cum l-am lovit, prietenul ăsta al meu vine din spate cu-o coadă de mătură și, de-a lungul, pe șira spinării, dăi și dăi, ca într-un animal. Da' noi nu ne-am bătut pentru asta cu întovărășirea, că ce o vrut el să facă pe noi nu ne interesa, da' când o fost l'a judecată o zis că pentru asta l-am bătut, că pentru ce-o vrut să facă, și o fost și alții care o declarat din sat la fel. Și mai tot atâta e...

Și cum s-a petrecut arestarea ?

Măi, măi, măi! N-are importanță... În 4 mai, în '57, răream morcovii, în grădină, că aveam morcovi groși, și zic către nevastă-mea: „Uite, tu, ce vis am visat azi noapte”. „Ce vis ai visat, măi?” „Măi, am visat că o vinit două fete la mine, una blondă și una brunetă. Măi”, zic către nevastă-mea, „asta nu e bun... Și că mă lua blondă. Că mă lua bruneta. Să împărțea pe mine care o să mă ieie... Și mă ie... blondă”. Și am plivit, și numa' atâta am apucat, de am servit masa, și am ieșit înapoi în grădină, c-o fost plouată și ieșea ușor. Țâc – văd! Eu n-am știut că mi-e casa înconjurată. Și văd că vine delegatul sătesc cu doi civili la mine. Zice delegatu': „Mă, Ioane, hai că vrem să stăm de vorbă cu tine”. „Da, cum să nu”... Mă duc în casă, mi se legitimează că cine-s: de la Securitate. Doamne, Maica Domnului! Și îmi întorc casa toată pe dos. M-am gândit că vor armament, aur sau altceva... Și am zis eu către ei: „Eu nu mă trag din moșieri ca să am de valoare ceva în casă. O am de valoare pe nevastă-mea. Aia-i valoarea mea – încolo, egal cu zero”. Ei ce o fi gândit nu știu... Și după ce termină de scotocit în orice, no, zice către mine: „Vă pregătiți, că o să veniți cu noi până la Baia Mare pentru o zi-două, să dați ceva declarații, și o să veniți înapoi”.

La Baia Mare v-au bătut în anchetă ?

Mă bătea patru și nu știam din ăia patru care dă... Și m-o pus pe un scaun probabil special făcut, să-mi ridic chicioarele în sus și păstă spatele scaunului să-mi întind mâinile și să prind aicea o contra fișe... ca să-mi fie stomacul cât de întins. Și opt ore un cuvânt n-am spus. N-am avut cu cine discuta, orice m-o întrebat n-am putut răspunde, că n-am știut ce să răspund... Mai bine am tăcut din gură și pe ei aici i-o infuriat... Și până la urmă m-am trezit în celulă. Tot-tot ud, apă sub mine... eram aproape jumate în apă. Doamne, Maica Domnului, m-am gândit... măi, cum o ajuns apă sub mine, măi? Nu mi-am putut da seama...

Dar un lucru vă spun, în afară de Securitate, pe mine n-o pus un gardian un deget. Mă credeți? Și s-o bătut! Asta am vrut să vă spun... Era unu' Vasile Savu și îl duce un ofițer, Roade Molai, și îl bagă sub trepte. Și ce-o văzut acolo... era să leșine, așa s-o speriet. Era unu' cu jumătate țeasta capului... pe ochi și pe față îi curgea sângele ca din porc... Săracu' Vasile, când o venit, îi era frică și să vorbească. „Măi, da' cine o fost?” „Nu știu, că imediat o venit și m-o scos de acolo.” „Măi, Vasile, te-o bătut?” „Nu, nu.” Da' el nu putea sta locului de durere și se plimba prin cameră și, cum se plimba așa, mă uit la fundul lui și îi văd pantalonii în fund zdrele făcuți. Plus zeghea aici, cât o ajuns, spre fund... „Tulai, măi Vasile, tu ieri ți-ai cârpit pantalonii, mă!” „Da.” „Dă-ți pantalonii jos și te uită la ei cum is.” „Da' cum is, mă?” „Toți is ferfeniță, măi. Mă, și tu zici că nu te-o bătut!” Și zice: „Măi, așa m-o bătut ca pe hoții cei de cai”. „Eu te-am întrebat frumos, că eu mi-am dat seama că tu nu te plimbi dejeaba, alb la față, că n-ai stare să stai pe loc.” „Măi”, zice, „m-o bătut de am crezut că toate le-o rupt în mine”.

La anchetă ce vă puneau să recunoașteți ?

Că am discutat cu ei... Și să vedeți unde am ajuns, că nici Virgil nu o știut, și o spus alte prostii... O spus că o stat de vorbă cu mine în luna mai în '55 și mi-o trasat sarcini ca să recrutez ofițeri din cadrele armatei. Tulai Doamne și Iisus! Și am zâs în anchetă: „Dom'le, păi eu în '55, în luna mai, eram în armată. Cum o putut el să vorbească cu mine? Păi se poate una ca asta?”. „Hai mă, dă-te încolo, când ți-oi trage vreo două... Ce, mă, asta minte și tu spui adevărul?” Asta o fost nimic, că mă gândeam așa, pentru mine: „Când ți-oi trage eu una ciobănească, dacă te scoli tu două zile de jos, să mă scuipi în gură”...

Dar v-au confruntat cu Virgil ?

Da. Eu am ținut numai a me', fiindcă ala a fost realitatea. Când deodată mă confruntă cu fratele lui Victor și, într-adevăr, ăsta recunoaște că nici vorbă să fi stat de vorbă cu mine în luna mai, nici geșul, Popescu, nici el : „Păi, da' așa ai declarat"... Eu am stat în colțul ăla eu fața la perete, el o stat alei, în colțul ăsta, eu fața la perete. Nu ne-am văzut unul pe celălalt. Am terminat cu confruntarea și lăsa anchetatoru' ăla zice : „Tu poți pleca". Apasă pe o sonerie, vine gardianul și-l ia și-l duce. „Ce v-am spus, domn'le locotenent ? Dumneavoastră credeți că eu mint ?" Și vine la mine și-mi trage două palme și zice către mine : „Mă, ee... aia a mă-tii, mă, toată lumea minte ? Numa' tu spui drept ?". Și m-am uitat direct în ochii lui și m-am gândit : „Mă, daeă îți trag eu două eiobănești, îți și sar ochii din eap". Atăta am fost de nervos. Și încă nu eram așa nervos, dacă nu mă înjura și de mamă. Când m-o înjurat de mamă, numa' negru am văzut în fața ochilor. M-am gândit să iau scaunul... și el o văzut și o zis : „Prima mișcare pe care ai făcut te-am și împușcat". Mi-o arătat pistolul pur și simplu, că era în sertar. M-am gândit... că m-o pușca și mor, ăla nu-i necaz, că pot să mă împuște și pe urmă sau să mă rupă în bătaie... Ai de mine, măi, ăștia is puși... de aici nu scapi, numa' mort. Mi-o spus, scurt pe doi. Și m-am gândit : „Măi, tată, mă, ce fac ? Mă duc acasă, n-o să fiu capabil să-mi câștig existența. ăștia mă nenorocesc pe viață... Atunci la ce' să mai trăiesc ?". Și am zâs : „Dați-mi, vă rog, hârtie, să semnez în alb și complectăți dumneavoastră cum vreți și cum doriți". Și așa am făcut. Altă scăpare n-am avut. N-am mai putut suporta. Că am zis că degeaba îmi dă drumul afară, că nu-s capabil să-mi câștig existența.

Și am spus la Securitate : „Știți ce am greșit ? Fiindcă Pop Virgil mi-o spus de o organizație". „Ți-o spus ? Și de ce nu l-ai denunțat ?" „Nu m-a lăsat conștiința ca să-i denunț, ca să nu-i am pe conștiință cât oi trăi că din cauza mea ăștia o suferit"... „Atunci să suferi și tu alături de ei." Pe cuvânt vă spun, asta-i realitatea. Nu vorbesc eu ce nu e de vorbit sau că am fost eu buricul pământului, da' totuși le-am spus ce a fost. Dar nicidecum el nu mi-o trasat sarcini. Mi-o spus de organizație, dar eu nu am luat-o în serios, că el o avut 17 ani împliniți, era un minor aventurier. Eu le-am luat drept prostii ce mi-a spus el, dar în schimb o fost realitatea.

După o bătaie care mi-au dat-o m-o durut stomacul... și, cum înghițeam un pic de apă, doar câtă picură din ochi, cât o lacrimă, cum o dam afară... Și am avut un gardian de la Sighet... așa se zice că de pe acolo s-o tras, mai cu frică de Dumnezeu. Și n-avea voie să vorbească cu noi, ferească Dumnezeu, că să-i fi prins că stă de vorbă cu noi... era grav. Și ăla, dacă m-o văzut că-s singur în celulă, zice către mine : „Auzi mă, cu tine îi bai. Dacă nu mă asculți tu mori. Tu ia șapca de pe cap și pune-o pe colțul de la masă". Masa era de beton... I-am urmat sfaturile... Și în loc să-mi deie o saltea, mi-o dat un sfert, că mi-o ajuns numa' pân' aci salteaua, restul tot am fost pe beton... Și eu mai aștept acum sănătate. Deja organismul e îmbătrânit și nu luptă cum trebuie, și ăsta e rezultatul. No, și-am stat de dimineața de la 5 până seara la 10 cu stomacul pe colțul de la masă... Și am stat vreo săptămână și ceva. Dar ăsta îmi zice : „Eu vorbesc, da' vorbesc numa' cu tine"...

Nu mai țineți minte cum îl chema ?

Păi, nu mi-am putut permite să-l întreb că cum îl cheamă. Nu, nu, că nu știa dacă nu-l vede careva, și atunci eu puteam spune : „Dom'le, eu nici nu l-am văzut la față"... Și nu s-o putut să aflu nici după aceea. Decât atât, o avut o grijă de mine, jos cu

pălăria... Și odată, când o fost de serviciu zice către mine : „Auzi, mă, la încearcă tu și înghite ! O gură de ceal n-a primi stomacu' ? Că dacă nu primește, atunci stai în continuu, în continuu până îți revine, da' oricum ehlăr la loc n-o să-și mai revină”. Și am putut să înghit : „Taci că e bine. E bine, lasă că îți păstrez ceal și pe mai târziu, că astăzi is până deseară”. Zis-am : „Dumnezeu, dă-i sănătate la toate neamurile lui ! ” Și așa o și fost, cum o zis el... Și acuma vreo zece ani, m-am dus la rază aiei la spital și găsește doctoru' Poenaru că mi-e stomacu' deplasat... Vă dați seama ? Din '57 ! Și am mai făcut rază la stomac nu o dată după ce am venit acasă... Că n-ai până în ziua de azi nu pot să mănânc orice : nu pot să mănânc fructe, nu pot să mănânc eiorbe, nu pot să mănânc reșii, nu pot să mănânc ardei... :

Știi numele celor care v-au bătut așa la stomac ?

Da, pe unu' Costin Gheorghe îl rețin. Era de la Securitate, dar de naștere era din Pișcari¹, și mai era unu', căpitanul Șartou, da' celălalt nume nu i-l știu, dar știu că era din Baia Mare.

Mai rar așa un gardian să vă ajute...

Vai de capu' meu ! Să vă spun : vine la mine la vizetă, în 29 iunie, și mă întreabă : „Trag clopotele la biserică, dar oare pentru ce ?”. El o fost credincios, o fost om cu frică de Dumnezeu... „N-aș putea da seama pentru ce.” „O fi ceva sărbătoare ?” „Nu știu.” Zice către mine : „Da' în ce lună suntem ?”. „Nu știu.” „Da' în ce dată suntem ?” „Nu știu.” N-am știut nici ce zi e, nici ce dată e. Așa m-o zăpăcit cu bătaia... „Auzi, da' în luna iunie ce sărbătoare e ?” Zic : „Ce sărbătoare să fie ?”. Când colo, am știut eu toate sărbătorile dă păstă an. Am umblat eu la școală, și s-o predat religia, nu glumă... Nu știu, nu știu. „Dar 29 iunie ce sărbătoare e ?” „Degeaba mă întrebați, că nu știu.” „Da' de Sfântu' Petru și Pavel ai auzit ?” „O”, zic, „aveți dreptate, în 29 iunie e Sfântul Petru. Azi îi 29 iunie.” „Nii, mă ! ”

Acuma să vă spun de ce-am avut eu noroc cu gardianul. Cum am fost eu cu stomacul, am crezut că, pă celularul ăla la Securitate, toți mănâncă aceeași mâncare. Da' de unde ! El îmi aduce o supă ca de acasă... „Dacă o mănânci tu pe asta să știi că e bine. Mănâncă încet, nu te grăbi. Încet o mănânci, deocamdată nu facem abuz, îi bine că poți să mănânci supă.”

Când îi vine iară tura, el avea grijă de mine să-mi deie mâncare de la restaurant, nu mâncare cum o fost... La restul le dădea mâncare ca la penitenciar, varză acră, de mirosea tot coridorul... Și zice către mine : „Am un piure de cartofi și îți aduc, da' nu mult, și două bucățele de carne”. Zic către el : „O, Dumnezeu vă deie sănătate ! ”.

Odată, zice către mine : „Auzi, la ce condamnare te aștepți ?”. „Da'”, zic, „în primul rând de ce să mă condamne ? Că n-au pentru ce.” „Cum să nu aibă ?” „De ce ai semnat în alb ? Cea mai mare prostie”... „N-am putut rezista... N-am mai rezistat și gata. N-am avut altă scăpare. O trebuit din cele două rele pe cea mai puțin rea, fiindcă nu e totuna și cu stomacul deplasat... și, gândindu-mă la ce ne-o spus ei, că suntem pentru exterminare, că societatea n-are nevoie de noi.” Că așa o și fost... Care scapă, scapă ! Că n-o ținut evidența nimeni. Și am zis : „N-are de ce să mă condamne”. „Auzi, dacă primești mai mult de zece ani..., nu cumva să te descurajezi. Capul sus și să ai grijă de sănătatea ta.” Când o zis „mai mult de zece ani”, mi s-o făcut părul măciucă... „Da'

1. Localitate în județul Satu Mare.

pentru ce, dom'le, că n-am dat în cap nimănui... C-o fost proști ăștia! Alți că o crezut că, dacă o să spună de mine, ei scapă și pe mine mă omoară?" N-o fost chiar așa... Și mi-o mai zis: „Acolo când ai ajuns nu se uită la tine nimeni, ca la un câne. Nu cumva să te ceri la lucru în colonie de muncă. Dacă te-ai cerut la lucru, acolo îți rămâne pielea"... Ș-o avut dreptate.

Ați fost condamnat cum a zis el ?

Da, ne-o condamnat Regiunea a III-a Militară Cluj... Și imediat după proces ne-o dus în Gherla. Și când am ajuns, ne-o făcut primire comandantul Goiciu și cu garda lui. Când se intra înăuntru, toți cu mâinile sus și cu fața la perete. „Lăsați mâinile jos și vă întoarceți. Tu de ce ești condamnat? Tu de ce ești? Tu de ce?” Am avut unu' Ion Nicoară, și zice cătră el: „Mă, da' tu de ce aia a mă-tii ești condamnat?”. „Că am vrut să iau locul lui Zarone².” „A lui Zarone, mă?” „Da.” „Măi, dacă eram în locul la ăștia, cu mâna-ți aruncam un cartuș în cur. Doară nu-s toți așa de proști"... Hai de capu' meu!

Ce fel de mâncare primeați în Gherla ?

În Gherla ne-o dat o dată o mâncare... da' cel puțin dacă spăla mațele alea și cu burta, cel puțin să fi fost curate, să nu fie mizeria aia... N-am putut să o mănânc. Și ne-o dat o dată o supă de fasole cu ciorha de la vacă... Știți ce îi aia ciorhă? Locul pe unde fată vaca... O jumătate de castron am avut... Când am văzut... am crezut că îmi dau mațele afară. Și zic către un consătean: „Auzi, mă, mănânci?”. „Mănânc, da.” Și bagă lingura, o apucă, o bagă în gură și o înghițește cum înghite barza... Când îl văd... Doamne, Maica Domnului! Într-adevăr că o fost foame acolo, dar o trebuit să te mai și limitezi. Atâta îți dă, atâta iei... Da' mie mi-o zis gardianul ăla bun: „În celulă dacă stai, câștigi, că te scoți cu odihna și ești liniștit, nu te bate soarele, nu te obligă să faci norma, nu te obligă la nimic, și compensează că mâncare e mai rea acolo"... Ș-o avut dreptate.

Și când am văzut că ce mâncare ne dau... Măi, da' tot nu era rău, că ne mai da câte o bucată de turtoi destul de respectabilă și foarte bună... asta față de cum o fost în Delta Dunării, că ni l-o făcut din mălaiul care nu l-o mâncat porcii. Asta o fost făină de mălai, cum este acum în comerț fără... Aia era cu tot părul, cum o... Vai de mine și de mine.

Care erau condițiile de dormit ?

Ai de capul meu! La 5 deșteptarea, la 10 stingerea. Paturile în celulă era atâta de aproape, că nu putem să stăm doi inși față în față. Trebuia să ne băgăm picioarele unul între cele ale celuilalt. Numai așa am putut șede pe pat. Cred că n-o fost 25 de centimetri, măsurat, și în fiecare zi era ceartă. „Oameni buni, ce e de făcut, să măsurăm la fiecare cât ne ajunge?” Fiecare s-o grăbit ca să apuce un loc unde era mai îndosit. Eu am zis că mie mi-e bine la ușă, că dupe coridor tot vine puțin aer curat... Păi, eu n-am fost sătul de aer... Închipuți-vă cum era, cu jaluzele făcute șablon, închise din toate părțile, lipite de perete, și aerul vinea numai pe sus și soarele... dacă era, încolo, nimic...

Și o dată, o făcut un lot, ne-o mutat și eram într-o cameră mare, și era mai bine că te puteai plimba.

Pentru necesități aveați tinetă ?

2. Romulus Zăroni, ministru al Agriculturii în guvernul condus de Petru Groza.

Numa' atâta loc era în cameră, la capătul paturilor, cât era tineta. În aia ne făceam și treaba mică și treaba mare. Și ne-am reglat stomacul cam toți să facem treaba mare numa' dimineața... Păi, acolo nu făceam în fiecare zi, făceam la două sau la trei săptămâni și când făceam... făceam ca și caprele... Vai de capul nostru! Că dacă n-ai avut după ce să bei apă? Păi, dacă nu bei apă, stomacu' o asimilat... Și dă Dumnezeu de făc niște hemoroizi de toată bucuria... Că trebuia să forțezi, că de n-ai forțat... n-o ieșit. Vai, vai, vai, ce durere!

Când am fost în camera ala mare, acolo nu era rău, că era w.c. turcesc și era și apă. Dar pe conductă venea apă sărată... Dar elne o băut apa ala? Și nici n-am avut după ce să bem apă... Și ne da o cană din asta smălțuită, de elnei kilograme, de apă bună...

Vă băteau la Gherla ?

Acolo o fost o catastrofă... Dacă te-o prins eu ceva... bătaie. O fost băleți dintr-ăștia tineri în Gherla, care au avut liceul, și au avut interesul să învețe. Și după ce au scăpat afară, că o avut condamnare mai mică, o dat la facultate și eu zeee o intrat, doar eu eeea ce-o învățat din pușcărie. Că acolo o fost toată erema țării : profesori din trecut, doctori universitari, care au avut la bază ceva...

Că să vă spun ceva. Când m-am liberat, în '64, am venit din Gherla... Ne-o dus vreo 40 de kilometri în ceva haltă, dar nu îi știu denumirea. Și am ajuns seara la 10 în Jibou și acolo o trebuit să stăm până dimineața, la 5 jumate. Și cum stam singur la masă, mă uitam la ceva fete tinere... se duceau la lucru, da' unde n-am vrut să le întreb. Era așa un gol, da' gândeai că era special făcut. Mă uitam la ele și mă gândeam : „Măi, nu e bine. Eu de scris am avut voie să scriu, da' ca să-mi scrie de acasă înapoi nu, numa' pachet să-mi trimită, fără scrisoare”. Și mă uitam și mă gândeam cum s-o schimbat lumea în șapte ani și trei luni... Și văd că vine unu' și stă față în față cu mine. Da' când am pornit din Gherla mi-o spus : „Fiți atenți, că avem în gări puși să vă tragă de limbă”. Și-am semnat că, dacă voi divulga prin ce-am trecut, să mă lovească legile aspre ale Republicii. Și zice ăla către mine : „Da' de unde vii?”. „Da' pe dumneata ce te interesează, eu te-am întrebat pe dumneata de unde vii?”. „Hai, domne, dă-o încolo, de la Goiciu vii?”. ăsta era criminalul din Gherla, șeful, comandantul... Și mai era Istrate, frații Șomlea, Cărciu... ăștia era spaima Gherlii. „Hai dom'le”, zice, „ce dracu, crezi că vin să te trag de limbă? Păi îți spun toți gardienii și din fabrică și de pe secție”... „Atunci ai face parte dintre ei dacă îi cunoști atât de bine”, zic eu. Și îmi arată că o fost condamnat și el șapte ani, tot politic. „Te mint?” „Nu știu, n-am încredere nici în cămașa de pe mine.” „Va să zică nici asta nu-i valabil. Și dacă ți-o spune că-s anul trei la facultate și din ceea ce am învățat în Gherla pă sticlă am dat examen la facultate și am trecut cu nota 10? Și nu numa' eu, toți care o fost cu mine.”

Că așa se învăța. Și scriai pe sticlă. Și dacă te prindea la percheziție cu sticla scrisă, pentru aia luai șapte zile de izolare. Și în șapte zile mânca de două ori... în cinci zile mânca o dată. Restul bea apă sărată, că de-aia ne da.

Dumneavoastră ați fost la izolare ?

Da, am fost și eu. Vine într-o dimineață un sergent-major și zice : „Care îi Pop Ioan?”. „Eu.” „Pătura și la izolare!” „Domn major, nu vă supărați, da' eu n-am fost întrebat de când sunt aici, nici ce condamnare am, nici numele nu mi l-o întrebat, nici tata, nici mama, nici câți ani am, nici nimic.” „Da' tu ești Pop Ioan?” „Da.” „Ieși afară, dă-te-n ceia a mă-tii!” Ies afară, dar n-am știut că după mine mai vin încă șase, tot de

la noi din cameră. Catastrofă! Când îi văd: „Da’ ce ai făcut, măi, oameni buni?”. „Păi”, zice, „la percheziție am avut sticlele scrise și”, zice unu’, „pe mine m-o prins cu șahul.”

Aveați șah făcut din pâine ?

Da, șahul era făcut din pâine și colorat cu hipermanganat, ca să difere culorile, și la table la fel, că aveam și table... Păi să ne treacă timpul... Da’ nu puteai juca liniștit, că jucai tot cu frică în sân... cum ți-o fi norocul să te prindă. Și puneai paravan ca să nu te vadă de la vizor... Da’ ei nu și-o dat seama că la capătul paturilor sta doi inși, unul în stânga, unul în dreapta... și se uita la ei cum joacă table, da’ nu își dădeau seama că ce fac... Și în dimineața aia o fost percheziție, da’ n-o găsit nimic. Și după percheziție ăștia s-o apucat să joace șah, să joace table. Acuma, gardienii care o fost n-o putut să facă proces-verbal, că ce le-ar fi zis? „Voi nu vă faceți datoria, mă. Ai făcut percheziție dimineață și n-ai găsit nimic și ai găsit după-amiază?” Tot ei erau vinovați... Și dacă i-o găsit nu le-o făcut raport, doar le-o luat șahurile, tablele și sticlele scrise... că s-o găsit cioburi de sticlă. Știți cum se scria pe sticlă? Se face sticla cu săpun și un tifon îl pui dublu și pui praf... și când l-ai scuturat rămâne pe săpun, și așa scrii exact cum ai scrie pe hârtie.

Și ăștia, fiind tineri, o riscat. Că o fost dintr-ăștia care, cum o terminat liceul, i-o înhățat și i-o băgat în pușcărie.

Cât ai stat în Gherla nu ai fost scos la lucru ?

Nu, că să vă spun... Gardianul ăla bun mi-o zis: „Să nu te ceri la lucru, că acolo-ți rămâne pielea. Să știi de la mine, nu cumva să te ceri”. Și nu m-am cerut. Doar nu era obligatoriu. Acolo a trebuit a lucra și de ce să nu lucreze cu deținuții gratis, de ce să plătească? Și nici carte poștală nu-ți da... numa’ dacă îți făcei norma. Atunci aveam dreptul să ne trimită un pachet în greutate de cinci kilograme de alimente, da’ nu mai mult. Și o dată pe an aveam dreptul și la pachet cu schimburi, la izmene groase, la cămăși groase, da’ nu la cămăși cu guler...

Dar să vă mai spun ceva de la Gherla... Eram odată la infirmierie cu un țigan, Georgescu, și cu unu’ Mitea, hoți de buzunare și spărgători de bănci internaționali... Poate și Mitea o fi fost țigan, dar n-avea moacă, așa că nu spui că ar fi fost. Ei o fost condamnați la drept comun, că s-o apucat ș-o băut spirt sanitar, s-o îmbătat și o fugit cu briciurile după niște gardieni să-i omoare. Și i-o băgat pe amândoi la organizație și le-o mai dat mai multă pedeapsă. Și noi am scăpat, da’ ei nu, că o trebuit să-și termine și pedeapsa de la drept comun. Și să vă spun... Zice Georgescu către sergentul-major, către sanitar: „Domn major, dați-mi, vă rog, o țigară”. „Măi, Georgescu”, zice, „eu ți-aș da cu plăcere, dar nu am.” „Nu aveți? Dacă nu aveți, nu aveți.” Da’ el deja i-o fost luate țigările din buzunar la sergent... Când ieșim afară, zice Georgescu către el: „Domn major, țigări ai zis că n-aveți, da’ un foc la o țigară îmi dați?”. „Măi, Georgescule, mi-ai furat țigările.” „Da’ cum să vi le fur, domn major, că ai spus că nu aveți?” „Măi, Georgescule, dă-mi țigările.” „Stați, țigările sunt a mele.” „Măi, Georgescule, dă-mi țigările.” Ia Georgescu o țigară, mai ia încă trei, îi dă pachetul și zice: „Dacă nu sunteți mulțumit, atunci le împărțim în două”. „Georgescule, când oi fi eu pe secție, tu nu mai ieși afară...” „Credeți dumneavoastră.” Zice: „Îi cer frumos o țigară și zice că n-are”... Și am fost vreo șase, da’ n-am văzut nici unul că ce o făcut și ce o dres țiganu’.

Ce colegi ai mai avut la Gherla ?

A fost unul Petre Urzică, din Târgu Mureș, cât trăiesc nu-l uit. Tată-său, mare politician, comunist înfocat, și mă-sa la fel. Și s-o jucat ca copiii, cu război, cu nemții, cu rușii, cu nu știu ce... Și i-o băgat la organizații și i-o dat lui Petre Urzică cinci ani condamnare. Săracu', când l-am văzut... când l-o băgat în cameră: „O, mamă dragă, de ce m-ai făcut?”. N-o fost în stare să-și deschidă degetele la picioare... Ca să bată desculț e mai bine decât încălțat, că are bocancul trepidații și crapă între degete, se desfac degetele...

Și mai era unu' Vasile Savu de la Constanța, foarte bun mecanic. M-o învățat el mecanica pă sticlă. Pe el l-o băgat la politici c-ar fi pușcat niște ruși în timpul războiului, da' nu i-o pușcat el, ci alții doi, care au făcut armata. S-o dus de la muncă la restaurant cu doi colegi, ca să beie ceva și să mănânce, și în restaurant o venit o grupă de ruși și s-o repezit la femei. Bărbații, când o văzut, roiul la fugă afară și o lăsat femeile acolo. Ăștia doi, când o văzut ce fac rușii, s-o dus la ei și... pe care cum l-o lovit. Unu' o picat jos, nici picioarele nu le-o mai mișcat. Zicea: „Degeaba am săcăit eu pe pistoalele lor, că nu l-am știut arma nicicum, că altfel și eu trăgem. Și o venit NKVD-ul, ne-o prins și ne-o băgat în ceva celule, în pușcărie la Constanța. Ăștia doi, cu care eram, noaptea s-o dus”. I-o cătat rușii dimineața că unde-s. Prinde orbul, scoate-i ochii. Acuma, ca să faci armata la marină și să nu știi toate dichisele cum se mișcă înseamnă că tare prost trebuie să fii. Și în veci n-o mai auzit de ei. Și ăsta o fost condamnat pe drept comun și i-o comutat pedeapsa la politici, că taică-său o fost plutonier, tehnician veterinar. Acuma, cu ce-o fost el vinovat că taică-său o fost plutonier? Asta nu înțeleg! Și zice într-o zi cătră mine: „Mă, eu la bagaj mai am un cojoc și ăla ți-l dau ție”. Eu n-aveam cojoc, aveam numa' un pulover, că era primăvară, da' în orice caz sănătatea era baza. Că de la răceală pornește totul... Și nu mă prinde mirarea că oare de ce am acum spondiloză cervicală, că am lombosciatică, că am câte toate...

Cât ați stat la Gherla ?

O făcut lotul de plecat la Jilava din luna iunie și am plecat în 24 ianuarie '59. Și ne-o dus patru zile și patru nopți până în triaj, în București. Acolo ne-o băgat pe Reduit, la camera 36, într-o cameră unde a fost plin de apă până aproape de genunchi. Că Jilava era la 25 (sic!) de metri sub pământ... M-am gândit: „Măi, da' ce Dumnezeu, nici bec, nici nimic?”. Și un miros de egrasie... Umblam ca bezmeticii și, pe oriunde umblam, numa' de uscat n-am dat. Acuma, ce e de făcut? Trebuie să stai liniștit până dimineață, altă soluție nu era. Și când o fost dimineața, ne bagă în cameră unii... 'Ai de mine și de mine. Numa' eu cu Vasile Savu și cu încă unu' de prin Sălaj am scăpat nebătuți...

Nume de gardieni din Jilava mai știți ?

Nu, fiindcă nici nu m-o interesat... Numa' mi-o arătat unu', care o fost mai vechi în Jilava, că: „Uite, ăsta îi execută pe care sunt condamnați la moarte”. Un tuciuriu... El mergea cu executatul noaptea, da' nu ducea doi, numa' unu'...

Prin ce închisori ați mai trecut ?

Prin Galați... Acolo o fost bună mâncarea, bună. Eu eram pe Potcoavă, pe celular, și nu ne-am gândit niciodată c-o să ne ducă la lucru obligatoriu. Când, deodată, eram în celulă doi inși, unul Petre Orban și eu. Lu' ăsta i-o fost condamnat la moarte tata și sora și s-o tot interesat, săracu', dacă n-am auzit de taică-său. Păi, n-am auzit, că numa' așa puteam auzi, dacă îl băga în cameră la noi în Galați sau în Jilava, sau dam peste el, sau mă rog... Și odată deschide gardianul ușa la celulă... Noi, la ofițerii ăștia de la Galați,

le zicem căcănari, că ăia venea cu noi cu tineta, o goleam tineta, mergeam în celulă... Și deschide ușa și zice: „Care ești tu ăla Pop Ioan?” „Eu.” „Data nașterii?” Spun data nașterii... Zice către mine: „Da’ cine te-o băgat aici?” „În pușcărie?” „Nu, aici în celulă. Ce cauți dumneata în celulă?” „Nu știu.” Îl întreabă pe Petre Orban și ăla îi spune. „Cine v-o băgat la politici? Că voi n-ați putut face parte din partidele istorice nicum, nici țărăniști, nici liberali, nici legionari, nici cuziști, nici nimic”... „Păi n-am putut. De ce ne-o băgat? Unde li musai, cu plăcere.” Da’ n-aveai voie să vorbești cum vorbim noi, numa’ în șoaptă puteai... „Vă faceți bagajul!”

Și unde v-a dus?

În Delta Dunării, la muneă, în colonia Lueiu Giurgeni...

Acolo eum a fost, comparativ cu celelalte închisori?

Acolo o fost foamete mare... Când i-am văzut cum se reped să mănânce mălaiul care era de sapă... Măneau exact ca vitele... Doamne, Maica Domnului! Mi-am făcut cruce. Măi, da’ se poate un lueru ea ăsta?! Și eum o făcut desecările în Delta Dunării, o rămas rădăcinile de stuf uscate, cum le-o tot arat... Și era câte unu’... când vedea câte o rădăcină că se vede, de la distanță fugea la ea, de gândeai că-i mană cerească. Fugea, că în cordon o avut voie să fugă, numai în afară nu avea voie... Și se ducea după rădăcina aia de stuf ș-o mânca, și zice către mine: „Auzi, dom’le, ia gustă și matale să vezi ce bună e!”. Dar eu îl întreb: „Nu vă supărați, da’ ce e asta?”. Zice către mine: „Biscuite de baltă”. „Doamne, Maica Domnului! Io de asta n-am auzit.” „Biscuite de baltă.” Nici în gură nu am băgat...

Dar nu vă era foame?

Ba da, da’ eu nu puteam să mănânc orice, că eram cu stomacul... Eu m-am limitat la cât am primit cu juma de polonic, mai mult nu... Altădată, îl văd pe unu’ care era într-o brigadă cu mine, dar în altă grupă, că culege niște cucută d-asta de baltă... Aia se face cam așa de groasă și, când îi mică, seamănă cu măraru. Și mă duc la el și zic: „Auzi, dom’le, da’ ce faci?” „Păi, culeg măraru.” „Dom’le, nu e măraru! Asta e cucută de baltă!” Zice: „Da’ mă înveți pe mine?!”. „Bine, mănâncă ce ai vrea tu.” Eu eram curios ce-a face el cu cucuta, că mă gândeam că doar nu o mânca așa, că aia îi otrăvitoare... Și seara ne dau oarece zamă... și el ce o făcut? O tăiet cucuta cu coada de la lingură, că aia era și lingură și cuțit, și, dacă ne prindea la percheziție ne-o lua, să nu îi omorâm. Și taie ăsta cucuta și o pune în ciorbă, o opărește, pune puțină sare și o mănâncă toată... Păi să văd eu că asta nu merge până la infinit... C-asta trebuie să-și facă efectul... Și o mâncat trei zile la rând și, când o fost a patra zi..., și-o făcut efectul. Urechile uite așa îi erau de groase și pielea de pe cap, mâinile, picioarele... Când l-o văzut doctoru’ Georgescu, doctor maior la Marina Militară, o rămas așa... Da’ nici n-o putut vorbi cu el, că așa i s-o îngroșat limba în gură. S-o speriet de el doctoru’ și l-o trimes la spital la Văcărești. După ce l-o trimes, zic cătră el că l-am cunoscut, că și eu am făcut pleorizie (sic!): „Dom’le Georgescu, dumneavoastră știți ce o mâncat ăla?”. Și doctoru’ zice: „Da’ cum s-o umflat aista, din ce cauză, că încă așe om în viața me n-am văzut?”. Și îi zic: „O mâncat cucută, că o zis că-i măraru de baltă”. Își pune ăsta mâinile în cap, nu-i venea să creadă. „Cucută o mâncat, dacă eu vă spun! O mâncat trei zile la rând și a patra zi n-o mai putut.” „Vai de mine, și pentru asta l-am trimes la Văcărești? Că îl făceam eu bine aici.” Zic: „Acuma tot atâta. Nu m-am putut înțelege cu el, nu m-o ascultat”... Și l-o dus la Văcărești.

Și o venit toamna, culesul porumbului. Toată ziua rodeam mălai, ca porcii. Lumea flămândă, n-o fost mâncare... Mălaiul mucegăit o trebuit să-l deie la porcii din colonie, da' ăla nu l-o mâncat, și dintr-ăla mălai ne-o făcut nouă mămligă... Și cum l-o dat Dumnezeu, fără să-l cearnă, nu nimic, nu conta... Mălaiul ăla o avut ceva, habar nu am ce, da' gândeai că e prenzandez. Dacă l-o luat acuma de pe foc și l-o turnat în formă... ai putut să îl întinzi cât ai vrut... așa se întindea. Măi tată, măi, o tot învăteam în gură și n-o puteam înghite... Da' n-am avut ce face, că altceva nu ne-o dat... decât un sfert de pâine seara, la care o muncit... Da' oricum, l-am împărțit pâinea ala, nu mi-o ajuns să mănânc de trel ori... Măncam o sută și ceva de grame la o mâncare și atâta.

Odată, eram eu unu', Ion Toader, de prin Făgăraș și ne era foame. Și vine un sergent-major la mine, Chilinta, îl știu și numele... Și m-o cunoscut, că mă cunoștea... Și zice către mine : „De ce nu mănânci porumb ? Toți mănâncă acolo ca porcii și voi nu mâncați”. „Domn major, am încercat să mănânc din ăla ce era crăpat pe vârf”... Că dacă s-o desfăcut pânușa din cauza soarelui, crăpa bobul... „N-am putut să-l înghit nicleum și îmi părea rău că trebuia să-l scul”. „Mă, prăjiți-l !” „Cum să-l prăjim, domn major ?” „Măi, știți cum ? Luați vârfurile de la coceni și, pe un vârf care e mai gros, îl băgați în pământ, puneți un foc bun, și în jarul ăla, când se stinge flacăra, o să se coacă.” Așa o și fost, și când o fost aproape gata copt... mai era puțin să steie, vine șeful de escortă și ne găsește : „Drepti ! Două sute de salturi !”, Am făcut... și așa curgea apa pe mine, de parcă am dat cu coasa..., că eram în zeghe și pantaloni. Și zic : „Hai, mă' Ioane, măi, asta ți-o trebuit... Nu mai mănânc eu mălai niciodată, futu-i mălaiul mamei lui”. Și ne vede iar și zice : „Mă, bandiților, ați vrut să dați foc la tarlaua de porumb ! Cum vă cheamă ? Rămâneți în poartă și luați 25 la fund”. N-o fost valabil ceea ce am zis noi... că șeful de escortă o ținea numa' pe a lui. Noi degeaba am spus : „Dom'le, când ați venit era focul stins, nu era flacăra”. El nimic : „Ați vrut să dați foc la tarlaua de porumb”. Zic către ăsta : „Am belit-o, Mussolini !”. ăsta : „Cum te cheamă ?” „Pop Ioan.” „Tata, mama ?” „Ioan și Maria.” „Județul ?” „Maramureș.” „Satul, comuna ?” „Satul Istrău.” „Ce condamnare ai ?” „18 ani.” Îl întrebă pe Toader... El avea 20. Vine sergentul-major la noi : „Ce ați făcut, măi ?”. Zic eu către el : „L-am făcut pe dracu'... Când o fost gata prăjit mălaiul, o venit șeful de escortă, dar acuma e mai mare năcaz, că ne-o spus că deseară ne lasă în poartă”. „Pă cine ?” „Pă noi, pă cine ?” „Cât timp îs și eu cu voi, în poartă nu rămâneți. Să mă scuipați în gură dacă rămâneți voi deseară la poartă.” Mă gândeam așa întru mine : „Astea o fi ceva vorbe de adormit copii”. Dar ăla răspundea de noi, și sergentul-major numa' supraveghea cum lucrăm... Acuma, când ne-am întors seara, cum am intrat pe poartă... ofițerul de servicii care ne prelua strigă : „Alinierea”. Și zice șeful de escortă : „Ăi' doi să rămână în spate”. Și ne duce. „Măi Toadere, am scăpat”... Și o zâs : „Cât timp îs eu șeful punctului de lucru, nu se lasă om în poartă”.

Dacă și pentru că n-ai făcut norma, 25 la cur. Și avea niște bote octagonale, dar nu erau de cauciuc, ca să mai facă un pic de amortizare, erau de lemn și numa' rupe. Și te pune să numeri până la 25. Dacă ai ajuns până la 15, 16 și n-ai mai putut suporta, o trebuit să strâgi, să urlî. „Câte ți-am dat, mă ?” „Nu mai știu.” „O luăm de la început.” Serios vă spun. „O luăm de la început.”

Vi s-a întâmplat să primiți bătăi din astea ?

Nu, fiindcă eu am fost de un principiu... Acolo o fost bine să nu fii nici deștept, dar nici să mă calce pă bățatură, indiferent ce-o fost. Că n-ai avut cu cine te înțelege, că ei

o fost mai proști ca noi... Am avut unu'... nu-i mai rețin numele, avea numa' patru clase... era prost ca drumu'. Țștia și-o bătut joc de el.

După un timp, am trecut în brigada de construcții și n-am mai avut legătură cu munca la câmp. Și am avut un avantaj la construcții, că eram altfel văzuți și altfel tratați, da' nu din punctul de vedere al mănăării, că era aceeași, dar din punct de vedere al toleranței. Acolo nu te obliga. Asta ai avut de făcut, și dacă ai făcut bine, dacă nu, n-o zis nimeni că de ce nu ai făcut.

Și acolo ne-am pus niște tablă pe cărămidă și am făcut foc, da' nu mare, și am putut prăji mămăliga. Și o prăjeam în așa fel până ieșea toată apa din ea, da' ușor, nu să se pripească dintr-odată. Și așa am putut mânca mămăliga...

Ați menționat că ați făcut o pleurezie. Cum s-a întâmplat, ați putea detalia ?

Nenorocire pe capul meu... De nu știu câte luni de zile n-am făcut baie, că la colonie nu era... Și o venit frigul, da' cam de timpuriu, și ne-o adus o baie de campanie militară. Toată lumea la baie, la baie, la baie. Și baia aia de campanie nu ne putea da și apă rece... și era apa caldă de aproape ne opăream, și n-avea de unde rece, ca să o potrivească... O zis : „Intrați cum ați pute", că n-avem ce face"... Și așa am făcut baie. Și cum am ieșit, cum m-am șters cu ștergarul, am și simțit aici în partea stângă că mă înțepa când trăgeam aer și în spate, și în față. Măi, ăsta nu e lucru sănătos, mă", ceva e... m-am gândit. Da' am crezut altceva, că eram vreo 1 300 toți într-o baracă, și era icter, și asta e boală molipsitoare. În '90, când mi-o făcut prima tomografie în Baia Mare, m-o întrebat : „Dumneata ai fost bolnav de ficat?". „N-am fost, dom'le doctor." „Da' ai fost între bolnavi cu icter?" „Am fost." „Unde?" „În Delta Dunării." „Da' ce ai căutat acolo?" „Păi dacă acolo m-o dus"... În fine..., curiozitatea din ei, da' mai bine renunț decât să pornesc discuția, că ș-așa nu pot să vi le spun toate...

Da. Să revenim la problema cu pleurezia !

Și mi s-o dus pofta de mâncare și m-am uitat la urină, că i s-o schimbat culoarea... Și m-am gândit că nu e bine și mă duc la doctor' Georgescu. „Domn' doctor, nu e bine... uitați care e situația, nu știu din ce cauză mi s-o dus pofta de mâncare." Nu i-am spus eu tot-tot, să vadă că ce știu... Se uită la ochi, zice : „Întoarce limba !” Întorc limba. O făcut din cap și zice : „Dezbracă-te." Mă dezbrac și mă consultă. „Nu cumva să crezi că ai icter, că ai pleorizie?". „Ce e aia domnule doctor? Eu am crescut la cornul plugului, habar n-am ce e aia pleorizie." „Ai apă la baza plămânului stâng." Zic : „Domnule doctor, se poate vindeca?". „Se poate vindeca, dacă ai noroc. Dacă n-ai..." Dar zic cătră el, ca omul cinstit : „Că oți găsi cu ce să mă tratați". „No, așa facem. O săptămână nu ieși afară pe poartă la lucru." „Vai de capul meu, eu nu rămân înăuntru pentru nimic în lume." „Ăsta-i ordinul meu." „Domnule doctor, după ce că îs bolnav, ăștia rup tot în mine... așa mă bat, de nu-s bun de nimic. Eu mă duc la lucru, nu rămân." „Domnu' Pop, eu garantez de asta, eu răspund. Dumneata nu ieși la lucru. M-ai înțeles?". „V-am înțeles, da' dacă mă bate?" „Nu există să pună mâna pe dumneata."

Dimineața o ieșit toată lumea la lucru... și după aia vine un sergent : „E cineva aici?" „Da"... zic eu. „Și ce aia mă-tii n-ai ieșit la lucru? ! Ia să văd cine ești tu, să-ți băgăm mințile în cap." M-am dat dracului. Zic către el : „Domn major, am fost aseară la cabinetul medical"... „Și cine o fi Georgescu ăsta, măi? Păi da' ce, Georgescu dirijează colonia?" „Nu vă supărați, nu mă întrebați pe mine." „Așteaptă-mă că vin înapoi." Mă gândesc că aista o vini cu gașca gata formată și vai de cojocul meu. N-o mai

vinit. Eu tot am așteptat. Măi, nu mai vine nimeni... Și Georgescu o săptămână tot o încercat, cu ce o avut, să vadă dacă o elimină, da' nu s-o putut. „No”, zice, „acuma depinde de comandant... dacă îți aprobă zece grame de streptomycină, ai scăpat, dacă nu..., te-ai dus.” Hopa! Dar zăc: „Trebuie să aibă un efect oareșicare până m-oi duce... și eu nu mă duc, că n-am cum, da' m-or duce alții”... „Știi ce se întâmplă? Se urcă până sus la plămânul stâng, se duce la dreptu' și, când o ajuns la bază, după câțva timp dă în puroi, crapă pleura, ți se varsă în organism și ești gata.” Zic: „Știi ce? N-am avut nimic și am pierdut tot”. Și mă gândeam că, decât să sufer și să mă omoare cu foamea, mai bine... Și într-o seară vine doctoru' la mine la baracă: „Ți-o aprobat comandantul zece grame de streptomycină. Măine dimineată vii și te internezi în infirmerie”. Am stat 30 de zile în infirmerie și m-o tratat. De atunci niciodată n-am mai avut nimic.

În '64 aveai vreun semn că se apropie eliberarea?

Ba da... În '53, eu am vorbit cu un șofer de pă o mașină... Da' nici ăia nu vorbe' cu oricine, ca să îl ciripească... Eu lucram cu un pocăit de la construcții și stam și mă uitam așa... Și l-am văzut pe șoferu' ăsta că stă la depărtare de vreo șase metri de bloc și se uită în sus spre mine: „Măi Pop, măi, hai până jos, că nu pot porni mașina! Hai și-mi dă o manivelă!”. Mă duc jos. Manivela deja era băgată. Zice: „Lasă tu motoru' și hai încoace. Servește o țigară”. „Nu, mulțumesc.” „Dar nu fumezi?” „Fumez, domn' major, dar nu servesc, nu vă supărați.” Pentru asta, dacă-l vede' sau îl reclama, îl băga la favorizare... Și pentru o țigară nu se merita... Da' el o insistat: „Măi, eu dacă te servesc, tu nu-ți bate capul. Hai și ia țigara!”. „Domn' major, eu n-aș vrea să aibă urmări.” „Asta eu garantez.” Iau țigara și o aprind. Și mă întrebă: „Auzi, Pop, ce condamnare ai?”. „18 ani.” „18 ani? Ce profesie ai tu?” „Agriculator.” „Tu agricultor, măi, cu 18 ani condamnare? Da'-i omorât pe cineva?” „N-am omorât pe nimeni, numa' am dat la unu' o palmă, da' așa l-am lovit de parcă l-o fulgerat”... Și zice: „Fii atent aci, eu ție îți spun un lucru, da' dacă n-aș avea încredere în tine, nu ți-aș spune. Anul viitor, pe timpul ăsta, cu asta mașină eu te duc la Țândărei, că pleci acasă”. „Domn' major, să știi că eu o primesc sau e dulce, sau e acră.” „Dacă n-o fi cum spun io, vin la tine să mă scuipi în gură și să-mi spui că-s mincinos.” Hopa! Asta o fost în '63, văzut-am noi că ceva s-o îmbunătățit... mâncare, comportamentul lor față de noi.

Când, deodată, apare o comisie de la procuratura generală a coloniei. Cum evadează și de ce evadează deținuții numa' din colonie de acolo? Fiindcă nu se putea suporta tratamentul. D-apoi, o venit tot civil, da' generali, colonei... 'Ai de capu' meu! Și ne fluieră adunarea la toată lumea din colonie mai iute cu două ore, că noi normal trebuia să fim 12 ore la muncă... Și când merem în colonie: teren de tenis de masă, teren de volei, teren de nu știu care... „Mă, da' când Dumnezeu le-o făcut astea?” Când ne-am dus dimineța, nici vorbă n-o fost.

Și atunci, în seara aia, ne adună în careu toată colonia și vine un locotenent și ne ține un discurs că, dacă are cineva ceva neajunsuri din privința conducerii, să iasă patru pași afară. Nu iese nimeni. Zice: „Poate n-am fost înțeles. Nu, pă linie juridică, pă linie gospodărească, care aveți ceva neplăceri sau ați avut ceva greutăți din partea conducerii, ieșiți afară!”. Și-o fost unu', în botă umbla, și o ieșit afară. Și o sută și nu știu câți o ieșit după ăla cu bota, că oamenii-s ca oile. Zice unu' către mine: „Măi, ieși și tu, că și tu ai dat la Chilințan și la nu știu care 40 de saci de porumb boabe, în Țândărei, unde ăi silozurile”. Băteam cu mașina de desfăcut mălai și 40 de saci le-am dat, și striga ăia de-acolo din solozuri, de la înălțime, că ne-o văzut: „Măi, hoților, măi, nu vă e rușine,

măi, să furați?”. Și o fost trei înși care o împărțit cu el, și o fost unu’ de la parchete, Călin, da’ nu mai știu celălalt nume... Și eu n-am avut nimic de pierdut, numai de câștigat. Da’ să vedeți ce am avut de câștigat. Mi-o trimis soția un pachet de aproape 13 kilograme. Călin ăsta, când l-o văzut, zice: „Măi Pop, nu pot să ți-l dau, că e prea mare. Îți returnez pachetul”. „Domn’ major, la dumneavoastră e și pâinea, și cuțitul. Eu nu pot să vă spun că dați-l sau nu mi-l dați. Rămâne cum apreciați dumneavoastră.” Stă pe gânduri. Dar norocu’ o fost că nu lăsa decât unul să ridice pachetul. Stam la rând, intrai pe ușe și am putut să stau de vorbă cu el... Și zice către mine: „Auzi Pop, dacă l-o adus poșta până aci eu ți-l dau, fiindcă meriți. Știi?”. „Știu.” „Bun.” Dacă tu ai dat dovadă de om, trebuie să flu și eu recunoscător. Și nu am ieșit în față la raport...

Și într-o zi, acolo la Glurgeni, în primăvara lu’ ’64, vine un consătean, eu care am crescut de copii împreună și cu care am fost în aceeași zi arestat, și zice către mine: „Auzi măi, hai să evadăm!”. „Măi, cum crezi tu să le dau eu ocazie la ăștia să-mi facă fundul poligon de tragere sau să mă distrugă în bătaie?” C-am văzut de ce-s capabili, că băte’ de le curge’ la săracii și pe urechi sânge, nu numă’ pe gură și pe nas. Zice: „Du-te, că nu ești om”. „Asta e părerea ta, dar eu nu le dau ocazia să își bată joc de mine”... Și el: „Numa’ două ore dacă am fi liberi”... „Măi, unde te duci, măi, de aci?” Zic: „Îți spun eu cum se poate evada. Să ai legătură cu cineva de afară și, când ai ieșit, să te urci în mașină, și pe când s-ar trezi ei că noi suntem lipsă, am fi ieșiți din Delta Dunării. Da’ unde te duci, măi? Treceam Dunărea, nu? Da’ oare rezistăm? După aia vine Dunărea Veche și unde merem, la ruși? Nu, tu fă ce vrei, du-te, da’ ține cont de-un singur lucru, eu anul viitor pe timpul ăsta mă duc acasă”...

Și în primăvara aia, în ziua de 8 martie, având problema cu pleurita la plămânul stâng, ne-o căutat doctorul civil la colonie la Țândărei, la raze. Și mă trece pentru trimitere la Gherla, în spital, la TBC-iști, cu boală de plămâni. Pretinul ăsta, ierte-l Dumnezeu, vine la mine. „Ce faci, mă?” „Mă duc în Gherla, în spital.” „Și acasă când te duci?” „Acuma mă duc. Nu-ți pot spune luna, mai, iunie, iulie, da’ acuma mă duc, primăvara asta, anul ăsta. Hai că o fi vară, n-o fi primăvară.” „Tu nu ești normal la cap”... Zice: „Dacă te duci și îl întâlnești un doctor Gordan, transmite-i din partea mea sărutări și îmbrățișări”. ăsta o fost șef de promoție în radiologie la București și o terminat cu zece.

Și v-au dus până la urmă la Gherla ?

Da. Și acolo m-o băgat cinci zile în carantină, că nu ne-o băgat direct în cameră, să nu avem ceva probleme. Și acolo eu am avut cunoscuți din ’57, unu’ Iacob Cimpoca³, unii din Solduba⁴, tot țărani ce o fost închiși pentru Blidaru⁵, că i-o dus de mâncare. I-o băgat la favorizare și le-o dat 15, 20 de ani. „Măi Pop, măi, ai venit de pă altă lume”... „Măi fraților, ce mai faceți, măi?” Zice Cimpoca: „Bine, măi, ai un noroc chior. Aici se trăiește bine, parcă e mâncare de la restaurant”. Și așa o și fost. Da’ am mâncat două zile, da’ a treia zi n-am mai putut suporta nici mirosul de pâine... Și am întrebat: „Cine e doctor aici pe secție la noi, civil?” „Nu, e unul Gordan, deținut, jos cu pălăria.” Și nu îi ziua aia, în cealaltă, strigă Iacob Cimpoca: „Domnule doctor, Pop nu mănâncă de

3. Iacob Cimpoca s-a născut în 1917, în Teregova. Luptător anticomunist, a fost arestat în 1949 și condamnat la 20 de ani de temniță grea. A fost eliberat de la Gherla pe 30 iulie 1964.

4. Localitate în județul Satu Mare.

5. Vasile Blidaru (1911-1958), luptător anticomunist care a activat între 1956 și 1958 în zona Satu Mare, Maramureș și Sălaj.

două zile". Pe la 12 și ceva, vine doctorul Gordan să mă consulte. Gardianul era cu el, dar nu l-o interesat și, cât m-o consultat, s-o dus și s-o uitat pă geam afară. Și zic : „Domnule doctor, salutări și îmbrățișări de la Farca”. „Vai de mine, dar ce face?” „Bine, deocamdată.” „Și ai fost împreună?” „Puțin timp.” Și mă întreabă : „Ce vă doare?”. „Domnule doctor, nu mă doare nimic, da' mi s-o dus pofta de mâncare complet. Nu mai pot suporta nici mirosul de la pâine.” Mă apasă la ficat, la apendicită, la intestine și cu un deget pă lângă buric roată. Când m-o apăsă o dată..., am crezut că bagă cuțitul. Cât m-o ținut gura, așa am strigat de tare, că nu m-am așteptat. „Nu-i nimic”, zice către mine, „lasă că îți dau eu ceva medicamente.” „Domnu' doctor, e bai, că îmi trăbă niște țigări. Am aici niște cumnați.” „Pe cine?” „Pe Pop Victor, pă Pop Virgil, pă Tămăior.” „Bine, îți aduc eu țigări când ți-o aduce și medicamentele.” Mă gândeam că astea îs vorbe de popă bat... Cum mi-o da el țigările cu gardianul lângă el? Și prima dată mi-o băgat pă vizetă o legătură de țigări, că nu era' la pachet numa' vărsate. Și zic : „Măi fraților, câte vreme o ține din ele nu vă bateți capul, luați-le, și când or trece alea dau alarma la fabrică să ne trimeată măgăreața cu țigările”. Măgăreața era o sfoară care se lăsa pe geam și ducea sau aducea ce aveai nevoie. Eu nu fumam decât trei sau patru țigări la zi. Le tăiam în patru, și dacă am tras două fumuri pentru mine a fost suficient, nu-mi trebuia mai mult... Și la ceilalți le-am spus : „Nu veniți la mine să cereți. Aci sunt în noptieră, care vreți veniți și vă luați. Haideți și vă serviți, și, când o trece, n-om mai fuma și gata”. Da' de unde ! Ne-o trimes din fabrică țigări de ne-o ajuns și pe drum când am vinit acasă, cu Iacob Cimpoca.

Cum a fost eliberarea, vă mai amintiți ?

Toată noaptea am jucat table cu Cimpoca. Și îi zic : „Mă', Iacob, acumă dacă ne culcăm vine masa, ne stricăm somnul, mai bine ne culcăm după ce mâncăm”. Zis și făcut. Și el, din vârful patului, zice către mine : „Auzi, măi Pop !”. „Ce-i mă', Iacob ?” „Fă-ți bagajul, că te duci acasă”. „Măi”, zic, „tu ai mâncat ceapa ciorii.” „Auzi, se deschid ușile... Fă-ți bagajul, că te duci acasă !” Am avut lângă mine pe unu' Ioan Suciul... Nu avea decât un riniche și ăla era afectat, un plămân, jumate stomacul și un testicol. Era din cătunul Boc, de lângă Sibiu, și zice către mine : „Măi frate Pop, un lucru te rog, să scrii acasă la părinți să știe că trăiesc, că n-am murit”. Și am plecat acasă...

Cum a fost întâlnirea cu familia ?

Am ajuns marțea sau miercurea, nu mai știu exact... Și duminica zic către nevastă-mea : „Auzi tu, eu mă duc în camera din față. Te rog foarte frumos să nu vii la mine, să nu mă deranjezi”. Și m-am dus să scriu carte la părinții lu' Suciul. Și așa am scris carte, că dacă o vedea cenzura mă și băga înapoi. Când termin de scris, nevastă-mea vine în cameră. „Auzi, tu, eu te-am rugat un lucru, să nu vii să mă deranjezi”... Ea curioasă... să-i dau cartea să o vadă. Și o citește și începe să plângă. „Da' de ce plângi ?” „Păi dacă îmi vine”... Și merg pe la vecinii care se duc în Carei, s-o pună ei la poștă. Zice o vecină : „Mă', Ioane, mă duc eu și ți-o pun eu la poștă”. Da' am lipit-o, de numa' dacă rupe plicul o poate desface.

Și o primit părinții cartea exact în ziua când o ajuns el acasă. Și câți or fost în curte cu hohot o plâns toți. Și am corespondat cu el, și mi-o zis că o fost la el în curte catastrofă. Când o ajuns acasă nu l-o mai apucat decât pe taică-său în viață, că mamă-sa o murit. Apăi mi-o scris că s-o însurat. Și mă gândeam așa întru mine : „Mă', Suciule, numa' asta ți-o lipsi, mă'”. Da' poate că și-o fi găsit o femeie care l-o înțeles.

Cum v-ați reintegrat după eliberare ?

Păi, o dat Dumnezeu că am lucrat în colectiv ca toată lumea, că n-am avut ce face. Da' io în pușcărie am făcut cursuri de calificare și cu hârtia ce mi-o dat de acolo am putut să mă angajez la orice întreprindere ca zidar. Și de mă puneam la practică citeam și schița, cum era făcută de la 1 la 5 sau de 1 la 10, fiindcă asta nu tare multă lume știe, nici care se ține că-i zidar. Și asta m-a ajutat, că cel puțin n-o trebuit să plătesc eu ce mi-am făcut pe acasă. Și eu n-am plătit nimănui nimic, nici pă zidărie, nici pă tencuit, nici pe instalația electrică.

Vă mulțumesc.

S-o gătat ? Și io vă mulțumesc. Și nu vi le-am spus toate, că is tare multe, pe cuvânt vă spun. Dacă stăm de vorbă o săptămână și să știți că nu termin, dacă o iau amănunțit, că de toate-mi amintesc...

Victor Pop

S-a născut pe 18 mai 1929, în satul Hotoan, județul Satu Mare. Naționalitatea : română. Religia : greco-catolică. Studii : liceale. A fost arestat pe 6 februarie 1957 și condamnat la 25 de ani de detenție. A executat pedeapsa în închisoarea Gherla. A fost eliberat pe 18 aprilie 1964. La data interviului locuia în Satu Mare. Interviu realizat de Andrei Lascu la 16 mai 2007. Transcrierea, tehnoredactarea și editarea interviului – Andrei Lascu. Interviu se află în AIO-IICCR, având cota III.

V-aș ruga să îmi spunei când ai fost arestat.

D-apoi în '57, în februarie am fost arestat, de-aci din Satu Mare.

Care a fost motivul pentru care v-au arestat ?

Păi, noi am avut o organizație în Baia Mare, cu telefoanele... Înțelege? Și unu', Popescu, o fost șefu' organizației... O fost ședințe, o fost chestii... Și o avut ședință cumnatu', cu Bujor, cu aieștea, la cumnatu' acasă... Și soră-mea o fost arestată vreo câteva zile la Securitate, dar până la urmă o pus-o-n libertate... O fost la ei acasă, d-apoi ea o zis că nu știe când o fost ședința lu' cumnatul cu aiștea. Și-apoi, zic, organizația asta o fost... de nu prea ne-am cunoscut unul cu celălalt... decât doi cu doi... De exemplu, din primul lot i-am cunoscut pe-o parte, da' din lotul doi nu i-am cunoscut pe nici unul.

Și ce făcea organizația ? Cu ce se ocupa ?

Păi, ei erau muncitori, la telefoane. Dar atunci când ne-o descoperit, Popescu o făcut o prostie, că o tăiet cu foarfeca un cablu telefonic și-o-ntrerupt legătura cu Securitatea, cu Miliția, cu partidu', cu ăștia... O fost mare vâlvă-n Baia Mare, extraordinar...

Dar acest Popescu cu ce se ocupa ?

El era din București și o fost junctor¹ de meserie, o fost șeful junctorilor... Și-apoi ăștia prima dată o mers la junctori, o fost și la Bujor, care era și el în organizație... Pe el nu l-o putut prinde, da' pe Popescu l-o prins... Da' cum l-o prins... Forțând el cu cleștele când o tăiat cablu, s-o rănit la mână. Și-apoi tare l-o chinuit dup-aia...

Și după arestare v-au dus în anchetă ?

Da. Și am stat în anchetă la Baia Mare șase luni, din februarie până în 15 august. Și șase luni de zile am stat singur în celulă. Tot ziceam cătră locotenentul Costin : „Domne, băgați-mi pe cineva, că singur mi-i greu”... Știți cum îi, să stai, să n-ai cu cine vorbi... Și nu mi-o băgat pe nimeni... șase luni.

1. Jonctór, conform DEX, muncitor specializat în legarea cablurilor electrice.

No, și o dată, în iulie, da' nu mai știu pe ce dată, m-o scos la plimbare... Era un plimbător la Securitate cu sârmă și sus, și cu păreți înalți... Și era un soare puternic... Și după ce m-o băgat înapoi în celulă o fost întunerice beznă și n-am mai văzut nimic, că m-o ars soarele ăla tare... Și-apoi o venit comandantul Securității. Era atunci, mi se pare, unu' Polak², ceva evreu zice c-ar fi fost, cu niște gardieni. Și zice: „Cum te simți afară?” Apoi zic: „Ca și un leu în cușcă”... „Da' cum vorbești?” „Bine vorbesc, asta-i realitatea”... O zi la plimbătorul ăla, cu un zid de șase metri, cu sârmă pusă deasupra...

Și la mâncare tot așa mai rău sau mai bine ?

Apoi, în Securitate ne-o dat terci de-ăla dimineța și la amiază ne da arpacaș... Ne da mâncare slabă tare în Securitate... Acolo io am făcut o prostie, că n-am băut apă săptămâni întregi, și luni de zile cu mâncarea aia slabă... Și când meream la w.c. la treaba mare... Doamne feri' ! Așa m-am constipat, că n-am băut apă. Am făcut un pic de fisură, un fel de hemoroizi, no, da' n-am primit nimic tratament... No, păi m-am tratat acasă și m-am vindecat... Nu mai am nimic acum. Da'n Securitate o fost foarte-foarte greu. Plus anchetele, plus, cum vă spun, singurătatea aia...

Dar cum vă petreceați timpul între anchete ?

Cum era celula, chiar în fund, spre calea ferată, era un gemuleț mic și acolo era o masă de beton cu stâlpi joși. Apoi aveam un calorifer sub un pat, și sub unul nu. Și de-acolo, de unde era caloriferul ăla, vinea un soarece. Apoi ce rămânea din mâncare... îi păstram. Și dacă mâncam arpacaș, îi dam și lui câte un pic, că vinea și mânca... Și m-o văzut gardienii pe vizetă și o zis că, de-i mai dau mâncare..., m-or băgat la izolare... la șo'reci... Și cum am lucrat la telefoane, aveam o căciulă de-ale cu clape, sistem de-ăla rusăsc, da' nici n-am mai adus-o de la Gherla înapoi, am dat-o la cineva, că nu mi-a mai trebuit... Și-apoi, odată am lăsat căciula aproape cu mâncare și l-am prins. M-am lăsat pe el, da' nu l-am omorât... și-apoi i-am dat drumu-'napoi. Era un șo'rec pintenos, pe un picior avea alb așa... Nu era șobolan, era mic așa... Un șoricel.

În anchete v-au bănut ?

No, și-apoi în anchetă o fost rău în anchetă... O fost rău tare Costin ăsta... Mă obliga... Și-apoi pân-la urmă, am zis: „Scrie ce vrei și-apoi semnez și bună ziua! Ce mai încoace, încolo?”. D-apoi după șase luni... pot să zic că o fost mai gre' Securitatea decât toată pușcăria... Securitatea o fost foarte grea... Și Costin aista, dom'le, se zice că o fost de-aici din Satu Mare, adică se trage din Pișcari... Se zice că acum-aici în Satu Mare, da' io nu m-am mai interesat. Mai sunt câțiva aci în Satu Mare, securiști pe care i-am cunoscut... Mă salută, îi salut, dar nu m-o mai interesat. Treaba lor! Dă-i în pizda mă-sii!

Procesul cum s-a desfășurat ?

Chiar de Sfântă Mărie ne-o fo' procesul și o ținut tre zile la primul lot... 15, 16, 17 august...

Și câte persoane ați fost în primul lot ?

În primul lot am fost 22 și în celălalt au fost vreo 24, cam așa... Că vreo 40 și ceva am fost organizație. Și când ne ducea de la Securitate la proces, era Land Rover..., niște mașini de-astea de teren, rusești, și cu alea ne-o dus și ne-o adus totdeauna... Și urcam

la etaj, și-apoi de-o parte și de alta era militar lângă militar, cu-automatu', de jos până sus. Și în sala de ședință, lângă boxă, erau militari roată... Niște scene impresionante, extraordinare.

Și ce condamnări s-au dat ?

La patru-cinci dintre noi și lu' Popescu li s-o cerut condamnare la moarte... La ceilalți muncă silnică pe viață și la 25 de ani... Era unu' Petraș, fost învățător, o fost prizonier pân' Rusia, și-aista o fost arestat, da' n-o avut nici armament, nici nimic... Și o rămas condamnări la muncă silnică pă viață... O fost proces mare, tare, trei zile o ținut.

Și Petraș mi-o spus că o vrut să vie la proces oameni, da' nu o dat voie, numa' la familie și la ai lor, de la Securitate, la altcineva n-o dat drumu-n sală.

Și după proces ați mai rămas în Securitate sau v-au mutat ?

În 18 dimineața, din Securitate de-acolo, ne-o urcat într-o mașină-dubă, cu ochelari pe ochi, iar care n-au avut ochelari i-o legat cu batiste și ne-o dus în Gherla. Acuma pe dubă vorbim între noi, așe, că unii zicea că ne duce la Sighet, alți în altă parte... Și io cunoșteam traseul, și am zis către ei: „Nu ne duce la Sighet, ne duce-n altă parte. Nu știu unde, da' la Sighet nu merem”. Și ne-o dus în Gherla.

Când o fost în capătul orașului Gherla, o oprit duba. Și am auzit gălăgie și am crezut că gardienii care era cu noi îi bate pe careva, c-o făcut ceva. Da' nu era decât câțiva care o ameițit, că fumul de la țeava de eșapament venea tot în dubă, și era și căldură mare, că era în august. Și după ce o oprit duba, ne-o legat, doi cu doi, cu cătușele, și ne-o scos pe toți afară, că o fost unii ameițiți... Io n-am avut ameițeli, da' mulți dintre ei o avut. No, după ce și-o revenit, o urcat și ne-o dus.

Când am ajuns în Gherla, n-am știut că unde suntem... Am intrat pe po'rtă... La Gherla pușcăria-i în față, și mai este o clădire care-o fost a feudalului cândva, că Gherla era cetate. Și pe patru inși, pe cumnatu', pe frate-mieu, pă Bujor și pe Andraș i-o luat și i-o băgat în pavilionul doi, supt o boltă. Numa' pe ei i-o luat, că pe Popescu, șefu', l-o oprit în Securitate, pentru procesul cu lotul doi.

Și-acolo i-o băgat pe ăia, și pe noi ne-o ținut în mașină... Și-apoi o venit un gardian acolo la dubă și zice: „Care știi a tunde?”. Un fost coleg, prețin, tot în lot cu noi, Farcaș, o murit el, ierte-l Dumnezeu, zăce: „Io!”. Și-apoi l-o dus acolo sub bolta aia, și acolo o văzut că la ăștia patru le bătea lanțurile. Că ei o fost condamnați la moarte și le-o pus la picioare și la mâini lanțuri de execuție. Și avea lanț la picioare, și lanț la mâini, și unul între ălea de la mâini și de la picioare. Și-apoi ăsta nu i-o putut tunde când o văzut că le bate lanțuri... Și-apăi dup-aia el ne-o spus astea... Și pă ei i-o băgat la neagra, în Gherla, în camera aia de execuție, și i-o ținut acolo în lanțuri 40 de zile, până în septembrie, când le-o venit pronunțarea sentinței. Cât i-o ținut p-aici, i-a tot urmărit la plimbare, că băga fiecare cameră separat la plimbare, câte-o jumăta' de oră. Și cum plimbătoru' era de partea aia a camerei unde eram, i-am tot urmărit, până când numa' nu i-am mai văzut. N-am știut care-i situația... Și după 40 de zile i-o dus pă toți patru la camera 101 sus, în cameră la noi... O venit pronunțarea sentinței și le-o schimbat de la moarte... Cumnatu', Andraș și cu Bujor și frate-meu o primit muncă silnică pe viață. Și după frate-miu, 25 de ani am avut și eu...

Câte persoane erați acolo în cameră ?

Am fost mai mulți în cameră. Depindea de cameră... La 103 o fost vreo douăzeci și ceva, cam așa ceva și la 107... Pe urmă, după ce or venit ei, ne-o despărțit din camere.

Pe cumnatu' l-o dus la Zarcă și o stat acolo până aproape în '60... El o fost tare bolnav, da' apoi și-o revenit, că doctorul oficial care era atunci, Sini, i-a prescris medicamente, penicilină, și-apoi l-o pus pe picioare, da' greu.

Unde a stat apoi, după ce s-a făcut bine ?

L-o scos în fabrică... Mi se pare că în '60 l-o scos și pe el în fabrică, c-apoi s-o comutat pedepsele din muncă silnică pă viață la 25 de ani. Și dup-aia l-o adus în fabrică și o lucrat și el cu noi acolo... Da' noi ăștia cu condamnările mari am avut noroc, să zic așa, către dumneavoastră... Că pe-ăștia cu condamnări sub 20 de ani i-o dus în colonie de muncă, pân' Deltă, pe la munci agricole. Și cei peste 20 de ani am lucrat în fabrică în Gherla, acolo.

Cum era munca în fabrică, nu era grea ?

No, și în fabrică o fost teroare, într-adevăr... Când intram, trebuia să ne dezbrăcăm în pielea goală până pe sală, că era o sală mare în pavilionul 2. No, pe ormă, după ce ieșeam afară, ne-mbrăcam și ne duceam... Când intram-napoi din fabrică iară ne dezbrăca în pielea golă... Asta a fost... Și când am ieșit din atelier și-am mers la w.c., că era w.c. d-ăsta comun... trebuia să fugi în pas alergător, că de nu, te bătea gardianul. Și de-o fost om de 80 de ani trebuia să fugă... Era teroarea asta atunci în fabrică...

Dumneavoastră cât ați stat în fabrică ?

Apoi, am lucrat din '59 până-n '64. În fabrică, prima dată, pă mine și pe frate-miu ne-o bătut un gardian, Gabor. Noi am vrut să fim într-un schimb, și-apoi o-nceput gardianul: „Ce-i, bă, ați vrut să evadați?”. Și alte chestii... Atunci ne-o bătut la palmă... Da' nu mai știu cu ce ne-o dat la palmă, că numa' primele o durut, pe urmă nu o mai... Pe urmă, căpitanul Mihalcea mi-o dat cu tabla de pontaj în cap, că nu știu ce am întrebat de plutonieru' ăla care ponta. O zis: „Bă, bă, bă”... C-așa se bâlbâia căpitanul ăsta, Mihalcea, mă rog... Și m-o lovit cu tabla aia de pontaj în cap. Dar eu m-am întors repede și-am fujit să ies din atelier și pă urmă-n curte. Și-am tras ușa și el, cum o fujit după mine, o dat cu piciorul, și-o dat cu el în ușe. Am fujit tare și m-o pierdut, că de mă prindea... Doamne feri'! Cred că mă nenoroce'! Era tare Mihalcea ista, bătea rău. Era un atelier de scaune curbate și n-avea numa' o ușă, și mereai înlăuntru și cu picioare de-astea bătea... Îi rupea-n bătaie... căpitanul. El o fo' cu producția.

O fost, no, terorea mare... P-ormă mi-o părut rău c-am ieșit în fabrică... Dar eu când am ieșit o zis că să mă duc în fabrica-ailaltă, că erau mulți... 600. Și m-am gândit că tot îi altfel, că nu-i ca la cameră, să te scoată la plimbare o jumătate de oră... Și nu te lăsa tot timpul o jumătate de oră, și restul timpului numa' la cameră. Că la cameră am stat din '57, de când am intrat, până în '59...

Ați întâlnit personalități, oameni mai deosebiți la Gherla ?

Păi, în cameră am fost cu foști profesori, niște oameni deosebiți... Profesorul de filozofie Alexandrescu, și Antohi, care era de istorie. No, cu ei conversam, da' am fost în cameră v'o 40... într-o cameră mică, spre curte.

Dumneavoastră ați prins revolta frontieriștilor ?

Da. Când o fost rebeliunea cu frontieriștii..., o fost așa. Frontieriștii o avut o cameră de 150 de persoane și nu avea w.c. în cameră. Restu' camerelor toate aveau w.c.-uri, dar acolo era w.c. separat. Și administrația, ca să-i bâzâie, le-o-nchis w.c.-ul și le-o băgat

tinete... Și-apoi ăstie o dat afară tinetele, ăstia iară le-o băgat și nu le-o deschis w.c.-ul, și-apoi ăstia o dat obloanele jos... Pe urmă, după rebeliune, ne-o pus de-lea înfundate, scândură la scândură, și n-ai mai primit aer, numa' pă deasupra, da' puțin. Și-apoi ăstia o dat jos toate obloanele alea de scândură, și-apoi a-nceput a striga: „Criminalii!” și „Vrem procuror general!”. Era Goiciu atunci comandant. Și-apoi, pân' la urmă, o venit Goiciu cu-n batalion de gardieni și cu Istrate, că ăsta era cu regimu' și paza. Și-apo' o blocat ușa... ăstia dinăuntru or strigat: „Gherla!”. Și o ieșit lume din oraș către pușcărie, s-o făcut mare scandal atunci... Pă noi pe toți ne-o pus pe burtă în paturi și-apoi chiar prin camera noastră o băgat pompierii furtunu'... Că ce-o făcut ăstia? O făcut foc din cârpe, să mirosă că îi foc și chestii în cameră... Și-apoi o-nceput pompierii să le baje apă, da' n-o reușit, că ăstia o băgat toate saltelele-n geamuri și n-o putut băga. Pă urmă, locotenentul-major Istrate o deschis vizeta și o tras cu automatul în cameră și-atunci i-o demoralizat... Și-apoi gardienii o împins ușa și paturile alea de le-or pus ei la ușă și o intrat înăuntru. Dup-aia i-o scos afară, i-o pus pe toți în lanțuri, și-n fiecare zi-i ducea la baie jos, și acolo îi bătea până îi lăsa lați. Turna apă pă ei și îi ducea... și iar îi aducea... Da' nu pe toți o sută cinzeci, numa' pe o parte din ei, p-ăstia care o făcut protestu' aista. Asta o fost...

S-a schimbat regimul de detenție după revoltă ?

Păi da, că înainte n-aveam puse scânduri la geamuri, pe urmă le-o pus... Obloanele ale înfundate. N-ai mai văzut nimic afară. Și-apoi o-nceput cu mâncarea tare slabă... Ne-o dat numa' ciorbă de murături, ciorbă de burtă necurățată... Era verde zama pă ea... De-atunci mie nu-mi mai trebe ciorbă de burtă oricum ar fi. Acuma încoace, o nepoată, fata lui frate-mieu, făcea ciorbă de burtă și le plăcea tare... Apoi zice cătră mine: „Hai, unchiule, mănâncă”. Zic: „Măi, mie nu-mi trebuie”. După ce-am venit, eu n-am mai mâncat ciorbă de burtă..., că așa m-am scârbit atunci...

Și-apoi și carne ne mai băga, da' cum... Era luni de zile că ne da arpacaș la felu' doi, dar fără grăsime... Și-apoi era câte-o săptămână, două când băga grăsamă multă în mâncare... și mulți care-o fost mănăcioși și-o distrus ficatul.

După ce v-au scos la muncă în fabrică nu vă dădea mâncare mai bună ?

În fabrică s-o mai dat supliment. Ce mai rămânea din butoi, că era butoaie mari din lemn. Și sta mulți la rând la supliment, da' io n-am stat niciodată. Io n-am fost tare mănăcios.

Cam câte kilograme aveai ?

Păi nu, că m-am menținut. N-am fost slăbit. Frate-mieu o venit foarte slăbit acasă. Că după ce m-am liberat io, în 18 aprilie, o început să le dea drumu' în loturi. Frate-miu n-o venit până-n august acasă si până atunci l-o băgat la bucătărie. Și-apoi o lucrat prostește acolo, și-așa a venit de slab acasă că nu l-o cunoscut mama. Și nici nu s-o mai îngrășat dup-aia.

Ce vă mai amintiți despre reeducarea de la Gherla ?

Și-n Gherla o fost, numai că noi n-am apucat-o. La camera 101 o fost. Teroare mare o fost, asta-i tot... D-apoi am povestit cu băieți care-o fost la Pitești, cu studenții de-aici... Doamne feri' ce-o fost acolo... Acolo mulți dintre studenți o-nnebunit, cu reeducarea aia, cu Nicolschi, că el o făcut-o.

Și-apoi cine o fost în reeducare la Gherla l-o dus la mină la Baia Sprie... Și acolo o fost o grevă, că i-o băgat la izolare pe preoți... Atunci n-o intrat în mină vreo 600 de

deținuți. Și-apoi o fost unu', Grigore Bașotă³, care o intrat în mină că s-o temut că l-or duce înapoi în Gherla la reeducare. Și-apoi ceva balenă n-o fost cum trebuie, o căzut și i-o tăiat piciorul. No, ș-apoi l-o dus la spital, l-o făcut bine și mina i-o făcut și proteză. Am stat multă vreme..., mai mult de șase luni, în cameră cu el. Și-avea patul așa, și-aici era ușa, și gardianul nu mă putea vedea pe vizetă nicecum. Și io în fiecare zi dormeam până la ora șapte... Da' la cinci trebuia să te scoli și să zezi pe bancă... Da' gardienii nu prea aveau voie să deschidă ușa până când se făcea apelul, și pă vizetă nu mă putea vedea.

Mai țineți minte nume de gardieni de la Gherla ?

Nu... Că tăți avea poreclă... Cu noi în fabrică era unu', mi se pare că-l porecliseră deținuții „Bubi”. Și era maiștri civili... Era unu' la sala de mașini, Engelberg. Apoi zicea către deținuți : „Du-te, măi, la domnu' plutonier Bubi și spune-i să vie pân-aici”. Era unu', Ferszedi, pe care l-am cunoscut... Ăla am auzit că încă n-o fost tare rău.

Mai era încă un ungur, la care-i ziceam către el „Roade Molai”. Că zicea că : „Dacă faci ceva te bag la izolare și rozi molai acolo”. Mi se pare că pe ăla îl chema Seredoi.

Și-apoi mai era Istrate. Și o mai fost încă, da' am auzit că ăștia o murit amândoi, frații Șomlea. Aiștea o fost foarte răi, amândoi... Aiștea tare rău bătea... În fiecare duminică avea programul de bătaie. Scotea din cameră în chiloți, că era căldură mare, și bătea... Când găsea ceva, imediat făcea raport și-apoi scotea la bătaie. De la camera 107, printr-o gaură mică, vedeam exact la șeful secției și vedeam cum îi duce și cum îi bătea cu cearșafu' ud... Și-apoi, pe ormă, săracii, mulți își lăsa galenții ăștia de lemn prin cameră, și Istrate le zicea : „Bă, ți-ai lăsat galenții !”. Și-apoi le mai da câte una peste spate cu botele alea pe care ducea hârdaiele. O fost teroarea mare atunci... Bătăi extraordinare, și-n fiecare duminică era bătaie de la ora opt și până pă la 12. Urla celularul !

P-un fost coleg, Victor Orha, l-o dus în pavilionul doi, și cică i-o dat 25 la fund. Și asta pentru că un gardian i-o dat ordin să mute o piatră mare și el avea un necaz cu-n picior, că era paralizat, și o refuzat, că nu poate. Și i-o făcut raport și i-o dat 25. Zicea : „Eu nu mă umilesc în fața lor, orice s-ar întâmpla”... Tare hotărât era Victor ăsta, și de-aia o și fost considerat recalcitrant. O murit și el săracu', așa subit.

Vă mai amintiți cum era de sărbători în închisoare ?

În '58, în ziua de Paști, încă n-o fost rebeliunea, la ora 5 dimineața, până când n-o sunat deșteptarea, tăta lumea o fost în geamuri, pe partea de către curte și de partea de către stradă, că acolo o fost camere mari, și tăta lumea o cântat „Cristos a-nviat !”. Și-apăi, de la o cameră la alta se striga... Apăi și din Mintiul Gherlei, care-i acoloa imediat după pușcărie, de la șoseauă, am văzut pe geam cum o ieșit lumea afară din Mintiu, și femeii în cămașă de noapte, să vadă... O fost o mare cântare... O fost foarte interesant atunci.

Vă mai amintiți când v-ați eliberat din închisoare ?

3. Probabil este vorba de Vasile Bașotă. Potrivit lui Cicerone Ionițoiu, acesta era din Runcu Salvei, județul Bistrița-Năsăud. În timpul detenției a colaborat cu administrația închisorii. S-a accidentat într-o mină de plumb din Baia Sprie. În reeducare, la Gherla, s-a aflat și un Grigore Bașotă. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar A-B*, Editura Mașina de Scris, București, 2000, p. 131.

Da. Prin aprilie '64... Și când ne-o dat foaia de eliberare ne-o spus că n-avem voie să spunem unde am fost, cum o fost, ce-o fost. Atâta mi-o spus.

Nu v-a pus să semnați ?

Nu, nu. Pe unii i-o pus, dar pe mine nu.

Cum a fost întoarcerea acasă ?

Când ne-o scos, ne-o dus din Gherla la Dej. Am fost mulți acolo în Gherla... șase mii. Și-apoi cu destinderea asta... o fost mulți de-aiește, foști miniștri, bătrâni, și i-o trimes cu însoțitor până acasă, în București. Și-apoi noi la Dej am schimbat trenul... Și a venit acolo un fost maistru civil din fabrică, Berciu, și el ne-o dus la un bufet, și la fiecare câți am fost ne-o plătit câte-un cincizeci de rom. El o fost băiat bun, maistru civil, da' și dintre maiștri civili o fost răi. Da' aista o fost foarte cumsecade.

Când m-am întors acasă... am ajuns în Carei... Acolo am avut o mătușă, soră de-a măicuței. Și în gară m-am întâlnit cu un tânăr din Hotoan⁴, satul lui mama... Io nu l-am mai cunoscut, că era puști când am plecat. Și-apoi zice către mine: „Da' când ai venit?”. El m-o cunoscut. Păi zic: „Acuma vin”. Eram cu sarsanaua aia făcută din ștergură, în care mai puneam câte ceva acolo în închisoare, la capătul patului. Da' zic: „Mătușă Cornelia?”. Zice: „Aicea-i, în Satu Mare”. Și m-am dus la mătușă... El s-o urcat pe ceva camion și-o mers până-n Cauaș, și de-acolo îs patru kilometri la Hotoan... Da' io n-am știut. Și o mers pe jos la fratele mamii și i-o spus: „O venit Victor”. Unchiu' zice: „Măi, da' precis?”. „Păi dacă m-am întâlnit și-am fost la doamna Cornelia cu el?” Că ei o mai fost o dată la gară, c-o auzit că vin, dar, no, n-am vinit atunci. Și-apoi iute s-o urcat pe-un cal de la colectiv, că era colectiv atunci, și-o venit și i-o anunțat pe ăștia ai noștri.

Io am ajuns în gară la Moftinu Mare, m-am dat jos și m-am întâlnit cu trei consăteni. Și i-am întrebat ce-i p-acasă. Mi-a povestit... Erau o parte din ei șvabi, pe care i-am cunoscut că mai merem și bem câte-un vin la ei când umblam cu cotele. Și apoi ei vorbeau ungurește, că ei nu prea știu germană pe partea asta, vorbesc ungurește. Și-apoi înțelegeam și eu ceva... Și le-am spus că viu din pușcărie, că se și vedea, că eram cu-o pălărie-n cap, aveam și o haină... cum am fost când m-o arestat în februarie. Și n-am mai vorbit cu nimeni până am ajuns în capătul Moftinului. Și acolo, la un pod, m-am descălțat de bocanci, că o fost tare uscați, după atâția ani de zile la magazie. Dar înainte să plec, cineva, tot un deținut, mi-o dat o pereche de teniși. Și m-am încălțat cu ăia și-așa am venit acasă, pe jos, că-s șapte kilometri din Moftin drept...

Și-apoi unu', Petrea, fratele lui Farcaș, o venit înaintea mea cu bicicleta... Și când l-am întâlnit... nu l-am mai cunoscut după atâția ani, că era tânăr când m-o arestat pe mine, și acum era matur... Și am plecat cu el..., el pe lângă bicicletă.

Amu', eu tot mă gândeam venind: „Ce-oi face? Mere-oi acasă sau mere-oi la sora tătuchii”. Să nu-i iau așa prin surprindere... să li să-ntâmpale ceva. No, și-apoi or știut că vin și-o venit frate-miu cu o căruță înaintea mea, dar nici un kilometru n-o apucat... Și-apoi o venit Nicu înaintea mea și încă niște băieți din Istrău, dar pă unii i-am cunoscut, pă unii nu.

Și am ajuns acasă și nu am cunoscut pă soru-mea... Nepoată-mea era de șapte ani când m-o arestat, și când am venit era de 14 ani. Nu le-am putut cunoaște... Și atunci când am

ajuns duminică acasă, tăta lumea a fost pă pășune. Extraordinar ! Tăt satu' o știut că vin acasă. Unii m-a-ntrebat cum o fost... Zic : „Ca-n armată”... Că ăștia era clămpănei d-ăștia la Securitate. Că și la sate era turnători de-aiștea. Apoi o venit vărul, care era brigadier la CAP, și-apoi o adus niște rom, și până la două noaptea tot am discutat... Am băut cu ei, dom'le, dar nu m-o prins deloc. Așa am fost de... crispat, extraordinar. Puteți gândi că timp de șapte ani și două luni io n-am călcat pe iarbă ?

Cum v-ați refăcut viața după ce ați ieșit din închisoare ?

După ce-am venit din pușcărie m-am căsătorit cu fosta soție, am avut doi copii cu ea și-apoi, după 17 ani, o divorțat de mine pentr-un ofițer de Securitate... Unu', Ili, era maior atunci. Acuma cred că o fo' locotenent-colonel, c-o fost în pensie de boală și o intrat în pensie de bătrânețe, și-atunci îi avansează... Numa' să știți c-au pensie mare aiștea ! Au mare pensie ! Și chiar am zis : ăla ce-o tras în fabrică zeci de ani și-o muncit are o pensie de mizerie, iar ășta se zice că are 20 de milioane... Și-o fost din ăsta care o tras de limbă pe unu', pe altu... să afle care ce vorbește, ce face... Un fel de, cum ziceți dumneavoastră, turnător.

Dumneavoastră ce-ați lucrat după ce v-ați întors acasă ?

Am lucrat 26 de ani în tâmplărie.

Dar ați lucrat independent sau în întreprindere ?

La Combinatu' 1 Mai, o întreprindere d-asta locală, am lucrat... Era mică, da' era prima pe țară... Și-apoi, pe urmă, s-o desființat Combinatu', s-o despărțit, și io am lucrat la una din secțiile care au mai rămas până în '90, de când îs în pensie.

Nu v-au făcut probleme la locul de muncă pentru că ați fost în închisoare ?

În fabrică ? Nu, că eu mi-am văzut de treabă.

Dar la Securitate v-au mai chemat ?

După ce am venit acasă, când o fost prima dată Ceaușescu-n Satu Mare, m-o chemat la Securitate, pe mine și pe încă unu', Vasile Pop. Ne-am dus. Și a venit un civil : „Cum te cheamă ?”. „Pop Vasile.”. „Ai fost condamnat ?” Ș-ăsta zice : „Nu !”. Acum mă-ntreabă pe mine și eu zic : „Da”. Și-apoi m-o invitat într-un birou și mi-o spus c-o trebuit să mă cheme să mă aibă-n evidență. Și-apăi o-nceput tânărul ăla să mă întrebe cum o fost, a m-ancheta : „Cum o fost ? Ce-o fost ?”. Și zic : „Domnu', nu mai”...

Și m-o-ntrebat de ce nu m-am mai dus la Comisariat după livret. Că eu n-am mărș nici la Securitate, numa' la șefu' de post din Sânmiclăuș, că atunci era comună, da' acuma s-o desființat. Și-apăi l-am întrebat pe șeful de post : „Mai trebuie ?”. „Nu trebuie nicăieri”.

Și-apoi, no, m-am dus după livret. Și-acolo la comisariat m-o luat în primire un căpitan brunet : „Bă, ce-ați vrut să faceți, bă, sunteți proști ?”. S-o exprimat așa... Și-apoi i-am zis : „Domnu' căpitan”... – că eu n-am vorbit cu „tovarăș” după ce am venit acasă, numai cu „domnul” – „vă rog, dacă se poate să-mi eliberați livretul, că eu n-am venit să m-anchetați și nu sunteți în măsură să mă întrebați ce-am făcut”. No, ș-apoi mi-o dat livretu'.

Cum s-a schimbat viața dumneavoastră după 1989 ?

Amu', de șapte ani, copiii mi-o plecat amândoi în Canada, cu soții, cu copii. Am fost la ei anul trecut și am stat cinci luni. Da' să știți că e mare diferență și față de Europa. No, da' copiii sunt foarte bine acolo... Foarte bine. Amu', copiii o' zis că mi-or cumpăra ei

biletu', da' n-am vrut și mi l-am plătit eu... plus vizitele medicale la ambasadă... M-o costat o grămadă de bani. Da' am avut banii strânși și mi-am plătit tot, și le-am dus și ceva bani... Băiatu' ăsta mare la tăți prietenii le-o spus : „Tati și-o plătit biletele și mi-o adus și bani”. Deși ei n-au nevoie, că lucrează toți și au.

Eu vă mulțumesc.

Amu', cam asta a fost trecutul, greu, cum v-am spus... Și am mai rămas foarte puțini din câți am fost în organizație... Din lotul doi foarte puțini mai suntem... De la noi din sat am fost vreo șapte, și n-am mai rămas, numa' eu și cu [Ioan] Pop. Restu' toți o murit...

Vâlcea

Emilian Apostolescu

S-a născut la 8 august 1913, în Râmnicu Vâlcea. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : Facultatea de Drept. Profesia : magistrat. Arestat la data de trei mai 1947 și închis la Gherla fără anchetă sau proces. Eliberat după aproximativ cinci luni. Rearestat în ianuarie 1954 pentru intenția de a participa la constituirea unei formațiuni paramilitare și condamnat la cinci ani de închisoare. A fost deținut la închisoarea din Pitești, de unde a fost amnistiat în noiembrie 1955. Arestat din nou în ianuarie 1959 și condamnat la 15 ani de închisoare. A executat șase ani în închisorile Pitești, Balta Brăilei, Jilava. A fost eliberat în 1964. La data interviului locuia în Râmnicu Vâlcea. Interviu realizat de Dan Drăgia la 20 aprilie 2007. Transcrierea, tehnoredactarea și editarea interviului – Dan Drăghia. Interviu se află în AIO-IICCR, având cotele 79, 80.

Spuneți-mi pentru început câteva cuvinte despre activitatea dumneavoastră de până la al doilea război mondial.

În 1934 am absolvit Facultatea de Drept din București și apoi am făcut serviciul militar la Școala Militară de Ofițeri de Rezervă din Ploiești. M-am înscris ca avocat stagiar în Baroul Vâlcea, iar în 1939 am fost numit în magistratură ca judecător la judecătoria Băbeni-Ungureni, aproape de Râmnicu Vâlcea. Am participat din plin la al doilea război mondial. Începând din 1939, am fost concentrat în mai multe rânduri în Moldova și apoi în Basarabia. Pe 26 iunie 1940, am primit ordin să încetăm lucru', să ne echipăm imediat și să ne întoarcem la Chișinău, fiindcă primiserăm ultimatum din partea Rusiei să cedăm Basarabia. Ne-am încolonat cu capul plecat, destul de triști, și ne-am pus în marș în coloană spre Chișinău. Am reușit cu greu să ajungem la Albița, în cadrul termenului de patru zile, și-am trecut în Moldova. După aceea ne-am repleat la Iași câțva timp și apoi am fost desconcentrați. În anu' următor, în '41, am fost mobilizat, fiind întâi concentrat la Regimentul 2 Dorobanți și apoi mobilizat în vederea plecării la Cotu' Donului, în Rusia, unde am plecat în noiembrie 1942. Am prins marea contraofensivă rusă de la Cotul Donului și, împreună cu puțini din foștii camarazi, am reușit să scap din încercuire și m-am întors în țară pe 12 aprilie 1943. Am fost din nou mobilizat în primăvara lui '44. De-astă dată eram locotenent, comandant de companie și, în această calitate, tot cu Regimentul 2 Dorobanți, am luptat la nord de Iași. Și de această dată am fost în cele din urmă respinși de ruși pe 19 august 1944, când aceștia au declanșat contraofensiva. După o retragere lungă, am fost surprinși de blindatele rusești la Huși, în dimineața de 24 august 1944, moment în care regimentul meu s-a dezorganizat, fiecare retrăgându-se cum a putut la Brăila. De aici, am reușit să ajung în garnizoana Râmnicu Vâlcea, m-am prezentat imediat la regiment și am plecat din nou la luptă, de

data aceasta împotriva nemților. Și, până la finalul războiului, am luptat pe frontul de vest, inclusiv în Cehoslovacia. Vreau să menționez că pă front am fost decorat la Cotu' Donului cu Coroana României, la nord de Iași cu Steaua României, iar în Ardeal, Ungaria și Cehoslovacia încă de două ori cu Steaua României, fiind citat pe divizie...

Într-adevăr, impresionant... Ce puteși să-mi spunei însă despre momentul venirii comuniștilor la putere ?

Eu m-am întors în țară cam pe la sfârșitul lui ianuarie '45. Atunci rușii deja erau intrați în țară și erau stabiliți efectiv în toate orașele, cu garnizoane mai mari sau mai mici. Domnea o stare de îngrijorare, de panică. Știam multe despre ruși... și ne gândeam că ne poate aștepta și pe noi tot ce e mai rău...

În perioada aceea erai membru al vreunui partid politic ? Făceai politică ?

Eu eram magistrat și nu aveam voie să fac politică... însă aveam legături de prietenie cu toți oamenii politici de-aici : și cu țărâniștii, și cu liberalii, și cu legionarii. Sigur că-i cunoșteam din perioada de când am fost avocat stagiar în Baroul Vâlcea, pentru că mulți erau avocați acolo.

Despre desfășurarea alegerilor din '46 ce ați putea să-mi spunei ?

În toamna anului 1946, eu eram în magistratură. Fiind cu delegație la Parchetul Tribunalului Vâlcea, imediat după renumitele alegeri care au fost truate și mistificate de comuniști, au fost aduși la biroul meu mai mulți cetățeni, țărâniști, din Zăvideni, Vâlcea, arestați pă motiv că au împiedicat alegerile. Deoarece n-am găsit motive suficiente de arestare am dispus trimiterea lor în libertate... De acest fapt s-a autosesizat imediat prefectul județului, Pătrășcoiu, care era preot... Indignat și revoltat că au fost puși în libertate acei cetățeni, a intervenit pe lângă primul președinte, s-a revenit asupra măsurii și au fost din nou arestați. Au fost judecați la Craiova și, până la urmă, puși din nou în libertate. Deci măsura care am luat-o io inițial a fost bună... Totuși, pentru aceasta am fost reclamat la Ministerul Justiției... A venit o comisie cu un inspector de la Craiova și, în urma referatului său, am fost destituit. Deci pe data de 7 martie 1947 am primit o decizie semnată de Pătrășcanu prin care eram destituit pentru abateri grave, în legătură cu punerea în libertate a acelor cetățeni țărâniști, care erau acuzați că au împiedicat votarea... Deși Curtea de Apel mi-a dat dreptate...

Această destituire a determinat și arestarea ulterioară ?

Da. După ce-am fost destituit din magistratură, pe data de 3 mai 1947 am fost chemat la Poliție. Îi zicea încă Poliție atunci. Și acolo, fără să mi se spună ceva, am fost împins într-o cameră. Acolo mai erau circa zece-cincisprezece persoane și nici unul dintre noi nu știam motivul pentru care a fost chemat și ținut acolo în stare de arest... Între cei care se aflau în acea celulă mai erau un profesor de franceză din Râmnicu Vâlcea, Constantin Rădulescu, un preot din Vlădești, Andreescu, niște contabili din Brezoi și niște învățători de prin județ. Am stat acolo vreo două zile... Mi s-a spus să trimit acasă o notă, ca să-mi trimită un geamantan cu lucruri, fiindcă voi rămâne arestat. Și am primit un pachet cu cămăși, schimburi etc. Peste câteva zile, cam pe la ora 10-11, am fost duși în gara Râmnicu Vâlcea și suiți într-un vagon de marfă. Acesta a fost atașat unui tren personal care venea de la Craiova și la care mai erau atașate două vagoane cu arestați de acolo... Și așa am mers cu toții, da' nu mi-aduc aminte cât timp, până la Gherla...

Motivele arestării nu le cunoșteai încă ? Nu vi le spuseseți ?

Nu mi s-a spus absolut nimic. Nici la Poliția Râmnicu Vâlcea, unde șefu', Nicolae Filip, era un fost chelner, care a devenit după aceea șefu' Securității. Acesta a fost de față când am urcat în tren și ne-a spus că o să aflăm noi despre ce este vorba... La Gherla am debarcat și-am fost duși la pușcăria de acolo, unde mai erau încă vreo patru-cinci sute dă arestați, dăn toate județele dăn țară...

Dar n-ați avut proces ?

Fără judecată, fără proces, fără să știm nimic... Am bănuț că suntem considerați dușmani ai regimului care s-a instaurat atunci la putere : Blocul Partidelor Democratice, cu Petru Groza în frunte. Mai târziu am aflat noi că motivul arestării a fost „manifestări ostile la adresa regimului de democrație populară”. Dar n-am fost anchetați, n-am fost judecați, n-am fost condamnați...

Cum a fost detenția la Gherla ?

La Gherla am stat mai multe luni de zile în condiții destul de precare, fiindcă nu era încă nimic organizat atunci... Să circula din celulă-n celulă, nu erau paturi, așa că s-au adus niște paie în curte, și d-acolo le-am dus noi în celule, ni s-au dat niște pățuri pe care le-am pus peste paie și am stat așa câteva luni de zile... Nu ne-a întreat nimeni nimic, n-a stat nimeni de vorbă cu noi, eram numai noi între noi, deținuții... Așa au fost primele arestări atunci... Gardienii se plimbau printre noi și n-aveau ce să ne spună. Ei își făceau meseria. Și mănecarea era foarte puțină... De-abia ne țineam pe picioare de foame... După circa patru-cinci luni de zile au început să citească câte o listă și, treptat-treptat, câte 15-20, am fost eliberați și ni s-a dat drumu' acasă. Dar nu ni s-a spus absolut nimic...

Ce ați făcut după eliberare ?

Am încercat să mă reinscriu în Barou' Vâlcea ca avocat, în '48, însă am funcționat numai câteva luni de zile, deoarece mi s-a spus că nu mai pot să rămân în continuare. Motivul era că se crease deja o celulă comunistă în cadrul Baroului... Mi-aduc aminte un fapt interesant de atunci : înființarea acestei prime celule comuniste s-a făcut la inițiativa lui Manole Georgescu, un avocat renumit pe vremea aceea, care a motivat în felul următor acțiunea sa : „Măi, oameni buni, io nu-mi pot permite luxul să fiu om de caracter, fiindcă eu nu pot suporta pușcăria ! ”. Mai departe a ajuns profesor de leninism și de stalinism pe la Craiova...

După ce m-au dat afară, am încercat apoi să mă angajez în mai multe locuri și nu eram primit nicăieri. Am găsit până la urmă pe un fost coleg care ajunsese șeful centrului de colectare a țuicii. M-a primit acolo la el și-am stat câteva luni pă un post de paznic... În sfârșit, având anumite relații cu fostul director al Băncii de Stat de atunci, fosta Bancă Națională, Mironescu, acesta mi-a propus să mă angajeze acolo. Am acceptat și m-am angajat la serviciul de plan-casă, dar cu motivarea că o să ceară mai departe avizul Băncii Centrale din București. Deși șeful cadrelor era un fost ușier, un fost camerist, pe care îl chema Izmană, a manifestat destulă bunăvoință pentru mine și mi-a făcut un referat bun. Dar la centrala din București nu s-a confirmat numirea mea și, peste câteva luni, prin '50, am fost pus în disponibilitate... Mai departe, tot prin niște relații, m-am încadrat în muncă la întreprinderea de exploatare a lemnului din comuna Băbeni, unde fusesem mai înainte judecător... Și am funcționat acolo întâi ca funcționar, iar după aceea ca jurist și șef al serviciului administrativ, până în 31 ianuarie 1954.

Atunci v-au arestat a doua oară ?

Da. În seara acelei zilei eram acasă cu soția și cu copiii, o fetiță de șapte ani și un copil de trei-patru luni. Pe la orele 10-11 au intrat intempestiv în casă peste noi niște ofițeri de Securitate, care au început să facă percheziție, arătându-mi un ordin în acest sens... Au găsit o busolă militară și o hartă militară a Văii Oltului. Asta și căutau de fapt... Imediat am fost arestat și trimis la Pitești.

Dar pentru ce motiv v-au arestat ?

În anul 1948 se crease o stare dă gravă tensiune între occidentali, Franța, Germania, Statele Unite și Rusia. Toată lumea, inclusiv noi, de-abia așteptam ca occidentalii să declanșeze război împotriva rușilor...

În acea perioadă, în '48, a venit de la București un cunoscut de-al nostru și ne-a spus că trebuie să formăm și noi o unitate ca să luptăm împotriva rușilor... Și eu, ca fost ofițer de rezervă și obișnuit cu războiul, m-am oferit imediat să iau conducerea acestei formațiuni, să zicem paramilitare... Din aceasta mai făceau parte patru profesori de la liceu (profesorii de istorie Valeriu Mateescu și Papuc, profesorul Emil Ștefănescu și un profesor de gimnastică), un avocat, Spiridon Dumitrescu, doctorul Popian și încă vreo câțiva... Toți ne-am hotărât, în ipoteza acestui război, să întreprindem niște acțiuni de diversiune împotriva armatei sovietice pă trecătoarea Văii Oltului. În acest sens, eu aveam o hartă a zonei și o busolă. Lucrurile păreau uitate când, unul din cei care a venit din București să ne anunțe și să ne îndemne să facem această formațiune paramilitară, a fost arestat, bătut și a spus totul... Și acesta a fost motiv pentru care am fost arestați toți cei de care v-am spus, în total vreo 14-15 persoane, și acuzați pentru această acțiune ipotetică împotriva rușilor...

Cum s-a desfășurat ancheta ?

Ancheta a făcut-o un ofițer de Securitate, Cricopol, pe care, după aceea, l-am întâlnit p-aici... L-am întâlnit chiar și încoace, după '89, p-aici prin oraș, era pensionar, și chiar mă oprea din când în când să stea de vorbă cu mine, da' io nu prea i-am dat mare atenție. În sfârșit..., a murit de curând. Dar nu a făcut presiuni asupra noastră... și noi am recunoscut toți...

După asta ni s-a întocmit dosarul și am fost trimiși în judecată la Tribunalul Militar din Craiova. Ne-a condamnat, pe mine și pe încă unu', la cinci ani de zile închisoare, iar pe ceilalți, la câte un an... Între timp, intervenise o stare de destindere pe plan internațional și, cum la aceste schimbări autoritățile comuniste erau foarte sensibile, s-a dat un decret de amnistie pentru toți cei condamnați până la cinci ani de închisoare, așa că, prin noiembrie 1955, am fost eliberați...

Unde ați fost deținut după această a doua condamnare ?

La Craiova am fost judecat, dar am stat la Pitești, în vechea închisoare construită în timpu' lu' Armand Călinescu... Era o închisoare mare, pă patru sau cinci nivele, cu celule de-o parte și de alta. Mijlocul era gol, cu plasă de sârmă... Fiind foarte mulți arestați, toate celulele erau pline... Deși mai reușeam să vorbim pe-afară pe la fereștrici, n-aveam nici un fel de legătură cu familia sau cu exteriorul... Absolut nimic. Eu cel puțin, în această perioadă dă la arestare până la eliberare, n-am avut nici o legătură : nici pachet, nici scrisori, nici vorbitor, nimic, nimic.

V-au bătut în închisoare ?

Cât am stat eu acolo n-au avut motiv să ne bată... Știam ce-a fost mai înainte cu Piteștiul, cu infernul care a avut loc acolo... Dar în perioada aceea noi n-am auzit ca

cineva să fi fost bătut... Am auzit că mai înainte au fost acolo niște sârbi care făceau mare scandal... și am mai auzit c-a fost deținut acolo unu' Plăpumar¹, mare comunist, dar care a fost arestat de comuniști.

Cum v-ați reintegrat după a doua eliberare ?

După ce m-au pus în libertate m-am încadrat ca jurist la Cooperăția Meșteșugărească, unde am funcționat până la 30 ianuarie 1959, când m-au arestat din nou.

De data aceasta cum s-a întâmplat ?

Era seara, încă nu ne culcasem, și a venit peste noi comandantul raionului de Securitate, căpitanu' [Gheorghe] Andreescu, care a ajuns ulterior general... Acesta mi-a prezentat un mandat de percheziție și mi-a spus să nu fac nimic, deoarece casa era înconjurată de securiști. Am fost arestat și adus la raionul de Miliție din Râmnicu Vâlcea. Și acolo am întrebat : „Bine, domnule, care e motivul arestării ?”. Am fost ținut toată noaptea singur într-o încăpere, unde mai veneau din când în când niște ofițeri tineri... Și unul singur dintre aceștia mi-a răspuns la întrebarea de ce sunt arestat, zicându-mi : „O să vezi dumneata !”.

Dimineața mi s-au pus niște ochelari negri la ochi, am fost susținut de brațe, am coborât niște scări și am fost imbarcat într-un IMS, care avea câte-o bancă de fiecare parte, și eram însoțiți de ofițerul de Securitate. Prin marginea ochelarului l-am văzut lângă sofer pă căpitanul Andreescu. Mai erau câțiva arestați în mașină, dar pe care nu-i vedeam, nu știam cine mai e... Da' după voce m-a recunoscut Urzică, pentru că și el a fost luat cu noi și era în aceeași mașină.

Și unde v-au dus ?

Am fost duși la Pitești. Acolo imediat coborâți din mașină, ne-a păstrat ochelari la ochi și duși la sediul nou al Securității, în celula numărul 13... S-a deschis ușa, ne-a luat ochelarii și ne-a împins acolo. Înăuntru mai erau încă vreo 14-15 persoane, între care Anescu, secretarul nostru, un căpitan de infanterie, pensionar, și inginerul Radu Rosetti, băiatu' fostului ministru al Instrucțiunii Publice din timpul cabinetului Antonescu...

Întrebau : „Ce e cu mine ? Ce e cu noi p-acolo ?”. Nimeni nu știa nimic ce să spună. Nimănu-i nu i se spusese pentru ce este arestat... A fost adus ulterior în celulă la noi și un fost condamnat din lotu' lu' Arsenescu, fost pădurar, Titus Jubleanu. Ăsta avea deja o condamnare de 25 de ani de închisoare și era adus acum spre rejudecare, fiindcă fusese prins Arsenescu. Era chemat mereu la anchete : i se ofereau bomboane, țigări și i se spunea că poate, eventual, o să aibă o pedeapsă mai mică. Pă 3 mai a fost scos din celulă, i s-au bătut la picioare lanțuri și, peste câteva zile, împreună cu grupul Arsenescu, a fost executat la Jilava...²

Cât ați fost la Pitești v-au anchetat ?

Eu, unul, n-am fost scos la anchetă vreme de vreo șase luni... D-abia în vara anului '59 am fost scos la anchetă, cu scopul de a fi implicat în lotul conducerii național-țărăniște de la Vâlcea... Am fost întrebat ce legătură am cu Radu Livezeanu, fostul șef al organizației național-țărăniște. „Domne”, zic, „am legături de prietenie, dar nu sunt

1. Gheorghe Cristescu Plăpumar, fost prim-secretar al PCR în perioada 1921-1924, deținut atât înainte, cât și după 1944.

2. Titu Jubleanu a fost executat la închisoarea Jilava în noaptea de 18/19 iunie 1959.

țărănist! Dumneavoastră opriți oamenii să aibă legături sociale între ei?" Văzând că nu scoate nimic de la mine, a venit alt anchetator, locotenentul-major Creangă, care fusese croitor în Vâlcea, și care m-a întrebat același lucru. După câteva zile mi s-a pus în față o declarație în care recunoșteam că grupul Livezeanu a pus la cale niște acțiuni împotriva statului. Adică a vrut să reorganizeze partidul împreună cu alții din București... Am refuzat să semnez. Am zis: „Domne, io nu semnez!”. Și-atuncea am fost amenințat: „Nu semnezi! O să-ți pară rău!”. Și am fost amenințat pur și simplu cu bătaia... Și până la urmă am semnat... Am semnat ce nu știam și ce n-am făcut...

Dumneavoastră nu ați fost bătut, dar au fost alții presați să își asume astfel de fapte?

Era acolo un preot din comuna Cremenari, care era scos la anchetă și venea mereu bătut, deși era un om în vârstă și micuț de statură... Bătăile le motiva în felul următor: „Ce să fac, dacă mi să cere să spun ce nu știu, sau ce n-am văzut, sau ce n-am făcut!”. Alții la noi în celulă n-au fost bătuți... Însă știu de la colegul meu, Dumitrescu Spiridon, care era în altă celulă, că a fost de mai multe ori chemat în cadrul anchetei și bătut cu ciomegele pă spinare, până a trebuit să-l aducă de brațe în celulă... El a fost bătut crunt. Avea și o stare materială bună, iar aceștia erau socotiți chiaburi, exploatatori, motiv pentru care erau priviți cu ochi răi de tot și persecutați... Lui, când a fost arestat, i s-au luat și două kilograme de aur și o moară pe care o avea...

Cum s-a desfășurat procesul?

În cursul lunii iulie 1959 am fost aduși toți în fața instanței militare. A judecat Tribunalul Militar Craiova, care venise special pentru asta la Pitești. Eu eram în prima bancă, cu Radu Livezeanu și cu Alexandru Dumitrescu-Coltești, fostul șef al organizației. Rechizitoriul a fost citit de un procuror tânăr, și în acesta eram învinuiți de complot... eram numiți bandiți, complotiști. În sfârșit, când am fost întrebat de șeful instanței militare dacă recunosc faptele pentru care am fost trimis în judecată, deci dacă confirm declarația care am semnat-o la Securitate, am negat pur și simplu.

În total, lotul nostru avea 24 de persoane... Un episod interesant și impresionant s-a petrecut cu Ioan Nicolaescu, fostul prefect liberal din 1936. Acesta era om în vârstă, trecut de 75 de ani, bolnav, prăpădit, fiind adus în sala de judecată susținut de către gardieni. A implorat instanța să-i dea cât a făcut, fiindcă e bolnav și nu poate suporta. Deși a implorat instanța să fie indulgentă..., i s-au dat opt ani, și peste două luni a murit în pușcărie... De altfel, toți avocații noștri, printre care unul Pîlu Tomescu, care fuseseră numiți din oficiu să ne apere, au solicitat indulgență, dar nici unul n-a mers la fondul problemei. Era pur și simplu o formalitate serviciul pă care îl făceau avocații atunci față de noi... Și am aflat după aceea că am fost condamnat la 15 ani de închisoare...

Unde ați executat sentința?

De la Securitate am fost transferat imediat la pușcăria din Pitești, într-o celulă unde mai fusesem. Avea opt metri pătrați și erau șase paturi, iar noi, la un moment dat, eram 17 persoane. Era un adevărat infern. Dormeam pă jos. Vara era foarte cald, iar iarna foarte frig... Într-o parte era un hârdău, tinetă, cum îi ziceam noi, unde ne făceam nevoile, iar în alta era unul unde era apă... Mâncarea era foarte puțină... numai o ciorbă de arpacaș și nu știu ce să mai dădea p-acolo... Sufeream teribil de foame. Mi-aduc aminte că era un maior de jandarmi, Lupea, care dusese o viață îmbelșugată și fusese și-un gurmând la viața lui, iar aici ajunsese de îi curgea burta în jos, ca un șorț. Între deținuți mai era

un preot, Gâlcă, din Câmpulung, un evreu de-aici din Râmnicu Vâlcea și un fost boier bătrân, care de-abia își ducea picioarele... Am aflat pe urmă că evreul a primit doi ani, și pă urmă a fost achitat și acum e în Israel. A venit p-aici acu' vreo doi-trei ani...

Acolo la Pitești n-am stat foarte mult, pentru că, după aproximativ o săptămână, am fost trimiși la Țândărei, unde era un lagăr cu circa o mie cinci sute de deținuți politici... Acolo erau niște încăperi părăsite, unde locuiam pe niște paturi improvizate...

După aceea am fost cazați pe șlepul „Gironde”, pe malul Dunării. Era un fel de șlep de cereale, golit, iar pe fundul lui erau montate paturi pe cinci rânduri. În total eram câteva sute de deținuți politici, care seara eram obligați să dormim acolo, iar dimineața, la patru-patru jumătate, eram treziți pentru a merge la muncă... Trebuia să ne îmbrăcăm repede și să ieșim afară pe o punte care lega șlepul de mal. Ne dădeau apoi o cafea surogat, o nimica toată, și-o bucată de pâine... Și era o muscărie infernală... După aceea, eram duși în coloană pe malul Dunării și transferați dincolo, în Balta Brăilei, în niște bacuri, vizavi de Țândărei, și puși să plivim orezu'...

Acolo erau niște lacuri artificiale, adânci de 40-50 de centimetri, în care noi trebuia să intrăm să plivim orezu' de costrei³ și de alte buruieni. Ni s-a arătat la început cum arăta costreiu' și cum arăta orezu', dar sigur că era greu să distingi permanent... Și trebuia să stăm aplecați, numai în indispensabili și cămașă. După aceea, trebuia dus costreiu' la marginea bazinului, unde te verifica, și dacă găsea boabe de orez, de cele mai multe ori te bătea... „Cum mă”, zice, „și afară și înăuntru sabotezi!?” Mi-aduc aminte că era un preot slab de tot și bolnav... domne, ce l-a bătut un tânăr d-ăsta securist, care făcea armata la Securitate... Asta deoarece în fața acestor tineri noi eram prezentați ca cei mai mari dușmani ai societății, cei mai mari bandiți, cei mai răi oameni posibili. Și mi-aduc aminte că-l bătea mereu pe acest amărât de preot și, până la urmă, știu că nu s-a mai putut ridica și l-au dus pe targă afară, și nu știu unde l-au dus, că nu l-am mai văzut de atunci...

În Balta Brăilei a fost una din perioadele cele mai grele din timpul celor aproape opt ani de pușcărie pe care i-am făcut eu... Era o goană teribilă și n-aveai voie să te ridici deloc. Toate se făceau la repezeală... Eram împinși permanent de la spate și n-aveai timp să te odihnești nici o clipă... Ni se spunea mereu: „Dă-i drumu'! Nu sta pe loc! Lucrează!”. Era o stare de tensiune nemaipomenită, foarte greu de suportat... Și trebuia să stai numai aplecat și făcusem bășici pe mâini și pe picioare din cauza soarelui... Mai erau și lipitorile, care stăteau permanent pe picioarele noastre... Era greu de suportat și au căzut mulți acolo la Țândărei... Au fost și alții luați care au căzut și n-au mai putut munci, și duși, și nu știu ce s-a mai întâmplat cu ei.

Aveați normă de lucru acolo ?

Da. Și după terminarea programului de muncă eram aduși înapoi în lagăr și adunați într-un cerc mare. Și acolo îi lua u și-i băteau pe cei care nu-și făceau norma... Mi-aduc aminte că îi scoteau aproape în fiecare zi pe prelații catolici, care erau vreo 20-30 în total... Îi scoteau și acolo, în fața noastră, în fața lagărului întreg, îi batjocoreau, îi injurau și le adresau fel de fel de cuvinte urâte... Nici unul dintre acești prelați nu scotea o vorbă. Știu că unii dintre ei au murit după aceea în pușcărie.

3. Costrei, conform DEX, plantă erbacee, cea mai dăunătoare buruiiană din culturile agricole. Cunoscută și sub numele de iarbă-bărboasă, iarbă-ghimpoasă, mohor-gros, bălur, mohor, pir-gros.

Îi mai scotea și îi bătea iarăși pă adventiști, care nu voiau să lucreze sâmbăta, pentru că așa era religia lor... Aceștia erau foarte încăpățânați, motiv pentru care acțiunea lor era socotită sabotaj... Umiințele acestea se întâmplau mai ales datorită comandantului de la Țândărei, care era un om foarte rău. Nu-i mai rețin numele... Acesta îi bătea mereu pe cei care nu-și făceau norma, care era de trei kilometri de prășit pe zi și era foarte greu de realizat... Oricum, gardienii erau mereu după tine și te zoreau, dar te și atenționau să nu acoperi porumbul când prășești... Erai mereu ținut sub teroare...

Pe dumneavoastră v-au bătut vreodată ?

„Pă mine nu m-au bătut cât am stat pe „Gironde”... Dar regimul de acolo era extrem de greu... La un moment dat nu mai puteam, simțeam că înnebunesc... Eram așa... cu mintea năuc. Nu știu cum se pot descrie stările prin care am trecut atunci... Ajunsesse atât de slab, încât nu mai puteam lucra... De-abia mă țineam pă picioare. Aveam sub 48 de kilograme... Pielea și osu erau de mine. Am avut noroc că, la un moment dat, a venit o comisie să facă o verificare și am fost selecționat, împreună cu vreo 20 de inși, ca distrofic... Prin urmare, ne-au scutit de muncă vreo săptămână și apoi ne-au mutat, tot în Balta Brăilei, dar la colonia Sălcia, în punctul de muncă numit Strâmba...

Acolo era mai bine ?

Acolo erau alte condiții de locuit... Erau dormitoare mari, de trei sute de persoane, cu paturi suprapuse pă trei rânduri. Fuseseră saivane de oi, amenajate apoi ca locuri de dormit... Aveam totuși cearșaf, cu pătură... În plus, acolo am reîntâlnit mai multe cunoștințe din Vâlcea : am întâlnit pă preotu Tudora, care a fost diacon la Episcopie aicea ; am întâlnit pă un preot din Zăvideni, Bălăsoiu parcă, pe judecătorul Turturea din Brezoi, pe Macarie, fost contabil-șef în Brezoi, pe prietenul meu Spiridon Dumitrescu.

Aici, la Strâmba, deținuții erau însă separați... Eram cam o mie și ceva, așa-zii intelectuali, iar în partea opusă, în alte saivane, în alte dormitoare, erau țărani... Și n-aveam voie să intrăm în contact cu aceștia ca să nu-i „infectăm”, deoarece noi eram socotiți oameni mai periculoși.

Ce program aveai acolo la Strâmba ?

Programul era cam la fel cu cel de pe „Gironde”, cu trezirea foarte devreme și grăbirea spre muncă. Deși controlul și programul erau la fel de stricte, existau mai multe tipuri de munci și activități, ceea ce pentru mine a reprezentat o îmbunătățire a regimului... Lucrai la munci agricole și exista și un mic spital pentru cei bolnavi, unde puteai fi trimis... Noi lucram mai ales în gospodăriile de stat ale Ministerului de Interne, la prășit porumb, floarea-soarelui, fasole, soia, dar și la recoltare... Unii dintre noi se specializaseră pe anumite culturi. Norocul meu în tot acest timp a fost faptul că, deși nu eram prea voinic, eram un om perfect sănătos, fiindcă făcusem mult sport, și astfel am putut rezista...

Iarna o duceam cel mai greu, fiindcă nu ne dădea mâncare decât ca să supraviețuim... Atât.

În ce consta mâncarea ?

Dimineața ne dădea un sfert de pâine la zece persoane. Aveam niște linguri ascuțite cu care tăiam pâinea în zece bucățele, le puneam pe un prosop și astăzi luam cu primul bucată de pâine, care n-avea mai mult de 50 de grame, iar a doua zi luam ultimul... Cel care luă ultimul a vedea dreptul să ia și firimiturile... Duceam o foame cumplită... Seara ne dădea niște appașcu cu marmeladă și cu o bucată de mămăligă...

Cât ați stat acolo ?

La Strâmba am stat aproape trei ani și jumătate... Problema era că toate zilele erau la fel de grele și de monotone. În fiecare zi făceai aceleași lucruri, aveai același program infernal... O experiență neplăcută am avut aici într-o dimineață când, fiind de serviciu și trebuind să servesc cafeaua la ceilalți deținuți, am găsit în aceasta o otreapă, o zdreanță... Iar când m-am plâns la gardianu' de serviciu și i-am arătat de unde bem noi cafeaua, am fost luat de guler de către subofițerul de serviciu și dus la poartă, unde am fost înjurat, mi-a adresat fel de fel de insulte și, pe urmă, a pus să fiu bătut. A spus că fac agitație...

Trebuie să menționez că șeful coloniei de muncă, comandantul, era locotenentul Ciurea...

De la Strâmba ați mai mers undeva ?

Am fost adus pentru câteva luni ca martor într-un proces la București și deținut la Jilava... Aici am stat într-o încăpere complet izolată, singur, vreme de aproape trei luni... Era o celulă întunecoasă, deoarece lumina venea numai de pe sală, unde exista un bec și o mică luminiță deasupra ușii... Deci am stat atâta timp pe semiîntuneric, având numai o saltea împuțită, veche și murdară și un pat... Nici de-nvelit nu aveam. După aceea am fost chemat în instanță ca martor într-un proces al unei foste cunoștințe din Vâlcea, Alexandru Voicescu. Și am spus că nu știu nimic... Apoi am fost transferat într-o celulă mai mare, tot la Jilava, unde erau fel de fel de personalități..., foști directori generali de la PTT...

Și de-acolo am fost adus din nou la Strâmba... Și în mașina care m-a dus dă la Jilava la gară ca să fiu imbarcat pentru Balta Brăilei mi-aduc aminte că a fost un căpitan, Trandafirescu, care mi-a făcut observație că știu mai multe și refuz să spun adevărul... Și am înțeles atunci ceea ce bănuiam mai de mult, că toate arestările noastre de după 1956 au avut un caracter preventiv, deoarece comuniștii se temeau ca, odată cu plecarea rușilor din țară, să nu se întâmple și la noi ce se întâmplase în Ungaria. Io știam ce s-a petrecut acolo în perioada aceea, cum ofițerii de Securitate din Budapesta... au fost spânzurați de crăcile copacilor și arși de vii... Să comunica la posturile străine, și io ascultam acasă, că aveam un mic aparat... E, asta a fost cauza sau motivul pentru care s-au produs acele arestări masive în perioada '59-'60... Iar motivele de condamnare au fost toate înscenate...

Ce puteți să-mi spuneți despre asistența medicală ?

La Strâmba era un mic spital... Dar ce vreau să vă spun este că atunci când eram în închisoare, la un moment dat, s-a ivit o gripă teribilă, și unul din deținuți a murit în celulă... Adică s-a cerut asistență medicală, (dă) n-a venit nimeni să-l îngrijească... Abia după aceea au început să ne dea niște medicamente, niște pastile. Și ca să aveți o idee despre asistența medicală din pușcăriile comuniste, cel puțin în ce-i privea pe deținuții politici, vă spun că medicul venea întotdeauna însoțit de ofițerul de Securitate, ca să nu stea de vorbă cu deținuții. Iar când venea, îți punea mâna la ceafă și punea să îți dea o pastilă... Mi-aduc aminte ce spuneau unii, pă la Jilava : „Domnu' gardian ! Să vină doctorul ăstea, că moare cineva !”. Iar răspunsul pe care-l primeau era : „E..., bă ! Și ce ? Nu poți muri fără doctor ?”. (Cam asta era asistența medicală, să știți...)...

Și a fost un eveniment care m-a impresionat în mod deosebit... Am fost chemați într-o zi vreo patru-cinci deținuți și întrebați dacă era ceva dintre noi preot. Cum nu era

nici unul, ne-au scos afară și ne-au urcat într-o căruță, unde era o ladă cu un deținut mort. Nu știu de ce murise... Ne-au dat niște lopeți și am fost duși la vreo trei-patru kilometri distanță, într-un loc părăsit... Acolo mai erau niște mormane de pământ, unde se vedea că mai fuseseră îngropați niște oameni... Și ne-au pus să facem o groapă, în care am pus coșciugul acela... Nu știu până azi cine era acel deținut mort... M-a impresionat așa... Cine-o fi fost? Cine s-o fi gândit la el? Pe cine o fi lăsat în urma lui?

În timpul acestei detenții ați avut vreun contact cu familia? Corespondență, pachet?

În toată această perioadă cât a durat ultima mea detenție, aproape cinci ani, n-am avut nici un fel de corespondență cu familia... N-am știut nimic, nimic din ce se petrece acasă sau în exterior... Un singur pachet am primit, cu câteva luni înainte de a fi eliberat. Atunci mi s-a dat voie să scriem o carte poștală acasă și să cerem să ne trimită un pachet. Asta s-a întâmplat în vara anului 1964... Deci în toată această perioadă cât am fost în Balta Brăilei, ani și ani de zile n-am avut vorbitor, n-am avut scrisori, n-am avut pachet...

Din punct de vedere psihic, cum se putea rezista în timpul detenției?

Deși nu se întrevedea nimic atunci, am avut mereu speranța că se va schimba cândva ceva... Am trăit mereu cu această speranță și n-am căzut în disperare... cel puțin eu. Dar au fost mulți ca mine... Ne mângâiam așa cu speranța că totuși-totuși trebuie să se schimbe odată și-odată... Că asta ne-a ținut în viață... Să știți că era o atmosferă bună în rândul nostru, al deținuților politici. Nu existau litigii, bătăi, lucruri din acestea cum aud că se petrec acum în pușcării... Seara, când mai aveam timp, până ne culcam, că stingerea era la ora 9, în ultima perioadă de pușcărie ne-a dat să citim cărți... Iar ca să își bată joc de noi, mai ales de preoți, era pus câte un preot să citească Biblia Hazlie... care lua în derâdere toată Biblia. Era scrisă de un scriitor francez prin o mie opt sute și ceva... și era tradusă și în limba română. Ei ne citeau, dar nu asculta nimeni...

Mi-ați spus că deținuții puteau discuta între ei. Cam ce se discuta?

Păi... făceam fel de fel de presupuneri. Neavând ziare, nu știam nimic din tot ce se petrecea afară. Mai venea câte unul nou și acesta mai aducea vești... Când sosea câte unul din acesta toți eram pă el, îl chestionam, îl întrebam ce mai știe, ce se mai întâmplă afară... Ne interesa foarte mult, dar mare lucru nu aflam. Ne interesa mult ce se petrecea în politica externă. Vedeți..., am trăit totdeauna cu speranța că totuși, până la urmă, vom fi liberi și vom scăpa de comuniști...

După eliberare vi s-a impus domiciliu obligatoriu?

Eu n-am primit domiciliu obligatoriu...

Nu ați mai întâmpinat greutăți după eliberare?

Am întâmpinat ceva greutăți, dar până la urmă am intrat întâi ca merceolog la o unitate și, după aceea, prin niște relații, am fost numit jurisconsult la un IAS, aflat la ieșirea din Râmnicu Vâlcea. Deși aveam normă aici, mai trebuia să dau consultații și la alte două IAS-uri, care erau prin comunele din jur... Era o muncă destul de grea, pentru că trebuia să mă împart în mai multe locuri. Și de aici am plecat prin '69-'70, în urma unui conflict cu noul șef al IAS-ului, căruia i-am cerut aviz de la oficiul juridic atunci când a vrut să-și angajeze un nepot, motiv pentru care m-a făcut de două parale, spunându-mi că un pușcăriaș nu face muncă de cadre cu el... Am mai stat câteva zile și am plecat la sucursala CEC de aici din Râmnicu Vâlcea, unde am găsit un mediu bun,

întreținut de un director cumsecade, care mi-a mărit salariul și m-a scos la pensie la 64 de ani pentru a-mi putea recupera anii pierduți cu pușcăria...

Ați mai fost chemat la Securitate ?

Am mai fost chemat și la Securitate în câteva rânduri, amenințat, dar n-au mai putut să facă nimic cu mine.

După '89 cum s-a schimbat viața dumneavoastră ?

După '89 m-am întâlnit cu un ofițer de Securitate care era la noi, la sucursala CEC. Știți, fiecare instituție și fiecare unitate era sub supravegherea și controlul unui ofițer de Securitate. Fiecare instituție avea pă cineva care venea o dată pă săptămână... Și avea oamenii lui p-acolo și să interesa care e starea de spirit, ce să discută, ce să vorbește, ce să mai spună... culegea informații. Și cu ăla care venea pă la noi pă la CEC m-am întâlnit la scurt timp după '89 și mi-a spus că el a intervenit ca Securitatea să nu treacă la acțiuni de represiune în '89... M-am dus și eu atunci aici în fața primăriei și în fața prefecturii și pă urmă m-am dus și la Securitate. Era lume multă. Strigau, urlau... La ei nici o mișcare.

Vă mulțumesc.

Ioan Șt. Popa

S-a născut în 1935. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : Facultatea de Filozofie, secția ziaristică. Profesia : profesor. A fost arestat în 1959 și condamnat la trei ani. A executat pedeapsa în închisorile : Uranus, Jilava, Salcia, Grădina, Ostrov, Luciu-Giurgeni. La data interviului locuia în comuna Valea Mare, satul Drăganu, județul Vâlcea. Interviu realizat de Constantin Petre la 11 aprilie 2007. Transcrierea și tehnoredactarea – Adrian Sandu, editarea – Adrian Boagiu. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cotele 61, 62.

Cum au început problemele dumneavoastră cu regimul comunist ?

În 1959 ar fi trebuit să-mi susțin lucrarea de stat... Eram în ultimul an la Facultatea de Ziaristică, de fapt terminasem cursurile, și am fost ultimul arestat în al patrulea lot de studenți arestați la Facultatea de Filozofie din București, în legătură cu evenimentele din 1956 din Ungaria.

Dar ați avut activități anticomuniste ?

Nu ! Eram un tip de la țară, pornit pe studiu... Pe mine nu mă interesa politica asta. N-am făcut rău nimănui, nu vroiam să mă bag eu în chestia asta... Am fost, în general, un copil cuminte, cu școala, cu facultatea.

Cum s-a întâmplat când v-au arestat ?

Au venit doi gealați la cămin și mi-au spus că mă cheamă să dau niște relații. Eram în curtea facultății... „Păi, domnule, eu trebuie să mă duc la masă.” „Lasă că mănânci la noi.” Și cum am intrat în Pobedă, unul mi-a dat un pumn aici după cap, domne, și m-a și băgat sub banchetă. Și zic : „Domne, ce faci domne”. „Lasă, mă, că vezi tu ce-ți facem acum.” Și m-au dus la depozitul ăla din Uranus, că fuseseră niște pivnițe acolo nu știu ce... Tot celularul ăla era îngropat în pământ acolo... M-au dezbrăcat în pielea goală și mi-au dat echipament, șase obiecte de harnașament de-ăla nenorocit, și m-a aruncat într-o celulă acolo.

Acolo, în celulă, era un inginer specializat în cazane industriale... Nenorocit tipul, Dumitrescu îl chema... Era de luni de zile în anchetă și cred că a și murit, că săracu' era pământiu și avea aici la pantofi tălpile desfăcute așa, arcuite de bătăături de rangă la picioare. Și-a zis : „Domne, te așteaptă zile grele”. „Cum domne ? Dar eu n-am nici o vină.” ăsta mi-a spus : „Domnule, uite, nu am nici un dinte în gură. E nenorocire”, zice, „te bat ăștia aici de te nenorocesc”.

Pe urmă vine unu' și-mi zice : „Băi, fi atent, n-ai voie să stai, n-ai voie să te sprijini, n-ai voie nimic de fapt”. Erau două paturi acolo... n-aveai pe unde să treci printre ele,

abia te puteai strecura în dungă așa, în celulă... Băi, frate, și se făcea un curent acolo... Ne mișcam și noi, io eram nervos și răceam, că eram sensibil... Pe urmă au mai pus un pat așa de-a curmezișul, la capetele ăloră...

Apoi m-au scos să-mi ia amprente... și era ordinul să te bată pe drum până la celulă... Te bătea cu picioare, cu pumnii, cu ce-apuca... Îți pune ochelarii ăia mați la ochi și te băga, al dracului, în calorifer și zicea: „Ce faci, mă, vrei să evadezi? Sau vrei să fugi!”. El căuta întotdeauna un motiv să te bată, domne. Aia era important pentru el... M-a făcut numa' sânge până în celulă, fără nici un motiv, numai așa... Și te arunca acolo în celulă... Când mă întorc..., nu îl mai găsesc pe inginer în celulă, și îl găsesc pe un actor, unul Dan Demetrescu, de la teatrul Tănase. Țsta săracul era acolo pentru o parodie la „Tatăl nostru”. „Tatăl nostru care ești în Kremlin, sfârșească-se numele tău...” și nu știu ce spunea acolo mai departe. Și Dănuț ăsta, săracu, când m-a văzut: „Domne, păi cu mata ce e pe aici, că mata ești tânăr. Ai fi de-ai lor cumva!?”. „Nu, domne, nu sunt, m-au arestat.” I-am spus cine sunt... „Aoleu, aici dacă ai încăput, să știi că nu scapi nepedepsit.” Zice: „Pe mine m-a turnat un coleg de servici că la o țuică m-am apucat să-i spun o parodie la «Tatăl nostru», da' să știi că-i grav”.

Mai stau puțin și-ntr-o noapte îl aduce pe unu', Popescu Pasărea. Țsta era un preot, legionar notoriu... Și ăsta făcuse închisoare săracul, și Canalul, și-n timpul lui Antonescu... Pe ăsta l-a luat cu bocceluța cu rufe spălate... Și le desface, și le scutură, și-ncepe să le pună pe capul patului. „Domnule, n-ai voie!” „Dă-i, mă, în pizda mă-sii! Cum n-am voie, domne?! Păi mie îmi spui!” Vine gardianul și zice: „Părinte, mata ai voie, ai voie să stai și pe pat, și sprijinit”. „Mă', te bag în pizda mă-tii! Mie nu-mi trebuie patul tău”... El era de la Pasărea¹, domne, și avusese tractor Lantz, avea conturi în străinătate, avea o singură fată, era contabilă, expertă. Dar tipul tot așa mi-a zis: „Măă, pe tine te-au băgat aici să ne tragi pe noi de limbă”... „Nu, domne, eu sunt”... „Aaa... Băi, tu ești țuicar, din ăia care-ai vorbit de partid la o țuică”... Și se uită mai bine la actor și zice: „Domne, noi de fapt ne cunoaștem. Țineți minte că în 1926 sau nu știu când... ne-am cunoscut pe Grivița, la atelierul ăla auto?”. Că probabil nu era decât unu' în București... S-au recunoscut ăștia... Și io am zis: „Domnule, mă bat ăștia, că eu nu știu ce să le spun, că eu nu cunosc nici un cod, că le-aș spune să scap dracului cumva de teroare”. Zice: „Las' că-l cunosc eu și ți-l spun”. Ca să vezi cum sunt colegii... Și a zis că eu am asistat la discuțiile lor și că nu i-am denunțat și că asta înseamnă că am fost de acord cu ei... Pentru mine, fiecare pasăre pe limba ei piere... Eu mi-am văzut de treburile mele, eu sunt un tip serios, m-am ținut de studiu, de sport și nu m-a interesat trăncăneala lor... Da' mi-au zis: „Ei, să știi că tot o să iei minimul pedeapsă, fără trei ani nu scapi de aici, să fii sigur”... Ceea ce s-a și întâmplat, așa a și fost... Știi? Țștia s-au convins că eu, de fapt, sunt o victimă acolo, că sunt chiar nevinovat, și chiar mi-au dat nenumărate probe de simpatie. Nu-ți spun că mi-am făcut o aniversare la 24 de ani acolo în închisoare... Și singurul cadou a fost acolo... ceva foarte consistent... o coajă de pâine. Domne, dacă-ți dădea o coajă de pâine era mare lucru... Că eu la început am refuzat mâncarea, că erau murături fierte și numai porcării de astea... Și mă gândeam că o să se deschidă ușa și o să zică unu' „Scuzați că s-a făcut o greșală cu dumneavoastră”. Da' mi-au zis: „Nu mai fii naiv, mă, pregătește-te de cursă lungă... Adică pupă mână ticăloșilor ăștora, că ăștia nu mai dau înapoi, să știi”. Te-au înhățat, te condamnă! Ceea ce s-a și adevărit...

1. Localitate în județul Ilfov.

Se obișnuia la Uranus să sefolosească informatori în celule ?

Da. Da' eram conștienți că erau informatori printre noi... Mie mi-a băgat un copil, Marius parcă-l chema, fusese în clasa a VI-a. Și i-am zis : „Băi, fii atent că eu am fost profesor”. Și mi-a zis : „Ne dau ăștia și bomboane, și, uite, îmi dă să și fumez”... că-i dădeau caralii. Și mi-a zis : „Îmi pare rău că l-am nenorocit pe diriginte”. Deci i-au convins pe copii să-l toarne pe diriginte, că ăla ar fi umblat cu afișe. Copiii au găsit în tramvai niște afișe anticomuniste făcute cu rigla. Și cu tramvaiul ăla, domnule, mai mergea și dirigintele lor, și a căzut patalamaua pe ăla și l-au arestat...

Vă mai amintiți cum îl chema pe cel care vă ancheta la Uranus ?

La Uranus, pe anchetator îl chema Constantin Voicu, cred că era locotenent-major... A fost prieten, coleg de cameră cu vecinu' ăsta al meu din copilărie, Gică Badea, care a lucrat tot ca securist la ambasada din Londra și, pe urmă, la Washington... Era atașat cultural 4... A murit de curând, da' a ajuns colonel de Securitate. Ăsta a vrut, de fapt, să se răzbune pe mine... I-a zis : „Bă, ia-l p-ăsta la anchetă și-l condamni !”. La anchetă zice ăla, anchetatoru' : „Ce, mă, ești și tu obosit ?”. Că eram tare obosit, terorizat așa... „Bă, obosit sunt eu, că toată noaptea am fost și-am regulat pe mă-ta”... „Pe cine, domne ?” „Pe mă-ta, mă, pe Cola, sub corcodușul ăla de la scară.” Mama era Nicolîța, și ăstea erau niște detalii pe care nu le putea da decât nenorocitul ăsta de vecin. Și zic : „Domne, dacă ai cunoaște-o mata pe mama, ai muri de rușine... Vezi de treabă, nu mă jigni, că știu că asta vreți să faceți... Ce vreți ? Să mă demoralizezi cu asta ? Știu cât de cuminte e mama, domne !”. Și iar m-a luat la bătaie nenorocitu' ăla...

Dar ce avea Gică Badea, vecinul, cu dumneavoastră ?

Eram colegul lui de joacă din copilărie... Din invidie. Acuma am făcut și eu o greșală, că îi tot lăuda pe ruși și odată i-am zis : „Bă, stai, ia-o mai ușor cu rușii, că ăștia nu prea ne-au adus nimic bun”. Și zice el : „Să uiți că mi-ai spus asta mie ! De fapt, eu am văzut că te-ai înhăitit cu elemente legionare, degradate, învățători și preoți din mediul sătesc”. Era exact ce-a apărut în rechizitoriul meu... Asta mi-a spus acolo, pe podul lui... Și zic : „Băi, tu glumești ! Ești nebun, ce dracului... Păi la cine te gândești ? La domnul Barbu ? Păi ăsta e un învățător eminent. La cine te gândești ?”. Pe nașu', popa, l-au băgat la legionari, l-au ținut câțiva ani închiși în arest administrativ, dar nu i-au dat nici o condamnare.

Mai relațați despre cum s-a desfășurat ancheta !

Aveau un sistem de terorizare cu ancheta... Te lua noaptea ca să-ți tulbure inima și te întreba așa : „Ai ceva nou de adăugat ?”. Sau te lua la bătaie sau te băga într-un cerc de indivizi de ăștia care-ți spuneau : „Bă, noi îți vrem binele, bă. Recunoaște, bă, ce-ai făcut și scapi de iadul ăsta”... „Păi da, domnule, dar n-am făcut nimic”... „N-ai făcut nimic ! Futu-ți Dumnezeu' mă-tii !” Și te luau ăștia la bătaie.

La Uranus am făcut și eu, cum se zice, greva foamei. Am zis : „Domne, cu mine nu stați de vorbă până nu-mi aduceți comandantul închisorii”... Vine o namilă de asta, cât un munte... Știi ? Și eu m-am ridicat de pe scăunelul ăla de anchetă din colț, că erau niște scăunele... Ancheta avea loc în biroul lui, dar era birou tot tip celulă. Și ședeai într-un colț, și el avea o masă cu niște comenzi... Și Voicu ăsta, anchetatorul, îi zice comandatului : „Tovarășu'... uite, el zice că e nevinovat”. „Lasă-i mă, că ăștia toți zic că sunt nevinovați. Da' zi ca el, dă-i, scrie acolo. Scrie, mă !” Și scriu o declarație, scriu toată povestea vieții mele pe scurt așa, și că sunt nevinovat, și demonstrez că sunt

nevinovat... Că un om ca mine care-a făcut atâtea nu putea să aibă atitudinea asta... Și a luat ăla hârtia, dar n-a apărut nimic la proces în dosar... Adică era un alt truc de-al lor, ca să mă liniștească pe mine. Și o ultimă încercare de-a lor de a mă recola a fost chiar înainte de proces. Vine într-o celulă acolo la tribunal, pe Negru-Vodă, și zice : „Băi, fii atent ! Tu scapi dacă-i acuzi pe ăștia pe toți, pe colegii de lot.” „Cum să-i acuz, domnule ? Că ți-am spus că nici nu-i cunosc... că ne-ați adunat să încercați să faceți o organizație. Eu sunt un tip solitar, îmi văd de treburile mele, stau la bibliotecă... Ar fi trebuit să mă cunoașteți bine, domnule ! Cum să mă băgați pe mine în rahatul ăsta ?” „Și nu vrei ?” Zice : „Eii, futu-ți mama ta de bandit, ai să putrezești în închisoare. Lasă că o să fii condamnat !”. Deci ăsta a fost ultimul cuvânt...

Căți oameni erai la Uranus ?

Eram mulți închiși acolo, că ședeam grămadă, și câte doi în pat. Eram atât de mulți jos, că atunci când ne culcam dormeam pe șold, și dacă schimba unu' poziția, trebuia să se schimbe toți, așa eram de înghesuiți... Aici la Uranus era o porcărie mare. Era și tunul ăla cu dejecții care se umplea și se revărsa pe jos și dădea mirosul ăsta, care ne intrase de fapt în carne, în ochi... Iar mâncarea acolo se dădea numai o dată dimineața și seara : un ceai, o leșie cu bromură de aia, un turtoi făcut așa ca pentru porci și un castronel în care puneai un polonic de jumate de kil de mâncare ordinară, o fiertură insipidă. Și îți mai dădea seara un singur polonic de ăla de zeamă chioară sau niște arpacaș. Și ne mai dădea măruntaie din ăstea, dar nespălate... Dar arpacașul era cel mai bun... Asta era. Era o foame de... eram străvezii, te uitai prin noi.

Aș mai vrea să-ți povestesc despre un moment emoționant care s-a petrecut la Uranus... Intrase o muscă acolo într-o celulă, că greu era să intre ceva... Și am spus : „Las-o, mă, că e singurul nostru contact cu realitatea. Lasă, musca asta îmi amintește de libertate”... Mai aveam și noi în felul ăsta contact cu realitatea... că altfel mai mergeam doar în țarcul ăsta, câte o jumate de oră pe săptămână, la aer. Ne scotea în cerc, n-aveai voie să ridici ochii... mergeam unul după altul, amețai, numai aer nu era, că se ridica praful ăla, da' ne scoteau să zică ei că ne dau aer. Când se ridica praful ăla, era infernal. Da' singura mea mângâiere e că, privind pe sub sprâncene, vedeam turele unei biserici din apropiere și vârfurile unor ploi. Și pe mine asta mă făcea să plâng de emoție...

Și după ce am stat la Uranus o perioadă de încordare, o perioadă de așteptare care a durat cam trei luni, eu trăgeam, totuși, nădejdea că mă eliberează... De unde ! Într-o noapte, înspre ziua așa, vin și ne iau cu duba și-atunci m-am revăzut cu colegii, pentru că eram în aceeași dubă și mergeam la proces.

Cum a decurs procesul ?

Procesul a fost un simulacru... A avut loc la Negru Vodă... Au venit martori ai acuzării, a venit unu' Dumitru Ganciu, țigan geamgiu din Frâncești, Vâlcea. Era mai în vârstă ca mine și era activist făcut... Și nevastă-sa a fost secretara ministrului învățământului, a ajuns și ea cadru universitar. Și el a încercat să-și dea doctoratul, da' n-a putut să facă nimic, că era prostuț. Și când eram la proces, vine Ganciu ăsta, securist, era director-adjunct la Arhivele Statului, dar pe care eu îl învățasem carte... El era cu facultatea muncitorească și, fiind vâlcean, cunoscându-se și cu unchii mei, a zis : „Băi, învață-mă și pe mine, Popică”... Eu eram tobă de carte și l-am învățat carte pe ăsta, și el mi-a zis : „Băi, tu nu vrei să-i acuzi pe ăștia, pactizezi cu ei ?”. Și zic : „Eu nu știu dacă au făcut ei greșeli, treaba lor. Da' lasă-mă-n pace. Lasă-mă păcatelor mele”. Și Ganciu ăsta zice : „Băi, fii

atent, că o să te cheme și pe tine ăștia, dar tu mă ai pe mine în spate. Eu te voi apăra pe tine". Și zic: „Bine, domnule”... Eu sigur, îl cred și pe ăsta... Când ajungem la proces, el ca martor al acuzării... I-a nenorocit pe ăia. Și vine la mine și zice: „Popa ăsta e cuminte, dom’le, nu trebuia băgat cu ăștia”... Da’ îi zice procurorul: „Bă, da’ tu ai uitat ce declarații ai dat? Sau vrei și tu să vii lângă el în boxă?”. Când a auzit ăsta amenințarea a început să tremure și a lăsat-o moartă... Au mai adus la proces pe una Anca Arion, care a lucrat după aia la televiziune. A fost prietenă cu mine, da’ tot ne-a acuzat. Zice: „Nu știi ce a zis Popa ăsta, nu l-am auzit că a zis ceva contra partidului, dar am impresia că urăște partidul”. Are ea impresia... Deci atunci erai condamnat pe impresii... Și i-am șoptit, că era pupitru ei aici și boxa aicea: „Anca, Anca, n-oi muri eu pe acolo, și o să ne întâlnim amândoi, să vedem cum ai rămas tu cu impresia asta”. I-a căzut poșeta și stiloul din mână și a început să tremure. N-am mai ținut cont de nimeni, nici de caralii, nici de nimic...

Așa se dădeau condamnările... Da’ anchetatorul i-a spus unui coleg înainte de proces: „Uite, bă, tu zici că ești nevinovat... Uite, Popa ăsta e chiar nevinovat, mă, da’ trei ani tot ia și el”... Ca să vezi ce mentalitate.

Au fost membri ai familiilor la proces?

Nu, procesul a avut loc cu ușile închise... A reușit bietu’ tata și a venit acolo, că a aflat prin niște neamuri din București care se interesau mereu. Și-a venit el la proces, s-a interesat, da’ n-a putut să afle nici pe unde sunt, nici nimica, cu toate că el era secretar de partid... Și a crezut că el poate să mă scoată de acolo. Nici vorbă! Dar la proces nu m-am văzut cu el, a plecat, și eu am așteptat luni de zile să-mi transmită sentința în Jilava...

Ne-a judecat prin iunie și eu am luat pedeapsa cea mai mică, trei ani de închisoare corecțională pentru uneltire contra statului, articolul 209, punctul B. De fapt, asta era încadrarea cea mai ușoară pentru ei, că fără să fiu vinovat absolut deloc...

Cum se numea lotul din care făceați parte?

Au încercat ei să-i dea un nume, dar n-a ținut... I-au spus inițial „Fiica fiordului”, după aia au spus un nume de revoluționar de la ’48 de prin Ardeal, nu mai știu cum îi zicea, și până la urmă a rămas fără nume, pentru că nici n-a fost un lot de fapt. Ne adunase și la anchetă venea cu semnături din ălea false: „Uite, mă, ăsta zice despre tine!”. „Eu nici n-am discutat, domnule, cu ăsta! Eu nu discut cu ăsta, n-am stat cu el în cameră, nu-l cunosc”... Dar asta era tehnica lor de a face anchetă. Îi lua semnătura ăluia, nu știu ce șmecherie avea sau cum o pune pe o declarație, sau pur și simplu îl bătea pe ăla până semna o hârtie, pe care, de fapt, o scriau ei, iar apoi spuneau: „Citește ce scrie aici despre tine!” Că eu m-am întâlnit cu ăia în colonie și spuneau: „Domnule, eu nu am spus nimic despre tine”. „Cum, mă, că eu am văzut semnătura ta acolo!” „N-am făcut eu, au făcut nenorociții ăia și cine știe de unde au luat-o! Eu n-am spus așa ceva niciodată!” Deci ăsta era unul dintre tertipurile pe care le foloseau ei...

Și după proces v-au dus imediat direct la Jilava?

Da, asta era în iunie... și ne-a ținut până în toamnă, până ne-a comunicat sentința, după care ne-a trimes în colonia de muncă la Salcia. Jilava era doar o închisoare de tranzit. Acolo te selecționa pentru muncă. Singura întrebare la care trebuia să răspunzi era următoarea: „Ai oase rupte?”. „Nu!” „Ești bun de muncă!” Și de-ăia șontorogi au scos... Bă, dacă nu avea osu’ rupt și era vindecăt, era bun la muncă... I-a scos, a rămas

închisoarea goală... veneau alte și alte valuri de deținuți. Îi arestau mereu în legătură cu Ungaria și cu colectivizarea. În '62 se apropia terminarea colectivizării și ei forțau nota. Jumătate din deținuți eram așa-ziși intelectuali, și jumătate erau țărani și muncitori, dar mai ales foarte mulți țărani care nu vroiau să intre în colectivizare și care mârâiau...

La un moment dat, la Jilava, eram câțiva tineri în celula aia, și a murit un bătrân, moș Ion, și noi, pentru că era semiîntuneric, nu l-am declarat, ca să-i luăm rația de mâncare când venea la număr... L-am luat în poziție și îl țineam de mână pe mort, ca să iasă la număr, să aducă mâncarea și pentru el. Și-am mâncat noi mâncarea lui... Și ne-a părât un ungur, unu' Bandi, un nenorocit. Ne-a chemat în capul celularului și, cum erau mulți șontorogi dinăștia, erau cârjele acolo, bastoane dinăștea cu capete de plumb. Băi, și m-a bătut de mi-a făcut niște contuzii cât dovlecii așa, de luni de zile am tras de ele... De bătut ne-a bătut Manea, un nenorocit, un ȋigan din Jilava, care era plutonier-major. Am stat în celulă la Jilava în condițiile ălea teribile de înfometare și de teroare și de nesiguranță...

Vă mai amintiți cum ați fost dus la Salcia ?

Ne-a imbarcat într-o noapte într-un tren. Mulți spuneau : „Domnule, ne duce în Siberia !”. Alții spuneau că ne duce în Bărăgan... Erau geamurile toate vopsite, n-auzeai nimic în gările ălea prin care treceai. Uneori mergea trenu', nici nu oprea. Era o nebunie... Și ne-a dus în închisoarea din Galați. Închisoarea acolo... era o biserică plină de rahat, cu sfinții cu ochii scoși, și plină cu dejecții pe jos. Ne-a aruncat la 500 de inși... Erau numai dejecții pe acolo și câteva castroane din care să mâncăm. Crăpam de foame ! ȋți spun : crăpam de foame ! Și când am plecat cu bacurile spre Salcia, erau semințele băgate printre scânduri, și luam cu surcelu' și scoteam câte un bob din ăla și îl molfăiam în gură de foame... așa eram de înfometați.

Mâncarea până la urmă o împărțeau brigadierii, care erau oamenii lor, erau informatori...

Dacă vedeau o jumară într-un ciubăr din ăla, învârtea așa de bine polonicu' încât o lăsa la urmă pentru el. Mereu se învârtea aia pe lângă polonic... și ȋți dădea tot zeamă chioară. Așa a făcut unu', Avramescu parcă îl chema... Și erau odată vreo trei jumări în ciubăr, și le păstra pentru el la urmă... Băi, și deținuții îl pândeau de mult, și au năpădit toți politiciii, toată colonia, și l-au călcat în picioare, l-au omorât. Ne-a strâns comandantulu' : „Bă, fir-ați ai dracu', batem și noi, omorâm și noi, dar nu ca voi, bă”. Nu l-au mai putut suporta pentru că era nedrept.

Eu, în grupa mea de la Salcia, în lagăr, din zece aveam șapte preoți... Mai eram eu, mai era un student de la Arhitectură și un consilier regal, unu' Popovici, restul era preoțime care aproape toată a fost arestată... Erau toți bătrâni, niște epave.

ȋnțeleg că foamea era o problemă majoră, dar cu temperaturile scăzute cum v-ați descurcat ?

Era un comandant oltean, unu' Popescu, și ne-a pus cu burta la pământ și zicea : „Băi, aveți ceva de raportat ?”. Unu', că se apropia frigul, zice : „Noi foc avem ?”. „Băi, ai două surse de căldură, bă ! Soarele de la Dumnezeu și căldura animalică de la tine, băi !” Atâta. N-am văzut acolo foc în trei ani de zile, nimic... Baraca era din chirpici, acoperit cu stuf... Iernile erau cumplite !

La Salcia vă scotea la muncă ?

Da. La un moment dat eram atât de slăbit de efortul ăla, că munceam mult, și venisem slăbit, aveam colici și aveam dureri teribile, și, la un moment dat, am rupt zeghea

de pe mine și-am spus : „Domnule, împușcați-mă ! Și așa sunt nevinovat. Împușcați-mă pentru că nu vreau să mai trăiesc ! Nu mai pot să muncesc aici”. Și-atuncea a zis unu' : „Bă, ia-l pe-ăsta și du-l la risipiri”. La risipiri erau ologii ăia. Ce însemna risipiri ? Însemna că te duceai și risipeai bălegar pe câmp, și acolo am dat de pălămidă, și mâncam pălămidă, și cu aia m-am refăcut... O luai așa de jos, că era țeapănă..., o frecai în mână și mâncai ca porcu'... Mâncai toată ziua verdeață. Și mâncam sfeclă furajeră... Ne duceam cu lingurile și scormoneam cu ele și beam suc de ăla de la sfeclă... Sau, cu coada lingurii, că le ascuțiserăm pe pietre, tocam mărunț verdeață, o dumicam cu lingura și făceam glume : „Ia, bă, clorofilă, ia vitamina, băi, ia vitamina ! ”.

Dar am auzit că unii au murit din cauza sfectlei furajere...

Au murit, au murit, că sigur erau oameni care, dacă dădeau de vreo sursă din asta, mâncau mult, după perioade lungi de înfometare... De exemplu, o dată au dat la toată lumea niște fasole de aia ungurească, d-aia neagră, care are un procent mai mare de grăsime, și unii au mâncat până au crăpat... Da' special au dat, ca să moară !

Și au murit și de la porumb. Mergeam iarna la cules de porumb din zăpadă galbenă cu pulbere... Și mâncam porumb, băi, ca porcii, ca să ne treacă de foame... Și porumbu' ăsta într-adevăr face gaze... Și nu era de ajuns, și mai băgam și în cizme, prin izmene, pe unde dracu' puteam... Știi ? Ca să nu vadă ăia din poartă la întoarcere. Și mâncam. Și unii au cedat. Știi ? Acolo mâncarea era problema numărului unu' a supraviețuirii. Pentru că eu, de exemplu, am 1,86 înălțime și aveam 52 de kile... Îți dai seama ? Eram distrofic, adică în ultimul hal.

Revenind la programul de muncă... ce mai putești să-mi spunei despre acest aspect ?

Ei aveau următoarea rațiune : bătrânii și așa or să moară, dar ăștia tineri trebuie uciși... Și atunci ne supunea la un regim de muncă silnică epuizantă și de teroare, ca să te-nnebunească. Asta era ! Diagnosticul era degradare fiziologică, biologică. Eu ședeam pe lângă popi și făceam și norma lor, și tot pe mine mă bătea... că îți spusei, pe lângă că ne scotea la muncă, ne mai și bătea...

Țăranii aveau brigăzi separate, pentru că acolo se aplica ceea ce numeau ei „lupta de clasă”. Și le spunea țăranilor : „Bă, voi știți de ce o duceți rău ? Uite, datorită intelctualilor ăstora ! ”. Știi ? Ne asmuțea pe unii contra celorlalți. Și le spunea că dacă facem digul se eliberau. Și probabil că a râs de ei, că la țărani țineau minciunile ăstea cu eliberarea, dar la noi nu țineau...

Veneau trupele de Securitate cu automatele și ne păzeau, că pentru ăștia eram bandiți, și la instruire eram toți bandiți. Când am fost să proiectăm un dig la Luciu-Giurgeni, ne-am dus cu doi băieți din ăștia, securiști. Ei mâncau câte un pepene... ne rămânea și nouă cojile. Mai găseai câte un chiștoc de ȱigare, că mergeam pe dig... Și la un moment dat zice unu' : „Băi, bandit ! ”. Și am spus : „Domne, fii atent, dumnealui e inginer, eu sunt profesor, noi nu suntem bandiți, noi suntem oameni foarte cumsecade”. Și i-am dădăcit pe ăștia. „Cum, dom'le, cum ? Că nouă ne spun că nu...” „Domne, toată lumea de aici e o lume distinsă, e o lume deosebită. Vă bagă în capu' dumneavoastră așa ca să vă purtați urât.” Știi ? Băi, au înmuiat-o ăia... Mergem așa pe dig, era vară, și, o dată, când am sărit peste un canal din acesta mic, cum erau AKM-uri din ălea, i s-a desprins la unu' încărcătorul acela și a căzut în canal. A fugit el cu viteză mare, nu l-am mai găsit... Securiștii tineri, dacă au văzut că suntem cumsecade, ne-a lăsat așa lejer, mergeau ei așa, dar pierduse acela încărcătorul... Și era un ofițer de la Direcția

Coloniilor, venise în control... Când ne-am întâlnit cu el, nu i s-a văzut cascheta, că o luase la subsoară. Și zice: „Băi, unde vă duceți voi? Băi, voi mergeți la nuntă? Cum mergeți voi cu bandiții ăștia? Băi, treci unu' în față, unu' în spate. Dar unde ți-e încărcătorul?”. „Domnule..., căzu în apă.” Băi, i-a luat pe ăia doi și i-a trimis în Tribunalul Militar, și pe noi ne-a desființat...

Ce personalități ați întâlnit în timpul detenției ?

Am fost cu Sașa Ivasiuc, Sandu cum îi ziceam noi, a scris *Păsările*... Am fost cu Nițoiu, procuror, fusese comunist, e de pe aici, de pe la Zăvoieni... L-am întâlnit și pe Ion Omescu, îl știa pe Shakespeare pe de rost în engleză... Era un tip foarte deștept. L-am mai întâlnit și pe unu' [Ioan] Creangă, era rectorul Universității de la Iași...

Se mai țineau prelegeri acolo între deținuți ?

Da, țineau ăștia deștepți câte o prelegere d-asta extraordinară, pe câte o temă d-asta... Ori că era vreo sărbătoare, vreo slujbă din asta religioasă, că erau mulți preoți... Ne scoteau la muncă și pe ploaie, dar când era potop mare era pericol de evadare, că nu se vedea la doi pași, și atunci te ținea „pe cracă”... Și ce să facem și noi? Atunci țineam prelegerile...

Pe câte niveluri erau „crăcile” ?

Craca avea trei nivele. Eu am nimerit în pat cu unu', Korpas, frontierist, care a venit din Germania Occidentală. Stăteam sus la cucurigu' și, cum era făcut tavanul din balegă de cal cu pământ, crescuseră niște ciuperci, pălăria-șarpelui, și se întorseseră în sus, așa ca niște candelabre. Îi ziceam când ne întorceam și când ne culcam: „Băi, să nu lovim ciupercile ăștea”... Tot abur' acela pestilențial se ridica acolo sus. Îți închidea baraca seara, cămăruța aia de papură împletită, și 400 de inși la un singur hârdău... se pișau ăia pe jos, făceau nevoile... Și tot mirosul acela venea acolo sus la noi. Mai făceam și haz, îi spuneam la hârdău „Hârdăul lu' Petrache”.

Numai la Salcia ați fost sau și în altă parte ?

Am fost și la Grădina, la Ostrov, și am fost și pe Dunăre, într-o colonie, la Luciu-Giurgeni, pe un bac, „Gironde”, o navă rămasă din primul război mondial, o carapace metalică franceză ruginită... Ne băgase nu știu câte sute de paturi și stăteam acolo pe Dunăre... Împletiseră un țarc de sârmă ghimpată cu sentinele și ne ducea peste un braț al Dunării la soia, în Balta Brăilei. Erau orezării din ăștea nerentabile, unde nu mai mergea nimeni, pentru că erau ape suprasaturate...

Cum erați echipați pentru muncă ?

În picioare aveam niște cizme, vai de mama lor! Eu, dacă am fost așa distrofic și aveam colicii ăia puternici, toți au crezut că mor... Și era o brigadă a morților, brigada 16. Și m-au dat și pe mine cu epavele, acolo. ăia nu mai puteau ține pasul... Și îți lua hainele acolo... Mi-au luat hainele bune și mi-au lăsat niște rupturi, o manta din aia, nici n-avea o aripă pe aici... Dar, ce să spun, că vedeai soarele prin ea, iar în loc de nasturi aveam niște surcele din ălea de salcie rupte așa și legate cu sfoară, și le băgam cu niște rosturi pe aici... Iar cizmele erau căscate, niște rupturi... Când mi-au dat drumul acasă aveam în cap un ciorap, că era curent pe Dunăre când am plecat...

Dar cum de puteați să munciți atâta ?

Domne, te specializezi acolo. Vezi, aveam aicea în palmă, în punctul de sprijin al lopeții... Era tare ca piatra. Trebuia să înveți să lucrezi eficient. Știi? Și mergea.

Aruncam cu regularitate și în roabă direct, nu dădeam alături nimica. Au fost unii care au murit pentru că au vrut să facă planul, că se păcăleau... și munceau până se epuizau. Și eu eram epuizat, dacă aveam 59 de kile... Dar având pedeapsă mai mică, mi-am permis luxul să-mi zic mereu ca-n romanul ăla a lui Zaharia Stancu: „Băi, să nu uiți, Darie, să nu uiți, Ioane, să nu uiți pe unde ai fost”... Munceam la rupte pe de-o parte, da’, pe de altă parte, nu-mi plăcea să stau la bătaie, deși bătaie tot luam pentru alții... Mă lua de pe primul rând, mă ducea la ultimul rând, la o epavă din aia de popă, rându’ meu rămânea singur, îl duceam pe al lui până-n față și trebuia să mă duc să-mi iau rându’ iar, și tot așa toată ziua... Eu ieșeam cu două porții. Pe noi, ăștia de eram mai tineri ne băteau ăia de ne înnebuneau că nu facem norma... Da’ ce să facă bătrânii, domne? Mai ales când am mers la soia la săpat... Era nasol de tot, a fost îngrozitor pentru mine...

(Când trebuia să săpăm gropi, ca să se vadă adâncimea gropii, lăsam un martor de margine acolo... Cu cât era acel martor mai înalt, cu atât era groapa mai adâncă, și deci volumul dizlocat era mai mare. Și noi spuneam așa: „Dacă am ajuns aici datorită unor martori mincinoși, tot cu martori mincinoși trebuie să și ieșim de aici”. Și măsurătoarea o făcea brigadierul sau caraliu’. Brigadierul nu muncea, dar era mai liber, era omul lor, și umbla de la groapă la groapă, de la deținut la deținut, și se ducea la raport cu caralii. Și după aia te pomeneai că seședeai la coadă să-ți aștepți porția de bătaie până la 12 noaptea... și la 5 dimineața se dădea deșteptarea. Erai și bătut, și neodihnit, vai de capu’ tău, și nevinovat de cele mai multe ori.

Dintre gardieni sau comandanți de cine vă mai amintiți?

Comandantul ăla de la Luciu-Giurgeni, de pe „Gironde”, îmi scapă numele acum, era mutat disciplinar de la Aiud... Era un țigan nenorocit, domne! Da’ ce-am pățit eu odată acolo la soia... Povesteam despre atrocitățile din Jilava și n-am văzut oaraliu’ în șpate... Și-am zis: „Băi, sunt plutonierii ăștia din Jilava atât de avizi de sânge, încât cre’ că nu se simt bine într-o zi dacă nu văd sânge, dacă nu bat. Urâtă soartă au. ăștia-s mai condamnați decât noi”. Am văzut că ăia au amuțit... nu mai zicea nimeni nimic, că era caraliu’ în șpate. Și-a zis ăsta: „Cine ești tu, mă?”. M-a înjurat... „Deseara în poartă!” „Poartă” însemna să stai la oase rupte. Se înserase mult și nu mai reușea să mă găsească... Mă căuta: „Băi, tu ești?” „Nu sunt, nu sunt.” Și pe mine m-a întrebat, și cred că a mai întrebat încă o sută..., și n-au avut pe cine să bată în seara aia. Era unul, Costache îl chema, și ăsta m-a bătut la orezăria aia... Mă dezbrăcam primul și cu coada sapii dădea în mine... Și în cap îți dădea, dacă nu te fereai... Și, când mă îmbrăcam, mă-nbrăcam tot primu’ și iar mă lovea... Și seara, și dimineața mă bătea, că el seșede la coadă toată ziua pe acolo... Era o groapă de siloz și a văzut el că eu excavez 16 metri cubi, că depășesc orice normă și că fac mai mult decât un excavator... „Și vine la comandant”, Antoniu parcă-l chema, și zice: „Tovarășu’ comandant, îmi permiteți să raportez! Am aici un deținut, de când mama m-a făcut n-am văzut așa ceva”... „Păi cu el la carceră, ce mai stai?”. „Nu! Nu! Vreau să vă spun altceva, în mod excepțional...” „Ce vrei, mă?” „În mod excepțional, vă rog să-i acordați o scrisoare pentru un pachet, pentru că n-am văzut un om mai muncitor ca ăsta...” I-am lăsat atunci lui Costache tot și, când toată lumea seșede cu burta la pământ, eu am primit șase kile de slănină de acasă... Asta a fost formidabilă chestia, dacă l-am înduplecat eu pe ăsta... De multe ori o lua după mine când mergeam, pe unde mergeam, și îi spuneam: „Mă, futeți Dumnezeu! mă-tii, eu tot te omor pe tine! Hes eu de aici, că n-o să mă las omorât de tine, și tot te omor”. Îi spuneam când eram numa’ noi doi... Păi mă bătuse destul, cât mă-sa să mă mai bată?

Între noi era pe viață și pe moarte toată asta... Probabil că mi-a dat pachetul ăla și de frică sau l-am impresionat pur și simplu, pentru că eram și eu uimit...

Mureau mulți în lagăr ?

În fiecare zi mureau. Nici hainele nu le lăsau pe cei care mureau, că ziceau că sunt la număr ălea, că erau în gestiune... Mortu' era învelit cu câte o cârpă din aia, îl ducea fără popă. Puneam și noi două surcele acolo în formă de cruce, la căpătâiul lui. Îl îngropau așa ca pe câine acolo, într-un țarc cu sârmă împletită, sârmă ghimpată. Nici după moarte ăștia nu-s liberi...

Așa a fost la colonia din Salcia, care era o colonie de exterminare, o colonie de sacrificiu. Fuseseră și înainte, muriseră ăia înecați la diguri... îi-au înecat acolo cu sacii în valurile Dunării și i-a luat viitura. A fost lotu' ăla de la Salcia, pe care l-a condamnat pentru crime împotriva umanității, da' de ochii lumii, că după aia i-a pus în posturi mari...

Erau și momente în care oamenii erau mai optimiști ?

Era lumea prăpăstioasă : „Fraților, ne omoară ! ” ! Unii făceau guverne, aveau credința aceasta nestrămutată că se schimbă regimul... Dar acolo, în închisoare, convertești suferința în credință... E ceva minunat. Vrei, nu vrei, acolo îl descoperi pe Dumnezeu... Și-n viața asta liberă îl ai pe Dumnezeu, dar, după o asemenea experiență, îți dai seama că el se arată în mii și mii de chipuri, însă lumea asta profană nu-l vede, e nesimțitoare.

Erați credincios sau nu erați preocupat de credință înainte de arestare ?

Aveam o credință, pentru că mama m-a învățat să mă închin de mic. Știam ce-i bine și ce-i rău, dar o credință profundă așa, un gând mereu, cum îl mărturisesc acum, n-am avut. De la un timp încolo, sensul existenței umane ăsta este... Sunt unii care, într-adevăr, au aduc aminte de Dumnezeu numai la greu, dar pe Dumnezeu... Cum să-ți spun ? Trebuie să-l ai în gând mereu...

Am scris o dedicație pentru cei care au trecut prin Balta Brăilei... Se cheamă : „Celor care-au trecut sau au rămas prin Balta Brăilei”. „Mai văd fantomele din Baltă, cortegiu sumbru și martir, / Pânjind spre lumea cea înaltă, precum pohoțul la Sibir, / Mă regăsesc pe diguri sumbre cu tinerețile îngropate, / Alai de morți livizi și umbre, de restul lumii lor uitate. / De al lungu și mână n-nepăsare pulhoiul apei ucigașe / Din care bem cu resemnare scursura marilor orașe. / Săpăm și tăm de case n-zeghe, buclăți de lanțuri și cătușe / Cutezătorilor de veghe al lașilor mereu călușe. / Mă urmărește această baltă, cortegiu sumbru și martir, / Târșiți spre lumea cealaltă precum pohoțul la Sibir. / Mai văd mulțimea imbecilă ducând afară viața ternă / Îți vine să-i plângi de milă, de aici din fundul de cavernă / Și văd îndrăgostiții la ceasuri sau cârciumile ce-s ticsite / Și escapade, și popasuri, iubirile mereu trăznite. / Când orice osândit își duce la groapă câte un amic / Fără de preot, fără de cruce și neavând pe el nimic. / Dau canalii de nețes că vom urma și noi cumând / Că altceva n-avem de ales. / Dar, Doamne, cine o fi lăruind ? / Și afară nici o închisoare nu știe a spoit un fel de firmă / Și haina cea conducătoare acuratețea și-o afirmă. / Lanțurile occidentale își urmează afacerile lor / Nebănuind cam câtă jale rămâne în urma rușilor. / Acum sunt liber, dar mi-apare atât de obsesivă Balta / Cui înfometata ei teroare, cum nici n-a fost pe lume o alta.”

Ce colegi de detenție vă mai amintiți ?

În tot cina umu', Filip Dumitru, care venise exmatriculat de la cinematografie, că făcuse niște porcării, și l-am întâlnit la închisoare după aia și i-am zis : „Bine, măi,

nenorocitele, ai dat declarație despre mine că am zis eu așa și pe dincolo"... Știi? „Că te nenorocesc”, zic, „te omor.” Da' el zice: „Da' ce vroiai, mă, să mai mănânc bătaie și pentru tine?”. Auzi, deci tipu', ca să nu mănânce bătaie, a născocit acolo niște chestii pentru mine...

Mai era cu mine în lot Sandu Mihalcea, coleg de facultate... A mai fost în lot cu mine Florin Pavlovici. El e ucrainean (sic!)... Și cum mergeam împreună pe digurile ălea, mereu vedeam sălciiile ălea plângătoare și satele ălea din chirpici... Și el zicea mereu: „O, țară, țară... Băi, Nae”, îmi spunea, „băi, știi ce fac, băi? Eu, ca Gogol, am o viziune așa mai de ansamblu și o să scriu despre asta... Băi, și tu ai tehnica asta a amănuntului... Băi, să scriem după aia"... Drumurile noastre s-au despărțit. El s-a dus la radio și a lucrat la radio, la secția culturală...

Ar mai fi de menționat preotul Ion Popescu Pasărea... Ți-am spus deja de el. Era nepotul lui Pache, acela care scria cântări bisericești. Am vorbit multe-multe cu el, că nu eram de acord, în sensul că el în fiecare zi avea o rugăciune... Să ducea în unghiul mort al celeulei, să nu fie văzut de la vizetă, și se ruga... Știi? Și își făcea rugăciunea la perete și, printre altele, îl invoca pe Dumnezeu și pentru a-i distruge pe comuniști, să-i facă praf și pulbere... Și nu știu ce. Și i-am spus: „Părinte, nu vă supărați, dar eu nu sunt de acord, nu pot să înțeleg. Nu este creștinește ceea ce faceți. Vorbiți mai bine despre iertarea păcatelor, să-i ierte Dumnezeu pe aceștia... Pe urmă nu-l invocați pe Dumnezeu, că nu este sluga dumneavoastră, să-i dați comandă”. Nu? Cum sunt atâția care se laudă: „L-am blestemat și ai văzut, mă, că s-a ales praful de el!”. Știi? Adică Dumnezeu este o slugă, este un instrument care ascultă de tine? Și pentru asta se uita cu ciudă la mine, și nici nu mă mai lua în seamă...

Ați amintit de un coleg, Korpas, care s-a întors din Germania.

Da, el a fost și la Dachau, unde a fost și lagărul, și a fost acolo bucătar... A fost atât de naiv că, atunci când a fost decretul cu repatrierea, el a crezut în gogorița asta și s-a dus la ambasada din Paris și-a depus acolo toată averea, ca să vină în țară. Și ăia i-au păpat toată averea! Și-a venit golan aicea. Când a văzut ce iad comunist e aicea, s-a revoltat și a plecat de nebun, ca frontierist. Mai avea și niște valută și-a fost condamnat și pentru tentativă de trecere de frontieră, și pentru deținere de valută, și a primit patru ani.

Eu de la el am învățat germană, că știam și eu ceva germană... Și el era un autodidact, știa foarte multe melodii, că fusese violonist, și îmi fredona mereu... Și fusese bucătar-cofetar la un regiment american din Germania Occidentală și știa mii de rețete și îmi spunea: „Măi, hai că încep o rețetă cu cartofi”. Și zicea, zicea, zicea, până îmi lăsa gura apă și îi spuneam: „Oprește-te, că mă săturai! ... Că leșin dracu' de foame aicea"... Era un artizan desăvârșit... Am stat cu el și îmi vorbea mult despre Nietzsche, pe care-l adora, și îmi spunea povești din lumea mare... El a fost la Gherla și după aia a venit la Salcia. Și la Salcia a fost cu mine în pat.

Îmi amintesc că păstrase în colțul zeghei o inimă de creion chimic și o cărpuliță din asta, și a făcut pe ea pătrățele de șah. Și din miezul ăla de pâine cu săpun și cu vârful lingurii am modelat niște piese de șah cum nu fac ăștia la strung... Și la o percheziție au dat ăștia de ele: „Cine le-a făcut, mă?” „Eu.” „Du-te-n pizda mă-tii, că nu poți tu să faci așa ceva.” „Fac, domnule!” „Ia, vino încoace la bucătărie. Păi din ce faci?” „Păi din miez de pâine. Ia, dă-i, măi, o pâine.” Îi dau pâine, a luat miezul și cojile le-a băgat pe sub zeghe... și mi le-a adus mie. Știi? A fost salvator pentru mine, îți spun! Și i-a

făcut șefului de tură, care era acolo, piese cu săpun. Și îi zice ăsta : „Bă, dacă mai spui la cineva că mi-ai făcut mie, te împuşc !”.

Pe urmă vine alt caraliu să-i facă piese de șah din pâine : „Bă, fă și mie, dar du-te dracu’ să nu spui la nimeni !”. Până la urmă vine și comandantul închisorii... deci toată lumea aflate. ăsta le făcea garnituri de șah la toți. Pentru mine era bine, că venea ăsta cu câte un castron de varză pe sub zeghe... Da’ când venea ăsta, se simțea mirosul de varză... și vedeai o sută de capete cum se ridicau. Și eu intram cu varza sub pătură, să nu mă vadă ăia, că era un bec de veghe acolo în dormitor, și o înghițeam așa netocată...

El avea ce avea cu intelectualii. Și i-am spus : „Bă, tu n-ai treabă cu intelectualii, băi, că n-ai putut fi tu intelectual, că asta nu e nici o nenorocire, că ești băiat destul de deștept... Alții n-au făcut nici în școală cât ai făcut tu”. La frontieriști le spunea țuicarii, pizdarii și tot porcării d-ăstea, pentru că pe ăștia îi băga la politici, dar, de fapt, ăștia nu erau politici, ăștia erau niște aventuriști... Dar el mi-a făcut acest imens bine, m-a salvat cu ce mi-a adus de mâncare și îmi povestea viața lui de acolo, și lui îi plăcea de mine, că vorbeam românește frumos... Și îi vorbeam românește până nu mai aveam suflet. Zic : „Băi, leșin, nu mai pot să mai vorbesc”... Și vorbeam altă dată. Și mergând mereu cu roaba unu’ după altu’, încărcam acolo... Știi? Făceam cu schimbul și aveam timp să mai discutăm.

Cum a fost întoarcerea acasă ?

Am venit până la București îmbrăcat cum ți-am zis, cu mantaua aia de n-avea o aripă și, în loc de nasturi, avea niște surcele legate cu sfoară, cu cizmele ălea căscate și în cap cu un ciorap... La București m-a îmbrăcat văru-mio cu un costum, că m-a văzut și îți dai seama...

Și când am ajuns acasă, a zis tata către mine : „Mă, ce-ai făcut, mă? Ce au avut, mă, cu tine?”. „N-am făcut nimic! N-am făcut nimic, da’ ăștia sunt comuniștii matale, niște nenorociți!” „Păi nu sunt nici ai mei, fir-ar ai dracu’ să fie!” Adică bătrânul și-a revenit, și-a dat seama imediat. El era secretar de partid, dar nu a fost din convingere... N-avea pe cine să pună acia și l-au pus pe el... Și știi ce-a făcut? Mureau boii de foame la colectivitu’ din sat și le-a dat drumu’, și s-au dus pe la casele lor... Au venit ăia de la județana de partid, au criticat acia, dar era cumsecade tatăl meu, și a dat numai referințe bune... El o fost primu’ care o făcut școală de partid la Vâlcea și a vrut să-l pună la secția agricolă șef, da’ n-avea decât cinci clase, da’ asta nu conta, că putea cu cinci clase să fie și prim-secretar de regiune... Da’ n-a vrut el să plece... și a stat pe lângă casă...

Ați continuat studiile după eliberare ?

Da. Așa cum ți-am spus, în 1959 aveam Facultatea de Ziaristică terminată, ar fi trebuit să-mi susțin lucrarea de stat, însă ei mă exmatriculasera. Și m-am dus după eliberare și am întrebat : „De ce m-ați exmatriculat, domnule?”. „Tocmai ca să nu te poți folosi niciodată.” Că puteam să fiu profesor... Și zice : „Îți trebuie acceptul Securității”. „Păi, am, dom’le, acceptul Securității”. „Da? Bine.”

Și mi-am susținut lucrarea de stat abia în 1967, după aprobarea unei comisii guvernamentale...

Ați fost angajat undeva după ce ați venit acasă ?

Da, mă duc la o întreprindere să mă angajez. Mă duc la cadre și spun : „Dom’le, am acceptul Securității să mă angajez aici”. Și mă angajează contabil. Într-o zi, mă vede directorul, unu’ Seghe Manu, care era cumnat cu unu’, Fulger, de la regiunea Oltenia.

Da' ăsta era un prost, îl făcuse maistru deși avea patru clase, înjura pe toată lumea și era șefu' întreprinderii. Și mă vede pe mine la contabilitate : „Da', tu, cine pizda mă-tii mai ești, mă ?”. „Tovarășu', să vedeți că...” „Bă, tu pe la mine ai trecut ?” „N-am trecut, da' uite, aveam de gând”... „Băi, ia să vii la mine la birou.” Mă duc la el : „Bă, tu ce știi să faci ?” „Eu am făcut Facultatea de Ziaristică.” „Bă, dacă ai ști câți proști din ăștia de-ai tăi vin pe aicea pe la mine...” Ziariștii erau proști de-ai mei... Știi ? „Băi, fii atent. Hai că te-angajez aicea, da' să-mi scrii toate materialele ălea.” Și mai zice : „Eu am un cerc d-acesta de economie concretă, da' dau ăștia niște teme... de n-am auzit de ele. Bă, mi le faci tu ?” „Vi le fac, domn' director !” M-a angajat să-i fac și lecțiile la economie concretă. I le-am făcut... Bun. Se semna el, se fotografia el, publica el... Mi-a zis : „Băi, pe ce post vrei ? Băi”, zice, „îl luați pe acesta de la contabilitate de aici și-i dați un post mai bun, să poată să ia și el o primă.” M-a băgat laborant, nu știu pe la ce sondă, și mă mai băga și pe mine la niște prime d-ăstea muncitorești, pe acolo. Și-am stat vreun an și ceva, până mi-a făcut loc ca suplinitor în învățământ aciea. După aia am făcut mereu demersuri la comisia aia, da' n-a fost ușoară treabă... Mi-am dat examenele de diferență să repet tot anu' cinci. Aveam 16 examene diferență, că se modificase între timp programa, plus anul cinci... 22 de examene, din care și trei limbi străine. Deci, practic, mi-am luat într-un an toată Filologia. I-am uimit pe ăia de-acolo la Facultatea de Filologie. A zis : „Domnule, sunt ăștia cu diferențe de la trei la cinci ani, au șase examene, se târăsc ani de zile, da' mata ești nebun ? 22 de examene să le iei într-un an cu medie generală peste 7,50”... Uluiitor a fost. Mai târziu mi-a recunoscut și mi-a dat licența și-n ziaristică...

Dar la ziaristică cum ați ajuns ?

M-am dus să dau la Drept și am greșit secretariatul și-am zis : „Nu mai dau înapoi”. A fost ceva nefast... Știi ? Era decan unu', A.C. Constantinescu, ilegalist, da' om cumsecade, și secretara zice : „Domne, dacă n-ai vrut, pentru ziaristică trebuie să ai ceva talent. Lasă, cocoană, că oi avea și eu ceva”... Și pe urmă mă duce la A. Constantinescu, și ăsta mi-a spus : „Da, domne, te înscrii”.

V-au mai căutat cei de la Securitate ?

De câte ori m-a chemat pe mine ăștia să mă facă informator ! I-am driblet până au scos pistolul la mine : „Băi, banditul, dispari !”. Și-am spus : „Lasă, domnule, că îl întreb eu pe ministru, să vedem dacă ei v-au spus că trebuie să racolați oameni cu pistolul”. „Nu spui la nimeni ! Lăsați acolo, că nu vi se întâmplă nimica.” Da' le era și lor frică... A trebuit să joc teatru cu ei. Cât am jucat eu teatru cu ăștia... Mie îmi repugna, da' ce dracu să fac ?

După '89 nu v-a tentat să intrați în politică ?

Noi am zis că nu facem politică... Au zis unii : „Cum, dom'le, tu, care-i avut viața spulberată, să nu faci politică ? Îi lași pe nătărăii ăștia care-au fost, tot ăia”. Nu ? Că ei au fost, tot ăia sunt...

Aveți vreun regret pentru cele întâmplate ?

Eu am fost achitat de Tribunalul Suprem în timpul lui Ceaușescu absolut ca nevinovat. Deci au întors-o la 180 de grade... Eu am fost ultimul care am aflat. Ăilalți colegi de lot, fiind bucureșteni, au aflat și s-au dus, că nu ne-a făcut o reabilitare colectivă, cum ne-a făcut un colectiv când ne-a condamnat, ci ne-a făcut o reabilitare individuală...

Deci ei și-au recunoscut vina... Dar după ce-am făcut trei ani de închisoare și mi-au distrus tinerețea, mi-au distrus sănătatea... Mi-au anulat o facultate, a trebuit să fac alta... Cheltuielile imense nu le mai calculează nimeni... Și ei ne dau o indemnizație care e pur și simplu praf în ochi...

Dom'le, m-am convins ce regim atroce este comunismul. Așa ceva e de neînchipuit... Eu nu mi-am închipuit că există oameni, bestii, și atâta nedreptate, în fond... Am cunoscut o mulțime de deținuți și toți erau nevinovați... Dacă vecinul era informator și tu spuneai : „Bă, vecine, ce-o fi, mă frate, că am visat tot cerul plin de avioane”. Dădea la notă informativă „Ăsta așteaptă americanii” și luai opt ani de închisoare, c-ai avut un vis cu avioane... Cam așa se interpreta. Majoritatea erau pur și simplu nevinovați... Că am văzut că în Balta Brăilei erau toți nevinovați. Căpeteniile politice au fost în Zarcă, la Aiud, la Gherla erau în general frontieriștii, și la Canal, în general, au fost legionari, dar au mai fost și alții... Însă erau colonii la Poarta Albă specializate într-un anumit tip de deținuți. Și ăștia erau băgați cu gându' expres de a muri acolo în modul cel mai chinuitor, adică înfometați, însingurați, bătrâni, fără asistență medicală, vai de ei.

Băi, comuniștii ăștia au fost cei mai mari bandiți... Bine că s-au dus dracului... Ce se spune astăzi e nimic... Ce-a spus Bănescu e nimic ! În atrocități cred că au întrecut Gestapo-ul și NKVD-ul...

Marin Urzică

S-a născut la 21 septembrie 1919, în Pitești, județul Argeș. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : Institutul Geografic Militar din București. Profesia : topograf. A fost arestat în 1947 și achitat după câteva luni. A fost rearestat în 1949 și condamnat la un an, pe care l-a executat în închisoarea de la Craiova. Rearestat pe 29 ianuarie 1959 și condamnat la 17 ani. A executat pedeapsa în închisorile Râmnicu Vâlcea, București, Craiova, Pitești, Jilava, Galați, Botoșani și Periprava. La data interviului locuia în Râmnicu Vâlcea. Interviu realizat de Dan Drăghia la 20 aprilie 2007. Transcrierea, tehnoredactarea și editarea – Dan Drăghia. Interviu se află în AIO-IICCR, având cota 81.

Cum ați ajuns dumneavoastră să fiți arestat ?

În '47 a luat ființă lagărul de la Pitești, unde au fost internați toți fruntașii politici ai țării din partidele istorice : de la liberali, de la țărăniști... Au fost arestați și fruntașii Partidului Țărănesc din Râmnicu Vâlcea : Radu Livezeanu, șeful organizației PNT, Gușetoiu... și alții. Astfel că s-a organizat la noi în oraș un grup de tineri, dirijați de doamna Livezeanu, care să facă naveta Râmnicu Vâlcea – Pitești, ducând lunar alimente și medicamente pentru cei din Râmnicu Vâlcea internați acolo. Lucrul era legal. Datorită și prietenului meu Vasiliu și unui cârciumar, care avea o cârciumă lângă penitenciar, am putut să contactăm pă unu' din brigadierii dă la pușcăria din Pitești pentru acest lucru. Făcând aceste drumuri de mai multe ori, la un moment dat am fost surprins în gara Râmnicu Vâlcea dă polițiști, care rămăseseră tot ăia dă pă timpu' nostru, și arestat.

La Râmnicu Vâlcea, șefu' Siguranței era un anume [Nicolae] Filip, dă meserie ospătar, din Călimănești. Bu fi bine de amintit faptul că în acea perioadă prefect al județului și prim-secretar era un preot, Pătrășcoiu. Deși Patriarhia a susținut că ei n-au avut mare amestec în treburile ăstea, prefectul, și cel care a ordonat și arestările în acea perioadă, era preotul ăsta. Iar în Dolj tot așa... primii prefecți, și prim-secretari comuniști au fost doi preoți. Și în Vâlcea, și în Dolj...

Ce motiv s-a invocat la arestare ?

Ei erau bine informați. Au știut că pachetele pe care le-au găsit asupra mea mergeau la Pitești. Aveam colete pe care le făcea doamna Livezeanu pentru acești deținuți. Când m-au prins, aveam un pachet de 15-20 de kilograme. Atunci, în '47, am fost arestați : eu, doamna Livezeanu, fratele lu' Dumitrescu-Coltești, avocat la Timișoara, și un profesor, Niță.

Și ce s-a întâmplat după arestare ? Unde v-au dus ?

Am fost ținui aicea la Vâlcea o perioadă dă câteva săptămâni, dar nu la penitenciar, la Siguranță, că nu-i zicea încă Securitate... după care am fost trimiși la București, la

Ministeru' dă Interne. Înainte, acest Filip, care era șefu' Siguranței, ne-a spus că a vorbit cu Nicolschi, care era ministru de Interne, și că după trei luni de anchetă la Interne vom fi trimiși la Tribunalul militar din Craiova pentru judecată. Așa a și fost...

Cât ați stat aici la Vâlcea sau la Ministerul de Interne ați fost maltratat în vreun fel ?

Nu. După trei săptămâni la Vâlcea ne-a trimis la Ministeru' de Interne la București. Am stat acolo la celule și, după exact trei luni, cu o escortă, am fost trimiși la Craiova la Tribunalul Militar.

Cum s-a desfășurat procesul ?

Acolo, președintele Tribunalului era maiorul Marinescu, camarad cu un cumnat al meu, tot maior, și tot Marinescu. Acesta ne-a spus să nu fim prezentați în după-masa aceea, că vom fi trimiși la penitenciar și de acolo va fi foarte greu să fim scoși... Prin el am convins gardienii să rămânem la cumnatul meu în noaptea aia, unde am stat până a doua zi dimineață... Ne-am dus apoi la Tribunalul Militar, care ne-a judecat și ne-a achitat. I s-a comunicat la Râmnicu Vâlcea lu' acest Filip că am fost achitați și el a ordonat gardienilor care ne escortau și care au fost până atunci în preajma noastră să fim aduși la Râmnicu Vâlcea. Am venit la Râmnicu Vâlcea, unde ni s-a făcut așa-zisa morală sau educație din partea acestui ospătar și am fost puși în libertate.

Între timp s-a întâmplat povestea cu Mihalache, cu fuga dă la Tămădău, și lucrurile s-au înăsprit... Prin urmare, am fost arestat din nou într-o noapte, în '49, dus la Securitate aici la Râmnicu Vâlcea, apoi la Craiova, anchetat și condamnat. Am stat deci în libertate din '47 până în '49.

A doua oară pe ce motiv v-au arestat ?

Ca reacționar... Fusesem membru PNT... Pe condamnare scria „uneltire contra ordinii sociale”. Am fost reținut atunci într-un lot mai mare, de zece inși... Printre alții, au fost reținuți frații Vasiliu, Eugen, zis Nacu, și fratele lui, un anume Grossmann, evreu, și eu. Ne-au arestat la Vâlcea și apoi am fost trimiși la Craiova, unde ne-au întocmit acte la Securitate și ne-au trimis în judecată.

Ce condamnare ați primit atunci ?

Alexandru Colțești Dumitrescu, președintele organizației dă Vâlcea, a luat doi ani, Vasiliu un an și jumătate, eu un an și Grossmann ăla, evreul, tot un an.

Și unde i-ați executat ?

I-am făcut la celularul din Craiova, și când au crezut ei că e timpul potrivit am fost puși în libertate, însă nu după un an, cât era sentința, ci după un an și jumătate...

A fost grea detenția la Craiova ?

Aici am cunoscut cel mai aspru regim de detenție... Ca alimentație aveam o ciorbă, două turtoaie pă zi și o sută dă grame de pâine... Asta era tot ! Altfel, nu pot să spun că m-au maltratat. La închisoare, gardienii lucrau în trei ture... Erau unii mai severi, da' eu, cel puțin, n-am suferit ceva deosebit, în afară dă regimul de celulă...

Și după eliberare...

După un an jumate am ieșit de-acolo, am venit acasă, m-am angajat la o cooperativă meșteșugărească, în '51 m-am însurat și mi-am continuat viața. Asta însă până în 29 ianuarie 1959, atunci când, tot așa, într-o noapte, au venit acasă și m-au ridicat iar. De această dată am fost mai mulți arestați.

V-au spus motivul pentru care vă arestează ?

Păi, cum să ne spuie motivele ? ! Toți făceam parte din partide de opoziție. Ce să ne mai spună de fiecare dată ? Ei te urmăreau, te știau că ești împotriva lor, că nu ești în Partidul Comunist, și te umflau când le venea lor pofta... La un moment dat au selecționat 24 dintre noi... Ăștia am fost duși la Pitești și anchețați de Securitatea din Pitești.

Acolo v-au bătut sau v-au supus la presiuni ?

Domnule, la Pitești... nu toți anchetatorii băteau. Da' era un ofițer, un locotenent-major Zamfirescu. Țsta era angajat numai pentru bătaie. Fusese frizer în Râmnicu Vâlcea, da' ajunsese acolo locotenent-major... Pe urmă l-au făcut și căpitan. După revoluție m-am dus la Pitești și-am întrebat de el și am aflat asta.

Ce să-ntâmplă ? Nu toți anchetatorii erau câini... Ei căutau să te convingă să scrii ce doresc ei, pentru ca dosaru' să poată merge în instanță și să poți fi judecat și condamnat... Acest Zamfirescu era bine cunoscut dă toți cei care urmau să fie anchețați. Tu, dacă spuneai prima oară „Domne, nu e așa ! Nu s-a întâmplat așa !” ...atunci ei spuneau : „Dacă nu scrii, continuă cu tine domnu' locotenent-major Zamfirescu !”. Și știai ce te-așteaptă... Această figură dă ofițer venea, s-așeza cu fundu' pă birou și scotea de acolo trusele lui, dă sârmă împletită, dă fel dă fel dă obiecte cu care să te bată bine, până când te lăsa lungit... El un singur lucru spunea : „Dă ce, mă, nu vrei să vorbești cu tovarășu' căpitan sau cu tovarășu' maior anchetator ? Ce, tu vrei să-ți bați joc dă ei ?”. Și să punea cu bătuta pe tine până când te leșina... Suna, venea un soldat care făcea acolo stagiul și te trimetea în celulă. Aici, colegii de celulă luau un prosop, îl udau cu puțină apă și ți-l punea pe fund... Și Zamfirescu ăsta te lăsa două-trei zile și te chema din nou la anchetă...

Dumneavoastră cât timp ați stat la Pitești de data aceasta ?

La Pitești am stat din ianuarie '59 și până ne-a judecat, în septembrie. Deci am fost anchețați din ianuarie până în septembrie. Când ni s-a încheiat dosarul am fost trimiși în judecată.

Ce sentințe vi s-au dat ?

Am fost condamnați pentru crimă de uneltire împotriva ordinii sociale. Dumitrescu-Coltești, șeful organizației, cu Livezeanu, câte 25 de ani. Au mai luat Vasiliu și cu un anume Emil Constantinescu câte 22 de ani. Io am luat 17 ani. Domnu' Apostolescu a luat 15 ani... Și pă urmă a mers în descreștere... Am fost condamnați în total 24 de inși, între care și oameni muncitori, cooperatori agricoli d-aici din Râmnicu Vâlcea, cum era Mirică sau cum era Răduca, care a și murit în închisoare...

Și după condamnare unde v-au dus ?

Imediat după ce ne-a judecat ne-au dus la penitenciar la Pitești. Am stat într-o cameră, 53 se numea, unde erau 27 de paturi și noi eram 120... Nu să ocupa nimeni cu nimic de noi. Apă și mâncare, și în rest nimic. Dacă te mai scotea să mai faci un supliment de anchetă, te ducea altundeva, că aveau ei rezervat acolo niște celule unde te putea bate și să te schingiuiască, după care te aducea înapoi. Da' în celule, în acest salon nu s-a întâmplat niciodată... Și nici pe mine nu m-au mai scos...

Și am stat la Pitești câteva luni, după care am fost trimiși cu duba la Jilava. Acolo era un locotenent, Ștefan... În momentu' când ajungeai, ăsta te asista când trebuia să te dăzbraci la pielea goală pentru control și cu motiv sau fără motiv tot îți dădea niște

bastoane d-ălea pă șira spinării sau la fund sau mai știu eu pă unde... Țăsta într-adevăr era la triaj acolo și făcea astfel de lucruri. Apoi te băgau în camere...

Aici am stat la Reduit o perioadă de câteva luni... Am stat și la camera 1-4 cu majoritatea vâlcenilor, dintre cei din lot. Într-o zi însă ne-a separat : țărăniști, muncitori, țărani. Și a venit duba, și pe noi, țărăniștii, ne-a dus la Galați.... Țăranii au plecat spre Gherla mi se pare, iar alții spre Aiud... Acest triaj îl făceau ei acolo, la Jilava...

Cum era regimul penitenciar la Jilava ?

Prost. N-aveai voie să vorbești, n-aveai voie să faci nimic. Regimul cam așa a fost în toate închisorile, să știți.

La Jilava cât ați stat ?

Nu-mi mai amintesc. De ce să spun... Câteva luni...

Despre Galați ce puteți să-mi spuneți ?

Același regim era și acolo. Ei își făceau programul lor dă teroare prin demoralizarea deținutului, prin lipsa de alimentație... La Galați am stat cam un an, după care am plecat la Botoșani... Tot așa, cu vagoane întregi, s-a evacuat Galațiul...

La Botoșani a fost mai greu de suportat regimul decât în celelalte închisori ?

Închisoarea asta era într-o fostă școală militară de ofițeri dă cavalerie. Pot spune că era o închisoare mai elegantă... Erau camere mai mari... Am stat acolo până în '63. În acea perioadă nu prea mai suportam regimul de celulă, și atunci am profitat dă faptul că a venit o comisie d-asta d-a lor să recruteze oameni pentru muncă și personal m-am cerut la muncă. Eram însă foarte slab și au spus : „Păi, ce să facem cu tine la muncă ?”. „Domnule, io muncesc ! Așa am fost toată viața învățat și muncesc”... Și, în sfârșit, am plecat la muncă la Periprava, unde am stat doi ani.

A fost o alegere bună sau ați regretat ?

Aici era un loc de muncă dat în paștele mă-sii. Era severitatea mare pentru că, dacă te întorceai de la câmp și nu făceai norma, brigadierul te dădea pe notă la poartă... La plecarea și la venirea în colonie se făcea numărătoarea brigăzilor respective : ai plecat cu o sută, cu o sută te-ai întors. Și cei care nu făceau norma erau opriți în poartă... Asta însemna un birou al majorilor ăstora, unde te puneai să dai pantalonii jos și îți dădea de la cinci la zece trăgători la fund... Acest lucru se întâmpla cu ajutorul brigadierilor, care erau oameni dintre noi. Ei nu făceau nimic la locul de muncă, decât măsurau, vedeau cât munceai și cât nu munceai, iar seara îți făcea calculul... De exemplu, am lucrat o perioadă la diguri și trebuia să faci o groapă... încărcai pământul în roabă, te duceai cu roaba pă niște dulapi și o răsturnai pă digurile ălea care există și acuma... E... seara, ei veneau la fiecare echipă din aceasta și făcea calculul cât ai muncit. Și dacă nu făceai norma de doi metri cubi sau cât dracu' era, brigadieru' îi spunea majorului : „Domne, cutare și cutare n-a realizat norma !”. Eu personal o singură dată am luat bătaie, deoarece pe urmă am dat acolo peste un doctor din Râmnicu Vâlcea, doctorul Marian, și acesta m-a ținut la distrofici... Dacă erai încadrat aici nu te mai scotea la muncă și îți dădea o perioadă mâncare dublă, ca să te facă bun pentru muncă... M-a ținut aproape un an în această situație. Personal, nu vreau să aud niciodată despre un fost deținut politic care să fi fost brigadier... Eu am mari dubii de amicul nostru, președintele Asociației Foștilor Deținuți Politici, care într-o astfel de colonie a fost brigadier...

Care era regimul de detenție de la Periprava ?

Domnule, erau saloane... bărăci militare, germane spuneau unii. Baraca avea două încăperi: în dreapta stăteam o sută, în stânga la fel, iar la mijloc era o cameră unde stăteau acești brigadieri. Printre altele, ei aveau sarcina de a ne închide pe noi în camerele respective, de unde nu mai aveai voie să ieși afară... Nu mai puteai ieși de-acolo, nici măcar în colonie... Acolo în cameră era și hârdăul de apă, și hârdăul în care ne făceam nevoile. Iar ei, brigadierii, cu șeful de brigadă, majorul, să consultau... De aceea io nu am prea mult respect pentru cei care au fost brigadieri. Cam astea erau problemele cu regimul penitenciar... Dacă îl respectai întocmai nu aveai probleme cu bătăi și alte chestii de genul ăsta. Eu așa am făcut... Nu trebuia să vorbești, nu aveai voie să stai pă pat între anumite ore, în special ziua, până au făcut ei macaralele alea care să ridice paturile pă laterale... Stăteai obligatoriu în picioare...

Vă mai amintiți nume de gardieni de la Periprava ?

Gardienii... era destul de greu să-i știi, și mai ales acum, după atâta timp... Știu doar că la Periprava era unu', Ioanițescu sau Ioanițiu, dup-aci din județu' Argeș. Era foarte sever. În rest, nu-i mai țin minte. Dă ce să spun... ? Nu mai țin minte !

Ați avut colegi care să fi murit în pușcărie ?

Da. Răduca Petre a murit la Botoșani. Eram acolo. Se plângea de dureri de cap pentru că în timpul anchetei de la Pitești i-ar fi dat un anchetator cu ceva în cap...

Cât de mult v-au afectat perioadele de detenție viața personală ?

Domne... ți-o afectează. E și normal. Toate erau zile grele... De exemplu, am avut ocazia să stau la Craiova și singur în celulă, ceea ce este foarte greu... Ușor n-a fost pentru nimeni în pușcărie. Nu pot să spun însă că am trecut pântr-o situație excepțională de grea în raport cu majoritatea deținuților. Dar despre viața personală cel mai mult m-a afectat arestarea din '59, când eram însurat... Lăsasem acasă soția cu un copil... Noroc că aveam domiciliul în casa părinților mei și a stat lângă mama mea până când a decedat...

Vă mulțumesc.

Constantin Veleanu

S-a născut la 22 octombrie 1931, în comuna Giurgița, județul Dolj. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : Școala Militară de Ofițeri de Intendență și Finanțe din Craiova. A fost arestat în 1959 și condamnat la opt ani de muncă silnică. A executat cinci ani din pedeapsă în închisorile Râmnicu Vâlcea, Pitești, Jilava, Grădina, Salcia, Stoenеști. La data interviului locuia în Aldești, județul Vâlcea. Interviu realizat de Dan Drăghia la 20 aprilie 2007. Transcrierea, tehnoredactarea și editarea – Dan Drăghia. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cotele 82, 83.

Cum ați ajuns dumneavoastră să urmați Școala Militară ?

Când am terminat Liceul Comercial în 1951, a venit la Craiova o comisie guvernamentală, așa se spunea, care ne-a repartizat. Din 140 dă inși care am absolvit, unii au mers la facultate, 20 dă inși la studii superioare, șapte inși la MFA, 21 dă inși la MAI și restu' în producție. Io am fost printre cei repartizați la MFA, iar la 1 august ne-a și încorporat la Școala Militară de Ofițeri. Am făcut un curs scurt superior..., că așa i se spunea, după care, la data de 13 decembrie am fost avansați la gradul de locotenent și repartizați la Școala de Ofițeri de Geniu, unde m-am prezentat și unde am lucrat ca șef al serviciului aprovizionare și îmbrăcăminte până la data de 31 martie 1959, când am fost arestat.

Și cum s-a petrecut arestarea ?

Aș vrea să menționez că în data de 28 ianuarie 1959 a venit la Școala de Ofițeri de Geniu din Vâlcea generalul Mihai Burcă, șefu' Direcției Superioare Politice a Armatei. Ne-a adunat pe toți ofițerii din Școala Militară și pe cei din garnizoană. A ținut un discurs în care a arătat realizările Uniunii Sovietice, ale statului nostru, ale armatei și Scolii Militare de Ofițeri, dar și că în școală există un grup dă ofițeri care duc o activitate contrarevoluționară. La care io am rămas foarte surprins... Chiar mă întrebam : „Cine-o fi și ăștia și ce-au făcut !”. (râde – n.n.) Și ăsta i-a spus : „Maioru' Malacu, maioru' Neicu, maioru' Mărgărit, căpitanu' Gyorfi, căpitanu' Untaru. Dar mai există și ofițeri tineri, crescuți și educați de partid, care au avut și au o atitudine de gură-cască, așa cum este căpitanu' Veleanu”...

După terminarea ședinței, cei cinci au fost arestați pe loc, iar pe mine m-a trecut în rezervă a doua zi, ca să pot preda serviciul, că aveam gestiune : aprovizionarea, îmbrăcăminte. Toate astea au mai durat aproape două luni, până la 31 martie... Când am terminat predarea, am ieșit lipsă în gestiune... Din 14 milioane atuncea, lipseau 258 de lei... Da' suma să înscria în limite, nu era nici o problemă. Dar locțiitorul politic al scolii n-a vrut sub nici o formă să semneze alături de comandant procesul-verbal de

predare, zicând că eu i-am înșelat, că am făcut fel de fel de hoții. Au mai verificat ei câteva zile și după aia au chemat și controlul MFA-ului, de la București. Au venit și, la fel, nu mi-au găsit nimic. M-au chemat la București la generalul Jelev, care era șeful Regiunii a 2-a militară. Pe tren m-a condus ofițerul de contrainformații. A zis că are și el treburi la Pitești, da' de fapt a mers cu mine la București. Când am coborât din tren, pe peron m-am întâlnit cu un alt căpitan de geniu. M-a salutat și m-a întrebat ce fac la București. Eu eram îmbrăcat civil, pentru că mă trecuse în rezervă. Zic : „Sunt chemat de generalul Jelev”. „A ! Mergeți cu mine ! Io sunt aghiotantul lui !” M-am suit într-o Pobedă cu el, era șofer un militar. Când a pornit ăsta din Gara de Nord în trombă, cu viteză extraordinară, eu i-am zis : „Stai, bă băiatule, mai încet ! Că ne omori dracu' pe drum !”. ăsta, Dumitrescu, aghiotantu', mi-a pus atunci ochelarii negri peste ochi... Nu știu dacă știți cum sunt. Și mi-a atras atenția că din momentu' ăla nu ma' am voie să fac nici o discuție și să-mi văd de treabă... Atunci mi-am dat seama că el era contra-informator... Pe une' m-o fi ocolit prin București nu știu, că, la un moment dat, ne-am dat jos într-o curte și am intrat într-o casă. Acolo, ăsta care m-a condus a dispărut și a apărut un căpitan dă artilerie, care ulterior am aflat că îl chema Alexandru, și mi-a zis : „Tu ești Veleanu, mă, futu-ți dumnezeii mă-tii de bandit ! Banditul !”. Și atunci l-am înjurat și eu. Am zis : „Bă, să nu mă-njuri !”. Căpitan el, căpitan io. Domne, au venit încă vreo trei-patru ofițeri, am aflat numele lor la urmă : locotenentul-major Dan, locotenentul-major Mircea și locotenentul Burlacu. Au venit ăștia, mi-au luat cravata de la gât, șireturile de la pantofi, mi-a pus cătușele la mâini și m-au coborât pe nește scări...

Dar când v-au trecut în rezervă și v-au arestat ce motiv au invocat ?

Ăăă..., păi, numai din anchetă am aflat pentru ce m-a arestat : activitate contra-revoluționară împotriva statului... Da' motivul neoficial al arestării a fost că am răs la un banc despre sovietici... Domnule, în 1958, veneam cu autobuzele de la Școala de Ofițeri, care era spre Olănești... Am coborât și toți : „Bă, care dai o țuică ?”. Eram înainte de masă și o țuică era trei lei. Unu' : „Io am doi lei”... Altu' : „Am cinci lei”... Am intrat la un bufet într-o sală mai curată și ne-am pus de am băut câte o țuică. După prima țuică : „Bă, io ma' am doi lei !”. Altu' : „Ma' am trei lei !”. (râde – n.n.) Hai să mai bem un rând. Și-am mai băut un rând. E, după al doilea rând, nu știu dacă dumneavoastră știți, da' devii euforic așa, devii frumos, devii deștept... Și, discutând așa..., am mai luat un rând. La al treilea rând de țuică am început cu fotbalu', cu... femeile. Io eram însurat atuncea, da' eram cel mai tânăr dintre toți. Și am început... cu bancurile. Eram șapte inși la masă : patru maiori și trei căpitani. Printre noi era un maior, Malacu, și el ne-a spus un banc cu rușii..., cum era atunci... Și domne, unu' dintre noi ne-a turnat... și pe restu' ne-a arestat.

Cum s-a desfășurat ancheta ?

M-au dus pe Maria Rosetti și acolo a început o anchetă intensivă : dimineața, după-masa și noaptea... (zâmbește – n.n.). Aveau 27 de întrebări-tip. M-a întrebat numa' de bancuri, de ce s-a zis, de ce am răs... „Ce-ai zis de Liban ? Ce-ai zis de Taiwan ? Ce-ai zis de Berlinul Occidental ? Ai ascultat Vocea Americii ? Ai ascultat Europa Liberă ? Ai zis că americanii sunt mai tari ca rușii ? Ai zis că tehnica americană e superioară tehnicii sovietice ? Ai zis că rachetele FA1 (V.1 – n.n.) și FA2 (V.2 – n.n.) nemțăști sunt superioare rachetelor sovietice ?” Și le-am spus : „Domne, io am fost ofițer de intențență ! Nici nu știu ce sunt alea rachete FA1, FA2”. „Ha ! Bătaie !” Zâc :

„N-am ascultat nici un post de radio, că n-aveam radio... Nici Europa Liberă, nici Vocea Americii”. Pur și simplu asta era situația.

Mă scotea la anchetă ăștia... Dan și cu Burlacu. Și aveau masa plină dă salam de Sibiu, țigări, mâncare, răcoritoare. Zicea: „Dacă recunoști și tu ceva..., ai salam de Sibiu, ai tot ce vrei”. Eu n-am recunoscut și n-am semnat foarte multe procese-verbale de interogatoriu, că acestea erau scrise de ei, și de foarte multe ori erau semnate tot de ei. Am semnat câteva procese-verbale și eu, datorită presiunilor fizice și morale, a bătăilor care le-am luat... Io am fost arestat ultimul și ceilalți terminaseră ancheta, și cu mine a făcut anchetă intensivă ca să ajung la nivelu' celorlanți... (râde - n.n.)

Ați spus că ați fost bătut în anchetă... Ați putea detalia ?

Vă spun... nici hoții dă cai, cum se spunea pe timpuri, că cele mai groaznice bătăi le luau hoții de cai... Și așa am luat și noi. Nu pot să spun sau să descriu prin ce chinuri am trecut acolo... Avea... un lemn, despicat așa, ți-l pune în păr și-l suceă. Cu diverse cauciucuri îți dădea une' nemereau. Avea scaunele bătute în cuie cu niște table, ca să nu să miște, luau o rangă de fier, o băga pe-aici pe sub picioare, prin spatulele genunchilor, te legau, te pune pe masă și pe un scaun... și te bătea la tălpi până îți zdruncina creierii în cap. Așa... Plus cu picioarele, cu palmele, cu pumnii, cu ce nemereau. Absolut cu ce nemereau...

La proces cum a fost ? Ce vă mai amintiți ?

După terminarea anchetei ni s-a făcut un dosar de trimitere în judecată și în noaptea de 10 spre 11 aprilie 1959 ne-au suit într-o dubă și ne-au adus la Râmnicu Vâlcea. Când am ajuns, ne-a făcut percheziție într-un hol acolo și a venit grea și ne-a luat amprente... Și grefieră la penitenciar era fata cu care trebuia să mă însor io prima dată (zâmbește - n.n.). Și ea a venit și ne-a luat amprente... Atunci ea avea un frate ofițer de Securitate și am văzut că și ea era parcă împotriva noastră, deși nu făcusem nimic și, vă spusei, ca băiat, am vorbit cu ea, am fost prieteni, trebuia să ne-nsurăm...

Și pe data de 11 aprilie a fost procesul. Ne-a judecat Tribunalu' Militar în fața tuturor ofițerilor din garnizoană. După aceea ne-a dus în curtea școlii, unde erau peste patru sute de elevi ai școlii militare cu armele îndreptate către noi, cu baionetele puse, și un ofițer din cadrul școlii a venit și ne-a degradat. Eu eram civil și n-a avut ce, da' la ceilalți le-a rupt epoleții : „Nu meritați să purtați gradele de ofițer al Republicii Populare România !”. La fel la toți. Dar ăsta de ne-a degradat, așa a fost de emoționat, că a venit și la mine să-mi rupă, da' io, fiind civil, n-a avut ce să-mi rupă (râde - n.n.).

Câți erați în lot ? Și ce pedepse ați avut ?

Am fost șase. Ca pedepse... ne-a dat destul de bune. Maioru' Malacu, care zicem noi c-a spus bancu', considerat șef de lot, a luat 18 ani. Maioru' Neicu 16 ani, maioru' Mărgărit 15 ani, căpitanu' Gyorfii 12 ani, Untaru zece ani. Eu am luat cea mai mică pedeapsă : opt ani muncă silnică, cinci ani interdicție, degradare militară, confiscarea totală a averii. ăstea a fost pedepsele complimentare (sic!)...

Din acest grup, maioru' Mărgărit și căpitanu' Gyorfii au fost despărțiți de noi și i-a dus din nou la contrainformații militare la București, iar pe restu' patru, adică pe mine, căpitanu' Untaru, maioru' Neicu și maioru' Malacu, ne-a dus la penitenciaru' Râmnicu Vâlcea, unde am stat o lună... Pă urmă am aflat de ce ne-a lăsat aci. Chemaseră organu' de control financiar de la București, de la Ministerul Armatei, și mi-a făcut verificare gestiunii din '51, de când am ieșit ofițer și până în '59. Nu mi-au găsit nimic, pentru că

nu făcusem nici o treabă, nici o afacere. După ce s-a terminat această verificare, revizia de fond, într-o zi ne-a suit într-un camion descoperit și ne-a dus la vechea pușcărie din Pitești. Colibașu' de-acuma nu era făcut... Acolo ne-a făcut percheziție, ne-a dezbrăcat...

La Pitești nu v-au mai făcut anchetă ? Nu v-au mai bătut ?

Nu. Nu ne-a mai făcut nici o anchetă, nimic. Ne-a băgat în camera 8. Acolo am mai găsit un singur băiat, fost militar în termen prin Galați. A doua zi ne-a mai adus încă un băiat, Petrache Gherghișan, tot ofițer, inginer chimist de la Școala de Chimie din Câmpulung. Și tot așa, până ne-am făcut 12 inși, și am dormit câte doi în pat.

Cum era regimul de detenție în închisoarea de la Pitești ?

Regimu' de pușcărie... Dimineața la ora 5 deșteptarea, la 10 seara stingerea. N-aveai voie să stai întins pe pat, decât la marginea patului. Aveam tineta aia, că așa se numea hărdăul ăla în cameră, unde ne făceam nevoile. Era o fereastră mică cu gratii și când a venit vara... număram în palme, cât are spațiu fiecare... Așa. Și treceam la fereastra aia care era cu gratii ca să luăm aer..., și până număram la o mie stăteam la geam... Când ajungeam la o mie trecea altu', ca să luăm puțin aer...

Un regim extraordinar... Aș vrea să rețineți că Piteștiu' a avut, poate, cel mai aspru regim din toată țara : a fost cu reeducarea, cu o serie întreagă... Iar eu și cu ingineru' care venise dă la Câmpulung era s-avem al doilea proces în pușcărie, datorită unui fost ofițer politruc, care a fost și el condamnat. Pentru vorbe din ăștea aiurea a fost și el arestat, și-acolo făcea pe comunistu' cu noi în cameră. Și... discutam, c-acolo ce să faci toată ziua ? Fiecare și-a povestit viața. Care mai știa mai povestea romane, cărți, filme, iar la un moment dat am ajuns la discuții d-ăștea : „Domne, să ne dea drumu ! Să ne dea cinci lei pe zi și să ne dea drumu' !” Dincă, ăsta, fostul politruc : „Da, domne ! Da' ce facem cu cinci lei ! ?”. „Păi, o felie de pâine dimineața cu 20 de grame de marmeladă și un surogat de cafea, la prânz o ciorbă de legume, de buruieni” – cum zăceam noi atuncea – „care nu costă bani, și iară o felie de pâine”... Și uite-așa și cu ce costa seara ajungeam la cinci lei. Gherghișan Petrache, ingineru' : „Bă, de ce să trăim cu cinci lei și să nu mâncăm și noi dimineața o cafea cu lapte, să mâncăm două ochiuri, la prânz să mâncăm o ciorbă de pasăre sau de vită și-așa și seara ? Că de-aia suntem în socialism”... Și din discuțiile ăștea, Dincă ăsta cu Gherghișan au ajuns la bătaie, iar eu am sărit între ei să-i despart. Și întâmplarea a făcut că am sărit cu fața către Dincă și l-am luat de mâini : „Stai, mă ! Sunteți nebuni ! Nu suntem noi chinuiți destul ?”. Ne mai trebuie alt chin ? Și Petrache Gherghișan, peste mine, i-a mai dat un pumn ăstuia. ăsta a bătut în ușă, a venit gardianu'... În fine... Ne-a scos la anchetă. Și ăsta a reclamat că noi facem politică în celulă... Domnule..., au venit doi ofițeri de Securitate de la Pitești. Prima dată l-a scos pe Gherghișan, l-a bătut... A venit desfigurat în celulă. Am apucat să zic : „Petrică, ce se-ntâmplă ?”. „Veleanu, hai și tu !”

Știți cum îi chema pe ofițerii aceștia ?

Pe ofițeri nu știu cum îi cheamă... Parcă să zic unu', Călin... Da' nu mai știu sigur. Plutonier de serviciu pe secție atunci era Poștoacă. ăsta ne-a dus și ne-a adus... Domne, și m-a dus și pe mine acolo... M-a întrebat ăsta : „Asta vă e politică ? Stai că vă dăm noi politică !”. Și m-au bătut cu un drugăr de la ferestre pân' s-a rupt cămașa pe mine. Domne... desfigurați am fost... Dar treaba nu s-a terminat aci. Ziua următoare ne-a scos iar... Întâi pe Gherghișan și p-ormă pe mine. Eu n-am avut timp să vorbesc cu Gherghișan după ce l-a scos, pentru că imediat ce a venit m-a scos și pe mine. Și m-a dus

acolo, într-o cameră, și căpitanu' Molea, procuror militar, venise deja să ne facă dosar de trimitere în judecată pentru că facem politică în celulă... Și întâmplarea a făcut că a fost coleg cu mine de clasă la Liceu' Comercial la Craiova. El nu și-a dat seama după nume că eu sunt, dar când m-a văzut: „Bă, Costică! Nu mi-am dat sama că ești tu!”. Eram prieteni în liceu... Zice: „Uite bă, ce să facem! ? Trebuie să vă fac dosar!”. A rupt declarația lu' Gherghișan care i-o luase. A rupt un dosar și l-a băgat în diplomatul lui, c-avea un diplomat mic, și mi-a spus: „Du-te și fii liniștit! Vezi că trebuia să vă fac proces și să vă dea 25 de ani condamnare!”. „Domnule, om al lui Dumnezeu”... zâc eu. Și-am scăpat datorită acestui om cu suflet (râde – n.n.). Că dacă era altu' ne făcea dosar și păteam altă belea.

Cine era comandant la Pitești atunci ?

La Pitești era maiorul Cârstocea, și locțiitor politic, sublocotenentul Ion Lupu... Aștea era... Dar, după un timp, ne-a mutat din camera 8 asta, în camera 26 parcă, și acolo ne-am întâlnit și ne-am împreunat cu patru sârbi arestați și ei pentru trecerea frauduloasă de frontieră... Atunci eram în scandal cu Tito... Printre ei, de remarcat era un inginer, Boșneag Atzo (?), al cărui frate era ministru' Comerțului în Iugoslavia. El ne-a povestit că făcea parte din Cominform, cum era atuncea, și ajunsese directorul trustului de construcții Brașov, și întâmplarea a făcut că s-a căsătorit cu o doctoriță care era securistă, da' care i-a fost băgată pe gât... Și aia l-a turnat, și l-au arestat politic (râde – n.n.). Și el mai avea o juma' de an să se elibereze, și i-am dat toate hainele mele, pentru că pe mine m-a arestat civil, și i-am zis: „Până oi ieși eu... opt ani, văd eu ce fac!”. El nu avea cu ce să-mbrăca când ieșea, peste o jumătate de an. I-am dat și am rămas bun prieten cu el. Bine, nu ne-am mai văzut de-atunci. Da' am stat în camera asta cam șase luni...

La Pitești, la un moment dat eu m-am îmbolnăvit de dizenterie. Și m-au izolat... Am uitat să vă spun că în prima cameră învășasem alfabetu' Morse și luam legătura prin calorifer cu alte camere (râde – n.n.). Așa... Și m-a prins și-am făcut 14 zile de izolare, la Neagra. Așa să zăcea la Pitești la izolare: Neagra. Condiții... inumane... nu să pot descrie: într-o celulă de unu jumătate pe unu, fără pat, fără nimic, hârdău', numai de-ți făceai nevoile, care și-ăla era supraplin, jos apă, șobolanii circulau ca la ei acasă... Sunt probleme care nu sunt de crezut... Că și mie dacă mi-ați fi spus dumneavoastră prin ce-am trecut sau prin ce-am să trec eu... nu v-aș fi crezut. Da' am trecut și peste astea, c-am fost tânăr, zic eu.

Și greșeala lor când m-au adus de la izolare a fost că, în loc să mă bage în camera dă une venisem, m-a băgat într-o alta, o celulă mai mare, unde erau 80 de inși... Dar acolo erau numai somități, numai foști demnitari ai României: fostu' ambasador în Rusia, Camil Demetrescu, fostu' atașat în Italia, Costică Torosian, preasfințitul episcop Dragomir, 33 dă popi...

În camera asta, tot ca să-și bată joc de ei, mâncarea se servea pe vizetă, pe o gaură făcută în ușă și în gamelă. Și trebuia să te miști repede. Ori toți acolo erau foarte bătrâni, erau fosile, domnule... Aveau toți între zece și 15 ani de pușcărie executați deja... Și... m-au numit pe mine șef de cameră, ca să primesc repede gamelele... Și-ntr-o duminică mă roagă preasfințitul Dragomir și cu preotul Luciu să le permit să facă o slujbă. Io nu prea știam cum merg lucrurile acolo: „Faceți, domnule! Păi ce, vă tîm eu?”. Și a început un cor de 30 dă popi să cânte... Vă dați seama, sărea pușcăria... Imediat s-a alarmat. A venit acolo Cârstocea, Lupu, toți gardienii. După ce s-a terminat slujba pe la 11: „Șef de cameră, ieși afară! Bă, futu-ți dumnezeu mă-tii, crezi că aici e biserică?”

Aici ești la episcopie?”. (râde – n.n.) „La salteaua în brațe!” Pe sală exista, din loc în loc, câte o saltea. Mi-a dat 25 de bastoane la fundul gol... Am suportat, n-am zis nimic. Și m-a băgat și la izolare 14 zile iară...

Aș vrea să rețineți, eu în toată pușcăria am făcut 193 de zile dă izolare... Izolarea era pușcăria pușcărilor... Și, după ce am terminat și izolarea asta, m-a dus și m-a băgat într-o altă cameră, unde erau opt inși, între care îi adusesse și pe Torosian și pe Camil Demetrescu, mai era un domn Anghel, era Eugen Gheorghiu, cel care a avut hotelu’ și blocu’ Victoria de la Constanța, de l-au demolat acu’ câțiva ani... Georgică Boian, cumnatu’ lu’ guvernatoru’ Băncii Românești, Tilică Ioanid, Bebe Ioanid, băiatu’ lu’ Tilică Ioanid... Toți oameni în vârstă, cu studii făcute la Sorbona, în Franța... Vorbeau câte șapte-opt limbi străine curent... Eu nu făceam altceva decât să stau să ascult, pentru că solicitam despre ce aș vrea să știu... Și unii vorbea de istorie, unii de politică, alții de Biblie... fel de fel de lucruri. Erau oameni extraordinari. Dar erau fosile... Vă spun, abia își mai duceau zilele...

Un domn Suciu, fostu’ patron al fabricii de salam din Sibiu, Scandia, era închis acolo cu noi și ăsta vroia să mă-nfieze. „Să facem noi fabrică...” (râde – n.n.) El avea doi copii, care erau în Austria, da’ zicea că mă-nfiează pe mine când ieșim, să facem o fabrică mare la Sibiu... Și săracu’ a murit... acolo. Când i-am spus că nu accept să mă-nfieze, că mă omoară tata în bătaie, n-a mai mâncat două zile, domne (râde – n.n.). Arunca mâncarea jos... A murit... l-am ținut noi... Seara și dimineața se deschidea ușa zăvorâtă și să făcea apelu’. Să numărău deținuții. El, care era bolnav, stătea întins în pat... Și noi n-am declarat că e mort, să-i mai mâncăm două zile mâncarea, porția lui... Vă dați seama ce înfomețați eram? Ne dădea câte-o săptămână arpacaș: dimineața, la prânz și seara. Câte-o săptămână fasole. Câte-o săptămână, cartofi. Așa (râde – n.n.). La-nceput, vă rog, să mă credeți, când ne-a dat primu’ arpacaș, n-am putut să mâncăm d-ăla câteva zile... Când m-a răzbit foamea, închideam ochii, plângeam și băgam cu lingura în gură arpacaș. Așa a fost... Ce să vă mai spun eu din Pitești? C-a fost cel mai aspru regim prin care am trecut...

Cât ați stat în penitenciarul din Pitești ?

Am stat aproape un an jumătate. În ’61, prin aprilie-mai, într-o noapte, ne-a imbarcat în tren, dube, în vagoane-dube din astea, și ne-au mutat. Ne-a dat câte-o jumat’ de pâine, niște slănină râncedă și puțină marmeladă, pe care am mâncat-o imediat de foame... Și po urmă am răbdat până a doua zi seara...

Unde v-au dus ?

Ne-a dus cred că în gara Basarab, ne-a oprit și a venit dubele și ne-au luat și ne-am trezit în Jilava. Acolo, porțile ălea erau sinistre..., urluiau, acționate electric... Ne-a încolonat și a apărut un gardian sau șef de serviciu de-acolo, un plutoner, un țâgan, Iamandi. Poate ați auzit de el... E, ăsta ne-a făcut percheziția (râde – n.n.). Eu, pentru că îi lăsasem hainele lu’ sârbu ăla de la Pitești, am fost transferat îmbrăcat în hainele pușcăriei. Țălanți era îmbrăcați în hainele lor. Și eu îmi lăsasem și mustăți... Aveam o mustață răsucită așa și dădeam impresia că sunt pușcăriaș vechi, dăni ai trecuți prin multe...

Care au fost condițiile din Jilava ?

Aici ne-au făcut la început percheziție... Unii spuneau că să bate în Jilava, dar Dincă, cel care ne turnase în Pitești, spunea că nu, nu-i adevărat, că mințim. Și avea un tic

nervos... făcea mereu din cap așa (o mișcare rapidă și scurtă a capului într-o parte – n.n.). Și noi am nemerit în primu' rând... Și, stând noi așa, vine Iamandi... Când să uită, Dincă făcea cu capu' așa (aceeași mișcare a capului – n.n.). Țsta, Iamandi..., l-a luat la înjurături: „Ce faci, mă? Îmi faci semne mie? Ai?” „Și l-a luat la o bătaie de l-a pus jos... (râde înfundat – n.n.) Io am început să râd. „Tu ce râzi, mă?” Zăc: „Domne, el zăcea că nu să bate în Jilava și d-aia răd”... Zice: „Bă, termină, că te iau și pe tine acum!”. Da' n-am luat bătaie și cred c-am fost singuru' care-am scăpat nebatut din lotu' ăla... Eram vreo 80 de inși... După ce s-a făcut percheziție, eu am rămas ultimul, că ne striga în ordine alfabetică. Io cu V..., Veleanu, am fost ultimul la percheziție... Aveam o sarsana, că așa îi zăcea... o trăistuță făcută dintr-o față de pernă, unde îmi țineam ce lucruri ma' aveam acolo... (râde – n.n.) Și cân' ne-a dus pe Reduit, acolo au apărut doi sergenți-majori, băieți tineri, așa cum sunteți dumneavoastră: „Bă, ia vino-ncoa!”. Io cu traista aia, îmbrăcat, a crezut că sunt într-adevăr pușcăriaș... „Ia vino! Ce cauți, mă, aici?” Da' eu zăc: „Pă' să nu-l bagi în măsă pă-l dă m-a adus aici?”. (râde – n.n.) Și ei atuncea, că aveau bastoane la ei: „Bă, futu-ți dumnezeu mă-tii, tu nu te iei cu noi aicea, că te batem acum! Ce-ai făcut? Ce-ai fost tu afară, mă?”. Zăc: „Vă rog să nu vă supărați..., am fost mai mare în grad ca dumneavoastră!”. „Bă, tu nu ne lua pe noi la... mișto! Ce-ai fost?” Zăc: „Am fost căpitan, domne!”. „Căpitan? Păi, și ce cauți aicea?” „Domne, n-am venit eu de bunăvoie. M-a adus ei.” (zâmbește – n.n.) „Pă', ce-ai făcut!” „Domne..., am răs când a spus unu' un banc!” „Bă, tu nu ne lua pe noi...” În fine... Și m-a rugat să le spun și lor bancu'. Zăc: „Domne, nu vi-l spun, că îl spuneți și dumneavoastră la alții și ajungeți p-ormă ca și mine! Că eu numa' am răs, n-am spus eu bancu'...” Nimic, nu m-a lăsat până nu le-am spus. Și atunci ei m-au dus printre reductele ălea la dracu', ca să nu mă bată alții...

Și ne-am trezit că într-o noapte ne-a băgat într-o cameră mare, fără geamuri, fără nimic. Așa. Eram vreo 200 de inși acolo. Era nenorocirea după lume... A doua zi însă ne-a scos și ne-a dus într-o cameră, 48 am crezut io... Eram vreo 44 de inși în camera aia... Vine celebru' locotenent Ștefan și plutoneru' Bărbuică. Dac-ați auzit de ei... Țștia erau celebri în Jilava... Ne-a spus alții de ei, care mai trecuseră prin Jilava... Noi eram încolonați toți... stând așa... Eu eram mai în spate. Domnule, în față, în primu' rând, era un preot din Drăgășani, unu' mic: „Băi, tu ești șef de cameră!”. Da' ăla: „Domnule, uite, eu am fost preot”... Domne, când l-a luat la o bătaie... îi plângeai de milă. Țla: „Lasă pe altu'!”. Și, în final, să uită în spate și mă vede pe mine. „Bă, ia vino mă-ncoa', ăla cu mustățile mari! Din momentu' ăsta ești șef de cameră! Tu ce-ai fost afară?” Io am avut și curaj așa, nu prea mi-a fost frică de bătaie, că am fost rezistent. Zăc: „Domne, mai mare în grad ca dumneavoastră!”. „Bă, te ia mama dracu'! Tu nu faci cu mine aicea... Ce-ai fost?” „Am fost căpitan!” „Șef de cameră!” „Am înțeles! În două minute, toată lumea... moartă. Nu mai mișcă nimeni!” „Am înțeles!”

A plecat. A închis ușa... Nici nu mâncasăm... Era a doua zi când nu mâncasăm... Și zic: „Bă, fraților, patru la pat”. Erau 11 paturi în toată camera... Patru inși în pat, doi la un cap, doi la un cap. Iar eu, cu un prieten, unu' Nae Samoilă din Nucșoara, tot deținut..., ne-am culcat pe cimentul de pe jos. El avea o șubă, eu aveam zeghea și am pus-o pe mine...

În timpu' ăsta, cu noi era un doctor Ridichie, din Cușmir, Mehedinți. El fusese arestat mai de mult și-a avut niște țigări la el, și ne-a dat câte-o țigară, două la fiecare. Mie mi-a dat două. Cum să facem să fumăm? Io știam vreo trei-patru metode de făcut

foc, dar mi-a fost frică. Că ăștia de la Jilava te privea și din interior, de pe hol, și pe dinafară. Și zic : „Domne, mă prind ăștia și mai iau vro bătaie dracu’ pe-aici !”. Și-am bătut în ușă. Prima dată vine Ștefan ăsta cu Bărbuică... Era noaptea, peste 12 noaptea... Trop-trop pe sală... „Care bați, mă ?” „Eu, la 48, domne !” Și vine, deschide vizeta : „Bă, futu-ți Dumnezeu’ mă-tii ! Vrei să te omor în bătaie ? Ce mă deranjezi ?”. „Domnu’ locotenent”, zâc, „venim de pe drum, n-am mâncat de două zile. Făceți-vă pomană, poate a mai rămas pe la bucătărie ceva arpacaș..., ce-o fi, că murim de foame aicea !” „Ia uite, bă ! Ce, bă, aici e Crucea Roșie ? E azil ? Futu-vă Dumnezeu... Nimic !” Și... zdranc cu ușa. A plecat... (zâmbește – n.n.) După vreo juma’ dă oră, auzim trop-trop-trop pe sală iară. Domne, deși să zăcea c-a fost cel mai rău gardian din pușcării, ne-a adus un hârdău cu arpacaș. Cel mai bun arpacaș să știți c-a fost în Jilava... Era făcut cu subproduse de-ăștea : cu buze, cu urechi... Era gustos... nemaipomenit. Așa..., și cu bucata-aia de mămăligă, am mâncat de ne-am săturat... Pe la două noaptea a venit și ne-a luat hârdău’. Noi i-am mulțumit, el iar ne-a înjurat... Dar acum ne-a venit poftă și de fumat... Aveam țigări, da’ cum să facem ? Dom’le, bat iar în ușă. ăștia, mai vechii, care mai fuseseră în pușcărie, ziceau : „Domnu’ Veleanu, nu te apuca cu ăsta, că-i nebun ! Te bate de te omoară...” „Ce să fac ?” Io nu mor de două ori în viață. Mor o dată. ăsta a fost deviza mea. Or’ acum, or’ mai târziu, tot trebuie să mor o dată... Și-am bătut, domne. Vine iar Ștefan. Iar ne ia la-njurături : „Ce mai vrei ?”. „Domnu’ locotenent, făceți-vă o pomană definitiv.” Domne, am căpătat câte-o țigară fiecare. N-am fumat de doi ani aproape. „Dați-ne un foc, că io știu să fac foc, da’ nu vreau să vă deranjați, să vă creez probleme dumneavoastră aicea. Dați-ne un scăpărice și-un băț de chibrit.” „Cum știi să faci foc, mă ?” Zâc : „Domne, sunt mai multe metode. Depinde de pușcărie” (râde – n.n.) „Păi cum ?” „În primu’ rând, cel mai la îndemână ne sunt nasturii di la cămăși.” Cămășile lor de pușcărie aveau nasturi de piatră. „Și cu cataramele de la pantaloni, și cu o vată, cu ce găsăm noi p-aci ceva... Și cu nasturele facem neagra”... ășa-i zicea la Pitești. Trr-trrru... lua foc vata aia sau ceva scame. Și ne-a adus, domne. Ne-a înjurat, da’ ne-a adus și foc. În fine... Am fost mulțumit, domne...

Ați avut parte și de tratamente mai dure la Jilava ?

Daaa, pă urmă au început și-n Jilava programu’ lor de bătai. Te iritau, te atâtau ca să zăci ceva, ca să aibă motiv să te bată. Am luat și în Jilava o porție de 25 de bastoane că, tot așa, am sărit între unii care se băteau... Era unu’ înalt și unu’ mic... Să să ia la bătaie : „Bă, voi sunteți nebuni ?”. Și ăla înaltu’ a bătut în ușă, a chemat gardianu’ și a zâc că l-a bătut ăla mic... Și io am spus că nu. L-a scos pe ăl’ mare, un șofer din Reșița, și l-a bătut de l-a nenorocit : „Cum să te bată pe tine ăla mic, bă ?” (râde – n.n.) Și pe mine că de ce m-am băgat între ei... „Trebuia să-i lași...” Și am luat tot 25 de bastoane, că aia era rația, pe saltea...

În Jilava însă am stat mai puțin, doar șase luni... Din ’61 din vară până-n ’62 în primăvară... Atunci ne-a mbarcat într-un vagon de tren și ne-a coborât în Galați, unde am stat o zi și-o noapte. A doua zi, tot așa în dubă, de la penitenciar, ne-a dus și ne-a îmbarcat pe niște bacuri din metal, lungi, mari, de 90 de vagoane unu’. Pe nește scări coboram acolo... E, și am mers așa vreo zi pe Dunăre... La un moment dat a acostat și a început să ne coboare. Eram la colonia Grădina, mai ’nainte cu câțiva kilometri de colonia Piatra Frecăței, dacă știți, că așa-i zicea... 0987 Ostrov.

Cum erau condițiile de viață aici ?

Erau barăci acoperite cu stuf, unele chiar zidite, și eram cam aproape trei mii de deținuți în colonia asta... Era aproape de Salcia... Și am stat aci cât am stat, după aceea ne-a mutat pe la Băndoiu, la prășit de porumb, pe la Stoenesti... Am stat și pe-acolo, am stat și la Salcia, da' cel mai mult am stat la Grădina. Asta a fost locuința mea de baștină, cum s-ar zice (râde - n.n.).

Ce fel de munci vă puneau să prestați ?

La Grădina ne scotea la muncă la prășit de porumb și la sfeclă. Eu, fiind copil de țăran, am muncit cân' am fost copil, c-am avut pământ, și știam cum să prășesc... Dar nenorocirea a fost c-au fost profesori universitari care nu știa cum arată porumbu' mic sau sfecla..., cum a fost profesorul universitar Muscelanu din București, profesorul Enache de la Iași, care avea studiile făcute la Sorbona, profesorul Muscă de la Galați... Îi bătea nenorocițiiăștia de gardieni cu parele (sic!), domnule. Bine, am luat și eu bătaie...

La izolare v-au băgat în Balta Brăilei ?

Da', io am făcut izolare în Balta Brăilei de mi s-a urât... Am stat o lună de zile legat cu mâinile la spate și cu lanțuri bătute în nituri la picioare, pentru că așa a zâs ei... tentativă de evadare. Datorită mănăririi care ne-o dădea acolo, eram în continuu deranjați la stomac și ne făceam nevoile acolo, în câte o groapă, la punctu' de lucru de la dig, pentru că acolo am muncit cel mai mult... Dimineața, acolo fugeam prima dată. Și un militar din ăsta în termen, când m-am dus la w.c., cu pistolu' către mine, strigă : „Stai că trag !”. Zâc : „Ce-ai, mă ? Ești nebun ! ?”. Chiar așa i-a zâs... „Stai că trag ! Culcat !” M-am culcat. A tras cu racheta, domne, și-au venit un pluton de militari, c-un maior, cu căpitani... M-au legat cu mâinile la spate și m-au dus la colonie. Cu caii te-mpingeau, cu câinii erau pe lângă tine... Vai de lume. Și mi-a' făcut percheziție și prin gură... Și..., iertați-mi expresia, prin părțile celelante..., și m-au băgat la izolare. M-a chemat a doua zi țăganu', fieraru' coloniei, și m-a băgat la lanțuri și cu mâinile legate la spate...

Altă dată, eram la prășitu' porumbului și tehnicianul de cultură ne-a spus că la cuib să nu lăsăm mai mult de doi-trei porumbi. Și așa am făcut, că erau câte cinci-șasă. Și, din întâmplare, vine adjunctu' comandantului coloniei Grădina, locotenent-major de Securitate Ion Troacă : „Care paștele mă-tii ești pe rându' ăsta ?”. Zâc : „Io sunt, domne !”. Vă spusei, io știam să prășesc, că-s copil de țăran. „De ce ai tăiat atâta porumb aici ?” „Pă', domne, așa ne-a spus maistru' !” Domne, și mi-a dat vreo patru pumni de m-a amețit. Am văzut stele verzi... cum să spune în vorbă românească. Și i-am zis : „De ce dai, domne-n mine că... te tai cu sapa aicea și te îngrop în porumb !”. Atuncea a scos pistolu' cu rachete și a tras cu racheta... Când se trăgea cu racheta eram obligați să ieșim la marginea punctului de lucru... Ne-am culcat pe burtă, a venit de la colonie tot la fel, ajutoare, militari cu cai, cu câini. M-au luat, m-au legat cu sârme de picioare și de mâini la spate... Și aveam niște chiloți lungi pe mine, și așa m-au dus la colonie. Opt kilometri pe jos... Ardea nisipu' ăla la picioare ca jaru'. Și ei mă-mpingea cu calu' și cădeam cu gura în țărană, în pietrișu' ăla... Mă ridicau cu câinii la spatele meu... Și, așa m-au adus până-n colonie. Și, când am ajuns, personal Troacă ăsta, era locotenent-major atunci, mi-a făcut percheziție, mi-a dat și o țăară de bătaie și m-a băgat la izolare 14 zile... După care am ieșit iar la muncă.

Ion Troacă e acum locotenent-colonel și stă aici, în Vâlcea, în Ostroveni, și de câte ori mă-ntâlnesc cu el..., când mă vede, să-ntoarce și pleacă în altă direcție...

Cum era izolarea ?

Cum? Tot așa. Un metru lățime, pe doi metri lungime. Apă pe jos... Ca să nu poți sta jos ziua, era un pat de lemn, pe care îl ridica pe perete și-l puneai cu lacăt. Hărdău' înăuntru... Regimu' era o sută de grame de pâine la două zile și-o cană de apă, 250 de grame, tot la două zile. Și în restu' pușcăriilor ăsta era regimu' de hrană pe timpul izolării.

Relația dumneavoastră cu gardienii a fost destul de tensionată în timpul detenției...

Ce să vă zic? Am avut conflicte, de exemplu, cu un gardian, unu' Zăgan: „Ce fumați aicea, bă, parcă sunteți în cavernă?”. În loc de tavernă... „Ce, mă, aicea sunteți în Texai?” Auzisă probabil și el de Texas, da' nu reținuse complet... Și într-o duminică, tot ăsta..., Zăgan, ne scoate afar'. Nu ne-a lăsat să mâncăm înăuntru. Mămăliga-aia care era și cu zeamă de varză sau ce era... Și partea proastă era că tot nisipu' venea în gamele..., Și io atuncea n-am vrut să mâncăm, și n-au vrut după mine toată brigada noastră, 50 de inși. Imediat a raportat în poartă, a venit comandantu', care era căpitanu' Bolbea Ion: „Ce s-a-ntâmpat?”. Îi explic... „Bine, domne, după ce că suntem toată zăua la muncă, toată zăua în frig, toată zăua așa... Ce făceam? Că noi facem curățenie în dormitoare..., dacă mâncăm și noi omenește în dormitor.” Și, în fine, s-a înduplecat și ne-a dat voie să mâncăm în dormitoare. Dar, a doua zi: „Veleanu, ia-ți pătura și hai cu caii!”. Asta era expresia. Adică la izolare, că îți lăsa numai cămașa și zeghea aia pe tine și pătura care o foloseai noaptea. Și... v-am spus... am făcut 193 de zile de izolare în cei cinci ani de pușcărie...

Am făcut izolare două săptămâni că m-a prins cu un ac din sârmă pe care îl făcusem cu geamul...

Și am uitat să spun: să știți că, în pușcărie, unii brigadieri a fost mai răi decât gardienii... Cum a fost un oarecare Andreica, din comuna Izvoare, județu' Mehedinți, Colțan Ion din Calafat și unu' Niculescu din Buzău... Țștia a fost canalii pentru noi, pentru deținuți. Țștia ne lăsa în poartă seara la bătaie... Că în poartă, când ajungeam, întreba: „Cine n-a făcut norma?”. Și ei spuneau cutare, cutare, cutare. De multe ori, io am luat bătaie pentru că erau unii bătrâni care nu puteau să facă norma, și sunt martori că zăceam: „Eu n-am făcut norma!”. Și rămâneam eu și luam bătaie în poartă. Că băteau pe bieții oameni bătrâni fără motiv, doar că n-a făcut norma... Da' dacă nu putea să o facă? Nu puteau! Uite, cum sunt eu acum. Io nu mai pot să fac ce-am făcut... (râde - n.n.) Tot un brigadier ar fi spus că io nu sunt reeducat și eu am spus: „Domnule, eu nu am nevoie de reeducare. Eu sunt educat de părinții mei pân' la vârsta de șapte ani. Io nu am nevoie să fiu reeducat!”. Bine, că și pentru expresia asta am avut iar 14 zile de izolare... Și să zăce că trebuia să mă elibereze în decembrie '63, și pentru acest motiv m-a mai ținut până în aprilie '64.

Eram așa de distrus în Balta Brăilei... că am ajuns la distrofici. Nu știu dacă știți cum e..., adică pielea și osu' pe noi. Io am avut un corp solid, am jucat și fotbal prin tinerețe, am făcut și atletism și am rezistat mai bine decât alții. Și m-au scos după asta iar la muncă...

Tot în Balta Brăilei m-am îmbolnăvit și de febră tifoidă. Am avut temperatură extraordinară și pă nouă inși care eram bolnavi ne-a suit într-o dubă și ne-a dus la Constanța. Pe drum însă io am transpirat de-am dat cre' că cinci-șase kile de apă jos prin transpirație... Când ne-a băgat acolo la Spitalu' Județean, tot așa, pregătit pentru deținuți, cu vizete la uși, cu tot, ne-am bucurat și noi de puțină odihnă... Am stat o săptămână și

ceva acolo... A doua zi a vrut să mă trimeată înapoi, că, datorită transpirației, zic eu, și eliminării apei ăsteia din corp... n-am mai avut temperatură, iar cân' a venit o doamnă asistentă să ne ia temperatura, eu am avut 36 cu 6. Am rugat-o insistent să facă ce știe să nu mă trimeată înapoi, să mai stau cu ceilanți. Și-așa a făcut săraca. Doamna Neacșu să numea, nu știu dacă mai trăiește sau nu. Era din Constanța. Soția directorului spitalului, din când în când, chiar dacă era păzită de gardieni, ne-a mai adus și câte un pachet de țigări acolo... După-aia am venit iar în colonie. Iar muncă de exterminare... Ce să mai zic?

Ați putut lua legătura cu cei de acasă cât ați fost închis ?

Eee... Aici e un fapt petrecut în colonie, care zic eu c-ar trebui să-l evidențiez. Când ne scotea la muncă, la punctu' de lucru, pe lângă noi trecea un domn, D.O.-ist. Așa-i zicea, cu domiciliu' obligatoriu... Țsta era îmbrăcat într-o geacă din asta din piele... Și io l-am tot fixat, l-am tot fixat... Lucram atunci la încărcat de sfeclă în tractoare. Și-am făcut rost de o bucat' de hârtie de sac, și c-un vârf de creion într-o noapte am scris o scrisoare. La patu' trei acolo la etaj nu m-a văzut decât câțiva colegi ai mei. Așa.... Și-am scris pe lângă scrisoare un bilet: „Dacă ești om cu suflet și cu credință-n Dumnezeu, expediază această scrisoare pe adresa: Virginica Serafim, str. Doctor Manolescu, nr. 10, București”. Ea era mama lu' George Serafim, vară din frați cu mine... A doua zi cân' am trecut la câmp, am vorbit cu colegii ăștia să-mi facă vânt către el, că mergeam de braț câte șase-șase... Și-ăștia mi-a făcut vânt și, cum era geaca deschisă, direct în sân i-am băgat scrisoarea (râde - n.n.). Nu știu cum îl cheamă și nu știu de unde e, da' omu' s-a prins și-a expediat scrisoarea pe care vară-mea asta a primit-o... Și îi scrisășăm io acolo de mine, și a trimis-o și lu' fratele meu la Govora... Țsta a primit scrisoarea... Și ce-i scrisășăm în scrisoare? Să-mi trimită un pachet mai mare așa, cu lucruri, ca să nu mor (râde - n.n.). Mi-a trimis după aia ciorapi de lână, cizme de cauciuc, cojoc îmblănit, mai multe... Și, culmea, cân' am ajuns acasă, mi-a spus: „Bă, io nu mi-am dat seama că e de la tine”... A ținut-o pe birou vreo cinci-șase zile scrisoarea. Dacă dădea cineva de ea... era nenorocire.

Când au început eliberările ? Vă mai amintiți ?

În decembrie '63 a venit un decret, primu' ordin de eliberare... da' puțini a eliberat atunci. Nu știu... vreo 60 de inși au plecat. Eu aflasăm de ordin, că mi-a spus și mie un brigadier. Așa mai aflam și noi câte ceva... Sau mai furam câte-un ziar de la tractoriști și așa mai aflam câte-o veste... Și făcusem un brâu, și-l băgam înăuntru... Dar dacă te prindea, 14 zile de izolare.

Atunci au venit, pare-se, doi colonei de Securitate, ne-a adunat în curte și, foarte mirați, ne întreba: „Cine ne-a bătut? Cine ne-a forțat la muncă?”. Parcă erau străini de astea (râde - n.n.). Și a întrebat cine vrea să se ducă să dea declarații. Unii s-au dus, însă eu nu m-am dus... Dar, un plutonier d-ăsta major, Mușat îl chema, a venit la mine: „Domn' Veleanu, spune-le să nu dea declarații, c-avem și noi copii și”... „Pă', bine, mă, da' noi n-aveam copii? Numai voi aveți copii? Voi de ce v-ați purtat așa?” Au plecat coloneii ăștia și de-atunci s-a schimbat atmosfera, n-a mai fost așa de tensionată... Înainte mergeai prin colonie..., te pomeneai cu picioru'-n spate fără nici un motiv și câte și câte altele... Am fost odată de am lucrat la Grădina, și-n bidonu'-n care aveam apa am băgat doi ardei iuți. Și m-a găsit în poartă, și... bătaie, și iar 14 zile de izolare (râde - n.n.).

Pe dumneavoastră ați spus că v-au eliberat în aprilie '64, nu ?

Da, în aprilie '64 ne-am eliberat. Da' au fost evenimente și pe timpu' eliberării și după eliberare. Ne-a dus cu tractoru' la Piatra Frecățăi, la colonie, une' ne-a dat biletele de eliberare și foile dă drum. Locotenentul-major Troacă, despre care v-am spus că se găsește în Vâlcea și fuge de mine, și care era din Bârca¹, mi-a zis: „Veleanule, un' te duci? Te duci la Giurgiuța?”. Și io atunci l-am înjurat. N-a zis nimic. Ne-a trecut cu bacu' la colonie, ne-a dat foile de drum, ne-a dat bilet de eliberare, ne-a suit iară într-o mașină și ne-a dus la Chiscani, la Brăila. La Brăila ne-a dat bani pentru transport, și când m-am dus să iau biletu', casiera n-a vrut să-mi dea bilet, pentru că un leu din banii care-i aveam era puțin rupt într-un colț. Să îi dau alți bani. „Păi, doamnă, dumneavoastră nu vedeți de une' vin eu? De un' să am io bani? N-am!” Și n-a vrut să-mi dea bilet și m-a auzit un moș, un bătrân care stătea pe-o bancă acolo: „Ce taică, ce s-a întâmplat?”. Zâc: „Uite, nu vrea să-mi dea bilet, că e rupt banu' ăsta.” „Ia taică de la mine un franc!” Și mi-a dat un leu de mi-a dat asta bilet... Și așa am ajuns în București...

E, da' am scurtat povestea și nu v-am spus... În colonie la noi, în brigadă cu mine, am avut un băiat, cel mai deștept băiat care l-am cunoscut eu, un bucureștean arestat în lotu' de elevi de la Liceu „Matei Basarab”. Se numea Ică Olteanu... Am înțeles că e prin America acum... Era un tip extraordinar, o enciclopedie. Vorbea șapte limbi străine... Și orice îl întrebai, de orice țară, faună, floră, program politic... nu exista să nu poată răspunde. Orișice, băiatu' acesta știa... Și, când am ajuns în Gara de Nord..., întâmplarea că o doamnă m-a acostat pe mine. „Știu de unde veniți!” Era seara și mi-a dat 25 de lei. Erau bani... atuncea. Și mă întreabă: „Da' de Ică Olteanu ce știți?”. Mi-am dat seama că e mama lui. Zâc: „Săru-mâna! Măine vine și el... E strigat în lotu' de mâine”. Am început să plâng... Și-acum îmi vine... Și-a plecat... Iar eu am schimbat banii acolo în Gara de Nord și-am dat la toți bucureștenii câte 50 de bani, că mi se pare că 25 era tramvaiu', să aibă de telefoane și de tramvai... Și eu am intrat într-o cabină telefonică cu unu' Titus Sima, care era coleg cu mine, un băiat tot de vârsta mea... Și el a dat telefon acasă. I-a răspuns mama lui și a zis: „Cine e?”. Și el a început să plângă și-a zâs: „Cum? Nu mai mă cunoști, mamă?”. Și-odată am auzit și eu în telefon... „Au!” Și maică-sa a căzut și-a murit... (lăcrimează - n.n.)

Am dat și eu telefon la vară-mea asta și a venit George Serafim, nepotu' meu, și m-a luat din Gara de Nord și m-a dus la ei acasă, pe dr. Manolescu, nr. 10, unde de seara până dimineața n-am adormit. I-am povestit prin ce-am trecut, io am aflat ce s-a întâmplat pe-acas' pe la mine pe-aci..., ce face fata..., că în pușcărie eu am primit divorț de la prima soție, cu care am o fată... Și stând de vorbă, ma' am io nește neamuri prin București, au dat telefon și ăștia, că știa de mine de la vară-mea..., și au venit și ei, încât până dimineața s-a adunat cam un coș de mâncare mare... Dar nu puteam să mănânc... Și culmea, și frate-miu de la Govora a dat telefon să-i spună lu' vară-mea că a doua zi e în București... Și m-a luat, și-am venit la Vâlcea...

Cum v-ați reintegrat în societate? Ați avut dificultăți în a vă găsi un loc de muncă?

Acuma, ce să vă spun? Când m-a arestat, v-am spus, am avut 27 de ani și ceva, și fosta soție 26. Io n-am zis să fie cuminte... Era tânără, sunt necesitățile ăștea, așa... Da' am revenit acasă, chiar dacă promisăm divorț... că am vrut să refac căsnicia..., dar nu s-a mai putut...

1. Localitate în județul Dolj, în apropiere de Giurgiuța.

E, după care, câteva zile am încercat să-mi iau servicii... Nu voiau să mă primească în servicii pentru că am fost deținut politic. Directorii sau contabilii-șefi îmi spuneau să mă duc a doua zi, iar șefii de cadre a doua zi îmi spunea că s-a ocupat postu'... Tot așa, până am ajuns la primu' secretar, un domn Botgros, și ăsta m-a primit în serviciu, contabil la Cooperație. Io aveam Liceu' Comercial terminat, aveam și Academia Comercială, ASE-ul cum era... Am intrat în serviciu, dar fosta soție... nu s-a potolit și-a-nceput să mă reclame din nou : că atunci când eram la armată, am furat de la armată, la Securitate la fel... și m-a chemat comandantu' Miliției, colonelu' Șerban : „Bă, uite ! Te reclamă nebuna !”. Chiar așa a zis... (râde – n.n.) „Domne, ce mai e ?” „Că furi, c-ai furat de la armată !” „Păi, domne, dacă am furat, nu i-am dus ei acasă ? Cui i-am dus ?” Zic : „Da' mi s-a făcut verificarea gestiunii și n-am avut nici o problemă”. Mă cheamă Andreescu, comandantu' Securității : „Bă, tovarășe' ! Vezi că ai nește reclamații la mine !”. (vorbește îngroșat – n.n.) „Domne, zâc, io sunt ăsta, Veleanu. Dumneavoastră aveți posibilitatea să mă verificați, să mă urmăriți... Eu n-am făcut, nu fac și nu voi face niciodată politică”. „Bine ! Du-te, da' să-ți vezi de treabă... Am spus ca să știi !” Și-atunci am hotărât să renunț la căsnicie definitiv. După un timp, mi-am făcut o relație cu actuala soție, am dus-o foarte bine și o duc foarte bine...

Ne-am mutat la Turnu-Severin, unde aveam un verișor, tot Veleanu, inginer constructor naval și directoru' Navrom-ului pe Dunăre. Și m-am dus să intru în servicii la Porțile de Fier, iar soția contabilă la el în port. Dar eu n-am rămas acolo, pentru că să întâmplă să mai fie și oameni cu suflet și cu credință-n Dumnezeu. Acolo în curte, la Porțile de Fier, m-am întâlnit cu un domn. Și eu zic : „Domne, une' e birou' de personal ?”. Da' el s-a uitat la mine. „Păi, domne, ce vrei la birou' personal ?” „Domnule, vreau să mă angajez și eu aici !” (râde – n.n.) M-a întrebat cine sunt, ce fac, și i-am spus : „Domne, am fost ofițer, am fost închis politic”. „Cum te cheamă, domne ?” „Veleanu.” Și atunci : „Ești rudă cu Veleanu din port ?”. (râde – n.n.) „Da, domne ! Mi-e văr.” „Că io sunt șeful serviciului plan în port.” Și 'ce : „Hai cu mine, domne. Lasă-i pe-ăștia, că nu sunt serioși.” Și m-a dus la un domn care fusese numit director cu două zile înainte la o întreprindere, Agevacop se numea atunci, cu legume și fructe..., care n-avea nici un salariat. Mi-a aprobat cererea de angajare, ca merceolog... Mi-a acordat avans din salariu o sută de lei, că n-aveam nici un ban, și mi-a dat și câteva zile să mă aranjez. Mi-am găsit o cămăruță doi pe patru, une' am stat cu soția vreun an și ceva și-am început să ne procurăm și noi. Am cumpărat două linguri, două furculițe..., cum se spune... Așa am început noi viața asta... și suntem acum în al 45-lea an...

Întâmplarea a făcut ca, după vreo două luni, să mă facă șef de serviciu la Agevacop. Și, după aia, s-a desființat regiunile... în '67 sau nu mai știu... Și-atunci Ion Ceaușescu, fratele lu' Ceaușescu, care era adjunct la Ministeru' Agriculturii, a venit să înființeze întreprinderi județene de legume și fructe în fosta regiune Oltenia. Eu, înainte, am fost la o consfătuire la Sinaia, și-acolo am luat cuvântul. Ce-oi fi vorbit sau cum..., da' probabil lui i-a plăcut, și cîn' a venit la Severin să înființeze întreprinderea s-a informat sau probabil cineva i-a spus : „Domne, singuru' care știe tot mersu' e Veleanu, dar are și el o chestiune, a fost închis politic pentru nește bancuri”... Atunci el m-a chemat și m-a întrebat : „Ia, să-mi spui ce-ai făcut !” „Tovarășu' ministru' n-am făcut nimic.” „Păi ai făcut pușcărie !” „Da !” „Pă' ce-ai făcut ?” Zâc : „Am răs când a spus unu' un banc !”. „Numai atât ?” Și m-a întrebat dacă am făcut vreun memoriu să arăt c-am fost

nevinovat. Și io am spus că n-am făcut și mi-a zis : „Până mâine să faci un memoriu și să mi-l dai mie”.

Am chemat dactilografa întreprinderii și-am bătut aproape toată noaptea la mașină. De două ori am bătut douăzeci și patru de pagini la mașină, toată viața mea... de când m-am născut și prin tot ce-am trecut... Și-a doua zi m-am dus, domnu' Ceaușescu mi-a luat două exemplare, iar restu' am trimis eu câte-un exemplar : la ministru' Armatei, la ministru' Justiției, la Ceaușescu al mare..., la procuratura generală, peste tot am trimis memorii d-ăștea. Și ce-ntâmplare fericită pentru mine ! A doua sau a treia zi vine șoferu' primului secretar, atunci era Iulian Ploștinaru, un om de doi metri înălțime, fost căpitan de Securitate. Vine la întreprindere : „Nea Velene, hai, că te cheamă primu' secretar ! ” Da' io zâc : „Ce mama mă-sii am mai făcut, mă ? Că n-am făcut nimic ! ”. Chiar așa am zâs... (râde – n.n.) M-a luat acolo, a adunat tot secretariatul județean, plus domnu' Ceaușescu, și s-a ridicat primu' secretar și, după ce am vorbit noi, au venit și m-au instalat șef la ILF..

A doua zi am adunat toți salariații, că aveam și mulți muncitori sezonieri, și le-am spus : „Băi, frate, în întreprinderea asta un singur post a fost bun. Țsta de director. Pe care l-am ocupat eu. De la mine în jos toată lumea muncește. Știți că eu am fost militar. La mine treaba e ca la armată”. La vreo două luni după ce s-a-ntâmpnat treaba asta, am primit telefon de la frate-meu de la Govora : „Bă, fii atent că e un colonel-procuror care ia declarații despre tine din nou”. „Bă”, zâc, „ce-o să ne facă mai rău decât ne-a făcut ? ” La câteva zile am primit telefon și de la doctoru' Mărgărit, care a fost închis cu mine : „Costică, e un colonel aicea, ia declarații ! ”. Mă, ce-o să ne facă ? ” „Om vedea ! ” În fine. S-a termenat treaba asta... Asta a fost prin iulie, și prin noiembrie am primit o hârtie de la procuratura generală, secția militară, în care spune : „La memoriul dumneavoastră..., vă facem cunoscut că s-a aprobat revizuirea dosarului în favoare”. La care ăștia toți mi-au dat telefon : „Mă, ești nebun ! Mă, ce-ai, nu te potolești ? Mă, ce-o să ne facă mai rău ? ”. A trecut și asta, și în ianuarie '69 am primit citație de la Tribunalu' Militar al Regiunii a 2-a Militare București să ne prezentăm la rejudecarea procesului. Ne-am prezentat toți pe 27 ianuarie, dar procesu' s-a amânat în aprilie. Ne-am dus în aprilie toți : cu familii, cu copii, cu soții, cu tot. Ne-a judecat pe Plevnii... Președintele completului a fost colonelu' Vasile Buticaș și mai era un colonel Prună... Dar, vă spun sincer, când am intrat în sală și-am văzut completu' de judecată format din cinci colonei, dintre care doi de Securitate, cu epoleți, am murit. Și toți se uitau la mine și mă-njurau că io am declanșat treaba asta (râde – n.n.). În fine. A început procesu' la opt dimineața și s-a terminat la șapte seara.

Norocu' nostru că primu' a luat cuvântu' procuroru', un locotenent-colonel, care, am aflat pe urmă..., să numea Ciunganu. A vorbit circa două ore de ți să zburlea păru' în cap... ce-a putut să vorbească omu' ăsta... în favoarea noastră. Cum am fost arestați, chinuiți, bătuți, maltratați, copii de muncitori și de țărani, bine educați, bine pregătiți profesional și politic... Vă spun sincer... plângeai domne-n sală. E, atunci însă și noi am prins curaj. Noi n-am avut avocați, decât Malacu a avut un avocat, și restu' am vorbit noi. Și seara la șapte, completu' de judecată a intrat în deliberare. După zece minute, a revenit în sală și-a citit hotărârea. „Tribunalu' hotărăște : se achită de orice penalitate, pentru inexistența faptelor pentru care au fost condamnați, maioru' Malacu, maior Neicu Octavian, doctor-maior Marius Mărgărit, căpitanu' Gyorfi, căpitanu' Untaru, căpitanu' Veleanu. Li să anulează pedepsele complimentare (sic !), să redau gradele dă ofițer, li să redă valoarea lucrurilor confiscate.”

Cân' ieșim din sala de judecată, pe hol, dintr-o cameră din dreapta iese colonelu'-procuror care fusă în procesu' nostru. Și să uită peste noi și spune : „Dumneata ești Veleanu, domnule?”. „Eu.” „Ia vino-ncoa !” Și mă bagă în camera aia, închide ușa cu cheia... A rămas toți stupefiați afară... Pe mine m-a luat transpirația din vârful capului până la unghiile de la picioare. Și-atuncea mi-a spus : „Nea Velene, să dai în judecată statu' român să-ți dea banii pe timpu' cât ai fost închis. Că e articol de lege”. Și-așa am făcut. M-am dus la Severin și am dat în judecată statu' la Tribunalu' V din Severin. Și m-a judecat chiar președintele Tribunalului și mi-a dat hotărâre ca statu' român să-mi plătească salariu' pe timpu' cât am fost închis... Am câștigat atunci 71 174 dă lei, plus 3 700 cheltuielile de judecată. Bani pe care nu mi i-a dat, pentru că Ministerul dă Finanțe cu care m-am judecat a făcut recurs la Tribunalu' Suprem. În baza aceluiași articol, 504, dar alt alineat, a anulat hotărârea Tribunalului Severin. Și nu mi-a mai dat banii...

Am făcut acțiune la tribunalu' Vâlcea, în care am chemat în judecată statu' român prin Ministeru' de Finanțe și am cerut să mi să dea daune morale 50 000 de euro pentru fiecare an de detenție și salariu' pe timpu' cât am fost închis. Adică cel pe care mi-l aprobasă Tribunalu' Mehedinți. S-a judecat procesu' și mi-a fost respinsă acțiunea pe motiv că a trecut prea mult timp și că evenimentu' e prescris. Iar la Ministeru' Armatei, Tribunalu' Vâlcea și-a declinat competența pentru recalcularea pensiei și l-a dat să mi-l judece Tribunalu' Municipal București, une' sunt chemat pe 25 aprilie acuma. Așa. Io am cerut acolo să-mi recalculeze pensia. Nu cer mai mult. Să-mi recalculeze și să-mi dea banii de cân' am ieșit la pensie. Să vedem ce-or face, că văd că tergiversează, găsesc diverse motive...

Înainte de revoluție ați mai avut probleme cu autoritățile ? Să vă cheme să dați declarații ?

Securitatea... m-a urmărit până' acu' zece ani, până în '97... Și am fost în audiență și le-am zis : „Domne, ce aveți cu mine, domne?”. Că-i vedeam io pe securiști pe-aici prin fața curții. Am fost în audiență, am avut scandal.

Vă mulțumesc...

Cu plăcere...

Vrancea

Costică Budu

S-a născut pe 27 aprilie 1939, în comuna Suraia, județul Vrancea. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : patru clase primare. A fost arestat pe 8 decembrie 1950 și condamnat la zece ani de detenție. A executat pedeapsa în închisorile Galați, Periprava, Salcia, Poarta Albă, Gherla. A fost eliberat în februarie 1953. La data interviului locuia în Suraia. Interviu realizat de Alexandru Matei la 18 aprilie 2007. Transcrierea și tehnoredactarea – Adrian Boagiu, editarea – Adrian Boagiu, Cosmin Budeancă. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cota 74.

Pe aici, prin sat, au venit rușii ?

Da. Pe la mine au fost... Eu aveam șapte ani, eram în grădină la mama și, cu războiul, ne ascundeam sub gard, că trecea *știuca* (Stuka – n.n.), avionul ăla care merge repede... De atunci știu de el. Și ne ascundeam sub gard ca să nu ne vadă... Mi-era frică... Eu m-am speriet și mi-a turnat mama cositor... (râde – n.n.) Eram copchil atunci când a venit rușii... Și au dormit noaptea acolo, că se cazau, și țin minte că tăiau oi și avea cazan și mirosea a oaie fiartă... Mergea bucătăria...

Ce vă mai amintiți despre anii instaurării comunismului ? Când au venit comuniștii prima oară aici, în Suraia ?

În '47-'48, cam așa a fost... Îl țin minte pe Vasile, Dumitru Morar a fost, Costică Florea. Erau în legătură cu CAP-ul comunist, că ei conduceau. Noi am fost opt copii în familie și eram în casa bătrânească în care am crescut. Atunci au venit echipele ca să te oblige să treci la colectiv și toată lumea a sărit. Am ieșit și eu, că eram mai mărișor, eram printre primii la părinți, și atunci s-a întâmplat nezașul... Trebuia să treci forțat la colectiv, să dai cal, să dai căruța, să dai pământul... Zi de zi eram încordați că vin echipele de colectivizare pe la școli, pe la cămine.

Cine făcea parte din aceste echipe de colectivizare ?

Dom'le, tot niște oameni de prin comunele de aicea, de la Țifești... Toți ăștia erau : ba unul, ba altul, și lor le plătea. „Mergeți să-i trecem la colectiv, că n-avem cum, și trebuie să-i trecem”... Și veneau opt sau zece inși de partea lor și intrau în ogradă și : „Unde-i părintele ? Cum îl cheamă ?”. Veneau cu polițaiul, cu primarul, cu vicele : „Trebe să treci la colectiv, că nu ai încotro ; dacă nu, vezi tu ci faci, dai pământul”... Dacă nu vrei, îți lua deșul de aicia-șă și erai trecut la colectiv... Nu vrei nici așa, avea și sula la cur, și te înțepa și cu sula. Și toată lumea s-a revoltat după aia...

Mai țineți minte nume de activiști de partid ?

Anton Dima, pe ăla îl mai țin eu minte, că am făcut pușcărie pentru el. El m-a arătat, iar vecinii l-au scos din bătaia mea... „Cine l-a bătut, bă?” Că era bătut, da' nu-l bătusem numa' eu, că au sărit mai mulți, și am intrat eu să-i dau.

Când a avut loc această revoltă ?

În '50, în noiembrie, cu o lună până în Crăciun... Și pe 8 decembrie dimineța a venit poliția acasă, m-a luat, am fost arestat și m-a tremes la Galați. Și am avut trei-patru martori care m-au arătat, că au văzut că am dat... Ei s-au retras...

Cine erau martorii ? Vă aduceți aminte ?

Da, Sandu Luca care e mort, tot deținut politic a fost și ăsta, Vasile Birche și Vlad Stroia, care e decedat. Eu nu cunoșteam nici gradul... că erau maiori, și ăia te injurau... Și m-au întrebat, și am recunoscut: „Am dat și eu odată, dom'le!”. Da' la anchetă ne dădea bataie, aleo! Ti svânta în bataie... Am luat bătaie grea, mare, și, plus de asta, foamea! Asta nu-ți mai spun, că-ți dădea cât putea de puțin...

V-au bătut în timpul anchetelor ?

Da, la Galați ne scoteau la anchetă și noaptea, și ziua, până recunoștea. Iar acolo băga în celula ta un microbist de-al lor, adică un turnător, care se văita că el are doi ani di zile... Îi povesteai ca fraieru', îi povesteai tot cum s-a întâmplat, cum s-a bătut și după aceea îl scotea pe el și îl întreba... Și el zicea: „Uite, mă scoate și pe mine!”. Și el povestea ce i-am spus eu... Și te scotea iar... Și dacă nu recunoștea ce i-ai spus lu' ăla, că nu știai că îi turnător, luai bătaie... Dar eu știam... Și nu conta cum te băteau, că te lua și la cap, și la chicioare, te trântea pe jos, nu conta, te băga și sub pat, și dădea și cu ghioaga...

Mai țineți minte cum arăta bățușul ?

Bățușul... Aducea din ăștia de la drept comun. Aveam ochelari, când te scotea... Și făcea din palme și apărea de la anchetator... ăia de făceau ancheta erau sergenți, sergenți-majori și băteau din palme și apărea bățușul: „Ăsta trebe bătut... Fă-ți treaba!”. El stătea, fuma o țigară afară și te bătea ăștia... Apoi: „Hei, bă, cum îi, ai zis da? Că te mai iau o dată!”. Ei, dacă am văzut așa, am zis: „Pizda mă-sii”... și am recunoscut. „Am dat la unu-doi pumni”... Am zis pentru că oricum m-au turnat ăștia... „Cum, mă? ăsta spune și tu nu spui!” „Am dat, dom'le, de două ori, am dat doi pumni.” M-am gândit, cât o să hie pedeapsa? O lună, două? Și mi-a tras zece ani... Și a fost trei inși care am fost cu zece ani, restul 18, 15, 20 și 25 de ani.

Și cum a decurs procesul ?

Da, m-au judecat la Galați Tribunalul de la București... Acuza era articolul 199, alineatul 1, litera a. Și la Constanța am avut recursul. A fost foarte dur... Când am venit la recurs, a fost cu militari, a fost carne vie... Erau supărați că am dărâmat CAP-ul, că n-a mai mers doi ani de zili în timpul ăla, și l-au stopat. La noi, la Vadu Roșca și aicia, a fost cu armă, cu poliție... Nu puteai să te duci pe drum, în stânga, în dreapta, că a fost armata două săptămâni di zile... a venit și Ceaușescu... Până la urmă, au murit vreo șase-șapte inși... I-au împușcat în Vadu Roșca și i-au dus în Focșani și i-au îngropat. Au împușcat exact ca la Vasile Roaită... I-a împușcat acolo unde trăgea clopotul, la Vadu Roșca.

La proces cu cine mai erați în boxă ?

Eram 15 și eram pe loturi. Era lotul „Suraia” azi, „Suraia” mâine, „Vadu Roșca” poimâine, apoi „Răstoaca”, dup-ăia „Cudalnic”... Au fost și de la „Jela Pisica”, dincolo

de Dunăre, la Galați... Au fost și acolo 14-13 inși. Noi trebuia să fim împușcați, dar eu aveam patru clase... Sava Partenie, fierar de meserie, a primit 25 ani, pentru că a avut securea la el și mergea așa beat pe drum, și l-a văzut cineva. Dacă era unu' care avea studii, ca să zic așa, trebuia împușcat... Pe noi ne împușca că am oprit CAP-ul, că trebuia să meargă înainte și noi l-am stopat pentru doi ani di zile... Și d'acolea a început.

Părinții și familia dumneavoastră ce au pățit după ce ați fost arestat ?

Tata murise atunci... Mama a pățit greu, controale, chestii, să vadă de unde și cum... I-ai căruța, i-ai caii... „Gata! I-a fost băietul contra”... „Am vrut să dărâm CAP-ul”. Și frați am fost opt, da' astăzi mai suntem doar șapte, că unu' a murit. Frații nu prea au suferit, nu i-a afectat, dar erau contra pentru ei, întotdeauna...

În ce închisoare ați fost închis și care au fost condițiile de detenție ?

Prima dată am stat șase luni în Galați... De acolo ne-a dus la Periprava... Ne-a băgat atunci în vagoane de cărbuni, închise ermetic... În capăt era închis special, unde aveau polițiștii care ne păzea... Iar când ne-am dat jos acolo, după ce am mers două nopți și o zi, că oprea prin gări, și ne-am tăvălit pe colo, prin vagoanele ălea de cărbuni... nu ne mai puteam cunoaște unul pe altul. Eram măști toți! „Cum te cheamă? Mă, tu ești?”

Da' n-am stat mult acolo, că ne-a dus la Gherla... Când ne-a dus la Gherla, ne-a bătut lanțuri la fiecare. Ne-a dus cu duba acolo... Ne-a așezat poliția pe margine până a venit trenul. Ne băga o dejă sau două de apă și hrană rece pentru o zi-două: șuncă, oleacă de brânză, cu marmeladă și pâine. Atunci ne vedeam și noi sătui, când vedeam șunca aia, că era cea mai bună. Beai apă... A doua zi nu mai aveai și răbdai... Da' asta era altă treabă... Da' atunci puteai să fii sătul.

Cum a fost la Gherla ?

La Gherla..., acolo închisoare, mamă, Dumnezeu! Istrate, Șomlea și cu Cârciu, care-i mort... și nu-i mai țin minte pe toți... Și bătaie ce-am luat? Ghioaga pe noi era mereu... Trebuia să stai sfânt... Dacă ne ducea la plimbare, pe scări, de sus de la patru, apoi la fiecare colț de etaj stăteau cu ghioaga și dă-i... Trebuia să fugi tare să scapi. Și aveam bătrâni care nu mai puteau să fugă...

Nu puteai să faci nici o mișcare, nimic, atât doar: șters, w.c., tinetă. Era tinetă înăuntru, nu te scotea la w.c. decât o dată pe zi, dimineața... Foamea! ? Nu mai zic de foame... că era zi de zi. Dacă 20 de inși mâncam dintr-o pâine de două kile... Deci nu-ți venea nici o sută, că o tăia cu cuțitu și se mai fărâma... Și la 1 îți trântea o varză din aia... Și când ești tânăr mănânci mai mult... Bătrânii, săracii, zicea că le ajunge, dar vai de capul ei de mâncare, că nu era consistentă...

Și de la Gherla ne-a dus la Salcea (sic!), la dig... Ne încolona câte o sută de inși, cu militari, că de-știa erau gârlă... și ne puneau așa pe rând. Aveam roabe cu hârleț și acolo săpam în pământ și era cu normă. Care nu-și făcea norma rămânea seara în poartă. Echipa cutare, cutare, era oprită, avea brigadier și se știa. „Rămâi în poartă!” Și în poartă îți dădea o bataie la palmă cu ghioaga, ca a doua zi să faci norma. Și eram șase inși: doi în groapă și patru la roabă... doi azvârlea cu lopata... și trebuiai să sui tocmai sus, că făceai schela... Și uite așa am dus-o... Și de acolo ne-a schimbat la Poarta Albă, la Periprava.

La Periprava cum a fost ?

Ne-a dus cu vaporul și dă-i bataie acolo... dă-i la cules de porumb... Și n-aveam ce face, că te scotea zi di zi, nu conta cum era. Tăiai și cărai stuf, în apă, și te udai la bocanci... și seara trebuia să te usuci... Erau lanurile ca la colectiv, de un kilometru, toți

căram ciocane la margine și de aici aveau oi, și mâncau oile cât mâncau, d'acolea dădea foc, ca să poată să are... Și toată ziua, o mie sau două mii de oameni căra cu brațul, duceau în capătul ăsta, duceau în capatul ăla... A fost un chin... Nu te lăsa chiar dacă ninge, chiar dacă era urât afară, că trebuia să-ți dea de muncă. Și canalele le curățai cu mâna, că n-aveai hârleț sau sapă, și restul tot făceai cu mâna... smulgeai de-acolo ca să se facă canale, că dădea apă, irigații... A fost foarte greu... Și nu aveam pachet, țigară, pâine... Nu aveam nimic, nimic, numa' rația... și nici n-a știut nimenea în doi ani și ceva de zile de noi, n-a știut unde suntem, cum suntem.

Acolo au fost și deținuți de drept comun, și ne culcau pe burtă cu ăștia, da' nu puteai să te vezi unul cu altul, că noi eram politici, ei erau de drept comun... Acolo eram mulți, vreo mie de oameni, și am stat doi-trei în pat... Doar că nu am stat decât vreo două-trei săptămâni, și de-acolea ne-au dus la Gherla, că eram considerați oameni periculoși.

Cum vi s-a părut Gherla în comparație cu celelalte locuri de detenție ?

Prima dată am zis : dacă venim în Ardeal, o să fie oameni mai buni. Măi băiete ! Da' periculoasă-i Gherla asta ! Și acuma cred că iese, îi închisoare grea. Atunci era Istrate și cu ceilalți gardieni...

Stăteam la al treilea etaj și ne schimba din opt în opt zile... lua patru inși din celula asta și-i băga într-a treia, ca să nu faci legături... Care mai cunoștea Morse bătea prin țevi, căuta informații. Când am fost la Gherla, l-am găsit pe preotul Ion, care m-a ales pe mine că eram mai mic, eram ca un copil. A zis : „Băi, copile, tu mergi cu mine aice ! ”. Eram tânăr... Când am fost la Galați, au vrut să mă bage la copii, că aveam 17 ani, împlineam în 27 aprilie 18 ani, da' până s-a judecat am trecut vârsta și nu m-au mai lăsat la minori.

Și la Gherla m-a luat popa Ion cu el... El fusese la Vladimirești și îl cunoștea oamenii care fuseseră la mănăstire... ăsta a fost mare sfânt, și acum este... Preotul Ion... așa-i zice.

Care era programul de la Gherla ?

Acolo era armată : seara la 10 era stingerea, dimineața la 5 deșteptarea, ca la armată... Da' te obișnuiai... Auzai că bate toaca aia sau clopotul, săreai gata îmbrăcat... După aia te scotea afară, te spălai oleacă așa, te înviorai... Făceai după-aia adunarea afară și te ținea o oră, până venea ăla la 7... O oră afară nu conta... Gardianul își făcea meseria, tu te alinia, stăteai acolo pe platou, și, dacă intrai înăuntru de frig, luai bătaie cu ghioaga. Adunarea era la rând, ne număra, ne lua în primire, seara veneau alții, altă tură adică, și la opt ore te băgau iar pe platou... Iarna te băga și trebuia să stai așa... Te număra, te lua în primire și, la poartă, dacă nu ieșea vreunul la socoteală, că dormea sau ceva, iar te ducea afară, iar alinierea, până le ieșea lor... O dată pe lună făceam baie... Ne ducea la 12 noaptea, cu pătura în cap, așa, ca deținuții periculoși... Când ajungeai acolo, îți dădeau o coajă de săpun, dădea drumul la duș și te băgai prin duș, și afară te aștepta cu ghioaga, și iar sus... Acolo erau mulți de drept comun... Eram câte doi în pat, și în fiecare cameră aveam trei rânduri de paturi și al patrulea suprapus. Eu eram sus, într-un pat suprapus, că eram mai mic. Era camera de să zic 4 pe 4 metri, că mai mult nu avea, și eram 16 inși.

În anii de închisoare pe care i-ați făcut ați întâlnit personalități ?

Da, erau preoți... La Galați erau 36 de preoți într-o camera numa' a lor, de-n toate părțile aduși acolo... I-a arestat pentru că ziceau că le-a fărâmat biserica, mănăstirea,

dar se perindau treburile... Îi lua pe aiștia, îi ducea în altă parte, făcea modificări... Asta era politica lor, adică du-te încolo, vino înapoi...

Am avut dinăștia cu școală, da' îi țineau separat, nu-i băga cu noi. Aveau grija lor și le dădea bătaie, o dată pe lună sau o dată la două săptămâni... Ești vinovat, nu ești vinovat, luai bătaie. Aveau viețăș cu 25 de ani și ne da bătaie, ca să fie teroarea strânsă... Îi băga pe deținut cu fundul gol și-i dădea 25 la fund... Eu n-am crezut, dar am avut un coleg de-al meu, Vasile Hărăbor, a rupt dintr-o bucată de cearșaf și a cusut o pereche de chiloți. Băi, băiete, și l-a prins cusând chiloții ăia și i-a dat 25 la fund și așa era vânat, de a început să se ieie chielea cea de pe el... A stat vreo trei zile numa' cu burta în jos și cu apă.

Mai țineți minte cine l-a bătut ?

Nu spunea, că doar îl scotea : „Vino înapoi”. Erau dinăștia din afară... Îl ducea și-i trăgea cu ghioaga câte putea la fund și dă-i drumul... Nu spunea că cine îl bătea...

La Periprava cum erau bătăile ?

Bătăile erau dese, era strict, nu puteai să te apleci la un chiștoc. Militarii mai treceau, mai fuma' juma' de țigară și o azvârleau, și erau copchilandri dinăștia ca mine care se repedeau după țigări, și dacă vreea militarul și avea inimă bună îți dădea, dacă nu, te scotea afară și putea să te împuște, sau să-ți facă ceva, că ăla o azvârlea foarte aproape, și tu te aplecai și o luai... Da' di ci să ai tu țigară, să ai tu ceva? Nu am primit pachet și nu a știut nimenea ce-i cu noi și unde suntem... A fost foarte grea închisoarea. Acuma au televizor, iar noi dacă vedeam o bucățică de ziar, păi ne omora, că : „De unde îl ai?”. Trebuia să spui tot, cine ți l-a dat, vroiau să nu știi nimic...

Cum a fost eliberarea ?

Eliberarea? Au fost niște anunțuri : „Bă, voi aveți să plecați acasă!”. Parcă am fost mai liber în suflet. Parcă te umflai când se auzea așa, ba de la unu', ba de la altu'... Și atuncia parcă erai mai relaxat... Da' când te videai a doua zi iar cu bătaie... ziceai : „Bă, aicea ne omoară! Ăștia nu ne mai lasă”.

Și în '53 m-am eliberat. Am făcut doi ani și două luni. A venit o grație pentru cei cu pedepse până la zece ani. M-au eliberat de la Periprava... Era acolo Dunărea înghețată și nu putea să meargă vasul, și ne-a dus cu avionul... Aducea alimente din Galați : orez, zahăr, arpacaș, cartofi, că erau mii de oameni acolo și trebuia să ne aprovizioneze, și când mergea înapoi ne suia șapte, opt, zece, 15 inși și ne ducea...

Ne-a dus pe toți cu poliția până la avion, ne-a suit și ne-a închis acolo. N-am zburat niciodată până atuncia și când am văzut avionul că a fugit așa, până își lua vântul, și apoi a început să se urce, să se ducă în sus... Pe mal, pe Dunăre, pe firul apei, erau bărcile ca o rață... Ne uitam așa di pi geam, că aveam voie pe geam...

Atunci a venit primarul Vultureanu, care era rău..., și am trecut prin ochii lui și ne-a luat în evidență!

Dar când ați aflat că o să vă elibereze ?

Păi, nu ne-au zis nimic nici la Focșani, că de la Periprava ne-au dus la Galați și de acolo la Focșani... Ne-a scos afară aicea așa... și ne-a lăsat cum lași o găină. Ne-a zis un polițai : „Băi, da' voi la ce mai stați?”. „Păi poate că ne mai ia cineva”... „Hai, bă, luați-o!” Primarul Vultureanu fusese anunțat că în seara asta ne dă drumul și au venit niște oameni înaintea noastră, vreo doi inși : „Hai, mă, acasă, că puneau muzică”... Noi, fricoși de bătaie : „Ce, muzică vă trebe?”. Noi, dacă am fost opt-șapte inși din Suraia,

am venit pe jos, da' aveți cuvântul meu, că drumul ăla a fost ca și cum ai merge cu mașina... Da' cu mașina parcă te mai siești, da' noi așa de bine ce-am venit... nici n-am zis că merg pe jos, de bucurie că am scăpat și eram liberi...

Ce ați făcut după aceea ?

După liberare am mai stat un an, doi, m-am mai aranjat și eu, da' m-am gândit că de acum trebe să mă căsătoresc... Eram băieți mai mulți în situația asta... Și m-am căsătorit, am stat vreo două luni la mama, până mi-a dat un șut să plec... (râde - n.n.) Mi-a dat un purcel, o vacă, două băniți di porumb și am venit aici... Dar dormeam pe jos în casă... De unde ? Ce să faci ! Eu n-aveam posibilitate...

Ați avut de suferit de pe urma comuniștilor după eliberare ?

Am avut, că nu eram primit nicăierea unde mă duceam... Deci căutam eu ca să stau cuminte, să intru sub pielea lor, să îmi câștig pâinea, să trăiesc, da' ca să te bage statul undeva, nimic. Păi, când am venit aciea și am ridicat casa, nu mi-a dat voie să trec grădina asta, care e a lu' tata, să o trec la CAP să-mi dea autorizație ca să ridic casa... Dai pământul, dai tot, dai cal, tot ce mai ai și vii la colectiv... și primesc autorizație să ridic casa... că trebuia să o ridic. Unde era să stau ? La mama era opt inși și trebuia să fac și eu un bordei aparte aciea...

Și a început cu impozite mari, și câte și mai câte... Dacă te duceai cu căruța, pentru că n-aveai porumb, te duceai la sfat... „Te treci la colectiv ?” Imediat îți dădea o dovadă și te duceai cu dovada aia până îți aduceai porumbul...

Și din două în două luni sau și din lună în lună veneau polițaii... Mă căta, exact cum mă cătați dumneavoastră, și pe câmp venea până dădea de mine... Milițianul trebuia să mă găsească : „Unde-i bărbatu-to ?”. „La prășit.” „Unde, în ce loc ?” „Acolo.” El trebuia și să mă ia, și să mă ducă la un căpitan, și ăla mă întreba : „Ce-ai mai auzit ? Ce-ai mai făcut ? Cu ce te ocuchi ? Da' cutărică, da' ăsta ?”. Ca să vadă ce mai lucrez...

Copiii dumneavoastră au avut de suferit în timpul comunismului ?

Nu prea au suferit, că copiii au învățat carte, p-ormă au fost la fabrică... Una a fost la „Confecția”, una a fost la „Ștanțe și Matrițe”...

Vă mulțumesc frumos !

Să trăiți și să ne mai vedem sănătoși și altă dată...

Nicolae Burlui

S-a născut la 17 aprilie 1919, în satul Topești, comuna Bârsești, județul Vrancea. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : șapte clase primare. Arestat pe 5 septembrie 1950 din cauza apartenenței la mișcarea de rezistență. A fost condamnat la 22 de ani de închisoare, dintre care a executat 14 ani în închisorile Focșani, Galați, Baia Sprie, Oradea, Aiud și Botoșani. A fost eliberat în aprilie 1964. La data interviului locuia în Bârsești, Vrancea. Interviu realizat de Alexandru Matei la 17 aprilie 2007. Transcrierea, tehnoredactarea și editarea interviului – Constantin Vasilescu. Interviu se află în AIO-IICCR, având cotele 70, 71.

Spuneți-mi câteva cuvinte despre familia dumneavoastră.

Părinții mei au murit cât am fost eu în închisoare : Gheorghe și Maria Burlui. Am fost trei frați și patru surori, dar ceilalți au murit. Sunt singur ! Soția mea are zece ani de când a murit și ea. Am un singur copil, e dincolo, în sat, la Bârsești...

Ce proprietate avea familia dumneavoastră ?

Cinci sau șase hectare de pământ.

Ați avut simpatii politice înainte de venirea comuniștilor ?

Eu cu țărăniștii am fost. Tatăl meu a fost cu țărăniștii de la început, el a votat, și eu atunci în '46 am votat prima dată...

Vă mai amintiți când au apărut pentru prima dată comuniștii în Bârsești ?

În 1944 s-a înființat prima dată Frontul Plugarilor și au făcut ei ședințe, și au obligat președintele Frontului Plugarilor să se pregătească pentru alegerile din '46. Și atunci, în '45-'46, s-a format și Partidul Comunist, și la alegerile care a fost atunci după război au avut trei membri ei : Simion Urdea, George Lădaru și a mai fost unu'. Trei persoane... Nu îi mai rețin, că nici io nu am așa memorie... Și după alegeri s-au înmulțit... Nu mai puteai să faci nimic dacă nu treceai la ei. Pe urmă au pus mâna pe munți, ne-au luat pădurile, ne-au pus cote...

Cum ați ajuns dumneavoastră în opoziție cu regimul comunist ?

Am fost cioban în munte multă vreme, din tată în fiu, și, în 1948, comuniștii ne-au luat dreptul de munte și ne-au pus cote pe oi, lână, brânză, miei... Le-am dat treburile ăstea, da', atunci, noi știam că munții erau ai noștri, că era munca părinților, a bunicilor noștri și trăiam și noi din ea... Comuniștii au făcut o naționalizare și ne-au luat munții, nu ne-au mai dat voie să mai păstorum... Și atunci, umblând pe acolo pă munte cu oile, cu vecinii, ciobanii care erau de prin Nereju, de prin Valea Țării, Poduri, toți au zis :

„Măi, da' până când să ne ieie ei ?”. Și a gândit un învățător, Toader Bușilă, din Tulnici, de aicea din munți, și a zis să facem o mișcare de rezistență, poate putem scăpa de ei... El era învățătorul care mă învățase și pe mine... Și în 23 iulie '50, într-o duminică seara, ne-am adunat aicea într-un loc, la Vârniță îi spune, că așa îi terenul ăla de-acolo, și ne-am sfătuit și ne-am organizat toate comunele ăstea, că poate putem scăpa de ei...

Și am întrebat eu atunci, înainte de a începe, pe învățătorul ăsta, pe Toader Bușilă : „Domnule profesor, noi facem, dar dacă tancurile comuniste ruse sunt aici, noi ce facem cu arma ?”. Zice : „Ei, să arătăm omenirii întregi că țărănimii nu-i place ceea ce vor comuniștii să facă. Să fim liberi ! Și chiar dacă vom muri toți, va scrie istoria pe urma noastră că n-am vrut să fim comuniști !”.

Și cum spui, am intrat în mișcarea asta și ne-a organizat cineva dintre noi, și aicea la Bârsești ne-am format echipe și am arestat câțiva comuniști, că erau mulți la noi. I-am dus, i-am băgat într-un beci acolo. Și am arestat șeful de post, am luat armamentul... Asta am făcut... Și vorbisem și cu bacia ăia de pe la Vidra, cu alde Chirian... cu mai mulți, să începem ceva și să mergem la Focșani să ne cerem drepturile. Și s-au adunat de prin toate comunele : Spinești, Tulnici, Păulești, Nereju... Din Nereju au fost mai mulți ca peste tot. Da' n-a trecut nimeni la acțiune, numai noi, Bârseștii. Și am vorbit la telefon la Vidra, da' nu se făcuse nimic, că zicea să vină cu ajutor, cu aviație... și n-a fost nimic. Da' era deja Securitatea la Vidra ! Dacă am văzut asta... cum am avut armamentul... am fugit în munte.

În munte, toți ciobanii care au fost cu oile la târle le-a adus în sat... și au văzut că acasă bătea părinții, pe alde frate-meu, pe ăștia... Și am stat în munte din 23 iulie '50 până-n 5 septembrie.

Dumneavoastră când ați fost arestat ?

În 5 septembrie 1950 am venit și m-am predat la ei. Era un locotenent, Petrescu, unu' Păduraru și încă unu' la care nu știu cum îi zice...

Și unde ați fost dus ?

Întâi ne-a luat de aicea și ne-a dus la Focșani, unde ne-a ținut vreo câteva zile, și ne-a dus la Galați, că acolo a fost Securitatea, că atunci înființase ei Securitatea acolo... Și ne-a dus la închisoare prima dată, iar Securitatea avea clădire în oraș, mai încolo. Și acolo ei ne-a strâns... și zicea că închisoarea Galați e depozitul Securității. Și ne-a cercetat : cu cine am fost, cine ne-a învățat, cine a pus la cale tot, fiecare ce a făcut, misiunea care i s-a dat... Și ne-a ținut în anchetă din '50 până în '51...

La Galați ne ținea în depozitul Securității până să ne ducă la închisoare. Și ne lua și ne ducea la Securitate... Acolo în fund era celula 8. Și se spunea că pe aceia care îi condamnă la moarte îi ține în celulă acolo, separat. Și m-am trezit și eu luat de la Securitate și băgat acolo în celula aia... Prima dată am fost singur și am stat vreo cinci sau șase zile... Nu știam ce e cu celula aia de acolo... La vreo cinci zile a mai adus pe unu', tot de la noi din sat, unu' Macovei, a murit el... și l-a băgat tot acolo. La vreo noapte așa, a mai adus unu' : „Bă, fraților, de unde sunteți ? Cum e aicea ? Pentru ce sunteți arestați ?”. Și a stat vreo zi cu noi. Ne uitam noi la palmele lui... ceva fumase, da' de unde ? ! Și vedeam noi palmele lui că-s prea curate... Știi ? Și-l scotea pe el câte o jumătate de oră, venea iară înapoi. Și într-o dimineață mă scoate și pe mine. Mă ia bine, îmi pune ochelarii, da' aveau tablă aici și sticlă era pe dincolo de tablă, da' nu vedeai ceva... Și te apuca de braț și zicea : „Calcă ! Calcă ! Vezi, pășește, că te duce în

groapă! ". Ridicai picioru' și te ducea de braț până acolo... Și când ajungeai la ei acolo, dădea ochelarii jos, gardianul rămânea afară și începea ăla să te întrebe cum a fost, cine te-a pus, ce fapte ai făcut, că spuneau și alții... Și pe mine m-a spus că am făcut dezarmarea șefului de post, am luat arma, muniția care am găsit-o, cu vreo patru inși cu care am fost acolo, și atuncea mi-am dat seama că de asta m-a băgat acolo în celula aceea, că am fost să fiu condamnat la moarte pentru arestarea șefului de post... Da' și acolo, eu aceeași declarație care am spus-o de când m-a luat de acasă și ceea ce am ținut până la urmă nu am schimbat-o. Și îi întrebau și pe alții: „Mă, da' ce ai făcut cu arma și unde ai pus arma, că ceilalți n-a luat-o". Și a spus: „Una a luat-o Burlui, una a luat-o Cojocaru"... Așa cum a fost.

V-au bătut în anchetă ?

La Focșani nu m-a bătut, da' m-a bătut la Galați... Noaptea, începând de la ora zece, unsprezece, până la douăsprezece... Acolo m-a bătut rău, că eu am fost în echipa care l-a dezarmat pe șeful de post. Și acolo ne-a bătut mult, numai în piept.

Vă aduceți aminte cine erau băteaușii ?

Băteaușii cine să fie ? Nu puteam ști... Ofițeri. Dar din milițieni d-ăștia am mai aflat că ne bătea și ei : a fost un sergent-major, Paschia îi spunea... Și la Galați, la penitenciar, m-a mai bătut un țigan... L-am ținut minte până acu', da' l-am uitat. Și toate bătăile care le-am luat, numai în piept le-am luat și de la ei...

Din ofițeri, ți-u minte pe un ofițer care fusese comandantul închisorii la Brăila și comandant al Securității din Galați, Lazăr Moscovici, evreu am înțeles să fie... Pe urmă am auzit că e Lazăr Moscovici, că nu s-a recomandat el, că n-avea voie... Acela m-a anchetat ultima dată. Înainte m-a anchetat alții, da' știu că ultimele declărații mi le-a luat ăsta. Și el mi-a spus: „Să spui drept cu cine ești în celulă? Cu cine ai mai fost la închisoare? Ce ai pus la cale? Ce ai făcut? Cu cine ai avut legături?". Și eu atunci i-am spus: „Domnule, n-am fost la nici la o ședință înainte, dar am fost pe munte, le-am dat mâncare la cei care erau fugari". Și el s-a uitat la mine și mi-a spus: „Măi, n-am ce-ți face și tot ce îmi spui... vei scăpa". Și mi-a mai cerut să îi spun ce mai vorbesc ăia din celulă, că băgase tot de-ai noștri, de ăștia care fuseseră primari... Zece inși eram într-o celulă... Și ne-a luat declarații, și toate le-a dus la curtea asta, cum îi spunea ei atuncea la tribunalul ăsta militar...

La Galați a fost unu' Ursescu, care trăiește și azi aici... Ta-său a fost legionar, și el a fost turnătoru'. Îl scotea din celulă, îl ducea, zicea că îi face injecții, că-l doare o măsea, și spunea că ăla mai are acasă așa, a mai știut de cutare. Și unu', fost primar, Ion Neagu, de aicea, zice: „Mi-a spus că-n 1950 am stat cu niște fugari de vorbă și am acasă ascunse vreo 50-60 de piști de miel". Manoliu ăsta, care era de-aicea, avea moară și ascunsese vreo zece butoaie de benzină; despărțise un beci și el credea că acolo nu i-o găsește. Și mai venea de la Securitate și ne mai ancheta și aci la penitenciar... Și vine odată de la anchetă și atunci ne-am dat seama că Ursescu ăsta era turnător. Și la proces lui i-a dat un an, că era arestat tot din '50, și după proces i-a dat drumu'...

La Galați a avut loc și procesul ?

La Galați. Ne-a format loturi, că noi am fost vreo 60 de persoane din comuna asta, luați atuncea, și pe urmă, la o parte le-a dat drumu'. Și ne-a fixat procesul pe 14 iunie '51 și ne-a pornit să ne ducă la tribunal. Și a mai judecat un lot din mișcarea noastră și, când să ne ducă și pe noi... ne-a dus până la poartă, n-a băgat în dubă, a oprit-o și aproape

o juma' de zi ne-a ținut acolo în dubă. Și ne-a băgat iară înapoi în celulă... și ne-a amânat din 14 iunie pe 14 iulie...

Câți ați fost în boxă ?

La proces ne-a dus câte douăzeci, așa. Dintre ăștia douăzeci pe cinci i-a condamnat la moarte : unu' Vasile Cojocaru de aicea din Bârssești, Victor Manoliu, Costică Manoliu, Gheorghită Bălan din Soveja, un băiat tânăr, student, și colonelu' [Ioan] Strâmbel din Buzău. Aiștea cinci au fost judecați cu lotu' nostru și condamnați la moarte prin împușcare. Și prima dată am fost încadrați la articolul 209, partea a doua... și eram de la doi la șapte ani, da' ne-a schimbat încadrarea, că nu știu ce s-a întâmplat prin alte părți cu niște comuniști, și m-a încadrat în 209, partea a treia, de la cinci la 25 de ani. Și mie mi-a dat 22 de ani, și dintre ăștia am făcut 14 ani de închisoare...

Prin ce închisori ați trecut pe parcursul detenției dumneavoastră ?

Am lucrat vreo cinci ani la Baia Sprie la mina de plumb, pe urmă ne-a luat și am venit la Oradea Mare, unde am stat până-n '56, când s-a făcut revoluția în Ungaria. Eram acolo în închisoare, se cutremura Oradea când veneau tancurile rusești... Și ne-a îmbarcat la tren imediat, la dube imediat, și ne-a adus la Aiud. Ne-a ținut la Aiud vreo câteva luni, am venit la Galați. Ne-a mai ținut doi ani și pe urmă ne-a dus în Botoșani... Și ne-a ținut acolo în camere patru ani, din '60 până-n 15-16 aprilie 1964, când ne-a pus în libertate...

La Botoșani ne-a văruit geamurile, ne-a pus jaluzele și nu vedeam nici când îi zi, nici când îi noapte. Și ne-a dus acolo vreo 1 800 de deținuți, în toate trei clădiri care era acolo. Și ne-a dat mâncare proastă, și au murit foarte mulți... Din '60 până-n '62 au murit din cale afară de mulți... În '62 a venit și a dat jaluzelele jos, a vopsit, a spălat geamurile, le-a ras până la jumătate, jumătate le-a lăsat... Era ordin să ne ducă la plimbare în fiecare zi cînșpe minute. Înainte ne ducea la două luni o dată, până jos într-o sală, și n-aveai voie să te uiți nici în stînga, nici în dreapta... și acolo ne învăteau... Cînșpe minute zicea că să stăm la aer, da' nu ne lăsa cînșpe minute...

Unde ați stat cel mai mult ?

În Galați am stat patru ani înainte și patru ani pe urmă... Erau condiții proaste. Celulele erau mici, cât încăpeai să te culci așa pe ciment... La închisoare era unu' Goiciu care, auzeam și noi acolo pe alții, că era bulgar, și era foarte rău cu noi. Un prăpădit. El a fost comandantul închisorii și când ne-a arestat în '50, și tot el era și când am venit în '56-'57.

Povestiți-mi puțin despre perioada petrecută la Baia Sprie ; care erau condițiile de muncă, de detenție... ?

Am fost la Baia Sprie la mina de plumb și am lucrat acolo vreo trei ani și ceva... Acolo a venit comandant un ungar, Szabo Zoltán. Ne băga în mină dă seara... Când ne-am dus noi, lucrau și civili în mina aia, că avea douăsprezece orizonturi, până la cinci sute de metri adâncime în pământ... Ne lăsa cu corfa, ne scotea cu corfa... Băga câte paispe inși odată. Erau două colivii din ălea, legate una de alta, și șapte sus, șapte jos. Și ne lăsa cu corfa jos și pe urmă plecam acolo și spăgeam minereu. Când s-a dus prima dată deținuții acolo, că mai erau alții duși înaintea noastră de vreun an, era norma de făcut o tonă. Pe urmă era trei tone... Până la urmă ne spunea directorul coloniei de muncă de acolo : „Nu contează că ai douăzeci și cinci de ani ori ai cinci ani. Cea cu douăzeci și cinci de ani care muncește îi dă drumu' acasă, dacă depășește norma, și cea cu cinci ani moare aicea dacă nu vrea să muncească”... Și s-au pus și au muncit până au ajuns la șapte tone...

Mâncare ne dădea suficientă : un kil trei sute de grame de pâine... socotit, așa cum zicea ei, șapte mii cinci sute de calorii. Da' ce folos, că erau gaze, perforau fără apă, fără aerisire, nu era puțuri de aerisire... A fost foarte greu și acolo și să accidenta mulți...

Și a fost multe zile că ne-au bătut la carceră. Aia era cât o sobă de mică, doar cât încăpea omu'... și un nenorocit de milițian a băgat sârmă ghimpată înăuntru, că mai adormei și te rezemai de perete... Și nu puteai să te mai rezemi, că te înțepa sârmele alea ghimpate și trebuia să stai numa' așa... Nu era ușor... Care făcea câte o greșeală ce nu le convenea lor mergea acolo. Te condamna pentru orice mică greșală. Trei zile îți dădea milițianu'... Ofițeru' de serviciu', dacă îi răspundeai ceva, îți dădea cinci, iar directoru' până la douăzeci de zile... Și la carceră acolo o zi îți da mâncare, două nu... Și îți dădea două sute cincizeci de grame de pâine și un pahar de apă. Asta a fost... Eu n-am fost la carceră, da' care au fost...

În 1955, eram la Baia Sprie și am făcut o grevă. Atunci io eram la bucătărie, că m-am accidentat, că a căzut o coptură din mină și mi-a fracturat mâna stângă, de aceea de unde se vede... Și m-a dat de am lucrat la suprafață o perioadă... Și a intrat toată colonia în grevă : ceream pachet, scrisoare și legătură cu familia.

La bucătărie eram șaptsprezece bucătari... Un șef bucătar și opt într-un schimb... Patru sute de deținuți intrau în mină și patru sute se odihneau... Era schimb și de zi, și de noapte... Și dacă am văzut că toată lumea face grevă, după ce am stat două zile... l-am chemat pe ofițerul de serviciu și i-am spus : „Domne, intru și eu !”. Că mai rămăseseam care nu intrasem în grevă, și cei care erau în grevă au fost de o parte toți... Și s-auzea că cine face grevă atuncea îi împușcă. Pe timpu' comuniștilor așa era, n-aveau voie muncitorii să facă grevă... Și am zis că dacă îi împușcă pe ăștia, eu mă duc acasă și mă-ntreabă pe mine ce a fost... Și eu să nu intru ? Ia să intru și io ! Și am intrat în grevă și am stat șapte zile, cât au stat și ei...

Și a venit de la Ministerul de Interne, Dumnezeu mai știe cine era acolo, și ne scotea câte un dormitor în spatele unei barăci pe un platou și pe urmă se făcea o râpă... Și a instalat două mitraliere deasupra, și noi treceam pe dedesubt. Și spunea comandantu' închisorii și ăia de la București : „Renunțați la grevă ?”. „Renunțăm dacă ni se dă pachet și scrisori. Dacă nu, nu renunțăm.”. „Nu renunțați ?” „Nu renunțăm !” „Dați-i drumu' înainte ! Trageți, ostași !” Striga la 'ceia cu mitraliera. Da' 'ceia zdrăngăneau armele, banda 'ceea de mitralieră, că puseseră becuri să-i vedem... Și am trecut pe dedesubt, am ieșit dincolo, și mitralierele erau sus... Acelea parcă mă-nfiora puțin... Și când am ieșit dincolo, ne-a dus la bucătărie. Acolo, ce să vezi ? În sala de mese, bucătarii îmbrăcați în halate albe – până atunci n-aveau halate –, corfe cu apă pe masă, două feluri de mâncare aduse din oraș... Că era mâncare destulă acolo, da' nu era pregătită... Și ne-a pus la mese... Ne-am dus dup-aia la dormitor din nou și ne-a mai ținut vreo săptămână, și pe urmă ne-a ales vreo 80 de persoane și ne-a băgat câte doi în lanț și ne-a dus cu trenu'-dubă până la Oradea Mare, unde am stat din '55 toamna și până în '56.

Pe parcursul detenției ați avut contact cu familia ? Ați primit vești sau pachete de la familie ?

După greva de la Baia Sprie, după ce ne-a mutat la Oradea Mare, în '55 spre '56, ne-a dat scrisoare, am scris acasă și ne-a promis că ne dă patru pachete de cinci kilograme pe an și două vorbitoare... Timp de paisprezece ani a venit o dată femeia la un singur vorbitor, la Oradea. Am văzut-o cinci minute, ea dincolo de masă, eu dincoace, milițianul

se plimba... Și mi-a adus un pachet. Și asta a fost toată legătura cu familia. Când s-a început în Ungaria, s-a terminat și cu treaba asta.

Ați întâlnit personalități în perioada cât ați fost închis ?

Personalități am văzut la Aiud și când ne-a dat la Galați. În '50, în Galați, era Iuliu Maniu, alde Brătienii erau jos, noi eram la etajul 3... Pe Iuliu Maniu îl cunoștea alții, și ne urcam și noi pe calorifer și ne uitam, că erau vreo patru persoane pe care le scotea la plimbare acolo, într-un țarc...

Persoane mai bune... Am stat doi ani de zile cu unu' Vasile Munteanu, de la Codlea, din Brașov, care fusese ziarist și scria la ziarul ăsta american, *New Times*... Pe tot globul pământului, americanii aveau trei mii de ziaști, și el făcuse parte din aceia. Cu ăsta am stat cel mai mult, adică doi ani... Și chiar dacă ne muta, că nu ne ținea mult într-o celulă, că ne lua de aicea și ne ducea în altă celulă, tot cu el eram... El avea douăzeci de ani... Și când a murit Petre Groza, nu mai rețin, da' parcă în '58 (7 ianuarie 1958 – n.n.), când i-a desfăcut testamentu', a fost scris așa, că am auzit pe urmă : „Imediat după moartea mea, veți pune în libertate pe cei trei mari deținuți politici, marele ziarist Vasile Munteanu din Brașov și doctorul Hațieganu, șeful policlinicii de la Cluj, și fratele lu' Hațieganu”. Și soția ziaristului ăsta era și ea condamnată la 25 de ani. Și Petre Groza l-a eliberat după testamentu' care l-a lăsat... Și era greu, nu să putea elibera un deținut politic atunci, cum era cu regimul lor, da' pe Munteanu l-a eliberat datorită faptului că a lăsat Petre Groza testament. Și a venit acasă și a mai trăit doi-trei ani și a murit. El era un om care ne povestea... Și cu el am stat cel mai mult. Au fost mai mulți ziaști, mai stăteam și cu ei, da' mai puțin... Și pe acolo erau și țărani, și muncitori, și toți...

În 1953, când a murit Stalin, s-a simțit vreo schimbare de regim ?

Când a murit Stalin eram în Galați. A tras cloapete, că auzeam cloapetele trăgând... Știu că la moartea lui mai era câte un milițian mai bun dintre aceia care ne păzeau pe sală. Și cum era ușa, avea o vizetă de aia mică, băgam castronul, ne punea mâncarea și ne băga iară înapoi. Și mai întreba câte unu' de ce trage cloapetele mereu, și i-a spus că a murit Stalin... Atâta am auzit, că trăgeau cloapetele, da' nu rețin în ce an. Nu mai rețin...

Înainte de a vă elibera ați avut vreun semnal că se întâmplă ceva ?

La Botoșani a mai fost și băieți buni din milițieni, care ne mai spunea câte ceva. Iar înainte de a ne elibera cu vreun an, prin '63, ne dădea câte un ziar de ăsta și-l citeam în celulă, zece minute, un sfert de oră... Scria de faptele lor, ce au făcut comuniștii, cum au înaintat, au făcut fabrici...

Și se făcuse un club mare acolo, și ne-a dus și pe noi de vreo două ori, de ne-a dat câte un film cu Gheorghe Gheorghiu-Dej care se ducea prin China. Și parcă văd copiii cu flori cum îl întâmpina pe Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Când v-ați eliberat ?

În '64, în 17 aprilie ne-am eliberat, că a fost dat un decret... Ne-a scos din închisoare, două sute patruzeci de la celule, ne-a dus acolo la club după ce am luat masa... Era și „drept comun”, care era în închisoare și ne deservea pe noi, da' ei erau separați, lucrau și afară, la aia, la aia... Și ne-a dus la club acolo, ne-a dat jos, șchiopi, bolnavi, cum eram, abia mergeam... Și acolo erau vreo șase-șapte persoane... Directorul închisorii, nu știu cum îl chema, da' știu că era colonel, îmbrăcat în haine militare... Pe masă era un cofer cu apă, un borcan cu flori... Și noi eram în bănci. Nu vorbeau nimic... Directoru' a tot

stat, a tot stat... și tot mereu se uita la ceas. La un moment dat se scoală și spune : „Domnilor” – ne-am sculat și noi în picioare când a zis așa – „guvernu’ și regimu’ din momentu’ de față v-a grațiat de orice pedeapsă pe care o mai aveți de făcut și, de aici încolo, sunteți oameni liberi”. Eram două sute patruzeci și am strigat toți : „Ura ! Trăiască guvernu’ Gheorghe Gheorghiu-Dej !”. Și doi s-au și îmbolnăvit... I-a luat doctorii și i-a dus... Da’ unu’ a murit până la infirmerie... A murit de bucurie. Atuncea a fost ceva impresionant. Vă dați seama ? Aveam patruzeci și cinci de ani la eliberare... Și intrasem la treizeci și unu !

După ce v-ați întors acasă, ați mai avut probleme cu Securitatea ?

Ne-a urmărit până-n ’89. Până-n ’89 venea de la Focșani la post și trimetea polițiști d-ăștia, sau miliție, cum îi spunea, și ne chema : „Mâine dimineață la ora 8 te prezinți la postul de miliție !”. Și ne duceam de dimineață și veneau doi-trei ofițeri deăștia. Întreba că ce mai este, ce se mai face, cu cine mai vorbiți, ce ai făcut... Că mai erau și dintre noi nenorociți care, dacă mă contraziceam oleacă cu el, scria : „Uite, Burlui a spus cutare, ăla a spus cutare”. De aia...

Știați cine era turnătorul ?

Îi știam, sigur, că aflu pe urmă... Și ultima dată când m-a chemat aicea ne-a spus să nu spunem unde am fost, cu cine am fost, cum am trăit, ce am făcut în închisoare, să nu spunem nimic...

Băiatul dumneavoastră a avut de suferit din cauza detenției dumneavoastră ?

A suferit din cauza asta. Fiecare cum îl vedea : „Ăsta e pui de bandit”...

În 1989, când a căzut regimul, care au fost sentimentele dumneavoastră ?

Eee, păi sigur că da... N-aveam televizor, n-aveam aparat de ăsta de radio. Și un vecin a trecut și o strigă pe femeia mea la gard aicea, că era pe afară, și îi spune că gata cu Ceaușescu, gata, a căzut comuniștii, cutare... Ne-am bucurat. Pe urmă am mai auzit că a mai dat și pe la aparate, care mai avea aparate... Erau mai mulți... Acu’ au murit mulți din cei cu care am fost noi atuncea arestați...

După ’89, v-ați înscris într-un partid politic ?

Da. Tot cu țărăniștii... Cu țărăniștii am fost și înainte, așa au fost și părinții mei și așa sunt și eu, tot cu țărăniștii...

Bine. Eu vă mulțumesc frumos...

Cu plăcere.

Nicolae Munteanu

S-a născut la 8 iulie 1933, în comuna Suraia, județul Vrancea. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : cinci clase. A fost arestat în noiembrie 1957 și condamnat la 15 ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Galați, Gherla și în Insula Mare a Brăilei. Eliberat pe 13 aprilie 1964. La data interviului locuia în Suraia. Interviu realizat de Alexandru Matei la 18 aprilie 2007. Transcrierea, tehnoredactarea și editarea interviului – Constantin Vasilescu. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cotele 75, 76.

Dumneavoastră ce proprietate funciară ați avut înainte de 1947 ?

Aoileooo ! Am avut două hectare, unu' de la femeie, și unu' mi l-a confiscat când m-a arestat... două hectare.

Mai țineți minte cine erau primii comuniști de aici din localitatea dumneavoastră ?

În '44, era un primar de la Ploiești, Duda, un străin. Și a mai fost încă unu', Prună..., da' nu mai știu cum, un primar ca mine de mititel, bețiv, și care avea și un pistol, umbla înarmat.

Și în '56, Duda ăsta a adus niște oameni, i-a transferat la comuna noastră... Așa. El, ca primar, a adus în comuna Suraia două-trei mașini de muncitori, de pe unde, Dumnezeu știe ! Eu nu pot să vă spun de unde... Și când a venit ăștia în comună, eu eram cu tata și mă duceam la Broștenii de Vrancea să cumpăr fructe, că făceam negustorie. Și când am venit înapoi era comuna împânzită de doispe-treispe echipe, pe sectoare. În mahalaua noastră, acolo, și-n alta, mai departe, încolo, s-auzea țipând. Vă spun sincer... Io eram tânăr, aveam 23 de ani nu împliniți, atunci venit din armată, proaspăt liberat. Păi, tu, dacă auzi, nu tre' să sari ? Eram tânăr : „Hai, mă cu toți ! ”. Și am sărit cu toții. Și când am plecat încolo, ne-am întâlnit cu echipele ălea de care v-am spus. Intră atunci alde Mocanu, profesorul, trăiește și acuma, boștorogu' (sic !) ăla, una care era la poștă, nu știu cum dracu' o mai cheamă, așa, și a fost mai mulți de la noi ; unu' care a murit, Artenie, unu' care a murit, Bădiță, ăla care a murit, primaru', Arbănaș, care a fost șef de post la Urechești sau Tâmboiești, pe acolo-șa... Și când ne-am întâlnit noi cu ei (cu comuniștii – n.n.), am început cu bolovani, cu pietre. Ei cu noi, noi cu noi... așa. Și fiind noi mai mulți, ei s-au retras, au fugit la școala veche...

Și cum s-a întâmplat cu arestarea, vă mai amintiți ?

În noiembrie 1957 o fost... Ne-a luat pe mine și pe încă un băiat... Uite, tăiasem un porc aici la un vecin, când ne-a luat și ne-a dus la Galați. La ora zece am fost în Securitate la Galați. Dacă ne ducea la Vrancea muream toți, nu mai trăiam azi... Toți care o luat bătaie la Vrancea o murit ! Înțelegeți ? Că așa a fost la Vrancea... și m-o dus la Galați.

Cum s-a desfășurat ancheta ?

Văd că îmi puneți întrebări foarte corecte. Păi, să vă spun cum ! La ora zece am fost la Galați în Securitatea Veche, că după aia a mai făcut una nouă, lângă Școala Normală, acolo. Bun. Când m-a dus acolo la ora zece, pe mine personal m-a băgat la anchetă... M-a așezat pe un scaun și a pus un aparat... Mi-a fost frică, că io nu mai văzusem și am zis că mă curentează. A făcut plisc și am zis eu, în capu' meu, că gata, am murit. Da' nu, că m-a pozat ! Da' eu n-am știut asta... M-a tuns, așa cum ești mata (la chelie - n.n.), și mi-a dat o căciulă-beretă, de aia militară, că era toamnă. Zice : „Ține căciula așa !”. Am ținut căciula așa și unu' de o parte, unu' de o parte m-a luat de braț și m-a dus la celulă... Da' eu nu pot să știu numărul de celulă... Și zice : „Pune căciula în cap !” (plânge - n.n.). Când am pus căciula în cap a fost cu DTT ! Și mi-am pus-o așa și apoi nu puteam să mai stau, că îmi chica jos, colo-șa, pe celular... Am stat jos, nu puteam vede', și n-am știut ce am... Era de la DTT. Bun. Și am găsat acolo în celulă pe unu' din satu' Vadu Roșca, comuna Vulturii. Atuncea era rogojani pe plasa de sârmă de la pat. M-am așezat acolo și am început să vorbesc cu ăla. Îi cunoșteam pe părinții lui, pe ta-său... Ăla era tânăr, avea optişpe-nouăşpe ani, golan. N-am știut. M-a ținut acolo două-trei săptămâni, îl scotea la vizită, îl scotea mai știu io unde pizda mamei lui, și când venea se scobea prin dinți... Da' io, dacă nu mai fusesem închis, nu știam. Și ăla era turnător.

Și la vreo trei săptămâni m-a luat anchetatoru', un locotenent-colonel, Dumnezeu să-i deie sănătate la familia lui, că el e mort, că era bătrân. Nu știam ce să spui ! Pur și simplu, ce să spun ? Nu m-a învățat nimeni, nu mi-a dat nimeni brânci, nu știam nimic, nimic. Politică n-am făcut, nici tata, nici mama... Ce să spui ? Venea Gheorghe Perla, șăfu' anchetei de la Galați, înalt, mustăcioară, brunet. Și mă agăța de haină și mă bătea. Da' nu dădea tare săracu', dădea așa... Știi ? Nu dădea, că avea suflet în el. Și venea și : „Nu pot să-l audiez, că numa' plânge”. Și nu știam ce să spun, nu știam ce să spun ! „Ei, las'” că spune el.”

Nu mai știu cât am mers cu el la anchetă, că nu pot să spun date exacte, și m-a dat la alt anchetator, exact de o seamă cu mine, din aceeași lună... A pus scaunu' colo cu răzămătoare, a pus vestonu' și și-a ridicat mânecile. În gându' meu : „Ei, să vezi ce mă bate !”. Și-mi ia datele toate și-mi spune : „Păi, măi boule, mă, tu trebuia să fii aicea ! Ești cam pretențios la declarații”. Și mă pune să schimb declarația... Ce să spun ? Dacă așa știam, așa spuneam, că n-aveam cum să spun că m-ai învățat dumneata, că nu era adevărat ! Și dă-i bătaie. M-a bătut până când... Și mi-a rupt dosaru', ce-o făcut ei acolo, și l-a băgat în soba de teracotă, da' fără foc. Și mi-a făcut alt dosar. De pe câte am aflat pe urmă, am fost la zece ani și el m-a băgat la cinspe ani... A făcut dosaru' și m-a dat înapoi acolo la celula mea, nu mai știu nici ce număr a fost...

Vă mai amintiți cum a fost la proces ?

Cum să nu ? La Galați a fost. Stați că vă spun și cu asta ! Ne-a judecat Tribunalu' 1 Militar București. Când ne-a dus acolo, era colonelu', procuroru' Roșu, dracu' să-l ieie... Eu l-am cunoscut, că am fost militar, și am fost eliberat în 1956 din armată. Și lucram la Ghencea, unde fac ăștia meciurile, că am fost la construcții... Și acolo era sala de mese și dormitoarele noastre. Și procuroru' ăsta, Roșu, da' nu știu cum să-i spun celălalt nume, a judecat doi militari, doi frați, și la unu' i-a dat zece ani, și la unu' i-a dat șapte ani. Ăla cu zece ani a mai fost judecat și condamnat, da' ăla cu șapte ani nu a

mai fost... Și același procuror m-a judecat și pe mine. Îl cunosc dacă-l văd... Acu' să mor dacă nu-l cunosc... Așa !

Ați avut avocat care să vă apere ?

Avocat ? ! Am avut avocat... Am avut toți un singur avocat din oficiu. Atâta a spus, ce vă spun acum : „Au fost ca o turmă de oi și s-a dus una în apă și au sărit toate”. Atât, încolo n-a spus nimic. N-avea ce să facă. Atât a spus.

Câți erați în boxă ?

Eram treispe în boxă, surăienii. Și m-a condamnat. Da' la ce articol m-a băgat nu știu... Ce cunoșteam noi, alde patru clase primare ? Ce cunoșteam ? Nu cunoșteam nimica. Așa !

Dumneavoastră ce condamnare ați primit ?

Cinșpe ani. Și după proces, în '58, da' nu mai știu în ce dată, ne-a scos în fața bisericii... Acolo la Galați a fost o biserică în incinta penitenciarului. N-ai de unde să știi mata... Acolo a făcut o secție de împletituri, iar de jur împrejur era celule cum e la maicile ăstea...

Și când ne-a dat sentința ne-a scos acolo, în spatele bisericii, și a venit un procuror și ne-a citit condamnările și a spus de la zece ani la douăzeci de ani... și mie mi-a dat cinșpe ani. Au dat la ăla cinșpe, la ăla cinșpe, la alții optispe, douăzeci, douăzeci. Douăzeci a fost maxim. Și a fost un om care a zis : „Mai degrabă ne dădeți un cartuș !”. Și când am auzit asta, atuncea parcă am rămas așa cu ceva la cap. Înțelegeți ? Când am auzit așa, cinșpe ani ! Odată a venit așa, ca nu știu cum, ca un trăsnet, un fulger. Cel mai mare șoc care l-am avut ăla a fost... Și când ne-am dus înapoi, sergenții ăia care ne păzea spunea : „Lasă, mă, că nu se întâmplă asta”... Era niște oameni cu suflet, domne... Da' așa s-a întâmplat, nu cum a zis ei...

După proces, unde v-au trimis ?

La Gherla. Acolo am stat un an și vreo nouă luni, aproape doi ani. Acolo a fost moarte de om ! Moarte de om... La Gherla, să nu uit, și vă rog să rețineți... Ne-a băgat în baie, ne-a dezbrăcat pe toți. Acolo era șeful penitenciarelor Goiciu, fost plutonier în armată, coleg acolo cu o rudă de a mea de aici din comună. A lucrat la CFR dup-aia... Ajutor al lui, poate trăiește și acu', dracu' să-l ieie, era Istrate. Așa. Și eram toți în sala de baie, cu pieile așa, goale... Știți ? Noi, aicea, eram toți la rând... Și întreba : „Pentru ce ești, mă ?”. „Păi, pentru colectiv.” „Mă, pentru ce ești tu ?” „Pentru colectiv.” Toți așa știam. Și punea chiciorul 'colea, uite așa, și când îți dădea un pumn veneai dincoia'... „Bă, nu ești pentru colectiv, ești pentru acte de teroare !” Fii atent ce îți spun... și acte de teroare e scris și aici... Când îl lua pe ălălalt la bătaie, de frică, nu știa să mai zică „acte de teroare”, zicea „acte de oroare” ! Și atuncea am știut și eu, și chiar și ceilalți, pentru ce suntem arestați... Bun. Ca să spun ce nu mă privește pe mine, nu știu dacă e permis... Da' mai bine nu trebuie să spun... Ce-a pățit Istrate ăsta pe urmă... n-am nevoie, am nevoie să spun ce am pățit eu...

Cum erau condițiile de detenție, mai țineți minte ?

Cum să nu ! ? Până oi muri ! Am stat în celula 98, etaju' 3. Eram douăzeci și șapte de persoane în cameră. Erau patru rânduri de paturi suprapuse. Ca să vă spun la metru, n-am cum, doar cu aproximație...

Cine erau colegii de acolo, de la celula 98 ?

L-am avut pe Vasile Cucu, care era aviator. Mai aveam în cameră un popă care a fost renumit în pușcărie, Ion Iovan¹, de la Tudor Vladimirescu (sic!). Acu' e pe la Târgu-Mureș¹. El era pe patu' doi. Mai era unu' care a bătut anchetatoru'... Cum îl chema, măi frate? Un băiat mititel ca mine, student era... Nu-mi aduc aminte acum. Îl chema la anchetă și-l bătea, săracu', mereu... Era în cameră cu mine la 98, la etaju' 4. Și odată a luat un fier de la pat, că aveam paturi de fier care avea niște cârlige, și a îndoit fierul ăla și l-a bătut pe anchetator... Ce i-o fi făcut acolo, treaba lui... Așa. Și pe urmă l-a luat și l-a bătut săracu'... Da' n-a murit. Și l-am văzut scris și în cartea lu' popa Ion Iovan, că a făcut o carte. Așa. Iar cât a stat popa cu mine acolo... io eram aici, el era aici, și în fiecare seară făcea 42 de bucăți din ăstea de pâine și le pune pe pernă. Făcea anfură (sic!), cum se spune la biserică. Da' io nu știam... Și io de colo mă uitam: „Ce dracu' face, mă, ăsta aici? !”. Și când ne-a judecat pă noi, fiind socru' la un vecin de-al meu de aici, mi-a dat un prosop așa de mare și îngust, de la nuntă, și mâncare. Până atunci noi n-am avut mâncare și n-am avut nimic. Și spune Iovan: „Măi, Munteanule, dă-mi mie jumate de prosop, că ai să-l găsești la Tudor Vladimirescu (sic!)”. I l-am dat, da' n-am mai văzut nimic. Și-l punea așa și făcea anfura pă el. Bun. El avea diagnosticul de tuberculos osos încă de la Galați, și aicea l-a avut în evidență de bune, da' el n-avea nimic... Și dacă avea diagnosticu' ăsta îi dădea vin tonic... Și avea niște cutiute așa de ebonit și-l ținea la mine, că la mine nu a căutat nimeni, că eram țăran prost. Îl căuta pe el... Și io-l țineam în saltea, cum is ăstea militare, avea niște dungi 'colea, și le țineam colea într-o parte și nu le găsea. Așa. Și-n fiecare zi de la nouă și nu mai știu la ce oră iară ne ținea predică. Măi flăcăule, am șaptespatru de ani, mie nu îmi e frică de nimica și n-am nevoie să spun lucruri care nu au fost... Da' așa atmosferă ca la noi acolo nu exista... Bună... Ce dracu' o fi avut popa acela, eu nu pot să știu... O liniște și... cum să spun io? O atmosferă... ce nu exista. Și ne împărțășa în fiecare zi, pe la zece așa. Și era o atmosferă extraordinar de bună...

La un moment dat a venit un ordin, așa, care are mustață, barbă și nu avea trecut la dosar treaba asta trebuia terminat. Preotul Iovan, probabil, așa zic eu, n-a avut barbă când l-a arestat... Și, țin minte ca acum, a venit la etaju' 4 plutonieru' Șomlea. Era doi frați Șomlea acolo... A venit, l-a scos și l-a dus la 99, la camera de gardă. Și a mai luat și un consătean de-al meu. Da' el nu avea mustață, aveam eu, șmecher... Și i-a dus acolo. Când a venit înapoi, erau rași, și la popă curgea sânge. Și a venit Șomlea și-i spune lu' Iovan: „Ia spune-i, mă, lu' dracu să vie să mă ieie în furcă! ”. Așa. Eram tineri, na, 23-24 de ani și râdeam, na, acolo... Ce să faci? Că așa era. Da' nu râdeam de popă, că râdeam de-al nostru, consăteanu' meu, că și lui i-a tăiat mustața, deși nu o avea...

Și așa a mers până când a venit un ordin... Era în iunie... La etaju' 1, 2, 3 și 4 era plasă. Și te scotea și făceai pe aia... Și ne selecta. Dacă erai distrofic, că așa se cheamă, adică slab, ca și animalu'... Într-o parte. Care era mai bun, pac dincolo, care erau mai slabi... dincolo, și tot așa. Și care a fost mai buni oleacă, cu mușchi, i-a trimis în Deltă la dig...

1. Fost monah la Mănăstirea Vladimirești, condamnat în 1955 la muncă silnică pe viață după ce a trimis conducerii statului și Bisericii un memoriu în care protesta împotriva deciziei de desființare a mănăstirilor, precum și împotriva Sinodului Permanent al BOR care, printr-o decizie din 3 septembrie 1954, dorea să reducă afluența credincioșilor la mănăstirea Vladimirești, sub pretextul unor abateri de la doctrina și practicile ortodoxe.
2. La mănăstirea Recea, județul Mureș.

În ce condiții ai fost transferat de la Gherla ?

Bravo, domnia ta ! Nota zece pentru întrebare ! Ne-a băgat la bou-vagon. Bun. Acolo a pus butoi de apă și butoi de murdărie, de dus afară. Bun. Ne-a dat pâine, șuncă, deși sărată, ca la jidani, când i-a trecut de i-a omorât acolo... Ce să faci tu acolo ? ! Stăteam toți în bou-vagon, așa, cum stăm noi, n-aveai bănci, n-aveai scaun, n-aveai nimic, nimic, nimic. Și ne-a dus. Și la vagoanele ălea, geamurile erau rase, că n-am fost numa' noi, că au fost mai mulți... Și videai. În Tecuci a oprit garnitura... Când m-am uitat, am cunoscut Tecuciu'... Dom'le, și a venit lume, de nu mai vedeai cât tineret era acolo și răcnea... Ei, de unde a știut ăia de noi... nu știu. Și acolo aveam avioane deasupra, aveam procuroru' și Securitatea cu noi... Și s-a dat toți jos și a încercuit garnitura, și avioanele deasupra. Unu', două, câte o fi fost. „Ce căutați aicea ?” Noi auzam de colo din vagon tot... Adică io, cu urechea mea am auzit... „Păi aicea-s oamenii noștri, sunt copiii noștri !” „De unde știți ?” Ei, îți închipui dumneata, de unde știa ăia că trece vagonu' cu noi ? I-a împrăștiat pe toți de acolo, și am stat vreo douășpe ore în gara Tecuci. Și de aici ne-a dus în Delta Brăilei...

Cum a fost primirea în Balta Brăilei ?

Acolo a pus doi dulapi cât îi aleea mea de îngustă, de ciment, și treceai de aicea dincolo, că era un pârau, o apă. Și era un golan... cu păru' creț. Cum se cheamă ăștia ? Nu contabil... de-ăla care țâne evidența... Bă, și dacă fugeai pe dulapu' ăla, îți dădea cu o vergea de fier, te plesnea golanu' cela cu vergeaua... Da' de ce ? Că zicea că fugi de al dracului, ca să pice el în apă...

Vă mai amintiți cum se chema colonia ?

Secția Stoenеști, prima dată, în Balta Mare a Brăilei. Acolo a fost moarte de om... Era o clădire mare, cu pereții de stuf presat, de cincizeci de metri de lungă, cât e de la stâlpu' ăsta la ălaltu'... Pe pământu' era pus stufu' ăsta presat, și deasupra tot stuf presat. Și acolo aveam trei sau patru sobe pe centru și aduceam noi stuf și ce mai găsam noi pe unde ne duceam la dig, și cu aia făceam focu'...

Și ai fost ținut doar la Stoenеști ?

Nuu ! De la Stoenеști ne-a dus la secția Salcia. Și am mai fost pe la Grădina, Sfântu Gheorghe, Periprava și la Grind.

Haideți să le luăm pe rând și să-mi spuneți câteva cuvinte despre fiecare.

La Salcia a fost o secție enorm de bună față de ailaltă... De acolo ne-a dus la Periprava. Acolo am stat foarte puțin și ne-a dus la secția Grind. Acolo era o insulă... Domne, era o șerpărie... Domne, ce era acolo n-am văzut în viața mea ! O pădure numai de tei și vie... De acolo ne-a dus iar, repede... Că nu ne ținea mult, că ne tot foia... Io știu ce program avea ei ? Nu știu io... da' te tot ducea de colo-colo... Vreo trei-patru luni într-un loc, apoi dincolo, dincolo, și tot așa. Și de la Grind ne-a dus la o secție lângă Luciu-Georgeni (sic !)³, da' nu mai știu cum îi spunea. Acolo a fost cea mai bună secție în care ne-am trezit noi. La Luciu-Georgeni (sic !) a fost centru'.

De ce spuneți că era cea mai bună ? Prin ce se deosebea ?

Era mai blândă, oameni mai conștienți, mai educați... era cea mai blândă. Acolo jucau studenții volei duminica într-o poiană, acolo-șa în fața coloniei... venea lumea,

consăteni, și noi, și ne uitam... Acolo în colonie era patru dormitoare și aveam voie să ne ducem unu' la altu', da' în alte părți n-aveai voie asta. Așa. În fine, așa era acolo-șa... cea mai bună.

Detaliați puțin cum a fost viața în Balta Brăilei.

Moarte de om! Adică cum? Păi, am plecat de la Gherla, toți oameni de știință, studenți, profesori, generali de armată... Și aici trebuia să faci trei metri și două sute de centimetri de pământ și să-l duci pe dig... Noi ce făceam? Că eram tineri, țărani, eram șmecheri... Săpam malu', și tre' să lași martor martoru', de unde ai început să sapi. Și noi mutam martoru', și când venea și măsura cam ieșeam aproape de adevăr, că altfel nu puteai să faci trei metri două sute săpat...

Și făceam la roabă cu Nicolae Fulga⁴, general de aviație la Corabia. Și l-am învățat cum să muncească acolo, că dacă nu murea, că ăștia cu știința nu știe ce însemnă pământu'... „Băăă, stai cuminte așa! Uite-te cu ochii după el” (după gardian – n.n.), „pune puțin în roabă și, când se întoarce, pleacă cu o roabă, când nu, stai pe loc”... Și îl învățam cum să muncească. Și ce se întâmpla? Ne mințea că ne dă o bucată de chirpic, că așa se chema... Știți ce înseamnă chirpic? Dacă nu știi, întreabă pe altu', că nici io nu-ți spun! Și io mi-l primeam. Mata să îți faci norma, și-ți dădea unu'... Și care făcea norma? Că murea toți, că nu putea s-o facă... Așa. Și când am văzut cum e treaba, l-am luat pe ăla cu noi, cu băieți de-ai noștri, tineri, care știam ce-i pământu'... Și am dus-o în felu' ăsta...

Și duceam pământu' ăla vertical, pe cant, așa. Și era făcută planificat de ei acolo treaba asta... E, și trebuia să faci trei metri două sute... Și venea brigadieru' și-ți măsura. Ei, da' nu trebuia trei metri două sute, că accepta și dacă erau trei sau două opt sute... Și mai depindea și de brigadier... Care era mai deștept mai rezolva cu șeful de escortă... Și de multe ori mai bun era șeful de escortă ca ai noștri... E, da' dacă nu făceai trei metri două sute și brigadierul nu era deștept, te oprea în poartă la colonie... Se făcea un cordon de militari, trei, patru, zece sau câți erau, venea doctoru' și ăla care bătea. Și-ți dădea zece, cînșpe, douăzeci, douășcinci la fund cu un fier de șase... Cam așa ceva, sau poate mai gros... (arată spre bolta de la vie – n.n.) Fii atent! Te puneja jos, puneja picioarele așa și unu' pe gât... Și-ți dădea cum era el de cuviincios, cum avea în el credință... Și de ce te bătea cu fieru' ăsta? Mata ai să mori și nu, dacă nu-ți spun io, nu o să știi niciodată: fieru' nu face sânge, pătrunde în interior..., îți rupe mușchiu', da' nu plesnește pielea, să facă sânge... Și nu lase urme...

Și după asta, fiecare s-a învățat la șmecherie, cum am spus io, cu roaba, și făceam așa... Da' care era cinstit, să-și facă norma... murea domne.

Au murit mulți acolo?

Au murit! Io am înmormântat un preot din partea Ardealului... I-am făcut un sicriu de stuf, i l-am împletit, că așa era acolo, cu stuf... Și i-am pus un bolovan mare ca ăsta la cap... Acolo, în general, bătrânii mureau, și mai ales iarna mureau mulți... Tineretu' a mai rezistat. Și domne, cinzeci-șaizeci de kilometri are digu' ăla care e în Deltă, să știi

4. Nicolae I. Fulga s-a născut în comuna Vladimir, județul Craiova, la 6 februarie 1913. A absolvit Academia Militară și a fost general de aviație. A fost arestat la 9 august 1954. A fost deținut la Văcărești, Jilava, Craiova, Gherla, Salcia (din 12 octombrie 1959), Giurgeni (din 10 aprilie 1962) și Periprava (20 mai 1962). Informații din fișa matricolă penală din AANP.

și mata ! Și în Deltă, la Dăieni, la Mărașu, la Luciu-Georgeni (sic !) și mai încolo, tot digu' e făcut numai de deținuți. Și acolo, nu știu în ce an, cu ăștia care erau considerați deținuți politici, erau și drept comun, și a venit Dunărea mare și au murit zeci și sute înecați... Așa e cu digu' de acolo...

Cum petreceați Crăciunul sau Paștele în detenție ?

Corect ! Domne, bune întrebări ! În penitenciar n-aveam cum, era imposibil... Cel mai frumos Crăciun care îl făceam noi a fost la secția Salcia... Era o secție mai a lu' Dumnezeu... Studenții, în special din partea Moldovii, făcea capră... Înțelegi ? Nu stea, capră, din trestie de aia, din stuf... Știi cum arată stufu' ? Că-i culoarea părului caprii... Și făcea cântece, și făcea toate cele, și venea din dormitor în dormitor și cânta capra și „La mulți ani”, și de ziua la fiecare cânta „Mulți ani trăiască, la mulți ani...”. În fine, cânta frumos, că dacă era studenți, era de meserie... Iar comandantu' de atunci, Nicolae Nica, un căpitan, făcea așa : trecea pe colea și ăia cântau de colo, de colo, de colo, și la un moment dat le dădea țigări... (lasă să-i scape din buzunar în mod intenționat un pachet de țigări – n.n.). Înțelegeți ? Dădea țigări la deținuți... Era și ei, unii, a lu' Dumnezău... Și doar și acolo, dacă ești băiat bun o duci bine...

Și comandantu' ăsta, Nicolae Nica, a fost și pe la Galați șăf, și a găsit o femeie pe acolo prin penitenciar, cică studentă, sau nu știu ce era, și a luat-o de nevastă... Și l-am găsit la stațiune la Covasna. Golanu' ăla cu pălărie de paie... era vai de capu' lui, vai de curu' lui. Da' așa-i românul... Ăla trebuie omorât, tăiat gâtul, omorât... Da' te las să tragi concluzii și dumneata, și ăla, și ăla...

Pe parcursul executării pedepsei, ați avut dreptul la scrisori, la pachete ?

În anii ăștia care am executat, șase ani jumătate, n-am avut dreptu' la scrisori, n-am avut nimic. Am fost deținut politic. Care era mai deștept mai rezolva... Am făcut legătură cu unu' de pe la Păunești, din Vrancea, și ăla mi-a dat un creion cu care i-am scris adresa mea, și a scris el acasă la mine că sunt sănătos. După aia, mai târziu, a plecat un călugăr și i-am dat un fular ca să convingă familia mea că sunt bine...

Vă aduceți aminte în ce an v-au eliberat ?

Cum să nu ? În '64, pe 13 aprilie. În noaptea dinspre 12 înspre 13 a venit unu' îmbrăcat într-un halat negru, un fâș de ăla ca geanta aceea a dumneata... Și dimineața s-a suit acolo, că era așa ca o prispă, cum s-ar chema, și un bolovan mare. Și s-a urcat pe bolovanu' 'cela... Și pe cutare, cutare, cutare, patruzeci de persoane ne-a oprit în colonie, nu ne-a mai dat la muncă... Și a început să ne prelucreze, să ne deie educație... Și atunci, parcă văd, unu' de la Răstoaca, pot să îi spun pe nume, Ion Gălăgie – și să știi că nu mint și pot să fiu dat de față cu el la orice oră – zice : „Dom'le, da' noi dacă ne dați drumu', ne dați pământu' înapoi ? ”. „Ia uite, domne, al doisprezecelea ceas și tot pământ vrea ! ” Da' noi nu știam ce înseamnă al doisprezecelea ceas ! Ce știam ? ! Vă spun corect. Toată legătura în unitățile ăstea n-o ținea decât medicii, ca să știi și matale de la mine... Medicii ținea toată legătura asta ! Și am fost patruzeci și ceva de oameni, și ce a spus medicu' așa a și fost... Și cea mai mare bucurie am avut-o atunci, când să ne deie drumu'...

Și dimineața ne-a oprit ăla și ne-a dat bagaju'. Acolo la Strâmba era un plutonier-major, Ion Stan, din Bordeasca, din Vrancea, care-i căsătorit acuma la Tătăranu... Un golan ce n-ai văzut pe fața pământului... Și avea o palmă mare... dacă îți dădea o palmă... dormeai două zile. Te bătea de te usca. Golanu' ăla s-a întâmplat că era la poartă la

percheziție. Și știa, tu de Vrancea, tu de Vrancea, na, dacă era de-acolo... Și ne-a făcut percheziție, ne-a făcut toate cele și ne-a dat drumu'... ne-a dus la centru, la Luciu-Georgenii (sic!), și de acolo până la Țândărei!

Cum au reacționat cei de acasă când v-au văzut ?

Acasă s-a svonit că vin... O căruță mă aștepta la gară. M-am culcat în căruță... Da. Și când am venit, mama era la fântână aicea și plângea, că mama a fost cea mai iubită... ca orice copil. Și am zis: „Mamă, nu mai plânge, că am venit”... „Da, da' nu te-am văzut de atâta timp!”

După 1989, v-ați gândit să faceți politică ?

Nu, nu. Doar la federația noastră, a foștilor deținuți politici, și am fost și la Alianța Civică... Nu știu câți ani sunt de atunci. Da' am ani de zile de când nu m-am mai dus pe-acolo și nici nu mă mai duc! De ce? Că n-am văzut o cinste, n-am văzut o hotărâre, n-am văzut nimic. Înțelegeți? Acolo, care sunt și astăzi sunt care a fost și atunci, înainte... Mai recunosc de ăștia, la Panciu, și sunt tot de aceia, și n-am văzut un om de la Vrancea, că ăia a fost cei mai chinuți pe fața pământului, n-am văzut un om de ăla să aibă funcții, să mănânce o pâine... Cine a mâncat-o? Tot unu' care a fost activ de Securitate... Și de atunci io nă m-am mai dus acolo și nu mă mai duc...

Bine. Eu vă mulțumesc.

Mata bagă bine mințile în cap și să fii atent să faci treabă corectă, nu să faci acolo ce-ți place mata sau la știu eu ce partid te-a trimes... să nu ții cu partea aia și partea ailaltă! Dacă ai să fii băiet deștept, mai vii pe la mine când vrei. Dacă nu mor eu...

Eu sunt istoric și istoria nu trebuie să fie nici de stânga, nici de dreapta. Vă mulțumesc frumos.

Cu plăcere...

Teofil Vasile Neculăiță

S-a născut pe 14 noiembrie 1931, în Suraia, județul Vrancea. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : patru clase. A fost arestat pe 25 decembrie 1958 și condamnat la 15 ani de muncă silnică și cinci ani de degradare civică. A executat pedeapsa în închisorile Galați și Gherla. A fost eliberat pe 10 mai 1964. La data interviului locuia în Suraia. Interviu realizat de Alexandru Matei la 18 aprilie 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Alexandru Matei, editarea – Constantin Vasilescu. Interviu se află în AIO-IICCR, având cota 77.

Mai țineți minte când au venit prima dată comuniștii aici în sat ?

Da, eram micuț așa când o venit rușii... În '44. Mai făceau, beau, scoteau vin de la oameni, forțat. Erau borfași. Eu eram mititel.

În anii aceia ați avut simpatii politice ?

Eu nu am făcut politică și nici tata nu a făcut. Asta a fost colectivizarea forțată. Păi ce, io am făcut politică ? !

În anii '50, în zonă, spre Vidra, Bârsești, au fost revoltele țărănești... Ce știți despre ele ?

Eu știu doar că am stat cu mulți din ei în pușcărie, da' când a fost răscoala nu știu... Am stat cu ei în pușcărie, i-am găsit acolo în pușcărie. Unul Boștog, Neculai Bacrea... Erau de dincolo de Vidra, Bârsești. Au fost mai mulți ei... Au fost fugari în munți. Am stat cu ei...

Dumneavoastră când ați fost arestat ați avut proprietate, pământ ?

Nu am avut atunci... Eram necăsătorit, și pământul era la părinți, două hectare de pământ. Puțin. Dar eu am avut confiscare definitivă... Eu nu aveam nimic avere, da' care a avut...

Ce ați făcut din '47 până când v-au arestat ?

Noi nu am trecut la colectiv. Am fost particulari. A fost greu. Foarte greu. Nu puteai să paști o vacă. Nu puteai să aduni o mână de buruiănă. A fost foarte greu. Și în '57 toamna, chiar aici la strada asta, o venit îndrumătorii. Io eram la școala de șoferi la Brașov și am venit acasă. Și era vreo 20-30 de îndrumători, golani de ăștia, cu ghioagele... și te forțau să semnezi că treci la colectiv. Și mă oprește nașul meu, Mocanu, care era profesor, și era îndrumător, umbla cu echipele alea. Și îl întreb : „Nașu', pentru ce umblă ăștia ?”. „Păi, pentru colectivizare.” „Dar care e treaba cu colectivizarea ?” „Păi, te înscrii la colectiv...” „Ia dă-mi și mie să citesc.” Îmi dă și mie

o cerere, să citesc și eu ce scrie pe ea, și acolo scria așa: „Mă trec de bunăvoie la colectiv”. „Măi, dacă e de bunăvoie, voi de ce umblați forțat ? !” I-am șters o labă. „De ce umblați forțat ?” Păi, nu am avut mult, domne, și m-am dus cu ghioaga aia pe stradă... Și o apărut o patrulă de Securitate. Și am plecat acasă, și am trecut podu', am ajuns la gară la Condrea și am plecat la Iași, la soru-mea.

Mai țineți minte ziua arestării ?

Da. Am venit de la Iași, că eram căutat și acolo, și m-a anunțat cumnatu-meu, și am plecat la Brașov, stăteam la un ofițer de poliție din comună de la noi... Și de Crăciun, în 1958, am venit acasă. Și în ziua de Crăciun, când am plecat să merg la Brașov, m-au arestat din gară. M-au prins și m-au arestat... Aveam 27 de ani.

Cine erau cei care v-au arestat ?

A fost un polițai care era din comună și unul care venise de la Focșani. Nu le mai știu numele, cum îi chema... Dracu' să îi ieie !

Și unde v-au închis ?

M-au ținut până la 12 la poliție aicea și dup-aia ne-au dus la Focșani, și până seara am ajuns la Galați. Și am stat la Galați... Pe mine m-a ținut singur în celulă. Anchetă, bătaie. Ne-o anchetat un maior, unu' maioru' Perlea...

Cum a decurs ancheta ?

Ne ținea în celulă... Când ne ducea la anchetă ne puneau ochelari cu care nu vedeam... Eu... a văzut că văd și îmi puneau două perechi. Zicea: „Păi cum, te joci cu baba-oarba ? !”. Ne duceau la anchetă și vroiau să spui ce doreau ei... Da' eu nu am răspuns cu nimic... Mi-au dat dantura jos... Bătaie... În anchetă ne-au zăpăcit cu bătaia... Nu puteam să-mi țin maxilaru'... rămâneam cu gura așa... Mi-o îndreptam ! Așa bătaie luam... Păi, vreo două săptămâni am fost bătut în continuu... Și de două ori pe zi te scotea la anchetă să recunoști ce vroiau ei. Veneau... deschideau vizeta: „Cutare”. Îți dădea ochelarii și te duceai cu el. Și acolo: „Spune, care-i treaba ! ? Ce a făcut cutare ?”. Întreba de alții... Și eu: „Nu știu”. Eu l-am luat pe nu știu în brațe și nu am spus nimic... nu am recunoscut nimic, chiar dacă știam, da' n-am recunoscut nimic. Și dă-i bătaie... Îmi dădea câte un pumn, așa, și rămâneam cu falca umflată... după care o dădeam la loc... Cu pumnii tare ne băteau... Până la proces, cât am stat în anchetă... am luat bătaie...

Mai țineți minte cine erau bătașii ?

Anchetatorii ăștia ? Perlea. Maioru' Perlea, și mai erau un locotenent... Crucea mamii lui ! Nu știu cum îl chema...

Cum era celula de la Galați ?

O celulă mică, cu două paturi suprapuse... A fost și când eram patru-cinci în celulă... Erau și din alte sate și din alte părți.

Despre cum s-a desfășurat procesul ce ați putea să-mi povestiți ?

Ne-o judecat Tribunalul Militar Constanța în deplasare la Galați. Am fost 13 în boxă. Eu am fost condamnat cu articolul 199 la cinspe ani de muncă silnică și cinci ani degradare civică pentru crimă de „acte de teroare contra orânduirii socialiste”, contra îndrumătorilor care făceau colectivizare forțată... Adică degradarea ce era ? Nu aveai voie când te eliberezi să alegi sau să fii ales...

Și unde ați fost dus după proces ?

După proces, în mai, ne-au pus lanțuri la picioare, ghintuite, ne-au pus în dubă și ne-au dus la Gherla. Și acolo am stat... șase ani, și de acolo am plecat. Ceilalți, alde Niculaie, au fost aduși la Baltă (Balta Brăilei – n.n.), da' pe mine nu m-au dus... Când mă scotea la grefă să mă ducă, mă tăia de pe listă, că îl bătușem pe șeful de post de aicea, că l-am încondeiat pe ăla...

Povestii-mi cum a fost detenția la Gherla.

Când am ajuns prima zi la Gherla, când ne-am dat jos din vagon, eram în lanțuri... De fapt, eram zece în lanțuri și trei fără lanțuri... Și ne-a băgat pe sală acolo, într-o baie, și a întrebat pentru ce ești condamnat. Era unul Costică Ungheie : „Pentru colectivizare”. I-a dat o palmă de a sărit cu cracii în sus. Avea dosarul lui și zice : „Trebuie să zici și noaptea că ești condamnat «pentru crimă de acte de teroare !»”.

Altfel, programul era : trezirea la cinci, stingerea la zece. Dar foamea era cea mai mare teroare. Întotdeauna, după ce îți dădea să mănânci, îți era mai foame ! Eu nu am fost sătul șase ani jumătate ! Era mâncarea inconsistentă... Turtoi de ăla, fără calorii... Eu, parcă, stăteam în celula 97, cu Focșa, cu un unchi care e mort, cu Birche... cu toți am fost acolo. Da' unii pleca la muncă în Deltă, și eu am tot rămas...

Cât ați fost dumneavoastră acolo cine era comandantul închisorii ?

Istrate, ăsta. Era un om așa ca mata... Și mai era unul, căpitanul Mihalcea. Ăla bătea tare... Mai era plutonierul Goiciu și unul Șomlea. Și te băteau așa, degeaba... Când ieșeam la plimbare, nu aveai voie să mergi decât cu fața în jos. Te plimbai roată și te uitai numa' în jos... Dacă erai la etajul 1 sau 2, pe scări, la fiecare colț de scară, caralii stăteau cu ghioaga și : pac-pac. Un băț așa... ca să te demoralizeze.

Ce făceați în închisoare toată ziua ?

Nu aveam voie să stăm pe pat... Nu aveam voie decât să ne plimbăm prin cameră, atâta. Da' noi căutam să învățăm ceva. Învățam germana, engleza, matematică. Scoteam bocancul, și aveam niște bețe, și puneam săpun pe talpă la pantof, cu apă și cu praf... și scriam pe el. Și când apăreau ăștia la ușă, ștergeam repede. Aveam profesori... Erau oameni deștepți în celulă. Era unul Gheorghe Tomescu, inginer, învățam mult de la el...

Descrieți-mi o zi de sărbătoare, de Crăciun sau de Paște...

Păi, nu făceam diferența. Nu îți spunea nimeni nimica, dă-i dracului de borfași ! Lucram la tapițerie și, în baloturile de vată care veneau de afară, mai găseam câteodată câte un ziar. Văleu ! Citeam de șaptezeci de ori ! Vroiam să știm ce se întâmplă și nu primeam nimic, și nici de acasă... nu știam nimic.

Din '58 până în '64, în toți acești ani, nu ați primit știri sau pachete de la familie ?

Da, cu un an înainte de eliberare am primit pachet. În '63, atunci, ne-a dat voie să scriem să ne trimită un pachet de cinci kilograme cu țigări și cu alimente. Nu aveai voie să scrii altceva...

Ce deținuți au mai venit la dumneavoastră în celulă pe parcursul detenției ?

Am stat cu părintele Ion, care a fost la mănăstirea Vladimirești, cu vrânceni, care au fost cu revoluția, cu Gheorghe, Boștiog... Cu de-ăștia am stat mai mulți.

Acolo la Gherla era și o fabrică... Ați lucrat și dumneavoastră ?

Am lucrat, vreo doi ani... din '61-'62. În rest, am stat numai în celulă... Le-o trebuit oameni la muncă acolo... și am lucrat la mobilă, tâmplărie, tapițerie...

Ați avut ceva incidente cât ați lucrat ?

Eu nu am avut, da' alții au avut ; le-a tăiat mâinile la abrig, au fost cazuri...

După ce v-au trimis în fabrică v-au schimbat și alimentația ?

Nu, tot așa..., tot proastă. Nu s-au schimbat condițiile de trai. Din '63 au mai început să spună care au greșit, că a fost o lege internațională, au dat drumu' cei din Apus la comuniști... și ne-au dat și ei drumu' nouă... că nu ne-a dat drumu' că le-a fost drag de noi !

În ce zi v-au eliberat, mai țineți minte ?

În 10 mai '64. Eram în fabrică, lucram, și vine plutonierul și spune : „Ia-ți bagajul și mergi pe secție”. Eu lucram la tapiserie, și era maistru unu' Șora, la care îi trebuia o dormeză... Și îmi spune : „Domne, iei doi-trei oameni și îmi faci”... Că el avea nevoie pentru plan și eu eram vechi acolo... Și când se dă maistrul pe lângă mine și îmi spune : „Vezi că pleci acasă”. „Păi cum să plec acasă ?” Eu cu cînșpe ani condamnare... și ăștia cu cinci-șase stau aici... Când am ajuns în cameră, hainele erau la ușă... Nu le mai văzusem de când m-au arestat. Mi-a spus : „Dezbracă-te !”. Mi-a dat haina, m-am bărbierit și m-au băgat într-o cameră cu un politruc. Mi-o dat să fumez o țigară... „Eu nu fumez de atât timp”... Și mi-o spus că nu am voie să spun pe unde am fost, nici cu cine am stat, nimic. Când am venit acasă am spus la toți !

Și cum ați venit înapoi acasă de la Gherla ?

Ne-o dat bani de tren la fiecare, până unde mergem...

Eu nu mai știam nimic de părinți. Ultimul pachet l-am primit de la sora mea de la Iași. Am zis că vreau să mă duc la Iași și mi-a dat bani până acolo. Am plecat direct de la Gherla la Iași. Cumnată-meu era controlor de tren și am venit cu el cu trenu' până acasă. M-am dus la soră-mea și a doua zi am venit acasă... Era o zi de Înviere. Când am venit în sat, am zis că am înviat... Părinții nu știau nimica...

După eliberare ați mai avut probleme cu Miliția sau Securitatea ?

După ce am venit acasă, n-a durat o săptămână, două, și o început în fiecare săptămână să mă caute. Mă scula din somn și mă anchetau : „Ce fac ? Ce gândesc ?”. Veneau de la Focșani, politrucii de ăștia, mama mamii lor, că ce gândesc eu, ce gândesc ceilalți... Parcă eu știu ce gândesc ceilalți ? ! Ce, eu stăteam cu ei ? Veneau civili și mă chema la Poliție aicea-șă și mă întrebau ce gândește cutare, ce gândește cutare... Mă puneau să scriu... dar nu am recunoscut nimic.

Ce ați făcut după ce v-ați întors în sat ?

Păi, mi-am luat de treabă... de prășit. M-am însurat, am patru copii...

Ce s-a întâmplat cu familia cât timp ați fost închis ?

Păi, veneau ăștia, primaru' de pe aici, și le-a spus să treacă la colectiv că „vine băiatul acasă”. Tata era mai slab de fire, da' mama spunea : „Să vină băiatul să semneze el”. Fratele a fost și el arestat, pe urmă i-a dat drumul. El o avut de suferit și după, fiindcă nu au putut să învețe la școală... Și nici surorile mele. Eram torturați... Din '64 până în '89, toată viața am fost supravegheat.

După '89 cum s-a schimbat viața dumneavoastră ?

Când a fost revoluția era într-o vineri, tăiam porcul. Și mă cheamă soția : „Băi, vino încoace. A fugit Ceaușescu”. Am lăsat porcul. Mă uitam cum s-a întâmplat... Parcă nu credeam. Dup-aiia m-am înscris la țărăniști... Și avem și Asociația Foștilor Deținuți Politici, la București.

Bine, vă mulțumesc.

Fotografii

Paul Andreescu

Emilian Apostolescu

Flaviu George Brezeanu

Mihai Bucur

Costică Budu

Gheorghe Bulacu

Nicolae Burlui

Ion Caraiani

Vasile Ciobancan

Petru Anton Codrea

Corneliu Cornea

Aurelia Cosma

Maria Godea (Ionescu)

Adrian Lupescu

Alexandru Maier

Nistor Man

Gheorghe Mircioiu

Neculai Munteanu

Ovidiu Mircea Mureșan

Géza Nagy

Silvestru Nanu

Teofil Neculăiță

Viorel Opreanu

Ovidiu Orceag

Ioan Pop

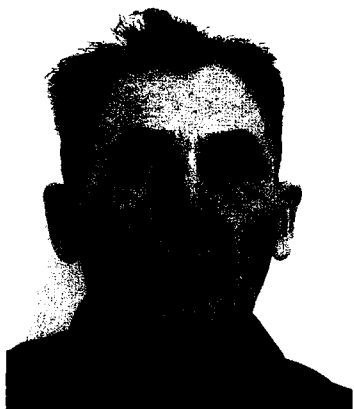
Victor Pop

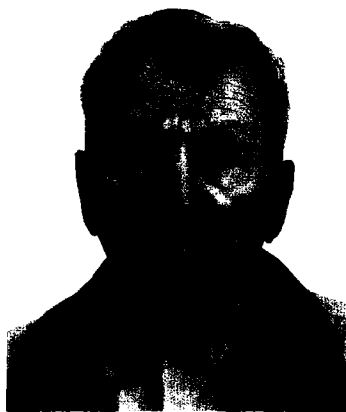
Ioan Șt. Popa

Mihai Saftencu

Vasile Tivadar

Sever Ursu

Marin Urzică

Constantin Veleanu

Prezentarea autorilor

Cosmin Budeancă, absolvent al Facultății de Istorie și Filozofie, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca (1997), și al studiilor aprofundate de istorie orală din cadrul aceleiași facultăți (1998). Este doctorand în mentalități colective – istorie orală, la Universitatea „Babeș-Bolyai”. A coordonat mai multe proiecte de istorie orală dintre care amintim: „Imaginea celuilalt în comunitățile mixte româno-germane din județele Hunedoara, Alba și Sibiu”, „Amintiri pentru viitor. Expo-România”, „Rezistența anticomunistă în Țara Făgărașului”. Este membru în colegiul de redacție al *Anuarului Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România* și al *AIO – Anuarului Institutului de Istorie Orală*. A publicat: „*Suferința nu se dă la frați*”. *Mărturia Lucreției Jurj despre rezistența anticomunistă din Munții Apuseni (1948-1958)* (coautor, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002), *Rezistența armată anticomunistă din România. Grupul „Teodor Șușman” (1948-1958)*, *Mărturii* (editor, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2004), *Mișcarea de rezistență anticomunistă din România. Grupul „Cruce și Spadă”*, *Mărturii* (editor, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2005), *Rezistența anticomunistă din România. Grupul „Capotă-Dejeu” (1947-1957)*, *Mărturii* (editor, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2006), *Rezistența anticomunistă. Cercetare științifică și valorificare muzeală*, I-II (editor, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2006). Este șeful Serviciului Muzee-Memorie din cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

Adrian Boagiu, absolvent al Facultății de Limbi și Literaturi Străine, Universitatea din București, al Facultății de Științe Politice, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, și al masteratului de studii europene comparate, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, și Universitatea Marne la Vallée, Franța. Este expert în cadrul Serviciului Muzee-Memorie din cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

Dan Drăghia, absolvent al Facultății de Științe Politice, Universitatea din București, și al masteratului Politică europeană și românească din cadrul aceleiași facultăți. Este expert al Serviciului Investigații Speciale din cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

Andrei Lascu, absolvent al Facultății de Științe Politice, Universitatea din București, specializarea engleză (2007). A colaborat la realizarea volumelor *Cei cinci care au speriat Estul* (Editura Polirom, Iași, 2003) și *Ghid de istorie contemporană – România* (Leipziger Kreis, Berlin-București, 2004). Este expert al Serviciului Muzee-Memorie din cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

Alexandru Matei, absolvent al Facultății de Istorie, Universitatea din București, masterand în Istoria ideilor și mentalităților din cadrul aceleiași facultăți. Este colaborator al Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România și al Serviciului Muzee-Memorie.

Alin Mureșan, absolvent al Facultății de Științe Politice și Administrative, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, secția Jurnalism (2006). A colaborat la revistele *Memoria*, *Tribuna*, *Steaua*. Este autor al volumului *Pitești. Cronica unei sinucideri asistate* (în curs de apariție, Editura

Polirom). Este expert al Serviciului Muzee-Memorie din cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

Constantin Petre, absolvent al Facultății de Istorie, Universitatea din București (1997). Doctorand în filozofie la Facultatea de Filozofie, Universitatea din București. Autorul unor studii și articole de istorie și antropologie. Este expert al Serviciului Muzee-Memorie din cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

Adrian Sandu, absolvent al Facultății de Științe Politice, Universitatea din București (2005), și al masteratului Politică europeană și românească din cadrul aceleiași facultăți. Este colaborator al Serviciului Muzee-Memorie din cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

Constantin Vasilescu, absolvent al Facultății de Istorie, Universitatea din București (2005), și al masteratului România în secolul XX din cadrul aceleiași facultăți. Este expert al Serviciului Muzee-Memorie din cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

Index de antroponime

A

Aldea (profesor) 178
 Aldea Ionică 178
 Alecsandri Vasile 264
 Alexandrescu (deținut, profesor de filozofie) 290
 Alexandrescu Dumitru (comandant) 205-206
 Alexandru (căpitan) 330
 Almache Ștefan 87
 Almașan Gheorghe 228
 Alupoie (deținut) 214
 Anagnostu Stere 92
 Andraș (deținut) 289
 Andreescu (comandant) 341
 Andreescu (deținut) 300
 Andreescu Gheorghe (căpitan) 303
 Andreescu Paul 85, 87, 99
 Andreescu Paul (din București) 96
 Andreica (brigadier) 338
 Andreica Iosif 169-170
 Andreica Gheorghe 162, 169, 170
 Anescu (deținut) 303
 Angelescu (student) 61
 Anghel (deținut) 334
 Antohi (profesor, deținut) 290
 Antonescu Maria 259
 Antonescu Ion 75, 135, 141, 238, 259, 303
 Antoniu (comandant) 318
 Antoniu (deținut) 127
 Anuca (sora Aureliei Cosma) 267
 Apostolescu Emilian 299, 326
 Apostu Ilie 72
 Aramă (deținut) 141
 Arbănaș 360
 Ardelean Aurel (fost procuror, deținut) 38

Ardelean Aurel (ofițer) 224
 Arion Anca 314
 Aristotel 137
 Armeanu Marcel 237, 242
 Arsenescu (Gheorghe) 303
 Artenie 360
 Atanasiu Puiu 139
 Avramescu (brigadier) 315

B

Babeș Victor 229
 Bacrea Neculai 368, 370
 Badea Gică 312
 Balaban Octavian 214-215
 Balanișcu Chirică 32
 Bandi (deținut) 315
 Barbu (posibil Constantin) 238, 312
 Bardag Nicolae 215
 Băia Nicolae 237
 Bârsan Florin 216
 Bartoș Carol (căpitan) 198, 201
 Basmacian (deținut) 23
 Bașotă Grigore (corect) 292
 Bașotă Grigore (probabil Vasile Bașotă) 292
 Bădescu Aurel 112
 Bădescu Gigel 112
 Bădescu Gogu 112
 Bădiță 360
 Bălan Gheorghică 356
 Bălan (prim secretar) 155
 Bălășoiu (deținut) 306
 Băltărețu (colonel) 21
 Bănculescu Ilie 237
 Bănuș Max 38
 Bărânescu (Bárány Elemér, ofițer) 235
 Bărbaică (plutonier) 335, 336
 Bărbulescu (deținut) 234
 Băscescu Traian 29, 323
 Bătagă Tiberiu 197, 208

Bej Gheorghe 33
 Benedek (inginer) 234
 Beniuc Mihai 131
 Berbec Nicolae 80
 Berciu (maistru civil) 293
 Berghazan Ilie 138-139
 Biaș (deținut) 230
 Bică 62
 Bihari Emeric 197-198
 Birche Vasile 348, 370
 Biro (gardian) 78
 Blaga Liciniu 230, 232
 Blaga Lucian 22, 230
 Blidar (Vasile) 284
 Bocreț Elena 207
 Bogdanovici Alexandru 61, 173, 214, 239
 Bogdănescu Ion 217
 Bogos Constantin 240-241
 Bohotici Ioan 32
 Boian Georgică 334
 Boilă Elena (Nana) 263
 Boilă Zaharia 263
 Bolbea Ion 338
 Bolyai (frați) 199
 Bonea (deținut) 166
 Borcea Liviu 136
 Borcea Petru 143
 Borza Pius 31
 Boșneag Atzo 333
 Boștog (deținut) 368, 370
 Botez Sorin 134-135, 187
 Botgros 341
 Botlung Teofil 187
 Brânda (deținut) 52
 Brânda Ghiță 174
 Brandabur Costel 52
 Brăileanu Traian 244
 Brătianu (familia) 358
 Brătianu Gheorghe I. 213
 Brendos Vili 71
 Brezeanu (tatăl lui Flaviu George)

Brezeanu Flaviu George 57, 61, 64, 80
 Brutașca (ofițer) 212
 „Bubi” (gardian) 292
 Bucur Mihai 125, 128, 152
 Buda Ion 42
 Budu Costică 347
 Bujor 287, 289
 Bulacu Gheorghe 159, 170
 Bulacu Gicu
 Bunea (zis Chiorul, gardian) 99
 Buracu (deținut) 230, 233
 Burada (ofițer) 173
 Burcă Mihai 329
 Burchi Crăciun Florin 230
 Burlacu (locotenent-major) 330-331
 Burlui Gheorghe 353
 Burlui Maria 353
 Burlui Nicolae 353, 355, 359
 Bușilă Toader 354
 Buticaș Vasile 342

C

Calciu Dumitreasa 34
 Câmpănu Radu 134
 Cantacuzino (arhitect, deținut) 217
 Capotă (ofițer) 32
 Caragea Lazăr 146
 Caraiani Gheorghe 106
 Caraiani Hrisula 106
 Caraiani Ion 106, 109
 Cărciu (gardian) 277, 349
 Cârstocea (gardian) 333
 Călin (de la parchete) 284
 Călin (ofițer) 332
 Călinescu Armand 302
 Cărbunar Dionisie 130
 Ceaușescu Ion 341-342
 Ceaușescu Nicolae 7, 207-209, 213, 225, 271, 322, 341-342, 348, 359, 372
 Ceaușescu Elena 207
 Chebeleu (deținut) 230, 232
 Chelata Smaranda 256-257, 259
 Chilingan (sergent-major) 281, 283
 Chindriș Vasile 181, 183
 Chirion 354
 Chirion (ofițer) 217
 Chivulescu Tatiana 146
 Cimpoca Iacob 283, 285
 Ciobancan Vasile 15, 25, 27
 Ciobanu (deținut) 120
 Ciobanu Ilie 50
 Cioca Viorel 131

Ciocan (preot) 148
 Ciunganu (locotenent colonel) 342
 Ciurea (locotenent) 307
 Ciurescu (deținut) 230
 Cobăleanu (doctor) 76
 Cobzaru Iosif 52, 215
 Codrea Petru Anton 168, 173
 Codrea Gheorghe 178
 Coidrag (ofițer) 119
 Cojar Matias 22
 Cojocar 355
 Cojocar (judecător) 126
 Cojocar Vasile 356
 Colțan Ion 338
 Coman Ion 42
 Coman (gardian) 78
 Coman Gavrilă 170, 172
 Comșa Ieronim 230
 Constantinescu A.C. 322
 Constantinescu Emil (deținut) 326
 Constantinescu Gabriel 49
 Constantinescu Meri 49
 Coposu Corneliu 109, 146
 Corlan Aurel 42
 Cornea (deținut) 205
 Cornea Corneliu Ioan 30
 Corneanu Nicolae 224
 Cornel (deținut) 47
 Cornelia (mătușă lui Victor Pop) 293
 Cosma Aurelia 247, 256, 261, 267-270
 Costache (gardian) 318
 Costăchescu (Cornel) 230
 Costin (locotenent) 287-288
 Costin Gheorghe 275
 Coșbuc George 130, 139, 264
 Cotruș Ovidiu 31
 Cozma (deținut) 95
 Cozmescu (ofițer) 126
 Crainic Gogu 230, 232
 Crăciun Gheorghe 37, 77, 130, 140, 152, 218
 Crăciun Oprea 33
 Creangă (Ioan) 304, 317
 Cricopol (ofițer) 302
 Cristescu Plăpumaru Gheorghe 303
 Cucu Vasile 363
 Cucuianu (profesor) 130

D

Dabija Nicolae (maior) 132, 146
 Dan (locotenent-major) 330, 331

Darie 318
 Darvai Dorel 100
 Darvai Victoria 100
 David (preot, deținut) 22
 Davidescu (frații) 34
 Dăian Ghiță 19
 Dănilă (posibil Laitin, deținut) 234
 Dănilă Matei 73
 Demetrescu Camil 333-334
 Demetrescu Dan 311
 Dezideriu Iacob 80
 Dezmeri Zsombor 227, 229-230, 232
 Diaconescu Ion 187
 Diamandi Ionescu 228
 Dima Anton 348
 Dincă 332, 334-335
 Dincă Gheorghe 42
 Dobre Mircea 181
 Dogaru (deținut) 187
 Dombrovski (general) 43
 Dombrovski Nina 43
 Dorobanțu (ofițer) 45, 77
 Dostoievski F.M. 231
 Dragomir (episcop) 333
 Drăghici Alexandru 98, 140
 Drăgușin Valter 111-112
 Drohobeczky Attila 228-229
 Duda 360
 Duma Vasile (maior) 145
 Dumas Alexandru 134, 231
 Dumitrache (moș) 52, 134, 172
 Dumitrache Ion 217
 Dumitrescu Spirea (director Târgșor) 133-134, 172
 Dumitrache (ofițer) 42
 Dumitrescu (ofițer) 330
 Dumitrescu Alexandru 60, 67
 Dumitrescu Ilie 139
 Dumitrescu Spiridon (avocat, deținut) 302, 304, 306
 Dumitrescu Ticu 29, 39
 Dumitrescu-Coltești Alexandru 304, 324-326
 Dumitru (șeful Securității Brăila) 73
 Dumitru Ioniță 74

E

Eisenhower 216, 219
 Elekes (ofițer) 212
 Embaker 247
 Eminescu Mihai 130, 223, 264
 Enache (deținut) 337
 Enăchescu (locotenent) 88-90, 92

Enescu Gogu (Gheorghe) 21
 Engelberg (maistru civil) 292
 Engels Friedrich 113

F

Fadeev A.A. 231
 Faliboga Ioan 194, 197-198
 Farca (deținut) 285
 Farcaș (deținut) 289, 293
 Farcaș Petrea (fratele lui Farcaș, deținut) 293
 Faur (colonel) 48
 Fântână (deținut) 230
 Fekete 159
 Ferdi 159
 Feri (din Vișeu) 180
 „Ferometal” (căpitan) 115
 Ferszedi (gardian) 292
 Fetke (deținut) 229
 Fidel Castro 110
 Fiedler (deținut) 230
 Filip Nicolae (ofițer) 301, 324-325
 Filip Dumitru 319
 Florea Costică 347
 Florean Florin 132
 Focșa (deținut) 370
 Fodor Bela 198
 Fodor Eghi 198
 Fodor Pista 198
 Franklin Benjamin 142
 Frâncu (preot) 97
 Frunda 194
 Fulea Ion 139
 Fulga I. Nicolae 365
 Fulger 321

G

Gabor (gardian) 290
 Gafencu Valeriu 146
 Gafta (locotenent-colonel) 121
 Gălcă (deținut) 305
 Ganciu Dumitru 313
 Gavrilă Ogoranu Ion 132, 247-248
 Găbureac (deținut) 242
 Gălăgie Ion 366
 George Sergiu Al. 120
 Georgescu (doctor, maior) 280, 282-283
 Georgescu (deținut) 278
 Georgescu Manole 301
 Gheara Trandafir 145
 Gheorghe (deținut) 102-103, 370
 Gherorghe (tractorist) 104

Gheorghiu Viorel 37, 50-51
 Gheorghiu (colonel) 117
 Gheorghiu (director al închisorii Gherla) 234
 Gheorghiu Eugen 334
 Gheorghiu Lica 108
 Gheorghiu-Dej Gheorghe 48, 108, 218, 358-359
 Gherghișan Petrace 332-333
 Gherman Coriolan 60, 134, 175-176, 238
 Ghica (familia) 259
 Ghica doamna 259
 Gigurtu Ion 217
 Giuglan (maior) 88-90
 Glodeanu Inocențiu 229
 Godea Ionică 47, 49
 Godea Maria (Ionescu) 40
 Goga Octavian 130
 Gogol N.V. 320
 Goiciu Petre 94-95, 99-100, 203, 205-206, 276-277, 291, 362, 370
 Golea Ion 42, 248, 254
 Goleșcu (domnișoară) 48, 259
 Goleșcu (familia de revoluționari) 48, 259
 Gorbatei Ghiță 230
 Gordan (doctor) 284-285
 Göring Herman 212
 Gornienko (ofițer) 64
 Greceanu Tudor 21
 Grossmann (deținut) 325
 Groza Dumitru 140
 Groza Petru Dr. 125, 210, 216, 218, 276, 301, 358
 Gruia Manea 226
 „Grupul de la Muntele Mare” 132
 „Grupul Livezeanu” 304
 Gusti (deținut) 183
 Gușetoiu 324
 Gyorfı (căpitan) 329, 331, 342
 Gyr Radu 133, 135, 164

H

Hájek Zoltán 228-229
 Haralambie (deținut) 135
 Hațieganu (doctor) 358
 Hărăbör Vasile 351
 Heidegger M. 22
 Hess Rudolf 212
 Hoinic Dragoș 232
 Horeangă (deținut) 133
 Hossu Iuliu 22
 Hotea Vasile 181-182
 Hotico Dumitru 183

Hotico Ion 181
 Hrușciöv Nikita 128

I

Iamandi (gardian) 75-76, 117, 334-335
 Iancu Avram 198
 Ianculescu Ștefan 50
 Iarca (deținut) 134
 Iepure Marian 64
 Ili (maior) 294
 Iliescu Ion 29, 39, 110, 225
 Ioachim Vlad 198, 201
 Ioanid Bebe 334
 Ioanid Ion 252, 257
 Ioanid Tiliică 334
 Ioanițescu, Ioanițiu (gardian) 328
 Ioja (preot, personaj imaginar) 91-92
 Ion (preot) 350, 370
 Ionescu (deținut la Sălcia) 120
 Ionescu (posibil Mircea, deținut la Pitești) 230-231
 Ionescu-Quintus Mircea 150-151
 Iordache (ofițer) 145
 Iorga Nicolae 112
 Iorgulescu Constantin 214
 Iovan Ion 363
 Istrate Constantin (zis Napoleon, gardian) 95-96, 99, 204-205, 277, 291-292, 349-350, 362, 370
 Iusco Sută 175
 Ivan (colonel)
 Ivasiuc Sașa (Alexandru Sandu) 317
 Izmană 301

J

Jelev (general) 330
 Jitariuc Constantin 237
 Juberian Constantin 230-235
 Titus Jubleanu 303

K

Kant Immanuel 22, 137
 Koller Ștefan 77, 187
 Korpas (deținut) 317, 320
 Kovacs 160

L

Ladea (deținut) 32
 Lajos Gheorghe 228

Langa Tertulian 22, 24
 Lavru Gheorghe 86
 Lădaru George 353
 Leahu (procuror) 107
 Leiz György 227-229
 Lenin V.I. 196
 Leonida Lucian 73
 Livinschi Anton 133, 174, 214-215
 Livinschi Mihai 215
 Liobin Herman (ofițer) 145
 Livezeanu (doamna) 324
 Livezeanu Radu 303-304, 324, 326
 Loplich (locotenent) 141
 „Lotul Cudalnic” 348
 „Lotul Faliboga” 201
 „Lotul francez” 256
 „Lotul Jela Pisica” 348
 „Lotul Matei Basarab” 114, 119
 „Lotul Răstoaca” 348
 „Lotul Sighetului” 178
 „Lotul Sighişorii” 237
 „Lotul Suraia” 348
 „Lotul Vadu Roșca” 348
 „Lotul Vaticanului” 253
 „Lotului Pătrășcanu” 37, 251
 Luca Cornel 34
 Luca Sandu 348
 Lucescu (deținut) 113
 Luciu (preot) 333
 Luhasz Ion 42
 Lupea (deținut) 304
 Lupescu Adrian 61, 65, 80
 Lupeș Ion 52, 163
 Lupșă (deținut) 134
 Lupșă Petru 33, 51
 Lupu (ofițer politic) 218
 Lupu Ion 333

M

Macarie (deținut) 306
 Macovei (deținut) 354
 Madan Ion 217
 Maier Alexandru 193, 196-198, 207
 Maier Gheorghe 78
 Maier Toader 78
 Maier Vasile 78
 Makarenko (Anton) 140, 143
 Malacu (maior) 329-331, 342
 Man Nistor 170, 210, 215, 220-221, 224
 Man Ștefan 223
 Manea (gardian) 315
 Maniu Iuliu 38, 125, 146, 213, 254, 263, 358

Manoliu 355
 Manoliu Costică 356
 Manoliu Victor 355
 Mare Sabin 247, 249-250
 Mareș Tudor 111
 Maria (nașa de cununie) 251
 Maria Tereza (împărăteasa) 261
 Marian (doctor) 327
 Marin (ofițer) 113
 Marin (student) 61
 Marinescu (frații) 141
 Marinescu (maior) 325
 Marius (deținut) 312
 Marx Karl 113
 Mârza (general) 139
 Matei Dumitru 199
 Mât (Ion) 181-182
 Maxim Virgil 214
 Mărgărit Marius (doctor, maior) 329, 331, 342
 Măzăreanu Petre 52, 163
 Meciui Ioan 135
 Meciui Vasile 135
 Melau Gheorghe 200
 Melnic Teodor 16
 Meteșan Flavius 132, 135, 145-146
 Mihai 102
 Mihai (cumnatul Aureliei Cosma) 267
 Mihai Saftencu 5
 Mihai Vasile (ofițer) 113
 Mihalache Ion 325
 Mihalcea (căpitan) 290, 370
 Mihalcea Sandu 320
 Mihalcovici (deținut) 230
 Mihali-Ștrifundă 179
 Miholcea 194
 Mira Vasile 229
 Mircea (deținut) 98
 Mircea (locotenent-major) 330
 Mircea Boieriu 75
 Mircea Cornel 145
 Mircioiu Gheorghe 71-72
 Mirică (deținut) 326
 Mirică Ștefan 223
 Mironescu 301
 Mitea (deținut) 278
 Mitrofan Traian 137
 Mocanu (profesor) 32, 360, 368
 Molea (procuror militar) 333
 Morar Dumitru 347
 Moromete Nicolae 66
 Moscovici Lazăr 355
 Moș Ion 315

Moș Teacă 150
 Moșneanu (deținut) 146
 Müller (rabin) 154
 Munteanu Ion 32
 Munteanu Alexandru 233
 Munteanu Sandu 139-140, 143
 Munteanu Nicolae 360, 363
 Munteanu Vasile 358
 Mureșan (brigadier) 216
 Mureșanu Florea 30
 Mureșan Ovidiu Mircea 129, 142
 Muscă (profesor) 337
 Musculeanu (profesor universitar) 337
 Mussolini B. 281
 Mușat (deținut) 135
 Mușat (plutonier) 339
 Mușatescu Mircea 249

N

Nădăban Fredolin 52
 Nagy Karoly 159
 Nagy Wilhelm 16
 Nagy Géza 227
 Nanu Silvestru 60, 236
 Năbădan (deținut) 51
 Năsui Andrei 180
 Neacșu 339
 Neagoe Ion 111
 Neagoe Marius 138, 143
 Neagu (gardian) 78
 Neagu Ion 355
 Neanu Aurel 145
 Neculăiță Teofil Vasile 368
 Nedici Vida 44, 58
 Negoiță (deținut) 214
 Neicu Octavian (maior) 329, 331, 342
 Nezier Resul 120
 Nica Nicolae 366
 Nicoară Ion 276
 Nicolaescu Ioan 304
 Nicolschi Alexandru 52, 60, 152, 291, 325
 Niculescu (brigadier) 338
 Nietzsche F. 320
 Niță (profesor) 324
 Niță Cornel (Corneliu) 60, 239
 Nițoiu (procuror) 317
 Nuța (deținut) 208

O

Oblomov 141
 Obreja Aurel 214

Obrejan Vasile 230
 Ocuz Mihai 137
 Odoviciuc Ioan 168, 179-180
 Olga (deținută) 44
 Olteanu (deținut) 133
 Olteanu Ică 340
 Omescu Ion 317
 Oniga Atanasie 182-183
 Opran Mihai 249
 Oprea Teodor 50
 Opreanu Viorel 145
 Oprișan (Constantin) 232
 Oprița Gheorghe 132-133
 Orban Petre 279-280
 Orceag Ovidiu 111
 Organizația „Vlad Țepeș” 213
 Organizația „Vulturii Carpaților” 213
 Organizația „România Liberă” 213
 Organizația „România Viitoare” 213
 Orha Victor (deținut) 292

P

Paleologu Alexandru 23, 26, 38
 Pandrea Petre (Petre Marcu Balș) 37
 Pandurescu Aurel 232
 Papuc 302
 Partenie Sava 349
 Pascu Ștefan 100
 Paschia (sergent-major) 355
 Pașca Corvin 230
 Pauker Ana 40
 Paula 198
 Pavel Cornel 50, 53
 Pavlovici Florin 320
 Păduraru (locotenent) 354
 Pătrășcanu Lucrețiu 300
 Pătrășcoiu 300, 324
 Păvăloaie Constantin 230
 Penculea Pompei 121
 Penescu Vladimir Nicolae 28
 Perla Gheorghe 361
 Perlea (maior) 369
 Petcu (deținut) 100
 Petraș (deținut) 289
 Petrescu (locotenent) 354
 Petrescu Alexandru (general) 254
 Petrescu Cezar 256
 Petrescu Titel 132
 Petrovai Gheorghe 165
 Pintilie Aurel 63
 Plata Silvia 253

Platon 137
 Pleșiță Nicolae 224
 Ploștinaru Iulian 342
 Polak (Paul Andrei) 288
 Pop Aristina 181-183, 186
 Pop Cornel 34
 Pop Gavril 42, 249, 250, 253
 Pop Ioan 272-273, 277, 280-285, 295
 Pop Ioan (tata lui Ioan Pop) 281
 Pop Maria (mama lui Ioan Pop) 281
 Pop Niculae 183
 Pop Sanda 146
 Pop Vasile 294
 Pop Victor 272, 274, 285, 287, 293
 Pop Virgil (ofițer) 226
 Pop Virgil 272-274, 285
 Popa Ilie 140
 Popa Nicoleta 312
 Popa Șapcă 86
 Popa Șt. Ioan (Popică) 310, 313-314
 Popa Alexandru (Țanu) 34, 37, 68
 Popescu (comandant) 315
 Popescu (șeful organizației) 274, 287, 289
 Popescu (ginerel Aureliei Cosma) 270
 Popescu Ion 87
 Popescu Lia 45, 48
 Popescu Mihai 111
 Popescu Pasărea Ion 311, 320
 Popescu Traian 37
 Popian (doctor) 302
 Popovici 315
 Popovici Mircea 42, 248, 253-254
 Poștoacă (plutonier) 332
 Potra Octavian 16
 Prună (colonel) 342
 Prună (primar) 360
 Purice (deținut) 100
 Pușa 207
 Pușcaș (deținut) 172
 Pușcaș (doctor) 52
 Pușcașu Vasile 60, 68, 238

R

Racoviță 48
 Rada Ilie 249-250
 Radina Remus 217, 220
 Radu cel Mare 257
 Radu Constantin 174, 176, 214
 Radu Paisie (Petru de la Argeș) 257

Rafila (chestor) 50
 Raica Aurel 33
 Râmboiu Septimiu 137, 139-140, 143
 Rațiu (părintele) 19
 Răduca Petre 326, 328
 Rădulescu Constantin 300
 Rebreanu Liviu 130
 Regele Carol I 66, 257
 Regele Mihai 130, 169, 193, 212
 Regman (deținut) 242
 Reimovici Avram 73
 Resul (farmacist) 121
 Ridichie (doctor) 335
 Roaită Vasile 348
 Rodas Constantin 230-231
 Roller Mihail 113
 Roman („Păun”, plutonier-major) 119
 Roman Petre 110
 Romițeanu (deținut) 153
 Rosetti Radu 303
 Roșca (Gheorghe) 238
 Roșu (procuror) 361
 Rus Ion 181-182
 Russo doamna 259
 Rusu (fugar) 181-185
 Rusu (Liviu) 38
 Rusu Ion 86
 Rusvid Matei 32, 34
 Ruxandra (colonel) 80

S

Salomea (ofițer) 107
 Salvi (Salvador) 46
 Samoilă (maior) 221
 Samoilă Nae 335
 Samoilă Ion 42, 248, 254
 Sandu (deținut) 98
 Sapeta (deținut) 101
 Sasu Puiu 131
 Sava 195
 Sava Partenie
 Savel Rădulescu 43
 Sârbu Ion D. 22-23, 38
 Săbăceag Ion 229
 Săpălcău 142
 Schopenhauer 22
 Schor (doctor) 46
 Seghe Manu 321
 Serafim George 339-340
 Serafim Ilisie 142
 Serafim Virginica 339
 Seredoi (zis Roade Molai, gardian) 273, 292

Sevruja Gavrilă 50
 Shakespeare (William) 317
 Sică Fane 87
 Sima Horia 232
 Sima Titus 340
 Simionescu Ion (doctor, deținut)
 176, 217
 Sini (doctor) 290
 Slavici Ioan 130
 Spătaru (deținut) 131
 Staicu (ofițer) 125
 Stalin I.V. 63, 75, 112-113, 117,
 136, 154, 179-180, 183, 199,
 201, 217-218, 220, 234, 358
 Stan Ion 366
 Stancu Zaharia 318
 Stanev Lucian 97
 Stănescu (ofițer) 66
 Stănescu (locotenent la Cluj) 32
 Stănescu Tudor 230, 231-233, 235
 Stere (colonel) 107
 Stern (ofițer) 212
 Stoian (Ion) 52-53, 133, 173-
 -174, 214-215
 Stoica Ciprian 137
 Strâmbel (Ioan) 356
 Stroia Vlad 348
 Subitu (deținut) 110
 Suci (deținut) 334
 Suci Aurel 230
 Suci Ioan (deținut) 285
 Suci Ioan (episcop) 22, 129
 Suci Silviu 229
 Suhaĵda Géza 229
 Szabo Zoltán 356

Ș

Șarpe Ion 91-92
 Șartou (căpitan) 275
 Șerban (colonel) 341
 Șerban (deținut) 95
 Șihata (Chehata Smaranda) 256-
 -257, 259
 Șofron 201
 Șomlea (zis Vaca Neagră, plu-
 tonier-major) 95, 99, 349,
 363, 370
 Șomlea (frații) 277, 292
 Șora 371
 Ștefan (căpitan) 115-116
 Ștefan (locotenent) 326, 335-336
 Ștefănescu Emil 302
 Ștermi 131
 Štraup (inginer) 64

T

Tancău (căpitan) 208, 224
 Tanoviceanu Ioan 21
 Tarcea (Gheorghe, preot) 36, 38
 Tarcea Mircea 36, 38
 Tartler Erich 42
 Tămăior 285
 Tănase Alexandru (Ică) 42
 Tăriceanu Călin Popescu 39
 Tătărăscu Gheorghe 74
 Teodoreanu Al. 162
 Teodoreanu Păstorel 162
 Teodorescu Filip 222
 Timaru (deținut) 187
 Timur 109
 Tîsmaneanu Vladimir 7
 Tisu Cornel 125
 Tito (Iosiv Broz) 44, 58, 333
 Tivadar Vasile 179, 189
 Toader Ion 281
 Tocher Nicolae 111-112
 Todea Alexandru (cardinal) 133
 Tolan Ion (Nelu) 41-42
 Toldișan Vasile 33, 34
 Toma D'Aquino 22
 Toma Mircea 142
 Tomescu Gheorghe 370
 Tomescu Pîlu 304
 Tomuța Octavian 230-231, 234
 Torosian Costică 333-334
 Trandafirescu (căpitan) 307
 Troacă Ion 337, 340
 Trocki L.D. 106
 Tudora (preot) 306
 Tulea Sorin 187
 Turcu (deținut) 230
 Turdeanu (deținut) 141
 Turturea (judecător) 306
 Turtureanu (deținut) 238

Ț

Țopa Petre 74
 Țucă Marin 78
 Țurcanu (Eugen) 33, 59-61, 68-
 -69, 214, 230, 232-233, 238-
 -241
 Țuțea Petre 38

U

Unghie Costică 370
 Untaru 329, 331, 342
 Urdea Simion 353
 Urse Vasile 80
 Ursescu (deținut) 355

Ursu Sever 50
 Urzica Marin 303, 324
 Urzică (din Rașca) 28
 Urzică Petre (din Târgu Mureș)
 279

V

Vălcu (prim-secretar) 93
 Valeriu Mateescu 302
 Vasile 347
 Vasile Savu 273, 279
 Vasiliu (deținut) 85, 324, 326
 Vasiliu Eugen (zis Nacu) 325
 Vasu Mircea 126
 Vășcan Augustin (gardian) 234
 Vătășelu (deținut) 107
 Vătășoiu Gheorghe 60, 239
 Veleanu Constantin 329-330,
 332, 335-336, 338-343
 Vereșmorteau Nichifor 32
 Victor (plutonier) 116
 Vintilescu (Constantin) 231
 Viorel 224
 Vișan (deținut) 115
 Vișovan Aurel 161-162, 164,
 170-171, 211, 214, 222-223
 Vizitiu 201
 Vizitiu Ștefan 207
 Vlad Dinu 119
 Vlad Mihai 162, 170
 Vlad Vasile Mihai 42
 Vlădescu Ovidiu 75
 Voicescu Alexandru 307
 Voicu (frații, deținuți) 100
 Voicu Constantin 312
 Voinea Octavian 230
 Voloșniuc (deținut) 140
 Vuia (doctor) 45, 48
 Vulcănescu Mircea 166, 244
 Vultureanu 351

W

Weiss Ludovic 251-252
 Wenzel Paula 45
 Wesmäs Karoly 227
 Winston Churchill 211

Z

Zamfirescu (locotenent-major)
 326
 Zăgan (gardian) 338
 Zărone Romulus 276
 Zbranca (Octavian) 241
 Ziaĵ Resul 121
 Zubrinski (brigadier) 216

Index de toponime

A

Abrud 148
 Adjud 79
 Aiud 15, 17-18, 21-22, 24, 30-31, 36-37, 45, 50, 63, 65, 67-68, 70-71, 74-80, 99, 110, 125, 127, 129, 140, 141, 143, 145-147, 166, 179, 186-188, 218, 225, 229, 236-238, 242, 244, 318, 323, 327, 353, 356, 358
 Alba Iulia 121, 137, 193-194
 Albița 299
 Aldești 329
 Alecuș 143
 Alexandria 111-112, 118, 121
 Apa 247, 249-251, 268, 270
 Arad 15, 26, 28, 30-31, 33-36, 39-42, 45, 47, 50-52, 72, 171, 247
 Auschwitz 109, 265-266

B

Bacău 60, 71, 240
 Bahnea 248
 Baia Mare 164-165, 184, 220-221, 223-224, 252, 254, 273, 275, 287
 Baia Sprie 21, 63, 78, 186, 225, 291-292, 353, 356-357
 Balomir de Câmpie 132-133
 Balta Brăilei (Insula Brăilei) 18, 22, 24, 69, 104, 110-111, 117, 127-128, 148, 159, 165, 225, 299, 305-308, 317, 319, 323, 337-338, 360, 364-365, 370
 Barboși 79
 Băbeni 301
 Băbeni-Ungureni 299
 Băița 15
 Băndoiu 337

Bărgan 36, 85, 105, 110, 264, 315
 Bărca 340
 Bârsești 353-354, 356, 368
 Beiuș 247, 264
 Berlin 330
 Berveni 165
 Bicz 225, 236, 242
 Blaj 129, 143
 Blaja (sat) 15, 25
 Boc (cătun) 285
 Boju 211
 Bordeasca 366
 Borșa 168, 179-180
 Borsec 255
 Botiza 159
 Botoșani 324, 327-328, 353, 356, 358
 Brad 30, 41, 148, 152
 Brăila 36, 57, 61, 63-65, 71-73, 79, 109, 127, 187, 299, 340, 355
 Bran 125
 Brașov (Stalin) 9, 36, 71, 100, 126, 152, 247, 333, 358, 368-369
 Brezoi 300, 306
 Broșteni de Vrancea 360
 București 21-22, 42-43, 47, 49, 57-58, 60-61, 65-66, 71-73, 75-76, 96, 118, 121, 127-128, 134, 139, 179, 181, 201, 203, 214, 225, 239, 250, 252-253, 256, 259-261, 266, 279, 282, 284, 287, 293, 299, 301-302, 304, 307, 310-311, 314, 321, 324-325, 330-331, 337, 339-340, 342-343, 348, 357, 372
 Budapesta 228, 307
 Budești 159, 161, 163-164
 Buitur 36, 151

Buzău 52, 71, 338, 356

C

Calafat 159, 338
 Călărași 21
 Călimănești 324
 Cămara 164
 Câmpina 43, 257
 Câmpulung 305, 332
 Câmpulung la Tisa 160
 Câmpulung Moldovenesc 241
 Canal 31, 57, 62-63, 65, 67-70, 74, 79, 110, 133-135, 163, 168, 174-177, 186, 216-219, 225, 239, 311, 323
 Capul Midia 129, 136, 210, 218
 Caracal 72
 Carei 25, 249, 285, 293
 Cauaș 293
 Caverna-Caliacra (Bulgaria) 106
 Căvnic 163, 186, 225, 252
 Cernăuți 57, 148, 151
 Cernavodă 62, 219
 Chier 50
 Chilia Nouă 133
 Chiscani 340
 Chisindia 30
 Chișinău 299
 Chitila 202
 Ciceu 242
 Ciupercenii Vechi 159
 Cluj-Napoca 9, 22, 30-32, 38, 52, 63, 98-99, 126, 136-138, 159, 162, 169-171, 177, 181, 183, 205-206, 210-214, 221, 224, 228-230, 234-236, 243, 263, 276, 358
 Coasta Galeș 210, 218
 Codlea 358
 Colibașu 332
 Columbia (colonie de muncă) 62

Condrea 369
 Constanța 63, 85, 88, 100, 105-106, 109, 120-121, 217-220, 279, 334, 338-339, 348, 369
 Corabia 72, 365
 Cotul Donului
 Covacița 61
 Covasna 366
 Craiova 73, 91, 142, 300-302, 304, 324-325, 328-329, 333, 365
 Cremenari 304
 Curtici 72
 Cușmir 335

D

Dachau 320
 Dăieni 117, 366
 Dej 293
 Delta Dunării 100-101, 152, 206, 280, 282, 284, 290, 363, 365-366, 370
 Deva 36, 125-126, 129, 137, 139, 145-149, 151, 154
 Dr. Petru Groza (Ștei) 15-16
 Dragomirești 180
 Drăganu 310
 Drăgășani 335
 Drobeta Turnu Severin 341, 343

F

Făgăraș 75, 112, 247-248, 250, 281
 Făureni 64
 Feliceni 236
 Focșani 57, 71, 348, 351, 353-355, 359, 369, 371
 Frâncești 313
 Fulton 211

G

Galați 64, 71, 73-74, 125, 127, 179, 188, 210, 223, 279, 315, 324, 327, 332, 336-337, 347-351, 353-356, 358, 360-363, 366, 368-369
 Ghencea 242, 361
 Gherla 15, 17-19, 21, 30-32, 34, 36, 65, 67-69, 74, 85, 94-95, 97-101, 110, 125, 127-128, 133-135, 140, 145-146, 174, 179, 183, 187-188, 193, 201-206, 214-215, 226-227, 229, 231, 233-234,

236, 240-242, 244, 272, 276-279, 284, 287-293, 299, 300-301, 320, 323, 327, 347, 349-350, 360, 362, 364-365, 368, 370-371
 Ghioroc 72
 Gilău 129
 Gironde (bac) 305-306, 317-318
 Giurgiza 329, 340
 Giurgiu 71
 Glod 182
 Govora 339-340, 342
 Grădina 22, 24, 104, 117-118, 120-121, 125, 153-154, 310, 317, 329, 336-337, 339, 364
 Grind 36, 364
 Gura Humorului 241
 Gurahonț 35

H

Hațeg 146
 Hârșova 111, 117-118
 Hotoan 25, 287, 293
 Hunedoara 35-36, 39, 132, 151
 Huși 299
 Huta 168

I

Iași 21, 52, 60-61, 103, 126, 137, 180, 299, 300, 317, 337, 369, 371
 Iernut 242
 Ieud 181, 183
 Ineu 72
 Ip 166
 Istrău 272, 281, 293
 Izvoare (comuna) 338

J

Jibou 277
 Jilava 31, 36, 40, 42-44, 57, 59, 65-67, 71-72, 74-76, 85, 94, 111-117, 125, 128-129, 140, 148, 159, 162, 168, 171, 174, 179, 187-188, 201-202, 210, 214-216, 220, 229, 237, 247-248, 254, 256-258, 264, 272, 279, 299, 303, 307, 310, 314-315, 318, 324, 326-327, 329, 334-336, 365
 Jimbolia 57-58, 202
 Jireapăn 163
 Jupiter 109

K

Kremlin 311

L

Lacu Sărat 80
 Lancrăm 125, 128
 Lasalette 264
 Lăpușul Românesc 181
 Leordina 163, 164
 Leș 78
 Letea 225
 Londra 312
 Luciu-Giurgeni 121, 272, 280, 284, 310, 316-318, 364-367
 Lugoj 179, 187-188
 Lunca la Tisa 188

M

Macea 72
 Magra 41
 Măcin 95, 104-105
 Mamaia 87, 90, 135, 217
 Mangalia 107
 Mărașu 366
 Mediaș 214, 271
 Miercurea Ciuc 40, 45-46, 49, 247, 261-265
 Miersig 78
 Ministerul de Interne 57-59, 66-67, 128, 221, 229, 252, 256, 260-261, 325
 Mintiu, Mintiul Gherlei 292
 Mislea 40, 44-46, 247, 256-262, 264
 Moftinu Mare 293
 Moscova 215
 Muntele Mare 132
 Muntele Suru (Făgăraș) 131
 Munții Băișorii 228
 Munții Buzăului 72
 Munții Făgăraș 131, 142, 146
 Munții Gutâi 160, 168
 Munții Oaș 160
 Munții Rodnei (Pietrosu) 160
 Munții Semenice 248
 Munții Țibleș 160
 Murgești 227

N

Nazareth 154
 Năvodari 210, 218-219
 Negoiu (Munții Făgăraș) 131, 142

Nereju 353-354
Nucșoara 335

O

Obcinele Bucovinei 248
Ocna Șugatag 160, 163
Ocnele Mari 244
Odessa 57
Odobești 71
Odorheiul Secuiesc 77, 243
Olănești 330
Oncești 181
Oradea 15, 17, 21, 24-25, 29,
71, 77-78, 80, 143, 171, 174,
179, 183, 185-188, 220, 247,
266-288, 353, 356-357
Ostrov (formațiunea 091 Ostrov)
117, 120-121, 310, 317, 336
Ostroveni 337
Oțelul Roșu 35
Ovidiu 63

P

Panciu 367
Paris 21, 128, 217, 320
Pasărea 311
Păulești 354
Păunești 366
Peninsula 62-63, 71, 74, 107,
159, 163, 174, 210, 217,
219-220
Periprava 21, 30, 36, 38, 101,
104, 324, 327-328, 347,
349, 351, 364-365
Petroșani 100
Piatra Frecăței 104, 188, 218,
336, 340
Piatra-Neamț 95
Pir 249, 250, 252, 254
Pișcari 275, 288
Pitești 30, 32, 36, 40, 42-43,
46-47, 57, 59, 61, 65, 67,
74, 100, 132, 134-135, 140,
143, 150, 162, 170, 174-
175, 212, 214-215, 217,
226-227, 229, 231, 233-
234, 236-239, 291, 299,
302-305, 324, 326, 328-
330, 332-334, 336
Ploiești 28, 35, 50-51, 53, 71,
74, 97, 150, 174, 203, 214,
260, 360
Poarta Albă 62, 71, 74, 129,
135-136, 159, 163, 210,
216, 323, 347, 349

Poduri 353
Porțile de Fier 341
Potău 247, 268
Premenari 304
Prundu Bârgăului 201
Pucioasa 217
Pui 146

R

Racovița 129
Rahova 112
Râmnicu Vâlcea 299-301, 303-
308, 321, 324-327, 329,
331, 340, 343
Râpa Robilor (Aiud) 244
Rașca 28
Răstoaca 366
Războieni 79
Recea (mânăstire) 363
Reghin 199, 242
Reșița 35, 336
Roma 22
Rona de Jos 179, 182
Roșășani (Cernăuți) 148
Roșcani 145
Roșiori 64
Roșiorii de Vede 118
Roznov 189
Rubla 85, 105
Runcu Salvei 292
Rușcova 164

S

Salcia 15, 18-19, 24, 30, 36,
38, 110, 120-121, 125, 127,
179, 188, 210, 223, 306,
310, 314-315, 317, 319-320,
329, 337, 347, 349, 364-
366
Salzburg 199
Satu Mare 31, 100, 159, 161-
162, 164-165, 171, 179,
185, 210, 213, 220, 223,
247, 251-252, 263-264, 268,
270-272, 284, 287-288, 293-
294
Satu Mic 249
Saturn 109
Săliștea Sibiului 143
Sânmiclăuș 294
Sărata 142
Sebeș 31, 193
Șăntu Gheorghe 364
Siberia 315

Sibiu 49, 129-133, 135-139,
141-143, 145-149, 201, 211,
214, 221, 237, 248-249,
285, 334
Sighetul Marmăției 145-146,
159-164, 168, 170-171, 179-
181, 184-185, 187-188,
210-212, 221, 274, 289
Sighișoara 77, 236-237
Simeria 131, 137-138, 141-142
Sinaia 132
Siutghiol 217
Slănic Moldova 71
Solduba 284
Sopot 61
Sorbona 48, 334, 337
Soveja 356
Spinești 354
Stalingrad 21
Stoenești 36, 104, 125, 127,
210, 223, 329, 337, 364
Strâmba 36, 104, 306-307, 366
Suceava 61, 173, 214, 239
Suraia 347, 351, 360, 368

Ș

Șieu 210, 212
Șincai 207-208
Șiria 35
Ștei (Dr. Petru Groza) 15-16

T

Tâmboiești 360
Târgoviște 71, 77
Târgșor 50-53, 67, 74, 129,
132-135, 139-140, 143,
148-150, 159, 162-163,
168, 171-175, 210, 214-215
Târgu Mureș 132, 193, 197,
199-202, 207-208, 210, 219,
224, 227, 236, 242, 263,
279, 363
Târgu Ocna 32, 71
Tămădău 325
Tășnad 15, 25
Tătăranu 366
Tecuci 364
Teliuc 154
Teregoava 284
Tichilești 106, 108-109
Timișoara 10, 27, 40-42, 44,
47, 50-53, 57-59, 141-142,
153, 171, 180, 230-231, 248-
250, 324

- Topești 353
 Treznea 166
 Trieste 145
 Tudor Vladimirescu 363
 Tulcea 121
 Tulnici 354
 Turda 44
 Turnu Severin 341
 Tusei 71
 Tuzla 106-107
- T**
- Tândărei 283-284, 305-306, 367
 Țibleș 181
 Țifești 347
- U**
- Umbar 169
 Uranus 59, 65, 129, 139, 247,
 252-253, 310, 312-313
- Urechești 360
- V**
- Vad 168, 179-180, 182, 184-
 -185
 Vadu Roșca 348, 361
 Valea Drăganului 16
 Valea Izei 159
 Valea Jiului 131
 Valea Mare 310
 Valea Neagră 174-175
 Valea Nistrului (Nistru) 63, 78,
 186, 225
 Valea Țării 353
 Valea Vișeului 160
 Vatican 249, 253
 Vața 41, 42
 Văcărești 45-46, 71, 74, 148-
 -149, 210, 214, 256, 280,
 365
 Veliar (Grecia) 106
- Venus 109
 Vidra 354, 368
 Viena 193
 Viișoara 264
 Vișeu de Jos 163, 180
 Viștea 131, 229
 Vladimir (comuna) 365
 Vladimirești 350, 370
 Vlădești 300
 Vultur (comuna) 361
- W**
- Washington 312
- Z**
- Zau 207-208
 Zăvideni 300, 306
 Zăvoieni 317
 Zdrenjanin 61

Instaurat prin abuzuri, torturi și tratamente inumane aplicate „dușmanilor politici și de clasă”, regimul comunist rămâne o etapă încă insuficient cunoscută a istoriei României. Volumul, primul dintr-o serie de cinci, completează imaginea acestui regim prin interviuri cu persoane care, în majoritate, nu și-au făcut cunoscute experiențele de detenție până în prezent. Foștii deținuți politici descriu cum au perceput instaurarea comunismului, motivele și metodele arestării, derularea anchetelor și proceselor, detenția, eliberarea și reinsertia socioprofesională. Accentul mărturiilor cade pe condițiile din închisori – persecuțiile, hrana, celulele, viața religioasă etc. –, conturându-se astfel o imagine detaliată a penitenciarelor, dar și portrete ale deținuților.

EDITURA POLIROM

ISBN I-V 978-973-46-0930-7
ISBN 978-973-46-0894-2

9 789734 608942

www.polirom.ro